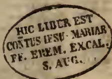
14-19-F-1

est Conv.tus S. Augustini de Urbe Triumph...

nunc est Conv.tus Jesu Mariae

Prima pars librorum diui Aurelij Augustini quos edi/dit cathecuminus:

Librorum sancti Augustini episcopi basilee impressorū preuia annotatio.

Cōtra duas epistolas pelagianoꝝ.li.IIII.
Contra iulianū.libri.VI.
Enchiridion ad laurentiū.liber.I.
De cura ꝓ mortuis gerēda ad paulinū.li.I.
De octo dulcitij questionibus.li.I.
De gr̄a ⁊ libero arbitrio ad valētinū.li.I.
De correptione ⁊ gratia.liber.I.
Retractationū libri.II.

Libri none partis

Expositionis in euangeliū s̄m iohannē.tractatus.CXXIIII.
Expositionis in epistolā beati iohānis.tractatus.X.
Expositiōis i apocalypsim beati iohānis.homilie.XVIII.

Libri decime partis

Meditationū.liber.I.
Meditationū.liber alius.
Soliloquiorū anime ad deū.liber.I.
Manuale d verbo dei.li.I. qui a quibusdā intitulatur: De contēplatione christi.
De triplici habitaculo.liber.I.
Scale paradisi.liber.I.
De duodecim abusionū gradibus.liber.I.
De assumptione virginis marie.li.I.
De honestate mulierū.liber.I.
De vera ⁊ falsa penitētia.liber.I.
De contritione cordis.li.I.
De conueniētia decē p̄ceptoꝝ ⁊ decē plagarū egypti.li.I.
De cognitione vere vite.liber.I.
De fide ad petrū diaconē.liber.I.
De spiritu ⁊ anima.liber.I.
De vita christiana ad sororē suā viduā.li.I.
De definitionibus orthodoxe fidei/siue ecclesiasticis dogmatibus.li.I.
De disciplina christiana.liber.I.
De decē chordis.liber.I.
De obediētia ⁊ humilitate.li.I.
De bono discipline.liber.I.
De p̄destinatiōe ⁊ gr̄a.li.I.q etiā ītitulat̄ de voluntate dei.
De p̄destinatione sanctoꝝ ⁊ bono pseuerātie.libri.II.
De p̄destinatione dei.liber.I.
De essentia diuinitatis.liber.I.
De mirabilibus sacre scripture.libri.III.
De symbolo ad cathecuminos.libri.IIII.
De cantico nouo.liber.I.
De quarta feria.liber.I.
De cataclysmo.liber.I.
De tempore barbarico.li.I.
De incarnatione verbi.libri.II.
De trinitate ⁊ vnitate dei.liber.I.
De fide rerū inuisibiliū.li.I.
De orando deo ad probam.liber.I.
De amicitia.liber.I.
De substantia dilectionis.liber.I.
De continētia.liber.I.
De patiētia.liber.I.
Ad sacras virgines.liber.I.
De bono viduitatis.liber.I.
De singularitate clericoꝝ.liber.I.
De salutaribus documētis.liber.I.
De visitatione infirmoꝝ.li.II.
De consolatione mortuoꝝ.libri.II.
De contemptu mundi.liber.I.
De vanitate seculi.liber.I.
Speculi peccatoris.liber.I.
De penitētie medicina.liber.I.
De vtilitate agēde penitētie.liber.I.
De conflictu vitioꝝ ⁊ virtutū.liber.I.
De quattuor virtutibus charitatis.li.I.
De laudibus charitatis.liber.I.
De pastoribus.liber.I.
De ouibus.liber.I.
De blasphemia in spiritumsanctū.liber.I.
De rectitudine catholice ꝯuersationis.li.I.
De epicureis ⁊ stoicis.tractatus.I.
De eo qđ dictu ē: Ego sū q sū.tractatus.I.
De vtilitate ieiunij.tractatus.I.
De vrbis excidio.tractatus.I.
De creatione primi hominis.tractatus.I.
De arbore sciētie boni ⁊ mali.tractatus.I.
De pugna anime.tractatus.I.
De antichristo.tractatus.I.

Libri vndecime partis

Questionū veteris ⁊ noui testamēti.li.I.et in tres partes distinctus.
Questionū euangelioꝝ s̄m mattheū.li.I.
Questionū.LXV.dialogus ad orosiū.
Questionū hilarij solutiones.
De heresibus ad quoduultdeū.liber.I.
De quinqȝ heresibus.liber.I.
Cōtra iudeos/paganos ⁊ arrianos.li.I.
Aduersus iudeos.liber.I.
De altercatiōe ecclie ⁊ synagoge dialogus.
De fide contra manicheos.liber.I.
Cōtra maximinū arrianoꝝ ep̄m.libri.III.
Cōtra felicianū arrianū.li.I.
Cōtra petiliani donatiste epistolā.li.I.
Cōtra fulgentiū donatistā.liber.I.
Ad articulos augustino falso ipositos rñsio.
Cōtra pelagianos hyponosticon.li.VI.
De perfectione iusticie contra celestiū pelagianum.liber.I.
Speculū augustini.liber.I.
De inquisitione trinitatis/⁊ alijs quibusdā sententijs.liber.I.
De vera innocentia.liber.I.
De speculo li.I.q alias intitulat̄: manuale.
Psalteriū augustini/qđ matri sue cōposuit.
Sup magnificat cāticū marie/ expositio.
Regule augustini tres.
Possidonius de vita augustini.

Epistola

In diuum patrē augustinū/ineq; elegantissima eius opera/in basileo₉ ciuitate nuper/rime per præstātes uiros/magistrū Ioannē amorbachiū collegasq; suos/Ioannē petri/& Ioannē froben/basileo₉ ciues fœliciter excusa: Laudatiuncula commendatioq; fratris Conradi leontorij Mulbrunnensis/incipit q̄fœlicissime.

Lucius apuleius madaurensis/ magni uir ingenij/& in primis elegantissimi eloquentissimiq;/nobilissima platonico₉ secta insignis: metamorphosim suā scripturus/in ipso statim principio/omnes a socordia & tædio releuare uoles: ꝓmisit lecturo se cū iocunditate læticiā habitu₉. Fabulā inquit græcanicā incipimus: lector intēde/ lætaberis. Et quidem si de læticia inani/quā luctus insequit/ ꝓmittit apuleius: cedo libens/& utrasq; manus porrigo uictori. Sed nos lector amice/multo fidentius fœliciusq; tibi ꝓmittimus in his libris inuentu₉ te læticiā/ sine ullius admixtione tristiciæ sempiterno tēpore duraturā. Nō em̄ græcanicā leuisculāq; fabulā/sed toti christi ecclīæ cognitissimū aureliū augustinū afrū hipponēsem epm/in omib₉ suis scriptis elegātissimis/potissimū quæ ipse i libris suis retractationū recēset/exhibem₉: & i manus tuas oculis tuis habēdū/legendūq; tradimus & donamus. Nihil hic græcæ leuitatis/ qua ad incōtinentiā damnatissimæ uoluptatis corporis tui conciteris: perinde ac ille apuleius lenocinio florentissimæ eloquentiæ contendit: Sed ab huiuscemodi miseris uoluptatibus corporis uitijsq; animi tui ut abstineas/uincasq;: & in christianā seueritatē/in optimos & sanctissimos mores/in omnes uirtutū numeros succrescas: copiosissimæ facundiæ/ac excellentissima maiestate dicendi adhortatorē & artificē magnificū tibi ꝓferimus. Quapropter lector beniuole/attende & lege fœliciter: profecto quia lætaberis. Verū enimuero/quid mihi de sancto illo patre augustino sæpissime cogitanti uideatur cognitu dignissimū: paucissimis uerbis ingētia & maxima perstringā: ut tibi/quicūq; es lector augustini beniuolus/ ad altiora fœlicioraq; cogitanda: haud secus ac porrecta scala in summū fastigiū euasuro occasionem incitamentūq; porrigamus atq; lubricamus. Omnipotētissima ac infallibilis omniū rerū dispositrix & gubernatrix diuina ꝓuidentia: cū ab æterno ꝓuidisset/nō erraturo oculo suæ sapiētiæ/ ecclesiæ suæ spōsæ charissimæ multos diuersosq; doctrinarum uaria₉ hæreticos/schismaticos/errorūq; i sinceritatē fidei seminatores/diaboli inuidia surrecturos/ peneq; oīa perturbaturos: post acerbissimā primitiuæ ecclesiæ/ ac inhumanissimā ꝑsecutionē infidelissimo₉ tyranno₉: ubi dirū gladium inæstimabilis uenenosi & antiqui serpētis malicia/manibus damnato₉ tyranno₉ in nascentis ecclesiæ tenera & sacerrima uiscera strinxit: & cū infinitū exercitū purpurato₉ & triūphato₉ christus/ex omnibus nationibus/tribubus & linguis collegisset/ & ad cœlestes luminosissimasq; sedes ꝑpetuo regnaturos transuexisset: Tū idē ipse fraudulentissimus omniū malo₉ princeps diabolus: paci longe lateq; regnantis ecclesiæ se mirūimmodū immiscuit: ac plærosq; homines/nec charitatē dei/nec uerā cordis pacē habentes/inflatos scientijs ac doctrinis/turpissime ac uaferrime decæpisset: diuersissimas hæreses per totā christi ecclesiā sensim pullulare cœperūt: donec non solum linguā græcā /alioquin etiā sapientiæ nouarūq; rerum cupidā: sed etiā latinā linguā & omnes terrenas ꝓuincias quacunq; euangelica tuba & christi fides insonuerat/ peruagauerunt. Propterea ille cœlestis sponsus/dulcissimæ sponsæ suæ ecclesiæ/diuersos etiam sanctissimos & omni doctrina doctissimos & splēdidissimos uiros præparauit & donauit: qui tā diuersis hæresibus aperta pugna collatis/certissimæ & inuiolabilis fidei signis congrederent: Qui post multa bella multasq; cōcertationes/christo & ueritate ducibus/uictoriā gloriosissimā reportarūt. Hinc apud græcos inumerabiles mirabili sāctitate & eloquētia: apud latinos pari modo eloquētissimi & sacratissimi fulserūt. Inter quos gloriosissimus bethleemitici ruris longæuus inhabitator diuus hieronymus: Mediolanensiū uenerandissimus quoq; antistes ambrosius/insubrū gloria: & alij qui cœlo coronati/æterno triūpho cū inuicto ueritatis duce christo/glorianē & lætanē: Eodē quoq; tempore etiā singulari munere diuinæ ꝓuidentiæ/diuus ille pater augustinus in lucē æditus/ ecclesiæq; clarissimus & eloquentissim₉ dux: contra tātas ac tot hæreses infatigabilis & bellicosissimus

Cōmendatitia

uictor donatus ē. Qui tametsi in ipso flore iuuētutis carnis petulātia/diabolicaq́ frau/
de multū decæptus per manichæoꝝ nequitias aliqꝗdiu: omni alioquin scientia philoso
phiæ oratoriæq́ instructus: tātus postmodū erroris pertinacissimus persecutor delitu/
it: ut non tā manicheus esse augustinus/ꝗ manichæoꝝ errores oēs & spurcissimā se/
ctā in eo erroris tēpore diuina permissione cēsendus sit perdidicisse. Hic est ille augu
stinus afer/ingenio supra uim humanā ꝑspicacissimo: i omni philosophia/neq́ platone
philosophoꝝ deo/neq́ aristoteli subtilissimo philosophoꝝ critico inferior: Diuinarū
litterarū interpres & explanator ꝓfūdissimus: Christianæ fidei acerrim⁹ ꝓpugnator &
defensor: Hæreticoꝝ uero sui tēporis incipientiū serpentiūq́ aut ꝑficientiū/ uel in sua
peruersa uetustate iā roboratoꝝ/ malleus infrangibilis & infatigatus. Sanctimonia ui/
tæ/moꝝ grauitate/ honestate conuersationis amabilissimus/dulcissimus/ obseruādissi/
mus: Labore studendi/legendi/scribēdi inimitabilis: Christiana religione & diuinoꝝ
ꝑceptiōe mandatoꝝ obsequētissimus/castissimus & religiosissimus: Affabilis & beni/
uolus oībus: gregi sibi cōmisso uigilātissimus: Oībus deniq́ omnia factus. Platoni/
cæ sentētiæ nō surdus auditor: existimabat se nō sibi/ut plærīq́ faciunt/sed alijs potissi/
mū ad ꝓdessendū natum esse. Propterea ipsum quo uixit tēpus/sine intermissione aut
deuotis meditationibus/aut lectionibus sacris/aut accuratissime scribēdo/ aut in habē/
dis innumerabilibus sermonibus/populū suæ curæ & uigilantiæ creditū ædificādo: aut
disputationibus contra hæreticos insistēdo/refellēdo aduersa/uera ꝓbando/asserendo
fidei sincæritatē christianā/eāq́ mirabili eloquētiæ maiestate fultiēdo. Ad decrepitam
usq́/ætatē/nō lassus/non fatigatus: nec eloquacutissimoꝝ & acutissimoꝝ hæreticoꝝ ar/
gutijs decæptus/ ꝑstitit ac permāsit: oībus ecclesiæ filijs/ potissimū doctis uiris semꝑ
frugifer & utilissimus. O fœlicissima & disertissima sanctæ ecclesiæ lingua: per quā tot
& tā sacra uerba/perinde atq́ ex uberātissimo fonte per oīnē sanctā uitā suā emana/
uerunt. O fœlix pater augustine/ qui ideo cū manicheis errasti/ ut correctus emenda/
tusq́ omnes erroris latebras excuteres: fortiorq́ ex lapsu ut alter libycus antæus resur/
geres: erroreq́ ab ipsis radicibus cōfutares. O beatæ sanctæ matris tuæ monicæ lachry/
mæ/quæ te talē filiū a deo ecclesiæ suæ impetrarūt. Is ergo augustinus tā eximiæ sāctita
tis eps/ecclesiæ post sanctissimū apostolū paulū solida columna: cui oēs iuniores dāt
palmā: uerbis copiosissimus/dulcissimus stilo/sentētijs locupletissimus: qui iuxta audi
toꝝ captū uerba & sermonē suū semꝑ adaptans & uariās: Hos libros quos edidit/i par/
tes ab impressoribus undecim distinctos: quoꝝ ducētos trigintaduos in octo primis
partibus ipse retractauit nominatim & correxit: tibi lector beniuole exhibemus: ut
nō tam libros & opera/ꝗ immēsum pelagus sapiētiæ & doctrinæ augustini habere cō/
proberis. Hæc sunt igiť charissime lector ꝓpter quæ merito te læteri iussimus/ inuētu/
rū thesaurū incōparabiliter ditiorē/fœliciorē elegantioreq́ lucio apuleio græcanicisq́
figmētis. Quāobrē inꝑmis itaq́ oipotēti deo gratiæ imortales ꝓ tātis bonis merito sūt
habendæ & agēdæ: Tū deinceps præmemoratis imꝑssoribus: qui ad laudē dei/ augu/
stini honorē/& ecclesiæ christi bonū & ꝑfectū/hoc opus præclarissimū & emendatissi/
mū expresserūt/perpetuo sunt gratiarūactiones habēdæ & nūcupādæ. Bene uale qui
beniuole legis: Ex artaualle ultra basileoꝝ birsam: Anno christianæ salutis supra quin/
decies centesimū/sexto/uicesima die mensis Ianuarij.

Ioannes amorbachius basilien. studioso & beniuolo lectori: Salutē plurimā dicit.

Et si iuxta diui hieronymi sententiā: res grādes ingenia parua nō sufferant: nihilominus tñ ego rē grandē ac difficilē & pene mihi impossibilē sū aggressus: in publicū atq; in lucē deducendi / ac typis nostris exprimēdi oēs diui augustini afri hipponensis epī libros: quos p omnē uitā suā fœliciter cōposuit & ædidit. Hoc animi mei institutū multi doctissimi uiri cōsilio & auxilio ꝓmisso cōfirmauerūt: atq; ut totus i augustini opera mēte & intētione cōuersus / humeros meos huic ingētissimo operi submitterē / instituerūt. Perquisitū ergo magna cura / quē p oēs bibliothecas trāsmitterē / augustini libros gratia inuestigandi: repperi religiosū fratrē laboriosūq; uirū / dnm augustinū dodonē phrysiū / ordinis diui augustini / monasterij sancti leonardi basilien. canonicū: qui hanc ꝓuinciā subiret: Ipsūq; ꝓinde fratrē p me sufficiēti pecunia munitū / bibliothecas omes germaniæ nostræ ꝑscrutaturū / dimisi / ac mēbratim augustinū p eas diuisim i unū corpus collecturū. Magna igit diligētia adhibita / quasi p omnia sua mēbra inuētus augustin⁹ ex germania / gallia / italiaq; ad me traductus & cōportatus: quod dudū animo destinauera / magna difficultate & ingentissimis laboribus / tandē omipotentissimo maximo deo fauente / auspice augustino expleui. Itaq; omnia opera sancti patris augustini quæ habere potui / i partes undecim distinxi. Primo quidē eos libros quos i Retractationū suarū duobus libris recēset / in octo partes diuisos ſm statū augustini quo in fide catholica creuit ac ꝓfecit / impressi. Cæteros autē libros / quoꝝ in dictis retractationū libris nullā facit mentionē / tribus partibus comprehēdi: Eosq; omnes libros qui distinguibiles uidebant / partim p me / partim p alios doctos uiros: & præcipue p deuotū ac religiosū fratrē de ordine sacro minoꝝ / conradū pellicanū rubeaquensem: quoꝝ auxilio in talibus niti soleo: p căpita distingui ꝓcuraui. Porro ipsius sancti patris augustini innumeras epistolas / sermones pene infinitos: & opus magnū sup tres dauidis psalmoꝝ quinquagenas / his libris quos nūc ꝓferim⁹ / nolui adiūgere: q̄nquidē ea oia superiorib⁹ annis imprimi curauimus. Sed hic te necessario admoneo lector / ut ubicūq; in primis octo partibus aliqua opuscula nō reperer is / quoꝝ augustinus in retractationū suoꝝ libris meminit: ibidē litterā unam alphabeticā quaternionum signatoriā omissam esse: quæ omi diligentia habita / etiā in uetustissimis bibliothecis quæsita / inueniri minime potuerūt. De quibus circa cuiuslibet partis initiū quæ sint / certiorē te reddemus. Vale.

Idem ad eundem lectorem in primā partem.

Ecce igit studiose lector fœlix faustūq; principiū: & prima ps operū diui aurelij augustini / ubi lecturus es sancti illius neotrici in fide monimenta subtilissimi & altissimi ingenij: ut nō mireris ex hoc uno ingenio tamq; uberrimo fonte tot ingentia flumina operū tantoꝝ effluxisse. Nō eñ aliquid exile / humile / abiectū: sed ꝓfecto altū / magnū opus cōtra eloquētissimos & exercitatos philosophos tantus tyrunculus / nōdū sanctā christi uestem in baptismate indutus suscæpit ꝓtractandū. Eā ergo disputationē ingressus / quid de academicis illis / qui nihil definiunt: semp quærunt: omnia ad uerisimilius traducūt / sentiendū sit primus explanat. Dignum certe præludiū eius: qui tot hæreses postea debellaturus: nō quid uerius aut uerisimilius / sed quid certa & inconcussa fide tenendū sit / erat cōprobaturus. Tū etiā beatā & uitā / in quo ꝑsisteret / & ordines rerū a deo dispositarū: quare bona malaq; ab omnipotente maximo deo permittunt describit: & deuotissimū erga deū patre animū adolescentis cathecumini uel in primis uæhementer admirari lector aimce satage. Vale.

In hac prima parte desunt principia in geometriā: in arithmeticā: & philosophiā: quæ si tibi in manus uenerint / post rhetoricā addere poteris.

Epiſtola. Argumentū.

Epiſtola ſancti auguſtini ad hermogenianum: pauciſſimos philoſophi nomine di/gnos/quo item cõtingat a ueri perceptione abſterreri declarãtis: iudicioq; eius quod/dam a ſe in tertio contra academicos libro dictum ſubmittentis.

Ermogeniano/auguſtin⁹. Academcos ego ne inter iocandũ qdē unq̄ laceſſere
h audere: Qñ em̄ me nõ tantoꝝ uiroꝝ moueret auctoritas: Niſi eos putarē lon
ge in alia q̄ uulgo creditũ ē ſentētia fuiſſe. Quare poti⁹ eos imitat⁹ ſũ q̄tũ ualui
q̄ expugnaui: quod omnino nõ ualeo. Videt̄ em̄ mihi ſatis cõgruiſſe tꝑib⁹: ut ſi qd ſin/cærũ de fonte platonico flueret: inter umbroſa & ſpinoſa dumeta/poti⁹ in poſſeſſionē pauciſſimoꝝ hoim duceret̄/q̄ aperte manãs/irruentib⁹ paſſim pecorib⁹/nllo mõ poſſit liquidũ puruq; ſeruari. Quid em̄ cõuenienti⁹ pecori ē/q̄ putari aiam corp⁹ eſſe: Cõtra hmõi hoies/opinor ego utiliter excogitatã dei ueri artē atq; rationē. Hoc autē ſæculo cũ iã nullos uideam⁹ pħos/niſi forte clãculo corꝑis: quos qdē haud cenſuerim dignos tã uenerabili noie: reducēdi mihi uident̄ hoies: ſi quos academicoꝝ ꝑ uerboꝝ ingeniũ a ueri cõprehēſione terruit ſentētia/i ſpem reꝑiēdæ ueritatis: ne id qđ eradicãdis altiſſi mis errorib⁹ ꝓ tꝑe accõmodatũ fuit/iã incipiat inſerēdæ ſciētiæ ipedimētũ eē. Tãtũ em̄ tũc uariaꝝ ſectaꝝ ſtudia flagrabãt/ ut nihil metuēdũ eſſet niſi falſi approbatio. Pulſus aũt quiſq; ill' argumētis ab eo qđ ſe firmũ & incõcuſſũ tenere crediderat: tãto cõſtãti⁹ atq; cauti⁹ aliud quærebat/ quãto & in morib⁹ erat maior induſtria/& i natura rerũ atq; aioꝝ altiſſima & implicitiſſima latere ueritas ſentiebat̄. Tãta porro nũc fuga laboris & icuria bonarũ artiũ: ut ſibi atq; deſperate ſonuerit/acutiſſimis philoſophis eē uiſũ: nihil ueri poſſe cõprehēdi: amittãt mētes & in æternũ obducãt: Nõ em̄ audēt uiuaciores ſe illis credere: ut ſibi appareat quod tãto ſtudio/ igenio/ocio: tã deniq; multa multiplici ꝗ doctrina: poſtremo etiã uita lõgiſſima carneades iuenire nõ potuit. Si ṽo etiã aliqn/tũ obtinētes aduerſus pigritiã legerint eoſdē libros/quib⁹ q̄ſi oſtendit̄ naturæ humanæ denegata ueri ꝑceptio: tãto tꝑe indormiſcũt/ ut nec cœleſti tuba euigilēt. Quãobrē cũ gratiſſimũ habeã fidele iudiciũ tuũ de libellis meis: tantũq; in te momēti ponã/ ut nec error in tuã prudētiã/nec in amicitiã ſimulatio cadere poſſit: illud magis diligēti⁹ peto cõſideres/mihiq; reſcribas: utrũ approbes quod in extremo tertij libri ſuſpitioſius for/ Lib.3.contra academicos ca.20. taſſe q̄ certius: utilius tñ ut arbitror q̄ incredibilius putaui credēdũ. Equidē quõ ſe ha/bent illæ litteræ/nõ tã me delectat ut ſcribis/ ꝗ academicos uicerim: ſcribis em̄ hoc amã tius forte q̄ ueri⁹: q̄ ꝗ mihi abruperim odioſiſſimũ retinaculũ/ quo a philoſophiæ ube/re deſperatione ueri/quod eſt animi pabulũ/refrænabor.

Diui aurelij auguſtini hippo/nenſis epiſcopi/in libros contra academicos/ex primo libro retra/ctationũ/Argumentum.

A
1. Retract. ca.1. c Um ergo reliquiſſem/vel quę ade
ptus fueram in cupiditatibus hu
ius mundi/ vel quę adipiſci vole/
bam: et me ad chriſtianę vitę oci/um contuliſſem: nondum baptiçatus/con/tra academicos/vel de academicis primũ ſcripſi: vt argumēta eorum/quę multis in/gerunt veri inueniendi deſperationem: et prohibent cuiq; rei aſſentiri/et omnino ali/quid manifeſtum/ tanq̄ certum ſit appro/bare ſapientem: cum eis omnia videantur obſcura et incerta: ab animo meo/ quia et me mouebant/quantis poſſem rationibus amouerem: Quod miſerante et adiuuante deo factum eſt. Sed in eiſdem tribus libris B
meis/ non mihi placet totiens me appel/ Lib.1.contra academicos ca.1.&.c.7.&.
laſſe fortunam: q̄uis non aliquam deã vo
luerim hoc nomine intelligi ſed fortuitum rerum euentum: vel in corporis noſtri/ vel in externis bonis aut malis: Unde et illa verba ſunt/quę nulla religio dicere prohi/bet: forte/forſitan/fortaſſe/fortuitu. Quod tamen totum ad diuinam reuocandum eſt prouidentiam. Hoc enim ibi non tacui di/cens: Etenim fortuitu: quę vulgo fortuna nominatur: occulto quodam ordine regi/tur: nihilq; aliud in rebus caſum nomina/mus/niſi cuius ratio et cauſa ſecreta ē. Di/xi quidem hoc: verumtamen pęnitet me ſic illic nominaſſe fortunam/cum videam ho/mines habere in peſſima cõſuetudine: vbi

dici debet: hoc deus noluit: dicere/hoc no/
C luit fortuna. Quod autem quodā loco di/
Lib.1 contra academicos ca.1.a.
xi: Ita comparatū est/ siue pro meritis no/
stris/siue pro necessitate naturę: vt diuinū
animum mortalibus inhęrentem/nequaꝙ̄
Al. ī sapientie
†philosophię portus accipiat ⁊c. Aut nihil
duorum horum dicenduȝ fuit: quia etiam
sic sensus posset esse integer: Aut satis erat
dicere: pro meritis nostris: sicut verum est:
ex adam tracta miseria: nec addere: siue pro
necessitate naturę: quandoquidem naturę
nostrę dura necessitas merito pręcedentis
D iniquitatis exorta ē. Itemꝗ illic quod di/
Li.1.contra academicos ca.1.b.
xi: Nihil omnino colendum esse: totumꝗ
abijciendum quicquid mortalibus oculis
cernitur: quicquid vllus sensus attingit.
Addenda erant verba/ vt diceretur: quic/
quid mortalis corporis vllus sensus attin/
git: Est enim sensus et mentis. Sed eorum
more loquebamur tunc/ qui sensum nō ni/
si corporis dicunt: et sensibilia non nisi cor/
poralia. Itaꝗ vbicumꝗ sic locutus sum/
parum est ambiguitas euitata/ nisi apud
eos quorum consuetudo est locutionis hu
E ius. Item dixi: Quid censes aliud esse be/
Li.1.contra academicos ca.2.b.
ate viuere/nisi scdm id quod ī homine opti
mū est viuere? Et quid dixerim in homine
esse optimum/paulopost explicans: Quis
inquam dubitauerit: nihil esse aliud homi/
nis optimuȝ/ꝙ̄ eam partem animi/cui do/
minanti obtemperare conuenit cętera quę/
ꝗ quę in homine sunt? Hęc aūt/ ne aliā po
stules definitionem/mēs aut ratio dici po/
test. Hoc quidem verum est: Nam quan/
tum attinet ad hominis naturam/ nihil est
in eo melius ꝙ̄ mens et ratio: sed non scdm
ipsam debet viuere qui beate vult viuere:
alioquin scdm hominem viuit: cum scdm
deum viuendum sit: vt possit ad beatitudi
nem peruenire: propter quam consequen/
dā/ non seipsa debet esse contenta/ sed deo
F mens nostra subdenda est. Item respon/
Li.1.contra academicos ca.4.b.
dens ei cum quo disputabatur: Hic plane
inquam non erras: quod vt tibi omen sit
ad reliqua/ libenter optauerim: Hoc licet
non serio/sed ioco dictum sit: nollem tamē
eo verbo vti. Omen quippe me legisse nō
recolo/ siue in sacris litteris nostris/ siue in
sermone cuiusꝗ̄ ecclesiastici sermonis dis/
putatoris: Quis abominatio inde sit di/
cta/ quę in diuinis libris assidue reperitur.
G In secundo autem libro prorsus inepta est
Li.2.contra academicos ca.3.a.
et insulsa illa quasi fabula de philocalia et
philosophia/ꝙ sint germanę et eodem pa/
rente procreatę. Aut enim philocalia/ quę
dicitur/ nō nisi in nugis est: et ob hoc phi/
losophię nulla ratione germana. Aut si p/
pterea est hoc nomen honoranduȝ/ quia la
tine interpretatum amorem significat pul/
chritudinis: et est vera ac summa sapientię
pulchritudo: eadem ipsa est in rebus incor/
poralibus atꝗ summis philocalia/ quę et
philosophia: neꝗ vllo modo sunt quasi so/
rores duę. Alio loco cuȝ agerem de animo/ H
dixi: Securior rediturus in cęlum: Iturus
Li.2 contra academicos ca.9 b.
autem/ꝙ̄ rediturus dixissem securius: pro/
pter eos qui putant animos humanos pro
Li.1.de libero arbi.ca.12.a.
meritis peccatorum suorum de cęlo lapsos
siue deiectos/in corpora ista detrudi. Sed
hoc ego propterea non dubitaui dicere:
quia ita dixi in cęlum/tanꝙ̄ dicerē ad eum
qui eius est auctor et cōditor: sicut bea/
tus cyprianus nō cunctatus est dicere: Nā
cum corpus e terra/spiritum possideamus
e cęlo: ipsi terra et cęlum sumus. Et in libro
ecclesiastes scriptum est: Spiritus reuerta/ Eccs.12.c.
tur ad deum qui dedit illum. Quod vtiꝗ
intelligendum est/vt non resistatur aposto
lo dicenti: nondum natos nihil ęgisse boni Roma.9.c.
aut mali. Sine controuersia ergo quędam
originalis regio beatitudinis animi/ deus
ipse est. Qui eum non quidem de seipso ge
nuit: sed de nulla re alia condidit/ sicut cō/
didit corpus e terra: Nam quod attinet ad
eius originem/qua sit vt in corpore: verum Li.10.de gen ad litteraȝ ca.6.et.7.
de illo vno sit qui primū creatus est/ quan/
do factus est homo in animā viuā: an sem/
per ita fiant singulis singuli: nec tunc scie/
bā/nec adhuc scio. In libro tertio: Si quid I
mihi videatur quęris inquam: in mente ar/ Li.3.contra academicos ca.12.a.
bitror esse summū hominis bonum. Veri/
us dixissem/ in deo: Ipso enim mens frui/
tur vt beata sit/ tanꝙ̄ summo bono suo. K
Nec mihi illud placet qđ dixi: Liquet de/ Li.3.contra academicos ca.16.a.
ierare per omne diuinum. Item quod dixi
de academicis/quia nouerant verū: cuius L
simile appellabant verisimile: idꝗ ipsum Li 3.contra academicos ca.17.a.et ca.18.a.
verisimile appellaui falsum: quod appro/
bant duas ob causas: Non recte dictū est:
vel quod falsum esset/ vel aliquo modo es/
set simile alicuius veri: quia in genere suo:
et hoc verum est: vel quod approbant ista
falsa/quę vocabant verisimilia: cum illi ni/
hil approbarent et affirmarent/nihil appro/
bare sapientem. Sed quia ipsum verisimi/
le etiam probabile non culpabant: hinc fa/
ctum est vt hoc de illis dicerem. Laus quo/ M
ꝗ ipsa qua platonem vel platonicos siue Li.3.contra academicos ca.17.a.
academicos philosophos tantum extuli/
quantum impios homines non oportuit:

R nõ immerito mihi displicuit: presertim cõtra quorum errores magnos defendẽda est christiana doctrina. Illud etiam quod in comparatione argumẽtorũ ciceronis/ quibus in libris suis academicis usus est/ meas nugas esse dixi: quibus argumenta illa certissima ratione refutavi: quãvis iocando dictum sit/ et magis ironia videatur: non debuit tamen dici. [1. 3 contra academicos ca. 10. 6.]

Capitulorũ primi libri cõtra academicos ad romanianũ/ sancti augustini recollecta annotatio.

1 Romanianum diversis fortunę flatibus agitatũ ad philosophiã invitat: quę verã de fortuna et casu sentẽtiam profert: et nihil omnino colendũ quicquid mortalibus oculis cernitur: sed verissimũ et secretissimum deũ perspicue se demonstraturã pmittit.
2 Utrũ ad beatã vitã necessaria sit veri cõprehẽsio: an ne sufficiat eiusdẽ investigatio: et quid sit beata vita: et qd sit hominis optimũ.
3 Beatũ esse posse q verũ investigat: etiam si ad eius invẽtionẽ nõ valeat pervenire/ auctoritate ciceronis et certis rationibus arguitur.
4 Nõ posse esse beatũ qui veritatem tñ investigat/ et non invenit in contrarium disputatũ: quid sit error: et si beatus possit errare.
5 Qz beatũ possit facere nõ tñ invẽtio/ sed ipsa p se investigatio veritatis/ ex quadã definitione sapientię deducit.
6 Vera sapientię definitio dat: et p mira quedã ab albicerio divino quodã pnosticata impugnatur.
7 Phię definitio declaratur: haruspices vero et augures/ astrologi et cõiectores humanas res nescire: et si qñ vera rñdẽt/ demonũ instinctu: q acumine et subtilitate sensuũ/ nõ autẽ rõne nos superãt/ hoc posse fieri.
8 Dictũ hariolũ etiã res divinas nescivisse/ nec sapientẽ fuisse.
9 Epilogãdo breviter q dicta sũt cõmemorant: et academicorũ/ q nihil posse sciri sentiũt: arcẽ suę sentẽtię in erroris definitione locatã esse.

Divi aurelij augustini hipponẽsis episcopi/ contra academicos liber primus incipit.

Romanianũ diversis fortune flatibus agitatũ ad philosophiã invitat: que verã de fortuna et casu sententiam pfert: et nihil omnino colendũ quicquid mortalibus oculis cernitur: sed verissimũ et secretissimũ deum perspicue se demonstraturam pmittit. Ca. 1.

Utinam romaniane/ hominẽ sibi aptũ ita vicissim virtus fortunę repugnãti posset auferre/ ut ab ea sibi auferri neminem patitur: iã tibi pfecto iniecisset manus: suique iuris te esse pclamans: et in bonorũ certissimorũ possessionẽ traducens/ ne prosperis quidẽ casibus servire permitteret. Sed quoniam ita comparatũ ẽ/ sive pro meritis nostris/ sive pro necessitate naturę: ut divinũ animũ mortalibus inherentẽ/ nequaquã sapientię portus accipiat: ubi neque adversante fortunę flatu/ neque secundãte moveat: nisi eo illũ fortuna ipsa/ vel secunda/ vel quasi adversa pducat: nihil p te nobis aliud q vota restãt: quibus ab illo cui hęc curę sũt/ deo si possumus impetremus: ut te tibi reddat: ita eñ facile reddet et nobis: sinatque mẽtem illã tuam/ quę respirationẽ iamdiu parturit/ aliquãdo i auras verę libertatis emergere. Etenim †fortasse/ que vulgo fortuna nominatur/ occulto quodã ordine regitur: nihilque aliud in rebus casũ vocamus: nisi cuius ratio et causa secreta ẽ: nihilque seu cõmodi seu incõmodi cõtingit in parte/ quod nõ cõveniat et congruat universo. Quam sententiã uberrimarũ doctrinarũ oraculis ędi tam remotãque longissime ab intellectu profanorũ/ se demonstraturam veris amatoribus suis: ad quam te invito/ philosophia pollicetur. Quãobrẽ cum tibi tuo animo indigna multa accidũt/ ne te ipse cõtẽnas: Nã si divina pvidẽtia pertẽditur usque ad nos: quod minime dubitandũ est: mihi crede/ sic tecũ agi oportet ut agit: Nã cũ tanta/ quãtã †sępe admiror indole tua/ ab ineũte adolescentia adhuc infirmo ratione/ atque lapsante vestigio humanã vitã errorũ omniũ plenissimã ingredereris: excępit te circũfluentia divitiarũ: quę illam ętatẽ atque animũ/ quę pulchra et honesta videbant/ avide sequentẽ: illecebrosis cęperat absorbere

[1. Retract. ca. 1. b.] [1. Retract. ca. 1. c.] [1. Retract. ca. 1. b] [Al. nominis] [Al. semper]

2

gurgitibus:nisi inde te fortunę illi flat⁹ qui
putanť aduersi/eripuissent pene mergentē.
An vero si edentē te munera vrsorū:ꝛ nun
ꝙ ibi antea visa spectacula ciuib⁹ nostrꝭ the
atricus plausus semꝑ prosperrim⁹ accępis/
set:si stultorū hominū/quorū immensa tur
ba est/ conflatu et cōsentiētibus vocib⁹ fer/
reris ad cęlū:si nemo auderet tibi esse inimi
cus:si municipales tabulę te nō soluꝫ ciui/
um/sed etiā vicinorū patronū ęre signarēt:
collocarētur statuę: influerēt honores: ad/
derētur etiā potestates/quę municipalē ha
bitū supercrescerēt:cōuiuijs quotidianis me
Al.†optime sę†opimę struerētur:quod cuiꝗ eēt necesse/
quod cuiusꝗ etiā delitię sitirēt/indubitan/
ter peterēt/indubitāter haurirēt:multa eti/
am nō petētib⁹ funderētur: resꝗ ipsa fami/
liaris diligēter a tuis fideliterꝗ administra
ta/idoneā se tantis sumptibus paratamꝗ
pręberet: Tu interea viueres i ędificioꝝ ex/
quisitissimis molibus/in nitore balnearū/i
tesseris quas honestas nō respuit:in vena/
tibus/in cōuiuijs/i ore clientiū/i ore ciuiū/i
ore deniꝗ populoꝝ humanissim⁹/liberalis/
sim⁹/mūdissim⁹/fortunatissim⁹ iactarerꝭ:qs/
ꝙ tibi romaniane beatę alterius vitę/ ꝗ so
la beata ē/qsꝗ queso mētionē facere aude/
B rct? Quisꝗ tibi psuadere posset: nō solū te
felicē nō esse/sꝫ eo maxime miserū ꝗ tibi mi/
nime videreris? Nūc vō ꝙ te breuiť admo/
nendū/tot ꝛ tāta ꝗ ptulisti aduersa fecerūt.
Nō eñ tibi alienis exemplis psuadēdū est
ꝙ fluxa ꝛ fragilia/ et plena calamitatū sint
oīa ꝗ bona mortales putāt: cum ita ex ali/
qua pte bñ expertus sis/ vt ex te cęteris psua/
dere possimus. Illud ꝗ/illud tuū:quo semꝑ
decora ꝛ honesta desiderasti: quo te liberalē
Al.†cōcupisti magis ꝙ diuitē esse maluisti:quo nūꝗ †ꝯcu
pisti esse potētior ꝙ iustior:nūꝗ aduersita/
tib⁹ improbitatibusꝗ cessisti: illud ipsū in/
quā diuinū qδ i te nescio quo vitę hui⁹ som
no veternoꝗ sopitū ē:varijs illius durisꝗ
iactationib⁹ secreta puidētia excitare decre
uit. Euigila/ euigila oro te multū:mihi cre/
de/gratulaberis ꝙ pene null' psꝑitatib⁹/q/
bus teneňť icauti mūdi hui⁹/tibi dona blā
dita sunt. Quę meipsū captare moliebanť
ꝗtidie ista cantātē:nisi me pectorꝭ dolor vē
tosā pfessionē abijcere:ꝛ i philosophię gre/
Al.†initio miū ꝯfugere coęgisset. Ipsa me nūc †i ocio/
qδ vehementꝭ optauim⁹ nutrit ac fouet:ipā
me penit⁹ ab illa supstitione/ i quā te mecū
Li.Retract. ꝑcipitē dederā/liberauit: Ipsa eñ docet et
ca.i.d. vere docet nihil oīno colēdū ēē:totūꝗ ꝯtē/
ni oportere/ quicqd mortalib⁹ oculꝭ cerniť/
ꝗcquid vllus sēsus attingit. Ipa verissimū
ꝛ secretissimū deū pspicue se demōstraturā
ꝑmittit: ꝛ iam tāꝗ quasi p lucidas nubes
ostētare dignať. In hac mecū studiosissime
viuit noster licēti⁹:ad eā tot⁹ a iuuenilib⁹ il
lecebris voluptatibusꝗ cōuersus est:ita vt
eū nō temere patri audeā imitandū ꝓpone/
re. Philosophia ē eñ a cuius vberib⁹ se nul
la ętas quereť excludi:ad quā auidius reti/
nendā ꝛ hauriēdā/quo te incitarē:ꝙuis tu/
am sitim bñ nouerim: gustū tñ mittere vo/
lui:quē tibi suauissimū/ꝛ vt ita dicaꝫ/ indu
ctorū fore/ peto ne frustra sperauerim. Nā
disputationē quā inter se trigetius ꝛ licen/
tius habuerunt:relatā in litteras tibi misi.
Illū eñ quoꝗ adolescentē/quasi ad deter/
gendū fastidiū disciplinarū/ aliquantū si/
bi vsurpasset militia:ita nobꝭ magnarū ho/
nestarūꝗ artium ardentissimū/ edacissimū
ꝗ restituit. Paucul is igiť diebus trāsactis
posteaꝙ i agro viuere cęperam⁹: cū eos ad
studia hortās atꝗ animans/ vltra ꝙ opta/
uerā paratos ꝛ prīsus inhiantes viderē: vo
lui tēptare p ętatē quid possent:ꝑsertim cū
hortēsius liber ciceronis/ iā eos ex magna
parte cōciliasse philosophię videreť. Adhi/
bito itaꝗ notario/ne aure laborē nostrum
†discerperēt/ nihil perire pmisi. Saue i hoc Al†.dissipa/rent
libro res ꝛ sentētias illorū/mea vō et alipij
etiā verba lecturus es.

Utrū ad beatā vitā necessaria sit veri cōprehēsio:an ne sufficiat eius dē iuestigatio:ꝛ qd sit beata vita: ꝛ quid sit hominis optimū: Ca.ii.

Um igiť oēs hortatu meo vnū i lo A
c cū ad hoc ꝯgregati essemus/vbi op/ Disputatio si/ue collatio pri/ma
portunū visū ē: Nūqd nā dubitatꝭ
inꝗ verū nos scire optere? Minime ait tri Augustinus
geti⁹:Cęteriꝗ se vultu ipo approbasse signi/ Trigetius
ficauerūt. Quid si inꝗ etiā nō cōphēso ve Augustinus
ro beati eē possum⁹:necessariā veri cōprehē
sionē arbitramini? Hic alipi⁹:Hui⁹ qstiōis Alipius
inquit iudicē me tuti⁹ esse puto. Cū eñ iter
mihi in vrbē sit ꝯstitutū: oportet me onere
alicui⁹ suscipiēdę partis releuari simul/ꝙ fa
cili⁹ iudicis ptes ꝙ cuiusꝗ †defensoris cui/ Al.†defen/sionis
piā delegare possim:Quare dehinc p alter/
utra pte ne a me quicꝗ expecteťꝭ. Qδ ei cū
cōcessū esset ab oībus/ꝛ ego rogationē re/
petissē. Beati certe inqt trigetius/esse vo/ Trigetius
lumus:ꝛ si ad hanc rē possum⁹ absꝗ verita
te peruenire/querēda nobis veritas nō est.
Quid hoc ipsū inꝗ? Existimatis ne brōs Augustinus
nos eē posse/etiā nō inuēta vitate? Tūc li Licentius
cētius: Possum⁹ inquit/si verū quęramus.
Hic cum ego cęteroꝝ sentētiā nutu flagi/ Augustinus

Nauigius tassem: Mouet me inquit nauigius/ qd a licētio dictū est. Potest eñ fortasse hoc ipsū esse beate viuere/ in veritatis inquisitione
Trigetius viuere. Defini ergo ait trigetius: quid sit beata vita/ vt ex eo colligam quid respon
B dere cōueniat. Quid cēses inquā esse ali
Augustinus ud beate viuere/ nisi fm id qd in hoīe opti
Trigetius mū est viuere? Temere inqt verba nō fun dā: nā idipsū optimū quid sit/ definiendū
Al. †puto mihi abs te †peto. Quis inq̄ dubitauerit
Augustinus nihil aliud esse hominis optimū/ q̄ eā par
1. Retract. ca. 1. c. tē animi/ cui dominanti obtēperare cōuenit cetera queq̄ q̄ in hoīe sūt? hec autē ne aliam postules definitionē/ mēs aut ratio dici pōt. Quod si tibi nō videtur: quere quō ipse definias/ vel beatā vitā/ vel hoīs opti
Trigetius mū. Assētior inquit. Quid q̄/ vt ad ppo
Augustinus sitū inquā redeamus: videt ne tibi nō inuē
Trigetius to vero beate posse viui/ si tñ q̄rat? Repe
Augustinus to inquit sententiā illā meā: minime videt.
Licentius Vos inq̄ quid opinamini? Tū licenti⁹: Mihi prius inquit videt: Nā maiores nostri/ quos sapientes beatosq̄ accepimus: eo solo q̄ verū querebant/ bñ beateq̄ vixe
Augustinus runt. Ago gratias inq̄/ q̄ cū alipio me iudicē fecistis: cui fateor inuidere iam ceperā. Quoniā igitur alteri vestrū videtur: beatā vitam sola inuestigatione veritatis: alteri non nisi inuentione posse contingere: nauigius aūt paulo añ ostendit in tuā licēti par
Al. †spectare tē se velle transire: magnope †specto quales sententiarū vestrarū patroni esse possitis. Res eñ magna ē/ ⁊ diligēti discussione
Licentius dignissima. Si res magna ē/ ait licēti⁹: ma
Augustinus gnos viros desiderat. Noli querere inq̄/ p̄sertim i hac villa/ quod vbiuis gētiū reperire difficile ē: sed potius explica/ cur id quod abs te nō temere/ vt opinor platū ē: et qua tibi ratione videat: Nā et maxime res cū a paruis querunt/ magnos eos solēt efficere.

Beatum esse posse qui verū inuestigat/ etiam si ad eius inuentionē non valeat peruenire: auctoritate ciceronis/ ⁊ certis rationib⁹ arguitur: Ca. III.

A
Licentius Q Voniā te inqt video magnope nos vrgere/ vt aduersum inuicē disputemus: quod te vtiliter velle confido: Quero cur beatus esse non possit/ qui verū
Trigetius q̄rit: etiā si minime inueniat? Quia beatū inqt trigeti⁹/ volum⁹ esse perfectū/ in oñib⁹ sapientē: Qui aūt adhuc q̄rit/ pfectus nō ē. Hunc igitur quō asseras beatum/ omnino
Licentius non video. Et ille: Potest apud te inquit
Trigetius viuere auctoritas maiorū? Non omnium inquit trigetius. Quorū tandē ille? Eo Licentius
rum scilicet qui sapiētes fuerunt. Tū licē Trigetius
tius: Carneades inquit tibi sapiēs non vi Licentius
det? Ego ait grecus non sū: Nescio carne Trigetius
ades iste qui fuerit. Quid inquit licētius Licentius
de illo nostro cicerone: quid tandem existi
mas? Hic cū diu tacuisset: Sapiēs fuit in Trigetius
quit. Et ille: Ergo eius d hac re sētētia ha Licentius
bet apud te aliquid pōderis? Habet inqt. Trigetius
Accipe igitur que sit: Nā eā tibi excidisse Licentius
arbitror. Placuit eñ ciceroni nostro: beatum esse qui veritatē inuestigat: etiam si ad
eius inuētionē nō valeat peruenire. Ubi Trigetius
hoc inquit cicero dixit? Et licētius: Quis Licentius
ignorat eum affirmasse vehementer: nihil ab homine percipi posse: nihilq̄ remanere sapienti nisi diligentissimā inquisitionē veritatis? Propterea/ quia si incertis reb⁹ esset assensus: etiā si fortasse vere forent/ liberari errore nō posset: que maxima est culpa sapiētis. Quobrē si ⁊ sapientē necessario beatū esse credendū est: ⁊ veritatis sola inquisitio perfectū sapiētie munus est: quid dubitam⁹ existimare beatā vitā/ etiā p se ipsa inuestigatione veritatis posse contingere?
Tū ille: Licet ne tandē ad ea que temere Trigetius
cōcessa sunt redire rursū? Hic ego: Illi hoc Augustinus
nō solēt concedere inquā/ quos ad disputandum nō inueniēdi veri cupiditas/ sed ingenij iactantia puerilis impellit. Itaq̄ apud me/ presertim cū adhuc nutriēdi educandi q̄ sitis: nō solum conceditur/ sed etiā in preceptis habeatis volo/ ad ea vos discutiēda redire oportere/ que cōcesseritis incautius.
Et licētius: Nō parum in philosophia p Licentius
fectum puto inquit/ cum in comparatione recti veriq̄ inueniendi cōtemnitur a disputante victoria. Itaq̄ libēter obsequor preceptis ⁊ sentētie tue: ⁊ trigetiū ad id quod se temere concessisse arbitrat: res eñ mei iu
ris est/ redire pmitto. Tū alipius: Susce Alipius
ptia me officij nōdū partes esse vosmetipsi mecū recognoscitis: Sed quoniā id iamdudū disposita pfectio interrūpere me cōpellit: p meo quoq̄ munere geminatā sibi potestatē particeps mecū iudicij nō renuet vsq̄ in reditū meū: Uideo eñ hoc vestrū certamē longius pgressurū. Et cū discessisset: Licentius
Qd inqt licēti⁹ temere cōcesseras/ pfer. Et Trigetius
ille: Temere dedi inqt ciceronē fuisse sapi
tē. Ergo ne cicero sapiēs nō fuit: a quo in Licentius
latina lingua philosophia ⁊ inchoata est et
pfecta? Et si cōcedā inquit esse sapiētē: nō Trigetius
oñia tamē eius pbo. Atq̄ oportet multa Licentius
eius alia refellas/ vt non impudēter hoc de
quo agit improbare videaris. Quid si hoc Trigetius

solum non recte sensisse illum affirmare paratus sum: vestra vt opinor nihil interest/ nisi cuius põderis ad id quod volo asserendũ rationes afferã.
Licentius Perge inqt ille. Quid enim inqt audeã cõtra eũ/ qui se ciceronis aduersariũ profitet? B
Trigetius Hic trigetius: Volo attendas ait tu iudex noster/ queadmodũ superius beatã vitã definieris. Dixisti namq̃
1. Retract. ca. 1. c. eũ beatũ esse/ qui scdm eã partẽ animi viuit/ quam ceteris conuenit imperare. Tu autẽ licenti volo vel nunc mihi concedas: iam enim libertate/ in quã maxime nos vendicaturã se philosophia pollicet/ iugũ illud auctoritatis excussi: pfectũ non esse qui adhuc
Licentius veritatẽ requirit. Tum ille post diuturnũ
Trigetius silentiũ/ nõ cõcedo inqt. Et trigetius: Cur queso/ explica? Istic sũ enim/ et habeo audire: quo pacto possit et pfectus homo esse: et ad
Licentius huc querere veritatẽ. Hic ille: Qui ad finẽ inqt nõ puenit/ fateor q pfect⁹ nõ sit: Veritatẽ autẽ illam solum deum nosse arbitror: aut si forte hominis animã cũ hoc corpus/ hoc ẽ tenebrosum carcerẽ/ dereliquerit. Hominis autẽ finis est pfecte querere veritatem: Perfectũ enim querimus/ sed tamẽ ho
Trigetius minẽ. Et trigetius: Nõ igitur potest beatus esse homo. Quomodo enim: cũ id quod magnopere concupiscit/ assequi nequeat?
Licentius Potest autẽ hõ beate viuere: Siquidem
1. Retract. ca. 1. c. potest scdm eam partẽ animi viuere/ quã dominari in homine fas est. Potest igitur ve
Trigetius rum inuenire: Aut colligat se et nõ concupiscat verũ: ne cum id assequi nõ potuerit/ ne
Licentius cessario miser sit. At hoc ipsum ẽ beatũ hominis ait ille/ perfecte querere veritatẽ: hoc est enim peruenire ad finẽ/ vltra quẽ non potest progredi. Quisquis ergo minus instãter q̃ oportet veritatẽ querit: is ad finẽ hominis nõ peruenit. Quisquis autẽ tantũ quantũ homo potest ac debet/ dat operam inueniende veritati: etiã si eam non inueniat/ beatus est: Totũ enim facit: quod vt faciat/ ita natus est: Inuẽtio aũt si defuerit: id deerit quod natura nõ dedit. Postremo cũ hominẽ necesse sit/ aut beatũ eẽ/ aut miserũ: nõne dementis est eũ qui dies noctesq̃ quãtũ põt instat inuestigande veritati/ miserũ dicere? Beatus igit erit. Deinde illa definitio mihi vt arbitror vberi⁹ suffragat: Nã si
1. Retract. ca. 1. c. beat⁹ est/ sicut ẽ/ qui scdm eã partẽ animi viuit/ quã regnare ceteris cõuenit: et hec pars ratio dicit: quero vtrũ non scdm rationẽ viuat/ qui querit pfecte veritatẽ? Qd si absurdũ est: quid dubitamus beatũ hominẽ dicere sola ipsa inquisitione veritatis?

Non posse esse beatum qui veritatem tm̃ inuestigat et non inuenit/ i cõtrariũ disputat: quid sit error: et si bon⁹ possit errare: Ca. iiii.

Ibi ait ille nec scdm rationem viuere/ nec beat⁹ omnino quisquis errat/ videtur: Errat autẽ omnis qui semper querit/ nec inuenit: Vnde tibi vnũ e duobus mõstrandũ est: aut errantẽ beatũ esse posse: aut eũ qui qd querit nunq̃ inuenit/ nõ errare. A Trigetius
Hic ille: Beat⁹ errare nõ põt. Et cũ diu siluisset: Nõ autẽ errat inquit cũ querit: qr vt non erret/ querit. Licentius
Et trigetius: Vt non erret quidẽ inquit querit/ sed errat cũ minime inuenit. Ita aũt tibi pfuturũ putasti/ q errare ille non vult: quasi nemo erret inuitus: aut quisq̃ omnino erret nisi inuit⁹. Trigetius
Tũ ego/ cũ ille diu cunctaret quid respõderet: Definiendũ vobis est inquã quid sit error: facili⁹ enim eius fines potestis videre: in quẽ iã penitus ingressi estis. Augustinus
Ego inquit licẽtius definire aliquid idoneus nõ sum: q̃uis errorẽ definire sit facili⁹ q̃ finire: Licentius
Ego ait ille definiã quod mihi facillimũ ẽ: nõ ingenio/ sz causa optima: Nã errare ẽ vtiq̃ semper querere/ nunq̃ inuenire. Trigetius / Errare qd sit
Ego inquit licẽtius: si vel istaz definitionẽ facile possem refellere/ iamdudũ cause mee nõ defuissem: Sed qm̃ aut res ipsa p se ardua est/ aut ita mihi apparet: peto a vobis vt vsq̃ in crastinã lucẽ questio differat: si nihil hodie quod respondeã reperire potuero/ cum id sedulo mecũ ipse voluã. Licentius
Quod cũ cõcedendũ putarẽ/ nõ renuẽtibus ceteris/ deambulatum ire surreximus: nobisq̃ inter nos multa variaq̃ sermocinãtibus/ ille i cogitatione defixus fuit. Quod cũ frustra eẽ sensisset/ relaxare animũ maluit/ et nostro se sermoni miscere. Postea cũ aduesperasceret/ in eundẽ cõflictũ redierãt: sed modũ imposui/ psuasiq̃ vt in aliũ diẽ differri paterent. Inde ad balneas. Augustinus
Postridie aũt cũ cõsedissem⁹: Profertc inq̃ qd heri ceperatis. B / Disputatio siue collatio secunda
Tũ licentius: Distuleram⁹ inqt disputationẽ/ nisi fallor rogatu meo: cũ erroris definitio difficillima mihi eẽt. Augustinus / Licentius
Hic plane inq̃ nõ erras: qd vt tibi omẽ sit ad reliq̃/ libẽter optaverim. Augustinus
Audi ergo inquit/ quod heri etiã nisi intercessisses/ ptulisse: Error mihi videt eẽ falsi p vero approbatio: In quẽ nullo pacto incidit q veritatẽ querendã semp existimat: Falsum enim pbare nõ potest qui pbat nihil. Nõ igitur potest errare: beatus autẽ facillime esse potest. Nam ne longius abeã/ si nobisipsis vt heri licuit/ q̃tidie viuere liceret/ nihil mihi occurrit cur nos beatos appellare dubitarem⁹: Viximus enim magna mẽtis trãquil 1. Retract. ca. 1. c. / Licentius

litate:ab omni corporis labe animũ vendi/
tantes/ et a cupiditatum facibus lõgissime
remoti: dantes quantũ homini licet operã
1. Retract'. ca. 1. c. rationi: hoc est scdm illam diuinam partẽ
animi viuentes: quam beatam vitam esse/
hesterna inter nos definitione conuenit:
Atqȝ vt opinor nihil inuenimus/ sed tñ/
modo quęsiuimus veritatẽ. Potest igitur
sola inquisitione veritatis/etiã si eam inue
nire minime possit/homini beata vita con/
tingere. Nã definitio tua vide quęso quan
ta facilitate excludatur notione communi.
Etenĩ errare dixisti esse: semper quęrere/ et
nũqȝ inuenire. Quid si quisqȝ nihil quęrat:
et interrogatus/ verbi gratia: vtrum nam
modo dies sit: temere statimqȝ noctem esse
opinetur atqȝ respondeat? Nonne tibi vi/
detur errare? Hoc igitur erroris genus vel
immanissimum/ nõ complexa est definitio
tua. Quid si etiam non errantes complexa
est:põt ne definitio vlla esse vitiosior? Naȝ
si quis alexandriã quęrat/ et ad eam recto
pgat itinere:non opinor potes eum erran/
tem vocare. Quid si eandem viã varijs im
peditus causis longo agat tempore: ꝛ in ea
morte pręueniaẽ:nonne ꝛ semp quęsiuit/ et
Trigetius nunqȝ inuenit: nec errauit tamen? Nõ in/
Licentius quit ille semp quęsiuit. Recte dicis ait li/
C centius/ ꝛ bene admones: Inde enim pror/
sus nihil ad rem pertinet definitio tua. Nõ
enĩ ego beatũ esse dixi/ qui semp quęrat ve/
ritatẽ. Quod ne fieri quidẽ potest: Primo
quia nõ semp homo est: Deinde quia non
ex quo tempore incipit esse homo/ ex eo iã
potest/ ętate impediente/ verum quęrere.
Aut si semp id putas dicendũ/ si nihil tem/
poris quo iam quęrere potest/ perire pati/
tur:rursus tibi alexãdriã redeundũ est. Fac
enĩ quemqȝ ex quo tẽpore iter agere vel ęta
te vel negocio sinitur pgere/ occipere illam
viã vt cęperat nequissime pgere:atqȝ vt su/
pra dixi/cum deuiet nusqȝ/ anteqȝ perueni/
at tamẽ vita excedere:multum profecto er/
rabis. si tibi errasse iste videtur:qȝuis omni
quo potuit tẽpore/nec quęrere desierit/nec
inuenire potuerit quo pgebat:Quãobrem
sic ꝛ mea descriptio vera est: ꝛ scdm eã non
errat ille qui pfecte quęrit:qȝuis nõ inueni/
at veritatẽ: beatusqȝ est ob eam rem/ ꝙ fm
rationẽ viuit: Tua vero definitio ꝛ frustra/
ta est: et si nõ esset/nihil eã curare deberẽ/ si
ex eo solũ qđ ego definiui/ satꝭ causa firma/
ta est. Cur quęso nõdũ ẽ ista inter nos quę/
stio dissoluta?

Qȝ beatũ possit facere nõ tm̃ in/
uentio/sed ipsa per se inuestigatio
veritatis/ex quadã definitione sa/
pientie deducitur: Ca. v.

Hic trigetius: Das ne inquit sapien A
b tiam rectã viã vitę esse? Do inquit Trigetius
sine dubio: Sed tamen volo mihi Licentius
sapientiam definias: vt sciam vtrum quę
mihi ꝛ eadem tibi esse videaẽ. Et ille: Pa/ Trigetius
rum tibi ait videtur definita hocipso quod
nũc interrogat' es? Etiã quod volui cõces/
sisti. Si enim non fallor:recta via vitę sapi/
entia nominatur. Tũ licẽtius: Nihil mi/ Licentius
hi tam ridiculum/ qȝ ista definitio videẽ in/
quit. Fortasse ait ille: Pedetentim tamen Trigetius
quęso/ vt ratio pręueniat risum tuũ: Nihil
enim est fędius risu/ irrisione dignissimo.
Quid enĩ ait ille? Nõne fateris vitę mor/ Licentius
tem esse cõtrariã? Fateor ait. Mihi igiẽ Trigetius
inquit ille/ via vitę nulla magis videtur/ Licentius
qȝ ea qua quisqȝ pergit ne in mortẽ incidat.
Assẽtiebaẽ trigeti'. Ergo si viator quis/ Trigetius
piã/ qui diuerticulũ vitans/quod a latroni/ Licentius
bus obsideri audierit/recta ire pgat:atqȝ ita
euadat interitũ: nonne ꝛ viã vitę et rectam
secutus est: ꝛ eam sapientiam nominat ne/
mo? Quomodo igitur omnis recta vitę via
sapientia est? Concessi enĩ esse/sed nõ solã. Trigetius
Definitio aũt nihil cõplecti debuit quod Licen. ius
eẽt alienũ. Itaqȝ rursus defini si placet: qđ
tibi videẽ eẽ sapiẽtia? Diu ille tacuit: De/ B
inde: En inquit iterũ definio/ si hoc tu nun/ Trigetius
qȝ finire statuisti. Sapiẽtia ẽ via recta quę
ad veritatẽ ducat. Similiter et hoc inquit Licentius
ille/ refellitur. Naȝ cum apud virgiliũ ęnęę
dictum est a matre: Perge modo: et qua te Virgilius
ducit via dirige gressum: sequens hanc vi/ 1. eneidos
am/ ad id quod dictum erat/ id est ad verũ
peruenit. Contende modo si placet/ vbi pe/
dẽ ille incedẽs posuit: sapientiam posse di/
ci:qȝqȝ stulte prorsus istã descriptionem tu/
am effringere conor:nã causam meam nul/
latenus adiuuat. Etenĩ sapientia nõ ipsam
veritatem/sed viam quę ad eam ducat esse
dixisti: Quisqs ergo hac vtiẽ via/sapientia
pfecto vtiẽ: ꝛ q sapiẽtia vtiẽ/ sapiẽs sit ne/
cesse ẽ. Sapiẽs igiẽ erit ille qui pfecte quęsi/
erit veritatẽ/etiã si ad eã nõdum puenerit:
Nã via quę ducit ad ꝟitatẽ:nulla vti opi/
nor/intelligiẽ melius qȝ diligẽs inqsitio ve
ritatis. Hac igiẽ sola via vtẽs/iã iste sapiẽs
erit: ꝛ nemo sapiẽs miser:ois aũt homo:aut
miser/aut beatus. Beatum igitur faciet nõ
tm̃ inuẽtio/sed ipsa p se inuestigatio verita
tis. Tũ ille arridẽs: Merito mihi inqt ista Trigetius
contingũt/ qui aduersario in re nõ necessa
ria fidẽter assentior: Quasi ꝟo ego sim ma/
gnus definitor:aut quicqȝ in disputando

magis supuacaneum putē. Quis eñ mo/
dus erit/si ego rursus velim definiri abs te
aliquid: ꝛ rursus eiusdē definitionis v̄ba/ꝛ
consequentiū itē sigillatim oia fingēs ꝙ ni
hil intelligā/definire flagitē? Nā qd planis
simū nō meo iure definire cogam/si iure a
me sapientię definitio postulaŧ? Cuius eñ
verbi in animis nostris apertiorē notionē
natura esse voluit ꝙ̄ sapientię? Sed nescio
quomodo cū mētis nostrę veluti portū no
tio ipsa reliquerit/ et verboꝝ sibi quasi ve/
la tetēderit: occurrent statim calumniarum
mille naufragia. Quāobrē aut definitio sa
piētię nō requiratur: aut iudex noster l eius
Augustinus patrociniū digneŧ descēdere. Tū ego cū
iā stilū nox impediret: et q̄si de integro ma
gnū quiddam disserendū viderē oboriri/in
aliū diē distuli: nā disputare cęperamꝰ sole
iā in occasū declināte: dieśq pene totus cū
in rebus rusticis ordinādis/ tū in recēsione
p̄mi libri virgilij pactus fuit.

Uera sapiētie definitio daŧ: ꝛ p
mira q̄dā ab albicerio diuio quo/
dā pnosticata impugnaŧ: Ca.VI

A Einde vt altera dies mox illuxit: ita
Disputatio si/ne collatio ter/tia d eñ res erāt pridie constitutę/vt lar/
gum esset ociū: statim peragendum
Augustinus negociū susceptū est. Tum ego: Heri postu
lasti inquaꝫ trigeti vt a iudicis munere ad
sapiētię patrociniū descenderē: Quasi v̄o
quemq̄ in sermone vestro aduersariū sapi/
M.tulle entia patereŧ: aut ꝗ te eā defendēte ita labo/
raret/vt maius implorare deberet auxiliū:
Nā neq̄ inter vos aliud quęrendū natū ē/
ꝙ̄ quid sit sapientia: in quo cā vestrū neu/
ter oppugnat: quia vterq̄ desiderat: Neq̄
si tu in definiēda sapiētia defecisse te putas/
ꝓpterea reliqua defensio sententię tuę tibi
deserēda ē. Itaq̄ a me nihil aliud habebis
ꝙ̄ definitionē sapiētię: quę nec mea nec no
ua ē/sed ꝛ priscorū hominū: ꝛ quā vos mi/
Sapientia quid sit Licentius ror nō recordari: Nō eñ tūc primo auditis
sapientiā esse rerū humanarū diuinarumq̄
scientiam. Hic licentius quem post istam
B definitionē diu putabam quęsiturum esse
quid diceret: subiecit statim: Cur ergo non
quęso sapientē vocamus flagitiosissimū il/
lū hominē/quē ipsi bñ nouimus/p innume
ra scorta solere dissolui: albiceriū dico illū/
qui apud carthaginē multos annos consu/
lentibus/mira q̄dā ꝛ certa respōdit? Innu/
merabilia cōmemorare possē: nisi ꝛ apō eos
loquerer qui exꝑti sunt: et paucis nūc satis
sit ad id quod volo. Nonne cochleariū (mi/
hi aūt dicebat) cū domi non inueniretŧ/tuo
iussu percūctatus: nō solū qd quęrereŧ/ve/
rumetiaꝫ nominatim cuius res esset/ ꝛ vbi
lateret citissime verissimeq̄ respondit? Itē
me p̄sente/omitto illud ꝙ in eo quod roga/
baŧ/nihil omnino falsus ē: sed cū puer qui
nūmos ferebat/certā eoꝝ partē/ cū ad eum
pergeremus/furatus esset: oēs sibi nume
rari iussit: coegitq̄ illū añ oc'os nostros q̄s
abstulerat reddere: priusq̄ oīno ipsū aut
eosdē nummos vidisset: aut q̄ātū sibi ab/
latum fuerit audisset e nobis. Quid ꝙ do/
ctissimū ꝛ clarissimū virum flaccianū mira/
ri solitū esse abs te accępimꝰ? Qui cū de fū/
do emēdo esset locutus: ad illū diuinū rē ita
detulit/vt quid egisset si potis eēt ediceret.
Atq̄ ille statim nō mō negocij genꝰ/sed eti
am in quo ille vehemēter clamabat admi/
rās/ipsū fundi nomē ꝓnūciauit: cū ita esset
absurdū/vt vix etꝰ flaccianꝰ ipe meminisset.
Iā illud sine stupore animi nō queo dice/
re: ꝙ amico nostro discipulo tuo sese volēti
exagitare: flagitantiq̄ insolēter vt diceret/
quid secum ipse tacitus volueret. Uirgilij
versū eū cogitare respondit. Cū ille obstu/
pefactus negare nō posset: ꝑrexit q̄rere q̄s
nam versus esset. Nec albicerius/qui grā/
matici scholam vix transiens/ vidisset ali/
quādo: versum ipsū securus et garrulus ca
nere nō dubitauit. Num igiŧ aut res huma
nę nō erant/de quibꝰ ille consulebaŧ: aut si/
ne rerū diuinarū sciētia tam certa consulen
tibus ꝛ vera respōdit: aut vtrūq̄ absurdū
est? Nā ꝛ humanę res nihil sūt aliud ꝙ̄ res
hominū: vt argentū/nūmi/fundus: postre/
mo ipsa etiaꝫ cogitatio: Et res diuinas q̄s
non recte arbitreŧ esse/p q̄s homini diuina/
tio ipsa ꝯtingit? Sapiēs ḡ fuit albicerius/si
sapiētiā rerū humanarū diuinarūq̄ sciētiā
esse illa definitione concedimus.

Philosophie definitio declaraŧ:
haruspices v̄o ꝛ augures/astro/
logi ꝛ ꝯiectores hūanas res nesci
re: ꝛ si qñ vera rñdēt/ demonū in/
stinctu q̄ acumine ꝛ subtilitate sen
suū/ nō aūt ratione nos superant/
hoc posse fieri: Ca.VII.

Ic ille primo inq̄t: Ego scientiā nō A
b appello in qua ille qui eā ꝓfiteŧ ali/ Trigetius
quādo fallıŧ: Scientia eñ nō solum/
comprehēsis/sed ita comprehēsis rebus cō
stat: vt neq̄ in ea quisq̄ errare: nec quibus/
libet aduersantibus impulsis nutare debe/
at: Unde verissime a q̄busdā philosophis
diciŧ/in nullo eā posse nisi in sapiente inue/
niri: qui non modo perfectū habere debet
id quod tueŧ ac sequiŧ/verumetiā incōcus/

sum tenere. Scimus autē illū quē cōmemo
rasti/multa sepe falsa dixisse: quod nō solū
alijs mihi referentibus comperi/ sed p̄sens
aliquādo ipse pcepi. Eum ne igitur scientē
vocē/cū sepe falsa dixerit? Quē nō vocarē/
si cōstāter vera dixisset. Hoc me de haruspi/
cibus et de auguribus/ et de his omnibus
qui sidera consulunt/et de cōlectoribus di/
xisse putatote. Aut aliquē ex hoc genere ho
minū/ pferte si potestis: q̄ cōsult⁹ nūq̄ de re
sponsis suis dubitauerit: nunq̄ postremo
falsa respōderit. Nam de vatibus nihil mi/
hi puto esse laborandū/ qui mēte loquūtur
aliena. Deinde res humanas esse/ vt ɔcedā
res hoim: quicq̄ tu existimas nostrū eē/ qd̄
nobis vel dare vl' eripere casus potest? Aut
cum rerū humanarū scientia dicit/ ea dicit
qua quisq̄ nouit/ vel quot/ vel quales fun/
dos habeamus: quid auri/ quid argēti/ qd/
q̄ denicq̄ alienorū carminū cogitemus? Il/
la ē hūanarū rerū sciētia/ q̄ nouit lumē pru/
dentię/ temperātię decus/ fortitudinis ro/
bur/ iusticię sanctitatē: Hęc eñ sūt quę nul/
1. Retract. ca. 1. b. lā fortunā metuētes/ vere nostra dicere au/
demus: quę si albicerius ille didicisset: nū/
q̄ mihi crede/ tā luxuriose deformiterq̄ vi/
B xisset. Et aūt dixit/ quē versū volueret aio
ille a quo consulebat: neq̄ hoc puto inter
res nostras esse numerandū: Non q̄ negem
honestissimas disciplinas ad possessionem
quandā nostri animi ptinere: sed quia ver/
sum alienū etiā imperitissimis canere ac p/
nūciare cōcessum est. Ideoq̄ talia cū in me/
moriā nostrā incurrerint: nō mirū si sentiri
possunt ab huius aeris animalib⁹ quibus/
dā vilissimis/ quos demonas vocāt: a qui/
bus nos superari acumine ac subtilitate sen/
suū posse concedo/ ratione autē nego: Atq̄
id fieri nescio quo modo secretissimo atq̄ a
nostris sensibus remotissimo. Nō eñ si mi/
ramur apiculā melle posito/ nescio qua sa/
gacitate/ qua hominē vincit/ inde auolare:
ideo eā nobis p̄ponere/ aut saltē cōparare
debemus. Itaq̄ vellē magis iste albiceri/
us/ ab eo qui discere cuperet/ interrogatus
ipsa metra docuisset: vel coactus a quopiā
consultorū/ de re sibi statim ppositaversus
pprios cecinisset: Quod eūdē flaccianū se/
pe dixisse soles cōmemorare: cū illud diui/
nationis gen⁹ magna mētis altitudine de/
rideret atq̄ despiceret: idq̄ nescio cui abie/
ctissimę animulę/ sic eñ dicebat/ tribueret:
quo ille quasi spiritu admonitus vel infla/
tus/ hęc respōdere solitus esset: Querebat
eñ vir doctissimus ille ab his qui talia mi/
rarētur: num grāmaticā vel musicā vel ge/
ometriā posset albiceri⁹ docere? Quis autē
illum nosset. et nō istorū omniū imperitis/
simū fateretur? Quāobrē ad extremū hor/
tabatur: vt aios suos hi q̄ talia didicissent/
illi diuinationi sine dubitatione p̄ferrent:
darētq̄ operā his disciplinis instituere/ at/
q̄ adminiculari suam mentē/ quibus aeri/
am istam inuisibiliū animantiū naturā trā
sire/ z eā superuolare cōtingeret.

Dictum hariolum etiam res di/uinas nesciuisse: nec sapientem fu/isse: Capitulū. VIII.

A Nam res diuinę/ cū omnibus conce/
dentibus/ meliores augustioresq̄
multo q̄ humanę sint: quo pacto il
le eas assequi poterat/ q̄ quid esset ipse ne/
sciebat? Nisi forte existimās sidera/ q̄ quoti
die ɔtēplamur/ magnū quiddā esse in cōpa/
ratione verissimi z secretissimi dei: quē raro
fortasse intellect⁹/ sēsus aūt nullus attigit: 1. Retract. ca. 1. b.
hęc aūt p̄sto sint oculis nostris. Nec ista igi
tur sunt illa diuina/ qualia sesola scire sapi
entia pfitetur: Cętera autē quibus isti/ ne/
scio qui/ diuinātes: vel ad vanā iactantiā/
vel ad q̄stū abutūt/ p̄siderib⁹ pfecto vilio/
ra sunt. Nō igitur albicerius rerū humana/
rum ac diuinarū scientię particeps fuit: fru
straq̄ abs te isto mō definitio nr̄a tempta/
ta est. Postremo cū quicq̄d p̄ter res huma/ B
nas atq̄ diuinas est/ nos vilissimum duce/
re et oīno contemnere oporteat: quęro in
quibus rebus quęrat ille tuus sapiēs veri/
tatē? In diuinis ait ille: Nā virtus etiā in Licentius
hoīe sine dubitatiōe diuina ē. Has igit al Trigetius
bicerius iā sciebat/ quas tuus sapiēs semp
inquiret? Tū licēti⁹/ diuinas ait z ille noue/ Licentius
rat: sed z nō eas q̄ a sapiente quęrēdę sunt.
Quis eñ non euertat omnē loquēdi con/
suetudinē/ si ei diuinationē cōcedat: et adi/
mat res diuinas/ e quibus diuinatio noia/
ta ē? Quare illa vr̄a definitio/ ni fallor/ ne/
scio qd̄ aliud qd̄ ad sapiētiā nō ptineret/ in/
clusit. Tū trigeti⁹: Definitionē istā inquit/ Trigetius
defēdet si libebit/ ille qui ptulit: Nūc mihi
tu responde/ vt tandē ad id qd̄ agit/ venia/
mus. Istic sū inq̄t ille: Das ne ait/ albice Licentius
riū scisse verū? Do inq̄t. Melior igit tuo Trigetius
sapiēte. Nullo mō ait ille: Nā quod gen⁹ Licentius
veri sapiēs requirit: nō solū ille delyr⁹ hari/ Trigetius
olus/ sed ne ipse quidē sapiēs dū in hoc cor/ Licentius
pore viuit assequit: qd̄ tñ tantū ē/ vt multo
sit p̄stabilius hoc semp quęrere/ q̄ illud ali/ C
qñ inuenire. Necesse ē ait trigeti⁹/ vt mihi Trigetius
i angustijs definitio illa subueniat: Quę si
ppterea tibi vitiosa visa ē/ q: cōplexa ē eū
quē nō possum⁹ vocare sapiētē: q̄ro vtrū eā

pbes/ si sapiētiā rez humanaz diuinarūqꝫ sciētiā dicam⁹: ſ eaz ꝙ ad beatā vitā ptine/
Licentius ant. Est inqt ille ⁊ ista sapīa/ ſ nō sola: vñ su
M. Tullius pior definitio⁹ inuasit alienū: hec aūt ppriū
deseruit: q̄re illa auaricie/ista stulticie coar/
gui pōt. Etem̄ vt ipse iā explicē definitione
Sapientie de/scriptio qō sentio: sapiētia mihi videt̄ esse/rez hūa/
naz diuinarūqꝫ ꝙ ad beatā vitā ptineāt nō
sciētia solū/ ſ etiā diligēs inqsitio: Quā de/
sc̄ptionē si partiri velis: pma ps ꝙ sciētiā te/
net/dei ē: hec aūt ꝙ inqsitione ɔtēta ē/hois.
Illa igit̄ deus/hac aūt hō btūs ē. Tū ille:
Trigetius Miror inqt sapiētē tuū quō asseris frustra
Licentius operā ɔsumere. Quō inqt licēti⁹ frustra/cū
tātā mercedē ɔquirat? Nā hoc ipo ꝙ querit/
sapiēs ē: ⁊ ꝙ sapiens/eo btūs: Cū ab oībus
inuolucris corpis mentē q̄ntū pōt euoluit: ⁊
seipsū in semetipsū colligit: cū se nō pmittit
cupiditatib⁹ laniādū/ ſ i se atqꝫ i deū semp
tranqllus itēdit: vt ⁊ hic/qō beatū eē supra
inter nos ɔuenit/rōne pfruat̄: ⁊ extremo die
vite ad id qō ɔcupiuit adipiscendū reperi/
atur paratus: fruaturqꝫ merito diuina bea/
titudine/qui humana sit añ pfruitus.

Epilogādo breuit̄ q̄ dicta sūt cō memorant̄: ⁊ academicoz ꝙ nihil posse sciri sentiūt/arcē sue sentētie i erroꝛi definitiōe locatā eē: Ca. ix.

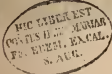
A
Augustinus Tum ego: cum trigetius qd sibi esset
t respōdēdū diu q̄reret: non puto in/
q̄ licēti etiā argumēta huic defutu/
ra/si eīz ociose querere pmittamus: Quid
eīn et quouis loco defuit ad respōdēdum?
Nā primo ipse ociose intulit: qm̄ de beata
vita questio nata ē: ⁊ beatū solū necesse est
esse sapientē: siqdē stulticia/etiā stultoz iu/
dicio misera ē: pfectū sapientē esse debere:
non aūt pfectū esse ꝙ adhuc verū qd sit inq̄/
rit: vñ ne beatū quidē. Cui loco tu cū mōlē
auctoritatis obyceres: modeste aliquantū
ciceronis noīe pturbatus/ tñ se statum ere/
xit: ⁊ generosa quadā contumacia in verti/
cē libertatis exiluit: rursumqꝫ arripuit qō
erat de manibus violēter excussū: q̄siuitqꝫ
abs te: vtrū tibi pfectus ꝙ adhuc q̄reret vi/
deret̄: vt si fatereris nō esse pfectū/ad caput
M. tullium recurreret/demōstraretqꝫ si posset p⁹ illā de/
finitionē/pfectū esse hominē/ qui ſm legem
mentis vitā gubernaret: ac p hoc beatū ni/
si pfectū esse nō posse: A quo te laqueo cum
expedisses cautius q̄ putabā: ⁊ pfectū ho/
minē diceres esse/inquisitorē diligētissimū
ɔitatis: ipsaqꝫ illa definitione ꝙ beatā vi/
taz illā demū esse dixeramus/ꝙ ſm rationē
ageret̄: tu ɔfidētius aptiusqꝫ pugnasses: il/
le tibi plane reposuit: nā occupauit p̄sidiū
tuū: vñ pulsus omnino summā rerū amise/
ras ni te inducie reparassent. Ubi eīn arcē
locauerūt academici quoz tueris sententi/
am: nisi in erroris definitione? Que tibi ni/
si noctu fortasse p somniū rediret in mentē/
iā quid respōderes nō habebas: cū in expo
nēda ciceronis sentētia/ idipsum tuipse añ
cōmemoraueris. Deinde ventū ē ad defini
tionē sapie: quā cū tanta calliditate labefa
ctare conareris: vt tua furta nec ipse auxili/
ator tu⁹ albicerius hariolus fortasse cōpre/
hēderet: quāta tibi vigilātia/ quātis virib⁹
restitit/ q̄ te pene inuoluit atqꝫ depressit/
nisi postremo te tua definitione noua tuta/
reris: diceresqꝫ humanā esse sapiētiā inqui/
sitionē veritatis/ex qua ppter animi tran/
quillitatē beata vita contingeret. Huic iste
sentētie nō respōdebit: p̄sertim si in ꝓrogā/
da die vel pte ꝙ restat reddi sibi gratiā po/
stulabit. Sed ne longū faciamus: iā si pla/ B
cet sermo iste claudat̄: in quo immorari etiā
supfluū puto: Tractata eīn res est p susce/
pto negocio satis: ꝙ post pauca omnino pos/
set verba finiri: nisi exercere vos vellē: ner/
uosqꝫ vestros et studia/ꝙ mihi magna ē cu/
ra/explorare: Nā cū instituissē vos ad que/
rendā veritatē magnope hortari: ceperā ex
vobis q̄rere/quātū in ea momēti poneretis:
oēs aūt posuistis tantū vt plus nō deside/
rē: Nā cū beati esse cupiam⁹: siue id fieri nō
pōt nisi inuenta/ siue nō nisi diligēter q̄sita
veritate: postpositis ceteris omibus rebus/
nobis si beati esse volum⁹ pquirēda est. Q̄ua/
obre iam istā vt dixi disputationē termine/
mus: ⁊ relatā in litteras mittamus licēti po
tissimū patri tuo: cui⁹ erga philosophiā iaz
prsus animū teneo. Sz adhuc ꝙ admittat/
queso fortunā. Incēdi aūt in hec studia ve/ i. Retract. ca. i. b.
hemētius poterit: cū teipsū iā intentū me/
cū sic viuere/nō audiendo solū/verūetiā le/
gēdo ista cognouerit. Tibi autē si vt sentio
academici placēt: vires ad eos defendēdos
validiores para: nā illos ego accusare de/
creui. Que cū essent dicta: prandiū paratū
esse annūciatū est/atqꝫ surreximus.

Sācti augustini hipponēsis epi ɔtra aca demicos/ liber primus explicit

Annotatio capitulorū Liber secundus

Capitulorꝫ libri secundi / contra
academicos sancti augustini recol
lecta annotatio.

1 Quare academicorū arma quibus ni/
bil posse sciri asseuerant / inuicta vide/
antur: contra que primo implorandū
est diuinū auxiliū.
2 Romanianꝰ cuius in se collata beneficia
meminit augustinꝰ / ad verā philoso/
phiam incitat: ad cuiꝰ amorem ꝛ apo/
stoli pauli diligenti lectiōe accensum
se affirmat.
3 Inter philocaliā ꝛ philosophiā discer/
nit: et impedimēta inueniēdę veritatis
cōmemorantur.
4 Uentilata in priori libro de academi/
cis questio resumitur: simul ꝛ quę causa
sit ꝙ tūc cibū pertinacius appetimus
cum in aliud intendimꝰ animū / osten/
ditur.
5 Academicorꝫ opinio cū auctoribꝰ et ra/
tionibus pꝛcipuis explicatur.
6 Inter academicos nouos ac veteres
differentia ꝛ cōtrouersia exponitur.
7 Contra nouos academicos disputatio
instituitur / q̄ se in vita verisimilitudinē
sequi dicūt / etsi verū ignorēt.
8 Academici positionē suam rationibus
firmantes / ineptiores sunt ꝙ̄ si eam
assequerentur fama: cuius auctorita/
te nihil est vilius: vitio superbię nihil
est immanius.
9 Accusatorū genera duo sunt: et necesse
est eum qui aliquē accusat habere al/
terum quē defendat: et ad quid pro/
sit academicorū positionē disputare
ostenditur.
10 Academici videntur quędam specialia
eligisse vocabula ad occultandā tar/
dioribus / et ad significandā vigilāti/
oribus sententiā suā.
11 Turpe est disputantibus in verborum
quęstione immorari / cū certamē nul/
lum de rebꝰ remāserit: et quid sit pro/
babile / aut verisimile ſm academicos:
et ꝙ non vocabulorꝫ opificē / sed rerū
inquisitorē decet esse sapientē.
12 Argumentū principale de verisimili
resumitur.
13 Quęstionē sequenti libro disputandā
apertis verbis explicat.

Eiusdem diui aurelij augustini
hipponensis episcopi / cōtra acade
micos / liber secūdus incipit:

Assignantur cause quare academi
corum arma q̄bus nihil posse sciri
asseuerant inuicta videantur: cōtra
que primo implorandū est diuinū
auxilium: Capitulū. I.

Iquamne A
cesse ē / disciplina atq̄ sci/
entia sapiētię vacuū esse
nō posse sapientē / tā eam
necesse esset inuenire dū
quęritur: oīs pfecto acade/
micorꝫ vel calūnia vel ptinacia vł puicacia
vel (vt ego interdū arbitror) cōgrua illi tē/
pori ratio simul cū ipso tpe / ꝛ cū ipsius car/
neadis ciceronisq̄ corpibus sepulta foret.
Sed q̄ siue vitę huiꝰ multis varijsq̄ iacta/
tionibꝰ romaniane / vt in eodē te probas: si/
ue ingeniorꝫ quodā stupore vel socordia vł
tarditate torpentiū: siue desperatione in/
ueniendi / quia nunq̄ facile oculis ista lux
tam facile mentibꝰ sapiētię sidus oboritur:
siue etiā qui error omnino populorꝫ est / fal/
sa opinione inuentę a se veritatis / nec dili/
genter hoīes quęrūt si qui q̄rūt ꝛ a quęren/
di voluntate auertuntur: euenit vt scientia ra
ro paucisq̄ proueniat: Eoq̄ fit vt academi/
corꝫ arma / q̄n cū eis ad manus venitur / nec
mediocribꝰ † viris / sed acutis ꝛ bn̄ eruditis: Al. † viribus
inuicta et quasi vulcania videantur. Quobrē
cōtra illos fluctus pcellasq̄ fortunę: cū ob/ 1. Retract.
nitendū remis qualiumcunq̄ virtutū: tum ca. 1. b.
imp̄mis diuinū auxiliū omī deuotiōe atq̄
pietate implorandū est: vt intentio cōstan/
tissima bonorꝫ studiorꝫ teneat cursum suū a
quo eā nullus casus excutiat / quo minꝰ illā
philosophię tutissimꝰ iucundissimusq̄ por/
tus accipiat. Hęc p̄ma tua causa est: hinc ti/
bi metuo: hinc te cupio liberari: hinc (si mo
do dignus sim qui impetrem) quotidianis
votis auras tibi psperas orare nō cesso: oro
autē ipsā summi dei virtutē atq̄ sapientiā.
Quid est eñ aliud / quē mysteria nobis tra B
dunt dei filiū? Multū aūt me adiuuabis p
te depcantē si nō nos exaudiri posse despe/
res nitarisq̄ nobiscū ꝛ tu / nō solū votis / sed
etiā voluntate / atq̄ illa tua naturali mētis
altitudine pp̄ter quā te quęro: qua singu/
lariter delector: quā semp admiror: quę in
te (proh nefas) illis rerū domesticarū nubi/
bus quasi † fulmē inuoluitur: ꝛ multos ac pe/ Al. † flumen
ne oēs latet. Me autē ꝛ aliū vł tertiū fami/

liarissimos tuos latere non potest: qui sepe
Al. † attente nō solū attentius audiuim⁹ murmura tua:
sed etiā nōnulla fulgura fulminib⁹ ꝑpiora
conspeximus. Quis em̄ (vt cetera ꝓ tēpo/
re taceā ⁊ vnū cōmemorē) quis inquā tam
subito vnq̄ tantū intonuit / tātūq; lumine
mētis emicuit: vt sub vno fremitu ratiōis ⁊
quodā coruscamine tēperantie / vno die illa
pridie seuissima penitus libido moreretur?
Ergo ne nō erūpet aliqñ ista virtus: ⁊ mul/
F torꝫ desperantiū risus in horrorē stuporēq;
Al. † locuta cōuertet: ⁊ † locuta in terris quasi quedā fu/
turorꝫ signa / rursus ꝓiecto totius corporis
onere recurret in celū? Ergo ne augustinus
de romaniano frustra ista dixit? Non sinet
ille cui me totū dedi quē nunc recognoscere
aliquantū cepi.

Romanianū cui⁹ in se collata beneficia meminit augustinus / ad veram philosophiā inuitat: ad cui⁹ amorē ex apostoli pauli diligēti lectione accessū se affirmat. Ca. II.

A Ergo aggredere mecū philosophiā.
c Hic ē qcq̄d te anxiū sepe atq; dubi/
tantē mirabiliter solet mouere. Nō
em̄ metuo aut a socordia morū: aut a tardi/
tate ingenij tui. Quis em̄ te quādo aliquā/
tū respirare cōcessū est / in sermonib⁹ nostris
vigilātior? q̄s acutior apparuit? Ergo ne ti/
bi gratiā nō repēsabo? An fortasse paululū
debeo? Tu me adolescentulum pauperē / ad
peregrina studia pergentē / ⁊ domo / ⁊ sūptu
et (qḋ plus est) animo excepisti. Tu patre
orbatū amicitia consolatus es: hortatione
animasti: ope adiuuisti. Tu in nostro ipso
6. confess. ca. 14. a. municipio / fauore / familiaritate / cōmunica/
tione dom⁹ tue pene tecū clarū primatēq;
me fecisti. Tu carthaginem illustrioris pro/
2. confess. ca. 3. a. fessiōis gratia remeantē: cū tibi soli ⁊ meorꝫ
nulli consiliū meū spemq; aperuissem / q̄uis
aliquātū illo tibi insito quia ibi iā docebā:
patrie amore cunctatus es: tamē vbi euin/
cere adolescentis cupiditatē ad ea que vi/
debantur meliora tendentis nequiuisti / ex
dehortatore in adiutorem mira beniuolen/
tie moderatione conuersus es. Tu necessa/
rijs omnibus iter adminiculasti meum. Tu
ibidē rursus qui cunabula / et quasi nidum
studiorū meorū foueras iā volare audētis
sustentasti rudimēta. Tu etiā cū te absente
atq; ignorāte nauigassē / nō nihil succēsens
q͛ nō tecū cōmunicassē vt solerē atq; aliud
quiduis q̄ contumaciā suspicans / mansisti
incōcussus in amicitia: nec plus añ oculos
Al. † matre tuos liberi deserti a † magistro / q̄ ĩfe mētis
penetralia puritasq; versat̄ est. Postremo
qcq̄d de ocio meo modo gaudeo / q͛ a super/
fluarū cupiditatū vinculis euolaui: q͛ depo
sitis onerib⁹ mortuarū † curarū / respiro: re/ Al. † transferii
sipisco: redeo ad me / q͛ q̄ro intentissim⁹ veri/
tatē: q͛ inuenire iā ingredior: q͛ me ad ipm
summu modū peruēturū esse cōfido / tu ani/
B masti: tu impulisti: tu fecisti. Cuius aūt mi/
nister fueris / plus adhuc fide ꝯcepi q̄ rōne
cōprehendi. Nā cū presens p̄senti tibi expo
suissem interiores motus animi mei / vehe/
mēterq; ac sepius assererē / nullā mihi videri
ꝓsperā fortunā / nisi q̄ ociū philosophandi 1. Retract. ca. 1. b.
daret: nullā beatā vitā / nisi qua in philoso/
phia viueret: sed me tāto meorū onere q̄ruz
ex officio meo vita pēderet / multisq; necessi/
tatib⁹ / vel vani mei pudoris / vel inepte me/
orū miserie refrenari: tā magno essem elatus
gaudio: tā sctō hui⁹ vite inflāmat⁹ ardore /
vt te diceres: si tu ab illarū iportunarū litiū
vinculis aliquomō exemerīs / oīa mea vincu/
la etiā patrimonij tui mecū participatione
ruptuꝝ. Itaq; cū admoto nobis fomite dis/
cessisses / nūq̄ cessauim⁹ inhiantes in philo/
sophiā / atq; illā vitā q̄ inter nos placuit: at/
q; cōuenit prorsus nihil aliud cogitare: atq;
id ꝯstanter q̄dem: s̄ forte minus acriter age/
bamus: putabamus tñ satis nos agere. Et
qm̄ nōdū aderat ea flāma q̄ summa nos ar/
reptura erat / illā qua iā estuabam⁹ arbitra/
bamur vel esse maximā. Cū ecce tibi libri q̄/
dā pleni vt ait celsin⁹ bonas res arabicas /
vbi exhalarūt in nos: vbi ille flāmule instil
larunt p̄ciosissimi vnguēti guttas paucissi/
mas: incredibile romaniane incredibile / et
vltra q̄ de me fortasse et tu credis (q̄d am/
plius dicā?) etiā mihi ipi de meipso incredi
bile incēdiū cōcitarūt. Quis me tūc honor /
q̄ hoim pōpa: q̄ inanis fame cupiditas: qḋ
deniq; hui⁹ mortalis vite fomētū atq; reti/
naculū cōmouebat? Prorsus tot⁹ ĩ me cur/
sim redibā. Respexi tñ ꝯfiteor / q̄si de itinere
in illā religionē q̄ pueris nobis insita est / et
medullitus implicata. Verū aūt ipa me ad
se nesciētē rapiebat. Itaq; titubās / ꝓperās / C
hesitans arripio apl'm paulū: neq; em̄ vere 7. confess. c. ca. 21. a.
isti inquam tanta potuissent vixissentq; ita et 8. ca. 6. c.
vt eos vixisse manifestū ē / si eorꝫ littere atq;
rōnes huic tāto bono aduersarent̄: Perlegi
totū intētissime atq; castissime. Tunc vero
quantulocūq; iā lumine asperso: tāta se mihi
philosophie facies aperuit: vt nō dicā tibi /
q̄ ei⁹ incognite fame semꝑ arsisti: s̄ si ipi ad/
uersario tuo: a q̄ nescio vtrū plus exercear̄
q̄ impediaris / eam demōstrare potuissem:
ne ille ⁊ baias / ⁊ amena pomeria: et delica/

ta nitidaq3 conuiuia / et domesticos histri/
ones: postremo qcqd eu acriter cõmouet in
quascuq3 delitias abijciẽs / τ relinquens ad
huius pulchritudinem blandus amator / et
sanctus mirans / anhelans / estuans aduo/
laret. Habet enĩ τ ille / quod confitendũ est /
qddam decus animi / vl' potius decoris q̃si
Al. † sementũ † seminariũ : qd erũpere in verã pulchritu/
dinẽ nitẽs / tortuose ac deformiter inter sca/
bra vitiorũ τ inter opinionũ fallaciũ dume/
ta frondescit: tamẽ non cessat frondescere / τ
paucis acute ac diligenter in densa intuen/
tibus q̃tũ sinitur eminere. Inde est illa ho/
spitalitas: inde in cõuiuijs multa humani/
tatis cõdimẽta. Inde ipsa elegantia / nitor /
mũdissima facies / rerũ oĩm τ vndiq3 cuncta
pfundẽs adumbrate venustatis vrbanitas.

Inter philocaliã τ philosophiã discernit: τ impedimẽta inueniende veritatis cõmemorant: Ca. III.

A P Hilocalia vulgo ista dr: Ne cõtem/
nas nomẽ hoc ex vulgi noie: Nam
philocalia τ philosophia ppe simi/
liter cognominate sunt / τ q̃si gentiles inter
Quid sit phi/losophia / τ qd philocalia se videri volunt τ sunt. Quid est enĩ philo/
sophia? amor sapientie. Quid est philoca/
lia? amor pulchritudinis. Quere de grecis.
Quid g̃ sapiẽtia: nõne ipa vera ẽ pulchritu
1. Retract. ca. 1. f. do? Germane igit iste prsus et codẽ parẽ/
te procreate. Sed illa visco libidinis detracta
celo suo τ inclusa cauea populari / viciniam
tamen nominis tenuit / ad cõmonendũ au/
cupem ne illã contẽnat. Hanc igit sine pen/
nis sordidatã τ egentẽ / volitans libere so/
ror sepe agnoscit : sed raro liberat. Non enĩ
philocalia ista vñ gen⁹ ducat agnoscit / nisi
philosophia. Quã totã fabulã (nã subito
esopus fact⁹ sũ) licenti⁹ tibi carmine suaui⁹
indicabit: poeta ẽ enĩ pene pfect⁹. Ergo ille
si verã pulchritudinẽ cui⁹ false amator est /
sanatis renudatisq3 paululũ oculis / posset
intueri / quanta voluptate philosophie gre
mio se inuolueret: Quõ ibi te cognitũ sicut
verũ fratrẽ amplecteret. Miraris hec / τ for/
sitan rides. Quid si hec explicarem vt vole/
bã? Quid si saltẽ vox si adhuc facies videri
a te nõ potest / ipsius philosophie posset au
diri? Mirareris profecto: sed nõ rideres: nõ
desperares: Crede mihi / de nullo desperan
dum est: de talibus autẽ minime: Omnino
sunt exẽpla: facile euadit: facile reuolat hoc
Al. mirãtib⁹ gen⁹ auiũ / multis inclusis multũ † miseran/
tibus. Sed ad nos redeam: nos inq̃ roma/
niane philosophemur: reddã tibi gratiã: fi/
lius tuus cepit philosophari: Ego eũ repri/
mo / vt disciplinis necessarijs prius exculti⁹
vigẽtior τ firmior insurgat: q̃rũ te ne metu/
as expertẽ: Si bene te noui / aures tibi libe
ras tñ opto. Nam de indole quid dicam?
Utinã nõ tam rara esset in hominib⁹ q̃ cer/
te est in te. Restant duo vitia / τ impedimen B
ta inueniẽde veritatis: a qbus tibi nõ multũ
timeo / timeo tñ ne te contẽnas / atq3 inuen/
turũ esse desperes: aut certe ne inuenisse te
credas. Quorũ primũ si tamẽ inest / ista tibi
disputatio fortasse detrahet. Sepius enim
succensuisti academicis / eo quidẽ grauius
quo minus eruditus esses : eo libentius q
veritatis amore illiciebaris. Itaq3 iã cũ al/
pio te fautore confligã: τ tibi facile psuade/
bo qd volo / pbabiliter tamẽ. Nã ipsũ ve/
rum non videbis / nisi in philosophia totus
intraueris. Illud autẽ alterũ q te fortasse ali
quid inuenisse presumis: q̃uis a nobis iam
querẽs dubitansq3 discesseris / tamẽ si quid
supstitiõis in animũ reuolutũ est / ejicietur
pfecto: vel cũ tibi aliquã inter nos disputa De vera reli/gione. ca. 7. a.
tionẽ de religione misero / vel cũ p̃sens tecũ
multa ptulero. Ego enĩ nũc aliud nihil ago
q̃ me ipse purgo a vanis perniciosisq3 opi/
nionib⁹: Itaq3 nõ dubito melius mihi esse
q̃ tibi est. Unũ tñ est vnde inuideã fortu/ 1. Retract. 1. b
ne tue / q solus fruerĩ † luciniano meo: An et Al. † luciano Al. † lucilliano
tu inuides q2 dixi meo? Sed qd dixi aliud
q̃ tuo / τ omniũ quicũq3 vnũ sum⁹? De quo
tamen vt subuenias desiderio meo / quid te
rogẽ? † Tu teipsũ p me roga quantũ scis / q2 Al. tanti te ipse pmerear? Tanũ scis
debes. Sed nunc ambobus dico / cauete ne
quid vos nosse arbitremini / nisi qd ita didi
ceritis saltẽ vt nostis / vnũ duo tria q̃ttuor
simul collecta in sũma fieri decẽ. Sed itẽ ca/
uete ne vos in philosophia veritatem aut
nõ cognituros / aut nullo modo ita posse co
gnosci arbitremini. Nã mihi vel potius illi
credite / q ait: Querite τ inuenietis. Nec co/ Matth. 7. a.
gnitionẽ desperandã esse / τ manifestiorẽ fu
turã q̃ sunt illi numeri. Nũc ad ppositum
veniam⁹. Jam enĩ sero cepi metuere ne hoc
principiũ modũ excederet: τ nõ est leue. Nã
modus procuidubio diuin⁹ est : sed fefellerit
cuz dulciter ducit / ero cautior cum sapiens
fuero.

Uentilata in priori libro de academicis questio resumit: simul et que causa sit q tunc cibum pertinacius appetimus cum ĩ aliud intendim⁹ animũ / ostendit: Ca. IIII.

A P Ost pristinũ sermonẽ / quẽ in primũ
librũ cõtulim⁹ / septẽ fere dieb⁹ a dis Disputatio siue collatio prima
putando fuim⁹ ociosi: cũ tres tantũ
virgilij libros / post primum recenseremus:
atq3 vt in tpe congruere videbatur tractare

mus. Quo tñ opere licentius in poeticam
studiũ sic inflãmatus est/ vt aliquãtũ mihi
etiã reprimendus videref. Ita eñ ab hac in/
tentione/ad nullã se rem deuocari libenter
ferebat. Tandẽ tamẽ ad retractandã quam
distuleramus de academicis questionẽ/ cũ
a me quantũ potui lumen philosophię lau
daretur/ nõ inuitus accessit: ꝛ forte dies ita
serenus effulserat vt nulli prorsus rei magẽ
q̃ serenandis animis nostris congruere vi/
B deretur. Maturius itaq; solito lectos reli/
quimus/ paululũq; cũ rusticis egimus/ qḋ
Alipius tempus vrgebat. Tũ alipius: Anteq̃ vos
(inquit) audiam de academicis disputan/
tes/ volo mihi legaf sermo ille vester quẽ di
citis me absente perfectũ: Non eñ possum
aliter (cũ inde huius disceptatiõis occasio
nata sit) in audiendis vobis/ nõ aut errare/
aut certe laborare. Quod cum factũ esset: ꝛ
in eo pene totũ antemeridianũ tẽpus con/
sumptũ videremus/ redire ab agro qui de/
ambulantes nos acceperat/ domũ institui/
Licentius mus. Et licentius: Queso inq̄t ante pran/
dium mihi breuiter totam academicoꝝ sen
tentiam exponendo repeteres ne graueris:
ne quid in ea me fugiat: quod pro partibus
Augustin⁹ meis sit. Faciã inq̃: ꝛ eo libentius quo de
Licentius hac re cogitãs parũ prandeas. Ne inquit
ille istinc securus sis: Nã ꝛ multos/ ꝛ maxi/
me patrẽ meũ sepe aiaduerti/ eo edaciorem
q̃ refertior curis esset. Deinde: Tu quoq;
de istis metris cogitantẽ non sic expertus
es/ vt cura mea mensa secura sit. Qḋ quidẽ
apḋ meipsum mirari soleo: Quid enim sibi
vult/ q̃ tunc cibũ pertinacius appetimus cũ
in aliud intendimus animũ? Aut quid est/
quia manibus ꝛ dentibus nostris occupa/
Augustin⁹ tis nobis anim⁹ imperiosus fit? Audi po/
tius inq̃ de academicis qḋ rogaueras: ne te
metra ista voluentẽ: nõ soluz in epulis sine
metro/ sed etiaz in questionibus patiar. Si
quid autẽ pro mea parte occultabo/ prodet
Alipius alipius. Bona fide tua opus est inq̄t ali/
pius: Nam si metuendũ est ne aliquid oc/
cultes/ a me deprehẽdi posse difficile arbi/
tror eũ/ a q̃ me ista didicisse nullus qui me
nouit ignorat: p̃sertim cũ in prodẽdo vero
nõ magis victorie/ q̃ animo tuo consultur⁹
Augustin⁹ sis. Agam inq̃ bona fide: quoniã de iure
prescribis.

Academicoꝝ opinio cũ auctori/bus ꝛ rationib⁹ p̃cipuis explicaf:

A Nam et academicis placuit (Ca. V.
nec hoi scientiã posse contingere ea/
rum dũtaxat rerum que ad philoso/
phiam pertinent. Nam cetera curare se car/
neades negabat: ꝛ tamẽ hominẽ posse esse
sapientẽ/ sapientisq; totũ mun⁹/ vt abs te
quoq; licẽti illo sermone disertũ est/ in con/
quisitione veri explicari: Ex quo confici/ vt
nulli etiã rei sapiens assentiaf: erret eñ ne/
cesse est (quod sapienti nefas est) si assentia/
tur rebus incertis. Et omnia incerta esse nõ
dicebant solũ/ verũetiã copiosissimis ratio/
nibus affirmabant. Sed verum non posse
cõprehendi/ ex illa stoici çenonis definitio/
ne arripuisse videbanf: q̃ ait id verũ percipi Verũ quomõ comprehẽdaf ex definitione çenonis
posse/ quod ita esset animo impressum ex eo
vnde esset/ vt esse nõ posset ex eo vnde non
esset. Qḋ breuius planiusq; sic dicif: his si/
gnis verũ posse comprehendi/ que signa nõ
potest habere qḋ falsuz est. Hoc prorsus nõ
posse inueniri/ vehemẽtissime vt conuince/
rent incubuerũt. Inde dissentiões philoso/
phorũ: indẽ sensuum fallacie: inde somnia
furoresq;: inde pseudomene et solite in illi/
us cause patrocinio viguerũt. Et cum ab
eodẽ çenone accepissent: nihil esse turpius
q̃ opinari/ cõfecerũt callidissime: vt si nihil
percipi posset/ et esset opinatio turpissima:
nihil vnq̃ sapiens approbaret. Hinc eis in/
uidia magna conflata est: Videbaf eñ esse
cõsequens: vt nihil ageret qui nihil appro/
baret. Vñ dormientẽ semp et officiorũ om/
nium desertorẽ sapientẽ suũ academici de/
scribere videbanf/ quẽ nihil approbare cen
sebant. Hinc illi inducto quodã probabili/
quod etiam verisimile nominabant/ nullo
modo cessare sapientẽ ab officijs asserebãt:
cum haberet quid sequeref. Veritas autẽ
siue propter nature tenebras quasdam/ si/
ue propter similitudinẽ rerum vel obruta
vel confusa latitaret. Quis ꝛ ipsam refre/
nationẽ ꝛ quasi suspensionẽ assensiõis ma/
gnam prorsus actionem sapientis esse dice
bãt. Videor mihi breuiter totũ vt voluisti B
exposuisse: nihilq; recessisse a prescriptione
alipi tua: id est egisse vt dicif bona fide. Si
eñ aliq̃d vel nõ ita vt est dixi/ vel forte non
dixi nihil volũtate a me factũ est. Bona er/
go fides est/ ex animi sentẽtia: Homini eñ
homo falsus docẽdus/ fallax cauendus de/
bet videri: Quoꝝ prius magistrũ bonum/
posterius discipulũ cautũ desiderat. Tum Alipius
alipius: Gratũ inquit habeo: cum et licen/
tio a te satisfactũ est/ et me onere imposito
releuasti. Non enim magis tibi verendum
erat ne quid explorandi mei causa minus a
te dicereś: Naz alio modo qui fieri poterat
q̃ mihi si in quoq; te p̄dere fuisset necesse?
Quare facis vt illud quod deest/ non tam
percũctationi q̃ ipsi percunctanti de disse/

rentia noue ac veteris academie ne te pige/
Augustin⁹ at exponere. Prorsus inq̃ / fateor piget.
Quare bñficiũ dederis (nã ⁊ hoc qđ cõme/
moras/ ad rem maxime ptinere negare non
possum)si me paululũ conquiescente/apud
me distinguere ista nominia ⁊ causam noue
Alipius academie aperire volueris. Crederẽ inquit
me quoq̃ a prandio te auocare voluisse/et
magis a licentio territũ dudum putarem:
⁊ eius postulatio ita nobis prescripsisset vt
ei ante prandiũ quicquid huius inuolutio/
9.cõfess.ca.4 nis esset/expediret. Et cũ reliqua dicere ten
deret/mater nostra (nã domi iam eramus)
Al. † nostrã ita† nos trudere in prandiũ cepit/vt verba
dere faciendi locus nõ esset.

Inter academicos nouos ac veteres differentia et cõtrouersia exponitur: Capitulũ.VI.

A Disputatio siue collatio secunda D Einde cũ tantũ alimentorũ accepisse
mus/quantũ compescende fami sa/
tis esset/ad pratum regressis nobis:
Alipius Alipius pareã inqt sententie tue:nec† au/
Al.† ausim sus sum recusare. Si enim nihil me fugerit
Al.†gratabor † gratulabor/cũ doctrine tue/tũ etiã memo
rie mee. At si in quoq̃ fortasse aberrauero
Al.†recurabil †recurabis id/vt deinceps huiusmodi dele/
gationẽ non pertimescam. Noue academie
dissidiũ non tam contra veterẽ conceptũ q̃
cõtra stoicos arbitror esse commotum. Nec
pro dissidiũ est putandũ: Siquidẽ a zenone
illatam nouam questionẽ dissolui discutiq̃
oportebat. Nam de nõ percipienda / q̃uis
nullis conflictationib⁹ agitata/incolens tñ
etiã veterũ academicorũ mentes sententia
nõ impudenter existimata est. Quod etiam
ipsius socratis/platonisq̃ ac reliquorũ vete
rum auctoritate probatu facile ẽ:qui se ha/
ctenus crediderũt posse ab errore defẽdi / si
se assensioni non temere cõmisissent: Quis
ppriam de hac re disputationez in scholas
suas nõ introduxerint:nec ab illis enuclea/
te aliquãdo quesitũ sit:percipi/nec ne veri/
tas possit. Quod cũ zeno rude ac nouũ in/
tulisset:ptenderetq̃ nihil percipi posse/ nisi
quod verũ ita esset vt dissimilibus notis a
falso discerneret: neq̃ opinationẽ subeun/
dam esse sapiẽti: atq̃ id archesilas audiret/
negauit huiusmodi quicq̃ posse ab homine
reperiri:neq̃ illi opinionis naufragio sapi/
entis committendã esse vitã. Unde etiã cõ/
B clusit:nulli rei esse assentiendũ. Uerũ cũ ita
res se habeat / vt vetus academia magis
aucta q̃ oppugnata videret / extitit philois
auditor antiochus: qui vt nonnullis visus
est glorie cupidior q̃ veritatis : in simulta/
tem adduxit academie vtriusq̃ sententias.
Dicebat eñ rem insolitã ⁊ ab opinione ve/
terum remotissimã academicos nouos co/
natus inducere. In quã rem veterũ physi/
corum aliorũq̃ magnorũ philosophorũ im/
plorabat fidem:ipsos etiã academicos op/
pugnans q̃ se verisimile contenderẽt sequi
cum ipsum verũ se ignorare faterent. Mul
taq̃ argumenta collegerat/quibus nũc su/
persedendũ arbitror. Nihil tamẽ magis de
fendebat/q̃ percipere posse sapientẽ. Hanc
puto inter academicos nouos ac veteres
controuersiam fuisse. Que si secus se habet
vt licentiũ plenissime informes pro vtroq̃
postulauerim. Si vero ita est vt dicere po/
tui/susceptã disputationẽ peragite.

Contra nouos academicos disputatio instituit/qui se in vita verisimilitudinem sequi dicunt/etsi verum ignorent: Ca.VII.

T Um ego/q̃diu inq̃ licẽti in isto no/ A
stro longiore q̃ putabã sermone cõ/ Augustin⁹
quiescis: Audisti qui sint academici
tui: At ille verecunde arridens/et aliquan/
tum hac cõpellatione turbatior. Penitet Licentius
me inquit tantopere affirmasse cõtra trige/
tium/beatã vitaz in veritatis inquisitione
consistere. Nam me ista questio ita pertur/
bat/vt vix non miser sim/qui certe vobis si
quid humanitatis geritis videor miseran/
dus. Sed quid meipse ineptus crucio: Aut
q̃d exhorreo tãta cause bonitate subnixus:
Prorsus nõ cedam nisi veritati. Placẽt ne Augustin⁹
inq̃ tibi noui academici: Plurimũ inqt. Licentius
Ergo vera videntur tibi dicere: Tum ille cũ Augustin⁹
iam esset assensurus arrisione alipij cautior
factus/hesit aliquãtũ. Et deinde: Repete Licentius
inquit rogatiũculã. Uerũ ne inq̃ tibi vi/ Augustin⁹
dentur academici dicere: Et rursum cũ diu Licentius
tacuisset: Utrum ait verũ sit nescio:proba/
bile est tamen. Neq̃ eñ plus video qđ se/
quar pbabile. Inq̃: Scis ne ab ipsis etiã Augustin⁹
verisimile nominari: Ita inqt videt. Er/ Licentius Augustin⁹
go inq̃ verisimilis est academicorũ senten/
tia: Ita inqt. Iam queso attẽde inq̃ di/ Licentius
ligentius. Si quisq̃ fratrem tuũ visum pa/ Augustin⁹
tris tui similem esse affirmet/ipsumq̃ tuum
patrem non nouerit:nõne tibi insanus/aut
ineptus videbit: Et hic diu tacuit. Tum Licentius
ait: Non mihi hoc videtur absurdum. Cui Augustin⁹
ego cum respõdere cepissem. Expecta in/ Licentius
quit queso paululuz. Ac post arridens/dic
mihi ait oro te: Iam ne certus es de victo/ B
ria tua: Tũ ego: Fac me inq̃ certũ esse:nõ Augustin⁹
ideo tamen tu causaz tuam debes deserere:

presertim cū hec inter nos disputatio susce/
pta sit exercendi tui causa/ et ad elimandum
Licentius animū prouocandi. Nūquid nā inq̄t / aut
academicos legi/aut tot disciplinis erudit⁹
sum quibus tu ad me instructus aduectas?
Augustin⁹ Academicos inq̄ nec illi legerant a q̄bus
primo sententia ista defensa ē. Eruditio au/
tem disciplinarumq̄ copia si te deficit / nō
vsq̄ adeo tamen ingeniū tuū esse debet in/
ualidū : vt nullo facto impetu paucissimis
vbis meis rogationibusq̄ succūbas. Illō
eñ iā vereri cepi/ ne tibi citius q̄ volo suc/
cedat alipius: quo aduersario nō ita secur⁹
Licentius deambulabo. Ergo vtinā inq̄t ille iā vin/
car/ vt aliquando vos audiam differentes:
et quod plus est/ videā: quo mihi spectacu/
lo nihil potest felicius exhiberi. Nam quo/
niam placuit vobis ista fundere/ potius q̄
effundere: siquidē ore ꝓrumpentia stilo ex/
cipitis: nec in terrā (vt dicitur) cadere sini/
tis; legere etiā vos licebit. Sed nescio quo
modo cū admouent oculis / iidem ipi quos
inter sermo editur/ bona disputatio si non
Augustin⁹ vtili⁹/ at certe letius ꝑfundit animū. Gra/
tum habem⁹ inq̄: Sȝ repētina ista gaudia
tua temere illam sententiam euadere coege
runt: qua dixisti/ nullum tibi spectaculū ex/
C hiberi posse felicius. Quid si eñ illum pa/
trem tuū/ quo profecto nemo philosophiā
est post tam longā sitim hausturus/ arden/
tius nobiscum ista querentem ac differen/
tem videbis : cū ego me fortunatiorē nūq̄
putabo quod te tādem sentire ac dicere cō/
Licentius uenit? Hic vō ille aliquatuȝ lachrymauit:
et vbi loqui potuit/ porrecta manu celū su/
spiciens: Et quando inquit deus hoc vide/
Al. sed Augustin⁹ bo/ tsi nihil est de te desperandum? Hic cū
pene omnes ab intentione disputationis
demitti in lachrymas cepissemus: obluctās
mecum/ et vix me colligēs: Age potius inq̄
et in vires tuas redi/ quas vt cōgereres vn/
de posses patronus academie futurus/ lon/
ge ante monuerā. Non opinor ideo vt mo/
do ante tubam tremor occupet artus: vt vi/
sende aliene pugne desiderio tā cito te op/
Trigetius tes esse captiuum. Hic trigetius vbi satis
attēdit tā vultus nros serenatos: Quid ni
iste optet inquit homo tam sanctus/ vt hoc
ei deus ante vota cōcesserit? Credo iam li/
centi: nam qui nō inuenis quid respōdeas
et adhuc vt vincare optas/ parue fidei mi/
Augustin⁹ hi videris. Arrisim⁹. Tū licētius: Loque
Licentius re beatus inquit: non inueniendo verū/ sed
certe non querendo / qua hilaritate adole/
Augustin⁹ scentulorū cum essemus letiores. Atten/

de inq̄ rogationem: et in viam redi firmior D
et valētior si potes. En assum inq̄t quan/ Licentius
tum possum. Quid enim si ille fratris mei
visor fama compertum habeat eū esse simi/
lem patri? Potest insanus aut ineptus esse
si credit: stultus† ne inq̄ saltem dici potest? Al. ineptus q̄ dici potest
Non continuo inquit / nisi se id scire con/ Trigetius
tenderit: Nam si vt probabile sequitur qd̄
crebra fama iactauit/ nullius temeritatis ar/
gui potest. Tum ego: Rem ipsā paulisper Augustin⁹
consideremus/ et quasi ante oculos consti/
tuamus. Ecce fac illum nescio quem homi/
nem quem describimus esse presentem: ad/
uenit alicūde frater tuus: Ibi iste: Cui⁹ hic
puer filius? Respondetur: Cuiusdā roma/
niani. At hic: Q̄ patri similis ē: Q̄ ad me
hoc non temere fama detulerat. Hic tu vel
quis alius: Nosti enim romanianum bone
homo? Non noui inquit tamē similis eius
mihi videtur. Poterit ne quisq̄ risum tene/
re? Nullo modo inquit. Ergo inq̄ quid Trigetius Augustin⁹
sequat vides. Iamdudum inquit video. Trigetius
Sed tamē istam conclusionē abs te audire
volo: oportet eñ alere incipias quē cepisti.
Quid ni inq̄ concludā : Ipsa res clamat Augustin⁹
similiter ridendos esse academicos tuos: q̄
se in vita verisimilitudinē sequi dicunt / cū
ipsum verū quid sit ignorent.

Academici positionem suam ra/ tionibus firmātes/ ineptiores sūt q̄ si eam assequerētur fama: cuius auctoritate nihil est vilius: vitio superbie nihil ē imanius: Ca. viii.

Tum trigetius. Longe mihi inquit A
videtur dissimilis academicorū cau Trigetius
tio ab huius quem descripsisti in/
eptia: Illi eñ ratiōibus assequuntur quod
dicunt esse verisimile: iste autem ineptus fa
mam assecutus est: cuius auctoritate nihil
est vilius. Quasi vō inq̄ nō ineptior esset Augustin⁹
si diceret: patrem quidem eius minime no/
ui: nec famam comperi q̄ sit similis patris
et mihi tñ similis videt. Ineptior certe in Trigetius
quit. Sȝ quorsū ista? Quia tales inq̄ sūt: Augustin⁹
qui dicunt verum quidē non nouimus/ sed
hoc quod videmus eius quod nō nouimus
simile est? Probabile inq̄t illi dicūt. Cui Trigetius
ego : Quomō istud dicis? An negas eos Augustin⁹
verisimile dicere? Et ille inq̄t. Ego ob hoc Trigetius
dicere volui: vt illam simulitudinē exclude/
rem: Videbatur eñ mihi famā improbe ir/
ruisse in questionē vestrā : cuȝ academici nē
oculis quidē credant humanis: nedū fame
nulle quidē/ vt poete fingūt/ sed monstruo/

sis tamē luminibus. Nā quis ego tandem
sum academię defensor? An in q̄stione ista
inuidetis securitati meę? En habes alipiū:
cui⁹ aduentus nobis quęso ferias dederit:
B Quē te iamdudū nō frustra formidare ar/
Augustin⁹ bitremur. Tū facto silentio/ oculos ambo
Alipius in alipiū cōtulerūt. Tū ille: Uellem inq̄t
quidem/ vt meę vires patiuntur auxiliari
1. Retract. ca. 1. f. aliquatenus partib⁹ vestris: nisi mihi omē
vestrū terrori esset. Sed hanc formidinez ni
me spes fefellerit facile fugiam. Simul eñ
solatur me/ q̄ p̄sens academicoꝝ oppugna/
tor/ onus trigetij victi pene subierit: et nūc
eum victorem vestra confessione probabile
est. Illud magis vereor: ne et deserti officij
negligentiā ⁊ inuasi impudentiaz deuitare
nō possim. Non eñ vos oblitos credo iudi
Trigetius cis mihi mun⁹ fuisse delatū. Hic trigetius:
Illud inq̄t aliud: hoc autē aliud est: quare
quęsumus vt te aliquādo patiare priuatū.
Alipius Ne tenuerim ait: ne dū impudētiā vel ne/
gligentiam vitare cupio/ in superbię (quo
vitio nihil ē immanius) laqueos incidā: si
honorē mihi a vobis concessum diutius q̄
permittitis teneam.

Accusatorū genera duo sunt: et necesse est eū qui aliquem accusat habere alterū quē defendat: et ad quid ꝓsit academicorū positionē disputare ostendit: Ca. IX.

A Proinde velim mihi exponas bone
accusator academicorū officiū tuū:
id est in quoꝝ defensione hos oppu/
gnes. Metuo eñ ne academicos refellens:
Augustin⁹ academicū te ꝓbare velis. Accusatorum
inq̄ (vt opinor) duo genera esse bene nosti:
Si enim a cicerone modestissime dictū est/
ita cū verris esse accusatorem/ vt siculorum
defensor esset: propterea necesse est/ eū qui
aliquē accusat habere alterū quē defendat.
Alipius Et ille: Saltē habes ne tu q̄cq̄ in quo sen/
Augustin⁹ tentia tua iam fundata cōstiterit? Facile
est inq̄ huic rogationi respōdere: mihi pręser/
tim cui repentina nō est: Jam hoc totum
mecū ęgi: et diu multumq̄ versaui animo.
Quobrem audi alipi: qḋ (vt arbitror) iam
optime scis: Nō ego istā disputationē dis/
putandi gratia susceptā volo: satis sit q̄ cū
istis adolescentulis prolusimus: vbi liben/
ter nobiscum philosophia quasi iocata est.
Quare auferantur de manibus nostris fa/
bellę pueriles. De vita nostra/ de moribus/
de animo res agitur: Qui se superaturum
inimicitias omniū fallaciarum/ et veritate
cōprehensa: quasi in regionem suę originis
rediens/ triumphaturum de libidinibus:
atq̄ ita temperantia velut cōiuge accepta B
regnaturū esse pręsumit/ securior rediturus 1. Retract.
in cęlum. Uides quid dicam? Tollam⁹ de ca. 1. b.
medio iā cūcta ista arma acrifacienda viro:
nec quicq̄ minus semp optaui/ q̄ inter eos
qui secum multum vixerūt/ multumq̄ ser/
mocinati sunt oriri aliq̄d/ vnde nouus qua/
si cōflictus exurgat. Sed propter memoriā
quę infida custos excogitatorum/ referri in
litteras volui/ qḋ inter nos sępe ptractaui/
mus: simul vt isti adolescentes et in hęc at/
tendere discerent et aggredi ac subire tem/
ptarent. Tu ne q̄ nescis/ nihil me certū ad/
huc habere qḋ sentiā? Sed habeo q̄rendo
academicorū argumentis/ atq̄ disputatio/
nibus impediri. Nescio quo eñ modo fece
runt in animo quandā ꝓbabilitatē: vt ab
eorū verbo nondū recedam: q̄ homo verū
inueniri non possit: Unde piger ⁊ prorsus
segnis effectus erā/ nec quęrere audebam/
qḋ acutissimis viris inuenire nō licuit. Nisi
ergo prius tā mihi persuasero verum posse
inueniri: q̄ sibi illi nō posse persuaserūt: nō
audebo quęrere: nec habeo aliquid qḋ de/
fendam. Itaq̄ istam interrogationem re/
moue si placet: et potius discutiamus inter
nos q̄ sagaciter possumus: vtrū nam pos/
sit veruz inueniri. Et pro parte mea videor
mihi habere iam multa quibus contra ra/
tionem academicorum niti molior. Inter
quos ⁊ me modo interim nihil distat: nisi
quod illis probabile visum est/ non posse
inueniri veritatē: mihi autem inueniri pos/
se ꝓbabile est. Nā ignoratio veri/ aut mihi
(si illi fingebant) peculiaris est: aut certe
vtrisq̄ cōmunis.

Academici videntur quędam specialia eligisse vocabula ad occultādam tardioribus/ et ad significandam vigilantioribus sententiam suam: Ca. X.

T Um alipius: Jam inquit secur⁹ in/ A
cedam: video eñ te nō tam accusa/ Alipius
torē q̄ adiutorē fore. Itaq̄ ne lon/
gius abeamus: videamus quęso prius ne
per hanc quęstionem in qua successisse vi/
deor his qui tibi cesserunt/ in verbi contro/
uersiam decidamus: quod teipso insinuan/
te/ et auctoritate illa tulliana turpissimum
esse sępe cōfessi sumus. Cum eñ (ni fallor)
licentius placuisse sibi diceret/ de probabi/
litate academicoꝝ sententiaz subiecisti: qḋ
ille haud dubie confirmauit: sciret ne hanc
ab eisdē etiā verisimilitudinē nominari. Et

bene noui. Siquidem ex te mihi nota sunt:
nō absq; te eē academicoꝝ placita. Que cū
B (vt dixi) animo tuo infixa sint: que verba
Augustin⁹ secteris ignoro. Nō est ista inꝙ (mihi cre/
de) verborum/ sed rerum ipsarū magna con
trouersia. Non eñ eos illos viros fuisse ar/
bitror/ qui rebus nescirēt nomina impone/
re: sed mihi hec vocabula videntᷣ elegisse: et
ad occultandā tardioribus/ et ad significan/
dam vigilantioribus sententiā suā. Quod
quare et quomodo mihi videatᷣ exponam:
cū prius illa discussero que ab eis tanꝙ co/
gnitionis humane inimicis dicta homines
putant. Itaq; plibenter habeo hucusq; ho/
die nostrū processisse sermonē: vt satis quid
inter nos quereretur aperteq; cōstaret. Nā
illi mihi videntur graues omnino ac pruden
tes viri fuisse. Si qd aūt est qd nunc dispu/
tauimus aduersus eos erit qui academi/
cos inuētioni veritatis aduersos fuisse cre/
diderūt. Et ne me territū putes/ etiā contra
eosipsos nō inuitus armabor: si nō occul/
tande sententie sue causa/ ne ab eis temere
pollutis mentibus et quasi prophanis que/
dam veritatis sacra pderentur/ sed ex ani/
mo illa que in eorum libris legimus defen/
derent. Quod hodie facerem/ nisi nos solis
occasus iā domū redire cōpelleret. Hacten⁹
illo die disputatū est.

Turpe est disputantibus in verborum questione immorari/ cum certamen nullum de rebus remanserit: et quid sit probabile/ aut verisimile ſm academicos: et ꝙ non vocabulorū opificē/ sed rerū inquisitorē decet esse sapientē: Ca. XI.

A Disputatio sine collatio tertia Postridie autē quis nō minus blan
dus trāsquillusq; dies illuxisset/ vix
tamen domesticis negocijs euoluti
sumus. Nam magnā eius partem in episto
larum maxime scriptione consumpseram⁹.
Et cum iam due hore vix reliquę forent/ ad
pratū processimus: Nam inuitabat celi ni/
mia serenitas: placuitq; vt ne ipsum quidē
quod restiterat tempus perire pateremur.
Itaq; cū ad arborē solitā vētū esset: et man
Augustin⁹ sissemus loco: Velim vos inꝙ adolescen/
tuli (quoniā nō est hodie magna res aggre/
dienda) in memoriā mihi reuocetis quomo
do hesterno die rogatiuncule/ que vos tur/
Licent⁹us bauit/ alipius respōderit. Hic licētius: Tā
breue ē inquit vt nihil negocij sit hoc recor/
dari: ꝙ leue sit autē tu videris. Nam vt opi
nor vetuit te res (cū cōstaret) de verbis mo
Augustin⁹. uere questionē. Et ego. Hoc ipsū inꝙ qd
sit/ quāve habeat vim satis aiaduertistis.
Videor inqt mihi videre quid sit: sz queso Licentius
tu id paulisper exponas. Nam sepe abs te Verbis non esse imorandū cū res constat
audiui/ turpe esse disputantib⁹ in verborū
questiōe immorari/ cū certamē nullū de re/
bus remanserit. Sed hoc subtilius est/ ꝙ vt B
explicādum a me debeat flagitari. Audite Augustin⁹
ꝙ inꝙ qd sit vos. Id pbabile vel verisimi/
le academici vocant quod nos ad agendū
sine assensione potest inuitare. Sine assen/
sione autē dico: vt id qd agimus nō opine/
mur verum esse/ aut nō id scire arbitremur:
agamus tñ. Ut verbi causa: vtrum hester/
na nocte tam liquida ac pura/ hodie tam le/
tus sol exorturus esset/ si nos qspiā rogaret
credo ꝙ nos id scire negaremus: diceremus
tamen ita videri. Talia inquit academicus
mihi videntur omnia que probabilia vel
verisimilia putaui nomināda: que tu si alio
nomine vis vocare/ nihil repugno. Satis
eñ mihi est/ te iam bene accepisse qd dicā:
id est qbus rebus hec nomina imponā. Nō
eñ vocabuloꝝ opificē/ sed rerū inquisitorē
decet esse sapientem. Satis ne intellexistis
quomō mihi ludicra illa/ quib⁹ vos agita/
bam de manibus excussa sint? Hic cum am/
bo se intellexisse respondissent: vultuq; ipo
respōsionē postularent meā: Quid putatis
inꝙ ciceronē: cuius hec verba sunt: inopē
fuisse latine lingue/ vt mīn⁹ apta rebus qs
sentiebat nomina imponeret?

Argumentū principale de verisimili resumitur: Ca. XII.

Tum trigetius. Iam inquit placet A
t nobis/ cū res nota sit/ de verbis nul Trigetius
las calūnias cōmouere. Quare vi/
de potius quid huic respōdeas qui nos li/
berauit/ in qs tu impulsus temptas iterum
irruere. Et licētius: Mane ait queso: nam Licentius
mihi sublucet nescio quid quod videā: non
tibi tam facile tantum argumentū eripi de/
buisse. Et cū defixus in cogitatione siluis/ Trigetius
set aliquantū: Rogo inquit nihil mihi esse
videtur absurdius/ ꝙ dicere se verisimile se/
qui eū qui verū quid sit ignoret: nec illa me
tua similitudo conturbat: Nā recte ego in/
terrogatus/ vtrū ex ista temperie celi nulla
in crastinū pluuia cogatur: Respondeo esse
verisimile/ q me non nego nosse aliqd veri.
Nam scio arborē istaz modo argenteā fieri
nō posse: multaq; talia vera nō impudēter
me scire dico/ quorū video esse similia ea q
verisimilia nomino. Tu vero carneades/ vl
qdā alia greca pestis (vt nr̄is parcā) qd eñ
dubitē in hāc ptē transire ad eū cui captiu⁹

debeo2 iure victorię? Cui ꝗ cuz te nihil veri
scire dicas/ vnde hoc verisimile sequeris?
Licentius Trigetius Aut eñ: Nõ potui ei aliud iponere. Quid
ergo nob disputãdũ ẽ cũ eo q̃ nec loq̃ põt?
Alipius Non ego inquit alipius perfugas metuã:
quãto minus ille carneades / in quẽ nescio
vtruz iuuenili an puerili leuitate cõmotus
maledicta potius ꝗ̃ aliquod telum putasti
esse iaciendũ. Nã illi q̃dẽ ad roborãdã sen/
Al. † semper tenus tentiam suam/ quę † sępetenus ꝓbabili ra/
tione fundata fuit: hoc interim aduersuz te
facile sufficerit: ita nos a veri inuentione
ꝓcul esse positos / vt tu tibiipsi magno ar/
gumẽto esse possis: qui ita vna interrogati/
uncula loco mot⁹ es / vt vbi tibi stãdũ esset
penit⁹ ignorares. Sed hęc atꝗ scientiã tuã
quã tibi impressam de hac arbo2e pauloan/
te confessus es/ in aliud tẽpus differamus.
Quis enim iam alias partes delegeris/ ta
men sedulo docendus es quid pauloante
dixerim: Nondum (vt opino2) in eandem
quęstionẽ: qua vtrum inueniri verũ possit
queritur: ꝓgressi fueramus: sed illud tñ in
ipso vestibulo defensionis meę ꝑscribendũ
Al. † lassum putaui: in quo te† lapsũ postratũꝗ ꝓspexe/
ram: hoc est/ vtrũ verisimile/ an probabile/
an alio si quo nomine appellari potest: qđ
si academici sat esse dicant/ quęrenduz non
esse. Nam si tu optimus iam inuento2 veri/
tatis tibi videris/ nihil ad me. Postea si in/
gratus nõ fueris huic patrocinio meo/ eadẽ
fortasse me docebis.

Questionẽ sequenti libro dispu
tandam apertis verbis explicat.

Augustin⁹ Hc ego/ cũ verecũde li/ (Ca. XIII.
b cẽti⁹ alipij impetũ formidaret: Oia
poti⁹ inq̃ꝫ alipi loq̃ maluisti/ ꝗ̃ quẽ/
admodũ nobis cũ his q̃ loqui nesciant dis/
Alipius putandũ sit. Et ille: Quoniã olim tũ mihi
tum omnibus notũ est: ꝛ nunc tua ꝓfessio/
ne satis indicas te loquendi peritũ esse: ve/
lim explices vtilitatẽ primo huius inquisi/
tiõis suę: quę aut superflua est (vt opino2)
ꝛ ei multo magis respondere superfluũ est:
aut si cõmoda visa fuerit: et a me explicari
nequierit: precario abs te impetrem/ vt ma
Augustin⁹ gistri officium ne grauere. Meministi inq̃ꝫ
heri me esse pollicitũ de istis vocabulis post
acturũ. Et nunc ille sol admonet/ vt q̃ ludi/
Al. ꝑ predicã in sistris cra pueris ꝓposui † redigam in cistras: pręꝫ/
sertim cũ ea ordinãdi tã potius ꝗ̃ venden/
di gratia proponã. Nũc anteꝗ̃ stilũ nostrũ
tenebrę occupent: quę patronę academico/
rum solẽt esse: volo inter nos hodie plenissi/
me constet/ ad quã quęstionez nobis expli/
candã mane surgẽdum sit. Itaꝗ responde
quęso: Utrum tibi videant̃ academici ha/
buisse certam de veritate sententiã: ꝛ eã te/
mere ignotis/ vel nõ purgatis animis pro/
dere noluisse? An ꝟo ita senserint/ vt eorũ
disputatiões se habent? Tum ille: Quid Alipius
illis animi fuerit inquit nõ temere cõfirma/
bo. Nam quantũ ex libris colligi datur/ tu
melius nosti quę in verba sententiaz suam
promere soleant. Me autem de meipso si
ꝯsulis/ inuentũ nõdũ esse verũ puto. Addo
etiã/ ꝙ de academicis flagitabas/ nec posse
inueniri me putare: nõ solũ insolita quã sem
per fere animaduertisti opinione mea/ sed
etiã auctoritate magnoꝝ excellentiũꝗ phi
losophoꝝ: quib⁹ nos pręhere colla siue im/
becillitas nostra/ siue sagacitas ipoꝝ vltra
ꝗ̃ nihil iã inueniri posse credẽdũ est/ nescio
quomodo me cõpellit. Hoc est inq̃ꝫ quod Augustin⁹
volui. Nam verebar/ ne cum tibi quoꝗ id
videretur ꝙ mihi disputatio nostra man/
ca remaneret: nullo existente qui ex altera
parte rem venire in manus cogeret: vt dili/
genter quantũ possumus versaret̃. Itaꝗ
si id euenisset: parat⁹ eram te rogare vt aca/
demicoruz partes ita susciperes/ quasi tibi
nõ solũ disputasse/ sed etiã sensisse videren/
tur/ verum nõ posse comprehendi. Quęrit̃
ergo inter nos: vtrum illorum argumentis
probabile sit nihil percipi posse: ac nulli rei
esse assentiendũ. Quod si obtinueris/ cedã
libenter. Si autẽ demõstrare potuero mul/
to esse probabilius/ et posse ad veritatẽ per
uenire sapientem/ et assensionẽ non semper
esse cohibendaz: nihil habebis (vt opino2)
cur nõ te in meã sententiã transire patiaris.
Quod cũ illi placuisset/ ꝛ eis qui aderant:
tã vespere obumbrati domũ reuertimur.

Sancti augustini hipponensis epi/ liber
secundus contra academicos/ explicit.

Capitulorum libri tertii/ contra
academicos sancti augustini recol
lecta annotatio.

4 Cū pleraq; manifesta possint alijs manifestiora/ et item obscura quedā nonnullis obscuriora esse: sapientē posse scire veritatē contra academicos manifestius deducit.

5 Alicui rei scʒ veritati assentiēdum esse cōtra academicos ostendit.

6 Quid sit verum/ hoi a solo numine/ id est deo ostēdi potest/ vt proteus qui in carminibus imaginē veritatis ostentat/ et q̄ imagines falsę per sensus receptę decipere atq; illudere moliunt: et q̄d sit amicitia.

7 Ostēsurus quę causa fuerit academicis occultādę sentētię suę/ p̄mittit quale sit vnde amatores academicorū gloriari nimiū solent ex libris ciceronis.

8 Cū minus malū sit indoctum esse q̄ indocibilē/ gloria academicorū inanis esse ostendit.

9 Disputatio ad platonis scholā conuertitur: vt iam nō de gloria/ sed de ipsa vita et de aliqua spe animi beati disseratur: simul et ex zenonis definitione qua moti academici/ negāt sciri aliq̄d posse: eadē sententia redarguit.

10 Cōtra id quod academici dicunt: nihil prorsus posse cōprehendi/ lati⁹ disputatur: et in physicis non nihil sciri posse ostenditur.

11 Refellit obiectio academicorū de sensuū fallacia/ qui pprie nō fallunt nec fallūt/ sed p diuersitate causarū aliter et aliter res sentiunt: Is aūt errat qui qd sibi videtur/ temere probat.

12 Aliquid posse cōprehendi etiā in moralibus/ videlicet hois sūmū bonū pbatur: et de somno obiectio excluditur: nullus equidē recto vituperabit eū q̄ falsum vidit in somnis.

13 Multa posse pcipi dialectica docet/ cui⁹ regulę varię et p̄gnantes enumerant.

14 Alicui rei/ scʒ sapientię a sapiēte assentiendū esse/ cōtra academicos pbat.

15 Minus errare assentientē q̄ assensum suspendentē et pbabile sequentē/ contra academicos exēplo docet.

16 Si vt academici dicūt: q̄squis nō assentiendo qd probabile visū fuerit agat et nō erret nec peccet/ adulteria/ homicidia/ parricidia/ sacrilegia et maxima queq; flagitia iuste dānari aut puniri non possent:

17 Quę fuerit origo academicorū: simul et causę occultandę suę sententię.

18 Cur academici qd sequendū putabant verisimile atq; pbabile nominabāt: et q̄bus auctorib⁹ et ordine eorū sententia ad latinos deriuata fuerit.

19 Inter tria philosophorū genera q̄ nunc sunt/ aristotelē et platonē ita cōcinere vt imperitis minusq; attentis dissentire videant/ acutissimi et sollertissimi viri suis disputationib⁹ docuere: sed preferenda his omnibus philosophia christiana.

20 Mos academicorū in occultanda sentētia sua qui fuerit: tricesimū et tertiū annū ętatis agēs augustin⁹ humanā sapientiā nondū percepisse se/ sed nō desperare aliquando adepturum ait: nusq; ab auctoritate christi q̄ ceteris valentior est discedendo.

Eiusdem diui aurelij augustini hipponensis epi/ contra academicos/ liber tertius/ incipit.

Academicorū sententia de sapiēte succincte explicatur. Ca.i.

c Vm post illum sermonē quem secundus liber cōtinet alio die cōsedissemus in balneis: nam erat tristior q̄ vt ad pratū liberet descendere: sic exorsus sum: Arbitror vos iaʒ satis animaduertisse qua de re inter nos discutiēda questio cōstituta sit: Sed anteq; ad partes meas veniā/ quę ad eam pertinēt explicandam/ pauca queso de spe/ de vita/ de instituto nostro nō ab re abhorrentia libenter audiatis. Negociū nostrū nō leue/ aut superfluum/ sed necessarium ac summū esse arbitror: magnopere querere veritatē: hoc inter me atq; alipiū cōuenit. Nā et ceteri philosophi sapientē suum eam inuenisse putauerūt: et academici sapienti suo summo conatu inueniendā esse professi sunt: idq; illū agere sedulo. Et quoniā vel lateret obruta/ vel confusa nō emineret/ ad agendā vitam id eum sequi quod probabile ac verisimile occurreret. Id etiam vestra pristina disceptatione confectū est. Nam cū alter inuenta veritate beatum fieri asseruerit hominē: alter vero tm̄ diligenter quesita/ nulli nostrum dubiuʒ est nihil esse a nobis huic negocio preponendū. Quobrem qualiter vobis queso hesternū diem videmur duxisse? Vobis q̄dē i studijs vris viuere licuit: Nā

Prima disputatio

et tu trigeti virgilij te carminib⁹ oblectasti:
et licētius fingēdis versib⁹ vacauit: quorū
amore ita paulsus est/ vt ꝓpter eū maxime
mihi istū sermonē inferendū putarē: quo in
eius animo philosophia (nūc eñ tēpus est)
maiorē ptē: nō modo quā poetica/ sed q̄uis
alia disciplina sibi vsurpet ac vendicet:

Si homini vt sapiēs fiat necessaria sit fortuna: Ca. II.

A Ed queso vos: nōne miserati nostri
estis: cum pridie ita cubitū iissemus
vt ad dilatā questionē ꝛ prorsus ad
nihil aliud surgeref: ꝙ tanta de re familiari
necessario pagenda extiterūt/ vt his penit⁹
occupati vix duas extremas diei horas in
nosmetipsos respirare possem⁹? Quare sem
per fuit sententia mea: sapiēti iam homini
1. Retract. ca. 1. b. nihil opus esse: vt autē sapiēs fiat plurimū
necessariā esse fortunā/ nisi quid aliud vide/
Alipius tur alipio. Tum ille: quātū iuris inq̄t for/
tune tribuas/ nondū bene noui. Nam si ad
contēnendā fortunā fortuna ipsa opus esse
arbitraris: me quoq̄ comitē in hāc senten/
tiā do tibi. Sin fortune nihil aliud cōcedis
q̄ ea q̄ corporis necessitati non possunt nisi
ipsa volente suppetere: nō ita sentio. Aut eñ
licet eadē repugnante atq̄ inuita/ nondum
sapienti/ cupido tñ sapientie ea sumere que
vite necessaria ꝯfitemur: aut cōcedendū est
etiā in omni sapientis vita eā dominari: cū
ꝛ ipse sapiens his q̄ corpori necessaria sunt
Augustin⁹ nō indigere nō possit. Dicis ergo inquam
fortunā esse necessariam studioso sapientie:
Alipius sapienti vero negas. Nō ab re est eadē re/
petere inquit. Itaq̄ nūc etiā abs te quero:
vtrū fortunā ad seipsam contemnendā ali/
quid iuuare estimes. Qd si arbitraris: dico
sapientie cupidū magnopere indigere for/
Augustin⁹ tuna. Arbitror inquā/ siq̄dē p illā erit ta/
lis qualis eā possit contēnere: nec absurdū
est. Nam sic etiam paruis nobis verba ne/
cessaria sunt: q̄bus efficif/ vt sine his postea
Alipius viuere/ ac valere possimus. Sententias ait
nostras si animi conceptio nō dissonat con
cordare mihi liquet: nisi forte differendum
cuiq̄ videtur ꝙ vel fortune vel vberū non
ipsa vbera/ seu fortuna/ sed alia res quedā
B nos faciat ꝯtēptores. Nihil magnū ē inq̄
Augustin⁹ alio simili vti: Nā vt sine naui/ vl quolibet
vehiculo: aut oīno (ne vel ipsū dedalū ti/
meam) sine vllis ad hāc rem accōmodatis
instrumētis: aut aliqua occultiore potētia
egeum mare nemo transmittit: q̄uis nihil
aliud q̄ ꝑuenire ꝓponat/ qd cum ei venerit
illa oīa q̄bus aduectus est paratus sit abij/
cere/ atq̄ cōtēnere: Ita quisquis ad sapien/
tie portū/ ꝛ quasi firmissimū ꝛ quietissimū
solū ꝑuenire voluerit: qm̄ (vt alia omittā)
si cecus/ ac surdus fuerit/ non potest qd po/
situ est in potestate fortune/ necessariā mihi
videtur ad id qd cōcupiuit habere fortunā.
Qd cū obtinuerit/ q̄uis putef indigere q̄/
busdā reb⁹ ad corpis valitudinē ptinētib⁹:
illud tñ constat/ nō his opus esse vt sapiēs
sit/ ſ vt inter hoīes viuat. Immo ait ille: Alipius
si cecus ac surdus sit/ ꝛ sapientiā adipiscen/
dam/ et ipsam vitā ꝓpter quā sapiētia que/
ritur (mea sciētia) iure cōtēnit. Tamē inq̄ Augustin⁹
cū ipsa vita nostra qua hic viuim⁹ sit in po/
testate fortune: nec nisi viuēs quisq̄ sapiēs
fieri possit: nōne fatendū est opus esse eius
fauore/ quo ad sapiētiā ꝑuchamur? Sed Alipius
cū sapientia inq̄t nō nisi viuētib⁹ sit necessa/
ria/ remotaq̄ vita nulla sit indigentia sapi/
entie: nihil in ꝓpaganda vita ptimesco for
tunā. Etenī quia viuo ꝓpterea volo sapien
tiam: non ꝙ sapientiā desidero/ volo vitā.
Unde fortuna si mihi abstulerit vitam/ au/
fert causam querende sapientie. Nihil igif
habeo/ cur vt fiam sapiēs: aut fauorē optē
fortune: aut impedimēta formidē/ nisi alia
fortasse ꝓtuleris. Tum ego: Non igif cen/ Augusti⁹
ses sapiētie stodiosum/ posse fortuna ne ad
sapientiā perueniat/ impediri: etiā si ei non
auferat vitā? Nō arbitror inquit. Alipius

Quō sapiens ꝛ philosoph⁹ differat: et ꝙ sciētia falsarū rerū eē nō possit: sapiētē etiā nosse veritatem cōtra academicos cōcludif: Ca. III. A

Olo inq̄ mihi paululū aperias/ q̄d Augustin⁹
v tibi inter sapientē ꝛ philosophū di/
stare videaf. Sapiētē ab studioso Alipius
ait nulla re differre arbitror/ nisi ꝙ quarum Differūt sapiens et studiosus.
rerū in sapiente quidā habitus inest/ carū
est in studioso sola flagrātia. Que sūt tan Augustin⁹
dem iste res inq̄? Nā mihi nihil aliud vide/
tur interesse: nisi ꝙ alter scit sapientiā/ alter
scire desiderat. Si sciētiā inquit modesto Alipius
fine determinas/ ipsam rem planius elocu/
tus es. Quoq̄ modo inq̄ eā determinem: Augustin⁹
illud oībus placuit/ scientiā falsarū rerum
esse nō posse. In h mihi inq̄t visa fuit obijci Alipius
enda ꝓscriptio/ ne incōsiderata consensione
mea facile in ꝑncipalis illius q̄stionis cam/
pis tua equitaret oratio. Plane inquā mihi Augustin⁹
nihil vbi equitare possem reliq̄sti. Nā (nisi
fallor) ꝙ iamdudū molior ad ipsū finē ꝑue/
nimus. Si eñ (vt subtiliter vereq̄ dixisti)
nihil inter sapientie studiosum/ ꝛ sapientē
interest/ nisi ꝙ iste amat: ille aūt habet sapi/
entie disciplinā: vnde etiam nomen ipsum
id ē habitū quēdā exprimere nō cunctat⁹ es:

Alipius nemo autē habere disciplinā potest in ani/
mo qui nihil didicit: nihil autē didicit qui
nihil nouit: ꝛ nosse falsū nemo pōt. Nouit
igit̄ sapiens veritatē/ quē disciplinā sapien
tię habere in animo .i. habitum iā ipse con/
Alipius fessus es. Nescio inqt cui⁹ impudētię sim/
si habitū inq̄sitionis diuinarū humanarūq̧
rerū esse in sapiente cōfessū me negare vo/
B luero. Sed qui tibi videat̄ inuentorū pro/
Augustin⁹ babiliū habit⁹ nō esse/ nō video. Cōcedis
Alipius mihi inq̄ falsa neminem scire? Facile qui/
Augustin⁹ dem inquit. Dic iā si potes inq̄/ sapientē
Alipius nescire sapientiā. Quid em̄ ait/ hoc limite
vniuersa cōcludis vt videri sibi non possit
Augustin⁹ cōprehēdisse se sapiētiā? Da inq̄ dexterā:
Nā si meministi/ hoc est qđ heri me dixi esse
cturū: qđ nūc nō a me cōclusum/ sed a te vl/
tro mihi oblatū esse gaudeo. Nam cū inter
me ꝛ academicos hoc interesse dixissem: ꝙ
illis ꝓbabile visū est/ veritatē nō posse com
prehendi: mihi autē nondū q̄dem a me in/
uentā/ inueniri tamē posse a sapiente videa
tur: nūc cum mea interrogatiōe vrgereris:
vtrū sapiens nesciat sapientiā/ videtur sibi
Alipius scire dixisti. Quid tū postea inqt? Quia
Augustin⁹ si videt̄ sibi inquā scire sapientiā: non ei vi/
detur nihil scire posse sapientē. Aut si sapi/
Alipius entia nihil ē/ volo affirmes. Crederē vere
inqt ad calcē nos/ finesq̧ venisse: sed repēte
cum dexteras interposuisti disiunctissimos
nos esse: ꝛ in longū ꝓgressos video: videli/
cet/ ꝙ hesterno die a nobis nulla alia q̄stio
cōstituta videbat̄/ nisi ꝙ sapientē ad cōpre/
hēsionē veri ꝑuenire posse affirmāte te/ ego
negauerā: nūc 𝔳o nihil me opinor cōcessisse
tibi/ q̄ videri posse sapienti ꝓbabiliū rerū
se cōsecutū esse sapientiā: quā tamen sapi/
entiā in inuestigatione diuinarū humana/
C rūq̧ rerū me ꝯstituisse nulli nostrū arbitror
Augustin⁹ dubiū. Nō inquā ideo q2 inuoluis/ euolue/
ris: Videris em̄ iā mihi exercendi tui causa
disputare. Et quia bene nosti istos adole/
Al. † hec scētulos vix † adhuc posse discernere q̄ acu/
te ac subtiliter disserunt̄: tāq̄ iudicū abute/
ris ignorantia/ vt tibi quātūlibet loqui nul
lo liceat reclamāte. Nam pauloante dixisti:
cū quęrerē/ vtrū sciret sapiēs sapientiā: scire
sibi videri. Cui ergo videt̄ sapientē scire sa
pientiā: nō vtiq̧ videt̄ nihil scire sapientē.
Hoc em̄ cōtendi nō potest/ nisi quisq̧ dicere
audeat/ nihil esse sapientiam. Ex quo fit vt
iam hoc tibi/ quod etiam mihi videatur: sa/
pientem non nihil scire: et tibi opinor cui
placet/ videri sapienti sapientē scire sapien/
Alipius tiā. Tum ille: Nō mag̃ me ingeniū exerce
re velle q̄ te arbitror: et id miror: nō em̄ tibi
vlla in † hāc rem exercitatione opus est: Nā Al. † hec re
mihi adhuc fortasse ceco videt̄ interesse int̄
videri sibi scire/ ꝛ scire: ꝛ inter sapientiā quę
in inuestigatiōe posita est/ et veritatē. Quę
a nobis cū alterutra dicant̄/ sibi quēadmo/
dū quadrent nō inuenio. Tū ego (cum iā Augustin⁹
ad prādiū vocaremur) nō inquā mihi ꝙ tm̄
renitteris displicet. Aut em̄ ambo nescimus
quid loq̄mur: ꝛ danda est oꝑa ne tā turpes
simus: aut vnus nostrū: qđ item relinquere
atq̧ negligere nō min⁹ turpe est. Sed post
meridianas horas rediem⁹ ad inuicē. Mihi
em̄ cū videretur iā nos ad calcē peruenisse:
pugnos etiā miscuisti. Hic cum arrisissent/
discessimus.

Cum pleraq̧ manifesta possunt alijs manifestatiora/ ꝛ itē obscura quędā nonnullis obscuriora esse/ sapientē posse scire veritatē contra academicas manifesti⁹ deducit̄.

Et cū redissem⁹/ inueni/ (Ca. IIII. A
c mus licētiū/ cui nūq̄ sitiēti helicone Disputatio
subuenisset excogitādis versib⁹ in/ secunda
hiantē. Nā de medio pene prādio (q̄uis no
stri prādij idē initiū qui finis fuit) clam sur/
rexerat/ nihilq̧ biberat. Cui ego: Opto q̄/ Augustin⁹
dem inquā tibi vt istam poeticā quā concu
pisti complectaris aliquādo. Non quo me
nimis delectet ista perfectio/ sed ꝙ video
te tm̄ exarsisse/ vt nisi fastidio euadere ab
hoc amore nō possis: qđ euenire post perfe/
ctionē facile solet. Deinde cū sis bene cano/
rus/ malim aurib⁹ nostris inculces tuos ver
sus q̄ vt in illis grecis tragedijs (more aui/
cularū quas in caueis reclusas videmus)
verba quę nō intelligis cantes. Admoneo
tamen vt pergas potiū si voles/ ꝛ ad scholā
redeas nostrā: si tamē aliquid iā de te hor/
tensius ꝛ philosophia meretur: cui dulcissi/
mas ꝑmitias iā nostro illo sermone libasti:
qui te vehemētius q̄ ista poetica incēderat
ad magnarū ꝛ vere fructuosarū rerū scien/
tiam. Sed dū ad istarū disciplinarū/ q̄bus
excolunt̄ animi circulū reuocare vos cupio:
metuo ne vobis labyrinthus fiat/ ꝛ ꝓpe me
penitet ab illo te impetu repressisse. Erubuit
ille/ discessitq̧ vt biberet. Nā ꝛ multū sitie/
bat: ꝛ occasio dabat̄ euitandi me/ plura for/
tasse atq̧ asperiora dicturū. Et cum redisset
intentis omnib⁹/ sic cepi: Ita ne est alipi vt B
inter nos de re iam (vt mihi videt̄) manife/
stissima nō conueniat? Nō mirū est inquit si Alipius
qđ tibi in promptu esse asseris/ mihi obscu/
rum sit. Siquidē pleraq̧ manifesta possint
alijs manifestiora: ꝛ itē obscura q̄dā nōnul
lis obscuriora esse. Nā si ꝛ hoc tibi vere ma/

nifestum est/mihi crede: esse aliũ quẽq͂/ cui
et hoc manifestũ tuũ manifestius sit: ⁊ item
aliũ cui meũ obscurũ obscurius sit. Sed ne
me perpugnacem diutius putes: obsecraue
rim / vt hoc manifestũ manifesti⁹ edisseras.
C Augustin⁹ Attende inq͂ queso diligẽter/ ⁊ quasi sepo
sita paululũ respondendi cura: Si eñ bene
me atq͂ te noui/ facile data opera darebit
qd dico/ ⁊ alter alteri cito psuadebit. Dixisti
ne tã dẽ: an fortasse obsurduerã/ videri sapi/
Alipius enti se scire sapiẽtiã? Annuit.
Augustin⁹ Omittam⁹ inq͂ paululũ istũ sapientẽ. Tu ipse sapiens
Alipius es: an nõ? Nihil inquit minus.
Augustin⁹ Volo ta/
men inq͂ respondeas mihi qd ipse sentias
de sapiente academico: vtrum nam tibi vi/
Alipius deatur scire sapiẽtiã? Vtrũ sibi inqt scire
videatur/ an sciat vnũ ne/ an diuersum pu/
tas? Metuo eñ ne hec cõfusio cuiq͂ nostrũ
Augustin⁹ suffugiũ pbeat. Hoc est inq͂ tuscũ illd iur/
gium qd dici solet/ cũ questioni intemptate
nõ eius solutio/ sed alterius obiectio videt
mederi. Quod etiã poeta noster (vt me ali/
quantũ licentij aurib⁹ dedã) decenter in bu
colico carmine hoc rusticanũ ⁊ plane pasto/
ricũ esse iudicauit cũ alter alterũ interrogat
Buco. eglo. 3. vbi celi spaciũ non amplius q͂ȝ tres vlnas
pateat: ille aũt: Dic qbus in terr̄ inscripti
noia regũ Nascant flores. Qd queso alipi
ne in villa nobis licere arbitreris: Certe vel
iste balneole aliquã decoris gymnasioꝝ fa/
ciant recordationẽ: ad id si placet qd rogo/
responde. Videt ne tibi sapiens academi/
Alipius coꝝ scire sapiẽtiam? Ne verba verbis refe
rendo inquit in longũ eamus: videt videri
Augustin⁹ sibi scire. Videt ergo inq͂ tibi nescire? Nõ
eñ ego quero quid tibi videat videri sapi/
enti/ sed vtrũ tibi videatur sapiens scire sa/
pientiam. Potes (vt opinor) hic aut aire/
Alipius aut negare. O vtinã inqt/ aut ita mihi faci
le esset vt tibi/ aut ita tibi difficile vt mihi:
nec tã molestus esses/ nec in his quicq͂ spe/
rares. Nam cũ me interrogares/ qd mihi de
academico sapiente videat: respõdi/ videri
mihi q̄ videat sibi scire sapientiã: ne aut te/
D mere me scire affirmarẽ/ aut illũ nõ min⁹ te/
Augustin⁹ mere scire dicerẽ. Pro magno inq͂ bñficio
mihi obsecro ꝯcedas pmo/ vt ad id qd ego/
nõ ad id qd tute iterrogas rñdere digneris.
Deinde vt spem meã/ quã tibi nõ min⁹ cu/
re/ q͂ȝ mihi tuã esse certo scio/ nũc paululum
omittas. Certe si me ista interrogatione de/
cepero/ cito transibo in tuã partem: contro/
uersiãq͂ finiem⁹. Postremo vt pulsa nescio
q̄ sollicitudine/ q̄ te tangi video/ diligenti⁹
aiaduertas: q̄ facile intelligas qd mihi abs
te responderi velim. Dixisti eñ ideo te non
aut aire/ aut negare: qd vtiq͂ faciendum est
ad id qd rogo: ne temere te scire dicas quod
nescis: q̄si vero ego quid scias quesierim/ et
nõ quid tibi videat. Itaq͂ nũc idẽ planius
(si tamẽ planius dici potest) interrogo: Vi
detur ne tibi scire sapientiã sapiens: an non
videt? Si inueniri inquit sapiẽs qualẽ ra/ Alipius
tio prodit/ queat: potest videri mihi scire sa
pientiã. Ratio igit inq͂ȝ talem tibi prodit Augustin⁹
esse sapientẽ/ qui sapiẽtiã nõ ignoret. Et re/
cte istuc. Nõ enim aliter decebat videri ti/
bi. Quero g͂ iã/ vtrũ possit sapiens inueni/
ri? Si eñ potest: potest etiã scire sapientiã:
omnisq͂ questio inter nos dissoluta est. Si
autẽ nõ posse dicis: iam nõ queret vtrũ sa/
piens aliquid sciat/ sed vtrũ sapiens quisq͂
esse possit. Quo constituto/ iam recedendũ
erit ab academicis: ⁊ tecũ ista questio quan
tum valemus diligenter cauteq͂ versanda.
Nam illis placuit vel potius visum est: et
esse posse hominẽ sapientẽ/ et tamen in ho/
minem scientiam cadere non posse: Quare
illi sapientẽ nihil scire affirmarũt. Tibi au/
tem videtur scire sapientiã: qd nõ est vtiq͂
nihil scire. Simul eñ placuit inter nos qd
etiã inter oẽs veteres/ interq͂ ipos academi
cos scire falli neminẽ posse: vnde illud iam
restat/ vt aut cõtendas nihil esse sapientiã:
aut talem sapientẽ ab academicis describi/
qualẽ ratio nõ habeat fatearis.

Alicui rei scilicet veritati assentiendum esse contra academicos ostenditur: Ca. v.

A His omissis ꝯsentias vt queram⁹:
c vtrũ possit homini talis ꝓuenire sa/
pientia/ qualẽ prodit ratio: Nõ eñ
aliã debemus/ aut possum⁹ recte vocare sa/
Alipius pientiã. Et si cõcedã inquit (quod te ma/
gnopere niti video) scire a sapiẽte sapiẽtiã.
et aliquid inter nos deprehẽsum qd sapiẽs
possit pcipere: tamẽ nequaq͂ mihi occurrit
academicoꝝ labefacta omnis intẽtio. Pro/
spicio eñ defensionis eis locũ non minimũ
reseruatũ/ nec illã assensionis suspensionẽ
esse precisam: cũ hoc ipso cause sue deesse nõ
possint quo conuictos putas. Dicent enim
vsq͂ adeo nihil cõprehendi/ nulliq͂ rei assen
sionẽ prebendam/ vt etiã hoc de nihilo pci/
piendo/ qd tota sibi pene vita vsq͂ ad te ꝓ/
babiliter persuaserant: nũc ista conclusione
sibi extortũ sit: vt siue tũc/ siue nũc hui⁹ ar/
gumẽti vis tarditate ingenij mei/ siue reue/
ra suo robore inuicta sit/ eos loco mouere
nõ possit: cũ audacter affirmare adhuc va/
leant: ne nũc quidẽ vlli rei cõsentiendũ esse.
Forte eñ aliquãdo ꝯtra hoc quoq͂ nõ nihil

vel a se vel a quopiã reperiri posse:qͦ acute
probabiliterq̄ dicat̃ suãq̄ imaginẽ ⁊ quasi
speculũ quoddã in proteo illo animaduer/
Proteus/de q̄ virgili⁹.4. georgicoꝝ. ti oportere:qui tradit̃ eo solere capi quo mi
nime caperet̃ : inuestigatoresq̄ eius nunq̄
eundẽ tenuisse/nisi indice alicuiusmodi nu/
Li.2.de ordi/ ne.ca.15.b. mine:Qͦ si assit/⁊ illã nobis ṽitatẽ:q̄ tãtũ
cure est demonstrare dignetur. Ego q̄ vel
B Augustin⁹ ipsis inuitis:qͦ minime reor:illos supatos
esse confitebor. Bene habet inq̄z:prorsus
nihil amplius optaui. Nã videte queso/bo
na mihi que et quãta ꝓuenerint. Primũ ẽ/
ꝙ academici iã sic cõuicti esse dicunt̃ vt ni/
hil eis restet ad defensionẽ/nisi qͦ fieri non
põt. Quis enĩ hoc/ aut intelligere vllo mo/
do/aut credere valeat/eum qui victus sit eo
ipso quo victus est/victorẽ se esse gloriari?
Deinde si quid iã remanet cũ his cõflictio/
nis:nõ ex eo est ꝙ dicũt nihil sciri posse/sed
ex eo ꝙ nulli rei assentiendũ esse cõtendunt.
Nũc itaq̄ ꝯcordes sumus. Nã vt mihi/ ita
etiã illis videt̃: sapiẽtẽ scire sapientiã. Sed
tñ ab assensione illi temperanduz monent:
Videri enĩ sibi tñ dicũt: scire aũt nullo mo
do:q̄si ego me scire ꝓfitear. Mihi q̄ videri
istuc dico:sum enĩ stultus/vt etiã ipsi/ si ne/
sciunt sapientiã. Approbare autẽ nos debe/
re aliq̄d puto.i.veritatẽ. De quo eos ꝯsulo
vtrũ negẽt.i.vtrũ eis placeat veritati assen
tiendũ nõ esse. Nunq̄ hoc dicent:sed eã nõ
inueniri asseuerabũt. Ergo ⁊ hic ex nõnulla
parte sociũ me tenẽt/ꝙ vtrisq̄ nõ displicet:
atq̄ adeo necessario placet cõsentiendũ esse
veritati. Sed q̄s eã demonstrabit inquiũt?
Vbi ego cũ illis nõ curabo certare:satis mi
hi est ꝙ iam probabile nõ est/ nihil scire sa/
pientem:ne rem absurdissimã dicere cogan
tur/aut nihil esse sapientiã/aut sapientiam
nescire sapientem.

Quid sit verũ/homini a solo nu
mine/ id est deo ostendi potest / vt
proteus qui in carminib⁹ imaginẽ
veritatis ostentat/ a qua imagines
false per sensus recepte decipere
atq̄ illudere moliuntur:et quid sit
amicicia: Ca.VI.

q Vis autẽ verũ possit ostẽdere/abs
te alipi dictũ est:a quo ne dissentiaz
magnopere mihi laborandum est.
Etenĩ numen aliqͦ aisti solũ posse ostẽdere
homini quid sit verũ/ cũ breuiter/ tum etiã
pie. Nihil itaq̄ in hoc sermone nostro liben
tius audiui/nihil grauius/nihil ꝓbabilius:
et si id numen vt confido assit/nihil verius.
Virgili⁹ vbi s Nam ⁊ ꝓteus ille quãta abs te mentis alti
tudine cõmemoratus: quãta intentione in De ciuita.dei. lib.10.ca.10. in fine.
optimũ philosophie genus: Proteus enĩ
ille:vt vos adolescẽtes nõ penitus poetas
a philosophia cõtẽnendos esse videatis/ in
imaginẽ veritatis inducit̃. Veritatis inq̄
proteus in carminibus ostentat/sustinetq̄
ꝑsonã quã obtinere nemo põt/si falsis ima/
ginibus deceptus comprehensiõis nodos
vel laxauerit vel dimiserit. Sũt enĩ iste ima
gines/que cõsuetudine rerũ corporaliũ per
istos q̄bus ad necessaria huius vite vtimur
sensus: nos etiã cũ ṽitas tenet̃/ ⁊ quasi ha/
betur in manib⁹/decipere atq̄ illudere mo/
liunt̃. Hoc ẽ tertiũ bonum mihi accidit/ qͦ
nõ inuenio quãti estimẽ. Mecũ enĩ famili/
arissim⁹ amicus me⁹/nõ solũ de ꝓbabilitate
humane vite/verũ etiã de ip̃a religiõe con/
cordat: qͤ est veri amici manifestissimũ in/
diciũ: Siq̄dẽ amicitia rectissime atq̄ sctissi/
me definita est:rerũ humanarũ/⁊ diuinarũ Amicicia quid sit
cũ beniuolentia ⁊ charitate cõsensio.

Ostensurus q̄ causa fuerit aca-
demicis occultande sententie/pre-
mittit quale sit vnde amatores aca
demicorũ gloriari nimiũ solent ex
libris ciceronis: Ca.VII.

t Amen ne aut academicoꝝ argumẽ/ A
ta quasdã nebulas videant̃ offun/
dere:aut doctissimoꝝ viroꝝ aucto/
ritati/inter quos maxime tullius nõ moue/
re nos nõ potest/superbe nõnullis resistere
videamur/ si vobis placet:prius pauca cõ/
tra eos disserã q̄bus videnť disputationes
ille aduersari veritati. Deinde(vt mihi vi/
detur)ostendã que causa fuerit academicis
occultande sententie sue. Itaq̄ alipi/q̄uis
te totũ in meis partibus videã:tamẽ susci/
pe pro his paululũ mihiq̄ respõde. Quo/ Alipius
niam hodie inquit auspicato(vt aiunt)pro
cessisti:non impediã plenissimaz victoriam
tuã: ⁊ partes illas iam securius/quo abs te
sponunt̃ tẽptabo suscipere : si tñ hoc qͦ in/
terrogationibus te acturũ esse significas/in
orationẽ † prope tuã(si tibi cõmodũ ẽ)ma/ Al.†.ꝑpetuã
lis cõuertere: ne vere vt ꝑtinax aduersari⁹:
qͦ a tua humanitate longissimũ est:minu/
tis illis telis abs te iã captiuus excrucier.
Atq̄ ego cum et illos hoc expectare aiad/ Augustin⁹
uerterẽ:q̄si aliud ingressus exordiũ/morem
inq̄ vobis geram. Et q̄uis post illũ laborẽ
schole rhetorice in hac me leui armatura nõ
nihil † req̄eturũ me esse ꝓsumpserã/vt inter/ Al.frequẽ/ turum
rogando ista potius agerem q̄ dicendo:ta/
men quia ⁊ paucissimi sum⁹/vt clamare mi/
hi cõtra valitudinẽ meã nõ sit necesse/⁊ istũ

stilum causa eiusdẽ salutis quasi aurigam
moderatorẽq; sermonis mei esse volui: ne
concitatius rapiar animo ꝙ̃ cura corporis
poscit/ꝑpetuo vt vultis oratione audite q̃d
sentiam. Sed primo illud videamus quale
sit/vnde amatores academicoꝝ gloriari ni/
miũ solent. Nã est in libris ciceronis/quos
in huiꝰ causę patrociniũ scripsit/locus qui/
dam vt mihi videt̃ mira vrbanitate condi/
tus: vt nõnullis autẽ etiã firmitate robora/
tus: Difficile est prorsus vt quemq̃ nõ mo/
Tullius de academicis neat: qᵭ ibi dictũ est: Academico sapienti
ab omnibꝰ ceteraꝝ sectarũ qui sibi sapiẽtes
videreñt/ secũdas ptes dari: cũ primas sibi
B quẽq; vendicare necesse sit. Ex quo posse ꝓ/
babiliter confici: eũ recte primũ esse iudicio
suo qui omniũ ceteroꝝ iudicio sit secũdus.
Fac enĩ/verbi causa/stoicũ adesse sapientẽ:
nam contra eos potissimũ academicorum
exarsit ingeniũ: Ergo zeno vel chrysipus si
interrogeñt/ qui sit sapiens: Respondebit
eũ esse quẽ ipse descripserit. Contra epicurꝰ
vel quis alius aduersarioꝝ negabit/ suũq;
potius peritissimũ voluptatũ aucupẽ sapi/
entem esse cõtendet. Inde ad iurgium: Cla
mat zeno/ ⁊ tota illa porticꝰ tumultuaẗ: ho/
minẽ natũ ad nihil esse aliud ꝙ̃ honestatẽ
ipsam suo splendore in se animos ducere:
nullo prorsus cõmodo extrinsecus posito: ⁊
quasi lenocinante mercede/voluptatẽq; il/
lam epicuri solis inter se pecoribus esse cõ/
munem: in quoꝝ societatẽ et hominẽ ⁊ sapi
entem trudere nefas esse. Contra ille conuo
cata de hortulis in auxiliũ quasi libera tur/
ba temulentoꝝ/q̃rentiũ tamẽ quẽ incõptis
vnguibus bacchantes asperoq; ore discer/
pant: voluptatis nomen/suauitatẽ/quietẽ/
teste populo exaggerans: instat acriter/ vt
nisi ea beatus nemo esse posse videatur. In
quoꝝ rixam si academicꝰ incurrerit: vtrosq;
audiet trahentes se ad suas partes: sed si in
illos aut in istos concesserit: ab eis quos de
seret insanus/imperitus/ temerariusq; cla/
mabitur. Itaq; cũ ⁊ hac ⁊ illac aurẽ diligen
ter admouerit/ interrogatus q̃d ei videaẗ:
dubitare se dicet. Roga nũc stoicũ/q̃ sit me/
lior: Epicurꝰ ne qui delyrare illũ clamat: an
academicus qui sibi adhuc de re tanta deli/
berandũ esse ꝓnũciat? Nemo dubitat aca/
demicũ ꝓlatũ iri. Rursus te ad illũ conuer/
te: ⁊ quęre quẽ magẽ amet: Zenonẽ/ a quo
bestia nominaẗ: an archesilã/a quo audit:
Tu fortasse verũ dicis/sed requirã diligen/
tius: Nonne apertũ est totã illã porticũ in/
sanã? Academicos autẽ pręillis modestos/
cautosq; hoĩes videri epicuro. Ita ꝑ̃eque

ꝓpe de omnibus sectis copiosissime cicero
iocundissimũ legentibus quasi spectaculũ
pręhet: velut ostendens nullũ illoꝝ esse qui
non cũ sibi ꝑmas ptes dederit/ꝙ necesse est
secundas ei dicat dare: quẽ nõ repugnare/
sed dubitare conspexerit. In quo ego nihil
aduersabor/ nec ei syllę auferã gloriã. Vi/
deaẗ sane quibuslibet cicero hic nõ iocatus/
sed inania ⁊ ventosa quędam: qᵭ ab ipsoꝝ
grecaloꝝ leuitate nõ abhorret/sequi et col/
ligere voluisse. Quid enĩ me impedit?

Cũ minus malũ sit indoctũ esse ꝙ̃ indocibilẽ/ gloria academicorũ inanis esse ostendit: Ca. VIII.

Vi si huic vanitati resistere velim: A
q facile ostendã quãto minus malum
sit indoctũ esse ꝙ̃ indocibilẽ. Vnde
fit vt cũ se ille academicus iactanticulis q̃si
discipulũ singulis dederit: nemoq; illi qᵭ se
scire putat ꝑsuadere potuerit/magna illorũ
postea consensione rideaẗ: Iam enĩ quisq;
aliũ quẽlibet aduersarioꝝ suorũ nihil didi/
cisse/ hũc vero nihil posse discere iudicabit.
Ex quo deinceps de omniũ scholis nõ feru
lis qᵭ esset deformius ꝙ̃ molestius/ s̃ illorũ
palliatoꝝ clauis et fustibus proijcieẗ. Non
enĩ magnũ negociũ erit cõtra cõmunẽ pestẽ
velut herculea quędã postulare auxilia cy/
nicoꝝ. Si autẽ stabilissima gloria: cum his
certare libeat (ꝙ philosophãti mihi iã qui/
dem/sed nondũ sapiẽti faciliore venia con/
cedendũ est) quid habebunt qᵭ possint re/
fellere? Ecce enĩ faciamꝰ me atq; academicũ
in illas lites philosophoꝝ irruisse: omnes
prorsus assint. Exponant breuiter pro tem/
pore sententias suas. Queraẗ de carneade
quid sentiat. Dubitare se dicet. Itaq; illũ
singuli ꝓ̃ferant ceteris. Ergo omnes omni/
bus/magna nimirum atq; latissima gloria.
Quis istũ nolit imitari? Et ego itaq; inter/
rogatus: idẽ respondebo: par erit laus. Ea
igiẗ gloria gaudet sapiẽs/in qua illi stultus
ęquaẗ? Quid si eũ etiã facile superat? Nihil
ne agit pudor? Nã istũ academicũ iã de iu/
dicio discedẽtẽ tenebo: Quippe auidior hu/
iusmodi victorię stulticia est. Ergo eo reten
to/prodã iudicibꝰ qᵭ ignorãt. Et dicã ego/
Viri optimi/h̃ cũ isto cõmune habeo ꝙ du/
bitat: quis vestrũ verũ sequaẗ? Sed habe/
mus etiã ꝓprias sententias: de q̃bus peto
iudicetis. Nã mihi incertũ est quidẽ/ꝙ̃uis
audierim decreta vestra/ vbi sit verũ. Sed
iðo ꝙ qui sit in vobis sapiens ignoro. Iste
autẽ etiã ipsum sapientẽ negat aliq̃d scire:
ne ipsam quidẽ vnde sapiens dicaẗ sapien/
tiam. Quis nõ videat palma illa cuius sit?

Nā q̄ si hoc aduersarius me⁹ dixerit/ vincā
gloria. Si autē erubescens confessus fuerit
sapientē scire sapientiā/ vincā sententia.

Disputatio ad platonis scholā conuertit̄: vt iam nō de gloria/ sed de ipsa vita ꝛ de aliqua spe animi beati differat̄: simul et ex zenonis definitione/ qua moti academici/ negant sciri aliquid posse: eadem sententia redarguit̄: Ca.IX.

B Ed ab hoc iā litigioso tribunali se/
cedamus in aliquē locū/ vbi nobis
nulla turba molesta sit: atq̄ vtinam
in ipsam scholā platonis: q̄ nomen ex eo di
citur accepisse/ q̄ a populo sit secreta: hic iā
nō de gloria/ quod leue ac puerile est/ sed de
ipsa vita/ et de aliqua spe animi beati/ q̄tū
inter nos possumus/ differamus. Negant
academici sciri aliq̄d posse: Unde hoc vo/
bis placuit studiosissimi hoīes atq̄ doctissi
mi? Monuit nos inquiunt definitio zenonis.
Cur q̄so? Nā si vera est/ nō nihil veri nouit
q̄ vel ipsam nouit. Sin falsa/ nō debuit con
stantissimos cōmouere. Sed videam⁹ quid
ait zeno: Tale sc3 visum cōprehendi ꝛ p̄cipi
posse/ quale cū falso nō haberet signa com/
Zeno munia. Hoccine te mouit homo platonice
vt omnib⁹ virib⁹ ab spe discendi studiosos
retraheres/ vt totū negociū philosophan/
di adiuuāte q̄dā etiā mentis ingemiscēdo
torpore desereret? Sed quō illū nō p̄moue/
ret/ si ꝛ nihil tale inueniri potest: et nisi q̄d
tale est/ p̄cipi nō potest? Hoc si ita ē: dicēdū
potius erat nō posse in hominē cadere sapi
entiā/ q̄ sapientez nescire cur viuat: nescire
quēadmodū viuat: nescire vtrū viuat: Po/
stremo q̄ peruersius magisq̄ delyrū ꝛ insa/
num dici nihil potest: simul et sapientē esse/
ꝛ ignorare sapientiā. Quid eñ est duri⁹/ ho
minē nō posse esse sapientē: an sapientē ne/
scire sapientiā? Nihil hinc disputādū est: si
res ipsa ita posita satis nō est ad dijudican
B dum. Sz illō forte si diceret̄/ penitus hoīes
a philosophādo auerterent̄: nūc vero indu/
cendi sunt sapiētię dulcissimo ꝛ sanctissimo
noīe: vt cū cōtrita etate nihil didicerint/ po
stea te sūmis execrationib⁹ p̄sequant̄: quē
relictis saltē voluptatib⁹ corporis ad animi
tormēta sūt secuti. Sz videam⁹ p̄ quē poti⁹
a phia deterreant̄. Per eum ne q̄ dixit: Au/
di amice: phia nō ipa sapiētia/ sed studiū sa
piētię vocat̄/ ad quā te si cōtuleris/ nō q̄dē
dū hic viuis sapiēs eris: est eñ apud deū sa
pientia/ nec p̄uenire homini pōt: sed cū te
tali studio satis exercueris atq̄ mūdaueris
animus tuus ea post hanc vitā. i. cū hō esse
desierit facile p̄fruat̄? An p̄ eū q̄ dixerit: Ue/
nite mortales ad philosophiam: magn⁹ hic
fructus est: Quid eñ hoi sapiētia charius?
Uenite igit̄ vt sapiētes sitis: ꝛ sapiētiā ne/
sciatis? Non inq̄t a me ita dicet̄: hoc ē deci/
pere: Nā nihil aliud apud te inuenict̄. Ita
fit vt si hoc dixeris/ fugiāt tanq̄ insanū. Si
alio modo ad h̄ adduxeris/ facias insanos.
Sed credamus p̄pter vtrāq̄ sententiā/ ęque
hoīes nolle philosophari. Si aliq̄d phię p̄/
niciosum zenonis definitio dicere cogebat:
mi hō/ id ne hoi dicendū fuit/ vñ se doleret:
an id vnde te derideret? Tū q̄ō zeno defini
uit/ q̄tū stulti possum⁹ discutiam⁹. Id visū
ait posse cōprehendi: q̄ sic appareret vt falsū
apparere nō posset. Manifestū ē nihil aliud C
in p̄ceptionē venire. Hoc ꝛ ego inq̄t archesi Archesilas
las video/ ꝛ hoc ipso doceo nihil p̄cipi. Non
eñ tale aliq̄d inueniri potest fortasse abs te
atq̄ ab alijs stultis: At a sapiēte cur nō po/
test? Atq̄ et ipsi stulto nihil rńderi posse ar
bitror: Si tibi dicit vt illo memorabili acu/
mine tuo hāc ipsā zenonis definitionē refel
las/ et ostendas eā etiā falsam esse posse: q̄ō
si nō potueris/ hāc ipsā quā p̄cipias habes:
si autē refelleris/ vnde a p̄cipiēdo impedia/
ris nō habes. Ego eā refelli posse nō video:
et omnino verissimā iudico. Itaq̄ cū eam
scio q̄uis sim stultus/ nō nihil scio. Sed fac
illā cedere versutię tuę. Utar cōplexione se/
curissima. Aut eñ vera ē/ aut falsa: Si vera:
bñ teneo: si falsa/ pōt aliq̄d p̄cipi etiā si ha/
beat cōmunia signa cū falso. Unde inq̄t po
test? Uerissime igitur zeno definiuit: nec ei
quisq̄s vel in hoc c̄sensit errauit. An paruę
laudis ꝛ sinceritatis definitionē putabim⁹:
q̄ contra eos qui erāt aduersum p̄ceptionē
multa dicturi/ cū designaret quale esset/ q̄ō
p̄cipi posset/ seipsam talem esse mōstrauit?
Itaq̄ cōprehēsibilib⁹ rebus ꝛ definitio est:
et exēplū. Utrū ait etiā ipa vera sit nescio. Alipius
Et quia est p̄babilis/ idō sequens eā osten/
do nihil esse tale quale illa exp̄ssit/ posse cō/
prehendi. Ostēdis fortasse p̄ter ipsā: ꝛ vi/ Augustin⁹
des arbitror quid sequat̄. Qz si etiā ei⁹ in/
certi sum⁹/ nec ita nos deserit scientia: Sci/
mus eñ aut verā esse aut falsam: nō igit̄ ni/
hil scim⁹. Quāq̄ nūq̄ efficiet vt ingrat⁹ sim: Alipius
prorsus ego illā definitionē verissimā iudi/
co: Aut eñ p̄cipi possūt falsa q̄ō vehemēti⁹
academici timēt: et reuera absurdū est: Aut
nec ea possunt/ q̄ sunt falsis similia. Uñ illa
definitio vera est. Sed iā cętera videam⁹.

Contra id quod academici dicunt: nihil prorsus posse cōprehē-

dū latius disputaṫ: et in physicis non nihil sciri posse ostēdiṫ: Ca.x.

A Q Uamuis hec (nisi fallor) possint ad victoriā satis esse/non tñ forsasse ad victorię satietatē. Duo sūt q̄ ab academicis dicunṫ: ꝯ q̄ vt valem⁹ venire instituim⁹. Nihil posse ꝑcipi. Et nulli rei debere assentiri. De assentiēdo mox nūc/alias pauca de ꝑceptiōe dicem⁹. Nihil ne prorsus dicitis posse cōp̄hendi? Hic euigilauit carneades: nā nemo istorū min⁹ alte q̄ ille dormiuit: et circūspexit rerū euidentiā. Itaq̄ credo secū ipse (vt fit) loquēs: Ergo ne ait car-
Carneades neades dictur⁹ es nescire te vtruz hō sis/an formica? aut de te chrysipp⁹ triūphauit? Dicamus ea nos scire q̄ inter p̄hos reqrunṫ: cetera ad nos nō ptinere: vt si in luce tituba-
Ar.impator uero q̄tidiana ꝛ vulgari: ad illas ī peritoꝝ tenebras ꝓuocē vbi soli quidā diuini oculi vidēt. Qui me etiā si palpitātē atq̄ cadētē aspexererint/cecis ꝓdere nequeant: presertim arrogantib⁹ et q̄s doceri aliq̄d pudeat. Laute q̄dē o greca industria succincta ꝛ parata ꝓcedis/ sed nō respicis illā definitionē ꝛ inuentū esse p̄hi: et in vestibulo p̄hię fixā/ atq̄ fundatā. Quā si succidere tēptabis/redict bipēnis ī crura: illa eñ labefactata: nō solū pōt aliq̄d ꝑcipi/sed etiā id potest qd̄ simillimū falso est: si eā nō audebis euertere. Est eñ latibuluz tuū vñ in incautos trāsire cupientes vehemēs erūpis atq̄ exilis. Aliquis te hercules in tua spelūca tanq̄ semihominē cacū suffocabit/ et eiusdē molibus opprimet. Docens aliq̄d esse in p̄hia qd̄ tāq̄ simile falso incertum abs te fieri non possit. Certe ad alia ꝓperabā: h̄ q̄sq̄s vrget teipsū carneades magna afficit contumelia/ quē a me veluti mortuū putat vbicūq̄ aut vndecūq̄ posse supari. Si autē nō putat/immisericors ē/ q̄ me passim deserere p̄sidia ꝛ tecū in cāpo certare cogit: In quē descēdere cū cepissem solo tuo noīe territ⁹ pedē retuli: et de supiore loco nescio q̄d iaculatus sū: qd̄ vtrū ad te ꝑuenerit/vel quid egerit/ viderint sub quoꝝ examine dimicamus. Sed q̄d metuo ineptus? Si bñ memini/mortu⁹ ē: nec iā ꝓ sepulchro tuo iure pugnat alipi⁹: facile me

B ꝯ vmbrā tuā deus adiuuabit. Nihil ais in p̄hia posse percipi. Et vt orationē tuā large lateq̄ diffūdas/ arripis rixas/dissensiōesq̄ p̄hoꝝ: et eas tibi ꝯ illas arma ministrare arbitrarisl. Quō eñ inter democritū ꝛ supiores physicos de vno mundo/ꝛ innumerabilib⁹ litē diiudicabim⁹: cū inter ipsū heredēq̄ ei⁹ epicurū cōcordia manere nequerit? Nā iste luxuriosus cuz atomos q̄si ancillulas suas id est corpuscula q̄ in tenebris letus amplectitur: nō tenere viā suā/sed in alienos limites passim sponte declinare ꝑmittit/ totum patrimoniū etiā per iurgia dissipauit. Hoc vero nihil ad me attinet. Si eñ ad sapiētiā ptinet hoꝝ aliq̄d scire: id nō pōt latere sapientē. Si autē aliud quiddā est: sapiētiā illā scit sapiēs: ista cōtemnit. Tñ ego qui longe adhuc absum vł a vicinitate sapiētis/ ī istł physicis nō nihil scio. Certū eñ habeo: aut vnū esse mūdū / aut nō vnū: Et si nō vnum aut finiti numeri/aut infiniti. Istā sententiā carneades falsę esse similez doceat. Itē scio mundū istū nostrū/aut natura corpoꝝ/aut aliq̄ ꝓuidentia sic esse dispositū: eumq̄ aut semꝑ fuisse ꝛ fore/aut cepisse eē minime desiturū: aut ortū ex tpe nō habere/ſ̄ habiturū eē finē/aut ꝛ manere cepisse/ꝛ nō ꝑpetuo eē mansurū: Et innumerabilia physica h̄ modo noui: Uera eñ sūt ista disiūcta/ nec similitudine aliq̄ falsis ea pōt quisq̄ ꝯfundere. Sz assume aliq̄d ait academic⁹. Nolo. Nā hoc ē dicere: Relinque qd̄ scis: dic qd̄ nescł. Sed pendet sentētia: meli⁹ certe pendet q̄ cadit. Nēpe plena ē: nēpe iā pōt/aut falsa/ aut vera noīari. Hāc ego me scire dico. Tu q̄ nec ad p̄hiam pertinere ista negas/ꝛ eorū sciri nihil posse asseris ostēde me ista nescire: dic istas disiūctiones aut falsas esse/aut aliquid cōmune habere cū falso per qd̄ discerni omnino non possint.

Refelliṫ obiectio academicoꝝ de sensuū fallacia / qui proprie nō falluntur nec fallunt/sed ꝓ diuersitate causarum aliter et aliter res sentiunt: Is autē errat qui quod sibi videṫ/temere ꝓbat: Ca.XI.

A V Nde (inquit) scis esse istū mundū/si sensus falluṅṫ? Nunq̄ rōnes vestrę ita vim sensuū refellere potuerūt vt ꝯuinceretis nobis nihil videri: nec omnino ausi estis aliq̄ñ ista tēptare: sed posse aliud esse ac videṫ/vehemēter ꝑsuadere laborastł. Ego itaq̄ hoc totū: q̄lecūq̄ ē qd̄ nos continet atq̄ alit: hoc inq̄ qd̄ oculis meis apparet/a meq̄ sentiṫ habere terrā ꝛ celū/aut q̄si terrā/ꝛ q̄si celū mundū voco. Si dicis nihil mihi videri: nūq̄ errabo. Is eñ errat q̄ qd̄ sibi videṫ temere ꝓbat. Posse eñ falsū videri a sentiētib⁹ dicitł: nihil videri nō dicitł. Prorsus eñ oīs disputationis causa tolleṫ vbi regnare vos libet/si nō solum nihil scimus/ſ̄ etiā nihil nobis videṫ. Si autē hoc qd̄ mihi videṫ negas mūdū eē / de noīe cōtrouersiā facis: cū id a me dixerim mundū vocari. Etiā ne (inquies) si dormis/mūdus

26

est iste quē vides? Iā dictū est: quicqd ta/
le mihi videt/mūdū appello. Sed si eū solū
placet mūdū vocare/q videt a vigilantib⁹
vel etiā a sanis: illud contende si potes/eos
q dormiūt ac furiūt/nō in mūdo furere atq
dormire. Q̄obrē hoc dico: istam totā cor/
poꝝ molē atq machinā in q sum⁹/siue dor
mientes/siue furentes/siue vigilantes/siue
sani: aut vnā esse/aut nō esse vnā. Edissere
quō possit ista esse falsa sententia. Si eñ dor
mio/fieri potest vt nihil dixerim: aut si etiā
ore dormiētis vba (vt solet) euaserūt: pōt
fieri vt nō hic: nō ita sedēs/nō istis audien/
tibus dixerim: Ut autē hoc falsū sit/nō po/
tet. Nec ego me illud pcepisse dico/q vigilē.
Potes eñ dicere: hoc mihi etiā dormiēti vi
deri potuisse: ideoq h pōt esse falso simili/
mū. Si aūt vn⁹/aut sex mūdi sūt/septē mū/
dos esse: qq mō affect⁹ sim manifestū est: Et
id me scire nō impudēter affirmo. Quare vl
hāc cōnexionē/vel illas supius disiunctio/
nes/doce somno/aut furore/aut vanitate
sensuū posse esse falsas: ꝛ me si expergefact⁹
B ista meminero victū esse cōcedā. Credo eñ
iā satis liquere q p somniū et demētiā falsa
videant: ea scz q ad corpori sensus ptinēt:
Nā ter terna nouē eē/ꝛ quadratū et intelli/
gibiliū numeroꝝ necesse est/vel generi hu/
mano stertente/sit verū: q̄q etiam p ipsis
sensib⁹ multa posse dici video q ab academi
cis rephēsa nō inuenim⁹. Credo eñ sensus
nō accusari: vel qō imaginatiōes falsas fu/
rentes patiunt: vel qō falsa in somnis vide
mus. Si eñ vera vigilātib⁹ atq sanis renū/
ciarūt: nihil ad eos q sibi animū dormiētis
insanientisq cōfingāt: Restat vt q̄rat/vtꝝ
cū ipsi renūciāt/verū renūciēt. Age si dicat
epicure⁹ qspiā: nihil habeo q de sensib⁹ cō/
querar. Iniustū est eñ ab eis exigere plusq
possūt: qcqd autē possūt videre/oculi verū
vidēt. Ergo ne veꝝ ē q de remo i aq vidēt?
Prorsus verū. Nam causa accedēte q̄re ita
videret/si demersus vnda remus rectus ap
pareret/magis oculos meos false renuncia
tionis arguerem: Nō eñ viderēt qō talib⁹
existentib⁹ causis videndū fuit. Quid mul/
tis opus ē. Hoc de turriū motu/h de pēnu/
lis auiū/hoc de ceteris innumerabilib⁹ dici
pōt. Ego tñ fallor si assentiar: ait qspiā. No
li plus assentire q vt ita tibi apparere psua/
deas: ꝛ nulla deceptio ē. Nō eñ video quō
refellat academic⁹ eū q dicit: hoc mihi can/
didū videri scio/auditū meū delectari scio:
hoc mihi iocunde olere scio: hoc mihi sape/
re dulciter scio: hoc mihi eē frigidū scio. Dic
potius vtrū p se amare sint oleastri frōdes

qs caper tā ptinacit appetit. O homē ipro/ C
bū: Nōne est caper ipse modestior? Nescio
q̄les pecori sint: mihi tñ amare sunt. Quid
queris amplius? Sed est fortasse aliqs etiā
hominū/cui nō sint amare. Tendis ne i mo
lestiā? Nūqd nā ego amaras esse oībus ho
minib⁹ dixi? Mihi dixi: ꝛ hoc nō semp affir/
mo. Quid si eñ alias alia causa/nūc dulce
qppiā/nūc amarū in ore sentiat? Illō dico:
posse hominē cū aliqd gustat/bona fide iu/
rare se scire palato suo illud suaue esse: vel
cōtra nec vlla calūnia greca ab ista scientia
posse deduci. Quis eñ tā impudēs sit/q mi
hi cū delectatiōe aliqd ligurienti dicat/for/
tasse nō gustas: s hoc somniū ē? Nunqd nā
resisto? Sz me tñ illō i somnis etiā delecta/
ret. Quare illō qō me scire dixi: nulla ꝯfun/
dit similitudo falsoꝝ. Et epicureus vl cyrenai/
ci: ꝛ alia multa fortasse p sensibus dicāt: cō/
tra q nihil dictū esse ab academicis accepi.
Sz qd ad me? Si volūt ista ꝛ si possūt (etiā
me fauente) rescindāt. Quicqd eñ ꝯ sensus
ab eis disputat/nō ꝯ oēs phos valet. Sūt
eñ q ista oia q corpori sensu accipit anim⁹
opinionē posse gignere cōfitent: sciētiā vo
negāt. Quā tñ volūt intelligētia cōtineri:
remotāq a sensib⁹ in mēte viuere. Et forte
in eoꝝ numero est sapiēs ille quē q̄rimus.
Sed de h alias: Nūc ad reliq pgamus que
ppter ista q iam dicta sunt/paucis (nisi fal/
lor) explicabimus.

Aliquid posse cōprehendi etiā in moralibus/videlicet hominis summū bonum pbat: ꝛ de somno obiectio excludit: nullus equidē recto vituperabit eum qui falsum vidit in somnis: Ca. XII.

Quid eñ de morib⁹ inqrentē vel iu/ A
uat vel īpedit corporis sensus? Nisi
vero illos ipsos q sūmū hois verum
bonū in voluptate posuere: nihil īpedit aut
colūbe collū/aut vox incerta/aut graue pō/
dus homini qō camelis leue ē: aut alia sex/
centa/q min⁹ dicāt eo q delectant delectari
se scire vl eo q offēdunt offendi. Qō refelli
posse nō video: Eū cōmouebūt q finē boni
mēte cōplectit. Quid hoꝝ tu eligis? Si qd 1. Retract. ca. 1.
mihi videat q̄ris: in mēte arbitror eē sūmū
hois bonū. Sed nūc de sciētia q̄rim⁹. Ergo
interroga sapiētē/q nō pōt ignorare sapien
tiam: mihi tñ tardo illi atq stulto licet in/
terim scire boni humani finē in q inhabitet
beata vita: aut nullū esse: aut in animo esse:
aut in corpe: aut in vtroq. Hoc me/si po/
tes/nescire cōuince: qō notissime ille vestre

rationes nullo modo faciunt. Qď si nō po/
tes: non eñi reperies cui falso simile sit: ego
ne cōcludere dubitabo: recte mihi videri sci
re sapientē qcq̄d in phia verū ē/ cū ego inde
B tā multa vera cognouerim? Sed metuit for
tasse ne sūmū bonū eligat dormiens. Nihil
periculi est: cum euigilabit/ repudiabit si
displicet: tenebit/ si placet. Quis eñi eū re/
cte vituperabit q̄ falsum vidit in somnis?
Aut fortasse illud formidabis ne dormiens
amittat sapiētiā/ si p̄ veris falsa p̄bauerit?
Hoc etiā ne dormiēs q̄dē audet somniare/ vt
sapientē vigilantē vocet: neget si dormiat.
Hec etiā de furore dici possunt. Sed in alia
festinat oratio. Hec tñ sine cōclusione secu/
rissima nō relinq̄. Aut eñi amittit furore sa/
pientia: ⁊ iā nō erit sapiens: quē verū igno/
rare clamatis: aut sciētia ei⁹ manet in intel/
lectu/ etiā si pars animi cetera id q̄ď accepit
a sensib⁹ velut in somnis imaginet.

Multa posse percipi dialectica docet: cuius regule varie ⁊ pregnantes enumerantur: Ca. XIII.

A Estat dialectica/ quam certe sapiēs
r bene nouit: nec falsū scire quisq̄ po
test. Si vero eā nescit: nō ptinet ad
sapientiā ei⁹ cognitio/ sine q̄ esse sapiens po
tuit: et supfluo vtrū vera sit/ possitve pcipi
Obiectio q̄rim⁹. Hic fortasse aliq̄s mihi dicat: Soles
p̄dere tu stulte q̄d noueris: An de dialectica
Responsio nihil scire potuisti? Ego vero plura q̄ de q̄/
uis pte phie. Nā primo oēs illas p̄positi/
ones/ q̄b⁹ supra vsus sum/ veras esse ista me
docuit. Deinde p istā noui alia multa vera.
Sed q̄ multa sint/ numerate si potestis. Si
q̄tuor in mūdo elemēta sūt: nō sunt q̄nq̄.
Si sol vn⁹ est: nō sunt duo. Nō pōt vna aīa
et mori ⁊ esse imortalis. Nō pōt hō simul et
btūs ⁊ miser esse. Nō hic ⁊ sol lucet/ ⁊ nox ē.
Aut vigilam⁹ nunc/ aut dormim⁹: aut corp⁹
est/ qď mihi videre videor: aut nō est corp⁹.
Hec ⁊ alia multa/ quę cōmemorare longissi
mū est/ p istā didici vera esse/ q̄q̄ modo sese
habeāt sensus nostri/ in seipa vera. Docuit
me: si cui⁹ coꝝ q̄ p cōnexionē modo p̄posui
ps antecedēs assūpta fuerit/ trahere necessa
rio id qď annexū est: Ea vero q̄ p repugnan
tiā/ vl̄ disiunctionē a me sunt enūciata/ hāc
habere naturam/ vt cū auferunt cetera/ siue
vnū/ siue plura sint/ restat aliq̄d qď coꝝ ab/
B latione firmet. Docuit etiā me/ cū de re con
stat p̄pter quā verba dicunt/ de verbis nō
debere cōtendi: Et q̄sq̄s id faciat: si imperi/
tia faciat/ docēdū esse: si malicia/ deserēdū.
Si doceri nō pōt: monendū vt aliq̄d aliud
poti⁹ agat/ q̄ tēpus in supfluis operāq̄ cō/
sumat: si nō obtemperat/ negligendum. De
captiosis autē atq̄ fallacib⁹ ratiunculis bre/
ue p̄ceptū est: si male concedendo inferunt/
ad ea q̄ cōcessa sunt esse redeundū. Si verū
falsūq̄ in vna cōclusione cōfligūt: accipien
dum inde qď intelligit: qď explicari nō pōt
relinquēdū. Si autē modus in aliq̄bus re/
bus latet/ penit⁹ hominē sciētiā eius nō esse
q̄rēdā. Hęc quidē habeo a dialectica/ ⁊ alia
multa q̄ cōmemorare non est necesse. Neq̄
eñi debeo ingrat⁹ existere. Verū ille sapiēs
aut hęc negligit: aut si profecto dialectica
ipsa sciētia veritatis ē: sic illā nouit/ vt istoꝝ
mendacissimā calūniā: si veꝝ est/ falsū est: si
falsū/ verū est: cōtemnendo/ et nō miseran/
do enecet. Hęc de pceptione satis esse pro/
pterea puto/ q: de assentiēdo cū dicere cępe
ro/ tota ibi rursum causa versabit.

Alicui rei/ scz sapientie a sapiente assentiendū esse/ contra academicos probatur: Ca. XIIII.

Am ergo ad eā partē veniam⁹ in q̄ A
i dubitare adhuc videtur alipius. Et
primo idipsū perspiciam⁹ q̄le sit/ qď
te acutissime atq̄ cautissime mouet. Nā si
tot tantisq̄ ratiōib⁹ roboratā (hoc eñi dixi/
sti) academicorū sententiā/ q̄ eis placuit: ni/
hil scire sapientē: hoc tuū labefactat inuen/
tum: quo cogimur cōfiteri multo esse p̄ba/
bilius sapientem scire sapientiā/ magis est
assensio cohibēda. Hoc eñi ipō ostendit/ ni/
hil quamlibet copiosissimis subtilissimisq̄
argumētis posse suaderi: cui nō ex pte con/
traria: si assit ingeniū/ nō min⁹ acriter/ vl̄ for
tasse acri⁹ resistat. Eo fit/ vt cū sit victus aca
demicus: vicerit. O vtinā vincat/ nūq̄ effi
ciet q̄uis arte pelasga/ vt simul a me victus Eneid. 2.
victorq̄ discedat. Certe nihil aliud inuenia
tur qď aduersū ista dici possit: ⁊ vltro me vi
ctum esse p̄fitear: Non eñi de gloria cōpa/
randa/ sed de inueniēda veritate tractam⁹.
Mihi satis est q̄q̄ mō molē istā trāscēdere:
q̄ intrantib⁹ ad philosophiā sese opponit. Et
nescio q̄bus receptaculis tenebras tegens
talē esse philosophiā totā minat: nihilq̄ in
ea lucis inuentuꝫ iri sperare pmittit. Quid
aūt ampli⁹ desiderē/ nihil habeo/ si iā p̄ba/
bile est: nō nihil scire sapientē. Non eñi alia
causa verisimile videbat eū assēsionē susti/
nere debere/ nisi q: erat verisimile nihil pos
se cōprehēdi: Quo sublato: pcipit eñi sapi/
ens/ vel ipsā/ vt iā concedit sapientiā: nul/
la iā causa remanebit cur nō assentiat sapi/
ens vel ipsi sapiētię. Est eñi sine dubitatio/
ne monstruosius sapientē nō approbare sa/
pientiā/ q̄ sapientē nescire sapientiā. Nam B

q̄so paululū / q̄si ante oculos tale spectacu/
lum cōstituam⁹ si possum⁹: rixā quandā sa/
piētis ꝛ sapiētie. Quid aliud dicit sapiētia /
q̄ se esse sapientiā? At ꝯtra iste: Non credo
inquit: Quis aūt sapiētie / nō credo te eē sa/
piētiā? Quis / nisi is cū q̄ illa loq̄ potuit / et
i q̄ habitare dignata ē / scʒ sapiēs iste? Nūc
ꝛ me q̄rite q̄ cū academicis pugnē: habetis
iā nouū certamē: sapiens ꝛ sapiētia secum
pugnāt. Sapiēs nō vult ꝯsentire sapiētie:
Al. ꝛ experto ego vobiscū securus † expecto. Quis eñ nō
credat inuictā esse sapiētiā? Tñ nos aliq̄ cō/
plexione muniam⁹. Aut eñ in hoc certamie
academicus vincet sapiētiā / ꝛ a me vincet:
q: nō erit sapiēs: aut ab ea superabit: et sa/
pientē sapientie ꝯsentire docebimus: Aut
igit sapiēs academicus nō est: aut nōnulli
rei sapiēs assentiet / nisi forte quē dicere pu/
duit sapientē nescire sapiētiā / sapientē non
ꝯsentire sapiētie dicere nō pudebit. At si iā
verisimile ē cadere in sapiētē / vel ipius sa/
piētie pceptionē: ꝛ nulla causa est / cur nō ei
qd̄ potest pcipi assentiat / video q̄ volebam
eē verisimile: sapiētē scʒ assensurū eē sapien
ti. Si q̄res vbi inueniat ipsā sapiētiā: rñdebo
in semetipso. Si dicis eū nescire q̄ habeat:
redis ad illō absurdū: sapientē nescire sapi/
entiā. Si sapiētē ipm negas posse inueniri:
nō iā cū academicis / sed tecū q̄sq̄s h̄ sentis
sermone alio disserem⁹. Illi eñ cū hec dis/
putāt / d̄ sapiēte pfecto disputāt. Clamat ci/
Cicero in hortensio. cero / seipsū magnū eē opinatorē: ꝫ de sapi/
ente se q̄rere. Qd̄ si adhuc vos adolescētes
ignotū habetis / certe in hortēsio legistis. Si
igit nec certi estis q̄cq̄ / nec opinari sapiētis
est / nihil vnq̄ sapiēs approbabit: vñ mani/
festū ē / eos de sapiēte illis suis disputatio/
nib⁹ ꝫ q̄s nitimur q̄rere. Ergo arbitror ego
sapiēti certā eē sapiētiā. i. sapiētē pcepisse sa/
piētiā. Et ob h̄ eū nō opinari cū assentit sa/
piētie. Assentit eñ ei rei / quā si nō pcepisset
sapiēs nō esset. Nec isti quēq̄ nō debere as/
sentiri / nisi reb⁹ q̄ nō possunt pcipi affirmāt:
Nō aūt sapia nihil ē. Cū igit ꝛ scit sapiētiā
et assentit sapiētie / neq̄ nihil scit neq̄ nulli
rei sapiēs assentit: q̄d ampli⁹ vultis? An de
illo errore aliq̄d q̄rim⁹: quē dicūt penit⁹ eui/
tari / si in nullā rē animū declinet assensio?
Errat eñ inquiūt q̄sq̄s nō solū rē falsā / sed
etiam dubiā / q̄uis vera sit / approbat. Nihil
aūt qd̄ dubiū nō sit inuenio. At inuenit sa/
piens vt dicebam⁹ ipsā sapientiā.

Minus errare assentientē q̄ as/sensum suspendentē et probabile sequentē / contra academicos exē/plo docetur: Ca. xv.

Sed hinc iā vultis fortasse me disce/ A
dere. Nō sūt facile securissima relin/
quenda: cū versutissimis hoīb⁹ agi/
mus: morē tñ vobis gerā. Sed q̄d hic dicā?
q̄cq̄d nā illud / nimirū vetus dicēdū est: vbi
ꝛ ipi habēt qd̄ dicāt. Quid eñ faciā quē de
castris meis foras truditis: nū implorabo
auxilia doctiorū: cū q̄b⁹ si superare nequeo:
min⁹ pudebit fortasse supari? Faciā igit q̄b⁹
virib⁹ possim fumosum q̄dē iā ꝛ scabrū / sed
nisi fallor / validissimū telū. Qui nihil appro
bat / nihil agit. O bolem rusticū. Et vbi est
pbabile? Vbi ē verisimile? Hoc volebatis.
Auditisne vt sonāt scuta grecanica? Exce/
ptū est eñ qd̄ robustissimū q̄dē. Sed q̄ ma/
nu iaculati sum⁹? Et nihil mihi potenti⁹ isti
mei suggerūt: nec aliq̄d / vt video / vulneris
fecim⁹. Cōuertā me ad ea q̄ villa ꝛ ager mi/
nistrat: onerāt me poti⁹ maiora q̄ pparant:
Nā cū ociosus diu cogitassem in isto rure q̄
nā modo possit istuc pbabile ac verisimile
actus nr̄os ab errore defendere: pmo visuʒ
est mihi / vt solet videri cū ista vēdebā / velle
tectum ꝛ munitū. Deinde vbi totū cautius
circūspexi / visus sū mihi vidisse vnū aditū
q̄ in securos error irrueret. Nō eñ solū puto B
eū errare / q̄ falsā viā sequit / ꝫ etiā eū q̄ verā
non sequit. Faciam⁹ eñ duos viatores ad
vnū locū tendētes: q̄rū alter istituerit nulli
credere / alter nimis credulus sit. Vētū ē ad
aliqd̄ biuiū: hic ille credulus pastori q̄ ade/
rat / vel cuipiam rusticano: Salue frugi hō:
Dic q̄so q̄ hāc i illū locū pergat? Rñdet: Si
hac ibis / nihil errabis. Et ille ad comitem:
Verū dicit: hac eam⁹. Ridet vir cautissim⁹:
et tā cito assensū facetissime illudit: atq̄ in/
terea illo discedēte in biuio figit: Et iā inci/
pit videri turpe cessare: cum ecce ex alio vie
cornu laut⁹ q̄dā ꝛ vrban⁹ eq̄ insidēs eminet /
ꝛ ppinq̄re occipit: Gratulat iste aduenienti:
ꝛ salutato indicat ppositū: q̄rit viā: dīc etiā
remansiōis sue causā / q̄ beniuolentiorē red
dat / pastori eū p̄ferēs. Ille autē casu plan⁹
erat de his q̄s samardocosiam vulgus vo/
cat. Tenuit suū morē hō pessimus etiā gra/
tis. Hac perge ait: nam ego inde venio. De/
cepit / atq̄ abijt. Sed qñ iste deciperet? Nō
eñ monstrationem istā tanq̄ veram inquit
approbo / ꝫ q: est verisimilis. Et hic ociosū
esse / nec honestū / nec vtile ē: hac eā. Interea
ille q̄ assentiendo errauit / tā cito existimans
vera esse v̄ba pastoris: in loco illo q̄ tende/
bat iam se reficiebat: iste autē nō errans: si/
q̄dē pbabile seq̄t: circumit siluas nescio q̄s:
nec iam cui loc⁹ ille not⁹ sit / ad quē venire p/
posuerat / inuenit. Vere vobis dicā / cū ista

cogitarẽ risũ tenere nõ potui / fieri ꝑ acade
micoꝝ ꝟba nescio quõ : vt erret ille q̃ verã
viã vł casu tenet:ille autẽ q̃ ꝑ auios mõtes
ꝓbabiliter duct⁹ ẽ/nec petitã regionẽ inue/
nit/nõ videať errare. Ut enĩ temerariã con/
sensionẽ iure cõdẽnẽ/facili⁹ ambo errant/q̃
iste nõ errat. Hinc iã aduersũ ista verba vi/
gilantioꝛ/ipsa facta hoim ꝛ mores ꝯsidera/
re cepi. Tũ ꝟo tã multa mihi ꝛ tã capitalia
in istos venerũt in mentẽ/vt iã nõ riderem/
sed partim stomacharer/ partim dolerẽ ho/
mines doctissimos ꝛ acutissimos in tãta sce
lera sententiarũ ꝛ flagitia deuolutos.

Si vt academici dicũt:quisquis nõ assentiẽdo qđ ꝓbabile visu fue rit agat ꝛ nõ erret nec peccet/adul teria/homicidia/parricidia/sacrile gia et maxima queq̃ flagitia iuste damnari aut puniri non possent:

A Certe enĩ nõ fortasse ois (Ca. XVI.
q̃ errat/peccat:ois tñ qui peccat/aut
errare cõcediť/aut aliqd peı⁹. Quid
si q̃ aliqs adolescẽtiũ cũ hos audierit dicẽ/
tes: Turpe est errare:ꝛ ido nulli rei ꝯsentire
debem⁹:Sed tñ cũ agit q̃sq̃ qđ ei videť ꝓ/
babile/nec peccat/nec errat: Illđ tñ memi/
nerit:q̃cq̃d occurrit vel animo vel sensibus
nõ ꝓ vero esse approbandũ. Id igiť audiẽs
adolescẽs/ insidiabiť pudicitię vxoris alie/
nę: Te te ꝯsulo marce tulli:de adolescentiũ
moꝛib⁹ vitaq̃ tractam⁹:cui educãdę atq̃ in
stituẽdę oẽs illę lrę tuę vigilauerũt. Quid
aliud dictur⁹ es / q̃ non tibi esse ꝓbabile vt
id faciat adolescẽs? At illi ꝓbabile est. Nã
si ex alieno ꝓbabili viuim⁹/nec tu debuisti
administrare rẽpublicã:qꝛ epicuro visũ est
nõ eẽ faciẽdũ. Adulterabit igiť ille iuuenis
cõiugẽ alienã. Qui deꝑhensus si fuerit:vbi
te inueniet a q̃ defẽdať:q̃q̃ etiã si inueniat
q̃d dictur⁹ es? Negabꝰ ꝑfecto. Quid si tã cla
rũ est/vt frustra inficiare? Persuadebis ni/
mix tãq̃ i cumano gymnasio atq̃ adeo ne/
apolitano: nihil eũ peccasse/ immo etiã nec
errasse q̃dẽ. Nõ enĩ faciẽdũ esse adulteriũ ꝑ
ꝟo sibi ꝑsuasit: ꝓbabile occurrit:secur⁹ est:
fecit/aut fortasse nõ fecit/sed fecisse sibi vi/
sus est. Iste autẽ marit⁹ hõ fatuus/ꝑturbat
oia litib⁹ ꝓ vxoris castitate ꝓclamans:cũ q̃
forte nunc dormit/ꝛ nescit. Hoc illi iudices
si intellexerint:aut negligent academicos:
et tanq̃ crimen verissimũ punient : aut eis/
dem obtemperantes/ verisimiliter hominẽ
ꝓbabiliterq̃ damnabũt: vt iã q̃d agat iste
patron⁹ ꝓrsus ignoret: Cui enĩ succenseat
nõ habebit /cũ oẽs se nihil errasse dicãt: qñ
nõ assentiẽtes id qđ visũ ẽ ꝓbabile fecerint.
Ponet igiť ꝑsonã patroni / ꝛ ꝑhi ꝯsolatoris
suscipiet:ita facile adolescenti/q̃ iã tantũ in
academia ꝓfecerit ꝑsuadebit/vt se tanq̃ in
somnis putet esse dãnatũ. Sed vos me io/
cari arbitramini†: Liquet deierare ꝑ omẽ di / Ar. † liber 1. Retract. ca. 1. k.
uinũ/nescire me prorsus quõ iste peccaue/
rit:si q̃sq̃s id egerit qđ ꝓbabile videtur/ nõ
peccat:nisi forte in totũ aliud esse dicũt er/
rare/aliud peccare:seq̃ illis ꝓceptꝭ egisse ne
errem⁹/ peccare aũt nihil magnũ eẽ dixisse.
Taceo de homicidijs / parricidijs / sacrile/
gijs/oibusq̃ oino q̃ fieri aut cogitari possũt
flagitijs/aut facinoꝛib⁹/q̃ paucis verbis:et
qđ est grauiꝰ apud sapiẽtissimos iudices de
fenduť: nihil ꝯsensi/ꝛ ideo nõ erraui. Quõ
aũt nõ facerẽ qđ ꝓbabile visũ est? Qui aũt
nõ putãt ista ꝓbabiliter posse ꝑsuaderi/le/
gãt orationẽ catilinę q̃ patrię parricidiũ:q̃ / Salusti⁹ in catilinario
vno cõtineť oia scelera/persuasit. Iã illud / B
q̃s nõ ridet? Ipsi dicũt nihil se i agẽdo seq̃
nisi ꝓbabile:ꝛ q̃runt magnoꝑe veritatẽ/cũ
eis sit ꝓbabile non posse inueniri. O mirũ
monstrũ. Sed hoc omittam⁹:min⁹ id ad nos/
min⁹ ad vitę nrę discrimẽ/min⁹ ad fortuna/
rum ꝑiculũ ꝑtinet. Illud est capitale/ illud
formidulosũ/ illđ optimo cuiq̃ metuendũ:
qđ nefas omẽ/si hęc rõ ꝓbabilis erit cũ ꝓ/
babile cuiq̃ visũ fuerit esse faciẽdũ:tñ nul/
li quasi vero assentiať / nõ solũ sine sceleris
sed etiã sine erroꝛis vituperatiõe cõmittat.
Quid ergo? Hoc illi nõ viderũt? Immo soller/
tissime prudẽtissimeq̃ videťt:nec mihi vllo
pacto tantũ arrogauerim vt marcũ tulliũ
aliq̃ ex ꝑte sequar industria/ vigilantia/ in/
genio/doctrina. Cui tñ asserenti : nihil scire
posse hoiem q̃ hoc solũ diceret : scio ita videri
mihi/ vnde id refelleret nõ haberet.

Que fuerit origo academicorũ: simul ꝛ cause occultãde sue sẽtẽtie:

Quid igiť placuit tãtis (Ca. XVII. / A
viris ꝑpetuis ꝛ ꝑtinacib⁹ cõtentio/
nibus agere:ne in quẽq̃ cadere veri
sciẽtia videreť? Audite iã paulo attẽti⁹: nõ
q̃d sciã/sed q̃d existimẽ: Hoc enĩ ad vltimũ
reseruabã / vt explicarẽ si possẽ q̃le mihi vi/
deať esse totũ academicoꝝ ꝯsiliũ. Plato vir / 1. Retract. ca. 1. m.
sapiẽtissim⁹/ꝛ eruditissim⁹ tẽpoꝝ suoꝝ:q̃ et
ita locut⁹ ẽ: vt q̃cũq̃ diceret/magna fierẽt:ꝛ
ea locut⁹ ẽ: vt quõcũq̃ diceret / parua nõ fi/
erẽt/ dr post mortẽ socratꝭ magistri sui /quẽ
singulariter dilexerat:a pythagoreis etiam
multa didicisse. Pythagoras aũt gręca phi
losophia nõ cõtentus: q̃ tũc aut pene nulla
erat/aut certe occultissima:postq̃ cõmotus
pherecydę cuiusdã syri disputatiõib⁹/imoꝛ
talem esse animũ credidit:multos sapiẽtes

etiā longe lateq̄ pegrinat⁹ audierat. Igitur
plato adijciēs lepori subtilitatiq̄ socratice
quā in moralib⁹ habuit / naturaliū diuina-
rūq̄ rerū peritiā: quā ab eis q̄s memoraui
diligēter accepat: subiūgēsq̄ q̄si formatricē
illarū partiū iudicēq̄ dialecticā: q̄ aut ipsa
esset / aut sine q̄ sapiētia oino esse nō posset:
pfectā dr cōposuisse phie disciplinā: de qua
Opinio platonis ponēt duos mūdos nūc differere tēpus nō ē. Sat ē em̄ ad id qd
volo / platonē sensisse duos eē mūdos: vnū
intelligibilē / in q̄ ipa veritas habitaret: istū
autē sensibilē: quē manifestū ē nos visu ta-
ctuq̄ sentire. Ita illū verū / hūc verisimilē: ⁊
ad illi⁹ imaginē factū. Et ideo de illo in ea q̄
se cognosceret aia velut expoliri / ⁊ q̄si serenari
veritatē: de h̄ autē in stultorū animis nō sci-
entiā s̄ opinionē posse generari. Quicquid
tn̄ agere in h̄ mūdo: p eas v̄tutes q̄s ciui-
1. Retract. ca. 1. les vocabat / aliarū verarū v̄tutū similes / q̄
nisi pauci sapientib⁹ ignote essent / nō posse
B nisi verisimile noiari. Hec ⁊ alia hmōi mihi
videnē inter successores ei⁹ q̄ntū poterāt esse
seruata: ⁊ p mysterijs custodita. Nō em̄ aut
facile ista pcipiunē / nisi ab eis q̄ se ab oīb⁹
vitijs mūdātes / in aliā q̄ndā plusq̄ huma-
nā cōsuetudinē vēdicauerint: aut nō grauit
peccat q̄sq̄s ea sciens q̄slibet hoies docere
voluerit. Itaq̄ zenonē principē stoicorū / cū
iā q̄busdā auditis ⁊ creditis / in scholā reli-
ctam a platone venisset: quā tūc polemo re
tinebat / suspectū habitū suspicor: nec talē
visū cui platonica illa velut sacrosctā decre
ta facile prodi cōmittiq̄ deberēt / priusq̄ di
dicisset ea q̄ in illam scholā ab alijs accepta
detulerat. Morit̄ polemo: succedit ei arche
silas zenonis q̄dē cōdiscipulus / s̄ sub pole-
Opinio zenonio stoici de deo / anima et mundo. monis magisterio. Quobrē cū zeno sua q̄dā
de mūdo / ⁊ maxime de aīa: pp̄ter quā vera
phia vigilat: sentētia delectaret / dicēs eā eē
mortalē: nec q̄cq̄ esse p̄ter hūc sensibilē mū-
dū: nihilq̄ in eo agi / nisi corpore: nā et deū
ip̄m ignē putabat: prudentissime atq̄ vti-
lissime mihi videt̄ archesilas: cum illud late
serperet malū / occultasse penitus academie
sentētiā: ⁊ q̄si aurū inueniēdū q̄nq̄ posterē
obruisse. Quare cū in falsas opiniones rue-
re turba sit pnior: ⁊ ꝯsuetudine corporū oīa
esse corporea facillime / sed noxie credat̄: in-
stituit vir acutissim⁹ atq̄ hūanissim⁹ / dedo
cere potius q̄s patiebat̄ male doctos / q̄ do
cere q̄s dociles nō arbitrabat̄. Inde illa oīa
nata sūt q̄ noue academie tribuunt̄: q̄ eorū
necessitatē veteres nō habebāt. Q̄ si zeno
expgefact⁹ eēt / aliq̄n et vidisset: neq̄ quicq̄
cōphēdi posse / nisi q̄le ipse definiebat: neq̄
tale aliq̄d in corporib⁹ posse inueniri: q̄bus

ille tribuebat oīa: olim prorsus h̄ gen⁹ dis-
putationū qd magna necessitate flagraue-
rat fuisset extinctū. Sed zeno imagine con-
stantie decept⁹ / vt ip̄is academicis videbat̄
nec mihi etiā nō videtur / ptinax fuit fidesq̄
illa corporū pniciosa q̄q̄ mō potuit puenit i
chrysippū q̄ ei q̄ maxime poterat / magnas
vires latī⁹ se diffūdēdi dabat: nisi ex illa pte
carneades acrior ⁊ vigilantior supiorib⁹ ce-
teris ita restitisset / vt mirer illā opinionē ali
q̄d etiā postea valuisse. Nāq̄ carneades pri
mo illā velut calūniādi impudētiā / q̄ vide-
bat archesilā nō mediocriter infamatū / de-
posuit: ne ꝯ oīa velle dicere q̄si ostentatio-
nis causa videret̄: Sed ip̄os pp̄rie sibi stoi-
cos / atq̄ chrysippū euellēdos euertendosq̄
proposuit.

Cur academici qd sequendū putabant / verisimile atq̄ pbabile nominabat: ⁊ quib⁹ auctoribus ⁊ ordine eorū sententia ad latinos deriuata fuerit. Ca. XVIII.

Deinde cū vndiq̄ p̄meret̄: si nulli rei A
esset assensus / nihil acturū esse sapi-
entē. O hominē mirū / atq̄ adeo nō
mirū: ab ip̄is em̄ platonis fōtib⁹ pfluebat.
Attēdit sapiēter q̄les illi actiones pbarēt:
easq̄ nescio q̄rū verarū siles videns / id qd
in h̄ mūdo ad agendū seq̄ret̄ / verisimile no- 1. Retract. ca. 1.
minauit. Cui em̄ esset simile / ⁊ pite norat / et
prudēter tegebat: idq̄ etiā pbabile appella-
bat. Probat em̄ bn̄ imaginē q̄sq̄s ei⁹ intue-
tur exemplū. Quō em̄ approbat sapiēs / aut
quō simile sequit̄ veri: cū ipsum verū qd sit
ignoret? Ergo illi norāt / ⁊ approbabāt falsa
i q̄b⁹ imitationē laudabilē rerū verarū aiad
uertebāt. Sz q̄ hoc tanq̄ pphanis nec fas
nec facile erat ostendere / reliq̄rūt posteris: ⁊
q̄b⁹ illo tpe potuerūt signū q̄ddā sententie
sue: Illos autē bn̄ dialecticos de v̄bis mo-
uere q̄stionē insultantes irridētesq̄ phibe-
bāt. Ob h̄ dicit̄ carneades etiā tertie acade
mie princeps atq̄ auctor fuisse. Deinde in B
nostrū tulliū cōflictio ista durauit: iā plane
saucia ⁊ vltimo spiritu latinas lrās inflatu-
ra. Nā nihil mihi videt̄ inflati⁹ / q̄ tā multa
copiosissime atq̄ ornatissime dicere non ita
sentiētē. Quib⁹ tn̄ vētis fene⁹ ille platonic⁹
antioch⁹ satis vt mihi videt̄ dissipat⁹ atq̄
dispsus ē. Nā epicureorū greges in animis
delitiosorū pplorū aprica stabula posuerūt.
Quippe ātioch⁹ philōis auditor / hois q̄ntū
arbitror circūspectissimi: q̄ iā veluti aperire
cedentib⁹ hostib⁹ portas ceperat: ⁊ ad plato
nis auctoritatē academiā legesq̄ reuocare:
q̄q̄ metrodorus id ātea facere tēptauerat:

q̄ p̄mus dicit̄ esse confessus: nō de recto pla
cuisse academicis nihil posse cōp̄rehēdi / sed
necessario ꝯ stoicos̄ hmōi eos̄ arma sūpsisse.
Igit̄ antiochus: vt instituerā dicere: audit̄
philone academico / et omnearco stoico: in
academiā veterē / q̄si vacuā defensoribus / ꝛ
q̄si nullo hoste securā / velut adiutor ꝛ ciuis
irrepserat: nescio q̄d inferēs mali de stoicoꝝ
cineribus / qᵭ platonis adita violaret. Sed
huic arrept̄ iterū ill̄ armis ꝛ philoni restitit
donec moreret̄. Et oēs eiꝰ reliq̄as tullius nr̄
oppressit: se viuo impatiēs labefactari vl̄ cō
taminari q̄cq̄d amauisset. Adeo post illa tē/
pora nō longo interuallo oī p̄tinacia p̄tina
ciaq̄ȝ demortua os̄ȝ illō platōis qᵭ in phi
losophia purgatissimū est ꝛ lucidissimū / di/
motis nubibꝰ error̄ emicuit / maxime i plo/
tino: q̄ platonicus phs ita eiꝰ similis iudicatꝰ
est / vt simul eos vixisse: tantū autē interesse
t̄pis / vt in hoc ille reuixisse putādus sit.

Inter tria philosophoꝝ genera q̄ nūc sunt / aristotelē ꝛ platonē ita cōcinere vt imperitis minusq̄ȝ attentis dissentire videant̄ / acutissimi ꝛ sollertissimi viri suis disputationibꝰ docuere: sed p̄ferenda his omnibus philosophia christiana: Ca. XIX.

I am nūc philosophos
nō fere videmꝰ: nisi aut cynicos / aut
peripateticos̄ / aut platonicos: Et cy
nicos quidē: q2 eos vitę q̄dā delectat liber/
tas / atq̄ȝ licētia. Qᵭ autē ad eruditionē / do
ctrinā q̄ȝ attinet: en mores q̄bus ꝯsulit̄ aię:
Quia nō defuerūt acutissimi ꝛ sollertissimi
viri / q̄ docerēt disputatiōibꝰ suis aristotelē
ac platonē ita sibi cōcinere / vt iperitis mi/
nusq̄ȝ attētis dissentire videant̄: m̄ltis q̄dē
s̄cculis multisq̄ȝ cōtentiōibꝰ. Sed tn̄ eliq̄ta
est / vt opinor / vna verissimę phię discipli/
na. Nō eīn ē ista huiꝰ mūdi phia / quā sacra
nr̄a meritissime detestant̄: sed alteriꝰ intelli
gibilis / cui aīas multiformibꝰ erroris tene/
bris cęcatas ꝛ altissimis a corp̄e sordibꝰ ob/
litas / nūq̄ȝ ista ratio subtilissima reuocaret /
nisi sūmꝰ deꝰ populari q̄dā clemētia diuini
intellectus auctoritatē vsq̄ȝ ad ipsū corpus
humanū declinaret / atq̄ȝ sūmitteret: cuiꝰ nō
1. Retract. ca. 1. b. solū p̄ceptis s̄ etiā factis excitatę aię redi/
re in semetip̄as / et resipiscere patriā etiā si/
ne disputationū cōcertatione potuissent.

Mos academicorū in occultanda sententia sua q̄ fuerit: tricesimū ꝛ tertiū annū etatis agēs augustinus / humanā sapientiā nōdū percepisse se / sed non desperare aliq̄n adepturum ait: nusq̄ȝ ab auctoritate christi que ceteris valentior est discedendo: Ca. XX.

Oc mihi de academicis interim pro A
b babiliter vt potui p̄suasi. Qᵭ si fal/
sum est: nihil ad me / cui satis ē iā nō
arbitrari non posse ab hoīe inueniri v̄itatē.
Quisquis autē putat hoc sensisse academi/
cos / ipsū ciceronē audiat: Ait eīn illis morē
fuisse occultādi sentētiā suā: nec eā cuiq̄ȝ ni/
si q̄ secū ad senectutē vsq̄ȝ vixissent / aperire
ꝯsueuisse. Que sit aūt ista / deꝰ viderit: eā tn̄
arbitror platonis fuisse. Sed vt breuit̄ acci
piatis omne p̄positū meū / q̄q̄ modo se ha/
bet humana sapiētia / eā me video nōdū p̄/
cepisse: Sȝ cū tricesimū et tertiū etat̄ annū
agā: nō me arbitror desperare debere eā me
q̄nq̄ȝ adeptuꝝ. Contēptis tn̄ cęteris oībus
q̄ bona mortales putant: huic inuestigāde
inseruire p̄posui. Et q̄ me negocio q̄m ratio
nes academicoꝝ nō leuiter deterrebāt: sat̄
vt arbitror ꝯ eas̄ ista disputatiōe muniti su
mꝰ. Nulli aūt dubiū ē gemino pōdere nos
impelli ad discēdū auctoritat̄ atq̄ȝ ratiōis.
Mihi aūt certū ē nusq̄ȝ prorsus a christi au
ctoritate discedere: Nō eīn reperio valenti/
orē. Qᵭ autē subtilissima ratione p̄sequen/
dū est: ita eīn iā sū affectꝰ vt q̄d sit verū nō
credēdo solū / sed etiā intelligēdo app̄hēde/
re impatiēter desiderē: apᵭ platonicos me
interim qᵭ sacris nr̄is nō repugnet reptuꝝ
esse ꝯfido. Hic postq̄ȝ sermōis finē me fecisse B
aspexerūt: q̄q̄ȝ iā erat nox ꝛ aliquid etiā lu/
cernaꝛ illata scriptū erat: tamē illi adolescē Al. illuminata.
tes intentissime expectabant / vtrū alipius
vel alio die se responsurū esse promitteret.
Tum ille: Nihil mihi aliq̄n inquit tam ex Alipius
sntētia p̄uenisse affirmare paratus sum / q̄ȝ
qᵭ hodierna disputatiōe discedo sup̄atus:
nec istā meā tn̄ puto debere esse lętiā. Cō
municabo ergo eā vobiscū ꝯcertatores mei
vel iudices nr̄i: Q̄nq̄dē isto se pacto a suis
posteris vinci / ipsi etiam fortasse academici
optarūt. Quid eīn vobis hoc sermonis le/
pore iocūdius? q̄d sententiarū grauitate p̄/
pensius: q̄d beniuolētia promptius? q̄d do/
ctrina peritius videri aut exhiberi posset?
Prorsus nequaq̄ȝ digne admirari possū / q̄
tā facete aspera / tā fortit̄ desperata / tā mo/
derate conuicta / tā dilucide obscura tracta/
ta sunt. Quare iā socij mei expectationē ve
stram / q̄ me ad respondēdū p̄uocabatis cer
tiore spe mecū ad discēdū couertite: Habe/
mus ducē q̄ nos in ipsa veritat̄ arcana deo C
tā mōstrāte p̄ducat. Hic ego / cū illi puerili Augustinꝰ
quodā studio: q̄ alipius respōsurꝰ nō vide/

batur q̄ſi fraudatos vultu ſe oſtēderēt:inui
dētis(inq̄ arridēs)plauſib⁹ meis. Sed qm̄
de alipij ꝯſtantia iā ſecurus/ nihil eū timeo
vt vos q̄ mihi gratias agatis/inſtruo vos
aduerſus illū q̄ tantā intentionē veſtrę ex/
1.Retract. ca.1.B. pectatiōis offendit: Legite academicos/et
cū ibi victorē(q̄d eſt facili⁹) iſtarū nugarū
ciceronē inuenerit/ cogat iſte a vobis hūc
noſtrū ſmonē ꝯ illa inuicta defendere. Hāc
tibi alipi durā mercedē pro mea falſa laude
reſtituo. Hic cū arriſiſſent. Finē tante cōfli/
ctionis vtrū firmiſſimū neſcio/modeſtius
tamē ⁊ citius q̄ ſperauerā fecimus.

Sancti auguſtini hipponenſis epī/liber
tertius contra academicos/explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponē ſis epī/in librū de beata vita/ex pri mo libro retractationū/argumētū.

A Ibrū de btā vita/ nō poſt libros de
1.Retract. ca.2. l academicis/ſ inter illos vt ſcriberē
ꝯtigit. Ex occaſiōe q̄ppe ortus ē dies
natalis mei:et tridui diſputatiōe cōplet⁹:ſi/
B cut ſatis ipſe indicat. In q̄ libro cōſtitit int
De beata vita in pręfatione. b.a.d.f. nos q̄ ſimul q̄rebam⁹ nō eſſe beatā vitā/niſi
perfectā cognitionē dei. Diſplicet tm̄ illic q̄
manlio theodoro:ad quē librū ip̄m ſcripſi:
C q̄uis docto ⁊ chriſtiano viro plus tribui q̄
De beata vita in p̄fatiōe.b. deberē. Et q̄ fortunā etiā illic ſepe noiaui.
D Et q̄ tpe vitę hui⁹ in ſolo aīo ſapiētis dixi
De beata vita diſputa.3.d. habitare vitam beatā/ quōlibet ſe habeat
corp⁹ ei⁹:cū p̄fectā cognitionē dei/h̄ eſt qua
hoī maior eē nō poſſit/in futura vita ſperet
1.Cor.13.d. ap̄ls:q̄ ſola beata vita dicēda ē:vbi ⁊ corp⁹
1.Cor.15.g. incorruptibile atq̄ imortale ſpiritui ſuo ſi/
ne vlla moleſtia vel reluctatione ſubdetur.
E Sane iſtum librū in nr̄o codice interruptū
repperi/⁊ nō parū min⁹ habere:⁊ ſic a fratri/
bus quibuſdā deſcript⁹ eſt:nec adhuc apud
aliquē integrū inuenerā/ex q̄ emendarē qn̄
hęc retractaui.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epiſcopi/de beata vi- ta//liber incipit.

Prefatio

A
Jad philoſo
l phię portū/de quo iā in bea
tę vitę regionē ſoluꝫ ꝓcedi/
1.Retract. ca.2.b. tur/vir hūaniſſime atq̄ ma/
gne theodore/ratione inſti/
tutus curſus ⁊ voluntas ipſa perduceret:
neſcio vtrum temere dixerim:multo mino/
ris numeri homines ad eum peruenturos
fuiſſe: q̄uis nunc quoq̄ vt videm⁹ rari ad/
modum pauciq̄ perueniant. Cum enim in
hunc mundum/ſiue deus/ſiue natura/ſiue
neceſſitas/ ſiue voluntas noſtra/ ſiue con/
iuncta horum aliqua/ſiue ſimul omnia:res
eīn multum obſcura eſt: ſed tamen a te iam
illuſtranda ſuſcepta/veluti in quoddā pro/
celloſum ſalum nos quaſi temere paſſimq̄
proiecerit:quotus quiſq̄ cognoſceret quo
ſibi nitendum eſſet/qua ve redeundum/niſi
aliquando et inuitos contraq̄ obnitentes
aliqua tempeſtas:quę ſtultis videtur ad/
uerſa:in optatiſſimā terram neſcientes er/
ranteſq̄ cōpingeret. Igitur hominū quos B
philoſophia poteſt accipere/tria quaſi na/ Tria in philo
uigantiū genera mihi videor videre. Unū ſophia naui/
eſt eorum/quos vbi ętas compos rationis gātiū genera.
aſſumpſerit/paruo impetu pulſuq̄ remorū
de proximo fugiunt:ſeſeq̄ recondunt in il/
la tranquillitate vnde cęteris ciuibus qui/
bus poſſunt:quo admoniti conentur ad ſe:
luciđiſſimū ſignum ſui aliculus operis eri/
gunt. Alterum vero eſt eorum ſuperiori q̄
contrarium/qui fallaciſſima facie maris de/
cepti/elegerunt in medium progredi/ lon/
geq̄ a ſua patria peregrinari audent:⁊ ſepe
eius obliuiſcuntur. Hos ſi neſcio quo et ni/
mis latente modo a puppi ventus/ quem
proſperum putāt /fuerit proſecutus:pene/
trant in altiſſima miſeriarum elati atq̄ gau
dentes/q̄ eis vſq̄quaq̄ fallaciſſima ſereni/
tas voluptatum/honorūq̄ blanditur. His
profecto quid aliud optandum eſt/q̄ quę/
dam in illis rebus a quibus iactati excipi/
antur in proſpera: et ſi parū eſt/ſęuiens om
nino tempeſtas/contrarieq̄ flans ventus:
qui eos ad certa et ſolida gaudia vel flen/
tes gemēteſq̄ perducat? Huius generis ta/
men plęriq̄ nondū longius euagati / qui/
buſdam non ita grauibus moleſtijs redu/
cuntur. Hi ſunt hoīes/quos cum vel lachry
mabiles tragędię fortunarum ſuarum/vel 1.Retract.2.c.
inanium negociorum anxię difficultates:
quaſi nihil aliud habentes quod agant:in
libros doctorum ſapientiſſimorumq̄ ho/
minum traxerint: in ipſo quodāmodo por/
tu euigilant: vnde illos nulla maris illius
promiſſa nimium falſo ridentis excludant.
Eſt autem genus inter hęc tertiū eorū/ qui
vel in ipſo adoleſcentię limine/vel iam diu
multumq̄ iactati/tamen quędā ſigna reſpi
ciunt:⁊ ſuę dulciſſime patrię q̄uis in ipſis
fluctib⁹ recordant: ⁊ aut recto curſu in nullo
falſi ⁊ nihil morati eā repetunt:aut plęrūq̄
vel inter nubila deuiantes/vel mergentia
contuentes ſidera/ vel nonnullis illecebris

capti/ bone nauigatiōis tēpora differētes/
1.Retract. ca.2.c. errāt diuti⁹/sepe etiā periclitant. Quos itē
sepe nōnulla in fluxis fortunis calamitas/
q̄si conatib⁹ eorū aduersa tempestas in op/
C tatissimā vitā quietāqꝫ compellit. His autē
omnib⁹ q̄ q̄cūqꝫ modo ad beatę vitę regio/
nem feruntur/ vnus immanissimus mons
ante ipsum portū constitutus: qui etiā ma/
gnas ingredictib⁹ gignit angustias/ vehe/
mentissime formidādus cautissimeqꝫ vitan
dus est. Nam ita fulget/ ita mētiente illa lu
ce vestitur/ vt nō solū peruenientibus non/
dumqꝫ ingressis incolendū se offerat/ ⁊ eorū
voluntatibus pro ipsa beata terra satisfa/
cturū polliceatur: sed plerūqꝫ de ipso por/
tu ad sese homines inuitat: eosqꝫ nonnunq̄
detinet ipsa altitudine delectatos: vnde ce/
teros despicere libeat. Hi tamē admonent
sepe venictes: ne aut occultis subter scopu/
lis decipiant: aut ad se ascendere facile pu/
tent/ ⁊ qua sine periculo ingrediant ꝓpter
illius terrę vicinitatē beniuolentissime do/
cent. Ita cū eis inuident vanissimā gloriā:
locū securitatis ostendūt. Nam quē montē
altum vult intelligi ratio ꝓpinquantibus
ad philosophiā ingressisve metuendū/ nisi
superbū studiū inanissimę glorię: qđ ita ni/
hil intus plenū atqꝫ solidum habet/ vt infla
tos sibi supambulantes succrepante fragili
solo demergat ac sorbeat: eisqꝫ in tenebras
reuolutis/ eripiat luculētissimā domū/ quā
D pene iā viderant. Quę cū ita sint/ accipe mi
1.Retract. ca.2.b. theodore: Nāqꝫ ad id quod desidero te vnū
intueor: teqꝫ aptissimū semꝑ admiror: Ac/
7.dispu.3.1. cipe inq̄: et qđ illorū trium genus hominū
me tibi dederit: ⁊ quo loco mihi esse videar:
⁊ abs te cuiusmodi auxiliū certus expectē.
3.confess. ca.4.a. et.6.ca.11.a et.8.ca.7.b. Ego ab vsqꝫ vndeuicesimo āno ętatis meę
postq̄ in schola rhetorum librū illum cice/
ronis/ qui hortensius vocatur/ accępi: tāto
amore philosophię succensus sum/ vt sta/
tim ad eam me transferre meditarer. Sed
neqꝫ mihi nebulę defuerūt: quibus confun/
deretur cursus meus/ et diu fateor: quibus
in errorē ducebar labentia in oceanū astra
suspexi. Nam ⁊ superstitio quędā puerilis
me ab ipsa inquisitione terrebat. Et vbi fa/
ctus erectior/ illam caliginē dispuli: mihiqꝫ
ꝑsuasi/ docētib⁹ potius q̄ iubentib⁹ esse cre/
5.confess. ca.6.a. dendū: incidi in homines/ q̄bus lux ista q̄
oculis cernit inter summa et diuina colēda
videret. Non assentiebar/ sed putabam eos
magnū aliq̄d tegere illis inuolucris/ quod
5.confess. ca.14.c. essent aliquādo aperturi. At vbi discussos
eos euasi: maxime traiecto isto mari: diu gu
bernacula mea repugnantia omnibus ven

tis in medijs fluctib⁹ academici tenuerunt.
Deinde veni in has terras: hic septētrionē E
cui me crederē didici. Animaduerti eni ⁊ sę/
pe in sacerdotis nostri/ ⁊ aliquādo in sermo
nibus tuis/ cū de deo cogitaret/ nihil omni/
no corporis esse cogitandū: neqꝫ cū de ani/
ma: Nam id est vnū in rebus proximū deo.
Sed ne in philosophię gremiū celeriter ad/
uolarem/ fateor: vxoris honorisqꝫ illecebra 6.confess.
detinebar: vt cum hęc essem cōsecutus: tum ca.6.a.
demū me/ quod paucis felicissimis licuit/ to
tis velis omnibusqꝫ remis in illū sinū rape/
rem: ibiqꝫ conquiescerē. Lectis autē plato/ 7.confess.ca.
nis paucissimis libris: cuius te esse studio/ 9.a.et.20.a.
sissimū accępi: collataqꝫ cū eis quantū po/
tui/ etiā illorū auctoritate qui diuina myste
ria tradiderūt/ sic exarsi/ vt omnes illas vel/
lem ancoras rumpere/ nisi me nonnullorū
hominū existimatio cōmoueret. Quid er/
go restabat aliud/ nisi vt immorāti mihi su/
perfluis/ tēpestas quę putabat aduersa suc
curreret? Itaqꝫ tantus me arripuit pectoris
dolor/ vt illius professionis onus sustinere
nō valens/ qua mihi vilificabā/ fortasse ad
sirenas abijcerē omnia: ⁊ optatę tranquilli/
tati vel quassatā nauem fessamqꝫ perduce/
rem. Ergo vides in qua philosophia quasi
in portu nauigem. Sed etiā ipse late patet:
eiusqꝫ magnitudo q̄uis iam minus pericu/
losum/ nō tamen penitus excludit errorem.
Nam cui parti terrę/ quę profecto vna bea/
ta est/ me admoueā/ eamqꝫ cōtingam pror/
sus ignoro. Quid eni solidū tenui/ dū ad/
huc de anima q̄stio nutat ⁊ fluctuat? Qua/ F
re obsecro te per virtutē tuā/ ꝑ humanitatē/ 1.Retract.
per animarū inter se vinculū atqꝫ cōmerciū ca.2.b.
vt dexterā porrigas. Hoc autem est/ vt me
ames/ ⁊ a me vicissim te amari credas/ charū
qꝫ haberi. Qđ si impetrauero/ ad ipsā bea
tam vitā cui te iam hęrere ꝓsumo/ paruo co
natu facillime accedā. Quid autem agam:
quove modo ad istū portū necessarios me/
os congregem/ vt cognoscas ⁊ ex eo animū
meū? Neqꝫ eni alia signa inuenio q̄bus me
ostendā/ vel quo plenius intelligas pelag⁹
disputationū mearū. Qđ mihi videt reli/
giosius euasisse/ atqꝫ tuo titulo dignius ad
te scribēdū putaui: ⁊ ipso tuo noīe dedican/
dum. Aptissime sane: Nā de beata vita q̄si/
uimus inter nos: nihilqꝫ aliud video quod
magis dei donū vocandū sit. Eloquentia
tua territus nō sum. Quicq̄d eni amo/ q̄uis
non assequar/ timere non possum: fortunę 1.Retract.
vero sublimitatē multo minus: apud te eni a.2.c.
vere q̄uis sit magna/ secunda est: nam qui/
bus dominatur/ eosdē ipsos secūdos facit.

Sed iam quid afferam/queso attende.

Narratio que ad disputationē primam paratur:

B Dibus nouēbris mihi natalis dies
i erat:post tam tenue prandiū/vt ab
eo nihil ingeniorū impediret/omnes
qui simul:nō modo illo die/sed q̄tidie cōui/
uabamur in balneas ad cōsedendū vocaui:
Nam is tempori aptus locus secretus oc/
curreret. Erant autem :non enī vereor eos
singulari benignitati tuę notos interim no
minib⁹ facere: Imprimis nostra mater:cu/
ius meriti credo esse om̄e qđ viuo : nauigi⁹
frater meus/trigetius ⁊ licētius ciues:⁊ di/
scipuli mei:nec lastidianū ⁊ rusticum cōso/
brinos meos:q̄uis nullū vel grāmaticum
passi sint/deesse volui:ipsumq̧ eorū sensum
cōmunē ad rē quā molebar / necessariū pu/
9.cōfess. ca.6.b. taui . Erat etiā nobiscū ętate minim⁹ oim/
sed cui⁹ ingeniū/si amore nō fallor/magnū
quiddā pollicetur/adeodatus filius meus.
Quibus attentis sic cępi.

Disputatio prime diei de beata vita.

B Anifestū vobis videtur ex anima et
Augustin⁹ m corpore nos esse cōpositos?Cū oēs
ꝯsentirent/nauigius se ignorare re/
spōdit. Cui ego: Nihil ne omnino scis inq̄:
an inter aliqua quę ignoras etiā hoc nume
Nauigius randū est? Non puto me inq̄t oīa nescire.
Augustin⁹ Potesne inq̄ nobis dicere aliq̄d eorū quę
Nauigius nosti? Possum inq̄t. Nisi molestū ē inq̄
Augustin⁹ profer aliquid. Et cū dubitaret: scis ne inq̄
Nauigius saltim te viuere? Scio inq̄t. Scis ḡ habe/
Augustin⁹ re te vitā? Siq̄dē viuere nemo nisi vita po/
Nauigius test. Et hoc inquit scio. Scis etiā corp⁹ te
Augustin⁹ habere. Assentiebat. Ergo iā scis te cōstare
Nauigius ex corpe ⁊ vita. Scio interim: sed vtrū hęc
Augustin⁹ sola sint/incertus sum. Ergo duo ista inq̄
esse nō dubitas:corp⁹ ⁊ aīam/ sed incert⁹ es
vtrū sit aliud qđ ad complendū ac ꝑficien/
Nauigius dum hominē valet. Ita inq̄t. Hoc q̄le sit
Augustin⁹ alias si possum⁹ quęrem⁹ inq̄. Nūc illud iā
C ex omnibus quęro: cū fateamur cuncti/neq̧
sine corpore/neq̧ sine anima esse posse ho/
minē/cibos ꝓpter quid horū appetamus?
Licentius Propter corpus inq̄t licētius. Cęteri aūt
cūctabantur / varioq̧ sermone inter se age/
bant: quomodo posset ꝓpter corpus cibus
necessarius videri / cū appeteret propter vi/
Augustin⁹ tam/et vita nō nisi ad animā ꝑtineret. Tū
ego: Videtur inq̄ vobis ad eā partē cibū
pertinere/quā cibo crescere robustioremq̧
fieri videmus? Assentiebantur pręter trige/
Trigetius tium. Ait enim: Cur ergo non ꝓ edacitate
Augustin⁹ mea creui? Modū inq̄ suū a natura con/
stitutum habent omnia corpora: vltra quā
mensurā progredi nequeāt: tamē ea men/
sura minora essent si eis alimēta defuissent:
Quod et in pecorib⁹ facilius animaduerti/
mus. Et nemo dubitat cibis subtractis om/
nium animantiū corpora macescere. Ma/ Licentius
crescere inquit licētius/nō decrescere. Sa/ Augustin⁹
tis est mihi inq̄: ad id qđ volo: Etenī q̄stio
est: vtrum ad corpus cibus pertineat: Per/
tinet autē cum eo subducto ad maciē dedu/
citur. Oēs ita esse censuerunt. Quid ergo D
anima inq̄ : nulla ne habet alimēta ꝓpria?
An enī esca sciētia vobis videtur? Plane Monica
inquit mater/ nulla re alia credo ali aīam q̄
intellectu rerū atq̧ scientia. De q̄ sententia
cū trigetius dubiū se ostēderet: Hodie inq̄t
illa/tuipse nōne docuisti/vnde aut vbi ani/
ma pascatur? Nam post aliquantā prandij
partē te dixisti nō aduertisse / quo vasculo
vteremur/q̧ alia nescio quę cogitasses: nec
tamen ab ipsa ciborum parte abstinueras
manus atq̧ morsus. Vbi igit erat animus
tuus/quo tēpore illud te vescente nō atten/
debat: inde mihi crede/⁊ talibus epulis ani
mus pascit: id est theorijs/et cogitationib⁹ E
suis / si sup eas aliquid ꝑcipere possit. De Augustin⁹
qua re cū dubitanter streperent/nonne inq̄
conceditis hominum doctissimorū animos
multo eē q̄ imperitorū/quasi in suo genere
pleniores atq̧ maiores? Manifestū esse di/
xerunt. Recte igitur dicimus eorū animos
qui nullis disciplinis eruditi sunt nihilq̧
bonarū artium hauserunt/ieiunos/⁊ quasi
famelicos esse. Plenos inq̄t trigetius ⁊ il/ Trigetius
lorum animos esse arbitror/sed vitijs atq̧ F
nequitia. Ista ipsa est inq̄ crede mihi q̄dā Augustin⁹
sterilitas ⁊ quasi fames animorū: Nā quē/
admodū corpus detracto cibo plerūq̧ mor
bis atq̧ scabie repletur: quę in eo vitia in/
dicāt famē : ita ⁊ illorū animi pleni sūt mor/
bis quibus sua ieiunia confitentur. Etenī
ipsam nequitiā matrē omniū vitiorū/ex eo
q̧ ne quicq̧ sit: id est ex eo q̧ nihil sit/ vete/ j.dispu.3.m.
res dictam esse voluerūt: Cui vitio quę con
traria v̄tus est frugalitas nominat. Vt igi/
tur hęc a fruge/id est a fructu/propter quan
dam animorū fęcunditatem: ita illa ab steri/
litate/hoc est/a nihilo nequitia nominata
est: Nihil est enim om̄e quod fluit: qđ sol/
uitur: qđ liquescit et quasi semꝑ perit. Ido
tales homines etiā ꝑditos dicim⁹. Est autē
aliq̄d si manet/si ꝯstat/si semꝑ tale est: vt est
virtus: cui⁹ magna pars est atq̧ pulcherri/
ma: q̄ temperantia ⁊ frugalitas dicit. Sed
si hoc obscurum est/q̄ vt id iam vos videre
possitis / certe illud cōceditis: quia si animi

imperitoꝝ etiã ipſi pleni ſũt: vt corpoꝝ / ita
animoꝝ duo alimentoꝝ genera inueniunt:
vnũ ſalubꝛe atqꝫ vtile: alterũ moꝛbidũ atqꝫ
G peſtifeꝝ. Que cũ ita ſint / arbitroꝛ die nata/
Al. † quedam li meo: qm̃ duo † media eſſe in hoĩe cõuenit:
inter nos. i. corpus atqꝫ animã / nõ me pran
diũ paulo latius corpoꝛib⁹ noſtris ſolũ / ſed
⁊ animis etiã exhibere debere. Qd̕ aũt hoc
ſit prandiũ ſi eſuritis ꝓferã. Nã ſi vos inui
tos ⁊ faſtidiẽtes alere conaboꝛ: fruſtra ope/
Al. ſinſumã ram † cõſumã: magiſqꝫ vota facienda ſunt:
vt tales epulas potius q̃ illas corpoꝛis de
ſideretis. Quod eueniet ſi ſani animi veſtri
fuerint: Egri eñ ſicut in moꝛbis ipſi⁹ corpo
ris videm⁹ / cibos ſuos recuſant et reſpuũt.
Omnes ſe vultu ipſo et conſentiente voce
quicquid ꝑparaſſem iam ſumere ac voꝛare
H velle dixerunt. Atqꝫ ego rurſus exoꝛdiens:
Auguſtin⁹ Beatos eſſe nos volum⁹ inq̃. Vix hoc ef/
13. de trinita. ca. 4. 8. fuderam occurrerũt vna voce ꝯſentientes.
Videtur ne vobis inq̃ beatus eſſe qui qd̕
vult nõ habet? Negauerũt. Quid / omnis
Monica qui quod vult habet / beatus eſt? Tũ ma/
ter: Si bona inqt velit ⁊ habeat / beatus eſt.
Si autẽ mala velit / q̃uis habeat / miſer eſt.
Auguſtin⁹ Cui ego arridẽs atqꝫ geſtiẽs: Ipſam inq̃
pꝛoꝛſus mater arcem philoſophie tenuiſti.
Nam tibi pꝛoculdubio verba defuerũt: vt
non ſicut tullius te modo panderes: cui⁹ de
Tullius in hoꝛtenſio hac ſententia verba iſta ſunt: Nam in hoꝛ/
13. de trinita. ca. 5. 8. c. tenſio / quẽ de laude ac defenſione philoſo/
phie libꝛum fecit: Ecce autẽ ait / non philo/
ſophi quidẽ / ſed pꝛompti tamen ad diſpu/
tandum / omnes aiunt eſſe beatos qui vi/
uant vt ipſi velint. Falſum id quidẽ: Velle
eñ quod nõ deceat / idem ipſuꝫ miſerrimũ.
Nec tam miſerũ eſt nõ adipiſci quod velis:
q̃ adipiſci velle qd̕ nõ opoꝛteat. Plus eñ
1. Retract. ca. 2. c. mali pꝛauitas voluntatis affert q̃ʒ foꝛtuna
cuiq̃ʒ boni. In quibus vbis illa ſic excla/
mabat / vt obliti penitus ſexus ei⁹ / magnũ
aliquẽ virum conſidere nobiſcũ crederem⁹:
me interim quantũ poteram intelligente ex
I quo illa ⁊ q̃ʒ diuino fonte manarent. Et li
Licentius centius. Sed dicẽdũ inquit tibi eſt: vt bea/
tus ſit quiſqꝫ / quid velle debeat / ⁊ quarum
Auguſtin⁹ rerũ cũ opoꝛteat habere deſideriũ. Inui/
ta me inq̃ natali tuo quando dignaberis
quicqd appoſueris libenter ſumã. Qua cõ
ditione hodie apud me vt epuleris peto: nec
flagites quod foꝛtaſſe non eſt paratũ. Quẽ
cũ modeſte ac verecunde cõmonitionis ſue
peniteret: ergo illud inq̃ʒ cõuenit inter nos
neqꝫ quẽq̃ʒ beatũ eſſe poſſe qui quod vult
4. ſen. diſ. 49. ca. ſolet. j. nõ habet. Beatũ nõ eſſe / dederunt. Quid il
j. diſpu. 2. l. lud inq̃ʒ conceditis: omnẽ qui beatus non

eſt / miſerũ eſſe? Non dubitauerũt. Omnis
igitur inq̃ qui quod vult non habet / miſer
eſt. Placuit omnibus. Quid ergo ſibi ho/
mo cõparare debet vt beatus ſit inq̃ʒ? Foꝛ
te eñ etiã hoc iſti noſtro conuiuio ſubmini/
ſtrabitur: ne licentij auiditas negligat: nã
id opinoꝛ ei comparandũ eſt / quod cũ vult K
habet. Manifeſtum eſſe dixerũt. Id ergo 1. Retract.
inq̃ʒ ſemper manens: nec ex foꝛtuna pendũ ca. 2. c.
lum / nec vllis ſubiectuꝫ caſibus eſſe debet.
Nã quicquid moꝛtale et caducũ eſt / nõ po/
teſt a nobis quãdo volumus / ⁊ q̃ʒdiu volu
mus haberi. Aſſentiebantur omnes. Sed Trigetius
trigetius: Sũt inquit multi foꝛtunati: qui
eas ipſas res fragiles caſibuſqꝫ ſubiectas:
tamen iocundas pꝛo hac vita cumulate lar
geqꝫ poſſideant: nec quicq̃ʒ illis eoꝛuꝫ que
volunt deſit. Cui ego: Qui timet inq̃ʒ / vi Auguſtin⁹
detur ne tibi beatus eſſe? Non videt inqt. Trigetius
Ergo quod amat q̃ſqꝫ: ſi amittere poteſt / Auguſtin⁹
poteſt ne non timere? Non poteſt inquit. Trigetius
Amitti autẽ poſſunt illa foꝛtuita. Nõ igi/ Auguſtin⁹
tur hec qui amat ⁊ poſſidet / poteſt vllo mo/
do beat⁹ eſſe. Nihil repugnauit. Hoc lo/ Trigetius
co aũt mater? Etiã ſi ſecurus ſit inquit ea ſe Monica
omnia nõ eſſe amiſſurũ: tamen talib⁹ ſatiari
nõ poterit. Ergo ⁊ eo miſer quo ſemper eſt L
indigus. Cui ego: Quid inq̃ʒ his omni/ Auguſtin⁹
bus abundans rebus atqꝫ circumfluens / ſi
cupiendi modũ ſibi ſtatuat: eiſqꝫ cõtentus /
decenter iocundeqꝫ ꝑfruatur: nonne tibi vi/
detur beatus? Non ergo inquit illis reb⁹ / Monica
ſed animi ſui moderatione beat⁹ eſt. Opti/ Auguſtin⁹
me inq̃ʒ: nec huic interrogationi aliud / nec
abs te aliud debuit reſponderi. Ergo nullo
modo dubitam⁹ / ſi quis beatus eſſe ſtatuit:
id eũ ſibi comparare debere qd̕ ſemper ma/
neat / nec vlla ſeuiente foꝛtuna eripi poteſt. Trigetius
Hoc inqt trigetius iam dudũ conſenſim⁹. M
Deus inq̃ʒ vobis eternus ⁊ ſemꝑ manẽs Auguſtin⁹
videt? Hoc quidẽ inqt licenti⁹ ita certũ eſt Licentius
vt interrogatione nõ egeret: ceteriqꝫ omnes
pia deuotiõe cõcinuerũt. Deũ igit inq̃ʒ q̃
habet beat⁹ eſt. Qd̕ cũ gaudẽtes libentiſſi/ Auguſtin⁹
me accepiſſent: Nihil ergo inq̃ nobis iam
q̃rẽdũ arbitroꝛ eſſe / niſi qs hominũ habeat
deũ: beatus eñ ꝓfecto is erit. De quo q̃ro
quid vobis videat. Hic licẽtius: Deũ ha/ Licentius
bet / qui bñ viuit. Trigetius. Deum habet Trigetius
inquit qui facit que deus vult fieri. In cu/
ius ſententiã laſtidian⁹ cõceſſit. Puer au/ Adeodatus
tem ille minimus oim: is habet deum ait /
qui ſpiritũ immundum nõ habet. Mater Monica
vero omnia / ſed hoc maxime appꝛobauit.
Nauigius tacebat. Quem cũ interrogaſ/ Nauigius
ſem quid ſentiret: illud vltimũ ſibi placere

respõdit. Nec rusticeũ pcunctandũ visum est
negligẽdũ/ q̃ nã esset de re tanta ei⁹ senten/
tia. Qui mihi videbat̃ q̃ nõ deliberatione
N magis q̃ pudore impeditus sileret: trigetio
Augustin⁹ cõsensit. Tũ ego: Teneo inq̃ oim placita
de re magna sane/ et vltra q̃ nec queri qcq̃
oportet/ nec inueniri põt: si modo eã vti ce/
pimus serenissime ac sincerissime inuestige/
mus. Qð hodie quia longũ est/ ⁊ habent in
epulis suis ⁊ animi quandã luxuriẽ/ si vltra
modũ in eas ⁊ voraciter irruãt: Ita eñ ma
le quodãmõ digerũt/ vnde valitudini men
tiũ nõ minus q̃ ab illa ipsa fame metuẽdũ
est. Melius nos hec q̃stio cras esurientes si
videt̃ accipiet. Illud modo libẽter liguria/
tis volo/ qð subito mihi ministratori vestro
in mentẽ suggestũ est/ inferendũ: ⁊ est ni fal
lor/ q̃lia solent vltima apponi/ q̃si scholasti/
co melle cõfectũ atq̃ conditũ. Quo audito
sese oẽs q̃si in allatũ ferculũ tetenderũt: co/
egerũtq̃ vt dicere pperarẽ qd nam id esset.
Q Quid inq̃ putatis/ nisi cũ academicis totũ
qð susceperam⁹ cõfectũ esse negociũ? Quo
Alipius accepto noĩe/ tres illi quibus res nota erat/
Trigetius sese erexerũt alacrius: et velut porrectis/ vt
Licentius fit/ manib⁹ inferentẽ ministrũ adiuuerũt q̃/
bus potuerũt verbis: nihil se iocundius au
Augustin⁹ dituros esse mõstrantes. Tum ego ita rem
pposui: Si manifestũ est inq̃z beatũ nõ eẽ/
B. disputatiõe qui qð vult non habet: qð pauloante ratio
prima. i. demõstrauit: nemo autẽ querit qð inuenire
Argumenta/ nõ vult: ⁊ querũt illi semp veritatẽ: volunt
tio fort. ptra ergo inuenire: volũt igit̃ habere inuẽtionẽ
academicos veritatis/ ⁊ nõ inueniunt: sequit̃ eos nõ ha
bere qð volũt: ⁊ ex eo sequit̃/ etiã btõs non
P esse. At nemo sapiẽs nisi beat⁹: Sapiẽs igit̃
academicus nõ est. Hic repẽte illi/ q̃si totũ
rapiẽtes exclamauerũt. Sed licẽtius atten
tius ⁊ cautius aduertẽs timuit assensionẽ:
Licentius atq̃ subiecit. Rapui qdẽ vobiscũ: siquidẽ
exclamaui illa cõclusiõe cõmotus. Sz nihil
hinc admittã in viscera/ ⁊ partẽ meã serua/
bo alipio: Nam aut simul eã mecũ lambet:
aut me admonebit cur nõ oporteat attinge
Augustin⁹ re. Dulcia inq̃ magis metuere nauigi⁹ de/
Nauigius beret splene vitioso. Hic ille arridẽs: Pla/
ne inq̃t me talia sanabũt. Nã nescio quõ cõ
tortũ hoc ⁊ aculeatũ/ qð posuisti: vt ait ille
de melle hymetio/ acriter dulce est nihilq̃
inflat viscera. Quare totũ etiam palato ali
quantũ remorso/ tñ vt possũ libentissime in
medullas traijcio. Nõ eñ video quõ redar/
Trigetius gui possit ista cõclusio. Prorsus nullo mõ
potest inq̃t trigeti⁹. Quare gaudeo iã diu
cũ illis me inimicitias suscepisse: Nã nescio
q̃ impellẽte natura/ vel vt verius dicã/ deo

etiã nesciẽs quõ refellendi essent/ tñ eis ni/ Q
mis aduersabar. Hinc licenti⁹: Ego inq̃t il Licentius
los nõdũ desero. Ergo ait trigeti⁹: Dissen Trigetius
tis a nobis? Nunquid nã ille inq̃t/ vos ab Licentius
alipio dissentit? Cui ego: Nõ dubito inq̃ Augustin⁹
quin si adesset alipius/ huic ratiũcule cede/
ret. Nõ eñ tam absurde sentire poterat: vt
aut beat⁹ illi videret̃/ qui tantũ bonũ animi
qð ardentissime vellet habere nõ haberet:
aut illos nolle inuenire vitatẽ: aut eũ q̃ be/
at⁹ nõ sit esse sapiẽtẽ. Nã his trib⁹ q̃si melle
farre atq̃ nucleis illud qð metuis gustare
cõfectũ est. Ille ne inq̃t huic tã parue pue Licentius
roꝝ illecebre cederet academicoꝝ tãta vber
tate deserta: q̃ inundante hoc nescio qd bre R
ue aut obrueret̃/ aut ptrahet̃? Quasi vero Augustin⁹
inq̃z longum aliquid nos q̃ramus/ p̃sertim
aduersus alipiũ: Nã nõ mediocriter parua
ista esse fortia ⁊ vtilia satis sibi ipse de suo
corpore argumẽtaret̃. Tu autẽ qui elegisti
de absentis auctoritate pendere: quid hoꝝ
nõ probas? Vtꝝ beatũ nõ esse qui qð vult
nõ habet? An illos negas velle habere in/
uentã vitatẽ/ quã vehementer inq̃rũt? An
videt̃ tibi quisq̃ sapiens nõ beat⁹? Pro/ Licentius
sus beatus est inq̃t/ qui qð vult nõ habet:
q̃si stomachanter arridẽs. Qð cũ iuberez Augustin⁹
vt scriberet̃: Nõ dixi inq̃t/ exclamãs. Qð Licentius
itẽ cũ annuerẽ scribi: Dixi inq̃t. Atq̃ ego Augustin⁹
semel p̃ceperã vt nullũ verbũ p̃ter litteras
funderet: Ita adolescentẽ inter verecundiã
atq̃ constantiaz exagitatũ tenebã. Sed cũ S
his verbis eũ iocantes/ quasi ad vescendaz
particulã suã puocaremus: animaduerti ce
teros rei totius ignaros/ sed scire cupiẽtes
qd inter nos solos tam iocunde ageret̃ sine
risu nos intueri. Qui mihi prorsus similes
visi sunt: qð plerũq̃ solet his qui cum epu/
lantur inter auidissimos rapacissimosq̃ cõ/
uiuas a rapiẽdo/ vl' grauitate sese abstinẽt/
vel pudore terrent̃. Et quia ego inuitauerã
et magni cuiusdã hois psonã: atq̃ vt totũ
explicẽ/ veri hois etiã in illis epulis inuita/
torẽ alias psonã gerebã: sustinere non po/
tui: commouitq̃ me illa inequalitas mense
nostre ⁊ discrepãtia. Arrisi matri. Atq̃ illa Monica
liberrime q̃ minus habebant/ quasi de suo
cellario † ppinandũ imperãs: Iã dic nobis Al. † pmẽdã
inq̃t et redde q̃ sint isti academici/ et qd sibi
velint? Cui breuit̃ cũ exposuissẽ aperteq̃: Augustin⁹
ita vt nemo illoꝝ ignarus abscederet. Isti Monica
homines inquit caducarij sũt: quo nomine
vulgo apud nos vocantur/ quos comitia/
lis morbus subuertit: ⁊ simul surrexit vt ab
iret: atq̃ hic omnes leti ac ridentes interpo
sito fine discessimus.

Secunde diei disputatio.

A Augustin⁹

Postridie autē cū item post prandiū/ sed aliquanto ꝙ pridie serius ijdem ibidēꝗ cōsedissemus: tarde inꝗ͂ venistis ad cōuiuiū qd vobis nō cruditate accidisse arbitror/ sed paucitat/ ferculoꝝ securitate: qd nō tam mature aggrediēdū visuꝫ est/ꝙ cito vos pesuros putastis. Non multum eīm reliquiaꝝ credendū erat remāsisse/ vbi die ipso atꝗ solennitate tam exiguū repertū erat. Fortasse recte. Sed qd vobis ꝑparatū sit/ego quoꝗ vobiscū nescio. Alius est eīm q omnibus/cum vel † cōmunes/tum maxime tales epulas ꝑbere nō cessat. Sed nos ab edendo/ vel imbecillitate/vel saturitate/ vel negocio plerūꝗ cessamus: quē mamente in hominib⁹ beatos eos facere/inter nos heri nisi fallor: pie cōstanterꝗ conuenerat. Nā cū ratio demōstrasset eū beatū esse qui deū haberet: nec huic dīcꝫ vestrū sententię restitisset: quęsitū est/quinā vobis videretur deū habere. De qua re si bene meministis/tres sententię dictę sunt. Nā partim placuit deū habere illū qui ea faceret quę deus vellet. Quidā autē dixerant ꝙ is deū haberet/ qui bene viueret. Reliquis vero in eis deus esse visus est/in qb⁹ qui imūdus appellat spiritus nō est. Sed fortasse omnes diuersis verbis vnū idēꝗ sensistis. Nā si duo prima cōsiderem⁹/et omnis qui bene viuit ea facit q̄ vult deus: t omnis q ea facit quę vult de⁹ bene viuit: nec quicꝗ est aliud bene viuere/ꝙ ea facere q deo placeāt: nisi qd vobis aliud videt. Assentiebant. Tertium vero illud paulo diligentius considerandū est: ꝓpterea ꝙ ritu castissimoꝝ sacroꝝmꝗ spirituū/spūs immūdus quantū intelligo/ duob⁹ modis appellari solet: Uel ille q extrinsecus animā inuadit/sensusꝗ conturbat: et quendā hominib⁹ infert furorem: cui excludendo qui ꝑsunt manū imponere vel exorcizare dicunt: hoc est/ꝑ diuina eū adiurādo expellere. Aliter autē dicit spūs immūdus omnis omnino anima immūda: qd nihil ē aliud ꝙ vitijs et erroribus inquinata. Itaqꝫ abs te quero: Tu puer/q fortasse aliquāto sereniore ac purgatiori spiritu istā sentētiā protulisti: qui tibi videat immundū spiritū nō habere: Ille ne qui demonē non habet: quo vesani hoies fieri solent: an ille qui animam suā iam a vitijs omnibusꝗ peccatis mundauit:

Al. t omnes

B

S. dispu. 1. in.

C

Spūs immundus duobus modis appellari solet

D

Adeodatus Is mihi videt inqt immundū spiritū nō habere/q caste viuit.

Augustin⁹ Sed castū inꝗ͂ quē vocas: Eū ne qui nihil peccat: an eum tm̄ qui ab illicito cōcubitu temperat:

Adeodatus Quō inquit castus potest esse qui ab illicito tm̄ concubitu abstinēs sese/ceteris peccatis nō desinit inquinari: Ille est vere castus q deū attēdit/ t ad ipsum solū se tenet.

Augustin⁹ Que verba pueri sicut dicta erāt/ cū conscribi mihi placuisset: Is ergo inꝗ͂ necesse ē vt bene viuat/ t qui bene viuit necessario talis est: nisi qd tibi aliud videt.

Al. t concessit

Adeodatus † Consensit cū ceteris.

Augustin⁹ Ergo vna ē hic inꝗ͂ dicta sentētia. Sed illud a vobis paululū quero: velit ne deus vt hō deū querat:

E

Dederūt. Item quero: Nunquidnā possumus dicere/illum qui deum querit male viuere: Nullo modo dixerūt. Etiā hoc tertiū respondete: Spūs immūdus potest ne deū querere: Negabāt aliquantū dubitante nauigio: qui postea ceteroꝝ vocibus cessit. Si igit inꝗ͂ qui deū querit id facit qd deus vult/ t bene viuit/et spiritū immundū nō habet: qui autē deum querit/nōdū habet deū. Non igit quisquis aut bene viuit/aut qd vult deus facit/aut spiritū immūdū nō habet/ cōtinuo deū habere dicēdus est.

Monica Hic cū se ceteri cōcessiōibus suis deceptos riderēt: postulauit mater/cū diu stupida fuisset/vt ei hocipsum qd conclusiōis necessitate intorte dixerā/explicando relaxarē atꝗ soluerē. Qd cū factū esset: Sed nemo inqt potest peruenire ad deū/nisi deum quesierit.

Augustin⁹ Optime inꝗ͂. Tamen qui adhuc querit/nōdū ad deum peruenit/ etiā si bene viuit. Non igitur quisquis bene viuit deū habet.

Monica Mihi inqt videt deū nemo nō habere/ sed eū q bene viuit/habet ꝓpitiū: q male/infestū.

Augustin⁹ Male igit inꝗ͂ hesterno die cōcessimus eū beatū esse qui deū habet. Si quidē ois hō deum habet/nec tm̄ omnis hō beatus est.

Monica Adde ergo inqt/ ꝓpitiū.

Augustin⁹ Saltem inꝗ͂ hoc inter nos satis ꝯstat/ eū beatū esse qui habet ꝓpitiū deū.

F

Nauigius Uellē inqt nauigius ꝯsentire: Sed illū vereor qui adhuc querit ꝑsertim ne cōcludas beatū esse academicū: q externo sermone vulgari quidē t male latino/sed aptissimo sane vt mihi videtur verbo caducarius noiatus ē.

S. dispu. 1. s.

Nō eīm possum dicere homini deū querenti aduersum deū esse: qd si dici nefas est/propitius erit t qui ꝓpitiū deū habet beatus ē. Beatus ergo erit ille qui querit. Omnis autem querens nōdū habet qd vult. Erit igit beatus hō qui qd vult nō habet: qd heri nobis omnib⁹ videbat absurdū: vnde credebam⁹ academicoꝝ tenebras esse discussas. Quare iā de nobis licētius triūphabit/mihiꝗ illa dulcia q cōtra valitudinē meā temere accepi has de me penas exigere: q̄si prudens medicus admonebit.

G

Trigetius Hic cū etiā mater arrisisset: Ego inqt trigetius/nō cōcedo coti-

nuo deum aduersari cui nō sit ꝓpitius/sed
Augustin⁹ esse aliquid mediū puto. Cui ego: Istū tñ
homine inq̄ mediū/cui nec deus ꝓpitius ē
nec infestul/deū quō habere cōcedis? Hoc
Monica cū ille cūctaret: Aliud est inqt mater deum
Augustin⁹ habere: aliud nō esse sine deo. Quid ergo
inq̄ meli⁹ est: vtrū habere deū: an nō eē sine
Monica deo? Quantū inquit possum intelligere:
ista est sentētia mea: Qui bene viuit/habet
deū/sed ꝓpitiū: q̄ male/habet deū/sed ad/
uersum. Qui autem adhuc querit nondūq̄
inuenit: neq̄ ꝓpitiū/neq̄ aduersum/sed nō
Augustin⁹ est sine deo. Hec ne inq̄ vestra etiā senten
B tia est? Hāc esse dixerūt. Dicite mihi queso
inq̄: Non vobis videt esse homini deus ꝓ/
pitius cui fauet? Esse confessi sunt. Non er/
go inq̄ fauet deus querēti sese homini? Re
sponderūt/fauet. Habet igit inq̄ qui deum
querit/deū ꝓpitiū: ⁊ omnis qui habet deū
ꝓpitiū/beatus est. Beatus est ergo et ille q̄
querit. Qui autē querit/nōdū habet quod
vult. Erit igit beatus q̄ qō vult non habet.
Monica Prorsus inqt mater/non mihi videt bea/
Augustin⁹ tus esse qui qō vult non habet. Ergo inq̄
nō omnis qui habet deū propitiū/beatus
Monica est. Si hoc cogit ratio inqt nō possum ne/
Augustin⁹ gare. Ista igit inq̄ distributio erit: vt om/
nis qui iam deū inuenit/⁊ propitiū deū ha/
beat/⁊ beatus sit: omnis autē qui deū que/
rit propitiū deū habeat/sed nondū sit bea/
tus. Iam vo quisquis vitiis atq̄ pecca/
tis a deo se alienat: nō modo beatus nō sit/
I sed ne deo quidē viuat propitio. Qō cum
placuisset omib⁹: Bene habet inq̄: sed ad/
huc illud vereor/ne vos moueat qō iam su/
Ē.disp.a.i. perius concesseramus: miserū esse quisquis
beatus nō sit: cui ꝯsequens erit/esse miserū
hominē/qui ꝓpitiū tenet deū: quem adhuc
deū querentē nondū diximus esse beatum.
An vero qō ait tullius: multorum in terris
prediorū dominos diuites appellamus: om/
niū virtutū possessores pauperes nomina/
bimus? Sed illud videte: vtrū quō verū est
q̄ omnis egens miser sit: ita sit verū q̄ om/
nis miser egeat. Ita enī erit verū/nihil aliud
esse miseriā q̄ egestatē: qō me nunc cū dice/
retur laudare sensistis. Hoc autē hodie lon/
gum est vt queramus: quare peto ne fasti/
dio vobis sit ad istā mensam cras etiā con/
uenire. Quod cū oēs se libentissime habere
dixissent/surreximus.

Disputatio tertie diei.

A T Ertius autē dies disputationis no/
stre matutinas nubes/que nos co/
gebant in balneas/dissipauit: tem/
pusq̄ ꝓmeridianū candidissimū reddidit.

Placuit ergo in pratuli propinqua descen/
dere: atq̄ omnib⁹ nobis vbi cōmodū visuz
est considentib⁹/reliquus ita sermo pactus B
est. Omnia pene inq̄ que interrogāti mi/ Augustin⁹
hi concedi a vobis volui/habeo ac teneo:
quare hodierno die quo possimus tandem
hoc nostrū conuiuiū aliquo interuallo die/
rum distinguere/aut nihil/aut nō multum
erit vt opinor qō mihi vos respondere ne/
cesse sit. Dictuz enī erat a matre: nihil aliud
esse miseriā q̄ egestatē: cōuenitq̄ inter nos
oēs qui egeant miseros esse. Sed vtrū oēs
etiā miseri egeant/nōnulla questio est: quā
hesterno die non potuimus explicare. Hoc
autem ita se habere si ratio demōstrauerit/
perfectissime inuentū est qui sit beatus: erit
enī ille qui non eget. Omnis enī non miser
beatus est. Beatus est ergo qui egestate ca
ret: si quā dicimus egestatē/eandē miseriā C
esse constiterit. Quid enī ait trigetius non Trigetius
potest ex eo iam confici/omnē nō egentem
beatum esse: quo manifestū est/omnem qui
egeat esse miserū? Nam concessisse nos me/ Ē.dispu.a.g.
mini/nihil esse mediū inter miserū ⁊ beatū.
Aliquid ne inq̄ inter mortuū et viuū tibi Augustin⁹
mediū videt esse? Nonne omnis homo aut
viuus/aut mortuus est? Fateor inqt/neq̄ Trigetius
hic esse aliquid mediū. Sed quorsum istō? Augustin⁹
Quia inq̄ etiam istud te fateri credo/omnē
qui ante annum sepultus est/esse mortu/
um. Nō negabat. Quid omnis qui ante Trigetius Augustin⁹
annū sepultus nō est/viuit? Nō ait sequi/ Trigetius
tur. Ergo inq̄ non sequit/vt si omnis qui Augustin⁹
eget miser est: omnis qui nō eget sit beat⁹.
Quis inter miserū ⁊ beatū/vt inter viuum D
⁊ mortuū mediū nihil inueniri queat. Qō
cū aliqui eorū paulotardius intellexissent:
me id quibus potui verbis ad eorū sensum
accōmodatis aperiēte atq̄ versante: Ergo
inq̄ miserū esse omnē qui egeat dubitat ne/
mo: nec nos terrent quedā sapientiū corpo/
ri necessaria. Non enī eis eget ipse animus
in quo posita est vita beata. Ipse enī perfe/
ctus est: nullus autē perfectus aliquo eget:
et quod videtur corpori necessariū sumet/si
affuerit: si non affuerit/non eū istarū rerum
franget inopia. Omnis nāq̄ sapiens fortis
est/nullus autē fortis aliquid metuit. Non
igitur metuit sapiens/aut mortē corporis/
aut dolores/q̄bus pellendis vel vitandis
vel differendis sunt necessaria illa/quorū ei
potest cōtingere inopia. Sed tamē nō desi/
nit eis bene vti si ipsa non desunt. Verissi/
ma est enī illa sententia: Nam tu qō vitare
possis stultum admittere est. Vitabit ergo
mortē ac dolorē quantū potest ⁊ quantum

decet:ne si minime vitauerit/nō ex eo miser
sit quia hec accidunt/ sed quia vitare cum
posset/noluit:quod manifestum stulticie si/
gnum est. Erit ergo ista nō vitans/nō carū
rerum perpessione/sed stulticia miser. Si au
tem nō valuerit euitare / cū id sedulo ac de/
center egerit/nō eum ista irreuerentia mise/
rum facient. Etenim et illa eiusdem comici sen
Terentius in andria tentia non minus vera est: Quoniam non potest
id fieri quod vis:id velis qd possis. Quo/
modo erit miser/cui nihil accidit preter volū/
tatem? Quia quod sibi videt nō posse pro/
uenire/nō potest velle. Habet enim rerum cer
tissimarū volūtatē: id est vt quicquid agit:
nō agat/nisi ex virtutis quodā prescripto et
diuina lege sapientie/que nullo ab eo pa/
E cto eripi possunt. Iam nūc videte/vtrum etiā
omnis qui miser est egeat. Nam huic sentē/
tie concedende difficultatem illa res facit/quod
1. Retract. ca. 2. c. multi in magna fortuitarū rerum copia cō/
stituti sunt/quibus ita facilia sunt omnia/vt
ad eorum nutū presto sit quicquid cupidi/
tas poscit. Difficilis quidē ista vita ē. Sed
fingamus aliquē talem qualem tullius fu/
isse dicit oratum. Quis enim facile dicat ora/
tum egestate laborasse: hominem ditissimum/
amenissimū:delitiosissimū/cui neque ad vo/
luptatem quicquam defuit/ neque ad gratiā/neque
ad bonam integramque valitudinē? Nam et
prediis questuosissimis et amicis iocūdissi/
mis/quantū libuit abundauit:et illis omni/
bus aptissime ad salutē corporis vsus est:
eiusque vt breuiter totum explicem omne in/
stitutum voluntatemque omnē successio pro/
F spera consecuta est. Sed fortasse inquiet ali
quis vestrum: Plus illum quam habebat ha/
bere voluisse. Hoc ignoramus. Sed quod
satis est questioni: faciamus eum nō deside/
rasse amplius quam tenebat: Videtur ne vo/
Licentius bis eguisse? Etiam si cōcedam inquit licen
tius nihil eum plus desiderasse / quod in hoie
nō sapiēte / nescio quomodo accipiam/me/
tuebat tamen:erat enim vt dicit ingenii non
mali:ne illa omnia sibi vel vno aduerso im/
petu raperent. Non enim magnū erat intelli/
gere talia cuncta quātacunque essent / esse sub
Augustin' casibus cōstituta. Tum ego arridēs: Vi/
des inquam licenti fortunatissimū istum homi/
nem a beata vita ingenii bonitate impedi/
tum. Quo enim erat acutior eo videbat illa
omnia se posse amittere:quo metu frange/
batur:illudque vulgare satis asserebat in fi/
dem:hominē malo suo esse cordatū. Hic cū
et ille et ceteri arrisissent/illud tamen inquam dili
gentius attendamus:quia et si timuit iste/

non eguit/ vnde questio est. Egere est enim
in nō habendo/nō in timore amittendi que
habeas. Erat autem iste miser/quia metue/
bat/quamuis nō egeret. Non igitur omnis qui G
miser est/eget. Quod cū approbauisset cū Monica
ceteris:etiam ipsa cuius sententiā defende/
bam aliquantum tamen addubitans: Ne/
scio inquit tamen et nondū plene intelligo
quomō ab egestate possit miseria /aut ege/
stas a miseria separari. Nam et iste qui di/
ues et locuples erat/et nihil vt dicitis am/
plius desiderabat/tamē quia metuebat ne
amitteret/egebat sapientia. Ergo ne hunc
egentem diceremus si egeret argento et pe/
cunia:cū egeret sapientia/ nō dicemus? Ubi
cum omnes mirando exclamassent/meipso
etiam nō mediocriter alacri atque leto: quod ab
ea potissimū dictum esset/ quod pro ma/
gno de philosophorum libris/atque vltimū pro/
ferre parauerā. Videtis ne inquam aliud esse Augustin'
multas variasque doctrinas:aliud animum
attentissimū in deum? Nam vnde ista que
miramur/nisi inde procedūt? Hic licētius Licentius
letus exclamās: Prorsus inquit nihil ve/
rius/nihil diuinius dici potuit. Nam et ma/
ior et miserabilior egestas nulla est quam egere
sapientia:et qui sapientia non eget/nulla re H
omnino egere potest. Est ergo animi ege/ Augustin'
stas inquam nihil aliud quam stulticia. Hec est enim
contraria sapientie/et ita contraria vt mors
vite/vt beata vita miserie:hoc est sine ali/
quo medio. Nam vt omnis nō beatus ho/
mo miser est/omnisque homo non mortuus
viuit: sic omnem non stultū manifestum est
esse sapientem. Ex quo et illud iam licet dice
re: nō ex eo tm̄ sergium oratū fuisse miserū/
quod timebat ne fortune illa munera amitte/
ret:sed quia stultus erat. Quo fit vt miserior
esset si tam pendulis nutantibusque his que
bona putabat/nihil omnino metuisset. Esset
enim non fortitudinis excubiis/sed mentis
sopore securior/et altiore stulticia demersus
miser. At si omnis qui caret sapientia ma/
gnam patitur egestatē:omnisque compos sa
pientie nihilo eget:sequitur vt stulticia sit
egestas. Ut autem omnis stultus miser/ita
omnis miser stultus ē. Ergo vt omnis ege/
stas miseria/ ita omnis miseria egestas esse
cōuincit. Quā conclusionē trigetius cū se I
paruz intellexisse diceret: quid inquam inter nos
ratione conuenit? Eum egere inquit qui et Trigetius
sapientiam nō habet. Quid est ergo inquam Augustin'
egere. Sapientiā inquit nō habere. Quid Trigetius
est inquam sapientiā nō habere? Hic cum tace/ Augustin'
ret: Nonne hoc est inquam habere stulticiam?

Trigetius Augustin⁹ Hoc inquit. Nihil est ergo aliud inq̃ ha/
bere egestatẽ q̃ habere stulticiã. Ex quo iã
necesse est egestatem alio verbo nominari
quãdo stulticia nominat̃: Q̃q̃ nescio quo/
modo dicamus: habet egestatẽ/aut habet
stulticiam: Tale est eñ ac si locũ aliquẽ qui
lumine careat dicamus habere tenebras:
quod nihil est aliud q̃ lumẽ nõ habere. Nõ
eñ tenebrę quasi veniunt aut recedunt/sed
carere lumine hocipsum est iam tenebrosuꝫ
esse: vt carere veste hoc est esse nuduꝫ. Non
enim veste accedente veluti aliqua res mo/
bilis nuditas fugit. Sic ergo dicimus ali/
quem habere egestatem/quasi dicamus ha
bere nuditatem. Egestas eñ verbũ est non
habendi: Q̃obrem vt quod volo explicem
sicut possum: ita dicit̃: habet egestatẽ/quasi
K dicatur: habet nõ habere. Itaq̃ si stulticiã
ipsam veram ⁊ certam egestatem esse mon/
stratum est: vide iam questionẽ quam susce
peramus/vtrum soluta sit. Dubitabat̃ eñ
inter nos/vtrum cũ appellaremus miseriã
nihil aliud q̃ egestatẽ nominaremus. Ve/
dimus autem rationẽ/recte stulticiã vocari
egestatẽ. Sicut ergo ⁊ omnis stultus miser/
⁊ omnis miser stultus est: ita necesse est non
solum omnẽ qui egeat miserum/sed etiam
omnẽ qui miser sit egentẽ esse fateamur. At
si ex eo ꝙ ⁊ omnis stultus miser est: ⁊ omnis
miser stultus est/conficitur stulticiam esse
miseriam: cur non ex eo ꝙ et quisquis eget
miser/⁊ quisquis miser est egeat/nihil aliud
L miseriam q̃ egestateꝫ esse conficimus? Q̃ õ
cũ omnes ita esse faterentur: illud iam inq̃
sequitur/vt videamus quis non egeat: Is
eñ erit sapiens ⁊ beatus. Egestas autẽ stul
ticia est/egestatisq̃ nomen. Hoc autẽ ver/
bum sterilitatem quandam ⁊ inopiam so/
let significare. Attẽdite queso altius/quan
ta cura priscorum hominũ/siue omnia/siue
quod manifestuꝫ est quędam verba creata
sunt: earum rerum maxime quarũ erat no/
ticia pernecessaria. Iam eñ cõceditis: om/
nem stultũ egere/⁊ omnẽ qui egeat stultum
esse: credo vos etiam concedere animũ stul/
tum esse vitiosuꝫ/omniaq̃ animi vitia vno
M stulticię nomine includi. Primo autem die
I. dispu. i. f. huius disputationis nostrę nequitiã dixe/
ramus esse ab eo dictã/ꝙ nec quicq̃ sit/cui
contrariã frugalitatẽ a fruge fuisse nomina/
tam. Ergo in his duobus cõtrarijs/hoc est
frugalitate atq̃ nequitia/illa duo videntur
N eminere: esse ⁊ non esse. Egestati autem de
qua fit questio/quid putamus esse contra/
Trigetius rium? Hic cum aliquantũ cũctarentur: Si
dicam inquit trigetius diuitias/video his
pauperitatem esse contrariã. Est quidẽ inq̃ Augustin⁹
vicinum. Nam paupertas ⁊ egestas vnum
atq̃ idem accipi solent. Tamen aliud ver/
bum inueniendũ est: ne meliori parti desit
vnum vocabulum: vt cum illa pars paup/
tatis et egestatis nomine abundet/ex hac
parte solum opponatur diuitiarũ nomen.
Nihil enim absurdius q̃ vt hic sit egestas
vocabuli: vbi est contraria pars egestati.
Plenitudo inquit licentius si dici potest Licentius
videt̃ mihi recte opponi egestati. Postea Augustin⁹
inq̃ de verbo queramus fortasse diligen/
tius. Non enim hoc curanduꝫ est in inqui/
sitione veritatis. Quis enim salustius ele/ Salustius in
ctissimus pensator verborum/egestati op/ catilinario
posuerit opulentiã: tamen accipio istã ple/
nitudinemq̃: Non eñ nec grãmaticorum hic
formidine liberabimur: aut metuenduꝫ est
ne ab eis castigemur/ꝙ incuriose vtimur
verbis: qui res suas nobis ad vtenduꝫ de/
derunt. Ubi cũ arrisissent: Ergo quia men/
tes vestras inq̃/cum intenti estis in deum
velut quędam oracula/nõ contemnere sta/
tui: videamus quid sibi velit hoc nomen:
Nam nullum accõmodatius esse arbitror
veritati. Plenitudo igitur ⁊ egestas contra O
ria sunt: At etiã hic similiter/vt in nequitia Plenitudo et
et frugalitate apparẽt illa duo/esse ⁊ nõ esse. egestas cõtra/
Et si egestas est ipã stulticia/plenitudo erit riantur
sapientia. Merito etiam virtutum omniũ
matrem multi frugalitatem esse dixerunt.
Quibus consentiens tullius etiam in po/ Tulli⁹ in ora/
ulari oratione ait: Ut volet quisq̃ acci/ tiõe populari
piat: Ego tamen frugalitatem id est mode/
stiam ⁊ temperantiam/virtutem esse maxi/
mam iudico. Prorsus doctissime ac decen/
tissime: Cõsiderauit eñ frugem/id est illud
quod esse dicimus/cui est nõ esse contrariũ.
Sed ꝓpter vulgarem loquendi consuetu/
dinem/qua frugalitas quasi parsimonia di
ci solet/duobus consequentibus quid sen/
serit illustrauit: subijciendo modestiã ⁊ tem
perantiam. Et hec duo verba diligentius
attendamus. Modestia vtiq̃ dicta est a P
modo: et a temperie temperantia. Ubi au
tem modus est atq̃ temperies/nec plus est
quicq̃/nec minus. Ipsa est igitur plenitu/
do quam egestati cõtrariam posueramus:
multo melius q̃ si abundantiã ponerem⁹.
In abundãtia enim intelligit̃ affluentia et
quasi rei nimiũ ⁊ exuperãtis effusio. Quod Al. exube/
cum euenit vltra q̃ satis est: etiam ibi desi/ rantis
deratur modus/⁊ res que nimia est modo
eget. Ergo nec ab ipsa redundãtia egestas

aliena est: a modo autē ⁊ plus ⁊ minus alie/
na sunt. Ipsam etiā opulentiā si discutias/
inuenies eam nihil aliud tenere/ ꝙ modū.
Nam non nisi ab ope dicta est opulentia:
Quomodo autem opitulatur quod nimiū
est/ cū incōmodius sit sepe ꝙ parū? Quicqd
igitur vel parum vel nimiū est: quia modo
Q egeat: obnoxium est egestati. Modus ergo
animi sapientia est: Etenim sapientia contra
ria stulticie nō negatur/ ⁊ stulticia egestas:
egestati autem contraria plenitudo. Sapi/
entia igitur plenitudo: In plenitudine au/
tem modus. Modus igitur animi in sapi/
entia est. Unde illud preclarū est ⁊ non im/
merito diffamatur: hoc primum in vita esse
Terentius in andria vtile: vt ne quid nimis. Dixeramus autē in
exordio hodierne disputationis nostre: ꝙ si
inueniremus nihil aliud esse miseriā ꝙ ege/
S. dispu. 3. b. statem/ cum beatum esse fateremur qui nō
egeret. Est autem inuentū. Ergo beatū esse
nihil est aliud ꝙ non egere: hoc est esse sapi/
R entem. Si autem queritis quid sit sapiētia:
nam et ipa ratio quātū in presentia potuit/
Sapientia quid sit euoluit atq; eruit. Nihil est enim aliud ꝙ mo/
dus animi: hoc est quo se animus librat/ vt
neq; excurrat in nimiū/ neq; infra ꝙ plenū ē
coartet. Excurrit aūt in luxurias/ domina/
tiones/ supbias/ ceteraq; id gen⁹ quib⁹ im/
moderatorū miserorūq; animi sibi leticias
atq; potentias comparari putant. Coartat
autē sordib⁹/ timorib⁹/ merore/ cupiditate/
atq; alijs ꝗcūq; sūt qb⁹ hoīes miseros etiā
miseri ꝯfitent. Cū vero sapientiā cōtemplat
inuentā: eamq;/ vt huius pueri verbo vtar/
ad ipsam se tenet: nec se ad simulacrorū fal/
laciam/ quorū pondus amplexus a deo suo
cadere atq; demergi solet: vlla cōmotus in/
anitate conuertit: nihil immoderationis/ et
ideo nihil egestatis: nihil igitur miserie per/
timescit. Habet ergo modū suum/ id est sapi
S entiā quisquis beatus est. Que est autē di/
cenda sapientia/ nisi que dei sapientia est?
Accepimus autē etiam auctoritate diuina/
1. Cor. 1. d. dei filium nihil esse aliud ꝙ dei sapientiam:
⁊ est dei filius profecto deus. Deum habet
igitur quisquis beatus est: quod omnibus
nobis iam ante placuit/ cum hoc conuiuiū
ingressi sumus. Sed quid putatis esse sapi/
T entiam nisi veritatem? Etiam hoc enim dictū
Joh. 14. a. est: Ego sum veritas. Ueritas autem vt sit:
fit p aliquē sūmū modū: a q̄ pcedit/ ⁊ in quē
se perfecta cōuertit. Ipsi autē sūmo modo nul
lus alius modus iponit. Si enim summ⁹ mo/
dus p sūmū modū modus ē/ p seipsū mod⁹
est. Sed etiam summus modus necesse est
vt verus modus sit. Ut igitur veritas mo/
do gignitur/ ita modus veritate cognoscit.
Neq; igitur veritas sine modo/ neq; mo/
dus sine veritate vnq; fuit. Quis est dei fi/
lius? Dictum est: veritas. Quis est qui nō
habet patrem? Quis alius ꝙ summus mo
dus? Quisquis igitur ad summū modū per
veritatem venerit/ beatus est. Hoc est ani/
mum deum habere: id est deo perfrui: Cete
ra enim ꝙuis a deo habeantur/ nō habent
deum. Admonitio autem quedam que no/ V
biscum agit/ vt deum recordemur: vt eum
queramus: vt eum pulso omni fastidio sitia/
mus/ de ipso ad nos fonte veritatis emanat.
Hoc interioribus luminibus nostris iubar
sol ille secretus infundit. Huius est † verum Al. † verbum
omne quod loquimur: etiā quando adhuc
vel minus sanis vel repente apertis oculis
audacter conuerti/ ⁊ totum intueri trepida/
mus: nihilq; aliud etiam hoc apparet esse ꝙ
deū/ nulla degeneratione impediente per/
fectum. Nam ibi totum atq; omne perfectū
est/ simulq; est omnipotentissimus deus.
Sed tamen ꝙdiu querimus/ nondum ipso
fonte atq;/ vt illo verbo vtar/ plenitudine
saturati/ nondū ad nrm modū nos puenisse
fateamur: ⁊ ideo ꝙuis iam deo adiuuante
nondū tamen sapientes ac beati sum⁹. Illa
est igit plena satietas animorū/ hoc est bea/
ta vita/ pie pfecteq; cognoscere a q̄ induca/
ris in veritatē/ q̄ veritate pfruaris: p q̄d cōne/
ctaris sūmo modo. Que tria vnū deū intel
ligentib⁹/ vnāq; substantiā exclusis vanita
tibus varie supstitiōis ostēdunt. His ma/ X
ter recognitis verbis q̄ sue memorie penitus Monica
inherebāt: et q̄si euigilās in fidē suā/ verbū
illō sacerdotis nri: Foue pcantes trinitas/ Ambrosi⁹ in in hymno: de⁹ creator oīm.
leta effudit/ atq; subiecit: Hec est nullo am/
bigēte beata vita/ q̄ vita pfecta est: ad quā Y
nos festinant posse pduci/ solida fide/ alacri
spe/ flagrāte charitate psumēdū ē. Ergo in/ Augustin⁹
q;/ qm̄ modus ipse nos admonet/ ⁊ cōuiuiū Li. 9. cōfessio. ca. 12. d. et. 11. ca. 27. c.
aliq̄ interuallo dierū distinguere quantas
pro virib⁹ possū gratias ago sūmo et vero
deo patri dño liberatori aīarū. Deinde vo/
bis q̄ cōcorditer inuitati/ multis etiā me cu
mulastis munerib⁹. Nā tantū in nrm smonē
contulistis/ vt me negare nō possim/ ab in/
uitatis meis esse satiatum. Hic omīb⁹ gau Trigetius
dentib⁹ ⁊ laudātib⁹ deū: Q vellē inqt tri/
getius/ hoc modo nos q̄tidie pasceres. Mo
dus inq; ille vbiq; seruādus ē/ vbiq; aman
dus/ si vobis cordi est ad deū redit⁹ nr. His
dictis facto disputatiōis fine discessim⁹.

Sancti augustini hipponensis epi/ liber
de beata vita/ explicit.

Argumentū. Annotatio capitulorū

Diui aurelij augustini hipponē
sis episcopi/in libros de ordine/ex
primo libro retractationum/argu-
mentum.

A Er idē tēpus inter illos qui de aca/
1.Retract. ca.3. p demicis scripti sūt/duos etiā libros
de ordine scripsi: in quibus magna
quęstio versaŧ/vtrū omnia bona ⁊ mala di
A.l.2.de ordi/ne.ca.7.f.g.b uinę ꝓuidentię ordo cōtineat: Sed cū rē vi
derem ad intelligendū difficilem/satis ęgre
ad eoꝝ perceptionē cū q̄bus agebā dispu/
tando posse perduci/de ordine studendi lo/
B qui malui/quo a corporalibus ad incorpo/
1.de ordine ralia potest proficí. Uerum et in his libris
ca.11.a.b. displicet mihi sępe interpositū fortunę vo/
C cabulū. Et ꝙ nō addebā/ corpis: qñ sensus
1.de ordine ca.1.c.et.2.a hominis nominaui. Et ꝙ multum tribui li/
D beralibus disciplinis/quas multi sancti ne/
1.de ordine ca.8.d. E sciunt: quidam autem qui sciunt eas sancti
1.de ordine non sunt. Et ꝙ musas quasi aliquas deas/
ca.8.c.et.2. q̄uis iocando cōmemoraui. Et ꝙ admira/
ca.14.c. tionem vitium nuncupaui. Et ꝙ philoso/
F 1.de ordine phos nō vera pietate pręditos dixi virtu/
ca.3.d. tis luce fulsisse. Et ꝙ duos mūdos/vnū sen
G sibilem/alterum intelligibilē/non ex plato/
1.de ordine nis vel ex platonicorū persona/sed ex mea
ca.19.b. H sic cōmendaui: tanq̄ꝫ hoc etiaꝫ dominus si/
1.de ordine gnificare voluerit: quia non ait: regnū meū
ca.11.c.et.2. ca.18.a. nō est de mundo/sed: Regnū meū nō est de
Joh.18.f. hoc mundo: cum possit et aliqua locutione
dictum inueniri. Et si alius a dn̄o christo si/
gnificatus est mundus: ille congruentius
Apocal.21.a. possit intelligi/in quo erit cęlum nouum et
terra noua: quando complebiŧ quod ora/
Matth.6.b. mus dicentes: Adueniat regnū tuum. Nec
plato quidem in hoc errauit/quia esse mun
dum intelligibilē dixit: si non vocabulū qd̄
ecclesiasticę consuetudini in re illa non vsi/
tatum est/sed ipsam rem velimus attende/
re: Mundū quippe ille intelligibilē nuncu
pauit/ipsam rationē sempiternā atq̄ꝫ incō/
mutabileꝫ/qua fecit deus mūdū: Quā qui
esse negat: sequiŧ vt dicat/irrationabiliter
deum fecisse quod fecit: aut cum faceret vel
anteq̄ꝫ faceret/nescisse quid faceret: si apud
eum ratio faciendi nō erat. Si vero erat/si/
cut erat/ipsaꝫ videtur plato vocasse intelli/
gibilē mundū. Nec tamen isto nomine nos
vteremur si iam satis essemus litteris eccle/
I 2.de ordine siasticis eruditi. Nec illud mihi placet/ꝙ cū
ca.20.a. dixissem: Sūma opera danda est optimis
moribꝰ: mox addidi: Deus enī noster aliter
nos exaudire nō poterit: Bn̄ aūt videntes
facillime exaudiet. Sic enī dictum est/tanq̄ꝫ
Joh.9.f. deus nō exaudiat peccatores: quod quidā
dixit in euāgelio: Sed ille q̄ nōdū nouerat
christum a quo fuerat iam illuminatus in
corpore. Nec illō placet mihi quod pytha/ K
gorę philosopho tantū laudis dedi/vt qui 2.de ordine. ca.20.c.
legit vel audit possit putare me credidisse
nullos errores in pythagorica esse doctri/
na/cū sint plures/ijdemq̄ꝫ capitales.

Capitulorum libri primi de ordi ne/sancti augustini recollecta an- notatio.

1 Utrum omnia bona et mala diuinę ꝓuidentię ordo contineat/⁊ vsq̄ꝫ in hęc vltima et ima protendātur/aut casibus regantur.

2 Quomō animus sibi reddatur vt pulchritudinem vniuersitatis intelligat: et ad lectitandum quę scribit de ordine/cęnobiū inuitat: simulq̄ꝫ cum quibus/et vbi hęc disputando scripserit edocet.

3 Quid occasionē ꝓstiterit disputādi de ordine: et quę mater admirationis: ⁊ ꝙ pręter ordinē nihil potest fieri.

4 Qꝫ etsi non omnium quę fiunt certa a nobis possit videri causa: animum tn̄ nō latet nihil fieri sine causa.

5 Deū cūcta ordine administrare: nihilq̄ꝫ fieri/nihil gigni qd̄ non aliqua causa genuerit ac mouerit.

6 Qꝫ ordo nec bonū nec malū aliqd̄ sit: ⁊ totū occupans contrariū nō habeat/nec quidē ipsum errorē: bona tamē et mala ordine nata sint.

7 Qꝫ mala q̄uis ordine (quē deꝰ diligit) cōtineanŧ: cōsequens tamen nō est vt deus mala diligat/quę etiā necessario esse ex dei iusticia cōuincaŧ.

8 Philosophię ⁊ liberaliū disciplinarum nōnullę laudes enumeranŧ.

9 Omnibus quę fiunt inesse legē ⁊ ordinem: insup ⁊ de ordinis laude multa cōmemorantur.

10 Ordo definitur: et an ne deus ordine agatur perquiritur: discipulorū insuper augustini insolentia ⁊ gloriabunda cupiditas ab eodem austera increpatione compescitur.

11 Philosophandum etiam feminis concessum/exemplo matris suę augustinus insinuat.

Eiusdem diui aurelij augustini
hipponensis episcopi / de ordine
liber primus/incipit.

Utrum omnia bona et mala di/
uine prouidentie ordo cõtineat: et
vsqꝫ in hec vltima et ima protendã
tur/aut casibus regant: Ca.i.

A Rdinem re/
rum ꝫenobi consequi ac
tenere cuiqꝫ propriũ: tum
vero vniuersitatis quo
Al. exercet † coercet ac regit hic mũ/
dus vel videre vel pan/
dere difficillimum hominibus atqꝫ rarissi/
mum est. Huc accedit/ꝙ etiam si quis hec
possit: non illud quoqꝫ valet efficere vt di/
gnum auditorem tam diuinis obscurisqꝫ re
bus/vel vite merito/ vel habitu quodã eru
ditionis inueniat. Nec tamen quicꝗ est qꝺ
Al. expectant magis auide † expectãt queqꝫ optima inge
nia/magisqꝫ audire ac discere studeant/qui
scopulos vite huius et procellas vel vt ere
cto quantum licet capite inspiciunt/ ꝗ quo
modo fiat vt et de⁹ humana curet/et tanta
in humanis rebus peruersitas vsqꝫquaqꝫ
diffusa sit: vt non diuine/sed ne seruili qui/
dem cuipiam procurationi/ si ei tanta po/
B testas daretur/ tribuẽda esse videatur. Qu/
obrem/illud quasi necessarium his quibus
talia cure sunt credendum dimittitur/ aut
diuinam prouidentiam non vsqꝫ in hec vl/
tima et ima pertendi/aut certe mala omnia
dei voluntate committi. Utrũqꝫ impium:
sed magis posterius. Quꝗ enim desertum
deo quicꝗ credere/cum imperitissimũ/tum
etiam periculosissimuꝫ animo sit: tamen in
ipsis hominibus nemo quicꝗ non potuisse
aliquid criminatus est. Negligentie vero
vituperatio multo est ꝗ malitie crudelita/
tisqꝫ purgatior. Itaqꝫ velut compellitur ra
tio tenere non immemor pietatis/aut ista
terrena non posse a diuinis administrari:
aut negligi atqꝫ contemni potius ꝗ ita gu/
bernari: vt omnis de deo sit mitis atqꝫ in/
C culpanda conquestio. Sed quis tam cecus
est mente/vt quicꝗ in mouendis corpori/
bus rationis quod preter humanam dis/
positionem ac voluntatem est diuine po/
tentie moderationiqꝫ dare dubitet: nisi for/
te aut casibus tam rata subtilisqꝫ dimen/
sione vel minutissimorum quorumqꝫ ani/
maliũ membra fingantur: aut ꝙ casu quis
negat/ possit nisi ratione factum fateri: aut
vero per vniuersam naturam/quod in sin/
gulis quibusqꝫ reb⁹ nihil arte humana sat/
agente ordinatum miramur/alienare a se/
cretissimo maiestatis arbitrio vllis nugis
vane opinionis audebimus. Atenim hoc
ipsum est plenius questionum/ꝙ membra
pulicis disposita mire atqꝫ distincta sunt:
cum interea humana vita innumerabilium
perturbationum inconstantia versetur et
fluctuet. Sed hoc pacto/si quis tam minu/ D
tum cerneret/vt in vermiculato pauimẽto/
nihil vltra vnius tesselle modulum acies
eius valeret ambire/vituperaret artificem
velut ordinationis et compositionis igna/
rum: eo ꝙ varietatem lapillorum pertur/
batam putaret/ a quo illa emblemata in
vnius pulchritudinis faciem congruentia
simul cerni collustrariqꝫ non possent. Nihil
enim aliud minus eruditis hominibus ac/
cidit: qui vniuersam rerũ coaptationẽ atqꝫ
concentũ imbecilla mente complecti ⁊ con/
siderare non valentes/si quid eos offende/
rit: quia sue cogitationi magnũ est/magnã
rebus putant inherere feditatem. Cuius er E
roris maxima causa est/ꝙ homo sibi ipsi est
incognitus. Qui tamẽ vt se noscat/magna 1. Retract.
opus habet consuetudine recedendi a sen/ ca.3.c.
sibus/et animuꝫ in seipsum colligendi atqꝫ
in seipso retinendi. Quod hi tñ assequun/
tur qui plagas quasdam opinionum/quas
vite quotidiane cursus infligit/aut solitu/
dine inurunt/aut liberalibus medicant di/
sciplinis.

Quomodo animus sibi redda/
tur vt pulchritudinẽ vniuersitatis
intelligat: et ad lectitandũ que scri
bit de ordine/ꝫenobium inuitat: si
mulqꝫ cũ quibus ⁊ vbi hec dispu/
tando scripserit/edocet: Ca.ii.

Ta enim animus sibi redditus que A
i sit pulchritudo vniuersitatis intelli
git: que profecto ab vno cognomi/
nata est. Idcircoqꝫ illã videre nõ licet ani/
me que in multa procedit/sectaturqꝫ auidi
tate pauperiem/quaꝫ nescit sola segregati/
one multitudinis posse vitari. Multitudi/ 1. Retract.
nem aũt non hominũ dico/sed omniũ que ca.3.c.
sensus attingit. Nec mirere ꝙ eo egestatem
patitur magis/quo magis appetit plura cõ
plecti: Ut eñ circulo quãtũ vis amplo vnũ
est medium quo cuncta conuergunt: quod
centrũ geometre vocant: ⁊ ꝗuis totius am
bitus partes innumerabiliter secari queãt:
nihil tamẽ est preter illud vnum quo cetera

parsliter dimetiant̄: et quod omnibus quasi quodā equalitatis iure dominet̄. Hinc vo in quālibet partem si egredi velis: eo amittuntur omnia quo in plurima pergitur: Sic animus a se ipso fusus immensitate quadā diuerberatur/ ⁊ vera mendicitate contenit̄: cum eū natura sua cogit vbiqꝫ vnum que-
F rere/ ⁊ multitudo inuenire non sinit. Sed ⁊ hec que dixi qualia sint: et que causa extet erroris animarū quoqꝫ modo ⁊ in vnū congruant atqꝫ perfecta sint cūcta/ ⁊ tamē peccata fugienda sunt: assequeris profecto mihi zenobi. Sic enī mihi notum est ingeniū tuum/ et pulchritudinis omnimode amator animus: sine libidinis immoderatione atqꝫ sordib⁹. Qd signū in te future sapiētie perniciosis cupiditatib⁹ diuino iure prescribit: ne tuā causam deseras falsis voluptatibus illectus: qua puaricatione nihil turpius et periculosius inueniri potest. Assequeris ergo ista mihi crede/ cum eruditioi operā dederis: qua purgatur ⁊ excolit̄ animus/ nullomodo ante idoneus cui diuina semina cōmittantur. Quod totum cuiusmodi sit/ et quem flagitet ordinez: quidve studiosis et bonis ratio promittat: qualemqꝫ vitā nos viuamus charissimi tui/ et quem fructuz de liberali ocio carpamus/ hi te libri satis vt opinor edocebūt: nomine tuo nobis/ qꝫ nostra elaboratione dulciores: Presertim si te in ipsum ordinez/ de quo ad te scribo/ melioza eligens inserere atqꝫ coaptare volueris.
G Nam cum stomachi dolor scholam me deserere coegisset: qui iam vt scis/ etiam sine vlla tali necessitate in philosophiam confugere moliebar: statim me contuli ad villam familiarissimi nostri verecundi. Quid dicā eo libente? Nosti optime hois/ tum in omnes/ tum vero in nos beniuolētiam singularem. Ibi differebamus inter nos quecunqꝫ videbant̄ vtilia/ adhibito sane stilo quo cuncta exciperent̄: quod videbā conducere valitudini mee. Cum enī nōnulla loquēdi cura detinerer: nulla inter disputandū irrepebat immoderata contentio. Simul etiaz vt siquid nostrū litteris mādare placuisset/ nec aliter dicendi necessitas/ nec labor recordationis esset. Agebant autē ista mecū alipius ⁊ nauigius frater meus/ ⁊ licētius/ repente admirabiliter poetice deditus: Trigetiū item nobis militia reddiderat: q tāqꝫ veteranus adamauit historiā: Etiam in libris nōnihil habebamus.

Li. 9. cōfes. ca. 2.

Li. 8. confes. ca. 6. b. et li. 9. ca. 3. a.

Lib. 1. contra academicos. ca. 1. d.

Quid occasionem prestiterit disputandi de ordine: et que mater admirationis: et ꝙ preter ordinez nihil possit fieri: Ca. III.

Sed nocte quadā cū euigilassem de more mecūqꝫ ipse tacitus agitarem q̄ in mentē nescio vnde veniebant: Nam id mihi amore inueniēdi veri iam in consuetudinem verterat/ vt aut primā si tales cure inerant: aut certe vltimā dimidiam tamen fere noctis partem peruigil qōcunqꝫ cogitarem: nec me patiebar adolescentium lucubrationibus a meipso auocari. Quia ⁊ illi per totū diem tantū agebant/ vt nimiū mihi videretur si aliquid etiā noctiū in studioꝝ labore vsurparēt: ⁊ id a me ipsi quoqꝫ preceptū habebant/ vt aliquid ⁊ preter codices secū agerēt/ ⁊ apud sese habitare consuefacerent animū. Ergo vt dixi vigilabā: Cū ecce aque sonus pone balneas que preterfluebat/ eduxit me i aures/ ⁊ animaduersus est solito attentius. Mirū admodū mihi videbatur/ ꝙ nunc clarius/ nunc pressius eadē aqua strepebat silicibus irruens. Cepi a me querere/ quenaz causa esset. Fateor nihil occurrebat. Cum licentius lecto suo iportunos percusso iuxta ligno sorices terruit/ seseqꝫ vigilantem hoc modo indicauit. Cui ego: Aiaduertisti inqꝫ licenti: Nā video tibi musam tuam lumen ad lucubrandum accendisse: quomodo canalis iste incōstanter sonet? Iam inquit mihi hoc nō est nouum: Nam desiderio serenitatis cum expergefactus aliquando aurem admouissem/ ne imber ingrueret/ hoc agebat aqua ista quod nunc: Approbauit trigetius: Nā et ipse in eodem conclaui lecto suo cubans vigilabat nobis nescientibus. Erant enim tenebre/ quod in italia etiā pecuniosis prope necesse est. Ergo vbi vidi scholam nostrā quantacunqꝫ aderat: nam ⁊ alipius ⁊ nauigius in vrbem ierant: etiā illis horis nō sopitam/ et me cursus ille aquarū aliquid de se dicere admonebat. Quidnā vobis inqꝫ videt̄ esse cause ꝙ sic alternat hic son⁹? Nō enī quemqꝫ putamus his horis vel trāsitu vel re aliqua lauanda totiens illum meatū interpellare. Quid putas inquit licētius nisi alicubi folia cuiuscemodi que autumno perpetuo copioseqꝫ decidunt angustys canalis intertrusa vinci aliquando atqꝫ cedere: vbi autē vnda que vrgebat ptransierit/ rursum colligi atqꝫ stipari/ aut alīqd aliud vario casu folioꝝ natantiū fieri qō ad illum fluxum nunc refrenandū/ nūc emittendum

A Disputatio prima

B Augustin⁹ 1. Retract. ca. 3. c.

Licentius

Augustin⁹

C Licentius

Augustin⁹ similiter valeat? Uisum est mihi ꝓbabile
aliud non habenti: confessusq; sum laudās
ingeniū eius nihil me inuenisse cū diu que/
sissem/ cur ita esset. Cum interposito modi/
co silentio/ merito inq̄ tu nihil mirabaris:
Licentius et apud calliopē te intus tenebas. Meri/
D to inq̄t ille. Sȝ mō plane dedisti mihi ma/
Augustin⁹ Licentius gnū mirari. Quidnā hoc est inq̄? Quod
Augustin⁹ tu inq̄t ita miratus es. Unde enim solet
1. Retract. ca. 3. f. inq̄ oboriri admiratio: aut que huius vitij
mater est/ nisi res insolita preter manifestū
Licentius causarū ordinē? Et ille: Preter manifestū
inquit accipio: nam preter ordinē nihil mi/
Augustin⁹ hi fieri videt. Hic ego erectior spe alacrio/
re q̄ soleo esse/ cū aliquid ab his requiro/ q̄
rem tantā ꝛ tam subito heri pene ad ista cō/
uersus adolescentis animus cōcepisset/ nul
la vnq̄ de his rebus inter nos antea que/
stione agitata: Bñ inq̄ bñ/ sed prorsus be/
ne multū sensisti: multū ausus es: hoc/ mi/
hi crede/ longo interuallo transcendit heli/
conem/ ad cuius verticem tanq̄ ad celum
peruenire conaris. Sed peruellem adesses
E huic sententie: nam eā labefactare tempta/
Licentius bo. Sine inq̄t modo me mihi queso te: nā
Augustin⁹ valde in aliud intendi animū. Hic ego nō
nihil metuens ne studio poetice penitus ꝓ/
uolutus a philosophia lōge raperet: Irri/
tor inq̄ abs te versus istos tuos omni me/
trorū genere cātando ꝛ vlulando insectari:
qui inter te atq; veritatem immaniorē mu/
rum q̄ inter amantes tuos conant erigere:
Nā in se illi vel inolita rimula respirabunt.
Pyramuȝ enim ille tum canere instituerat.
Quod cū seueriore q̄ putabat voce dixis/
sem/ subticuit aliquantū. Et ego iā relique/
F ram cepta/ et ad me redierā: ne frustra occu/
Licentius pare preoccupatū atq; inepte vellē. Tum
ille. Egomet meo iudicio quasi sorex inquit
non dictū est commodius apud terentium
q̄ nunc dici a me de me potest. Sed sane il/
lud vltimū fortasse in contrarium vertetur.
Terentius Qd̄ eñ ait ille: hodie perij: ego hodie for/
te inueniar: Nam si non contemnitis quod
superstitiosi solent etiam de muribus augu
rari: si ego illum murem vel soricem qui me
tibi vigilantē detulit/ strepitu meo cōmo/
nui/ si quid sapit redire in cubile suū secūq;
cōquiescere: cur nō egoipse isto strepitu vo/
cis tue cōmonear philosophari potius q̄
cantare? Nam illa est vt tibi quotidie pro/
banti iam cepi credere/ vera ꝛ incōcussa no/
stra habitatio. Quare si tibi molestū nō est
atq; id fieri debere arbitraris/ roga qd̄ vis:
Defendā q̄tum possum ordinem rerum/ ni/

hilq; preter ordinē fieri posse asseram. Tan/
tum eñ eū animo imbibi atq; hausi: vt etiā
si me q̄sq̄ in hac disputatiōe superarit/ etiā
hoc nulli temeritati/ sed rerū ordini tribuā.
Neq; eñ res ipsa/ sed licētius superabit.

Q: etsi non omniū q̄ fiunt certa nobis possit videri causa: animuȝ tñ non latet nihil fieri sine causa:

Go rursum gaudens eis (Ca. IIII. A
e me restitui. Cū trigetio: Quid inq̄ Augustin⁹
tibi videt? Faueo q̄dē inq̄t ordini Trigetius
plurimū: sed incertus sum tamen ꝛ rem tan
tam diligētissime discuti cupio. Fauorem Augustin⁹
inq̄ tuū ille ergo paries habeat: Nam qd̄
incertus es etiam cū licentio ac meipso tibi
puto eē cōmune. Prorsus ait licētius/ ego Licentius
huius sententie certus sum. Quid eñ dubi
tem parietem cuius mentionē fecisti anteq̄
plane se erexerit diruere? Non eñ vere poe/
tica tantum me auertere a philosophia po/
test/ quantum inueniendi veri diffidentia.
Cū trigetius gaudētibus verbis: Habe/ Trigetius
mus inquit iam quod plus est licentiū non
academicū: Eos eñ ille studiosissime defen
dere solebat. Hec modo inq̄t omitte q̄so: Licentius
ne me hoc vafrum quiddā ꝛ captatorium a
nescio qua diuina re/ que mihi ostentare se
cepit/ et cui me inhiantem suspendo/ detor/
queat atq; dirumpat. Hic ego multo vbe/ Augustin⁹
rius cernēs abundare leticias meas q̄ vel
optare aliquando ausus sum/ versum istuȝ
gestiens effudi: Sic pater ille de⁹ faciat sic
altus apollo: Incipias: perducet eñ ipse/ si
seq̄mur quo nos ire iubet: atq; vbi ponere
sedē. Qui dat modo auguriū/ nostrisq; illa/
bitur animis. Nec eñ altus apollo est/ q̄ in
speluncis/ in mōtib⁹/ in nemorib⁹ nidore thu/
ris pecudūq; calamitate concitatus implet
insanos: sed alius ꝓfecto est/ alius ille/ ali⁹
veridicus: atq; ipsa (q̄d eñ verbis ambiā)
veritas. Cuius vates sunt q̄cunq; possunt
esse sapiētes. Ergo aggrediamur licēti freti
pietate cultores: et vestigijs nostris ignem
ꝑniciosum fumosarū cupiditatū opprima/ B
mus. Hic iam inq̄t interroga oro te si pos/ Licentius
sim hoc tñ nescio q̄d explicare ꝛ tuis v̄bis
ꝛ meis. Hocipsum inq̄ mihi respōde: pri/ Augustin⁹
mo vnde tibi videatur aqua ista nō temere
sic/ sed ordine influere. Nā qd̄ illa ligneolis
canalib⁹ superlabitur/ et ducit vsq; in vsus
nostros/ potest ad ordinē ptinere. Factū est
eñ ab hoibus ratione vtentibus/ vt vno
eius itinere simul ꝛ biberent ꝛ lauarent: ꝛ ꝓ
locoꝝ opportunitatibus cōsequens erat vt
ita fieret. Quod vero illa vt dicis folia sic

46

inciderũt/vt hoc quod admirati sum⁹ eue/
niret:quo tandem rerum ordine ac non po/
Licentius tius casu factum putabimus? Quasi vero
inquit ille aliter atq; ceciderũt debuisse aut
potuisse cadere aliq̃ videri potest/serenissi/
me intuẽti nihil posse fieri sine causa. Quid
iam vis persequar situs arborũ atq; ramo/
rum:ipsumq; pondus quantum natura fo/
lijs imposuit:quid aeris/vel mobilitatem
qua volitant/vel mollitiem qua descẽdũt:
variosq; lapsus pro affectiõe celi/ ꝓ onere/
pro figuris suis/ceterisq; innumerabilibus
atq; obscurioribus causis/quid me attinet
1. Retract. ca. 3. 6. querere? Latent ista sensus nostros: penit⁹
latet: Illud tamẽ quod aggresse questioni
satis est / nescio quomodo animũ nõ latet:
Al. † ociosus nihil fieri sine causa. Põt eñ † ociosus per/
cunctator pergere querere:que causa erat
vt ibi arbores ponerent? Rñdebo:secutos
esse homines vber terre. Quid si fructuose
arbores nõ sũt / ac temere nate sunt? Et hic
respondebo:nos parum videre: Nam teme
rariam que illas genuit nequaq̃ esse natu/
ram. Quid plura? Aut aliquid sine causa
fieri doceat/ aut nihil fieri nisi certo causarũ
ordine credite.

**Deũ cuncta ordine administra/
re:nihilq; fieri/nihil gigni qd non
aliqua causa genuerit ac mouerit:**

A
Augustin⁹ Al. tediosum Et ego: Licet inq̃ me tedio/(Ca. V.
c sum percunctatorẽ voces:vix enim
possum non esse: q̃ expugnaui ne cũ
pyramo ⁊ thysbe colloquereris:pergã tamẽ
q̃rere abs te: Natura ista q̃lis videri ordi
natam cui bono/vt de ceteris rebus innu/
merabilibus taceam/ istas ipsas arbores q̃
Trigetius fructus nõ afferũt procreauit? At illo cogi
tante quid diceret ait trigetius: Nunquid
nam visus arbustorum in solis fructib⁹ pre/
betur hominibus? Quanta sunt alia q̃ vm
bra / que lignis/postremo que ipsis frondi/
Licentius bus seu folijs fiat? Noli obsecro inquit il/
le interrogationibus eius hec reddere. In/
numerabilia sunt eñ que proferri possunt:
ex quibus nulla est hominib⁹ vtilitas:aut
certe ita latet vel imbecilla est/vt ab homi/
nibus presertim nobis erui defendive non
possit. Ipse potius nos doceat quomodo
Augustin⁹ aliquid fiat q̃ non causa precesserit. Post
inquã ista videbim⁹. Nõ eñ iam necesse est
esse doctorẽ:cũ tu qui iam tante rei te certũ
esse professus es/adhuc me nihil docueris
B minimũ discere cupientẽ:⁊ ꝓpter hoc solũ
Licentius dies noctesq; vigilãtem. Quo me mittis
inquit? An quia leui⁹ te sequor q̃ illa folia

ventos:quibus in profluentẽ aquã iaciunt
vt eis cadere parum sit nisi etiã trahantur.
Nam quid aliud erit cũ licẽtius et augusti/
num/⁊ ea que sũt in media philosophia do
cet? Noli obsecro inq̃ aut te tãtũ abijcere/ Augustin⁹
aut me extollere. Nam ⁊ ego i philosophia
puer sum/⁊ nõ nimis curo cum interrogo ꝑ
quem mihi ille respondeat qui me quotidie
querulum accipit. Cuius te quidem credo
quãdoq; vatem futurũ: Neq; hoc quãdoq;
forsitan longũ est. Sꝫ tamẽ alij quoq; mul/
tum sepositi ab huiusmodi studijs docere
aliquid possunt/cũ differentiũ societati q̃si
vinculis interrogationũ coartant. Idẽ aũt
aliq̃d nõ ẽ nihil. An nõ vides (tuo eñ simi/
li vtar libentius) illa ipsa folia que ferũtur
ventis/que vndis innatãt/resistere aliquã/
tum ꝑcipitanti se flumini:⁊ de rerũ ordine
homines commonere:si tamen hoc qd abs C
te defendit/verũ est? Hic ille lecto etiã exi/ Licentius
liens ꝑ leticia: Quis neget deus magne in
quit te cũcta ordine ratiõis administrare?
† Ut se oĩa tenent † q̃ raris successiõibus in Al. tque
nodos suos vrgent: q̃nta et q̃ multa facta
sũt vt hec loqueremur/ quãta fiũt vt te in/
ueniamus. Unde eñ hoc ipsum/ nisi ex rerũ
ordine manat et ducitur/ q̃ euigilam⁹/ q̃ il/
lum sonũ aduertisti/ q̃ quesisti tecũ causã/
q̃ tu causã tantille rei nõ inuenisti? Sorex
etiã prodit vt ego vigilans prodar: Postre
mo tuus etiam ipse sermo te fortasse id non
agente: non eñ cuiq̃ in potestate est/ quid
veniat in mentẽ:sic nescio quomõ circum/
agitur vt a me ipse docear/ quid tibi debe/
am respondere. Namq; oro te si hec que a
nobis dicta sunt litteris vt instituisti man/
data peruagẽtur paulo latius ad hominũ
famam:nonne ita res magna videbitur vt
de illa cõsultus aliquis vates magnus aut
chaldeus respõdere debuerit:multo anteq̃
euenerit? Q̃ si respondisset / ita diuinus
diceretur:ita efferretur laudibus hominũ:
vt tamẽ ex eo nemo querere auderet/ cur fo
lium ex arbore ceciderit:aut vtrũ mus ober
rans iacenti homini molestus fuerit? Nun/
quidnam eñ talia futura quisq̃ illorũ aut
per se dixit aliquãdo: aut a cõsultore coac/
tus est dicere? Aut qui si futurũ quendam
librum non ignobilem diceret: ⁊ id necessa/
rio euenturũ videret:nõ eñ posset aliter di/
uinare:profecto quicquid volitatio foliorũ
in agro : quicq̃d vilissima bestiola in domo
facit:tam sũt in rerũ ordine necessaria q̃ ille
littere. His enim verbis fiunt:que sine illis
precedẽtibus vilissimis rebus nec in mentẽ

venire possent/nec ore procedere posteris𝔮
mādari. Quare iam rogo/nemo ex me que
rat: cur quid𝔮 fiat. Satis est nihil fieri: ni/
hil gigni quod non aliqua causa genuerit
ac mouerit.

Qz ordo nec bonū nec malum aliquid sit/ et totum occupans cōtrariū non habeat/ nec quidem ipsum errorē: bona tamē et mala ordine nata sint: Ca. VI.

A Augustin⁹ b Hic apparet te inquā nescire adoles/
cens ꝙ multa ꝛ a qualib⁹ viris con/
tra diuinationē dicta sint. Sed re/
sponde nūc/ nō vtrum fiat aliquid sine cau
sa: nam id iam video te nolle respondere: sz
ordo iste susceptus tuus bonum ne quicꝙ/
Licentius an malū tibi esse videaẜ. Et ille ꝛ submur/
Al. submovis murans: Non inquit sic rogasti/ vt vnum
e duobus queā respōdere. Video hic enim
quandam medietatē: Nam ordo mihi/ nec
Augustin⁹ bonum/nec maluz videtur. Quid saltem
Licentius censes inquā ordini esse cōtrarium? Nihil
ait ille: Nam quō esse cōtrarium quicꝙ po/
test ei rei/que totum occupauit/ totum ob/
tinuit? Quod enim erit ordini contrarium:
necesse erit esse preter ordinē: Nihil aūt esse
preter ordinē video: Nihil igiẜ ordini opor
Trigetius tet putare esse cōtrariū. Ergo ne ait trige/
Licentius tius/cōtrari⁹ ordini error nō ē? Nullo mo/
do inqt. Nā neminē video errare sine cau/
sa. Causarū autē series ordine includiẜ: Et
error ipse non solū gigniẜ causa/sed etiā gi/
gnit aliqd cui⁹ causa fit. Quobrē ꝙ extra or/
B dinē nō est/ eo nō pōt ordini esse cōtrarius.
Augustin⁹ Et cū tacuisset trigeti⁹/ego𝔮 meipsū non
caperē gaudio/ ꝙ videbā adolescentē cha/
rissimi amici filiuz etiā meū fieri: nec solum
verū in amicū ꝙ iā mihi surgere atꝙ gran/
descere: ꝛ cui⁹ studiū vel in mediocres litte/
ras desperauerā/ꝙsi respecta possessiōe sua
toto impetu in mediā venire philosophiā.
Quod dū tacitus miror ꝛ exestuo in gratu/
latione/ subito ille quasi mente quadā cor/
Licentius rept⁹ exclamat. O si possem dicere qđ vo/
lo. Rogo vbi vbi estis verba? succurrite: et
bona ꝛ mala sūt in ordine. Credite si vultis:
Na quomodo id explicē nescio.

Qz mala quāuis ordine quē deus diligit cōtineanẜ: consequens tamen nō est vt deus mala diligat/ ꝙ etiam necessario esse ex dei iusticia conuincitur: Ca. VII.

A Augustin⁹ c Trigetius Ego mirabar ꝛ tacebā. Trigeti⁹ au/
tem vbi vidit hominē paululū qua/
si digesta ebrietate affabilē factum
redditū𝔮 colloquio: Absurdū inquit mihi
videẜ licenti ꝛ plane alienum a veritate qđ
dicis. Sed queso patiare me paululuz: nec
pturbes clamitādo. Dic quid vis ait ille: Licentius
Nō eñ metuo ne me auferas ab eo qđ vi/
deo ac pene teneo. Utinā inqt ab eo quē Trigetius
defendis ordine deui⁹ nō sis: nō tāta i deū
ferar? (vt mitius loquar) incuria. Quid eñ
potuit dici magis impiū ꝙ etiā mala ordi/
ne cōtineri. Certe eñ deus amat ordinem.
Vere amat ait ille: ab ipo manat/ ꝛ cū ipo Licentius
est. Et siquid potest de re tantū alta conue/
nientius dici: cogita queso ipe tecū. Nec eñ
sum idoneus qui te ista nūc doceā. Quid Trigetius
cogitē inquit trigetius? Accipio prorsus qđ
dicis: satis𝔮 mihi est in eo qđ intelligo. Cer
te eñ ꝛ mala dixisti ordine cōtineri: ꝛ ipsum
ordinē manare a sūmo deo/ atꝙ ab eo diligi.
Ex ꝙ seqẜ/ vt et mala sint a sūmo deo/ ꝛ ma/
le de⁹ diligat. In ꝙ ꝯclusiōe timui licētio. Augustin⁹
At ille ingemiscens difficultate verborū: B
nec omnino querēs qđ respōderet/sed quē/ Licentius
admodum qđ respondendū erat promeret:
Nō diligit de⁹ mala inqt: nec ob aliud nisi
quia ordinis non est vt deus mala diligat.
Et ordinē ideo multū diligit/quia p eū non
diligit mala. At vero ipsa mala qui possūt
nō esse in ordine/ cum deus illa nō diligat:
Nā iste ipse est maloꝝ ordo/vt nō diliganẜ
a deo. An paruus reꝝ ordo tibi videtur/ vt
ꝛ bona deus diligat/ ꝛ nō diligat mala? Ita
nec pter ordinē sūt mala ꝙ nō diligit deus:
et ipsum tñ ordinē diligit: hoc ipsum eñ di/
ligit diligere bona/ ꝛ non diligere mala: qđ
est magni ordinis/et diuine dispositionis.
Qui ordo atꝙ dispositio quia vniuersitatis
congruentiam ipsa distinctione custodit:
fit vt mala etiaz esse necesse sit. Ita quasi ex
antithetis quodammodo/qđ nobis etiā in
oratione iocundū est/id est ex cōtrarijs om/
niū simul rerū pulchritudo figuratur. Post C
hoc intersiluit modice. Et repēte sese erigēs
qua trigetius lectū habebat: Nā ꝙro ex te
queso inquit/iustus ne sit deus? Tacebat
ille/nimis vt postea retulit admirans ꝛ hor
rens subito condiscipuli ꝛ familiaris sui af/
flatū noua inspiratione sermonē. Quo ta/
cente ille ita secutus est: Si eñ deū iustum
nō esse respōderis: tu videris qđ agas/ ꝙ me
dudū impietatis arguebas. Si autē vt no/
bis tradiẜ/nos𝔮 ipsius ordinis necessitate
sentim⁹: iustus est deus sua cuiꝙ distribuē/ 2. de ordine ca. 7. c.
do/ vtiꝙ iustus est. Que aūt distributio di
ci potest/ vbi distinctio nulla est? Aut ꝙ di/
stinctio si bona sunt oīa? Quid ve pter ordi
nem reperiri potest/si dei iusticia bonorum

malorūq̀ merit̄ sua cuiq̀ reddunt̄? Iustuz
autē deū omnes fatemur. Totū igit̄ ordine
includit̄. Quib⁹ dictis resilit e strato/et iam
lenior voce cū ei ꝟbū nemo faceret: Nihil
ne me inq̄t vel tu qui cōpulisti ad ista respō
D Augustin⁹ des? Cui ego: Noua nūc religio istęc in te
incessit: cedo inq̄: Sed qd̄ videbitur p dież
respondebo: qui mihi iā videt̄ redire/nisi lu
nę est illę q̄ fenestris fulgor includit̄. Simul ꝛ
tacendū est/ne tanta bona tua licenti absor
beat obliuio. Quā eī nostrę litterę non sibi
hęc mandari flagitent? Dicā plane tibi qd̄
sentio: disputabo aduersū te q̄tū possū: nō
eī mihi si me viceris maior triūphus dari
pōt. Si autē vel calliditati vel acuto cuidā
errori hoim/ quoꝝ ptes suscipere tēptabo/
cesserit ibecillitas tua: q̄ minus pasta erudi
tiōe disciplinarū tātū deū fortasse sustinere
nō poterit/res teipsa cōmonebit/ quātę ti
bi vires vt in eum firmior redeas parandę
sint. Simul quia et istam disputationē no
stram elimatius volo puenire: non eī eam
E grossis aurib⁹ debeo. Naz ꝫenobius noster
multa mecū sępe de rerum ordine contulit:
cui alta pcunctāti nunq̄ satisfacere potui:
seu ꝑpter obscuritatē rerū/ seu ꝑpter tem
poꝝ angustias. Crebrarū autē ille ꝑcrasti
nationum vsq̀adeo impatiens fuit: vt me
quo diligentius ꝛ copiosius respondere co
geret/etiā carmine ꝓuocaret: ꝛ bono carmi
F ne/ vnde illū magis ames. Sed neq̀ tūc ti
bi legi potuit ab istarū rerū studio remotissi
mo: neq̀ nūc potest. Nā profectio eius tam
repētina ꝛ perturbata fuit tumultu illo / vt
nihil istoꝝ venire nobis in mentē potuerit:
Nā id relinquere mihi respōsuro statuerat:
et multa cōcurrunt cur ei sermo iste mittat̄.
Primū est/q2 debet̄. Deinde/q2 cuiusmodi
nūc vitā ducam⁹ etiā sic indicari ei⁹ nos be
niuolētię decet. Postremo/q̄ in gaudio de
spe tua nemini cedit. Nā ꝛ cū p̄sens eēt ꝑ fa
miliaritate pr̄is tui/ vl̄ poti⁹ oim nr̄m/mul
tū sollicit⁹ erat ne ingeniū tui q̄dā scītillę: q̄s
diligēter aiaduertebat: nō tā ꝯflarent̄ cura
mea q̄ tua extinguerent̄ incuria. Et cū te po
eticę q̄ studiosū eē cognouerit/ sic gratula
bit̄: vt cū mihi gestientē videre iā videar.

Philosophie et liberaliūz disciplinaꝝ nōnulle laudes enūerant̄:

(Ca. VIII.

A Licentius Nihil mihi grati⁹ facies
inq̄t. Sz siue mobilitatē meā ꝛ pue
rilē leuitatē ridebitis/ siue aliq̄ vere
diuino nutu et ordine fit in nobis/non vo
bis dubitem dicere: pigrior sum ad illa me
tra subito effectus alia: longe alia nescio qd̄
mihi nunc luce resplenduit. Pulchrior est
philosophia fateor q̄ thysbe/ q̄ pyram⁹/ q̄
illa ven⁹ et cupido talesq̀ oimodi amores: B
Et cum suspirio gr̄as christo agebat. Ac Augustin⁹
cępi ego hęc/ q̄d dicā libēter/aut q̄d nō di
cam: Accipiat q̄sq̀ vt volet: nihil curo nisi
q̄ forte immodice gaudebam. Interea post
paululū dies sese aperuit: surrexerūt illi: et
ego illachrymās multa oraui. Cū audio li
centiū succinētē illō ꝓpheticū lęte atq̀ gar
rule: Deus ꝟtutū cōuerte nos ꝛ ostende fa Ps. 79.
ciē tuā ꝛ salui erim⁹. Qd̄ pridie post cenam
cū ad requisita naturę foras exisset/paulo cla
rius cecinit/ q̄ vt mater nr̄a ferre posset/ q̄ il
lo loco talia cōtinuo repetita canerent̄. Ni
hil eī aliud dicebat: q̄ ipm̄ cantilenę mo
dū nuper hauserat et amabat/ vt fit melos
inusitatū. Obiurgauit eū religiosissima vt Monica
scis femina ob hoc ipm̄/q̄ incōueniēs locus
cātico eēt. Tū ille dixerat iocās. Quasi ꝟo Licentius
siq̄s me hic inimic⁹ includeret/nō erat deus
exauditurus vocem meā. Ergo mane cū re C
gressus esset solus: nam vterq̀ ob eandem Disputatio
causam ꝓcesserat: accessit ad lectulū meum. secunda
Uerum dic mihi inquit ita fiat nobis quod
vis: quid de me existimes. Atq̀ ego adole Augustin⁹
scentis dextram apprehendens/quid inq̄
existimē sentis/credis/intelligis. Neq̀ eī
arbitror te frustra heri tādiu cecinisse vt vir
tutum deus cōuerso tibi se ostendat. At il Licentius
le cū admiratione recordat⁹: Magnū inq̄t
dicis ꝛ verum. Non eī meipsum parū mo
uet q̄ modo tam ęgre auocabar a nugis il
lis carminis mei/ ꝛ iam redire ad eas piget
ꝛ pudet: ita totus in quędā magna et mira
subuchor. Nōne hoc est vere in deū conuer
ti? Simul ꝛ illō gaudeo q̄ frustra mihi scru
pulus superstitionis iniectus est: q̄ tali lo
co talia cantitabā. Mihi inq̄ neq̀ hoc dis
plicet / et ad illum ordinē puto pertinere vt
etiā hinc aliquid diceremus. Nam illi canti
co/ ꝛ locum ipsum quo illa offensa est/ ꝛ vo Al. noctem
cem congruere video. A quibus eī rebus
putas nos orare vt conuertamur ad deum
eiusq̀ faciem videamus nisi a quodā ceno
corporis atq̀ sordibus/ ꝛ item a tenebris q̄
bus nos error inuoluit? Aut quid est aliud
cōuerti nisi ab † immoderatione vitiorum: Al. inmoderatione
virtute ac tēperātia in sese attolli? Quid ve
aliud est dei facies q̄ ipsa cui suspiramus:
ꝛ cui nos amare mundos pulchrosq̀ reddi D
mus veritas? Melius dici non potest in Licentius
quit exclamans. Deinde suppressius quasi
ad aurem: Uide queso quāta occurrerūt vt
credam erga nos aliquid iam prosperiore Augustin⁹
ordine fieri. Si ordinē inq̄ curas/redeūdū 1. Retract.
tibi est ad illos versus. Nam eruditio disci ca 3. d.

plinarũ liberalium modesta sane atqꝫ suc/
cincta/⁊ alacriores ⁊ ꝑseuerantiores ⁊ com/
ptiores exhibet amatores amplectendę ve/
ritati/vt ⁊ ardentius appetant ⁊ cōstantius
E insequanť/et inhęreant postremo dulcius.
Augustin⁹ Quę vocať liceti beata vita? Qua noia/
ta/omnes sese erigunt ⁊ quasi attendunt in
manus vtrũ habeas qđ dare possis egenti/
bus varijsqꝫ morbis impeditis. Quibus sa
pientia cũ ꝑcipere cęperit/vt medicũ perfe/
rant/ seqꝫ cũ aliqua patientia curari sinant:
in pannos suos recidunt: Quorũ cōcalefa/
ctione tabificati/scabiem voluptatũ erum/
nosaꝝ scalpunt libentius ꝙ̃ vt monita me/
dici paululũ dura ⁊ morbis onerosa perpe/
tiendo atqꝫ subeundo valitudini sanorum
luciqꝫ reddanť. Itaqꝫ illo sũmi dei noie ac
1. Retract. ca. 3. c. sensu tãꝙ̃ stipe cōtenti viuũt miseri: viuũt
tamē: Alios autem viros/vel vt verius lo/
quamur/alias animas dũ hoc corpus agit:
iam thalamo suo dignas coniunx ille opti/
mus ac pulcherrimus quęrit: q̃bus non vi/
1. Retract. ca. 3. c. uere/sed beate viuere satis sit. Uade ergo
interim ad illas musas: Uerũtamē scis q̃d
F te facere velim. Iube ait qđ placet. Ubi
Licentius Augustin⁹ se inꝙ̃ pyram⁹ ⁊ illa ei⁹ sup seinuicē/vt can/
tatur⁹ es interemerint in dolore ipso/q̃ tuũ
carmē vehemētius inflãmari decet: habes
cōmodissimã opportunitatē: Arripe illi⁹ fę/
dę libidinis ⁊ incēdioꝝ venenatoꝝ execra/
tionē q̃bus miserãda illa cōtingũt. Deinde
tot⁹ attollere in laudē pueri et sinceri amo/
ris: q̃ anime dotatę disciplinis/⁊ ꝟtute for/
mosę copulanť intellectui ꝑ philosophiã:
⁊ nō solũ mortē fugiunt/veruetiã vita bea/
tissima ꝑfruunť. Hic ille tacitus ac diu con/
sideratiōe nutans / nudato capite abscessit.
Deinde ego quoqꝫ surrexi: redditisqꝫ deo q̃/
tidianis votis/ire cęperamus in balneas.
Ille eñ locus nobis: cuꝫ cęlo tristi in agro
esse minime poteram⁹: aptus ad disputan/
G dum ⁊ familiaris fuit. Cum ecce ante fores
aduertimus gallos gallinacios ineuntes
pugnã nimis acrē: Libuit attendere. Quid
eñ non ambiunt qua non peragrant oculi
amantum: ne quid vnde innuat pulchritu/
do rationis cuncta scientis et nesciētia mo/
dificantis ⁊ gubernãtis: quę inhiantes sibi
sectatores suos trahit quacunqꝫ atqꝫ vbiqꝫ
sectari iubet. Nã vñ aut vbi non pōt signũ
dare: vt in eisdē ipsis gallis erat videre: in
tenta ꝓiectius capita: inflatas comas: vę/
hementes ictus: cautissimas euitationes/⁊
in omni motu aĩaliũ ratiōis expertiũ nihil
nō decoꝝ? Quippe alia ratione desup oĩa
moderante. Postremo legē ipsam victorie:
superbũ/ cautũ: ⁊ mēbra in vnũ quasi orbē
collecta velut in fastũ dominatiōis. Signũ
autē victi/elatas a ceruice † pennulas et in Al. tpinnulas
voce atqꝫ motu deforme totũ: ⁊ eoipso na/
turę legib⁹ nescio quõ concinnũ ⁊ pulchrũ.
Multa q̃rebam⁹: Cur sic oēs: cur ꝓpter do
minationem in subiectas sibi feminas: cur
deinde nosipsa pugnę facies aliquantum ⁊
ꝑter altiorē istã ꝯsiderationē duceret in vo/
luptatē spectaculi? Quid in nobis esset qđ
a sensib⁹ remotũ multa quęreret. Quid rur 1. Retract. ca. 3. c.
sum qđ ipsorũ sensuũ inuitatiōe caperetur.
Dicebam⁹ nobisipsis: Ubi nō lex? Ubi nō
meliori debitũ imperiũ? Ubi nō vmbra cō
stantię? Ubi nō imitatio verissimę illi⁹ pul/
chritudinis? Ubi nō modus? Atqꝫ inde ad
moniti vt spectandi modus esset/perreximꝰ
quo ꝓpositũ erat. Atqꝫ vbi vt potuimus sa b
ne diligēter: nam ⁊ recentes res erant: ⁊ q̃ñ
poterant tam insignita triũ studiosoꝝ me/
moriam effugere/omnia nostrę lucubratio/
nis opuscula in hanc libelli partem contuli
mus. Nihilqꝫ a me aliud actũ est illo die vt
valitudini parcerē/nisi ꝙ ante cęnã cũ ipsis
dimidiũ volumen virgilij audire quotidie
solitus eram: nihil nobis vbiqꝫ aliud ꝙ̃ re/
rum modũ cōsiderantib⁹. Quē nō probare
nemo potest/sentire autē cũ quisqꝫ aliquid
studiose agit difficillimũ atqꝫ rarissimũ.

Omnibus que fiunt inesse legē et ordinem: insuper et de ordinis laude multa cōmemoranť: Ca. IX.

Einde postridie bene mane alacres A
D ad solitũ locũ cōuenim⁹/in eoqꝫ con Disputatio tertia Augustin⁹
sedimus. Et ego attētissime ambo
bus: Hic esto inꝙ̃ licenti quãtũ potes/⁊ tu
quidē trigeti: nec eñ parua res agitur. De
ordine quęrim⁹. Quid ego nũc q̃si in scho/
la illa vnde me quoquo modo euasisse gau
deo constitutus/copiose atqꝫ ornate vobis
ordinē laudē? Accipite si vultis/imo facite
vt velitis: quo neqꝫ quicꝙ̃ de huius laude
breuius/neqꝫ vt mihi videť verius dici po/
test. Ordo est quē si tenuerim⁹ in vita/ꝑdu/
cet ad deũ: ⁊ quē nisi tenuerim⁹ in vita/non
ꝑueniem⁹ ad deũ. Peruēturos autē nos iã/
nisi me animus de vobis fallit/ꝓsumim⁹ et
speramus. Diligētissime igiť inter nos ista B
quęstio versari debet atqꝫ dissolui. Uellem
adessent cęteri qui nobiscũ his negocijs so/
lent interesse. Uellem si fieri posset nō istos
tñ/sed oēs saltē familiares nostros/quorũ
semꝑ admiror ingeniuꝫ: nunc mecũ habere
ꝙ̃ vos estis intentos: aut certe ipsum tñ cę
nobiũ quē de hac re tanta molientē nunꝙ̃
pro eius magnitudine ociosuꝫ accępi. Sed

qr id nõ euenit/ legent litteras nostras: quã
instituimus iam de istis rebus verba non
perdere: resq3 ipsas a memoria fugaces/scri
ptorꝝ quasi vinculo quo reducant innecte/
re. Et sic fortasse ordo ipe poscebat/qui eorꝝ
ꝓcurauit absentiã. Nam ꝛ vos profecto in
rem tantã/quia solis pferenda imponit/ no
bis erectiore animo insurgitis: ꝛ cũ illi lege
rint qui nobis maxima cura sunt/ si qd eos
mouerit ad cõtradicẽdũ/ alias nobis dispu
tationes disputatio ista ꝓcreabit: seq3 ipsa
successio sermonũ in ordinẽ inseret discipli/
nę. Sed nunc vt promiserã licentio quantũ
res patitur aduersabor: qui totã causam iã
pene confecit/ si possit eã defensionis muro
stabiliter firmeq3 vallare.

Ordo definit: et an ne deus ordine agatur perquirit: discipulorꝝ insup augustini insolẽtia et gloriabunda cupiditas ab eodẽ austera increpatione cõpescit: Ca. x.

A Ic vbi eos silẽtio/vultu/oculis/sus/
b pensione/ atq3 imobilitate mẽbrorũ
ꝛ rei magnitudine satis cõmotos/et
audiendi desiderio inflãmatos esse cõspexi:
Augustin⁹ Ergo inq̃ licẽti si tibi videtur/collige in te
quicq̃d viriũ potes: elima q̃cq̃d habes acu/
minis/ ꝛ ordo iste qd sit definitiõe cõplecte/
Licentius re. Tũ ille vbi se ad definiendũ cogi audi/
Al. turbatio/ne vultus uit: q̃si aq̃ frigida aspsus exhorruit: et † tur/
batiore vultu me intuẽs/ atq3 vt fit ipsa tre
pidatiõe subridens: Quid hoc est rei/ q̄ q̃si
tibi videor inq̃t annuere: nescio quo aduẽ/
ticio spiritu me credis inflatum? Statimq3
sese animans: aut fortasse ait aliquid mecũ
est. Paululũq3 siluit/ vt in definitiõe q̃cq̃d
illi de ordine notionis erat conduceret. De
B inde erectior: Ordo est inquit p quẽ agunt
Augustin⁹ oĩa quę de⁹ constituit. Quid ipse de⁹ inq̃/
Licentius nõ tibi videtur agi ordine? Prorsus inq̃t
Trigetius videt. Ergo agit deus/ ait trigetius? Et
Licentius ille: Quid eñ inq̃t: christũ deũ negas: qui
Joh. 6. f. ꝛ ordine ad nos venit: ꝛ a patre deo missũ
esse se dicit? Si igit deus christũ ordine ad
nos misit/ ꝛ deũ christũ esse nõ negam⁹: nõ
solũ agit omnia/sed agitur ordine etiã de⁹.
Trigetius Hic trigeti⁹ addubitans: Nescio inq̃t quõ
istud accipiã. Deũ eñ quãdo nominamus
non quasi mentibus ipse christus occurrit/
sed pater. Ille aũt tunc occurrit/ quãdo dei
Licentius filiũ nominam⁹. Bellã rem facis inquit li/
Trigetius centius. Negabim⁹ g̃ dei filiũ deũ esse? Hic
ille/cũ ei respondere periculosum videretur
tamen se coegit atq3 ait: Et hic quidẽ deus
Augustin⁹ est: sed tamẽ ꝓprie patrẽ deũ dicim⁹. Cui
ego: Cohibe te potius inq̃: Non eñ filius

improprie deus dicit: At trigetius religiõe
cõmotus cũ etiã verba sua scripta esse nol/
let/ vrgebat licenti⁹ vt manerẽt: puerorꝝ scz
more/ vel pot⁹ hoim proh nefas pene oim/
q̃si vo gloriandi causa inter nos illd agere/
tur. Cuius motũ animi cũ obiurgarem gra
uioribus verbis/ erubuit: qua eius pertur/
batione animaduerti ridentẽ letantẽq3 tri/
getium. Et ambobus: Ita ne agitis inq̃? C
Nõne vos mouet quibus viciorꝝ molibus
atq3 imperitię tenebris pmamur et coope/
riamur? Heccine ẽ illa pauloante vestra de
qua ineptus lętabar attentio/ ꝛ in deũ ve/
ritatemq3 surrectio? O si videretis vel tam
lippientibus oculis q̃3 ego in q̃bus pericu/
lis iaceamus/ cuius morbi dementiã risus
iste indicet. O si videretis: q̃3 cito/ q̃3 statim/
q̃toq3 ꝓductius eũ verteretl in fletus. Mi/
seri/ nescitis vbi simus? Demersos quidem
esse animos oim stultorꝝ indoctorũq3 com/
mune est: sed nõ vno atq3 eodem modo de/
mersis opem sapiẽtia ꝛ manũ porrigit. Alij
sunt credite/ alij sunt qui sursum vocantur:
alij qui in profunda laxant. Nolite obsecro
vos geminare mihi miserias: Satis mihi
sint vulnera mea: quę vt sanent/ pene quo/
tidianis fletibus deũ rogans/ indigniorez
tamen esse me qui tam cito saner q̃3 volo sę/
pe memetipse cõuinco. Nolite obsecro si qd
mihi amoris/ si qd necessitudinis debetis:
si intelligitis q̃ntum vos diligã/ quanti fa/
ciam/ quantũ me cura exagitet morum ve/
strorꝝ: si dignus sum quẽ non negligatis: si
deniq3 deo teste nõ mentior/ nihil me plus
mihi optare q̃3 vobis: rependite mihi bene/
ficium. Et si me magistrũ libenter vocatis:
reddite mihi mercedẽ. Boni estote. Hic vbi D
ne plura dicerẽ/ lachrymę mihi modũ impo
suerunt. Licentius molestissime ferens qd Licentius
omnia scribebãt: Quid eñ ait fecimus oro
te? Adhuc inq̃ nec fateri saltẽ pctm̃ tuũ? Augustin⁹
Tu nescis in illa schola grauiter me stoma/
chari solitũ/ q̄ vsq3 adeo pueri non vtilitate
atq3 decore disciplinarꝝ/ sed inanissime lau/
dis amore ducerent: vt quosdã etiã3 aliena
verba recitare nõ puderet exciperẽtq3 plau
sus? O ingemiscendũ malũ ab eisdem ipis
quorũ erant illa q̃ recitabãt. Ita vos q̃uis
nihil vnq̃ (vt opinor) tale feceritis: tamen
ꝛ in philosophiã/ ꝛ in eam vitã quã me tan/
dem occupasse lętor/ ęmulationis tabificę
atq3 inanis iactantię vltimã/ sed nocentio/
rem cęteris omnib⁹ pestem introducere ac
proseminare conamini: ꝛ fortasse qr vos ab
ista vanitate morboq3 deterreo/ pigriores
eritis ad studia doctrinę/ et ab ardore ven/

tosę famę repulsi in torporē inertię cōgela/
bitis. Me miserū / si necesse erit tales etiam
E nūc pp eti / a qbus vitia decedere sine alioꝝ
Licentius vitioꝝ successiōe nō possūt. Probabis ait
licētius ꝙ purgatiores futuri sim⁹. Modo
illō obsecram⁹ p oia q̄ diligis / vt ignotū no
bis velis / atꝙ illa omnia deleri iubeas / si/
mul vt parcas etiā tabulis q̄s iā nō habe/
mus. Nō eñ aliqd in libros trāslatū ē corū
Trigetius quę a nobis multa disserta sunt. Prorsus
inquit trigetius maneat nostra pęna: vt ea
ipsa q̄ nos illicit fama flagello ꝓprio a suo
amore deterreat. Ut eñ solis amicis et fa/
miliarib⁹ nostris litterę istę innotescant: nō
parū desudabim⁹. Assensus est ille.

Philosophandū etiā feminis concessum / exemplo matris sue augustinus insinuat: Ca. XI.

A a Cū interea mater īgressa ē: q̄siuitꝙ
a nobis qd ꝓmouissemus: nam ⁊ ei
q̄stio nota erat. Cui⁹ ⁊ ingressuz ⁊ ro
Monica gationē cuz scribi nr̄o more iussissē. Quid
agitis inqt? Nunqdnā in illis q̄s legitis li/
bris etiā feminas vnꝙ audiui in hoc gen⁹
Augustin⁹ disputatiōis inductas? Cui ego: Nō val/
de curo inꝙ supborū imperitorūꝙ iudicia:
q̄ similiter in legēdos libros atꝙ in salutan
dos hoies irruūt. Non eñ cogitāt q̄les ipsi
sed q̄libus induti vestib⁹ sint / ⁊ quāta pom/
1. Retract. ca. 3. b. pa rerū fortuneꝙ ꝓfulgeant. Isti eñ in lr̄is
nō multū attēdūt / aut vnde sit q̄stio / aut q̄
ꝑuenire differentes moliant̄ / quidve ab eis
explicatū atꝙ cōfectū sit. In q̄bus tñ quia
nōnulli reperiunt̄ quoꝝ animi cōtemnendi
nō sunt: aspersi sunt eñ q̄busdā cōdimētis
humanitatis / ⁊ facile per aureas depictasꝙ
ianuas ad sacrosancta ph̄ię penetralia ꝑdu
cunt̄: sat̄ eis fecerūt et maiores nr̄i / quorū
libros tibi nobis legentib⁹ notos ēē video.
De beata vita in prefatiōe. a. Et his tp̄ib⁹ / vt omittā ceteros / vir ⁊ inge/
nio ⁊ eloquētia ⁊ ipsis insignib⁹ muneribus
fortunę / ⁊ qd̄ ante oīa est / mēte pręstantissi/
mus theodorus quē bene ip̄a nosti / id agit /
vt ⁊ nūc ⁊ apud posteros nullū gen⁹ homi/
nū de lr̄is nostroꝝ tēpoꝝ iure cōqueratur.
Mei autē libri si q̄rū forte man⁹ tetigerint:
lectoꝙ meo noīe nō dixerint / iste q̄s est? co/
dicēꝙ ꝓiecerint / seduli / curiosi vel nimium
studiosi cōtēpta vilitate liminis intrare ꝑ/
rexerint: me tecū philosophātē nō moleste
ferent / nec quēꝙ istorū quorū meis litteris
sermo miscet̄ / fortasse cōtemnēt? Sunt eñ
nō solū liberi / qd̄ cuius disciplinę liberali/
tedū philosophię satis est / sed sūmo apud
B suos loco nati. Doctissimoꝝ autē hominuz
litterę etiā sutores philosophatos / ⁊ multo
villiora fortunarū genera cōtinent. Qui ta/
men tanta ingenij virtutisꝙ luce fulserunt
vt bona sua cū qualibet huiuscemodi nobi
litate nullo modo vellēt etiā si possent vlla
conditione mutare. Nec deerit mihi crede
tale hominum genus / cui plus placeat hoc
ipsum / quia mecū philosopharis / ꝙ si quid
hic aliud aut iocunditatis aut grauitat̄ in/
uenerit. Nā ⁊ feminę sūt apud veteres phi/
losophatę: ⁊ philosophia tua mihi plurimū
placet. Nā ne quid mater ignores: hoc grę/
cum verbum qd̄ philosophia nominat̄ lati
ne / amor sapientię dicit̄. Unde etiā diuinę
scripturę quas vehemēter amplecteris nō
omnino philosophos / sed philosophos hu/ Col. 2. b.
ius mundi euitandos atꝙ irridendos esse
ꝓcipiunt. Esse autē aliū mundū ab istis ocu C
lis remotissimū / quē paucoꝝ sanoꝝ intelle/ 1. Retract. ca. 3. b.
ctus intuet̄ / satis christus ipse significat: q̄
nō dicit: regnū meū non est de mundo: sed /
Regnū meū nō est de hoc mūdo. Nā q̄sq̄s Joh. 18. f.
omnē philosophiā fugiendam putat / nihil
nos vult aliud ꝙ nō amare sapientiā. Con/
temnerē te igit̄ in his litteris meis / si sapiē/
tiam nō amares: nō autē contemnerē si eaz
mediocriter amares: multo minus si tantū
quantū ego amares sapientiā. Nunc vero
cū eā multo plus ꝙ meipsum diligas: ⁊ no/
uerim q̄tū me diligas: cūꝙ in ea tantū pro
fecer̄ / vt iā nec cuiusuis incōmodi fortuiti:
nec ipsius mortis / qd̄ viris doctissimis diffi
cillimū est / horrore terrearis / quā sūmā phi/
losophię arcem omnes esse cōfitent̄: ego me
me nō libenter tibi etiam discipulū dabo?
Hic illa cū blāde ac religiose nūꝙ me tan/ Monica
tū mentitū esse dixisset: ⁊ viderē tam multa
nos v̄ba fudisse / vt neꝙ scribēda nō essent:
⁊ iam libri modus esset / neꝙ tabulę reliquę
forent / placuit quęstionem differri / simul vt
meo stomacho parcerē. Nam cū plusꝙ vel/
lem cōmouerāt ea quę mihi euomēda in il/
los adolescētes necessario visa sūt. Sed cū Licentius
abire cępissem⁹: Memēto inqt licentius / ꝙ
multa / et ꝙ necessaria nobis abs te accipiē/
da per occultissimū illuz diuinūꝙ ordinem
etiā te nesciēte subministrent̄. Video inꝙ Augustin⁹
⁊ ingratus deo nō sum: vosꝙ ipsos qui hęc
aduertitis ob id ipsum ꝓsumo fore melio/
res. Hoc fuit tñ illo die negociū meū.

Sancti augustini hipponensis ep̄i / liber primus de ordine / explicit.

Capitulorū libri secūdi de ordine/ sancti augustini/ recollecta annotatio.

1 An vbi omnia bona sint/ ordine administrent: ⁊ si q̄ cū deo sint immobilia/ cetera omnia moueant.

2 Quid sit esse cū deo: et an sapiens cum deo sit: q̄d ve sapiētis noīe intelligat: et si opus sit memoria sapienti.

3 An cum deo stulticia esse censenda sit: ⁊ quō vitari possit si intelligi nequeat.

4 An quę stultus agit/ ordine agat: qualem ve carnifices/ meretrices/ lenones in bene moderatę ciuitatis ordinē inserta decorē ⁊ pulchritudinis afferāt: q̄ātū ve stēmata ⁊ metaplasmi carminibus addant suauitatē si ordini suo non desint.

5 Q ordo in diuersis disciplinis dominetur: et q̄ multa in hominum vita inducant plerosq̄ impie credere/ nullo nos ordine diuinę ꝓuidentię gubernari: ⁊ quę disciplinarū medelę cōtra hāc pestē sint adhibendę.

6 Quō sapientis mens immobilis cum deo manere possit/ corpore eiꝰ moto: et quid sit motus.

7 Quid sit eē sine deo/ ⁊ q̄d deū habere: item quid iusticia: ⁊ quō deus iustus fuerit cum malū non esset/ et si ordine factum sit malum.

8 Lex dei disciplina est vitę/ eruditionis ordinē studiosis ostendēs: et qualiter studiosis viuendū sit.

9 De studiosorū eruditione q̄ fit auctoritate et rōne: et q̄ vtile sit liberalibus disciplinis erudiri: et de demonū mira fallacia.

10 Cōmendant data viuēdi p̄cepta/ q̄ tū pauci vident assecuti.

11 Quid/ ⁊ qualis sit ratio: definitio pręterea hominis perpulchre enucleat: et quibus sensibus rationis vestigia inesse possint.

12 Q rationabilitas in tribus rerū generibus appareat: ⁊ qua rōne rebus imposita vocabula: inuētę litterę: distincta v̄ba: deniq̄ tota pfecta grāmatica/ q̄ et historiā cōplectit.

13 Qua rōne inuenta atq̄ excogitata logica simul ⁊ rhetorica.

14 Qua rōne musica quę ⁊ poeticā continet adinuenta sit.

15 Quibus ordine ⁊ rōne geometria/ itē et astronomia inuētę/ animę imortalitas cōprobata: ⁊ q̄ anima numerus esset suspicata.

16 Quo ordine ad intelligēda contēplandaq̄ diuina intellectus sursum ferat p numeros simplices et itelligibiles: ad quorū cognitionē vsus liberalium artiū/ q̄bus a pueritia opa danda est/ conducit plurimū.

17 Hortat/ simulq̄ edocet augustinꝰ matrē suā de omnibꝰ artibꝰ q̄dā paucissima s potissima eligere: ⁊ q̄ difficile sit ad eum sermonē deuenire q̄ locutionis ⁊ linguę vitio careat: quin ⁊ in oratiōe sua solęcismos posse reperiri nō abnegat: de rebus autē obscurissimis et diuinis/ vt de mūdi creatione/ ⁊ si semp aut qua conditione malū fuerit abstinendū censet.

18 Ad altissimarū rerū cognitionē nemo sine dialectica et numerorū scientia/ quam philosophię disciplina docet/ aspirare debet: Et quo ordine discēdi anima in sui ⁊ vnius siue vnitatis cognitionē/ quę in oībus rebus attenditur/ assurgat.

19 Q brutis aīalibꝰ multa facientibꝰ numerosa/ numeros tamē nō cognoscentibꝰ hō melior sit p rōnem/ q̄ imortalis ē: et q̄liter se ordinare q̄sq̄ debeat vt deū videre possit: ⁊ q̄ iucunda mirandaq̄ sit huiusmodi visio.

20 Epilogando ad optimos mores et ad orationes inuitat: ⁊ pythagorę disciplinam laudat.

Eiusdem diui aurelij augustini hipponensis episcopi/ de ordine liber secundus/ incipit.

An vbi oīa bona sint/ ordine administrentur/ et si que cum deo sint immobilia/ cetera omnia moueantur: Capitulū. i.

Nterpositis deinde paucului diebꝰ/ venit alipiꝰ: ⁊ exorto sole clarissimo/ inuitauit cęli nitor et quātū in illis locis hyeme poterat blanda temperies in pratum descendere/ quo sępius ⁊ familiarius vtebamur. Nobiscum erat etiam mater nostra/ cuius ingeniū atq̄ in res diuinas inflammatū animū/ cū antea conuictu diuturno ⁊ diligenti cōsideratione perspexerā: tum vero in quadā disputatione

De beata vita in narratione huic disputationis — non paruę rei/quā die natali meo cum con/
uiuis habui atq; in libellum contuli:tanta
mihi mens eius apparuerat/ vt nihil aptius
verę philosophię videreꝛ. Itaq; instituerā
cū abundaret ocio/ agere vt colloquio no/
stro nō deesset. Quod in primo etiā huius
Disputatio prima — operis libro abs te cognitum est. Cum igiꝛ
memorato in loco vt cōmode potuim⁹ con/
sedissemus/ ego illis duobus adolescētib⁹:
Augustin⁹ — Quis vobis inq̄ succēsuerim pueriliter
de magnis rebus agentibus:tñ mihi videꝛ
nō sine ordine ꝓpitio deo accidisse qd in ser
mone quo vos ab ista leuitate detrahebā/
tempus ita consumptū est/ vt res tanta ad
alipij aduentum dilata videatur. Quapro
pter quoniā ei iam quęstionez notissimam
feci/et quantū in ea processerimus ostendi:
parat⁹ne es licēti causam quā suscepisti ex
illa tua definitione defendere? Nam memi/
B — nisse me arbitror te ordinem esse dixisse per
Licentius — quē deus ageret oīa. Paratus sum inqt
Augustin⁹ — quātum valeo. Quomodo ergo inq̄ agit
ordine oīa deus? Ita ne vt etiam se ordi/
ne agat:an preter eum ordine ab eo cętera
Licentius — gubernanꝛ? Ubi oīa bona sunt inquit/
ordo non est. Est eñ summa ęqualitas/quę
Augustin⁹ — ordinē nihil desiderat. Negas inq̄ apud
Licentius — deum omnia bona esse? Nō nego inquit.
Augustin⁹ — Conficiꝛ inq̄/neq; deum/neq; illa q̄ apud
Licentius — deū sunt ordine administrari. Cōcedebat.
Augustin⁹ — Nūquidnā inq̄ omnia bona nihil tibi vi/
Licentius — denꝛ esse? Immo ait ipa vere sunt. Ubi
Augustin⁹ — est ergo inq̄ illud tuū quod dixisti: oīa q̄
sūt ordine administrari:nihilq; omnino ēē
Licentius — quod ab ordine separatū sit? Sed sunt in/
quit etiam mala per quę factū est/ vt et bo/
na ordo concludat. Nam sola bona non or/
dine reguntꝛ/sed simul bona ⁊ mala. Cū au/
tem dicimus:oīa quę sunt/ nō solū vtiq;
bona dicimus: Ex quo fit vt omnia simul
C — quę deus administrat/ordine administren/
Augustin⁹ — tur. Cui ego: Quę administranꝛ ⁊ agūtur
videntur tibi moueri/an immobilia putas
Licentius — esse? Ista inqt quę in hoc fiunt mundo/ fa
Augustin⁹ — teor moueri. Reliqua inq̄ negas? Quę
Licentius — sūt cum deo inquit nō mouenꝛ:reliqua oīa
Augustin⁹ — moueri arbitror. Cum igiꝛ ea quę cū deo
sunt inq̄ non moueri putas: cętera autem
concedis moueri/ostendis omnia quę mo/
Licentius — uentur nō esse cum deo. Repete hoc ipsum
inquit paulo plani⁹. Quod nō mihi visus
est difficultate intelligēdi fieri voluisse/sed
quęrendi spacio quo inueniret quid respon
Augustin⁹ — deret. Dixisti inq̄ ea quę cum deo sunt nō
moueri/cętera autem moueri: Si ergo hęc
quę mouentur non mouerenꝛ si essent cum
deo:quoniā omnia quę sunt cū deo negas
moueri:restat vt preter deum sint quę mo/
uentur. Quibus dictis adhuc tacebat: cū
tandē: Uideꝛ mihi inqt ꝙ et in hoc mun/ — Licentius
do si qua nō mouenꝛ/ cum deo sūt. Nihil — Augustin⁹
hoc ad me inq̄. Fateris eñ vt opinor non
omnia quę in hoc mundo sunt nō moueri:
Ex quo conficiꝛ nō omnia mūdi huius esse — Licentius
cū deo. Fateor inquit nō oīa. Ergo est — Augustin⁹
aliquid sine deo. Nō inquit. Cū deo sūt — Licentius
igitur omnia. Hic cunctabundus: Quęso — Augustin⁹
inquit illud nō dixerim/ꝙ sine deo nihil sit: — Licentius
Nam prorsus oīa quę mouentur nō mi/ — D
hi videntur esse cū deo. Sine deo est inq̄ — Augustin⁹
igitur cęluz hoc/quod moueri nemo ambi/
git. Nō est inquit sine deo cęlū. Ergo est — Licentius
aliquid cū deo quod moueaꝛ. Nō possum — Augustin⁹
inquit vt volo explicare quod sentio. Ta/ — Licentius
men quid moliar dicere/peto vt nō expecte
tis ꝟbis meis/sagacissime si potestis intel/
ligatis. Nam et sine deo mihi nihil videtur
esse:⁊ quod cū deo est rursum videꝛ incon/
cussum manere: Cęlum autē dicere sine deo
esse nō possum:nō solum ꝙ nihil sine deo ēē
arbitror/ sed ꝙ cęluz putem habere aliquid
quod non moueꝛ:qd vere/aut deus est/aut
cū deo:q̄uis ipsum cęlum nō dubitē verti
ac moueri.

Quid sit esse cum deo: Et an sapiens cum deo sit:quidve sapiētis nomine intelligatur:et si opus sit memoria sapienti: Ca. II.

Efini ergo inq̄ si placet/ quid sit esse — A
D cū deo: et qd sit nō esse sine deo. Si — Augustin⁹
eñ de ꝟbis inter nos controuersia
est/facile cōtemneꝛ: dūmodo rem ipsā quā
cōcepisti mente videam⁹. Odi ego inquit — Licentius
definire. Quid q̄ faciem⁹ inq̄? Tu inquit — Augustin⁹
defini quęso. Nā facilius est mihi videre in — Licentius
alteri⁹ definitione qd nō ꝓbem/ q̄ qcq̄ bñ
definiendo explicare. Gerā tibi morē inq̄. — Augustin⁹
Uidetur tibi id esse cum deo quod ab eo re/
gitur atq; administratur? Nō ait ille hoc — Licentius
animo conceperā/cum dicebam ea quę non
mouenꝛ esse cū deo. Uide ergo inq̄ vtrū — Augustin⁹
hęc tibi saltem definitio placeat: Cum deo
est quicquid intelligit deū. Cōcedo inqt. — Licentius
Quid ergo inq̄:sapiēs tibi deū intellige/ — Augustin⁹
re nō videꝛ? Uideꝛ inquit. Cum ergo sa/ — Licentius
pientes nō solū in vna domo/aut vrbe/sed — Augustin⁹
etiam per immensa regionū peregrinando/
nauigādoq; moueanꝛ/quomodo erit verū:
qcq̄d cum deo est nō moueri? Risum mihi — Licentius
inquit mouisti:quasi ego qd sapiens faci/

dixerim esse cum deo. Cum deo est/sed illud
Augustin⁹ quod nouit. Nō nouit inq̃ sapiens codi-
cem suū /palliū/tunicā/supellectilem si quā
habet/ceteraq̃ id gen⁹: que stulti etiā bene
Licentius nouerūt. Fateor inq̃t nosse tunicā ⁊ nosse
Augustin⁹ palliū/nō esse cū deo. Hoc ergo inq̃ dicis:
nō omne qđ nouit sapiens esse cū deo: sed
tamē quicquid sapiētis cū deo est / id nosse
Licentius sapiētem. Optime inquit: Nam quicquid
sensu isto corporis nouit non est cū deo/sed
illud qđ animo percipit. Plus etiā fortasse
audeo dicere/sed tamē dicā: Uobis enī ex-
istimatorib⁹/aut cōfirmer/aut discā. Quis-
q̃s ea sola nouit que corporis sensus attin-
B git: nō solū cū deo esse nō mihi videt/sed ne
Augustin⁹ secū q̃dē. Hic cū trigetiū animaduertissem
in eo vultu/vt nescio quid velle dicere vide
retur: sed verecundia eū ne quasi in alienū
locū irrueret contineri: feci potestatē iam ta
Trigetius cente licentio vt ꝓmeret si quid vellet. At
ille: Ista inquit que ad sensus corporis per-
tinēt/prorsus nemo mihi videt nosse. Aliđ
est enī sentire/aliud nosse. Quare si quid no
uimus/ solo intellectu cōtineri puto: ⁊ eo so
lo posse comprehendi. Ex quo fit/vt si illud
est cū deo quod intelligendo sapiēs nouit/
Licentius totū qđ nouit sapiēs possit eē cū deo. Qđ
cū licētius approbasset/ subiecit aliud quod
nullo pacto possem contemnere. Ait enim:
Sapiens prorsus ipse cū deo est: nam et se-
ipsum intelligit sapiēs. Quod conficit ⁊ ex
eo/qđ a te accepi: id eē cū deo qđ intelligit
deū/et ex eo qđ a nobis dictū ē: id eē cū deo
qđ a sapiente intelligitur. Sed hanc ei⁹ par-
1. Retract. ca.3.c. tem per quā istis vtitur sensibus: nō enī pu
to ei cōnumerādā esse: cū sapientē vocam⁹:
fateor me nescire/nec omnino cuiusmodi sit
Augustin⁹ suspicari. Negas ergo inq̃ nō solū ex cor-
pore ⁊ aīa/ sed etiā ex aīa tota cōstare sapi-
entē. Si q̃dē partē istā qua vtit sensib⁹ ani-
me esse negare demētis est. Nō enī ipsi ocu-
li vel aures/sed nescio quid aliud ꝑ oculos
sentit. Ipsum autē sentire/ si nō damus in-
tellectui/nō damus alicui parti anime. Re-
C stat vt corpori tribuat: quo absurdius dici
Licentius nihil interim mihi videt. Aīa inq̃t sapien-
tis perpurgata virtutibus/⁊ iam coherens
deo sapientis etiam nomine digna est: nec
quicq̃ eius aliud decet appellare sapiētem:
sed tamē quasi quedā/vt ita dicam/ sordes
atq̃ exuuie q̃bus se ille mundauit et quasi
subtraxit in seipsum / ei anime seruiūt. Uel
si tota hec anima dicenda est/ et certe parti
anime seruiūt atq̃ subiecte sunt quā solam
sapientē nominari decet. In qua parte sub-
iecta etiam ipsam memoriā puto habitare.
Utitur ergo hac sapiēs quasi seruo / vt hec
ei iubeat easq̃ iam domito atq̃ substrato
metas legis imponat: vt dum istis sensi- 1. Retract. ca.3.c.
bus vtitur ꝓpter illa que iam non sapienti
sed sibi sunt necessaria/nō se audeat extolle-
re/nec superbire domino: nec his ipsis q̄ ad
se pertinēt passim atq̃ immoderate vti. Ad
illam enī vilissimā partē possunt ea ꝑtinere
que pretereunt. Quibus autē est memoria
necessaria/nisi p̄tereuntib⁹ ⁊ q̄si fugientib⁹
rebus? Ille igitur sapiens amplectit deum
eoq̃ perfruit qui semꝑ manet: nec expectat
vt sit: nec metuitur ne desit/ sed eoipso quo
vere est semper est p̄sens. Curat aūt immo-
bilis et in se manens serui sui quodāmodo
peculiū: vt eo tanq̃ frugi et diligens famu-
lus bene vtatur / parceq̃ custodiat. Quā Augustin⁹
sententiā eius cū admiratione cōsiderans/
recordatus sum idipsum aliquādo me bre-
uiter illo audiente dixisse. Tū arridēs: Gra-
tias age inq̃ licenti huic seruo tuo/qui tibi
nisi aliquid de ꝑeculio suo ministraret/nūc
fortasse quid ꝓmeres non haberes: Nam si
ad eā partem memoria pertinet que se ve-
lut famulā bone menti regendā concedit:
ipa nūc adiutus es/mihi crede/vt hoc dice-
res. Ergo anteq̃ ad illū ordinē redeā: nōne
tibi videtur vel ꝓpter talia/id est ꝓpter ho
nestas ac necessarias disciplinas memoria D
opus esse sapiēti? Quid inquit memoria Licentius
opus est/ cū oēs suas res p̄sentes habeat
ac teneat? Non enim vel in ipso sensu ad id 1. Retract. ca.3.c.
quod ante oculos nostros est /in auxiliū no
bis vocamus memoriā. Sapienti ergo an-
te illos interiores intellectus oculos habē-
ti oīa/id est deū ipsum fixe immobiliterq̃
intuenti: cū quo sunt omnia que intellectus
videt ac possidet/quid opus est queso me-
moria? Mihi autē vt opus esset ad hec que
abs te audierā retinenda/nondū sum illius
famuli dn̄s: sed ei modo seruio/ modo pu-
gno/vt nō seruiā: ⁊ q̄si me audeo asserere in
libertatē meā. Et si forte aliq̄n impero/atq̃
obtēperat mihi: facitq̃ sepe putare qđ vice
rim: in aliis rursus rebus ita sese erigit vt
eius sub pedibus miser iaceā. Quobrem q̄n
de sapiente querimus: me nolo nomines.
Nec me inq̃. Sed tamē /nunq̃dnā sapiēs Augustin⁹
iste suos potest deserere: aut vllo pacto cū
hoc corpus agit in quo istū famulū sua le-
ge deuinctū tenet / relinquet officiū bn̄ficia
tribuendi q̃bus potest: et maxime quod ab
eo vehementissime flagitat/sapientiā ipsā
docendi? Quod cū facit/vt congrue doceat

minusq; ineptus sit/pręparat sępe aliquid quod ex dispositione eloquat ac disputet: qd nisi memorię cõmendauerit pereat necesse est. Ergo aut officia beniuolẽtię negabis esse sapientis: aut cõfiteberis res aliq̃s sapiẽtis memoria custodiri: aut fortasse aliquid suarũ rerum non propter se quidẽ/sed ppter suos sibi tamẽ necessarios cõmẽdat seruandũ illi famulo: vt ille tanq̃ sobrius & ex optima dñi disciplina: nõ quidem custodiat/nisi ppter stultos ad sapientiã perducendos/ sed q ei tñ ille custodiendũ imperarit.

Licentius Nec omnino huic inquit cõmẽdari q̃cq̃ arbitror a sapiente: siquidẽ ille deo infixus est semper/ siue tacitus/ siue cũ hominibus loquens: sed ille seruus iam bene instituto diligenter seruat qd interdũ disputanti domino suggerat/ & ei tanq̃ iustissimo gratuz faciat officiũ suum: sub cuius se videt potestate viuere. Et hoc facit non quasi ratiocinando/sed summa illa lege summoq; ordine pscribẽte.

Augustin⁹ Nihil inq̃ nũc resisto ratiõibus tuis/vt quod suscępimus potius peragatur. De isto vero diligẽter quẽadmodũ sese babeat (nõ enĩ parua res ẽ/aut tã paruo sermone cõtenta) videbimus alias/cum deus ipse opportunitatẽ ordine dederit.

An cũ deo stulticia esse censenda sit: et quomodo vitari possit si intelligi nequeat. Ca. III.

A Efinitũ est autẽ quid sit esse cũ deo:
b Et cũ a me dictũ esset / id esse cũ deo qd intelligit deũ/vos etiã plus adiecistis: vt ibi sint etiã illa q̃ intelliguntur a sapiente. Qua in re multũ me mouet/quomodo subito cũ deo stulticiã collocaueritis: Nam si cũ deo sunt quęcunq; intelligit sapiens/nec nisi intellectam stulticiã effugere potest: erit etiam qd dictu nefas est pestis illa cũ deo. Qua cõclusiõe cõmoti/cũ i silentio se aliquãtũ tenuissent:

Trigetius Respõdeat inquit trigetius etiã ille de cuius aduentu ad istã disputationem opportunissimo nõ nos puto temere gratulatos.

Alipius Tũ alipius: de⁹ meliora inq̃t: huic ne mihi tãdẽ tantũ meũ silentiũ parabatur? Sed irrupta iam quies est: Uerum nunc enitar huic vtcunq; rogationi satisfacere: cũ mihi pus vel in futurũ prospexero: & a vobis impetrauero vt a me amplius ista responsione nihil flagitetis.

Augustin⁹ Nullo modo inq̃ est alipi beniuolentię atq; humanitatis tuę vocez tuam sermoni nostro etiã desideratam negare. Sed perge modo/ quod instituisti effice: cętera vt iam sese habet ordo ille prouenient.

Alipius Eque mihi de ordine inquit sunt speranda meliora: in cuius assertione interim me substituere voluistis. Sed ni fallor ob hoc stulticiam deo ista tua cõclusione ab his copulatam putasti: q vniuersa quę intelligit sapiens cũ deo esse dixerunt. Sed id quatenus accipiendum sit nũc omitto / tuam illam ratiocinationem paululum ꝉlibet aduertere. Dixisti Al. & aduerte
quippe: Nam si cum deo sunt quęcunq; intelligit sapiens / nec nisi intellectã stulticiã effugere potest. Quasi vero illud obscurum sit/anteq̃ stulticiam quisq; vitet/sapientis eum nomine non esse censendum. Et dictũ est: a sapiente intellecta/esse cum deo. Cum igitur euitandę stulticię gratia eandem stulticiam quisq; intelligit/nondũ est sapiens. Cũ autẽ sapiens fuerit / nõ interea quę ille intelligit stulticia numerãda est. Quobrem quoniã ea coniuncta sunt deo quę iam sapiens intelligit: recte a deo stulticia secernitur. B

Augustin⁹ Acute quidẽ inq̃ vt soles alipi respondisti/sed tanq̃ in alienas trusus angustias. Tamen quia vt arbitror adbuc mecum stultus esse dignaris: quid faciemus si aliquez nanciscamur sapientem qui nos tanto malo docendo ac disputando libenter liberet? Nam nihil eum prius quantũ arbitror deprecaturus sum / nisi vt mihi ostendat quę sit/quid sit/qualis sit omnino stulticia. De te enim non facile affirmauerim: me tamen tantũ & tamdiu detinet quantum & q̃diu a me nõ intelligitur. Dicturus est ergo ille te auctore: vt hoc vos docerem quando stultus eram ad me venire debuistis: modo autem vos vestri magistri esse poteritis. Nã ego iam stulticiam nõ intelligo. Quod quidem ab eo si audirem/ nõ vererer admonere hominem vt comes nobis fieret/simulq; magistrũ alium quęreremus. Ut enĩ plene stulticiam non intelligo/video tamen nihil responsione hac esse stultius. Sed pudebit eum fortasse ita nos aut relinquere/aut sequi. Disputabit ergo & exaggerabit copiosissime stulticię mala. Nos autem bene nobis prouidentes aut audiemus attente hominem nescientem quę loquatur: aut credemus eũ id qd non intelligit scire: aut adhuc deo susceptorũ tuorũ ratiõe stulticia copulata est. Nihil autem superiorum est quod video posse defendi. Restat igitur (qd non vultis) extremũ.

Nũq̃ te inquit inuidum senseram. Nam si ab istis vt dicis susceptis quicq̃ honorari vt solet accępissem: dum ratiocinationis huius nimium tenax es/id eis modo reddere cogerer. Quare/vel boc Alipius

contenti sint / ꝙ me tecum laborante non
paruum eis ad excogitādū temporis dedi:
vel si victi patroni nulla quidem sua culpa
cōsilio libenter auscultāt: ꝛ in hoc iā tibi ce/
Augustin⁹ dant: ꝛ sint in ceteris cautiores. Nō cōtem
nam inq̄ quod in tua defensione trigetius
nescio quid etiam perstrepens dicere cupie/
bat: faciamq; bona tua venia: nam fortasse
nō bene instructus es qui recens huic nego
cio superuenisti: vt remoto patrocinio ipsos
C causam suam peragentes audiam patiēter
Trigetius vt ceperam. Tū trigetius licētio prorsus
absente: Quomodo vultis inq̄t accipite et
ridete stulticiā meam. Non mihi videt̄ de/
bere dici intellectus quo intelligit̄ ipsa stul
ticia que nō intelligendi vel sola vel maxi/
Augustin⁹ ma causa ē. Nō facile inq̄ recuso istud acci
pere. Quis eñ me multum moueat qđ sen
tit alipius / quomodo recte possit quisq; do
cere qualis sit res quā non intelligit: quan/
tamq; menti afferat perniciem quod men/
te nō videt: Nā id vtiq; attendēs / qđ tu di/
xisti dicere est veritus: cū ei sit ista etiam de
doctorum libris nota sententia: tamen sen/
sum ipsum cōsiderans corporis: nam ꝛ isto
ipso anima vtitur: ꝛ ipsa sola est cū intelle/
ctu qualiscunq; collatio / adducor vt dicam
1. Retract. ca. 3. 6. neminē posse videre tenebras. Quobrem si
menti hoc est intelligere quod sensui vide/
re: et licet quisq; oculis apertis sanis puris
q; possit videre / tamen tenebras nō potest:
non absurde dicitur / intelligi nō posse stul/
ticia: Nam nullas alias mentis tenebras
nominamus. Nec iam illud mouebit quo/
modo stulticia possit non intellecta vitari.
Ut enim oculis tenebras vitamus eo ipso
quo nolumus non videre: sic quisquis vo/
let vitare stulticiā / non eam conetur intelli/
gere: sed ea que possunt intelligi / per hanc
se nō intelligere doleat / eamq; sibi esse pre/
sentem: nō quo ipsam magis intelligit / sed
quo alia minus intelligit sentiat.

An q̄ stultus agit / ordine agat: qualemve carnifices / meretrices / lenones in bene moderate ciuitatis ordinem inserta decoris ꝛ pulchritudinis afferāt: Utrūve schemmata et metaplasmi carminibus addant suauitatis si ordini suo nō desint: Ca. IIII.

A Sed ad ordinem redeamus vt nobis
aliquādo reddatur licentius. Illud
enim iam ex vobis requiro / vtrum
quecunq; agit stultus ordine vobis agere
videatur. Nā videte / rogatio quos laque/
os habeat. Si ordine dixeritis: vbi erit illa
definitio: Ordo est quo deus agit omnia
que sunt: si etiam stultus que agit / agit or/
dine? Si autē ordo nō est in his q̄ aguntur
ab stulto: erit aliquid quod ordo nō teneat.
Neutrū autē vultis. Uidete queso ne cun/
cta ipsius ordinis defensiōe turbetis. Hic Trigetius
item trigetius: Nam ille alter adhuc omni/
no absens erat: Facile est inquit huic quidē
respondere complexioni tue: sed me in pre/
sentia similitudo deficit qua sententiā meā
video asseri illustrariq; debere. Tamē dicā
quod sentio: facies eñ tu quod pauloante
fecisti. Non enim illa cōmemoratio tenebra
rum ad id qđ a me inuolutū et prolatū erat
parum nobis attulit luminis: Nāq; omnis
vita stultorum q̄uis per coσipsos minime
cōstans minimeq; ordinata sit / per diuinaȝ
tamen prouidentiam necessario rerum ordi
ne includit̄ / ꝛ quasi quibusdaȝ locis illa in/
effabili et sempiterna lege dispositis nullo
modo esse sinitur: vbi esse non debet. Ita fit
vt angusto animo ipsam solam quisq; con/
siderans / veluti magna repercussus feditate
auersetur: Si autē mentis oculos erigēs
atq; diffundens / simul vniuersa collustret /
B nihil nō ordinatū suisq; semper veluti sedi/
bus distinctū dispositūq; reperiet. Quā Augustin⁹
magna inq̄ / q̄ mira mihi per vos deus ille /
atq; ipse vt magis magisq; credere adducor
rerum nescio quis occultus ordo respōdet.
Nam ea dicitis que nec quomodo dicant̄
non visa / nec quomodo ea videatis intelli/
go: ita ea ꝛ vera ꝛ alta esse suspicor. Simi/
le autem aliquod in istam sententiā tu for/
tasse vnū requirebas: at mihi iam occurrūt
innumerabilia q̄ me ad consentiendū pror/
sus trahunt. Quid enim carnifice tetrius?
Quid illo animo truculentius atq; dirius?
At inter ipsas leges locū necessariū tenet / ꝛ
in bene moderate ciuitatis ordinē inseritur:
estq; suo animo nocens / ordine aut alieno
pena nocentium. Quid sordidius / quid in/
anius dedecoris et turpitudinis plenius me/
retricibus / lenonibus / ceterisq; hoc genus
pestib⁹ dici potest? Aufer meretrices de re/
bus humanis / turbaueris omnia libidini/
bus. Constitue matronarū loco / labe ac de/
decore dehonestaueris. Sic igitur hoc ge/
nus hominum per suos mores impurissi/
mum vita / per ordinis leges cōditione vi/
lissimum. Nonne in corporibus animantiū
quedam membra si sola attendas non pos/
sis attendere: tamen ea nature ordo: nec

quia necessaria sunt/deesse voluit:nec quia indecora / eminere permisit? Que tamē de/formia suos locos tenēdo/meliorē loca con cessere melioribus. Quid nobis suauius/qd
I. lib.1.ca.8.g. in agro villacp spectaculo congruentius fuit: pugna illa conflictusq gallinaceorum gallorū cuius superiore libro fecimus mentionem? Quid abiectus tamen deformitate subiecti vidimus? Et per ipsam tamen eiusdē certaminis perfectior pulchritudo peruenerat. Talia credo sunt omia/ sed oculos querūt: solecismos et barbarismos quos vocāt poete adamauerunt: que schemata et meta/
Al. appellare plasmos mutatis appellauere nominibus q̄
Al. maluerunt manifesta vitia fugere maluerūt. Detrahe tamē ista carminibus:suauissima cōdimenta desiderauimus. Congere multa in vnū locū:totū acre / putridum / rancidum fastidibo. Transfer in liberā forensemq dictio/
Al. theatra nem:qs nō eā fugere atqs in antris se condere iubebit? Ordo igitur ea gubernans et moderans/ nec apud se nimia/ nec vbilibet
Al. impo/litos aliena esse patie? Submissa quedam et impolitisq simillima ipos saltus ac venustos locos sese interponēs illustrat oratio. Que si sola sit/proicis vt vilem: si aūt desit/illa pulchra nō prominent:nō in suis quasi regionibus possessionibusq dominantur/sibicq ipsa propria luce obstant totumq confundunt.

Ordo in diuersis disciplinis dominet: et q̄ multa in hominum vita inducat plerosq impie credere/ nullo nos ordine diuine prouidentie gubernari: et que disciplinarū medele cōtra hanc pestē sint adhibende: Capitulum.V.

A Magne et hic debentur ordini gratie: m Sententies conclusiones/aut irrepentes paulatim/ vel minuēdo/ vel addendo in assensionē falsitatis/quis non metuat/quis nō oderit? Sepe tamē in disputationibus certis et suis sedibus collocare tātū valent / vt nescio quomō per eas dulcescat ipsa deceptio. Nonne hic quoqs ordo ipse laudabit? Jam in musica/in geometrica/in astrorum motibus/in numerorum necessitatibus ordo ita dominaf vt si quis q̄si eius fontē atqs ipsum penetrale videre desideret:aut i bis inueniat:aut per hec eo sine vllo errore ducaf. Talis em eruditio siquis ea moderate vtaf (nā nihil ibi q̄ nimiū formidandum est) talem phie militē nutrit vel etiā ducem/vt ad summū illū modū / vltra quod requirere aliqd nec possit nec debeat nec cupiat/qua vult euolet atqs perueniat/ multosq perducat. Unde iam dū ipsis humanis rebus teneaf sic eos despiciat/ cuncta q discernat/ vt nullo modo eum moueat cur alius optet liberos habere nec habeat/ alius nimia vxoris fecūditate torqueatur: egeat ille pecunia q largiri liberaliter multa paratus est:eiq defosse incubet macer et scabiosus fenerator: ampla patrimonia luxuries dispgat/atqs diffundat: vix toto die lachrymans mendicus nummū impetret: Aliū honor extollat indignū:lucidi mores abscōdanf in turba. Hec et alia in hoim vita cogūt hoies plerūqs impie credere nullo nos ordine diuine prouidentie gubernari. Alios autē pios et bonos atqs splēdido ingenio pditos:qui neqs nos deseri a summo deo possunt in animū inducere:et tamē rerū tanta q̄si caligine atqs cōmixtione turbati nullū ordinē vident:volentesq sibi nudari abditissimas causas errores suos sepe etiā carminibus cōquerunf. Qui si hoc solū interrogēt:cur itali semp serenas hyemes orent: et item semp getulia nra misera sitiat:qs eis facile respondebit: aut vbi apud nos indagabif illius ordinis vlla suspitio? Ego aūt B
si qd meos monere possū/quātū mihi apparet quātūq sentio / censeo illos disciplinis
oībus erudiēdos. Aliter qppe ista sic intelli/ I. Retract. ca.3.b.
gi vt luce clariora sint/nullo mō possūt. Si autē aut pigriores sunt/aut alijs negocijs occupati/aut iā duri ad discēdū/fidei sibi psidia parent:quo illos vinculo ad sese trahat/atqs ab his horrendis et inuolutissimis malis liberet ille q neminem sibi p mysteria bene credentē perire pmittit. Duplex em est via qua sequimur cū rerū nos obscuritas mouet: aut rationē/aut certe auctoritatem. Philosophia rationē promittit:et vix paucissimos liberat:quos tñ nō modo non contemnere illa mysteria/sed sola intelligere vt intelligenda sunt cogit. Nullū qz aliud habet negociū/ q̄ et vera vt ita dicā/ germana philosophia est / q̄ vt doceat qd sit omniū rerum principiū sine principio : quantusqz in eo maneat intellectus : qdve inde in nostram salutem sine vlla degeneratione manauerit:quē vnū deum omipotentē eumqz tripotentē patrē et filiū et spiritumsanctum docēt veneranda mysteria:q fide sincera et inconcussa populos liberāt:nec confuse/ vt quidā/nec cōtumeliose/vt multi predicant. Quātū autē illud sit q hoc etiā nři generis corpus/tantus pter nos de assumere at/

ꝙ agere dignatus est: quāto videꝛ vilius/
tanto est clemētia plenius: ⁊ a quadā inge/
Al. taliteꝙ niosoꝝ supbia longe† lateꝙ remotius. Aia
ꝟo vñ originē ducat/ quid ve hic agat/ quā/
tū distet deo/ qđ habeat ꝓprium/ qđ alter/
nat in vtrāꝙ naturā/ ꝗtenus moriaꝛ/ ⁊ quō
immortalis ꝓbeꝛ: ꝙ magni putatis esse or/
dinis vt ista discanꝛ? Magni oino atꝙ cer/
ti. De quo breuiter si tēpus fuerit post lo/
quemur. Illud nunc a me accipiatis volo:
Si quis temere ac sine ordine disciplinarū
in harū rerū cognitionē audet irruere: pro
studioso illū curiosum/ pro docto credulū/
pro cauto incredulū fieri. Itaꝙ mihi quod
modo interrogāti tā bene atꝙ apte respon
detis/ et miror vnde sit: et cogor cognosce/
re. Videamus tñ quousꝙ ꝓgredi vestra la
tens possit intentio. Iā nobis licentij etiaꝫ
verba reddanꝛ: qui taꝫ diu nescio qua cura
occupatus alienus ab hoc sermone fuit: vt
eū ista non aliter ꝙ eos q nō assunt famili/
ares nostros credā esse lecturū. Sed redi ad
nos ꝗso licenti: atꝙ hic totus fac vt assis: ti
bi enī dico: Nā definitionē meam tu proba
sti: qua dictū est/ qđ sit esse cū deo: cum quo
mentē sapiētis manere immobilē/ me quā
tum assequi valeo docere voluisti.

Quō sapiētis mens immobilis cū deo manere possit/ corpore eius moto: et quid sit motus. Ca. VI.

A S
Ed illud me mouet/ quō cum iste sa
piens ꝙdiu inter homines viuit in
copore esse nō negeꝛ: quo pacto fiat
vt eius cope huc atꝙ illuc vagante mēs im
mobilis maneat. Isto enī mō potes dicere:
cū moueꝛ nauis/ hoīes qui in ea sunt non
moueri: ꝙuis ab ipsis eam possideri guber
nariꝙ fateamur. Etenī si sola eā cogitatiōe
regerent/ facerentꝙ ire quo vellent/ tamen
cum ea moueatur/ nō possunt illi qui ibidē
Licentius constituti sunt non moueri. Non ait licen/
tius/ animus ita ē in corpore vt corpus im/
Augustin⁹ peret animo. Neꝙ hoc ego dico inꝗ: sed
etiam eques nō ita est in equo/ vt ei equus
imperet: et tamen ꝙuis quo velit ire equū
Licentius agat/ equo moto moueaꝛ necesse est. Po/
Augustin⁹ test inquit sedere ipse immobilis. Cogis
nos inꝗ definire quid sit moueri: quod si
Licentius potes facias. Volo: prorsus inqt maneat
queso beneficiū tuum: Nam manet postu/
Al. rursus latio mea. Et ne me† prorsus introges vtꝝ
mihi definire placeat: quando id facere po/
tuero/ ipse profitebor. Que cū dicta essent:
puer de domo cui dederamus id negocij/ cu
currit ad nos/ ⁊ horā prandij esse nunciauit.

Tū ego: Quid sit inꝗ moueri/ nō defini/ Augustin⁹
re nos puer iste/ sed ipsis oculis cogit osten
dere. Eamus igitur: ⁊ de isto loco in aliū lo/
cum transeamus: Nam nihil est aliud nisi B
fallor moueri. Hic cū arrisissent/ discessim⁹.
At vbi refecimus corpora: quoniā celū ob/ Disputatio secunda
duxerat nubes/ solito loco in balneo con/
sedimus. Atꝙ ego: Concedis ergo inꝗ li/
centi nihil esse aliud motum ꝙ de loco in lo
cum transitum? Cōcedo inquit. Cōcedis Licentius Augustin⁹
ergo inꝗ neminē in eo loco esse in quo non
fuerat/ ⁊ motum non fuisse? Non intelligo Licentius
inqt. Si quid inꝗ in alio loco fuit dudū: Augustin⁹
⁊ nūc in alio est/ motū esse cōcedis? Assen/ Licentius
tiebaꝛ. Ergo inꝗ posset alicuius sapien/ Augustin⁹
tis viuū corpus hic modo nobiscuꝫ esse/ vt
animus hinc abesset. Posset inquit. Etiā Licentius Augustin⁹
ne inꝗ si nobiscuꝫ colloquereꝛ/ ⁊ nos aliqđ
doceret? Etiā si inqt nos ipsaꝫ doceret sa/ Licentius
piētiam/ nō illum dicerem nobiscū esse/ sed
secū. Nō igitur in corpore inꝗ. Nō inqt. Augustin⁹ Licentius
Cui ego: Corpus illđ quod careat animo: Augustin⁹
nōne mortuū fateris cum ego viuum pro/
posuerim? Nescio inquit quomodo expli/ Licentius
cem: Nam ⁊ corpus hominis viuū esse non
posse video si animus in eo nō sit: ⁊ nō pos/
sum dicere vbi sit corpus sapientis/ nō eius
animū esse cū deo. Ego inꝗ faciam vt hoc Augustin⁹
explices: Fortasse enī quia vbiꝙ deus est:
quoquo ierit sapiens inuenit deū cum quo
esse possit. Ita fit vt possimus et nō negare
illum de loco in locū transire/ quod est mo/
ueri/ et tñ semper esse cū deo. Fateor inqt Licentius
corpus illud de loco in locū transitū facere:
sed mentē ipsam nego/ cui nomē sapientis
impositum est.

Quid sit esse sine deo: et quid deum habere: item quid iusticia: ⁊ quomō deus iustus fuerit cū malum nō esset: et si ordine factum sit malum: Ca. VII.

N
Vnc interim tibi cedo inꝗ: ne res A
obscurissima et diutius diligētiusꝙ Augustin⁹
tractanda impediat in ꝑsentia pro/
positum nostrū. Sed illud videamus/ quo/
niam definitū est a nobis quid sit esse cum
deo/ vtrum possimus etiā scire quid sit esse
sine deo: quāuis iā manifestū esse arbitror.
Nam credo videri tibi eos qui cuꝫ deo non
sūt/ eē sine deo. Si possent inqt mihi ꝟba Licentius
suppetere/ dicerē fortasse qđ tibi nō displice/
ret. Sꝫ peto ꝑferas infantiā meā: resꝙ ipas
vt te decet veloci mēte ꝑripiaꝛ. Nā ⁊ isti nec
cum deo mihi videnꝛ esse/ ⁊ a deo tamē ha/
beri: Itaꝙ nō possum eos sine deo esse di/

cere q̄s deus habet. Cū deo item non dico:
quia ipsi non habent deū. Siquidē deū ha
bere iam inter nos pridem in sermone illo
De beata vita disputatiōe. 2. que die natali tuo iocūdissimū habuimus/
placuit nihil aliud esse q̄ deo perfrui. Sed
B fateor me formidare ista cōtraria: quō q̄sq̄
Augustin⁹ nec sine deo sit/ nec cū deo. Non te moueāt
ista inq̄. Nam vbi res cōuenit/ quis nō ver
ba contemnat? Quare iam ad illam tandē
ordinis definitionē redeamus. Nam ordi
nem esse dixisti quo deus agit omnia. Ni
hil autē vt video nō agit deus: Nam inde
visum tibi est/ nihil preter ordinē posse inue
Licentius niri. Manet inquit sententia mea/ sed iam
video quid sis dicturus: Utrū deus agat
Augustin⁹ que non bene agi cōfitemur. Optime in
q̄: prorsus oculum in mentem ieciisti. Sed
C vt vidisti quid essem dicturus: ita peto vi
Licentius deas quid respōdendū sit. Atq̄ ille nutās
capite atq̄ humeris. Turbamur inquit. Et
huic forte q̄stioni mater superuenerat. Atq̄
ille post aliquantū silentium petijt vt a me
hocipsum rursus interrogaret. Cui loco su
perius a trigetio fuisse responsū nō omnino
Augustin⁹ animaduerterat. Tū ego: Quid inq̄ vel
cur tibi repetā? Actū aiunt ne agas. Qua
re moneo potius vt ea que supra dicta sunt
vel legere cures/ si audire nequiuisti. Quā
quidē absentiā a sermone nostro animi tui
nō egre tuli: diuq̄ ita esse te pertuli: vt neq̄
illa impedirē que tecū intentus remotusq̄
a nobis pro te agebas/ vt ea ꝓsequerer que
te amittere stilus iste nō sineret. Nunc illud
quero quod nondum discutere diligenti ra
tione tēptauimus. Nam vt primum nobis
istaȝ de ordine questionē/ nescio quis ordo
pepererit/ memini te dixisse: hāc esse iusticiā
1. de ordine ca. 7. c. dei que separat inter bonos ⁊ malos/ ⁊ sua
cuiq̄ tribuit. Nam nulla est/ quantū sentio
manifestior iusticie definitio. Itaq̄ respon
D deas velim / vtrū tibi videat̄ aliquādo deū
Licentius nō fuisse iustū. Nūq̄ inq̄t. Si ergo semꝑ
Augustin⁹ inq̄ deꝰ iustus/ semꝑ bonū ⁊ malū fuerunt.
Monica Prorsus inq̄t mater/ nihil aliud video q̄d
sequat̄. Non eñ iudiciū dei fuit vllū quan
do malū nō fuit. Nec si aliquando bonis et
malis sua cuiq̄ nō tribuit/ potest videri iu
Licentius stus fuisse. Cui licentius. Ergo dicendum
Monica nobis censes inq̄t semper malū fuisse. Nō
Augustin⁹ audeo inq̄t illa hoc dicere. Quid inq̄ er
go dicemus? Si deus ideo iustus est/ quia
iudicat inter bonos ⁊ malos: quādo nō erat
malum/ nō erat iustus. Hic illis tacētibus/
E animaduerti. Trigetiū respōdere velle atq̄
Trigetius ꝑmisi. At ille. Prorsus erat deus iustus.

Poterat eñ bonum inquit malumq̄ secer
nere si extitisset: ⁊ ex eoipso quo poterat/ iu
stus erat. Non eñ cū dicimus ciceronē pru
denter inuestigasse coniurationem catiline
temperanter nullo corruptuȝ fuisse premio
quo parceret malis: iuste illos summo sup
plicio senatus auctoritate mactasse: fortiter
sustinuisse oīa tela inimicorū/ et molem: vt
ipe dixit inuidie: nō i eo fuissent v̄tutes iste
nisi catilina reipublice tantā perniciē com
parasset. Uirtus eñ per seipsam/ non ꝑ ali
quod huiusmodi opus consideranda est: et
in homine/ quanto magis in deo: si tamen
in angustijs rerū atq̄ verborū componere
illis ista quoquo modo permittitur: Nam
vt intelligamꝰ/ quia deus semꝑ iustus fuit:
quando extitit malū quod a bono seiunge
ret nihil distulit sua cuiq̄ distribuere. Non
eñ tunc ei erat discenda iusticia/ sed tunc ea F
vtendū quia semper habuit. Qō cū et li Augustin⁹
centius ⁊ mater in tanta necessitate appro
bassent: Quid inq̄ dicis licēti? Ubi est q̄d
tam magnopere asseruisti: nihil preter or
dinem fieri? Q̄ enim factum est vt malum
nasceret̄: non vtiq̄ dei ordine factū est/ sed
cū esset natū dei ordine inclusum est. Et ille
admirans ac moleste ferens quod tā repen
te bona causa esset lapsa de manibꝰ. Pror Licentius
sus inquit ex illo dico cepisse ordinē ex quo
malū esse cepit. Ergo inq̄ vt esset ipsū ma Augustin⁹
lum/ nō ordine factū est: si postq̄ malū ortū
est/ ordo esse cepit/ semper erat ordo apud
deum. Et aut semper fuit nihil quod dicit̄
malū: aut si aliquando inuenit̄ cepisse/ quia
ordo ipse aut bonꝰ est/ aut ex bono est/ nūq̄
aliquid sine ordine fuit nec erit aliquando.
Quis ⁊ nescio quid potius occurrit: sed il
la consuetudine obliuionis elapsum est: q̄d
credo ordine contigisse pro merito/ vel gra G
du vel ordine vite. Nescio quomodo mihi Licentius
inquit effugit quā nunc sperno sententiaȝ.
Non eñ debui dicere postq̄ malū natū est
cepisse ordinē: sed vt illa iusticia de qua tri
getius disseruit/ ita ⁊ ordinē fuisse apō deū:
sed ad vsum eius non venisse nisi postq̄ ma
la esse ceperūt. Eodem inq̄ relaberis: Il Augustin⁹
lud eñ quod minime vis inconcussum ma
net: Nam siue apud deum fuit ordo/ siue ex
illo tempe esse cepit ex quo etiā malū/ tamē
malum illud ꝓter ordinē natum est. Quod
si concedis/ fateris aliquid preter ordinem
posse fieri/ quod causaȝ tuā debilitat ac de
truncat. Si autē nō cōcedis / incipit dei or
dine natū malū videri: ⁊ malorū auctorem
deū fateberis. Quo sacrilegio mihi detesta

bilius nihil occurrit. Quod cū siue nō intel-
ligenti/ siue dissimulanti se intellexisse ver-
sarem sepius ⁊ reuoluerē/ nihil habuit quod
Monica dicerct ⁊ se silētio dedit. Tum mater: Ego
inquit nō puto nihil potuisse ꝓter dei ordi-
nem fieri: quia ipsum malū quod natū est:
nullo modo dei ordine natū est/ sed illa iu-
h stitia id inordinatum esse nō sinit/ et in sibi
Augustinꝰ meritū ordinē redegit ⁊ compulit. Hic ego
cū omnes cernerē studiosissime ac pro suis
quēqꝫ viribus deū querere/ sed ipsū de quo
1. Retract. ca. 3. e. agebamus ordinē nō tenere: quo ad illius
ineffabilis maiestatis intelligentiā perue-
nitur: Oro vos inq̄ si vt video multū dili-
gitis ordinē/ ne nos ꝑposteros ⁊ inordina-
tos esse patiamini. Quꝫ enī occultissima ra-
tio se demonstraturā polliceatur/ nihil ꝓter
diuinū ordinē fieri: tamen si quempiā ludi
magistrū audiremus/ conantē docerē pue-
rum syllabas quē prius litteras nemo do-
cuisset: nō dico ridendū tanq̄ stultū/ sed vin
ciendū tanq̄ furiosum putaremus: non ob
aliud (vt opinor) nisi ꝙ docendi ordinē non
teneret. At multa talia/ et imperitos quę a
doctis rep̄hendantur ac deridentur/ ⁊ demen-
tes homines quę nec stultorum iudiciū fu-
giunt facere nemo ambigit: et tamen etiam
ista omnia quę fatemur esse ꝑuersa/ non esse
ꝓter diuinū ordinē: alta q̄dā et a multitudi
nis vel suspitione remotissima disciplina/ se
ita studiosis ⁊ deū atqꝫ animas tātū aman
tibus animis manifestaturā esse ꝓmittit: vt
non nobis summe numerorum possint esse
certiores.

Qꝫ lex dei disciplina sit vite eru-ditionis ordinem studiosis osten-dens: et qualiter studiosis viuen-dum sit: Ca. viii.

A Ec autem disciplina ipsa dei lex est:
b quę apud eū fixa ⁊ inconcussa semp
manens in sapientes animas quasi
trāscribitur; vt tanto se sciant viuere melius
tantoqꝫ sublimius/ quanto et perfectius eā
contemplantur intelligendo/ ⁊ viuendo custo
diunt diligentius. Hęc igitur disciplina eis q̄
illā nosse desiderant/ simul geminū ordinez
sequi iubet. Cuiꝰ vna pars vitę/ altera eru-
ditionis est. Adolescentibus ergo studiosis
eius ita viuēdū est/ vt a venereis rebus/ ab
illecebris vētris ⁊ gutturis/ ab immodesto
corporis cultu ⁊ ornatu/ ab inanibus nego-
cijs ludorū/ a torpore somni atqꝫ pigritie:
ab ęmulatione/ obtrectatiōe/ inuidētia/ ab
honorū potestatūqꝫ ambitionibꝰ/ ab ipsius
etiā laudis immodica cupiditate se abstine-
ant: Amorē autē pecunię/ totiꝰ suę spei cer-
tissimū venenū esse credāt. Nihil eneruiter
faciant/ nihil audacter. In peccatis autem
suorū vel pellant omnino iram/ vel ita frę-
nent vt sit pulsę similis. Neminem oderint. B
† Nulla vitia non curare velint. Magnope Al. † Nulle vite
obseruent cum vindicant/ ne nimiū sit: cum
ignoscūt/ ne parū. Nihil puniant quod nō
valeat ad melius: nihil indulgeant qꝺ ver-
tat in peius. Suos putent omnes in quos
sibi potestas data fuerit. Ita seruiāt vt eis
dominari pudeat: ita dominentur vt eis ser-
uire delectet. In alienorū autē peccatis mo
lesti nō sint inuito. Inimicitias vitent cau-
tissime/ ferant ęquissime/ finiāt citissime. In
omni vero cōtractu atqꝫ cōuersatione cum
hominibꝰ satis est seruare vnū hoc vulgare
prouerbiū: Nemini faciāt qꝺ pati nolunt.
Rempublicā nolint administrare/ nisi per-
fecti. Perfici autē vel intra ętatē senatoriā
festinent/ vel certe intra iuuentutē. Sed q̄squis
sero ad ista se cōuerterit/ nō arbitretur nihil
sibi esse ꝓceptū: Nā ista vtiqꝫ facilius deco-
cta ętate seruabit. In omni autē vita/ loco
tēpore/ amicos aut habeant/ aut habere in-
stent. Obsequantur dignis etiā nō hoc expe-
ctantibꝰ. Supbos minꝰ curēt: minime sint.
Apte cōgruenterqꝫ viuant. Deū colant: co-
gitent: quęrant: fide/ spe/ charitate subnixi.
Optent tranquillitatē atqꝫ certū cursuz stu
dijs suis omniūqꝫ sociorū/ ⁊ sibi q̄busqꝫ pos-
sunt mentē bonā pacatāqꝫ vitā.

De studiosorū eruditiōe que fit auctoritate et ratiōe/ ⁊ q̄ꝫ vtile sit liberalibus disciplinis erudiri: ⁊ de demonū mira fallacia: Ca. ix.

S Equitur vt dicā quō studiosi erudi- A
f ri debeāt: qui sicut dictuz est viuere
instituerūt. Ad discendū itē necessa-
rio dupliciter ducimur. Auctoritate/ atqꝫ ra
tione. Tēpore auctoritas: re autē ratio prior
est. Aliud est enī qꝺ in agēdo anteponitur/
aliud qꝺ pluris in appetēdo ęstimatur. Itaqꝫ
q̄q̄ bonorū auctoritas imperitę multitudini
videatur esse salubrior/ ratio vero aptior: eru-
ditis tamē/ quia nullus hoim nisi ex imperi
to peritꝰ fit: nullus autē imperitꝰ nouit q̄lē
se debeat ꝓbere docentibꝰ: ⁊ quali vita esse
docilis possit: euenit vt omnibus bona ma
gna ⁊ occulta discere cupientibꝰ/ nō aperiat
nisi auctoritas ianuā. Quā q̄sqꝫ ingressus
sine vlla dubitatione vitę optimę pręcepta
sectatur: Per quę cū docilis factus fuerit/ tū
demū discet: ⁊ quanta ratione ꝓdita sint ea
ipsa q̄ secutus est ante rationē: ⁊ q̄d sit ipsa

ratio/quã post auctoritatis cunabula firmꝰ et idoneus iam sequit᷑ atq; comprehẽdit:et q̃d intellectus/in quo vniuersa sũt/vel ipsa potius vniuersa:ꝛ quid ꝑter vniuersa vniuersorum principiũ. Ad quã cognitionẽ in hac vita puenire pauci/vltra quã vero etiã post hanc vitã nemo progredi potest. Qui autẽ sola auctoritate cõtenti/bonis tñ moribus rectisq; votis ꝯstãter operã dederint: aut contẽnentes/aut nõ valentes disciplinis liberalibꝰ atq; optimis erudiri:beatos eos quidẽ cũ inter hoies viuũt nescio quõ appellem:tamẽ incõcusse credo mox vt hoc corpus reliquerint/eos quo bene magꝭ minusve vixerũt/ eo facilꝰ aũt difficilius libe/
B rari. Auctoritas autẽ/partim diuina ẽ/partim humana. Sed vera/firma/sũma ea ẽ q̃ diuina nominat᷑. In qua metuenda ẽ aeriorum animaliũ mira fallacia:que ꝑ rerũ ad istos sensus corporis pertinentiũ quasdam diuinatiões nõnullasq; potentias decipere animas facillime consuerũt/aut perituraũ
1. Retract. ca.3.b. fortunarũ curiosas/aut fragilium cupidas potestatũ/aut inaniũ formidolosas miraculoꝝ. Illa ẽ auctoritas diuina diceda est: que nõ solũ in sensibilibus signis trãscẽdit omnẽ humanã facultatẽ/sed ꝛ ipsum hominem agens/ostendit ei quousq; se propter
1. Retract. ca.3.c. ipsum depresserit:ꝛ nõ teneri sensibꝰ qbus videt᷑ illa miranda/sed ad intellectũ iubet euolare: simul demonstrans et quanta hic possit/et cur hec faciat/ꝛ q̃ parũ ipẽdat. Doceat enĩ oportet ꝛ factis potestatẽ suã/ꝛ humilitate clementiã/ꝛ ꝑceptione naturã que omnia sacris quibꝰ initiamur secretius firmiusq; tradunt᷑. In qbus bonorũ vita facillime nõ disputationũ ambagibus/sed mysterioꝝ auctoritate purgat᷑. Humana vero auctoritas plerũq; fallit: In eis tñ iure videt᷑ excellere/ qui q̃tuz imperitoꝝ sensus capit multa dant indicia doctrinarũ suarũ:ꝛ non viuũt aliter q̃ viuendũ esse ꝑcipiunt. Qui/
1. Retract. ca.3.b. bus si aliqua etiã fortune munera accesserint:quoꝝ appareat vsu magni/contẽptuq; maiores/difficillimũ oino est vt eis dũq; viuẽdi ꝑcepta dantibꝰ credẽs/recte vitupet᷑.

Cõmendant᷑ data viuendi ꝑcepta/que tñ pauci vident᷑ assecuti: (Ca. X.

A Hic alipius: Permagna in/
Alipius b quit vite imago abs te ante oculos nros:cũ plene/tũ breuiter cõstituta est. Cui q̃uis q̃tidianis ꝑceptis tuis inhiemus:tñ nos hodie cupidiores flagrãtioresq; reddidisti. Ad quã si fieri posset: nõ solũ nos/verũetiã cũctos hoies iã puenire et eidẽ inherere cuperẽ: vt hec sicuti auditu mirabilia/ita eẽnt imitatiõe facilia. Nã nescio quõ/ qd vtinã vl' a nobis ꝑcul absit/animꝰ humanꝰ dũ hec audiendo celestia diuina ac prorsus vera esse ꝓclamet/in appetendo aliter se gerit: vt mihi verissimũ videatur/aut diuinos hoies/aut non sine diuina ope sic
viuere: Cui ego. Hec ꝑcepta viuẽdi q̃ tibi Augustinꝰ
vt semp plurimũ placẽt alipi/ q̃uis hic meis verbis pro tpe expressa sint/ nõ tñ a me inuenta esse optime scis. His enĩ magnoꝝ hominũ et pene diuinoꝝ libri plenissimi sunt: quod nõ ꝓpter te dicendũ mihi putaui/sed ꝓpter istos adolescẽtes:ne in eis q̃si auctoritatẽ meã iure cõtemnãt. Nã mihi oino illos nolo credere/nisi docenti rationẽq; reddenti: ꝓpter quos ꝓ rerũ magnitudine concitandos etiã te arbitror istũ interposuisse sermonẽ: Non enĩ tibi sunt ad sequẽdũ ista difficilia: que tanta rapuisti auiditate/tantoq; in ea natura admirabilis impetu ingressus es/ vt ego tibi verboꝝ/tu mihi reꝝ magister effectꝰ sis. Non enĩ est modo vlla causa mentiẽdi / aut saltẽ occasio. Nam neq; te falsa tua laude studiosorẽ fieri puto: ꝛ hi assũt q̃ vtrũq; nouerũt: et ei sermo iste mittet᷑
cui nostrũ nullus ignotꝰ est. Bonos autẽ vi/ B
ros deditosq; optimis moribꝰ: si non aliter sentis atq; dixisti: pauciores te arbitror esse credere/q̃ mihi ꝓbabile est: Sed multi penitus latent te. Itẽ multoꝝ nõ latentiũ/ ea ipa q̃ mira sunt/latent: In aio enĩ sunt ista:
q neq; sensu accipi potest. Et plerũq; dum 1. Retract. ca.3.c.
cõgruere vult vitiosoꝝ hominũ colloquijs/ ea dicit q̃ haud ꝓbare videat᷑. Multa etiã facit nõ libenter ꝓpter aut vitandũ odium
hominũ/ aut ineptiã † fugiendã: qd nos au/ Al. † fugandã
dientes aut videntes difficile aliter existimamus q̃ sensus iste renũciat. Eoq; fit vt multos nõ tales esse credamꝰ/q̃les ꝛ seipsi ꝛ eos sui familiares nouerũt. Qd tibi ex amicoꝝ nostroꝝ qbusdã magnis animi bonis q̃ nos soli scimꝰ/ psuadeas velim. Nã error
iste nõ minima ex hac causa † nutrit᷑/ q nõ pau/ Al. † nutritur
ci se subito ad bonã vitã mirãdãq; ꝯuertũt: ꝛ donec alicbꝰ clarioribꝰ factis innotescant q̃les erãt esse credunt᷑. Nã ne lõgiꝰ abeã/qs istos adolescẽtes qui antea nouerat/facile credat tã studiose magna q̃rere: tantas repẽte in hac etate indixisse inimicitias voluptatibꝰ? Ergo hãc opinionẽ pellamꝰ ex aio: Nã ꝛ illũ diuinũ auxiliũ/qd vt decebat religiose in vltimo smonis tui posuisti/ latiꝰ q̃ nõnulli opinant᷑ vltra officiũ clemẽtie sue ꝑ vniuersos ꝑlos agit. Sed ad disputatiois nře si placet ordinẽ redeamꝰ: ꝛ qm̃ de auctoritate satꝭ dictũ ẽ: videamꝰ qd sibi rõ velit.

52

Quid ⁊ q̄lis sit ratio: definitio p̄terea hoīs perpulchre enucleat̄: ⁊ quibus sensibus rationis vestigia inesse possint. Capitulū.xi.

A — Al. † discutiuntur — 1. Retract. ca. 3. c.

Ratio ē mentis motio ea q̄ † discuntur distinguēdi ⁊ cōnectendi potēs: Qua duce vti ad deū intelligendū/ vel ipsam q̄ aut in nobis/ aut vsquequaq̄ ē aīam/ rarissimū oīno gen⁹ hoīm potest: Nō ob aliud/ nisi q: in istoꝝ sensuū negocia ꝓgresso/ redire in semetipm̄ cuiq̄ difficile est. Itaq̄ cū in rebus ipis fallacibus rōne totū agere hoies moliant̄/ qd sit ipa ratio/ ⁊ q̄lis sit/ nisi ꝑpauci prorsus ignorāt. Mirū videtur/ s̄ tn̄ se ita res habet. Satis ē hoc dixisse in p̄sentia: Nā si vobis rē tantā sicut intelligēda ē/ nūc ondere cupiā: tā ineptus sum q̄ arrogās/ si vel me illā iā percepisse ꝓfitear. Tamē q̄tū dignata ē: in res q̄ nobis note vident̄ ꝓcedere: indagemus eā si possum⁹ interim ꝓut susceptus sermo desiderat. Ac primū videam⁹ vbi hoc v̄bū/ quo ratio vocatur/ frequētari solet. Nā illud nos mouere maxime debet/ q̄ ipse hō a veteribus sapientib⁹ ita definit⁹ est: Hō est animal rationale mortale. Hic genere posito qd̄ animal dictū est/ videm⁹ additas duas differētias: q̄bus credo admonēdus erat hō/ ⁊ quo sibi redeundū esset/ ⁊ vnde fugiēdū. Nā vt progressus anime vsq̄ ad mortalia lapsus est: ita regressus esse in rationē debet. Uno verbo a bestijs/ q̄ rationale: ⁊ alio a diuinis separatur q̄ mortale dicit̄. Illud igit̄ nisi tenuerit bestia erit: hinc nisi se auerterit/ diuina nō erit.

Hominis definitio.

B — Differũt rationale et rationabile

Sed qm̄ solēt doctissimi viri qd inter rōnale ac rōnabile intersit/ acute subtiliterq̄ discernere: nullo modo est ad id qd̄ institutum⁹ negligēdū. Nā rōnale eē dixerunt qd̄ rōne vteret̄ vel vti possit: Rōnabile aūt qd̄ rōne factū esset aut dictū. Itaq̄ has balficas rationabiles possum⁹ dicere/ nostrūq̄ sermonē: rationales autē vel illum qui has fecit/ vel nos qui loquimur. Ergo ꝓcedit ratio ab anima rationali. s. in ea que vel fiunt rationabilia/ vl' dicunt̄. Duo ergo video in q̄bus potentia visq̄ rōnis possit ipsis etiā sensib⁹ admoueri. Opera hoim q̄ videntur: ⁊ verba q̄ audiunt̄. In vtroq̄ autem vtitur mens gemino nuncio pro corporis necessitate: vno qui oculorum est: altero qui aurium. Itaq̄ cū aliqd videmus congruentibus sibi partibus figuratū/ nō absurde dicimus rationabiliter apparere. Itemq̄ cū aliquid bene cōcinere audimus/ nō dubitamus dicere q̄ rationabiliter sonat. Nemo autem non rideatur si dixerit: rationabiliter olet/ aut rationabiliter sapit/ aut rationabiliter molle est: nisi forte in his q̄ ꝓpter aliquid ab hominibus ꝓcurata sunt vt ita olerent/ vel saperent/ vel feruerēt/ vel quid aliud. Ut si qs locū vnde grauib⁹ odorib⁹ serpentes fugant̄/ rōnabiliter dicat ita olere/ causam intuens quare sit factum: aut poculum qd̄ medicus cōfecerit/ rationabiliter amarū esse vel dulce: aut qd̄ temperari languido solitum iusserit calere rationabiliter aut tepere. Nemo aūt hortū ingressus/ ⁊ rosam narib⁹ admouens/ audet ita † dicere: q̄ rationabiliter fragrat: nec si medicus illam vt olfaceret iusserit: Tunc eñ p̄ceptum vel datum illud rationabiliter/ nō tamen olere rationabiliter dicit̄: Nec ꝓpterea quia naturalis ille odor est. Nam q̄uis a coco pulmentū condiatur/ rationabiliter conditum possumus dicere: rationabiliter autē sapere cū causa extrinsecus nulla sit: sed p̄senti satisfiat voluptati/ nullo modo ipsa loquēdi cōsuetudine dicitur. Si eñ queratur de illo cui poculū medicus dederit: cur id dulciter sentire debuerit: aliud īfertur propter quod ita est: id est morbi genus/ quod iam non in illo sensu est/ sed aliter sese habet in corpore. Si autem rogetur liguriens aliquid gule stimulo concitatus/ cur ita dulce sit: et respondeat: quia libet: aut quia delector: nemo illud dicet rationabiliter dulce/ nisi forte illius delectatio alicui rei sit necessaria: ⁊ illud quod mandit ob hoc ita cōfectum sit.

Al. † laudare

C — 1. Retract. ca. 3. c.

Tenemus quātū inuestigare potuimus quedam vestigia rationis in sensibus: et qd̄ ad visū atq̄ auditū ꝑtinet in ipsa etiā voluptate. Alij vero sensus nō in voluptate sua/ s̄ ꝓpter aliquid aliud solēt hoc nomē exigere: id aūt est rōnalis aīantis factū ꝓpt̄ aliquē finē. Sed ad oculos qd̄ pertinet / in q̄ ꝯgruētia partiū rōnabilis dicit̄/ pulchrū appellari solet. Qd̄ vero ad aures: quando rōnabilē concentū dicim⁹ cantūq̄ nūerosum rōnabiliter esse cōpositū / suauitas vocat̄ ꝓprio iam noīe. Sz neq̄ in pulchris rebus cū nos color illicit/ neq̄ in aurium suauitate cū pulsa chorda q̄si liquide sonat atq̄ pure/ rōnabile illud dicere solem⁹. Restat ergo vt in istoꝝ sensuum voluptate id ad rōnem ꝑtinere fateamur/ vbi q̄dā dimensio est atq̄ modulatio. Itaq̄ in hoc ipso edificio singula bene considerantes/ non possumus non offendi/ q̄ vnum ostium videmus in latere: alterum prope in medio/ nec tamen in medio collocatū. Quippe in rebus fabricatis nulla cogente necessitate iniqua/ dimensio partiū facere ipsi aspectui

velut quādā videt iniuriā. Qd autē intus
tres fenestre: vna in medio / due a lateribus
paribus interuallis solio lumen infundūt:
ꝙ nos delectat diligentius intuentes / ꝙꝙ
in se animū rapit manifesta res est / nec mul
tis verbis vobis aperienda. Unde ipsi ar/
chitecti iā suo ꝟbo / rōnē / istā vocāt: ꝛ par/
tes discordyter collocatas / dicūt nō habere
rōnem. Qd late patet: ac pene in oēs artes
operaꝙ humana diffundit. Jā in carmini/
bus / in qb⁹ itē dicim⁹ esse rōnē ad volupta/
tem auriū ptinentē: qs nō sentiat dimensio
D nē esse totius hui⁹ suauitatis opificē? Sed
histrione saltante / cū bene spectantib⁹ gest⁹
illi oēs signa sint rerū: ꝙuis mēbroꝝ nume
rosus qdā motus oculos eadē illa dimēsio/
ne delectet: dicit tñ rōnabilis illa saltatio /
ꝙ bene aliquid significet ꝛ ostēdat / excepta
sensuū voluptate. Non eñ si pennatā vene
rem faciat ꝛ cupidinē palliatū: ꝙuis id mi/
ra membroꝝ motione atꝙ collocatione de/
pingat: oculos videt offendere / sed p oculos
animū / cui rerū signa illa monstrant. Nam
oculi offenderent si nō pulchre moueretur:
Hoc eñ ptinebat ad sensum: in quo aīa eo
ipso ꝙ mixta est corpori pcipit voluptatē.
1. Retract. ca. 3. c. Aliud ergo sensus / aliud p sensū. Nā sensū
mulcet pulcher motus: p sensū autē animū
solū pulchra in motu significatio. Hoc etiā
in aurib⁹ facilius aduertit: Nā qcqd iucūde
sonat / illū ipsū auditū libet / atꝙ illicat: qd
autē p eundē sonū bñ significat: nūcio qdē
auriū / s ad solā mētē refert. Itaꝙ cū audi/
m⁹ illos ꝟsus: Quid tñ oceano ꝓperent se
tingere soles Hiberni: vl ꝗ tardis mora no/
ctib⁹ obstet? Aliter metra laudam⁹ / aliterꝙ
sententiā: nec sb eodē intellectu dicim⁹: ratio/
nabiliter sonat: et rōnabiliter dictū est.

Qz rōnabilitas in trib⁹ rerū generib⁹ appareat: et qua rōne reb⁹ īposita sint vocabula: inuēte littere: distincta ꝟba: deniꝙ tota pfecta grammatica / que et historiam complectitur: Ca. XII.

A Rgo iam tria genera sunt rerū in q/
c bus illud rōnabile apparet. Unum
est in fact⁹ ad aliquē finē relatis: al/
Al. docendo terū in⁺ dicēdo: tertiū in delectādo. Primū
nos admonet nihil temere facere: secunduz
recte docere: vltimū beate contemplari. In
moribus est illud superius: hec autē duo in
disciplinis / de qbus nūc agim⁹. Nāꝙ illud
qd in nobis est rationale. i. quo ratione vti/
tur / ꝛ rationabilia vel facit vel sequit: quia
naturali quodā vinculo in eorum societate
astringebat cū qbus illi erat ratio ipsa com
munis / nec homini hō firmissime sociari pos Occasio vocabulorū
set nisi colloquerentur: atꝙ ita sibi mentes
suas cogitationesꝙ quasi refunderēt / vidit
esse imponēda rebus vocabula: id est signi/
ficantes quosdaz sonos: vt quoniā sentire
animos suos nō poterant: ad eos sibi copu
landos sensu quasi interprete vterent. Sz
audiri absentiū verba non poterāt: ergo il/ Occasio litterarum
la ratio peperit litteras / notatis oībus oris
ac lingue sonis / atꝙ discretis. Nihil autem
hoꝝ facere poterat si multitudo rerum sine
quodā defixo termino infinite patere vide/
retur: Ergo vtilitas numerandi magna ne/ Occasio numeri.
cessitate aiaduersa est. Quib⁹ duob⁹ reper/
tis / nata est illa librarioꝝ et ⁺calculoꝝ pro/ Al. tcalculonum
fessio velut quedā grāmatice infantia: quā
varro litterationē vocat: grece autē quomo
do appellet nō satis in p̄senti recolo. Pro/ B
gressa deinde ratio animaduertit eosdē oris
sonos qbus loqueremur / ꝛ quos litteris iā Occasio discretiōis lrarū syllabarū et verborū
signauerat alios esse q moderato varie hia/
tu quasi enodati ac simplices faucibus sine
vlla collisiōe defluerent: alios diuerso pres/
su oris / tenere tamē aliquē sonū: extremos
autē / qui nisi adiunctis sibi primis erumpe
re nō valerent. Itaꝙ litteras b ordine quo
exposite sūt / vocales / semiuocales ꝛ mutas
nominauit. Deinde syllabas notauit. Dein
de verba in octo genera formasꝙ digesta
sunt. Omisꝙ illoꝝ motus / integritas / iun/
ctura perite subtiliterꝙ distincta sunt. In/
de iam numeroꝝ ꝛ dimensionis non imme/
mor / adiecit animū in ipsas vocū ꝛ syllaba/
rum varias moras: atꝙ inde spacia tēporū
alia duplicia / alia simplicia esse cōperit: qui
bus longe breuesꝙ syllabe tenderent. No/
tauit etiā ista / ꝛ in regulas certas disposuit.
Poterat iam perfecta esse grammatica: sed C
quia ipo nomine pfiteri se litteras clamat:
vnde etiā latine litteratura dicit: factū est /
vt quicquid dignū memoria litteris man/
daretur / ad eaz necessario pertineret: Itaꝙ
vnū quidem nomē / sed res infinita / multi/ Occasio historie
plex curarū plenior ꝙ iucunditatis aut ve/
ritatis: huic discipline accessit historia / non
tam ipsis historicis ꝙ grāmaticis laborio/
sa. Quis eñ ferat imperitū videri hominez
q volasse dedalū nō audierit: mendacē illū
qui finxerit: stultū qui crediderit: impuden/
tem qui interrogauerit non videri? Aut / in
quo nostros familiares grauiter miserari so
leo / q si nō respōderint / quid vocata sit ma/
ter euriali / accusantur inscitie: cum ipsi eos
a qbus ea rogant / vanos ꝛ ineptos nec cu/
riosos audeant appellare?

Qua rõne inuẽta atq3 excogitata logica simul ⁊ rhetorica: Ca.XIII.

A Illa igit̃ ratione pfecta dispositaq3 grãmatica/ admonita est q̃rere atq3 attendere hanc ipsam vim que peperit artẽ. Nã eã definiẽdo/ distribuẽdo/ colligendo: non solũ digesserat atq3 ordinauerat/ verũ ab omni etiã falsitatis irreptione defenderat. Quõ ergo trãsiret ad alia fabricanda: nisi ipsa sua prius quasi q̃dã machinamẽta ⁊ instrumẽta distingueret/ notaret/ digereret/ proderetq3 ipsã disciplinã disciplinarũ: quã dialecticã vocãt? Hec docet docere: hec docet discere. In hac se ipsa ratio demonstrat atq3 aperit/ que sit/ quid velit/ q̃d valeat. Scit scire sola scientes facere:

B nõ solũ vult/ sed etiã potest. Verũ qm̃ plerumq3 stulti hoĩes/ ad ea que suadent̃ recte/ vtiliter ⁊ honeste/ nõ ip̃am sincerissimã quã rarus animus videt veritatem/ sed pprios sensus cõsuetudinẽq3 sectantur: oportebat eos nõ doceri solũ quãtũ queũt/ sed sepe et maxime cõmoneri. Hanc suã partẽ que id ageret/ necessitatis pleniorẽ q̃3 puritatis refertissimo gremio delitiarũ q̃s populo spargat/ vt ad vtilitatẽ suã dignet̃ adduci/ vocauit rhetoricã. Hacten⁹ pars illa q̃ in significando rationabilis dicit̃/ studijs liberalib⁹ disciplinisq3 pmota est.

1. Retract. ca.3.c.

Qua rõne musica/ q̃ ⁊ poeticam cõtinet/ adinuenta sit: Ca.XIIII.

A Hinc se illa ratio ad ipsarũ rerũ diuinarum beatissimã contẽplationẽ rapere voluit. Sed ne de alto caderet quesiuit gradus/ atq3 ipsa sibi viã per suas possessiones ordinẽq3 molita est. Desiderabat eñ pulchritudinẽ quam sola ⁊ simplex posset sine istis oculis intueri: impediebat̃ a sensibus. Itaq3 in eos ipsos paululũ aciẽ torsit qui veritatẽ sese habere clamantes/ festinantẽ ad alia pergere importuno strepitu reuocabant. Et primo ab aurib⁹ cepit: quia dicebãt ipsa verba sua esse/ q̃bus iam ⁊ grãmaticã ⁊ dialecticã ⁊ rhetoricã fecerat. At ista potentissima secernẽdi cito vidit q̃d inter sonũ ⁊ id cuius signũ esset distaret. Intellexit nihil aliud ad auriũ iudiciũ ptinere q̃3 sonũ: eũq3 esse triplicẽ: Aut in voce aiantis: aut i eo quod flatus in organis faceret: aut in eo qõ pulsu ederet̃. Ad pmũ ptinere tragedos/ vel comedos/ vl̃ choros: cuiuscemodi atq3 oẽs omnino qui voce ppria canerent. Secundũ tibijs ⁊ similib⁹ instrumẽtis deputari. Tertio dari citharas/ lyras/ cymbala/ atq3 omne qõ pcutiendo canorũ

1. Retract. ca.3.c.

Triplex son⁹

B esset. Videbat autẽ hãc materiã esse vilissimã/ nisi certa dimensiõe tẽporũ/ ⁊ acuminis grauitatisq3 moderata varietate soni figurarent̃. Recognouit hinc esse illa semina q̃ in grãmatica: cũ syllabas diligẽti cõsideratione versaret pedes ⁊ accentus vocauerat. Et quia in ipsis verbis breuitates ⁊ longitudines syllabarũ ppe equali multitudine sparsas in oratione attẽdere facile fuit: temptauit pedes illos i ordines certos disponere atq3 cõiungere: ⁊ in eo primo sensum ip̃m secuta/ moderatos impressit articulos: q̃ et cesa ⁊ mẽbra nominauit. Et ne longius pedum cursus puolueret̃ q̃3 eius iudiciũ posset sustinere/ modũ statuit vnde reuerteret̃ et ab eo ipso versum vocauit. Qõ autẽ nõ esset certo fine moderatũ/ sed tamen rõnabiliter ordinatis pedibus curreret/ rithmi nomine notauit: qui latine nihil aliud q̃3 numerus dici potuit. Sic ab ea poete geniti sunt. In q̃bus cũ videret nõ solum sonorũ/ sed etiam verborũ rerũq3 magna momẽta: plurimũ eos honorauit/ eisq3 tribuit quorũ vellent rationabiliũ mendaciorũ potestatẽ. Et qm̃ de prima illa disciplina stirpem ducebant/ iudices in eos grãmaticos esse pmisit. In hoc igitur quarto gradu/ siue in rithmis/ siue in ipsa modulatione intelligebat regnare numeros/ totũq3 pficere. Inspexit diligentissime cuiusmodi essent: reperiebat diuinos ⁊ sempiternos: p̃sertim q ipsis auxiliantib⁹ oĩa supiora cõtexerat: Et iã tolerabat egerrime splendorẽ illorũ atq3 serenitatẽ/ corporea vocũ materia decolorari. Et qm̃ illud qõ mẽs videt semp ẽ p̃sens ⁊ imortale approbat̃: cuius generis numeri apparebant: sonus autẽ quia sensibilis res est/ preterfluit in p̃teritũ tẽpus/ imprimiturq3 memorie rationabili mẽdacio: iam poetis fauente ratiõe q̃rendũ ne q̃d ppaganis similiter id esset memorie filius musus/ iouis et memorie filias musas esse/ cõfictũ est. Vñ ista disciplina sensus intellectusq3 pticeps musice nomẽ inuenit.

Versus vnde dicatur

Rithmus

C

1. Retract. ca.3.c.

Quibus ordine et ratione geometria/ item et astronomia inuente: anime immortalitas cõprobata: ⁊ q anima numerus esset suspicata: Ca.XV.

A Hinc est profecta in oculorũ opes: et terrã celũq3 illustrãs/ sensit nihil aliud q̃3 pulchritudinem sibi placere: ⁊ in pulchritudine figuras: ⁊ in figuris dimensiones: ⁊ in dimensiõib⁹ numeros. Quesiuitq3 ipsa secũ/ vtrũ ibi talis linea talisq3 rotunditas/ vel quelibet alia forma et figura esset qualẽ intelligentia contineret. Longe

deteriorē inuenit: ꝛ nulla ex pte qđ videret
oculi cū eo qđ mēs cerneret cōparādū. Hec
ꝙ distincta ꝛ disposita i disciplinā redegit
appellauitq; geometricā. Mot⁹ eā celi mul
tum mouebat: ꝛ ad se diligēter ꝯsiderandū
inuitabat. Etiā ibi p ꝯstantissimas tēporū
vices / p astroꝝ ratos definitosq; cursus / p
interualloꝝ spacia moderata / intellexit ni/
hil aliud ꝙ illā dimensionē nūerosq; dña/
ri. Que sitr definiendo ac secernēdo i ordi/
nē nectens / astrologiā genuit: magnū reli/
B giosis argumētū / tormentūq; curiosis. In
his igit oībus disciplinis occurrebāt ei oīa
numerosa: ꝙ tñ i illis dimensionib⁹ hic ma/
nifesti⁹ eminebāt: qs i seipsa cogitādo atq;
voluēdo intuebat verissimas. In his aūt ꝙ
sentiūt / vmbras eaꝝ poti⁹ atq; vestigia re/
colebat. Hic se multū erexit multūq; ꝑsum
psit: Ita ausa ē imortalē aīam cōprobare.
Tractauit oīa diligenter: pcepit ꝑrsus se
plurimū posse: ꝛ qcqđ posset / numeri posse.
Mouit eā qddā miraculū: et suspicari ce/
pit seipsā fortasse numeꝝ esse eūipsū q cū/
cta numerarēt: Aut si id nō eēt: ibi tñ eā eē
q puenire satageret. Hūc vo toti virib⁹ ꝯp/
hendit / q iā vniuerse veritati index futur⁹ /
Lib. 3. contra academicos. ca. 5. a. ille cuius mentionē fecit alipi⁹ cū de acade
micis ꝗreremus / q̄si pteus in manib⁹ erat.
Imagines eñ false reꝝ eaꝝ quas numera
mus ab illo occultissimo quo numeramus
defluētes / i sese rapiūt cogitationē: ꝛ sepe
illū cū iam tenetur elabi faciunt.

Quo ordine ad itelligēda ꝯtēplā/ daq; diuina intellect⁹ sursū ferat p numeros simplices ꝛ itelligibiles: ad quoꝝ cognitionē vsus libera/ liū artiū / qb⁹ a pueritia opa dāda est / conducit plurimū: Ca. XVI.

q Uib⁹ si qsq; nō cesserit: ꝛ illa oīa ꝙ
p tot disciplinas late, variecq; diffu
sa sūt / ad vnū qddā simplexq; veꝝ cer
tūq; redegerit / eruditi noīe dignissim⁹: nō
temere iā ꝗrit illa diuina: nō iā credēda so/
lū / verūetiā ꝯtēplāda / intelligēda atq; reti/
nēda. Quisqs aūt vl adhuc seru⁹ cupidita/
tū / ꝛ inhiās reb⁹ pereuntib⁹ / vel iā ista fugi/
ens casteq; viuēs: nesciēs tñ qđ sit nihil / qđ
informis materia / qđ formatū exanime / qđ
species i corpe / qđ loc⁹ / qđ tps / qđ i loco / qđ
i tpe / quid mot⁹ sm locū / quid mot⁹ non sm
locū / qđ stabil mot⁹ / quid sit euū: ꝛ quid sit
nec in loco esse nec nusq;: et qđ sit ꝑter tps
ꝛ semp esse: qđ sit ꝛ nusq; eē ꝛ nusq; nō esse:
et nūq; esse et nūq; non esse: Quisqs ꝗ ista
nesciēs / nō dico de sūmo illo deo qui scitur
meli⁹ nesciendo / sed de aīa ipsa sua ꝗrere ac
disputare voluerit: tantū errabit q̄ntū er/
rari plurimū pōt: facili⁹ autē cognoscet ista
qui nūeros simplices atq; itelligibiles cō/
prehēderit. Porro istos cōprehēdet / q ꝛ ige
nio valēs ꝛ ꝑuilegio etati / aut cuiuslibet fe
licitati ociosus / et studio vehemēter icēsus
memoratū disciplinaꝝ ordinē q̄ntū satis ē
fuerit ꝑsecutus. Cū eñ artes ille oēs libe/
rales / partim ad vsū vite / partim ad cogni
tionē reꝝ ꝯtemplationēq; discant: vsū ea/
rū assequi difficillimū ē / nisi ei qui ab ipsa
pueritia ingeniosissimus / instantissime at/
q; constantissime operā dederit.

Hortat / simulq; edocet augustin⁹ matrē suā ꝺ oīb⁹ artib⁹ ꝗdā paucis sima sz potissima eligere: ꝛ ꝙ diffi cile sit ad eū ꝫmonē deuenire q lo/ cutiōis ꝛ lingue vitio careat: qn ꝛ in oratiōe sua solecismos posse re/ periri nō abnegat: de reb⁹ aūt ob/ scurissimis ꝛ diuinis / vt de mundi creatione / ꝛ si semp aut qua condi/ tione malū fuerit / abstinēdū cēset: Ca. XVII. B

q Uid vo ex illis ad id
quod querim⁹ opus ē / nec te queso
mater hꝰ velut rerū imensa ꝗdā sil/
ua deterreat. Etenī quedā de oīb⁹ eligen
tur numero paucissima. i. potentissima: co/
gnitione aūt multis quidē ardua: Tibi tñ
cui⁹ ingeniū quotidie mihi nouū est / ꝛ cui⁹
animū vel etate / vel admirabili tēperātia
remotissimū ab oīb⁹ nugis / ꝛ a magna la
be corpis emergentē / in se multū surrexisse
cognosco: tā erūt facilia ꝙ difficilia tardis/
simis / miserrimeq; viuentibus. Si eñ dicā
te facile ad eū sermonē puenturā / q locuti/
onis ꝛ lingue vitio careat / ꝑfecto mētiar.
Me eñ ipsū cui magna necessitas fuit ista
† pdiscere adhuc i multis vboꝝ sonis / itali Al. † pducere
exagitāt: ꝛ a me vicissim qđ ad ipsum sonū
attinet repħēdunt. Aliud ē eñ esse arte / ali
ud gente secuꝝ. Solecismos aūt qs dicim⁹
fortasse qsq; doct⁹ diligēter attendēs i ora/
tione mea repiat. Nō eñ defuit q mihi nō/
nulla hmōi vitia ipsū ciceronē fecisse ꝑitissi
me ꝑsuasisset. Barbarismoꝝ aūt gen⁹ nris
tpibus tale compꝉū ē / vt et ipsa eius ratio
barbara videat q roma seruata est. Sed tu

ꝯtēptis istis vel puerilib⁹ reb⁹/vel ad te nō
pertinētibus/ita grammatice pene diuinā
vim naturā q̄ȝ cognosces/vt ei⁹ aīam tenu/
isse/corp⁹ reliquisse disertis videaris. Hoc
etiā de ceteris hmōi artibus dixerim: quas
si penitus fortasse ꝯtēnis/ admoneo te q̄n/
tum filius audeo/quantū q̄ȝ pmittis/ vt fi/
dē istam tuā quā venerādis mysterijs pce/
B pisti/firme cauteq̄ȝ custodias: Deinde vt ī
hac vita atq̄ȝ morib⁹ ꝯstanter vigilanterq̄ȝ
permaneas. De reb⁹ aūt obscurissimis ꝛ tñ
diuinis: quō deus et nihil mali faciat/ꝛ sit
oīpotens: ꝛ tanta mala fiant: ꝛ cui bono
mundū fecerit q̄ nō erat idign⁹: ꝛ vtꝝ semꝑ
fuerit malum/an tpe ceperit/et si semꝑ fuit
vtꝝ sub ꝯditione dei fuerit/ꝛ si fuit/vtꝝ eti
am iste mund⁹ semꝑ fuerit: in q̄ illud malū
diuino ordīe domitaret: Si aūt hic mund⁹
aliq̄n esse cepit/quō anteq̄ȝ esset potestate
dei malū tenebatur: ꝛ quid op⁹ erat mun/
dū fabricari: quo malū quod iam dei pote/
stas frenabat/ad penas aīarū includeret.
Si autē fuit tp̄s/ quo sub dei dominio ma
lū nō erat/quid subito accidit qđ ꝑ eterna
retro tpa non acciderat. In deo eñ nouū
extitisse ꝯsiliū/ne dicā impiū/ineptissimū ē
dicere. Si autē importunū fuisse et q̄si im/
probū/malū deo dicim⁹: qđ nōnulli existi/
māt: iā nemo doct⁹ risū tenebit: nemo suc/
cēsebit indoct⁹. Quid eñ potuit deo noce/
re mali/ nescio q̄ illa natura. Si eñ diceret
nō potuisse: fabricādi mūdi causa nō erit: si
potuisse diceret/inexpiabile nefas ē/deum
violabilē credere: nec ita saltē vt vel v̄tute
ꝓuiderit ne sua substantia violaret. Nāq̄ȝ
aīam penas hic pēdere fatent: cū inter ei⁹
ꝛ dei substantiā nihil velint oīno distare.
Si autē illū mundū nō factū dicamus: im/
pium ē atq̄ȝ ingratū credere/ne illud sequa
tur/ q̄ de⁹ eū nō fabricarit. Ergo de his at/
q̄ȝ hmōi rebus/aut ordine illo eruditionis/
aut nullo mō quicq̄ȝ requirendū est.

Ad altissimarū rerū cognitionē
nemo sine dialectica/ ꝛ numerorū
sciētia/quam philosophie discipli
na docet/ aspirare debet: Et quo
ordine discedi aīa ī sui ꝛ vni⁹ siue
vnitatis cognitionē/que in oīb⁹
rebus attendit/assurgat: Ca. xviii.

A Tne quisq̄ȝ latissimū aliquid nos
c complexos esse arbitret/ hoc dico
planius atq̄ȝ breuius. Ad istaꝝ re
rum cognitionē nemīnē aspirare debere si/
ne illa quasi duplici sciētia bone disputati/
onis/potentieq̄ȝ numeroꝝ. Si quis etiam
hoc plurimū putat/solos numeros optime
nouerit/aut solam dialecticā: Si ꝛ hoc infi
nitū est: tñ pfecte sciat quid sit vnū in nu/
meris: quātū q̄ȝ valeat/ nondū illa summa
lege summoq̄ȝ ordine reꝝ omniū/ sed ī his
que quotidie passim sentim⁹ atq̄ȝ agimus.
Excipit eñ hanc eruditionē iā ipsa philo/
sophie disciplina: ꝛ in ea nihil plus inueni/
et q̄ȝ quid sit vnū: sed longe altius longeq̄ȝ
diuinius. Cuius duplex questio ē: Una de
anima/altera de deo. Prima efficit vt nos/
metipsos nouerimus: altera vt originē no
strā. Illa nob dulcior/ista ꝟ clarior: illa nos Al. feberior.
dignos beata vita/beatos hec facit: Pri/
ma ē illa discentibus/ista iā doctis. Hic est
ordo studioꝝ sapiētie/ꝑ quē fit quisq̄ȝ ido/
neus ad intelligendū ordinē rerū: id est ad
dinoscēdos duos mūdos/ꝛ ipsum parentē
vniuersitatis: cui⁹ nulla sciētia ē in anima/
nisi scire quō euȝ nesciat. Hunc igit ordinē B
tenēs anima iaȝ philosophie tradita/ꝑmo
seipsam inspicit: ꝛ cui iam illa eruditio per/
suasit/aut suā/ aut seipsam esse rationē: in
ratione autē aut nihil esse melius ꝛ potēti/
us numeris/aut nihil aliud q̄ȝ numerū esse
rationē/ita secū loquet. Ego quodaȝ meo
motu interiore ꝛ occulto/ea q̄ discēda sunt
possū discernere ꝛ ꝯnectere: ꝛ hec vis mea
ratio vocat: Quid autē discernendū est ni/
si quod aut vnū putat et nō ē: aut certe nō
tam vnū est q̄ȝ putatur? Itē cur quid con/
nectendū est/nisi vt vnū fiat/ quantū pōt?
Ergo ꝛ in discernēdo ꝛ in connectēdo/ vnū
volo/ ꝛ vnū amo. Sed cū discerno/ purga/
tū: cū connecto/integrū volo. In illa parte
vitant aliena: in hac ꝓpria copulantur/ vt
vnū aliquid pfectū fiat. Lapis vt esset la/ Q͛ oīa ī vnū
pis/oīes eius ptes/oīisq̄ȝ natura in vnū tendant.
solidata ē. Quid arbor? Nōne arbor nō es/
set/si vna nō esset? Quid mēbra cuiuslibet
animātis ac viscera/et quicq̄d ē coꝝ e qui/
bus constat? Certe si vnitatis patiant di/
uortiū/nō erit animal. Amici quid aliud q̄ȝ
vnū esse conant? Et quāto magis vnū/tā/
to magis amici sūt. Populus vna ciuitas
est/cui ē periculosa dissensio. Quid ē autē
dissentire nisi nō vnū sentire? Ex multis mi/
litibus fit vn⁹ exercit⁹. Nōne quęuis mul/
titudo eo minus vincit/quo magis in vnū

coit? Unde ipsa coitio in vnum cuneus nominatus ē quasi couneus. Quid amor omnis? Nonne vnū vult fieri cum eo qđ amat? Et si ei contingat, vnū cū eo fit. Voluptas ipsa non ob aliud delectat vehemētius, nisi ꝙ amantia sese corpora in vnū cogunt. Dolor vñ perniciosus ē? Quia id qđ vnū erat dissicere nitit̄. Ergo molestū ⁊ periculosum est cū eo vnū fieri qđ separi pōt.

De brutis aialibus multa faciētibus numerosa, numeros tñ non cognoscētibus hō melior sit ꝑ rationē, q̄ immortalis ē: et qualiter se ordinare quisqꝫ debeat vt deū videre possit: ⁊ q̄ iucunda mirādaqꝫ sit huiusmodi visio: Ca. xix

A Ex multis reb⁹ passim anteiacētib⁹ deinde i vnā formā ꝯgregatꝭ, vnā facio domū. Melior ego, siquidē ego facio, illa fit: Ideo melior quia facio: non dubiū est inde me esse meliorē q̄ domus est. Sed nō inde sū melior hirundine aut apicula: nā ⁊ illa nidos affabre struit, ⁊ illa fauos: sed his melior, qꝛ rationale aīal sum. At si in ratis dimensionibus ratio ē, nūquid nā ⁊ aues qđ fabricāt minus apte ꝯgruēterqꝫ dimēsum ē? Immo numerosissimū est. Non ergo numerosa faciēdo, sed numeros cognoscendo melior sū. Quid ergo, illę nesciētes opari numerosa poterāt? Poterāt ꝑfecto. Vñ id docet? Ex eo ꝙ nos quoqꝫ certis dimēsiōib⁹ ratiōe linguā dentibus ⁊ palato accōmodam⁹, vt ex ore litterę ac verba ꝓrumpāt: nec tñ cogitamus cū loquimur q̄ motu oris id facere debeam⁹. Deinde qs bon⁹ cantator, etiā si musicę sit imperit⁹, nō ipo sensu naturali ⁊ rhythmū ⁊ melos ꝑceptū memoria custodiat i canēdo? Quo quid fieri numerosius pōt? Hoc nescit indoctus, sed tñ facit operante natura. Qñ aūt melior ⁊ pecorib⁹ ꝓponendus? Qñ nouit qđ faciat: Nihil aliud me pecori ꝓponit, nisi ꝙ rationale aīal sum. Quomō igit̄ imortalis ē ratio, ⁊ ego simul ⁊ rationale ⁊ mortale quiddā esse definior? An ratio non ē imortalis? Sed vnū ad duo, vel duo ad q̄tuor verissima ratio ē. Nec magꝭ heri fuit ista ratio vera q̄ hodie: nec magꝭ cras aut post annū erit vera. Nec si ois iste mūdus ꝯcidat, poterit ista ratio nō eē: ista eñ semꝑ talis ē: mūdus aūt iste nec heri habuit, nec cras habebit qđ habet hodie: nec hodierno ipso die vel spacio vni⁹ horę eodē loco solē habuit: Ita cū i eo nihil manet, nihil vł ꝑuo spacio tpis habet eodē mō. Igit̄ si imortalis ē ratio: ⁊ ego q̄ ista oīa vel discerno vel ꝯnecto, ratio sū: illud quo mortale appellor non ē meū. Aut si aīa non id est qđ ratio: ⁊ tñ ratione vtor: ⁊ ꝑ rationē melior sum: a deteriore ad melius, a mortali ad immortalē fugiendū est. B Hęc et alia multa secū anima hñ erudita loquit̄, atqꝫ agitat: quę ꝑsequi nolo: ne cum ordinē vos docere cupio, modum excedā, qui pater est ordinis. Gradatim eñ se et ad mores vitamqꝫ optimā, non iā sola fide, sed certa ratione ꝑducit. Cui numeroꝝ vim atqꝫ potētiā diligēter intuenti, nimis indignū videbit̄ et nimis flendū ꝑ suā scientiā versū hñ currere, citharāqꝫ cōcinere: ⁊ suā vitā seqꝫ ipsā qua aīa ē deuiū iter seq̄: ⁊ dominātē sibi libidine, cū turpissimo se vitioꝝ strepitu dissonare. Cū autē se cōposuerit et ordinarit ac ꝯcinnā pulchramqꝫ reddiderit, audebit iam deū videre: atqꝫ ipsū fontē vñ manat omne verū, ipsumqꝫ patrē veritatis. Deus magne, qui erunt illi oculi, q̄ sani, q̄ decori, q̄ valentes, q̄ ꝯstantes, q̄ sereni, q̄ beati? Quid autē ē illud qđ videt? Quid quęso? Quid arbitremur, q̄d ęstimem⁹, quid loquamur? Quotidiana vba occurrūt, ⁊ sordidata sunt oīa vilissimis rebus. Nihil amplius dicā nisi ꝑmitti nobis aspectū pulchritudinis: cui⁹ imitatione pulchra, cui⁹ cōparatione fęda sunt cętera. Hanc quisqs viderit: videbit autē q̄ hñ viuit, hñ orat, hñ studet: qñ eū mouebit, cur alius optās habere filios non habet, alius abundāter exponat, alius oderit nascituros, diligat alius natos. Quō nō repugnet, nihil futuꝝ esse qđ nō sit apud deū, ex q̄ necesse est ordine oīa fieri: ⁊ tamē nō frustra deum rogari. Postremo qñ istum virū mouebūt, aut vlla onera, aut vlla ꝑicula, aut vlla fastidia, aut vlla blandimenta fortunę? In hoc eñ sensibili mundo vehemēter considerandū est, q̄d sit tēpus ⁊ loc⁹, vt qđ delectat i parte, siue loci, siue tpis: intelligatur tñ multo esse melius totū cuius illa pars ē: ⁊ rursus qđ offendit in parte ꝑspicuū sit homini docto, non ob aliud offendere, nisi quia non videt̄ totū, cui ps illa mirabiliter congruit: In illo vo mundo intelligibili quālibet partē totā pulchrā esse atqꝫ ꝑfectā. Di-

centur ista latius/si vestra studia siue memorati istum a nobis/siue aliū fortasse breuiorē atq̧ cōmodiorē/rectum tñ ordinē vt hortor ac spero tenere istituerint:atq̧ omnino grauiter ↄstanterq̧ tenuerint.

Epilogādo ad optimos mores ꝛ ad orationes inuitat: ꝛ pythagore disciplinā laudat: Ca.xx.

A
1. Retract. ca.3.b.

Quod vt nobis liceat/ sūma opera danda ē optimis moribus: Deus eñ noster aliter nos exaudire non poterit: Bñ aūt viuētes facillime exaudiet. Oremus ḡ non vt nobis diuitię vel honores/vl̄ huiuscemodi res fluxę atq̧ nutātes/ꝛ quouis resistēte transeūtes:sed vt ea pueniant ḡ nos bonos faciant ac beatos. Quę vota vt deuotissima iplean̄t/tibi maxime hoc negociū mater iniūgim⁹:cui⁹ precibus indubitāter credo atq̧ cōfirmo mihi istā mentē deū dedisse/ vt inueniēdę veritati nihil omnino pręponā:nihil aliud velim:nihil cogitem:nihil amem. Nec desino credere nos hoc tantū bonū qd̄ te ꝓmerente ↄcupiuimus/eadē te petēte adepturos. Iā vo te alipi qd̄ horter/ qd̄ moneā? Qui ꝓpterea nimius nō es/q̄ talia quantū vis amare fortasse semꝑ parꝝ/ nimiū vo nunq̄ recte dici pōt.

B
Alipius.

Hic ille: Uere effecisti iquit vt memoriā doctissimoꝝ ac magnoꝝ virorum/ ḡ aliqñ ꝑ reꝝ magnitudine incredibilis videbat̄:et quotidiana ↄsideratione et ista ꝑsenti ḡ in te nobis ē admiratione/ nō solū dubia nō habeamus/verūetiā si necesse sit de illa iurare possimus. Quid eñ nobis non de illa venerabili ac ꝓpe diuina/ ḡ iure ꝛ habita est et ꝓbata pythagorę disciplina/abs te hodie nr̄is etiā pene ocul' reserata est? Cū ꝛ vitę regulas/ꝛ scientię nō tātū iter a ꝙ̄ ipsos cāpos/ac liq̄da equora: et qd̄ illi viro magnę venerationi fuit:ipsa etiam sacraria veritatis vbi essent/ qualia essēt/ quales quęrerēt/ꝛ breuiter/ ꝛ ita plane significasti: vt ꝙ̄uis suspicemur et credam⁹ tibi esse adhuc secretiora/ tñ non absq̧ impudētia nos putem⁹/si ampli⁹ quicq̄ flagitādū abs te arbitremur.

1. Retract. ca.3.k.
Al. itinera.

C
Aug⁹.

Accipio ista inquā libēter. Neq̧ eñ me tā vba tua ḡ vera nō sunt/ ꝙ̄ verus in vbis animus delectat atq̧ excitat:Et bñ qd̄ ei mittere statuimus has litteras/ q̄ de nobis solet libēter multa mētiri. Si q̄ aūt alij fortasse legerit/ neq̧ hos metuo/ne tibi succēseant. Quis eñ amātis errori i iudicādo non beniuolētissime ignoscat? Q̧ autē pythagorę mentionē fecisti/nescio q̄ illo diuino ordine occulto tibi i mentem venisse credo. Res eñ multum necessaria mihi ꝓrsus exciderat/ quā in illo viro si quid de litteris memorię mādatis credendū est:ꝙ̄uis varroni quis non credat: mirari ꝛ pene quotidianis vt scis efferre laudib⁹ soleo:q̄ regēdę reipublicę disciplinā/suis auditorib⁹ vltimā tradebat iā doctis/iā ꝑfectis/iā sapiētib⁹/ iā beatis. Tantos ibi eñ fluct⁹ videbat/ vt eis nollet cōmittere nisi virꝝ q̄ ꝛ i regēdo pene diuine scopulos euitaret:ꝛ si oia defecisset ipse illis fluctib⁹ q̄si scopul⁹ fieret. De solo eñ sapiēte verissime dici pōt: Ille velut pelagi rupes immota resistit: ꝛ cętera ḡ luculētius i hanc sententiā vsib⁹ dicta sunt. Hic finis disputationis factus ē: Lętisq̧ omib⁹ et multū sperantib⁹ ↄsessuz dimisimus/ cū iam nocturnū lumen fuisset illatū.

1. Retract. ca.3.k.

Diui aurelij augustini hipponēsis epi de ordine liber secundus explicit.

Diui aurelij augustini hipponēsis epi/ in libros soliloquiorum/ ex primo libro retractationuz Argumentum.

Inter hęc scripsi etiā duo volumina fm studiū meum ꝛ amorē ratione indagādę veritatis/de his rebus quas maxime scire cupiebā: me interrogans/mihiq̧ respondēs/tanq̄ duo essemus/ratio ꝛ ego/cum solus essem. Uñ hoc op⁹ soliloquia nominaui: sed imꝑfectū remansit: Ita tamē vt in ꝑmo libro quęreretur: et vtcunq̧ appareret qualis esse debeat/qui vult ꝑcipere sapientiā: quę vtiq̧ nō sensu corpis/sed mēte ꝑcipitur: Et ex quadā ratiocinatione in fine libri colligitur ea ḡ vere sūt imortalia esse. In secūdo aūt de imoralitate animę diu res agitur/ꝛ nō pagitur. In his sane libris nō approbo/quod in oratione dixi: Deus qui nisi mūdos verum scire voluisti. Responderi eñ potest/ multos etiā nō mundos multa scire vera. Neq̧ eñ definitū est hic q̄d sit veꝝ/qd̄ nisi mundi scire nō possint: et qd̄ sit scire. Et illud quod ibi positū est: Deus cuius regnū est tot⁹ mūdus/quē sensus ignorat: Si deus intelligēdus est/addēda fuerant verba vt diceret̄: quem mortalis corporis sensus

A
1. Retract. ca.4.
2. soliloquioꝝ. ca.7.b.
1. soliloquioꝝ. ca.15.c.
B
1. soliloquiorum ca.1.c.
1. sen. dis.2. ca.1.
C
1. soliloquioꝝ ca.1.d.

ignorat: Si aūt mundus dictus ē quē sen/
sus ignorat/ille recte intelligit qui futur⁹ ē
Apocal.21.a. i cęlo nouo 7 terra noua. Sz etiā hic addē/
1.Retract.ca. 1.d.ct.ca.3.c. da erāt illa verba/vt diceref: mortalis cor/
poris sensus: Sed illo more adhuc loque/
bar/quo sensus ꝓprie corpis appellaf. Nec
assidue repetendū ē/ qđ 7 superius inde iā
D dixi: Sed hoc recolendū vbicūq3 ista locu/
1. solilloquioꝝ ca.1.c. tio in meis litteris inueniſ. Et vbi dixi de
1.senten.dis.2 pře 7 filio: Qui gignit/ 7 quē gignit/vnū ē:
ca.omnes dicendū fuit/ vnū sunt: Sicut apte ipsa ve/
Joh.10.f. ritas loquif dicens: Ego 7 pater vnum su/
E m⁹. Nec illud mihi placet/ꝙ i ista vita deo
1.solilloquioꝝ ca.7.b. intellecto iam beatā esse aiam dixi/nisi for/
F te spe. Itē ꝙ dixi: Ad sapiētię cognitionē
1.solilloquioꝝ ca.13.b. non vna via ꝑueniri: nō bene sonat/quasi
Joh.14.a. alia via sit ꝑter christū/qui dixit: Ego sum
via. Uitanda ergo erat hęc offensio auriū
religiosaꝝ: Quis alia sit illa vniuersal' via:
alię autē vię de quibus in psalmo canim⁹:
Ps.24. Uias tuas dñe notas fac mihi: et semitas
G tuas doce me. Et in eo qđ ibi dictū ē: Pe/
1. solilloquioꝝ ca.14.a. nitus esse ista sensibilia fugienda: cauendū
fuit ne putaremur illā porphyrij falsi philo
sophi tenere sentētiā/qua dixit: Omē cor/
pus esse fugiendū: Nō aūt dixi ego oīa sen
sibilia/sed ista/hoc ē corruptibilia. Sz hoc
poti⁹ dicendū fuit: Nō aūt talia sensibilia
H futura sunt in futuri sęculi cęlo nouo 7 ter/
2.solilloquioꝝ ca.20.b. ra noua. Itē quodā loco dixi/ ꝙ in discipli/
nis liberalibus eruditi/ sine dubio in se il/
las obliuiōe obrutas eruūt discēdo/7 quo/
dāmodo refodiūt. Sz hoc quoq3 improbo:
Credibili⁹ ē em̄ ꝓpterea vera respōdere de
quibusdā disciplinis/etiā imperitos earū/
qñ bene interrogant: q2 p̄sens est eis q̄ntū
id cape pñt lumē rationis internę: vbi hęc
imutabilia vera ꝯspiciūt: nō q2 ea nouerāt
aliqñ et obliti sunt: qđ platoni vl' talib⁹ vi/
Ar.īpro salce ꝑto opere 12.de trinita. ca.15 sum est. Cōtra quoꝝ opinionē quāta 7 ꝓr/
sus ceptō opi dabaf occasio/ in libro duo/
decimo de trinitate disserui.

Capitulorum primi libri solilo-quiorum sancti augustini/ recollecta annotatio.

1 Oratio deuotissima ferme oēs pfecti/
ones dei i se/ 7 q̄ in creaturis opaf lu
culētissime cōplectēs: horūq3 cogni/
tionē a deo postulās.

2 Deū itē 7 aīas rōnales nō mō i amici/
sed etiā i latronibus amare se dicit:
Quis quid deus sit et aīa non sciat.

3 An omne qđ scim⁹ etiā recte credere
nos dicam⁹: et ꝙ lex amicitię iustissi
ma sit/ vt nō min⁹/ ita nec plus q̄sq3
amicum q̄ seipsum diligat.

4 Q2 multi copiose dicūt 7 scribūt quę
nesciūt: 7 ꝙ citi⁹ in terra posset q̄s na
uigare/q̄ geometriā sensibus perci/
pere: Quis p̄mo discētes aliquantū
adiuuari videāf: differētiū etiā reꝝ
scientia indifferēs esse potest.

5 Q2 plus de re vna q̄ de alia cognita
gaudeamus/ de reꝝ non intellectus
dissimilitudine euenit: 7 quātū i suo
genere a cęlo terra/tātū ab intelligi
bili dei maiestate spectamia illa di/
sciplinaꝝ vera et certa differunt.

6 Q2 sicut sol terręna omia illustrat vt
videri possint/ ita deus intelligibi/
lia illustrat: mens autē existens ocu
lus animę/ in quo 7 ratio est sicut in
oculis aspectus/indiget fide/ spe/et
charitate vt sanetur/ vt deuz possit
videre/id est intelligere: hęc em̄ vi/
sio quę ē finis aspectus/ intellectus
est in anima: qui conficitur ex intel/
ligente 7 eo qđ intelligif: vt in ocu/
lis videre qđ dicif/ex ipso sensu con/
stat atq3 sensibili.

7 Dum in corpore est anima/etsi plenis/
sime videat/id est intelligat deū: ꝓ/
pter sensus tamen carere non pote/
rit fide 7 spe: sed cū post hanc vitam
totam se in deū collegerit/ sola cha/
ritas restat qua ibi teneatur.

8 Q2 intelligibilis de⁹ sit/ & aliter q̄ di/
sciplinaꝝ spectamina: 7 ꝙ i deo tria
sunt/quod est/quod intelligif/et qđ
cętera facit intelligi.

9 Q2 via intelligendi deū/ ē videre si sa
ni sint mētis oculi.

10 Quibus annis/7 quantū ꝓfecerit be/
atus augustin⁹ in ꝯtemptu diuitiaꝝ
honoꝝ et mulieꝝ/cęterisq3 corporis
voluptatibus: 7 quantū blandimē/
ta feminea corpisq3 contactus deij/
ciat animū virilē ex arce/ ostēditur.

11 Si diuitię/honor/vxor 7c. appeti pos/
sint ꝓpter aliud suę cupiditati.

12 Q2 amici/vita 7 corpis valitudo/non
ꝓpter seipsa/sed ꝓpť sapientiā adi/
piscendā desideranda sint: et si opi/
nio cornelij celsi/dicentis summum

bonum esse sapientiā/summū autē malum dolorem corporis/vera sit.

13 Qualis amor q̄lesve sapiētię amatores sint: et q̄ diuerse lux sapientię se se ostentet.

14 Qr amatori sapiētię penitus sint ista sensibilia fugiēda: ita vt nihil p̄rsus terrenorum delectet/sʒ sollicite cōsiderandū/q̄r in compatione grauioris morbi sanos esse nos sępe credim⁹.

15 Qr tātū a casto castitas/et a vero veritas differat/vt pereūte casto et vero/castitas et veritas non intereant: nec veritas nisi in rebus immortalibus esse pōt: ideoq̄ et nulla recte dicuntur esse nisi immortalia.

Eiusdem diui aurelij augustini/ hipponensis epi/ soliloquiorū liber primus incipit.

Oratio deuotissima ferme omnes pfectiones dei in se/ et que in creaturis operatur/ luculentissime complectens: horumq̄ cognitionem a deo postulans: Ca. I.

A Disputatio prime diei.

Oluēti mihi

v mlta ac varia mecū diu/ac p multos dies sedulo quęrenti memetipsū ac bonū meū quidve mali euitādū eēt/ait mihi subito/siue egoipse/siue alius quis extrinsecus siue intrinsec⁹/nescio: nā hocipsum ē qd̄ magnope scire molior: Ait ergo mihi. Ratio. Ecce fac te iuenisse aliquid/ cui cōmendabis vt pergas ad alia? Aug⁹. Memorię scʒ. Ratio. Tāta ne illa est vt excogitata oīa bn̄ seruet? Aug⁹. Difficile ē: imo nō pōt. Ra. Ergo scribendū. Sʒ q̄d agis/q̄ valitudo tua scribēdi laborē recusat? Nec ista dictari debēt: nā solitudinē merā desiderāt. Aug⁹. Uex dicis: Itaq̄ p̄rsus nescio q̄d agā. Ra. Ora salutē et auxiliū q̄ ad ɔcupita pueuias: et hoc ipsū litteris māda/vt ple tua fias animosior. Deinde qd̄ inuenis paucis ɔclusiūculis breuiter collige: Nec mō cures iuitationē turbę legentiū: paucis ista sat erūt ciuibus

B tuis. Aug⁹. Ita faciā. Deus vniuersitatis ɔditor/ pręsta mihi primū vt bene te rogē: deinde vt me agam dignū/ quem liberes: postremo vt liberes. De⁹ p quem omnia/ quę p se non essent/tendunt esse. Deus qui ne id q̄dē qd̄ seinuicem perimit/ perire p̄mittis. Deus qui de nihilo mundum istuʒ creasti: omnium quem oculi sentiunt pulcherrimum. Deus qui maluʒ non facis: et facis esse ne pessimū fiat. Deus qui paucis ad id quod vere est/refugiētibus ostendis malū nihil esse. Deus per quē vniuersitas etiam cū sinistra parte perfecta est. Deus a quo dissonātia vsq̄ in extremū nulla est: cū deteriora melioribꝰ ɔcinunt. De⁹ quem amat oē qd̄ pōt amare/siue sciens/siue nesciens. Deus in quo sunt oīa: cui tamē vniuersę creature nec turpitudo turpis est: nec malicia nocet: nec error errat. Deus q̄ nisi mundos veꝝ scire noluisti. Deus pater veritatis/pater sapiētię/ pater verę summęq̄ vitę/pater beatitudinis/pater boni et pulchri/pater intelligibilis luci/pater euigilationis atq̄ illuminationis nostrę/ pater pignoris q̄ admonemur redire ad te: Te inuoco deus veritas/i quo et a quo et p quē vera sunt q̄ vera sunt oīa. Deus sapiētia/in q̄ et a quo et p quē sapiunt quę sapiūt oīa. Deus vera et summa vita/ in quo et a quo et p quem viuunt quę vere summeq̄ viuūt oīa. De⁹ beatitudo/i quo et a quo et p quē beata sunt quę beata sunt oīa. Deus bonū et pulchrū/in quo et a quo et p quē bona et pulchra sunt/quę bona et pulchra sūt oīa. Deus intelligibilis lux/in quo et a quo et p quē intelligibiliter lucent quę intelligibiliter lucēt oīa. Deus cui⁹ regnū est tot⁹ mūdus quem sensus ignorat. Deus de cuius regno lex etiā in ista regna describit. Deus a quo euerti/cadere: i quē conuerti/ resurgere: in quo manere/ɔsistere est. Deus a quo exire emori/i quē redire reuiuiscere/in q̄ habitare viuere est. De⁹ quē nemo amittit nisi deceptus: quē nemo quęrit nisi admonitus: quē nemo iuenit nisi purgatus. Deus quē relinquere hoc ē qd̄ perire: quē attendere hoc est quod amare: quē videre hoc ē quod habere. Deus cui nos fides excitat: spes erigit: charitas iūgit. Deus per quē vincimus inimicū/ te depcor: De⁹ quē accępim⁹ ne oīno periremus. De⁹ a q̄ admonemur vt vigilemus. Deus p quē a malis bona sepamus. Deus p quē mala fugimus et bona seq̄mur. Deus p quē nō cedimus aduersitatib⁹. De⁹ p quē bn̄ seruim⁹ et bn̄ domiamur. De⁹ p quē discim⁹ aliena eē que aliqn̄ nostra: et nostra esse/ quę aliqn̄

C 1. Retract. ca. 4. b. 1. sen. dis. 2. ca. 1.

D 1. Retract. ca. 4. c.

aliena putam⁹. Deus ꝑ quem maloꝝ escis
atq̃ illecebris nõ hęremus. Deus ꝑ quem
nos res minutę non minuunt. Deus ꝑ quẽ
melius nostrũ deteriori subiectuꝫ non est.
1.Cor.15.g. Deus ꝑ quem mors absorbetur i victoria.
E Deus qui nos ꝯuertis. Deus q̃ nos eo qđ
non ẽ exuis: ꝛ eo qđ ẽ induis. De⁹ q̃ nos ex-
Ioh.16.c. audibiles facis. Deus qui nos i oẽm veri-
tatẽ inducis. Deus qui de nobis oĩa bona
loq̃ris: nec insanos facis: nec a quoq̃ fieri
sinis. Deus qui nos reuocas i viã. De⁹ qui
Matth.7.a. nos deducis ad ianuã. De⁹ qui facĩ vt pul
Ioh.6.c. santibus aperiaꝰ. Deus q̃ nobis das panẽ
vitę. Deus ꝑ quem sitimus potũ/ quo hau
Ioh.16.c. sto nunq̃ sitiamus. Deus qui coarguis sę-
culum/ de peccato/ de iusticia/ ꝛ de iudicio.
De⁹ ꝑ quẽ nos non mouẽt qui minime cre
dunt. Deus ꝑ quem improbamus eoꝝ er-
rorem/ qui animaꝝ merita nulla esse apud
Gal.4.b. te putant. Deus ꝑ quem nõ seruimus infir
mis ꝛ egenis elemẽtis. Deus qui nos pur-
gas/ ꝛ ad diuina pręparas pręmia: adueni
mihi ꝓpitius tu. Quicquid a me dictum
est/ vnus deus tu: tu veni mihi in auxili-
um/ vna ęterna vera substantia/ vbi nulla
discrepantia/ nulla ꝯfusio/ nulla transitio/
nulla indigentia/ nulla mors: Ubi summa
concordia/ summa euidentia/ summa ꝯstã-
tia/ summa plenitudo/ sũma vita: Ubi ni-
1. Retract. ca.4.d. hil deest/ nihil redundat: Ubi qui gignit/
Ioh.10.f. et quẽ gignit vnũ ẽ. De⁹ cui seruiũt oĩa:
F cui obtẽperat oĩs bona aĩa. Cui⁹ legib⁹ ro-
tanꝰ poli/ cursus suos sidera pagunt. Sol
exercet diẽ/ luna tẽperat noctẽ: oĩsq̃ mun-
dus per dies vicissitudine lucis ꝛ noctis/ ꝑ
menses crementis decrementisq̃ lunari-
bus/ ꝑ annos veris/ ęstatis/ autumni ꝛ hye
mis successionib⁹: ꝑ lustra ꝑfectione cursus
solaris/ per magnos orbes recursu in ort⁹
suos siderũ/ magnã rerũ constantiã quãtũ
sensibilis materia patiꝰ/ tẽpoꝝ ordinib⁹ re
plicationibusq̃ custodit. Deus cuius le-
gibus in ęuo stantib⁹/ motus instabilis re-
rum mutabiliũ ꝑturbatus esse nõ sinitur:
frenisq̃ circũeuntiũ sęculoꝝ semꝑ ad simi-
litudinẽ stabilitatis reuocaꝰ: Cui⁹ legibus
arbitriũ animę liberum ẽ/ bonisq̃ pręmia/
ꝛ malis pęnę fixis ꝑ oĩa necessitatib⁹ distri-
butę sũt. De⁹ a quo manãt vsq̃ ad nos oĩa
bona: a quo coercenꝰ vsq̃ a nobis omnia
mala. De⁹ supra quẽ nihil/ extra quẽ nihil/
sine q̃ nihil est. De⁹ sub quo totũ est/ i quo
totũ est/ cũ quo totum ẽ. Qui fecisti hoĩem Gen.1.d.
ad imaginẽ ꝛ similitudinẽ tuã: quod qui se
ipsũ nouit/ agnoscit. Exaudi/ exaudi/ exau- G
di me deus meus/ dñe meus/ rex meus/ pa
ter meus/ causa mea/ spes mea/ res mea/ ho
nor me⁹/ domus mea/ patria mea/ sal⁹ mea/
lux mea/ vita mea. Exaudi/ exaudi/ exaudi
me more illo tuo paucĩ notissimo. Iã te so-
lũ amo: te solũ sequor: te solum quęro: tibi
soli seruire paratus sũ: q2 tu solus iuste do-
minaris: tui iuris esse cupio. Iube q̃so at-
q̃ impera quicq̃d vis: sed sana ꝛ aperi au-
res meas/ quibus voces tuas audiã. Sana
et aperi oculos meos/ quibus nutus tuos
videã. Expelle a me insaniã/ vt recognoscã
te: Dic mihi qua attẽdã vt aspiciã te: ꝛ om-
nia me spero q̃ iusseris esse facturꝫ. Recipe
oro fugitiuũ tuũ dñe clęmẽtissime paꝰ: Iã
iam satis pęnas dederim: satis inimicĩ tu-
is/ quos sub pedibus habes/ seruierim: sa-
tis fuerim fallaciaꝝ ludibrium. Accipe me
ab istis fugiẽtẽ famulũ tuũ: q2 ꝛ ista me qñ
ad te fugiebã acceperunt alienũ. Ad te mi-
hi redeundũ esse sentio: Pateat mihi pul-
sãti ianua tua: Quõ ad te perueniaꝰ/ doce-
me. Nihil aliud habeo q̃ voluntatẽ: Nihil
aliud scio nisi fluxa ꝛ caduca spernẽda esse/
certa et ęterna requirẽda. Hoc facio pater: H
q2 hoc solũ noui: sed vñ ad te perueniatur
ignoro. Tu mihi suggere/ tu ostẽde/ tu via-
ticũ ꝑbe. Si fide te inueniunt q̃ ad te refu-
giũt/ fidẽ da: Si virtute/ virtutẽ: si sciẽtia/
scientiã: Auge in me spem: auge charitatẽ.
O admiranda et singularis bonitas tua:
Ad te ambio: ꝛ quibus rebus ad te ambi-
atur/ a te rursũ peto. Tu cũ si deseris/ pe-
riꝰ hic: Sed nõ deserĩ: q2 tu es summũ bo-
nũ/ qđ nemo recte quęsiuit/ ꝛ minime inue
nit. Oĩs autẽ recte quęsiuit/ quẽ tu recte
q̃rere fecisti: Fac ꝛ me pater/ vẽdica me ab
errore: Quęrẽti te mihi nihil aliud ꝓ te oc-
currat. Si nihil aliud desidero q̃ te/ iueniã
te iã quęso pater. Si autẽ ẽĩ me supflui ali-
cuius appetitio/ tu ipse me mũda/ ꝛ fac ido-
neũ ad videndũ te. Ceteꝝ de salute huius
mortalis corꝑis mei/ q̃diu nescio qđ mihi
ex eo vtile sit: vel eis quos diligo/ tibi illud
cõmitto pater sapiẽtissime atq̃ optime/ et
ꝓ eo qđ ad tꝑs admonuerĩ deꝑcabor. Tã-
dẽ oro excellentissimã clęmentiã tuã/ vt me
penit⁹ ad te ꝯuertas: nihilq̃ mihi repugna-
re facias tendẽti ad te: iubeasq̃ me dũ hoc

ipsũ corpus ago atq; porto / pur/magnanimũ/iustũ prudẽtẽq; esse pfectũq; amatorẽ pceptorẽq; sapientię tuę/et dignũ habitatione/ atq; habitatorẽ beatissimi regni tui Amen.

Deũ itẽ ⁊ aias rõnales nõ mõ i amicis/sed etiã i latronibus amare se dicit: Quis quid de⁹ sit ⁊ anima non sciat: Ca.ii. Aug⁹.

A Ecce oraui deuz. Ra. Quid ꝗ scire

c vis? Aug⁹. Hec ipsa oĩa q̃ oraui. Ra. Breuiter ea collige. Aug⁹. Deum et animã scire cupio. Ra. Nihil ne plus? Aug⁹. Nihil omnino. Ra. Ergo incipe quęrere. Sʒ pri⁹ explica quõ tibi si demonstret deus: possis dicere/sat ẽ. Aug⁹. Nescio quõ mihi demõstrari debeat vt dicã sat est: Nõ eñ credo me scire aliquid sic/ quõ scire deum desidero. Ra. Quid ergo agimus? Nõne cẽses pus tibi esse sciendũ/ quõ tibi deũ scire satis sit: quo cũ peueneri nõ ampli⁹ quęras? Aug⁹. Censeo quidẽ/ꝫ quo pacto fieri possit nõ video. Quid eñ deo simile vnq̃ intellexi/vt possim dicere: quõ hoc intelligo/ sic volo intelligere deũ? Ra. Qui nondũ deum nosti/ vñ nosti nihil te nosse deo simile? Aug⁹. Quia si aliquid deo simile scirẽ/ sine dubio id amarẽ: nunc autẽ nihil aliud amo q̃ deũ et aĩam/

B quorum neutrũ scio. Ra. Non igi⁊ amas amicos tuos? Aug⁹. Quo pacto eos possum amans animã non amare? Ra. Hoc mõ ꝗ et pulices et cimices amas? Aug⁹. Animã me amare dixi/nõ animalia. Ra. Aut homines non sunt amici tui/ aut eos nõ amas. Omnis eñ homo animal: ⁊ animalia te non amare dixisti. Aug⁹. Et homines sunt: ⁊ eos amo/nõ eo ꝙ animalia/ꝫ eo ꝙ homines sunt. i. ex eo ꝙ rationales aias habent: quas amo etiã in latronib⁹. Licet eñ mihi i quouis amare rationẽ/ cũ illũ iure oderim/ qui male vti⁊ eo qð amo. Itaq; tãto magis amo amicos meos/q̃nto magis bñ vtun⁊ aia mea rationali: vel certe quantum desiderant ea bene vti.

An om̃e qð scim⁹ etiã recte credere nos dicam⁹: ⁊ ꝙ lex amicitię iustissima sit/vt nõ min⁹/ ita nec plus quisq̃ʒ amicũ q̃ʒ seipsum diligat:

A Accipio istud: Sʒ (Ca.iii. Ra.

a tamen si quis tibi diceret: faciam te sic deum nosse quomõ nosti alipium: nonne gratias ageres ⁊ diceres/ satis ẽ? Aug⁹. Agerẽ quidẽ gratias/sed sat esse nõ dicerem. Ra. Cur quęso? Aug⁹. Quia deum ne sic quidẽ noui / quomodo alipium: ⁊ tamen alipium non satis noui. Ra. Uide ergo ne impudẽter velis satis deũ nosse/ qui alipiũ nõ sat nosti. Aug⁹. Non sequitur: Nam in cõparatione siderum quid est cęna mea vilius? ⁊ tamẽ cras quid sim cęnaturus ignoro: quo aũt signo luna futura sit/nõ impudenter me scire pfiteor. Ra. Ergo vel ita deũ nosse tibi satis ẽ/ vt nosti quo cras signo luna cursura sit? Aug⁹. Non ẽ satis: Nam hoc sensib⁹ approbo: Ignoro autẽ vtrũ vel deus vel aliqua naturę occulta causa subito lunę ordinẽ cursumq; cõmutet: Quod si acciderit: totũ illud quod p̃sumpserã falsũ erit. Ra. Et credis hoc fieri posse? Aug⁹. Nõ credo: Sʒ ego q̃d sciã quęro/nõ quid credã. Omne autẽ qð scimus/recte fortasse etiã credere dicimus: at nõ om̃e qð credimus etiã scimus. Ra. Respuis igi⁊ in hac causa om̃e testimoniũ sensuũ? Aug⁹. Prorsus respuo.

Ra. Quid / illũ familiarẽ tuũ quẽ te adhuc ignorare dixisti/sẽsu vis noscere/an intellectu? Aug⁹. Sẽsu quidẽ qð i eo noui:si tñ sensu aliquid nosci⁊/⁊ vile est/⁊ satis est: Illam vero partẽ qua mihi amicus est/ id est ipsum amicũ / intellectu assequi cupio. B

Ra. Potest ne aliter nosci? Aug⁹. Nullo modo. Ra. Amicũ igitur tuum ⁊ vehement familiarẽ/ audes tibi dicere esse ignotum? Aug⁹. Quid ni audeã? Illam eñ legem amicitię iustissimã esse arbitror/ qua pręscribi⁊ vt non minus/ita nec plus quisq; amicũ q̃ seipsum diligat. Itaq; cũ memetipsum ignorẽ/qua potest a me affici cõtumelia quem mihi esse dixero ignotum: cuʒ pręsertim (vt credo) ne ipse quidem se nouerit? Ra. Si ergo ista quę scire vis/ex eo sunt genere quę intellectus assequitur: cũ dicerẽ impudẽter te velle deũ scire cum alipiũ nescias/non debuisti mihi cęnã tuã et lunam pferre pro simili/ si hęc vt dixisti ad sensum pertinẽt.

Qz multi copiose dicũt et scribũt quę nesciunt: ⁊ ꝙ citi⁹ in terra posset quis nauigare/ q̃ geometriam sensibus percipere: Quis primo discentes aliquantũ adiuuari videan⁊: differentiũ etiã rerũ sciẽtia

indifferēs esse pōt: Ca.iiii. Aug⁹.

A S ed quid ad nos? Nunc illud re-
spōde: Si ea q̄ de deo dixerūt pla-
to ⁊ plotin⁹ vera sūt. Ra. Sat ne
tibi est ita deū scire vt illi sciebāt? Aug⁹.
Non cōtinuo/si ea que dixerūt vera sunt:
etiam scisse illos ea necesse est: Nam multi
copiose dicunt que nesciūt: vt egoipse om-
nia que oraui me dixi scire cupere: qđ non
cuperē si iam scirē: Num igitur eo min⁹ il-
la dicere potui? Dixi em̄ nō que intellectu
cōprehendi/sed que vndecūqꝫ collecta me-
morie mandaui: ⁊ quib⁹ accōmodaui quā-
tum potui fidē: Scire autē aliud est. Ra.
Dic queso: scis ne saltē in geometrica disci-
plina/ quid sit linea? Aug⁹. Istud plane
scio. Ra. Nec in ista pfessione vereris aca-
demicos? Aug⁹. Nō omnino: Illi em̄ sapi-
entem errare noluerūt: ego autem sapiens
non sum. Itaqꝫ adhuc non vereor earū re-
rum quas noui scientiā pfiteri. Qꝫ si vt cu-
pio/ puenero ad sapientiā/ faciā quod illa
monuerit. Ra. Nihil renuo: sed vt quere-
re ceperā/ita vt lineā nosti/nosti etiā pilaʒ
quā spherā nomināt? Aug⁹. Noui. Ra.
Eque vtrūqꝫ nosti: an aliud alio magis aut
B minus? Aug⁹. Eque prorsus: Nam in vtro-
qꝫ nihil fallor. Ra. Quid hec/sensibus ne
pcepisti/an intellectu? Aug⁹. Immo sen-
sus in hoc negocio quasi nauē sum exper-
tus: Nam cū ipsi me ad locū quo tendebā
peruexerint: vbi eos dimisi/⁊ iam velut in
solo positus/ cepi cogitatiōe ista voluere:
diu mihi vestigia titubarunt: Quare citi-
us mihi videt' in terra posse nauigari/q̄ ge
ometricam sensibus pcipi/ q̄uis pmo di-
scentes aliquantū adiuuari videant'. Ra.
Ergo istarū rerū disciplina/ si qua tibi est/
nō dubitas vocare scientiam? Aug⁹. Nō
si stoici sinant: qui scientiā tribuūt nulli ni-
si sapienti. Perceptionē sane istorū me ha-
bere non nego: quā etiā stulticie concedūt:
Sed nec istos quicq̄ pertimesco. Prorsus
hec que interrogasti scientia teneo. Perge
modo videam quorsum ista queris. Ra.
Ne ppera/ociosi sumus: Intentus tm̄ ac-
cipe/ne qđ temere pcedas. Gaudērē te stu-
deo reddere de rebus quibus nullum ca-
sum pertimescas: ⁊ quasi paruū negocium
sit/pcipitare iubes. Aug⁹. Ita deus faci-
at vt dicis: Itaqꝫ arbitrio tuo roga/et ob-
iurgato grauī⁹ si quicq̄ tale post hac. Ra.
Ergo lineā i duas lineas p lōgū scindi ma-
nifestū tibi ē nullo mō posse? Aug⁹. Ma-
nifestuʒ. Ra. Quid transuersim? Aug⁹.
Quid/ nisi infinite secari posse? Ra. Quid
spherā ex vna qualibet parte/ a medio ne
duos qđē pares circulos habere posse pa-
riter lucet? Aug⁹. Pariter omnino. Ra.
Quid linea et sphera/vnū ne aliqđ tibi vi-
dent' esse: an quicq̄ iter se differre? Aug⁹.
Quis non videat differre plurimū. Ra.
At si eque illud atqꝫ hoc nosti: ⁊ tamē inter
se vt fateris plurimū differunt: est ergo dif
ferentiū rerum scientia indifferēs. Aug⁹.
Quis em̄ negabit? Ra. Tu paulo ante:
Nā cū te rogassem quomō velles deū nos-
se/vt posses dicere/satis est: rn̄disti te ideo
nequire hoc explicare/q: nihil haberes p-
ceptū: similiter atqꝫ deū cupis pcipere: ni-
hil em̄ te scire deo simile: Quid ergo nūc? Li-
nea vel sphera similes sunt deo? Aug⁹.
Quis hoc dixerit? Ra. Sed ego quesiue-
rā: nō quid tale scires/sʒ quid scires: sic quō
deū scire desideras: Sic em̄ nosti lineaʒ vt
nosti spherā: cum se non sic habeat linea/
vt se habet sphera: Quobrē responde vtrū
tibi satis sit sic deū nosse/vt pilā illam geo
metricā nosti: hoc est ita de deo nihil vt de
illa dubitare.

C — De aie quāti/tate.ca.6.et.8.

Cur plus de re vna q̄ de alia co-
gnita gaudeam⁹/ de rerꝫ nō intel-
lect⁹ dissimilitudie euenit: et quā-
tum in suo genere a celo terra/tan-
tū ab itelligibili dei maiestate spe-
ctamina illa disciplinarꝫ vera ⁊ cer
ta differunt: Ca.v. Aug⁹.

Q Ueso te q̄uis vehementer vrge-
as atqꝫ conuincas: nō audeo tamē
dicere ita me velle deū scire vt hec
scio: Non solū em̄ res/ sed ipsa etiam scien-
tia mihi videtur esse dissimil'. Primo quia
linea ⁊ pila tantū inter se differūt/vt tamē
earum cognitionē vna disciplina contine-
at: nullus autē geometres deum se docere
pfessus est. Deinde si dei ⁊ istarꝫ rerū scien-
tia par esset: tantū gauderem q̄ ista noui/
quantum me deo cognito gauisurū esse p-
sumo: Nūc autē permultū hec in illius cō-
paratione contemno/ vt nonnunq̄ videa-
tur mihi si illuʒ itellexero: ⁊ modo illo quo
videri potest videro: hec oīa de mea no-
ticia esse peritura. Siquidem nunc pre il-
lius amore iam vix mihi veniūt in mentē.

Ra. Esto plus te ac multo plus q̃ de istis deo cognito gauisurũ: rerũ tñ non intellect⁹ dissimilitudine/ nisi forte alio visu terram/ alio serenũ celũ intueris: cũ tñ multo plus illius q̃ huius aspectus te pmulceat. Oculi autẽ si non fallũtur/ credo te interrogatũ vtrũ tibi tam certũ sit terrã te videre q̃ celum/ tã tibi certũ esse respõdere debere: q̃uis non tã terrę q̃ cęli pulchritudine atq̧ splẽdore lętaris. Aug⁹. Mouet me fateor hęc silitudo: adducorq̧ vt assentiar q̃ntũ in suo genere a cęlo terrã/ tãtũ ab intelligibili dei maiestate spectamina illa disciplinarũ vera ⁊ certa differre.

Sicut sol terrena om̃ia illustrat vt videri possint/ ita deus intelligibilia illustrat: mens autem existens oculus animę/ in quo et ratio est sicut in oculis aspectus/ indiget fide/ spe/ et charitate vt sanetur/ vt deum possit videre/ id est intelligere: hęc em̃ visio/ que ẽ finis aspectus/ intellectus est in anima/ qui conficitur ex intelligente: ⁊ eo quod intelligiť/ vt in oculis videre qđ diciť/ ex ipso sensu ꝯstat atq̧ sensibili: Ca. VI. Ra.

A Ene moueris. Promittit em̃ ratio
b quę tecũ loq̃tur/ ita se demonstraturã deũ tuę mẽti/ vt oculis sol demõstrať: Nã mẽtes q̃si sui sunt sensus animi: disciplinarũ aũt q̃q̧ certissima talia sũt/ q̃lia illa q̃ sole illustranť vt videri possint: veluti terra est/ atq̧ terrena oia: deus autẽ est ipse q̃ illustrat. Ego autẽ ratio ita sum i mẽtib⁹/ vt in oculis est aspect⁹: Nõ em̃ hoc est habere oculos qđ aspicere: aut itẽ hoc ẽ aspicere qđ videre. Ergo animę trib⁹ quibusdã rebus opus est: vt oculos habeat/ quibus iam bñ vti possit/ vt aspiciat/ vt videat. Oculus animę mens est ab om̃i labe corpis pura: id ẽ a cupiditatibus rerũ mortaliũ iam remota atq̧ purgata: Qđ ei nihil aliud pręstat q̃ fides pmo. Qđ em̃ adhuc ei demonstrari nõ potest vitijs inquinatę atq̧ ęgrotãti/ q̃ videre nequit nisi sana: si non credat aliter se esse visuram: non dat operã suę sanitati. Sed q̃d si credat q̃dẽ ita se rẽ habere vt diciť: atq̧ ita se si videre potuerit esse visurã/ sanari se tñ posse desperet: nonne se prsus abijcit atq̧ ꝯtemnit: nec p̃ceptĩ medici obtẽperat? Aug⁹. Om̃ino ita est: pręsertim q̃ ea p̃cepta necesse est/ vt morbus dura sentiat. Ra. Ergo fidei spes adijciẽda est. Aug⁹. Ita credo. Ra. Quid si ⁊ credat ita se habere oia/ et se speret posse sanari: ipsam tñ q̃ pmittitur lucẽ non amet/ nõ desideret: suisq̧ tenebris quę iã ꝯsuetudine iucundę sunt/ se arbitretur debere interim esse contẽtã: nõne medicũ illũ nihilomin⁹ respuit? Aug⁹. Prorsus ita ẽ. Ra. Ergo tertia charitas necessaria ẽ. Aug⁹. Nihil om̃ino tã necessariũ.

Ra. Sine trib⁹ istĩ igiť aia nulla sanať/ vt possit deũ suũ videre. i. intelligere. Cũ q̃ sanos habuerit oculos/ q̃d restat? Aug⁹. Vt aspiciat. Ra. Aspectus animę/ ratio ẽ: Sz quia non sequiť/ vt om̃is q̃ aspicit videat: aspect⁹ rect⁹ atq̧ pfectus/ id ẽ quẽ visio sequitur/ virt⁹ vocať: Est em̃ v̾tus vel recta vel pfecta ratio. Sed ⁊ ipse aspectus q̃uis iam sanos oculos cõuertere in lucẽ nõ potest/ nisi tria illa pmaneãt: fides qua credatur ita se rẽ habere/ ad quã conuertendus aspectus est/ vt visa faciat beatum: Spes qua cũ bene aspexerit/ se visurũ esse pręsumat: Charitas qua videre pfruiq̧ desideret: Iã aspectũ sequiť ipsa visio/ q̃ ẽ finis aspectus: non q̃ iam nõ sit/ sed q̃ nihil amplius habeat quo se intẽdat: Et hęc est vere pfecta virtus/ ratio pueniens ad finẽ suum/ quã beata vita consequitur. Ipsa aũt visio intellectus est/ ille qui in anima est: q̃ conficitur ex intelligẽte et eo qđ intelligiť: vt in oculis videre quod diciť/ ex ipso sensu ꝯstat atq̧ sensibili: quorũ detracto quolibet/ videri nihil potest. B Al. † via

Dum in corpe est anima ⁊ si plenissime videat/ id est intelligat deum: propter sensus tamen carere non poterit fide et spe: sed cũ post hanc vitã totã se in deũ collegerit/ sola charitas restat q̃ ibi teneatur:

Rgo cũ animę deũ vi- (Ca. VII.
c dere/ hoc est deũ intelligere ꝯtigerit: videamus vtrũ adhuc ei tria illa sint necessaria: Fides q̃re sit necessaria/ cũ iam videat: Spes nihilominus/ q̃ iam tenet: Charitati v̾o non solũ nihil detrahitur/ sed addetur etiam plurimũ: Nam et illam singularem veramq̧ pulchritudinem cũ viderit/ plus amabit: et nisi amore oculũ infixerit/ nec ab aspiciẽdo vspiã declinauerit/ manere in illa beatissima visione nõ

poterit. Sed dū in hoc corpe est aīa/etiā si plenissime videat: hoc ē intelligat deū: tamē q̄ etiā corporis sensus vtūtur ope proprio/nihil quidē valente ad fallendū/nō tamē nihil agente: potest adhuc dici fides ea qua his resistit: ⁊ illud potius verū esse creditur. Itē q̄ i ista vita/ q̄uis deo intellecto aīa iā beata sit/ tn̄ multas molestias corporis sustinet: sperandū ē ei post mortem oīa ista incōmoda non futura. Ergo nec spes dū i hac ē vita/animā deserit: Sed cū post hanc vitā tota se in deum collegerit: charitas restat qua ibi teneatur: Nam neq̄ dicenda est fidē habere q̄ illa sint vera: q̄n nulla falsorū interpellatione sollicitat̄: neq̄ quicq̄ sperandū ei restat/ cū totū secura possideat. Tria igitur ad animā pertinēt: vt sana sit/vt aspiciat/vt videat: Alia vero tria/fides/spes ⁊ charitas: primū illorum triū et secundū semp̄ sunt necessaria: tertiū vero i hac vita omnia: post hanc vitam sola charitas.

1. Retract. ca. 4. c.

Q̄r itelligibilis sit de⁹/sed aliter q̄ disciplinarū spectamina: et q̄ in deo tria sint: qđ est/qđ intelligit̄/ ⁊ qđ cetera facit itelligi: Ca. VIII.

n Unc accipe quantū p̄sens tp̄s exposcit ex illa silitudine sensibiliū: etiā de deo aliq̄d nūc me docentē. Intelligibilis nempe deus ē: intelligibilia etiā illa disciplinarū spectamia: tn̄ plurimū differunt: Nā ⁊ terra visibilis/⁊ lux: s̄ terra nisi luce illustrata videri non pōt. Ergo ⁊ illa q̄ in disciplinis tradunt̄/q̄ quisq̄s intelligit/verissima esse nulla dubitatione concedit: credendū est ea non posse intelligi nisi ab alio/quasi suo sole illustrent̄. Ergo quō i hoc sole tria quedā licet animaduertere/ q̄ ē/q̄ fulget/q̄ illuminat: ita i illo secretissimo deo quē vis intelligere/tria quedā sūt: q̄ est/q̄ intelligitur/ ⁊ q̄ cetera facit intelligi. Hec duo/id ē teipsū ⁊ deū vt intelligas/ docere te audeo: Sed respōde quō hec acceperi/ vt probabilia/an vt vera? Aug⁹. Plane vt p̄babilia/⁊ in spem qđ fatendū ē maiorē surrexi: Nam p̄ter illa duo de linea ⁊ pila/nihil abs te dictū est/qđ me scire audeam dicere. Ra. Non est mirandū: Non eñ quicq̄ est adhuc ita expositū/ vt abs te sit flagitanda perceptio.

Q̄r via intelligendi deū sit videre/si sani sint mentis oculi: Ca. IX.

f Ed quid moramur? Aggrediēda ē via: Videamus tn̄/qđ p̄cedit oīa/ vtrū sani simus. Aug⁹. Hoc tu videris/ si vel in te/ vel i me aliquātū aspicere potes: Ego querēti si quid sentio respondebo. Ra. Amas ne aliq̄d p̄ter tui dei scientiā? Aug⁹. Possē r̄ndere: nihil me amare ampli⁹ p̄ eo sensu qui mihi nūc ē: sed tutius r̄ndeo/ nescire me: Nam sepe mihi vsu euenit/vt cū alia nulla re me crederē cōmoueri: veniret tn̄ aliq̄d in mentē/ qđ me multo aliter atq̄ p̄sumpserā pungeret. Itē sepe q̄uis in cogitationē res aliqua incidēs nō me pulerit: reuera tamen veniens p̄turbauit plus q̄ putabā: Sed modo videor mihi tribus tn̄ rebus posse cōmoueri: metu amissionis eorū hominū quos diligo/metu doloris/metu mort̄. Ra. Amas ergo ⁊ vitam tecū charissimorū tuorū/⁊ bonā valitudinē tuam/⁊ vitā tuā ipsā in hoc corpe: Neq̄ eñ aliter amissionē horū metueres. Aug⁹. Fateor/ita ē. Ra. Mō ergo q̄ nō oēs tecū sunt amici tui: ⁊ q̄ tua valitudo minus integra est/facit animo nonnullā egritudinē: Nā ⁊ id esse ɔsequēs video. Aug⁹. Recte vides: negare nō possū. Ra. Quid si te repēte saluo esse corpe sentias ⁊ p̄bes: tecūq̄ oēs quos diligis ɔcorditer/liberali ocio frui videas: nōne aliq̄ntū tibi etiā leticia gestiendū ē? Aug⁹. Vere aliquantū: immo si hec p̄sertim vt dicis repente p̄uenerint/q̄n me capiā: q̄n id gen⁹ gaudij vel dissimulare p̄mittar? Ra. Oībus igit̄ adhuc morbis animi ⁊ p̄turbationibus agitaris. Que nā ergo taliū oculorū impudētia ē/velle illū solē videre? Aug⁹. Ita ɔclusisti quasi p̄sus non sentiā quantū sanitas mea p̄mouerit: aut quid pestiū recesserit/quantumq̄ restiterit.

Quib⁹ annis ⁊ q̄ntū p̄fecerit beat⁹ augustin⁹ i ɔtēptu diuitiarū/honorū ⁊ mulierū/ceterisq̄ corpis voluptatib⁹: ⁊ q̄ntū blādimēta femineq̄ corpisq̄ ɔtact⁹ deijciat aīm virilē ex arce ostēdit̄. Ca. X.

f Ra. N Ac me istud ɔcedere: Nōne vides hos corpis oculos etiā sanos luce solis isti⁹ sepe repcuti ⁊ auerti: atq̄ ad illa sua obscura confugere? Tu autem quid promoueri cogitas: quid velis videre nō cogitas: Et tamē tecū hoc ipsum discutiam q̄d profecisse nos putas. Diuitias

76

nullas cupis? Aug⁹. Hoc quidē nō nūc p̄mū: Nā cū trigītatres ānos agā/ q̄ttuordecim fere anni sūt ex q̄ ista cupere desiti: nec aliud quicq̄ I his si q̄ casu offerrentur/ p̄ter necessariū victum liberaleq̄ vsū cogitaui. Prorsus mihi vn⁹ ciceronis liber facillime psuasit/ nullo mō appetēdas esse diuitias: s̄ si prouenerint/ sapientissime atq̄ cautissime administrādas. Ra. Quid honores? Aug⁹. Fateor eos mō/ ac pene his dieb⁹ cupe desiti. Ra. Quid vxor? Nōne te delectat interdū pulchra/ pudica/ morigera/ litterata/ vl q̄ abs te facile possit erudiri: afferēs etiā dotē tātū: qm̄ ꝯtēnis diuitias: quātū eā p̄sus nihilo faciat onerosā ocio tuo: p̄sertim si speres certusq̄ sis nihil ex ea te molestię esse passurū? Aug⁹. Quantū licet vel eā pingere atq̄ cumulare bonis oībus: nihil mihi tā fugiēdū q̄ ꝯcubitū esse decreui: Nihil esse sentio qḋ magis ex arce deijciat animū virilē q̄ blandimēta feminea/ corporisq̄ ille ꝯtact⁹ sine quo vxor haberi non pōt. Itaq̄ si ad officiū ptinet sapiētis (qḋ nondū cōperi) dare operā liberis: quisquis rei hui⁹ tm̄ gratia ꝯcūbit: mirand⁹ mihi videri pōt: at vo imitand⁹ nullo mō: Nā tem ptare hoc periculosi⁹ ē q̄ posse felici⁹. Quobrē satis vt credo iuste atq̄ vtilit̄ p libertate aīe meę mihi imparaui nō cupere/ nō q̄rere/ nō ducere vxorē. Ra. Nō ego nūc q̄ro qḋ decreueris/ s̄ vtrū adhuc lucteris: an vo iā ipsā libidinē viceris? Agit̄ eīm de sanitate oculoꝝ tuoꝝ. Aug⁹. Prorsus nihil hmōi quęro: nihil desidero: etiā cū horrore atq̄ aspnatione talia recordor. Quid vis ampli⁹? Et hoc mihi bonū idies crescit: Nā q̄nto auget̄ spes vidēdę illi⁹ cui vehemēter ęstuo pulchritudinis/ tāto ad illā tot⁹ amor voluptasq̄ ꝯuertit̄. Ra. Quid cibor̄ iucūditas/ q̄ntę tibi curę ē? Aug⁹. Ea q̄ statui non edere/ nihil me cōmouent. His autē q̄ nō amputaui/ delectari me p̄sentib⁹ fateor: ita tn̄ vt sine vlla pmotiōe animi vl visa vl gustata subtrahant̄. Cū aūt non assūt/ prorsus/ nō audet hęc appetitio se īserere ad impedimētū cogitationib⁹ meis: s̄ oīno siue de cibo ꝗ potu/ siue de balneis/ cęteraq̄ corporis voluptate nihil īterroges: Tantū ab ea peto/ quantū I valitudinis opē ꝯferri potest.

Si diuitię/ honor/ vxor ꝗc. appeti possint/ propter aliud sue cupiditati: Ca. XI. Ra.

Ualdū pfecisti: Ea tn̄ q̄ restāt ad vidēdā illā lucē/ plurimū impediūt.

m [B] Sz molior aliqḋ q̄ mihi videt̄ facile ostēdi/ aut nihil edomādū nobis remanere/ aut nihil nos oīno pfecisse: oīaq̄ illoꝝ q̄ resecta credimus tabē manere. Nam q̄ro abs te/ si tibi psuadeat̄ aliter cū multis charissimis tuis te I studio sapiētię nō posse viuere/ nisi ampla res aliq̄ familiaris necessitates vras sustinere possit: nōne desiderabis diuitias ꝗ optabis? Aug⁹. Assētior. Ra. Quid si etiā illḋ appareat/ ꝗ multis te psuasurū eē sapiētiam/ si tibi de honore auctoritas creuerit: eosq̄ ipōs familiares tuos nō posse cupiditatib⁹ suis modū īponere/ seq̄ totos ꝯuertere ad q̄rēdū deū/ nisi ꝗ ipsi fuerint honorati: idq̄ nisi p tuos honores dignitatēq̄ fieri nō posse: nōne ista etiā desiderāda erūt ꝗ vt ꝯueniāt magnope instandū? Aug⁹. Ita ē vt dicis. Ra. Iā de vxore nihil disputo: fortasse eīm nō pōt vt ducat̄ existere tal' necessitas: q̄q̄ si ei⁹ amplo patrimonio certū sit sustētari posse oēs q̄s tecū I vno loco viuere ociose cupis: Ipa etiā ꝯcorditer id sinēte/ p̄sertim si generis nobilitate tāta polleat/ vt honores illi q̄s eē posse necessarios iā dedisti/ p eā facile adipisci †possint: nescio vtrū ptineat ad officiū tuū ista cōtēnere. Aug⁹. Qñ ego istud sperare audeā? Ra. Istud dicis/ q̄si ego nūc reqrā qḋ speres. Nō q̄ro qḋ negatū nō delectet/ s̄ qḋ delectet oblatū. Aliud est eīm exhausta pestis/ aliud cōsopita. Ad hoc eīm valet qḋ a q̄busdā doctis viris dictū ē: ita oēs stultos insanos esse/ vt male olere oē cęnū nō semper cōmoueri sentias. Multū interest vtrū animi desperatione obruat̄ cupiditas/ an sanitate pellat̄. Aug⁹. Q̄q̄ tibi rn̄dere nō possim: nunq̄ tn̄ mihi psuadebis/ vt hac affectione mētis/ q̄ nūc me esse sentio/ nihil me pfecisse arbitrer. Ra. Credo propterea tibi hoc videri: q: q̄uis ista optare posses: nō tn̄ ppter seipsa/ sed ppter aliud expetēda viderent̄. Aug⁹. Hoc ē qḋ dicere cupiebā: Nam qñ desideraui diuitias/ ideo desideraui vt diues essem: honoresq̄ ipsos/ quoꝝ cupiditatē mō me pdomuisse respōdi: eoꝝ nescio q̄ nitore delectat⁹ volebā: Nihilq̄ aliud ī vxore semp attēdi cū attendi/ nisi quā mihi efficeret cū bona fama voluptatē. Tunc erat istoꝝ I me vera cupiditas: nunc ea oīa p̄sus aspernor: Et si ad

Lib. 3. contra academicos. ca. 20. a.
Lib. 3. confes. ca. 4. a
De beata vita in pfatione. a.
Lib. 6. cōfes. ca. 12. a.
Lib. 10. cōfes. ca. 31. b.
Al. † possis

illa q̄ cupio nõ nisi p hęc mihi transitus
dat: non amplectenda hęc appeto / s̄ subeo
toleranda. Ra. Optime omnino: Nam nec
ego vllar̄ rer̄ vocandam puto cupiditatẽ/
quę ppter aliud requiruntur.

Qr amici vita et corporis valitudo nõ ppter seipsa/ sed ppter sapientiam adipiscenda desiderãda sint: et si opinio cornelij celsi/ dicentis summũ bonũ esse sapientiã / summũ autẽ malum dolorẽ corporis/ vera sit: Ca.xii.

A S

Ed quero abs te: cur eos homines
quos diligis/ vel viuere/ vel tecum
viuere cupias? Aug⁹. Ut animas
nostras et deũ simul cõcorditer inquiram⁹:
Ita em̄ facile cui priori ꝯtingit inuẽtio/ cęte
ros eo sine labore pducit. Ra. Quid si no
lunt hęc illi quęrere? Aug⁹. Persuadebo
vt velint. Ra. Quid si nõ possis: vel q se
inuenisse iã/ vel q ista nõ posse inueniri ar/
bitrant: vel q aliar̄ rerũ curis et desiderio
prępediunt? Aug⁹. Habebo eos/ et ipi me
sicut possum⁹. Ra. Quid si te ab inquirẽ/
do etiã impediat eor̄ p̄sentia? Nõne labo/
rabis atq; optabis/ si aliter esse nõ possũt:
non tecũ esse potius q̄ sic esse? Aug⁹. Fa
teor: ita est vt dicis. Ra. Non igitur eor̄
vel vitam vel p̄sentiã ppter seipsam/ sed p/
pter inueniendã sapientiã cupis? Aug⁹.
Prorsus assentior. Ra. Quid? Ipsam vi/
tam tuã si tibi certum esset impedimento
esse ad comp̄hendendã sapientiã/ velles eã
manere? Aug⁹. Omnino eã fugerẽ. Ra.
Quid si doce reris tam te relicto isto corpe
q̄ in ipso constitutũ posse ad sapientiã p/
uenire: curares vtrum hic/ an in alia vita
eo quod diligis frueteris? Aug⁹. Si nihil
me peius excepturũ intelligerem quod retro
ageret/ ab eo quo pgressus sum non cura/
rem. Ra. Nũc ergo ppterea mori times/
ne aliquo peiore malo inuoluaris/ quo ti/
bi auferat diuina cognitio. Aug⁹. Non
solum ne auferat timeo/ si quid forte percę
pi/ sed etiã ne intercludat mihi aditus eor̄
quibus percipiendis inhio: q̄uis qd iã te/
neo/ mecum mansur̄ sit. Ra. Non igit et
vitam istã ppter seipsam/ sed ppter sapien
B tiam vis manere. Aug⁹. Sic ẽ. Ra. Do/
lor corporis restat/ qui te fortasse vi sua cõ/
mouet. Aug⁹. Et ipsum nõ ob aliud ve/
hementer formido/ nisi qr me impedit a q̄/
rendo. Quãq̄ em̄ acerrimo his diebus den/ Lib.9.cõfes. ca.4.f.
tiũ dolore torquerer: nõ quidẽ sinebar ani/
mo voluere/ nisi ea quę iam forte didicerã:
A discendo autẽ penit⁹ impediebar/ ad qd
mihi tota intẽtione animi opus erat: Ta/
men mihi videbat/ si se ille mẽtibus meis
veritatis fulgor aperiret: aut me nõ sensurũ
fuisse illum dolorẽ/ aut certe p nihilo tole/
raturũ. Sed quia et si nihil maius aliqñ p/
tuli/ tamẽ sępe cogitans quãto grauiores
possint accidere/ cogor interdũ cornelio cel
so assentiri/ q ait: Summũ bonũ esse sapi/ Cornelij celsi positio
entiã: summũ autẽ malũ dolorẽ corporis.
Nec eius ratio mihi videtur absurda: Nã
quoniã duabus inquit partib⁹ cõpositi su
mus/ ex animo scilicet et corpe: quarũ prior
pars ẽ animus melior/ deterius corpus ẽ:
summũ bonũ est melioris partis optimũ:
summũ autem malum pessimũ deterioris.
Est aũt optimũ in aio sapiẽtia: est in corpe
pessimũ dolor. Summũ igit bonũ homi/
nis sape: summũ malũ dolere/ sine vlla (vt
opinor) falsitate ꝯcludit. Ra. Posterius
ista videbim⁹: Aliud em̄ fortasse nob ipsa
ad quã puenire nitit sapientia psuadebit:
Si autẽ hoc esse verum ostẽderit: hanc de
summo bono et summo malo sententiã si/
ne dubitatione tenebimus.

Qualis amor qualesve sapientię amatores sint: et q̄ diuerse lux sapientię sese ostenter: Ca.xiii.

N Unc illud quęrimus/ q̄lis sis ama/ A
tor sapiẽtię/ quã castissimo conspe
ctu atq; amplexu nullo iterposito
velamẽto quasi nudã videre ac tenere desi
deras: qualẽ se illa nõ sinit/ nisi paucissimis
et electissimis amatorib⁹ suis. An vero si ali/
cuius pulchrę feminę amore flagrares: iu/
re se tibi nõ daret/ si aliud abs te quicq̄ p̄/
ter se amari cõperisset: sapiẽtię ne se tibi ca
stissima pulchritudo/ nisi solã arseris demõ
strabit? Aug⁹. Quid q̄ adhuc suspẽdor in/
felix/ et cruciatu miserabili differor? Iã cer/
te ostẽdi nihil aliud me amare: siquidẽ qd
nõ ppter se amat/ nõ amat: Ego autẽ solã
ppter se amo sapientiã: cętera vero vel ad/
esse mihi volo/ vel deesse timeo ppter ipsã
vitã/ quietẽ/ amicos. Quẽadmodũ aũt põt
haberi illi⁹ pulchritudinis amor/ in qua nõ
solũ nõ inuideo cęteris/ s̄ etiã plurimos q̄/
ro q mecũ appetãt/ mecũ inhiẽt/ mecũ tene/
ant/ mecũq; pfruant: tanto mihi amicitio/

78

res futuri: q̃nto erit nobis amata cõmuniꝰ. Ra. Prorsus tales eẽ amatores sapiẽtię decet: Tales q̃rit illa cuiꝰ vere casta est: et sine vlla ꝯtaminatiõe ꝯiũctio: Sz nõ ad eã vna via puenit: Quippe ꝑ sua q̃sq3 sanitate ac firmitate cõprehẽdit illud singulare ac verissimũ bonũ. Lux est quedã ineffabilis ⁊ incompabilis mẽtiũ. Lux ista vulgaris nos doceat quantũ potest: quõ se illud habeat: Nã sicut nõnulli oculi tã sani ⁊ vegeti: qui se mox vt apti fuerint: i ipsũ solẽ sine vlla trepidatione conuertãt: his quodãmodo ipsa sanitas dux ẽ: nec doctore indigent: sed sola fortasse admonitione: His credere: sperare: amare satis ẽ. Alij ꝟo ipso quẽ videre vehemẽter desiderant: fulgore feriunt: ⁊ eo nõ viso sępe in tenebras cũ delectatiõe redeũt: Quibus⁊ periculosum ẽ: q̃uis iã talibꝰ vt sani recte dici possint: velle ostẽdere qđ adhuc videri non valẽt. Ergo isti exercẽdi sunt ꝓus: ⁊ eorũ amor vtiliter differẽdus atq3 nutriẽdus est. Primo eñ quędã illis demõstranda sunt q̃ nõ p se lucent: sed p lucẽ videri pñt: vt vestis: aut paries: aut aliqđ horũ. Deide qđ non p se quidẽ: sed tamẽ p illã lucẽ pulchrius effulgeat: vt aurũ: argentum: ⁊ similia: nec tñ ita radiatũ vt oculos lędat: Tunc fortasse terrenꝰ iste ignis modeste demonstrãdꝰ est: deinde sidera: deinde luna: deinde aurorę fulgor: ⁊ albescẽtis cęli nitor: In quibꝰ seu citiꝰ seu tardius: siue p totũ ordinẽ: siue q̃busdã cõtemptis: ꝑ sua quisq3 valitudine assuescẽs: sine trepidatione ⁊ cũ magna voluptate solẽ videbit. Tale aliqđ sapientię studiosissimis: nec acute: iã tamẽ vidẽtibꝰ: magistri optimi faciũt: Nã ordine quodã ad eam puenire bonę disciplinę officiũ est: sine ordine autẽ vix credibilis fęlicitatis. Sed hodie satis vt puto scripsimus: parcẽdum est valitudini.

Q amatori sapientię penitꝰ sint ista sensibilia fugiẽda: ita vt nihil prorsus terrenorũ delectet: sed sollicite considerandũ: quia in cõparatiõe grauiorũ morbi: sanos eẽ nos sępe credimus: Ca. xiiii.

Aug. Alio die: Da quęso sq̃uam iam si potes illũ ordinẽ: Duc age qua vis: p q̃ vis: quõ vis: Impera quę vis dura: quęlibet ardua: q̃ tñ in mea potestate sint: p quę me quo desidero: puentu-rum esse non dubitẽ. Ra. Unũ est qđ tibi possum pcipere: nihil plus noui: Penitꝰ esse ista sensibilia fugiẽda: cauendũq3 magnopere dũ hoc corpus agimꝰ: ne quo co-rũ visco penne nostrę impediant: quibꝰ integris pfectisq3 opus ẽ: vt ad illã lucem ab his tenebris euolemꝰ: q̃ se ne ostẽdere quidẽ dignat: i hac cauca inclusis: nisi tales fuerint vt ista vel effracta vel dissoluta possint i auras suas euadere. Itaq3 qñ fueris talꝰ vt nihil te ꝑrsus terrenorũ delectet: mihi crede: eodẽ momẽto: eodẽ pũcto temporis videbis quod cupis. Aug. Qñ istud erit oro te? Non eñ puto posse mihi hec in summũ venire cõtemptũ: nisi videro illud in cuius cõparatione ista sordescant. Ra. Hoc mõ posset ⁊ iste oculus corpis dicere: tum tenebras nõ amabo cum solẽ videro. Uidetur eñ quasi et hoc ad ordinẽ ptinere: quod longe est secus: Amat eñ tenebras: eo q̃ sanꝰ non est: Solẽ autẽ nisi sanꝰ videre nõ potest. Et in eo sępe fallitur animus: vt sanũ se putet ⁊ sese iactet: Et quia nondũ videt: veluti iure conqueriť. Nouit autẽ illa pulchritudo qñ se ostendat. Ipsa eñ etiam medici fungitur munere: meliꝰ q̃ intelligit qui sint sani: q̃ ij d̃ipsi qui sanantur. Nos autẽ quantũ emerserimꝰ: videmur nobis videre: quantũ aũt mersi eramus: ⁊ quo ꝑgressi fueramus: nec cogitare nec sentire pmittimur: ⁊ i cõparatione grauioris morbi sanos esse nos credimꝰ. Nonne vides quã veluti securi hesterno die ꝑnunciaueramus: nulla iam nos peste detineri: nihilq3 amare nisi sapientiã? Cetera vero nõ nisi ꝑpter istã quęrere aut velle: q̃ tibi sordidꝰ: q̃ fędus: q̃ execrabilis: q̃ horribilis cõplexus fęmineus videbať: qñ inter nos de vxoris cupiditate quęsitũ ẽ. Certe ista nocte vigilãtes: cũ rursus eadem nobiscũ ageremus: sensisti q̃ te aliter q̃ psumpseras imaginatę illę blãditię: ⁊ amara suauitas titillauerit: longe quidem longe minus q̃ solet: sz itẽ lõge aliter q̃ putaueras: vt tibi secretissimꝰ ille medicus vtrũq3 demõstraret: ⁊ vñ cura eiꝰ euaseris: et qđ curãdũ remaneat. Aug. Tace obsecro tace. Quid crucias: q̃d tantũ fodis alteq3 descẽdis? Iã flere nõ duro: iã iam nihil pmitto: nihil psumo: ne me de istꝰ rebꝰ interroges: Certe dicis qđ ille ipse quẽ videre ardeo nouerit: quando sim sanꝰ faciat quod placet:

Marginalia: 1. Retract. ca. 4. f. — B — Al. vigidi. — Al. ignitiosa — A — Disputatio secunde diei. — c — 1. Retract. ca. 4. g. — B — Al. curam.

q̄ꝫ placet sese ostendat: iam me totū eius clemētie cureq̄ꝫ cōmitto. Semel de illo credidi / q̄ sic erga se affectos subleuare nō cesset. Ego nihil de mea sanitate / nisi cū illam pulchritudinē videro / pronunciabo. Ra. Prorsus nihil aliud facias. Sed iam cohibe te a lachrymis / ꝛ stringe animū: Multū omnino fleuisti: ꝛ hoc omnino morb⁹ iste pectoris tui grauiter accipit. Aug⁹. Modū vis habere lachrymas meas / cum miserie mee modum non videam: aut valitudinē corporis considerare me iubes / cum ego ipse tabe cōfectus sim? Sed queso te si q̄d in me vales vt me tēptes ꝑ aliq̄ compēdia ducere / vt vel vicinitate lucis illius quā si quid ꝓfeci tolerare iam possum / pigeat me oculos referre ad illas tenebras, que reliquijs suis (si tamē reliquie adhuc dicende sunt) cecitati mee blādiri audēt. Ra. Cōcludamus si placet hoc primū volumē: vt iā in secundo aliquā que cōmoda occurrerit aggrediamur viā: Nō eñ huic affectioni tue a moderata exercitatiōe cessandū ē.

Qz tātū a casto castitas / ꝛ a vero veritas differat / vt pereūte casto et vero / castitas et veritas non intereant: nec veritas nisi in rebus immortalibus esse potest: ideoq̄ꝫ ꝛ nulla recte dicuntur esse nisi immortalia: Ca: XV.

A Aug⁹. Non sinam omnino concludi hunc libellū / nisi mihi modicū quo intentus sim de vicinia lucis aperueris. Ra. Gerit tibi ille medicus morē: Nā nescio quis me quo te ducā fulgor inuitat et tangit: Itaq̄ꝫ accipe intētus. Aug⁹. Duc oro te / ac rape quo vis. Ra. Aiam te certe dicis / et deum velle cognoscere? Aug⁹. Hoc est totum negociū meum. Ra. Nihil ne amplius? Aug⁹. Nihil prorsus. Ra. Quid? Veritatem nō vis comprehēdere? Aug⁹. Quasi vo possim hec nisi ꝑ illā cognoscere. Ra. Ergo ꝓus ipa cognoscēda ē ꝑ quā ꝑsit illa cognosci. Aug⁹. Nihil abnuo. Ra. Primo itaq̄ꝫ illud videam⁹ / cū duo verba sint veritas ꝛ vez: vtrū tibi etiam res due istis v̄bis significari / an vna videat? Aug⁹. Due res videnẗ: Nā vt aliud ē castitas / aliud castū / ꝛ multa ī hūc modū: ita credo aliud esse veritatē / ꝛ aliud q̄ꝺ verū dicit. Ra. Quid hoꝝ duoꝝ putas esse prestantius? Aug⁹. Veritatem opinor. Non eñ casto castitas / sed castitate fit castum: Ita etiā si quid vez est / veritate vtiq̄ꝫ verū ē. Ra. Quid cum castus aliquis moritur / cēses mori etiā castitatē? Aug⁹. Nullo modo. Ra. Ergo cuꝫ interit aliq̄d quod verū est / nō interit veritas. Aug⁹. Quomodo autē interit aliquid vez? Non eñ video. Ra. Miror te istud q̄rere: Nōne ante oculos nostros milia rerum videmus interire: Nisi forte putas hanc arborem / aut esse arborem / sed veram non esse / aut certe interire non posse. Quis eñ non credas sensibus / possisq̄ꝫ respondere / ignorare te prorsus / vtrum arbor sit: tamen illud non negabis (vt opinor) veram esse arborem / si arbor est: Non eñ hoc sensu / sed intelligentia iudicatur. Si eñ falsa arbor est / nō est arbor: Si aūt arbor ē / vera sit necesse ē. Aug⁹. Cōcedo istud. Ra. Quid illud alteꝝ: Nōne concedis hoc genus reꝝ esse arborē / q̄ꝺ nascaẗ et intereat? Aug⁹. Negare nō possū. Ra. Cōcludiẗ ergo aliquid quod vez sit / interire. Aug⁹. Nō cōtrauenio. Ra. Quid illud? Nonne tibi videtur intereuntibus rebus veris veritatē non interire / vt nō mori casto mortuo castitatē? Aug⁹. Iā ꝛ hoc cōcedo: ꝛ magnopere quid moliaris expecto. Ra. Ergo attende? Aug⁹. Istic sum. Ra. Vera ne tibi videẗ ista sentētia: Quicq̄d ē / alicubi eē cogiẗ? Aug⁹. Nihil me sic ducit ad ꝯsētiēdū. Ra. Fateris autē esse v̄itatē? Aug⁹. Fateor. Ra. Ergo vbi sit necesse est queram⁹: Nō ē eñ in loco: Nisi forte aut esse ī loco aliquid aliud ꝑter corpus / aut veritatē corp⁹ esse arbitraris. Aug⁹. Nihil hoꝝ puto. Ra. Vbinā igiẗ illā esse credis? Nō eñ nusq̄ꝫ est quā esse ꝯcedimus. Aug⁹. Si scirē vbi esset / nihil fortasse ampli⁹ quererē. Ra. Saltē vbi non sit / potes agnoscere? Aug⁹. Si commemores / fortasse potero.

C Ra. Non ē certe in reb⁹ mortalib⁹. Quicquid eñ ē / nō pōt manere / si non maneat illud ī quo ē: Manere aūt / etiā reb⁹ veris intereūtibus / veritatē pauloante ꝯcessum ē. Non igiẗ est veritas in reb⁹ mortalib⁹. Est aūt veritas / ꝛ nō est nusq̄ꝫ. Sūt igiẗ res immortales: Nihil aūt verū ī q̄ v̄itas nō est. Cōficiẗ itaq̄ꝫ nō esse vera nisi q̄ sūt īmortalia. Et omīs falsa arbor nō ē arbor: et falsū lignū nō est lignū: ꝛ falsū argentū nō est argentū: ꝛ omnino quicq̄d falsū est / nō ē. Omne 1. Retrac. ca.4.e.

autē quod verū non est/falsum ē: Nulla igitur recte dicunt esse/ nisi immortalia. Hāc tu tecū ratiunculā diligēter considera/ne quid tibi concedēdū nō esse videat. Si enī rata est/totū negocium pene confecimus: Quod in alio fortasse libro melius apparebit: Aug⁹. Habeo gratiā et ista mecū/ atque adeo tecū quando in silentio sumus/diligēter cauteque retractabo/ si nulle se tenebre immittāt/suāque etiā qđ vehemēter formido/mihi faciant delectationē. Ra. Cōstanter deo crede/ eique te totū cōmitte quantū potes. Noli esse velle quasi proprius et in tua potestate/ sed eius clemētissimi et vtilissimi dn̄i te seruū eē pfitere. Ita enī te ad se sublevare nō desinet:nihilque tibi euenire permittet/nisi quod tibi prosit/etiā si nescias. Aug⁹. Audio/ credo/ et quātū possū obtēpero:plurimūque ipsū depcor/vt plurimū possim:nisi qđ forte amplius a me desideras. Ra. Bn̄ habet:interim facies/ postea quicquid iā visus ipse preceperit.

Diui aurelij augustini hipponensis epi soliloquioꝝ liber primus explicit.

Capitulorum secundi libri soliloquiorum/sancti augustini/recollecta annotatio.

1 Esse appetendū vt viuamus/viuere vt intelligamus: nā quēadmodū rerū ignorātia miserū:ita earundē intelligentia beatū efficiat/ probabile est.
2 Q verū esse nō possit si veritas nō sit:et q veritas nō occidet/etiā si mūdus in
3 Ex natura falsitatis anime (tereat. immortalitas arguitur.
4 Itē ex natura falsitatis concludit rerum naturam sine anima viua esse nō posse:nec corpus esse nisi anima fuerit.
5 Data veri definitio impugnat: et aliter verū diffinitur.
6 Premissa breui et salubri oratiōe pro diuino auxilio/natura falsi vētilat: et in omibus sensibus similitudo rerū siue in equalib⁹/siue in deterioribus/ mater esse falsitatis ostendit.
7 Contra dicta opponit: et similitudinē veritatis matrē/et dissimilitudinem falsitatis eē arguitur:et vn̄ soliloqa inscripti sint hi libri/edocetur.
8 Cū pene nihil reperiri queat ita cuique rei simile/vt nō in aliquo etiā dissimile sit:ex qua potius parte qđ falsū ē meruerit falsi nomen disquiritur.
9 Quid falsum/quid fallax/ et quid mēdax esse dicatur.
10 Q mirabil natura entiū sit/vt ad suum verū hoc solū eis psit q in qbusdā falsa sunt: et vnde ergo tantopere falsitates formidamus.
11 Ois disciplina p seipsā vera esse ostēditur.
12 Esse aliquid in alio duobus modis dicitur: et q in subiecto est inseparabiliter/ si subiectū ipsum nō maneat/ manere non posset.
13 Diuerse iuxta philosophoꝝ sententias mortis acceptiones vētilantur: et ex eternitate veritatis anime immortalitas luculētissime ɔcludit.
14 Oppugnatur dicta argumentatio duobus: et simul de veritate questionis difficultas ostenditur.
15 Quid verum/quid falsum sit explicatur: et veritatē interire nullo modo posse/clare demonstratur.
16 An quēadmodū deteriora falso meliorum nominibus appellari/ita meliora deteriorū falso nominibus vocari congrue possint: et quomodo iure infames habētur/ qui muliebri habitu se ostentant: et si patrie liberande causa/ muliebri tunica liceat hostem decipere: insup si sapiēs malit emori frigore/ q feminеis vestib⁹ si aliud non sit amiciri.
17 An inueniri possit aliqđ veruz quod non ex aliqua parte falsum sit/vt ex alia verū esse possit: et inane siue vacuū nihil esse probatur.
18 An corpus sit vere verum/vel imitatiōe aliqua verū: et quēadmodū figure geometrice i corpib⁹ sint reperte.
19 Rursum ex eternitate veritatis q aio inseparabiliter inest/animi immortalitas pbatur: et quō in aio imperito disciplina et veritas esse intelligat: in aliud volumē differtur.
20 Ex diuersitate obliuionis et recordationis exēplariter ostendit/ qđ intersit inter verā figurā que intelligentia ɔtinet/et eā quā sibi fingit cogitatio/q grece phantasia dicitur.

Eiusdē diui aurelij augustini hipponēsis epi, soliloquioꝝ liber secundus incipit.

Esse appetēdū vt viuamus, viuere vt intelligamus: nā quemadmodū rerū ignorantia miserū, ita earundē intelligentia beatū efficiat ꝓbabile est: Ca. i. Aug.

A Satis itermissum ē opus nostꝝ: ⁊ impatiēs ē anim⁹: nec lachrymis mod⁹ fit, nisi amori detˀ qḋ amatur. Ra. Quare aggrediamur libꝝ secundū. Aug. Aggrediamur. Ra. Credam⁹ deū affutuꝝ. Aug. Credam⁹ sane, si vel h in potestate nra est. Ra. Potestas nra ipse ē: Itaq; ora breuissime ac pfectissime qntū potes. Aug. Deus semp idē: nouerim me, nouerim te: Oratū est. Ra. Tu qui vis te nosse, scis eē te? Aug. Scio. Ra. Unde scis? Aug. Nescio. Ra. Simplicē te sentis, an ne multiplicem? Aug. Nescio. Ra. Moueri te scis? Aug. Nescio. Ra. Cogitare te scis? Aug. Scio. Ra. Ergo veꝝ ē cogitare te. Aug. Veꝝ. Ra. Immortalē te eē scis? Aug. Nescio. Ra. Hoꝝ omniū q̄ te nescire dixisti: quid scire ṗus mauis? Aug. Utꝝ immortalis sim. Ra. Uiuere igitur amas? Aug. Fateor. Ra. Quid cum te imortalē esse didiceris, satis ne erit? Aug. Erit id qdē magnū, ꝓ id mihi paruū. Ra. Hoc tn̄ qḋ puū ē quātū gaudebis? Aug. Plurimū. Ra. Nihil tā flebis? Aug. Nihil oīno. Ra. Quid si ipa vita talˀ eē inue-
B niaf, vt in ea tibi nihil ampli⁹ q̄ nosti nosse liceat, tēperabis a lachrymis? Aug. Immo tantū flebo vt vita nulla sit. Ra. Nō igif viuere ꝓpter ipsū viuere amas, sed ꝓpter scire. Aug. Cedo conclusioni. Ra. Quid si eadē ipsa reꝝ sciētia miseꝝ faciat? Aug. Nullo id qdem pacto fieri posse credo: Sed si ita ē, nemo esse beatus pōt: Nō eñ nūc aliūde sū miser, nisi reꝝ ignorātia: Q; si ⁊ reꝝ scientia miseꝝ facit, sempiterna miseria est. Ra. Iā video totū qḋ cupis: Nā qm̄ neminē scientia miseꝝ esse credis, ex quo ꝓbabile est, vt intelligentia efficiat beatū: Beatus autē nemo nisi viuēs: ⁊ nemo viuit qui non ē. Esse vis, viuere ⁊ intelligere: sed eē vt viuas, viuere vt itelligas: Ergo esse te scis, viuere te scis, itelligere te scis: Sz vtrū ista semp futura sint, an nihil horum futurū sit: an maneat aliqd semp, ⁊ aliqd intercidat: an minui ⁊ augeri hec possint, cū omnia māsura sint, nosse vis. Aug. Ita est. Ra. Si igitur ꝓbauerimus semp nos esse victuros, sequetur etiā semp futuros. Aug. Sequetur.

Q; verū esse nō possit si veritas nō sit: ⁊ q̄ veritas nō occidet etiā si mūdus intereat: Ca. ii. Ra.

Restabit q̄rere de itelligēdo. Aug. Manifestissimū ordinē video atq; breuissimū. Ra. Hic ergo esto nūc vt interrogāti caute firmeq; respondeas. Aug. Istic sum. Ra. Si manebit semp mūdus iste, veꝝ est mundū semp mansurū esse. Aug. Quis hoc dubitet? Ra. Quid si non manebit? Nonne ita verū est mundum non esse mansurū? Aug. Nihil resisto. Ra. Quid cū interierit si iteriturus ē: nonne tunc id erit veꝝ, mundum interisse? Nam q̄diu veꝝ non est, mundū occidisse, nō occidit: Repugnat igif, vt mūdus occiderit, ⁊ veꝝ nō sit, mundū occidisse. Aug. Et hoc concedo. Ra. Quid illud? Uidef ne tibi veꝝ aliquid esse posse vt veritas nō sit? Aug. Nullo modo. Ra. Erit igif veritas etiā si mundus intereat. Aug. Negare non possū. Ra. Quid si ipsa veritas occidat: nonne veꝝ erit veritatē occidisse? Aug. Et istud quis negat? Ra. Uerum autē non potest esse si v̾itas nō sit. Aug. Iā hoc pauloante cōcessi. Ra. Nullo mō igitur occidet veritas. Aug. Perge vt cepisti: nā ista collectione nihil est verius.

Ex natura falsitatis aīe imortalitas arguitur: Ca. iii. Ra.

Nunc respōdeas mihi velim, vtrū tibi sentire aīa videaf, an corpus? Aug. Anima videf. Ra. Quid? Intellectus videf tibi ad animā ꝑtinere? Aug. Prorsus videf. Ra. Ad solā, an ad aliquid aliud? Aug. Nihil aliud video p̄ter aīam nisi deū, vbi intellectū esse credā. Ra. Iā illud videamus: Si tibi quispiam istū parietē non esse parietē, sed arborē diceret, quid putares? Aug. Aut ei⁹ sensum, aut meū falli, aut hoc noīe ab eo parietē vocari. Ra. Quid si ⁊ illi species arboris in eo appareat, ⁊ tibi parietis: nonne poterit vtrūq; veꝝ esse? Aug. Nullo modo:

Quia vna eadēq; res ⁊ arboꝛ ⁊ paries esse
nō potest. Quis eñi singulis nobis singu/
la esse videantur: necesse est vnū nostrum
imaginationē falsam pati. Ra. Quid si
hec paries nec arboꝛ est/⁊ ambo fallimini?
Aug⁹. Potest id quidē. Ra. Hoc ꝙ vnū
superi⁹ ꝑtermiseras. Aug⁹. Fateoꝛ. Ra.
Quid si agnoscat⁊ aliud vobis videri ꝙ ē?
nūqd nā fallimini? Aug⁹. Nō. Ra. Pōt
igit̄ et falsū eē qđ videt̄ ⁊ nō falli cui videt̄?
Aug⁹: Pōt. Ra. Cōfitēdū ē igit̄ nō eū fal
li q̄ falsa videt/s; eū q̄ assētit̄ falsis. Aug⁹.
B Plane ꝯfitēdū. Ra. Quid ipsū falsuz/q̄re
falsū ē? Aug⁹. Q̄ aliter se habet ꝙ videt̄.
Ra. Si ꝙ non sint q̄bus videat̄/nihil ē fal
sum. Aug⁹. Seq̄tur. Ra. Non igitur ē i
reb⁹ falsitas/ꝓ i sensu: non aūt fallitur q̄ fal
sis nō assentit̄: quare conficit̄ vt aliud sim⁹
nos/aliud sensus: siquidē cu; ipse fallitur/
possum⁹ non falli. Aug⁹. Nihil habeo qđ
ꝯtradicā. Ra. Sed nūquid cū anima falli/
tur/audes te dicere non esse falsū? Aug⁹.
Quo pacto istud audeo? Ra. At null⁹ sen
sus sine aīa: nulla falsitas sine sensu: Aut
Al.† falsitas. opatur igit̄ anima/ aut coopatur† falsita/
ti. Aug⁹. Trahunt ꝑcedentia consensio/
nem. Ra. Illud nunc responde: vtrū tibi
videat̄ posse fieri/vt aliq̄n falsitas non sit?
Aug⁹. Quomodo mihi hoc videri potest
cū tanta sit difficultas inueniēdę veritat⁊/
vt absurdi⁹ dicatur falsitatē ꝙ veritatē esse
nō posse. Ra. Nūqd nā arbitraris eū qui
non viuit posse sentire? Aug⁹. Non pōt
fieri. Ra. Confectū est animā semꝑ viue/
re. Aug⁹. Nimis cito vꝛges me in gau/
dia: Pedetentim quęso. Ra. At qui si re/
cte illa ꝯcessa sunt/nihil de hac re dubitan/
dū video. Aug⁹. Nimis cito ē inq̄: Ita/
q; facilius adducoꝛ/ vt me temere aliquid
concessisse arbitrer/ ꝙ vt iā securus de im/
moꝛtalitate animę siā: Tamen euolue istā
conclusionē: ⁊ quomodo id effectū sit ostē/
de. Ra. Falsitatem dixisti sine sensu esse
non posse: et eam non esse non posse: sem/
per igitur sensus: At nullus sensus sine ani
ma: Anima igitur sempiterna est: Nec va/
let sentire nisi viuat. Semper igitur ani/
ma viuit.

Item ex natura falsitatis conclu
ditur rerum naturam sine anima
viua esse nō posse: nec coꝛpus esse
nisi anima fuerit. Ca. iiii. Aug⁹:

Plumbeū pugionē: Posses eñi cō/ A
o cludere hoīem eē imoꝛtalē/ si tibi
concessissem nūꝙ istū mundū esse
posse sine homine/cumq; mundū esse sem
piternū. Ra. Bene quidē vigilas: Sed ta
men non parū est quod confecimus/ reru;
naturā sine anima esse non posse/nisi forte
in rerū natura falsitas aliquādo non erit.
Aug⁹. Istud quidē ꝯsequēs esse confi/
teoꝛ: S; iam amplius deliberādū censeo/
vtrū superius concessa nō nutēt: Non eñi
paruū gradū ad animę immoꝛtalitatē fa/
ctum esse video. Ra. Satis ne considera/
sti ne quid temere dederi⁊? Aug⁹. Satis q̄/
dem: sed nihil video quo me arguā teme/
ritatis. Ra. Ergo confectū est reꝝ naturā
sine aīa viua esse non posse. Aug⁹. Confe
ctu; hactenus/ vt possint vicissim alię na/
sci/alię moꝛi. Ra. Quid si de natura rerū
falsitas auferatur: nonne fiet vt vera sint
oīa? Aug⁹. Consequi video. Ra. Re/
sponde vñ tibi videat̄ paries iste verus eē.
Aug⁹. Quia eius nō falloꝛ aspectu. Ra.
Ergo quia ita est vt videtur. Aug⁹. Etiā.
Ra. Si igitur aliquid inde falsū est/ꝙ ali/
ter videtur atq; ē: inde veꝝ ꝙ ita vt est vi/
detur: ablato eo cui videtur/nec falsū quic/
ꝙ/nec verū est. At si falsitas in reꝝ natura
non sit/vera sunt oīa: Nec videri quicꝙ
nisi viuenti aię potest: Manet igitur ani/
ma in reꝝ natura/si auferri falsitas nō po/
test: manet si potest. Aug⁹. Uideo robu/ B
stius esse factū quidē quod iam conclusum
erat: sed nihil hac adiectione ꝓmouimus:
Nihilominus eñi manet illud qđ plurimū
me mouet: nasci animas ⁊ interire: atq; vt
nō desint mūdo/non carū immoꝛtalitate/
sed successiōe ꝑuenire. Ra. Uidētur ne ti/
bi quęq; coꝛpoꝛea/ id est sensibilia/intelle/
ctu posse cōphendi? Aug⁹. Non viden/
tur? Ra. Quid illud? Uidetur tibi sensi/
bus vti deus ad res cognoscēdas? Aug⁹.
Nihil audeo de hac re temere affirmare: s;
quantū conijcere dat̄/ nullo mō deus vtit̄
sensib⁹. Ra. Ergo ꝯcludim⁹ nō sentire pos
se nisi aīam. Aug⁹. Cōclude iterim quātū
ꝓbabiliter licet. Ra. Quid illud? Das ne
istū parietē/si ver⁹ paries nō sit/nō esse pa/
rietē? Aug⁹. Nihil hoc facilius dederim.
Ra. Neq; quicꝙ si veꝝ coꝛpus nō sit/coꝛ
pus eē. Aug⁹. Tale etiā h̄ ē. Ra. Ergo si
nihil veꝝ ē/ nisi ita sit vt videt̄: nec quicꝙ

corporeū videri nisi sensibus pōt: nec sentire nisi anima: nec si verum corpus non sit corpus esse / restat vt corpus esse non possit nisi anima fuerit. Aug⁹. Nimis vrges: ꝛ quid resistam non habeo.

Data veri definitio īpugnat̄: et aliter verū definit̄: Ca. V. Ra.

a Ttēde ī ista diligētius. Aug⁹. En assū. Ra. Certe hic lapis ē: Et ita ver⁹ ē / si nō se habet aliter ac videt̄: et lapis non est / si verus non est: et non nisi sensibus videri pōt. Aug⁹. Etiā. Ra. Non sūt igitur lapides ī abditissimo terrę gremio: nec oīno vbi non sunt q̄ sentiāt: nec iste lapis esset nisi eū videremus: nec lapis erit cū discesserimus / nemoq̄ alius eū p̄sens videbit. Nec si loculos bn̄ claudas: q̄uis multa in eis incluseris aliquid habebunt. Nec p̄sus ipsum lignū intrinsec⁹ lignū est: Fugit eñ omnes sensus quicquid in altitudine est corpis minime pliucentis: qd̄ nūc esse omnino cogitur: Etenī si esset / verū esset: nec verū quicq̄ est / nisi quod ita est vt videt̄: illud autē nō videt̄: nō est igit̄ verū: nisi q̄d habes ad hęc qd̄ respondeas. Aug⁹. De his q̄dem q̄ ɔcessi / hoc natū eē video: sed absurdū ita est / vt quicq̄d vis illorū facilius negē / q̄ hoc verū esse concedā. Ra. Nihil repugno. Uide ergo q̄d dicere velis corporea nisi sensib⁹ videri posse: an sentire nisi animā: an esse lapidē vel q̄d aliud / sed verū non esse: an ipsū verū aliter esse definiendū. Aug⁹. Istudipsum oro te vitimū videamus. Ra. Defini ergo verum. Aug⁹. Uerū est qd̄ ita se habet vt cognitori videt̄ / si velit possitq̄ cognoscere. Ra. Non erit igitur verū qd̄ nemo pōt cognoscere? Deinde si falsuꝫ est qd̄ aliter q̄ est videtur: quid si alteri videat̄ hic lapis / lapis: alteri lignū: eadem res ꝛ falsa et vera erit? Aug⁹. Illud me magis superius mouet / quomodo si quid cognosci nō potest / eo fiat vt verū non sit: Nam q̄ simul vna res ꝛ vera et falsa est / non nimis curo: Etenī video vnam rem diuersis compatam simul maiorē ꝛ minorē eē: Sꝫ ex eo istud cōtigit / q̄ nihil p̄ se maius aut minus est: Comparatiōis enī sūt ista nomina. Ra. An si dicis nihil esse verū p̄ se / non times ne sequatur vt nihil sit p̄ se? Unde enī lignū ē hoc / inde etiā verum lignū est: Nec fieri potest vt per seipsum / id est sine cognitore lignū sit / et verum lignū non sit. Ergo illud dico et sic definio: nec vereor ne definitio mea ob hoc improbet̄ q̄ nimis breuis est: Nā verū mihi videtur esse id qd̄ est. Nihil ergo erit falsum: q̄ quicquid est / verū est. Aug⁹. In magnas angustias me ɔpulisti: nec inuenio p̄sus quid respondeā: Ita fit vt cū aliter doceri nolim q̄ istis interrogationibus / vereor iā tamen interrogari.

Pręmissa breui et salubri oratione p̄ diuino auxilio / natura falsi ventilatur: ꝛ ī omnibus sensibus similitudo rerū siue in equalibus / siue in deterioribus mater esse falsitatis ostēditur: Ca. VI. Ra.

d Eus cui nos cōmisimus / sine dubitatione fert opem / et de his angustijs liberat: nos mō credamus / et eū rogem⁹ deuotissime. Aug⁹. Nihil plane libentius hoc loco fecerim: nā nusq̄ tātā caliginē p̄tuli. Deus pater noster qui vt orem⁹ hortaris: q̄ et hoc q̄ rogaris p̄stas: Siquidē cū te rogamus melius viuimus: melioresq̄ sumus: exaudi me palpitantē ī his tenebris: ꝛ mihi dexterā porrige: Prętende mihi lumen tuū: reuoca me ab errorib⁹ / vt te duce in me redeam et in te / Amē. Ra. Hic esto quantū potes / et vigilantissime attende. Aug⁹. Dic quęso si q̄d tibi suggestum est / ne p̄camus. Ra. Hic esto. Aug⁹. Ecce habes me nihil aliud agentē. Ra. Prius q̄d sit falsū / etiā atq̄ etiā ventilem⁹. Aug⁹. Miror si quicq̄ aliud erit / q̄ qd̄ non ita est vt videt̄. Ra. Attēde potius / et ipsos sensus pri⁹ interrogem⁹: Nā certe qd̄ oculi vident / non dicit̄ falsum / nisi habeat aliquā similitudinē veri: Ut vbi causa: homo quē videmus in somnis: non ē vtiq̄ verus homo sed falsus / eoipso q̄ habet veri similitudinē. Quis enī canē videat / et recte se dicat hominē somniasse? Ergo ꝛ ille falsus canis est / ex eo q̄ similis vero est. Aug⁹. Ita est vt dicis. Ra. Quid / vigilans q̄s si viso equo putet se hominē videre: nonne eo fallitur q̄ ei appareat aliq̄ hominis similitudo? Nā si nihil ei appareat nisi equi species: non pōt arbitrari se hoiem videre. Aug⁹. Prorsus cedo. Ra. Dicimus itē falsam arborē quā pictā videmus: ꝛ falsam faciē quę de speculo reddit̄: ꝛ falsam turriū motū nauigātibus / falsamq̄ infractionem remi / nihil ob aliud nisi q̄

ꝺissimilia sūt. Aug⁹. Fateor. Ra. Ita et ī gēmis fallimur/ita ī ouis/ita ī singul' sigill' vno ānulo impssis/ꝛ ī ceter' talib⁹. Aug⁹. Sequor oīno atq; cōcedo. Ra. Similitudo igit' rez q̄ ad oculos ptinet/mater ē fal-
B sitatis. Aug⁹. Negare nō possū. Ra. Et hęc oīs silua/ nisi me fallit/ī duo genera diuidi pōt: Nā partim ęqualib⁹ ī reb⁹/partī ꝺo ī deterioribus ē. Equalia sunt/ qñ tam hoc illi q̄ꝫ illud huic simile esse dicim⁹: vt ð gēmis dictū ē/vel de impssionib⁹ ānuli: in deterioribus aūt qñ illud qð deterius ē/simile esse dicim⁹ melioris. Quis eñ in speculū attēdat/ꝛ recte dicat se esse illi⁹ imaginis similē/ac non potius illā sibi? Hoc aūt genus/partim est in eo qð aīa patitur/partim ꝺo in his rebus quę vidētur. Sed ipsū qð anima patitur/aut ī sensu patit': vt turris motū qui nullus ē: aut apud seipsaz ex eo qð accępit a sensib⁹: qualia sūt visa somniantiū/et fortassis etiam furentiū. Porro illa quę in ipsis rebus quas videmus apparēt/ alia a natura/cętera ab animātib⁹ exprimūtur atq; fingunt'. Natura gignendo vl' resultando similitudines deteriores facit: Gignēdo/ cū parētibus similes nascūtur: resultādo/vt de speculis cuiuscemodi: Quis eñ plęraq; specula homines faciāt: nō tñ ipsi effingunt eas q̄ reddūtur imagines. Jam ꝺo animantiū opera sunt in picturis: et ī huiuscemodi quibusq; figmētis: ī quo genere includi etiā illa pñt/ si tamē fiunt/ q̄ dęmones faciūt: Umbras aūt corpoz/ q: non nimis ab re abest/ vt corporibus similes ꝛ quasi falsa corpora dicant': nec ad oculorum iudiciū ptinere negandę sunt: in illo eās genere poni placet/qð resultādo a natura fit: Resultat eñ oñe corp⁹ lumini obiectū: ꝛ ī contraria parte vmbrā reddit: An
C tibi aliqd ɔtradicendū videt'? Aug⁹. Mihi ꝺo nihil: Sed quonā ista tēdāt/vęhemēter expecto. Ra. Itaq; oportet patiēter feramus/donec nobis cęteri sensus renuncient in verisilitudine habitare falsitatē: Nā ꝛ in ipo auditu totidē fere genera veniunt silitudinū: veluti cū loquētis vocē quē nō videm⁹ audiētes/putamus aliū quēpiam/ cui voce simil' ē: atq; ī deteriorib⁹ vel echo/ testis ē/vel tinnitus ille ipsaz auriū/vel in horologijs/merulę aut corui quędā imitatio/vel q̄ sibi sōniantes aut furentes vidē-
Al. † notulę. tur audire. Falsę autē† voculę quę dicūtur a musicis/ incredibile est quātū attestātur ꝺitati/qð post apparebit: tamen etiā ipsę qð sat est/nūc non absūt ab eaz silitudine quas veras vocāt. Seq̄ris hęc? Aug⁹. Et libentissime: Nā nihil laboro vt intelligā. Ra. Ergo ne moremur: Uidetur ne tibi aut liliū a lilio posse odore/aut mel† thymi- Al. † hyminū.
nū a melle† thymino de diuersis aluearijs Al. † hymino.
sapore: aut mollitudo plumaruz cygni ab anser'/tactu facile dijudicari? Aug⁹. Nō videtur. Ra. Quid cū talia nos vel olfacere/vel gustare/vel tāgere somniam⁹: nōne silitudine imaginū eo deteriore quo inaniore decipimur? Aug⁹. Uez dic'. Ra. Ergo apparet nos in oībus sensibus siue ęqualib⁹/siue ī deterioribus reb⁹/aut silitudine lenocināte falli: aut etiā si nō fallimur suspendētes consensionē/ seu differētiā dinoscētes/ tamen eas res falsas nominare quas verisimiles dephēdimus. Aug⁹. Dubitare nō possum.

Contra dicta opponitur: ꝛ similitudine veritatis matrem/ꝛ dissimilitudinē falsitatis esse arguit': ꝛ vnde soliloquia inscripti sint hi libri edocetur: Ca. VII.

Ra. Nunc attēde/ dū eadē rursū recurrim⁹/q̄ fiat apti⁹ qð conamur ostēdere. Aug⁹. Eloquere quod velis: Nā ego circuitū istū semel statui tolerare: neq; ī eo defatiscar spe tāta pueniendi quo nos tēdere sentio. Ra. Bñ fac'. Sz attēde vtz tibi videat' cū oua silia videam⁹/aliqð eoz falsū eē recte nos posse dicere? Aug⁹. A
Nullo mō videt': Oia eñ si oua sunt/vera oua sūt. Ra. Quid cū de speculo resultare imaginē videm⁹/quib⁹ signis falsaz esse cōprehēdim⁹? Aug⁹. Scz qð nō tenet': nō sonat: nō p se mouet': nō viuit/ꝛ cęteris innumerabilib⁹/ q̄ psequi longū est. Ra. Uideo te nolle īmorari: ꝛ pperationi tuę mos gerēdus ē. Itaq; ne singula repetā/si ꝛ illi homines q̄s videm⁹ ī sōnis viuere/loq̄/teneri a vigilātib⁹ possēt: nihilq; int' ipsos differret et eos q̄s expgefacti ac sani alloq̄mur et videm⁹/nunq̄d nā eos falsos diceremus? Aug⁹. Quo pacto istud recte diceretur? B
Ra. Ergo si eo ꝺi essēt q̄ verisimillimi apparērēt/nihilq; int' eos ꝛ veros oīno distaret: eoq; falsi q̄ p illas vl' alias differētias dissiles conuincerent': nōne silitudinē veritatis matrē/ ꝛ dissimilitudinē falsitatis esse

fitendū est? Aug⁹. Nō habeo qd dicā: et pudet me tā temerarię ꝯsensionis meę superioris. Ra. Ridiculū est si te pudet: q̄ si non ob idipsū elegerimus hmōi sermocinatiōes: Quę qm̄ cū solis nobis loqmur/ soliloquia vocari atq̄ inscribi volo: nouo quidē ꝛ fortasse duro noīe/ s; ad rē demonstrandā satis idoneo. Cū em̄ neq̄ meli⁹ q̄ri veritas possit q̄ interrogādo ꝛ respondēdo: ꝛ vix quisq̄ inueniat̄ quē nō pudeat ꝯuinci disputantē: eoq̄ pene semp eueniat vt rē bn̄ inductā ad discutiēdū incōdit⁹ puicacię clamor explodat: etiā cū laceratione aiorū plerūq̄ dissimulata iterdū ꝛ apta/ pacatissime vt opinor ꝛ cōmodissime placuit/ vt a meipso iterrogatū/ mihiq̄ rn̄dentē deo adiuuāte ver q̄rerē: Quare nihil ē qd vereare/ sicubi te temere illigasti/ redire atq̄ resoluere: Aliter hinc em̄ euadi non potest.

1. Retract. ca. 4. a.

Cū pene nihil repiri q̄at/ ita cuiq̄ rei simile/ vt nō in aliquo etiā dissimile sit: ex q̄ potius pte qd falsū ē meruerit falsi nome disquiritur:

A Recte dicis: sed (Ca. viii. Aug⁹.

r quid male ꝯcesserim non plane video: nisi forte id recte dici falsū/ qd habeat aliquā verisimilitudinē/ cum ꝓrsus mihi nihil aliō dignū falsi noīe occurrat: ꝛ rursus tn̄ cogor fateri eo falsa vocari q̄ vocant̄ quo a veris differūt. Ex quo ꝯficit̄ eā ipsā dissimilitudinē causā eē falsitatis. Itaq̄ ꝯturbor: Non em̄ mihi facile quicq̄ venit i mentē quod ꝯtrarijs causis gignat̄. Ra. Quid si hoc vnū ē in rex natura genus/ et solū quod ita sit? An ignoras cū p animaliū innumerabilia genera cucurreris/ solū cocodilū inueniri/ q̄ supiorē i mādēdo partē moueat: ꝓsertim cū pene repiri nihil queat/ ita cuiq̄ rei sile/ vt non i aliq̄ etiā dissile sit? Aug⁹. Uideo quidē ista: s; cū ꝯsidero illud quod falsū vocam⁹/ ꝛ sile aliqd habere veri et dissile/ ex q̄ potius pte meruerit falsi nomē nō valeo discernere. Si em̄ ex eo q̄ dissimile ē/ dixero: nihil erit quod nō falsum dici possit: Nihil em̄ ē qd nō alicui rei dissimile sit quā verā esse ꝯcedimus. Itē si dixero eo q̄ sile est/ falsum appellandū: non solū oua illa reclamabunt quę vera eoipso sunt q̄ simillima/ sed etiā sic non effugiā eū q̄ me coegerit falsa esse oīa ꝯfiteri/ q̄ oia sibi ex aliq̄ pte similia esse negare nō possū.

B Sed fac me non metuere illud rn̄dere/ similitudinē ac dissimilitudinē simul efficere/ vt aliquid falsū recte noīetur: quā mihi euadendi viā dabis? Instabitur em̄ nihilominus vt oīa falsa esse renunciē: quippe oia sibimet vt supra dictū est/ et similia quadā ex parte/ ꝛ dissimilia reperiūt̄: Restaret vt nihil aliud falsū esse dicerē/ nisi qd aliter se haberet atq̄ videret̄/ ni vererer illa tot mōstra q̄ me dudū enauigasse arbitrabar. Nā eo rursū repellor vertigine inopinata/ vt verū id esse dicā/ quod ita se habet vt videt̄. Ex quo conficitur sine cognitore nihil vex esse posse: Ubi mihi naufragiū in scopulis occultissimis formidandū est/ qui veri sunt etiam si nesciant̄. Aut si verū esse id quod est dixero: falsum non esse vspiā concludetur quouis repugnāte. Itaq̄ redeunt illi ęstus: nec quicq̄ tanta patiētia morarum tuax ꝓcessisse me video.

Quid falsum/ qd fallax/ ꝛ qd mēdax esse dicatur: Ca. ix. Ra.

A a Ttende potius: nā nullo mō sanū induca frustra nos auxiliū diuinū implorasse. Uideo em̄ tēptatis quantū potuimus oīb⁹ rebus/ nō remāsisse quod falsū iure dicat̄/ nisi qd aut se fingit esse quod nō ē: aut oīno esse tēdit ꝛ nō ē: Sed illud superi⁹ falsi gen⁹/ vel fallax etiā/ vl̄ mēdax ē: Nā fallax id recte dicitur/ quod habet quendā fallendi appetitum: qui sine aīa intelligi nō potest: s; partim ratiōe fit/ partim natura. Ratione/ in aīalib⁹ rationalib⁹/ vt i hoīe: natura i bestijs/ tanq̄ i vulpecula. Illud autē quod mēdax vocora mētientib⁹ fit. Qui hoc differunt a fallacibus/ q̄ oīs fallax appetit fallere: nō autē oīs vult fallere q̄ mētit̄: Nā ꝛ mimi ꝛ comędię ꝛ multa poemata mendaciorū plena sunt/ delectandi potius q̄ fallendi voluntate: Et oēs fere qui iocant̄ mentiūtur. Sed fallax vel fallēs is recte dicit̄/ cui⁹ negociū est vt quisq̄ fallat̄. Illi aūt q non id agunt vt decipiāt/ sed tamē aliqd fingunt/ vel mendaces tm̄/ vel sine hoc quidē: mentiētes tn̄ vocari nemo ambigit: Nisi qd habes aduersus ista qd dicas. Aug⁹. Perge queso: nunc em̄ fortasse de falsis non falsa docere cepisti. Sed iam genus illud expecto quale sit quod dixisti/ esse tendit et nō est. Ra. Quid ni expectes? Eadē illa sūt quorum multa supra memorauimus. An

B non tibi videt̄ imago tua de speculo quasi

Fallax qd sit.

Mēdax qd sit

tuipse velle eē: sed ideo esse falsa/ q̄ non ē. Aug⁹. Ualde hoc videt̄. Ra. Quid ois pictura vel cuiuscemodi simulacꝝ/ ⁊ id genus oia opificū: nōne illud esse ꝯtēdūt/ ad cuius quidq̄ silitudinē factum est? Aug⁹. Prorsus adducor. Ra. Iā ea quibus vel dormiētes vel furentes fallūtur/ ꝯcedis vt opinor ī eo esse genere? Aug⁹. Nulla magis: Nā nulla magis tendūt talia esse qualia vl' vigilātes vel sani cernūt: ⁊ eo tñ falsa sunt quo id qđ tendunt esse non pñt. Ra. (Al. ī diuiso) Quid iā de turriū motu/ vl' ī īmerso remo/ vel de vmbris corporū plura dicā? Planū est vt arbitror ex hac regula esse metienda. Aug⁹. Planissimū. Ra. Taceo de ceteris sensib⁹: Nā nemo ꝯsiderās nō hoc inueniet falsū appellari ī rebus ipsis q̄s sentimus: q̄ esse aliquid tendit ⁊ non est.

Qz mirabilis natura entiū sit/ vt ad suum verum hoc solū eis prosit q̄ in quibusdā falsa sunt: et vñ ergo tātope falsitates formidam⁹: Ca.x.

Recte dicis: Sed Aug⁹. miror cur ab hoc genere tibi secernēda illa poemata et ioca visa sūt/ ceteræq̄ fallacie. Ra. Quia scz aliud ē falsum esse velle: aliud verꝝ esse nō posse. Itaq̄ ipsa opera hominū velut comedias/ aut tragedias/ aut mimos ⁊ id genus alia possumus operibus pictoꝝ fictorūq̄ coniungere. Tam eñ verus esse pictus homo nō potest/ q̄uis in speciē hominis tēdat/ q̄ illa q̄ scripta sunt ī libris comicoꝝ. Neq̄ eñ falsa esse volunt/ aut vllo appetitu suo falsa sunt/ sed quadā necessitate quantū fingentis arbitriū sequi potuerunt. At vero in scena roscius voluntate falsa hecuba erat/ natura verus hō: sed illa voluntate etiā verus tragedus/ eo videlicet quo implebat institutū: falsus autez priam⁹/ eo q̄ priamū assimilabat/ sed ipse nō erat. Ex quo iam nascitur quiddā mirabile: qđ tamen ita se habere nemo ambigit. Aug⁹. Quidnā id ē? Ra. Quid putas/ nisi hec oīa inde esse ī quibusdā vera/ vñ in quibusdā falsa sunt: et ad suū verū hoc solū eis pdesse/ q̄ ad alios falsa sunt? Uñ ad id qđ esse/ aut volūt/ aut debēt/ nullo mō ꝑueniunt si falsa eē fugiūt. Quo pacto eñ iste quē cōmemoraui/ verus tragedus esset/ si nollet eē falsus hector/ falsa andromache/ falsus hercules/ et alia innumera? Aut vñ vera pictura eēt/ si falsus equus non esset? Uñ in speculo vera hominis imago/ si nō falsus hō? Quare si q̄busdā vt verꝝ aliquid sint pdest vt sint aliq̄d falsū/ cur tantope falsitates formidamus: ⁊ ꝓ magno bono appetim⁹ veritatē? Aug⁹. Nescio/ ⁊ multū miror/ nisi q2 ī exemplis istis nihil imitatione dignū video. Nō eñ tanq̄ histriones/ aut de speculis q̄ q̄ relucentia/ aut tanq̄ mironis bucula ex aere/ ita etiā nos vt ī nostro quodā habitu veri simus ad alienū habitū adūbrati atq̄ assimilati/ ⁊ ob hoc falsi esse debemus: ſ illud verꝝ querere/ qđ nō q̄si bifronte ratiōe sibiq̄ aduersante/ vt ex aliq̄ ꝑte verū sit/ ex aliq̄ falsū ē. Ra. Magna ⁊ diuina q̄dā requiris: Que tñ si inuenerimus: nōne fatebimur his ipsam ꝯfici/ et quasi ꝯflari veritatē/ a q̄ denoiatur omne qđ verū quoquo mō nominat̄? Aug⁹. Non inuitus assentior.

Qz ois disciplina ꝑ seipsam vera esse ostenditur: Ca.xi.

Ra. Quid tibi ergo videtur? Disciplina disputandi/ vera ne/ an falsa est? Aug⁹. Quis dubitet verā? Sed vera ē etiā grāmatica. Ra. Ita ne vt illa? Aug⁹. Non video q̄d sit vero veri⁹. Ra. Illđ ꝑfecto qđ nihil falsi habet: Qđ intuens pauloāñ offendebare ex his reb⁹ q̄ nescio/ quō nisi false essent vere esse non possent. An ignoras oīa illa fabulosa ⁊ apte falsa ad grāmaticaz ꝑtinere? Aug⁹. Non ignoro istud quidē: ſ vt opinor nō ꝑ grāmaticā falsa sūt/ ſ ꝑ eā q̄liacūq̄ sūt demonstrant̄. Siq̄dez ē fabula cōpositū ad vtilitatē delectationē ve mendaciū. (Quid sit grāmatica) Est autē grāmatica vocis articulate custos et moderatrix disciplina. Cuius ꝓfessionis necessitate cogit̄ humana lingua oia etiā figmenta colligere/ q̄ memorie litterisq̄ mādata sūt: non ea falsa faciēs/ sed de his verā quandā docens assertāq̄ rationē. Ra. Recte sane: Nihil nūc curo/ vtrū abs te ista bñ definita atq̄ distincta sint: Sz illđ q̄ro vtꝝ h ita eē ipsa grāmatica/ an vero illa disciplina disputatiōis ostendat? Aug⁹. Nō nego vim peritiāq̄ definiēdi/ q̄ nūc ego ista separare conatus sū/ disputatorie arti tribui. Ra. Quid ipsa grāmatica: nōne si vera ē eo vera ē quo disciplina est? Disciplina eñ a discendo dicta est: Nemo aūt q̄ didicit ac tenet nescire dici pōt: et nemo scit falsa: Ois ergo vera est disciplina. Aug⁹. Nō video

quidē qd ī ista ratiūcula temere ꝯcedatur.
Mouet me tñ ne ꝑ istā cuipiā videaꝛ etiā
illas fabulas veras eē: nā ⁊ has discim⁹ et
tenem⁹. Ra. Nunqd nā magister nr̄ nole/
bat nos credere q̄ docebat ⁊ nosse? Aug⁹.
Immo vehemēter vt noscerem⁹ instabat.
Ra. Nū aliqñ institit vt dedalū volasse
crederem⁹? Aug⁹. Hoc qdē nūq̄: Sed pla
ne nisi tenerem⁹ fabulā/vix nos posse aliqd
manib⁹ tenere faciebat. Ra. Tu q̄ negas
verū eē q̄ ista fabula sit: ⁊ q̄ ita sit dedalus
diffamat⁹? Aug⁹. Hoc nō nego verū esse.
Ra. Non negas q̄ te didicisse verū cū ista
didiceris? Nā si volasse dedalū verū eēt: ⁊ h̄
pueri ꝓ ficta fabula acciperent atq̄ redde/
rēt/eoipso falsa retinerēt/ q̄ vera essent illa
q̄ redderēt. Hinc eñ extitit illud qð supius
mirabamur de volatu dedali verū fabulā
esse non potuisse/ nisi dedalū volasse falsū
esset. Aug⁹. Iā teneo istud: sed qd ex eo
ꝓficiamus expecto. Ra. Quid: nisi nō eē
falsā illā rōnē q̄ colligim⁹ disciplinā/nisi ve
ra doceat/disciplinā esse nō posse? Aug⁹.
B Et hoc quid ad rē? Ra. Quia volo dicas
mihi/ vñ sit disciplia grāmatica: Inde eñ
vera ē/vnde disciplina ē. Aug⁹. Nescio qd
tibi rn̄deā. Ra. Nōne tibi videꝛ si nihil in
ea definitū esset/et nihil ī gn̄a ⁊ ꝑtes distri/
butū atq̄ distictū/eā nllo mō disciplinā eē
potuisse? Aug⁹. Iā itelligo qd dicas: Nec
vlla mihi occurrit cuiusuis facies discipli/
ne/i qua nō definitiones/ ac diuisiones ac
rōnes ⁊ ratiocinatiōes/ dū qd q̄dq̄ sit de/
claraꝛ: dū sine ꝯfusione ꝑtiū sua cuiq̄ red/
dūtur: dū nihil ꝑtermittiꝛ ꝓpriū / nihil an/
numeratur alienū: totū hocipsū qð discipli
na diciꝛ egerunt. Ra. Ergo et totū ipsū q̄
vera diciꝛ. Aug⁹. Video ꝯseq̄. Ra. Rn̄/
de nūc q̄ disciplina ꝯtineat definitionū/di/
uisionū/ꝑtitionūq̄ rōnes. Aug⁹. Iam su/
ꝑradictū ē/hec disputādi regulis cōtineri.
Ra. Grāmatica igitur eadē arte creata ē/
vt disciplina/ ⁊ vt vera eēt: q̄ ē abs te supi⁹
a falsitate defēsa. Qð nō de vna grāmati/
ca mihi licet ꝯcludere/ s ꝓrsus de oīb⁹ disci/
plinis. Nā dixisti vereq̄ dixisti nullā disci/
plinā tibi occurrere/i q̄ nō definiēdi ius at/
q̄ distribuēdi idipsum vt disciplina sit fece
rit: At si eo vere sunt q̄ sūt discipline: nega/
bit ne q̄spiā veritatē ipsā esse ꝑ quā oēs ve
re sunt discipline? Aug⁹. Prope ē oīno vt
assentiar: Sed illud me mouet q̄ etiā rōnē
disputādi inter easdē disciplinas numera/
mus: Quare illā potius existimo esse vita
tē/q̄ ⁊ ista ipsa ratio vera est. Ra. Optime
oīno ac vigilātissime: Sȝ nō negas vt opi/
nor eo verā esse q̄ disciplina ē. Aug⁹. Im/
mo idipsū ē qð me mouet: Aduerti eñ etiā
ipsā disciplinā eē/ ⁊ ob hoc verā dici. Ra.
Quid ḡ? Istā putas aliꝛ disciplinā esse po/
tuisse/nisi oīa in ea definita essent et distri/
buta? Aug⁹. Nihil aliud habeo qð dicā.
Ra. At si ad eā ꝑtinet h̄ officiū/ꝑ seipsā di
sciplia vera ē. Quisq̄ ne igiꝛ mirū putabit/
si ea q̄ vera sūt/oīa ab ipsa vera sūt/si ⁊ ipa
sit vitas? Aug⁹. Nihil mihi obstat q̄ mi/
nus recte pergā in istam sententiā.

Esse aliqd ī alio duob⁹ modis di ciꝛ: ⁊ qð ī subiecto ē īsepabiliter/ si subiectū ipsū non maneat/ mane re non posset: Ca. XII.

Ra. Ergo attēde pauca q̄ restāt. Aug⁹.
Profer si qd habes: mō tale sit qð
intelligā/libēterq̄ ꝯcedā. Ra. Esse
aliquid in aliq̄ nō nos fugit duob⁹ modis
dici: Vno q̄ ita ē/ vt etiā seiungi atq̄ alibi
esse possit: vt hoc lignū in hoc loco / vt sol ī
oriēte. Altero autē quo ita ē aliqd in subie
cto vt ab eo nequeat separi: vt ī hoc ligno
forma ⁊ species quā videm⁹/ vt in sole lux/
vti in igne calor/vt ī animo disciplina/ ⁊ si
q̄ sūt talia: An tibi aliter videtur? Aug⁹.
Ista quidē vetustissima sūt nobis: ⁊ ab in/
eūte adolescētia studiosissime ꝑcepta ⁊ co/
gnita: Quare nō possū de his interrogat⁹/
qn ea sine vlla deliberatiōe cōcedā. Ra.
Quid illud? Nonne ꝯcedis qð ī subiecto ē
insepabiliter: si subiectū ipsū non maneat/
manere non posse? Aug⁹. Hoc q̄ȝ video
necessariū: Nam manēte subiecto/posse id
qð in subiecto ē non manere/quisq̄s dilige
ter res aduertit itelligit. Siquidē hui⁹ cor/
poris color pōt vel valitudinis rōne vl' eta
te immutari/ cū ipsum corpus necdū interie/
rit. Et hoc nō ꝑeque in oīb⁹ valet: s ī his
in quib⁹ nō vt sint ipsa subiecta ea q̄ ī sub/
iectis sūt coexistūt: Nō eñ vt sit iste pari/
es/paries h̄ colore fit quē ī eo videm⁹/cū eti
si quo casu nigrescat/ aut albescat/ vel ali/
quem aliū mutet colorē: nihilomin⁹ tñ ma/
neat paries ac dicaꝛ. At vo ignis si calore
careat/nec ignis quidē erit: nec niuē voca/
re nisi candidā possum⁹. Illud vo quod in/
terrogasti q̄s concesserit: aut cui posse fieri

videat/ vt id qđ i subiecto ē/manent ipo in
tereūte subiecto? Mōstruosū eñ ⁊ a ꝟita-
te alienissimū est/ vt id qđ non esset nisi in
ipso esset/ etiā cū ipsū non fuerit possit esse.

Diuersę iuxta philosophoꝝ sentē tias mortꝫ acceptiōes ventilaꝛ: ⁊ ex eternitate ꝟitatꝫ aīe imortalitas luculētissime ꝯcludiꝛ: Ca. xiii.

Ra.
A i Liud igiꝛ qđ q̄rebam⁹ inuentū ē.
Aug⁹. Quid narras? Ra. Id qđ
audis. Aug⁹. Iā ne ꝙ liq̄do cōstat
aīm eē imortalē? Ra. Si ea ꝙ ꝯcessisti vera
sūt/ liq̄dissime: nisi forte aīm dicꝫ/ etiā si mo
riaꝛ aīm esse. Aug⁹. Nunꝙ eq̄dē hoc dixe-
rim: ꝟ eoipso ꝙ interit/ fieri vt anim⁹ nō sit/
dico. Nec me ab hac sentētia reuocat qđ a
magnis phis dictū ē/ eā rē ꝙ q̄cūꝗ venerit
vitā p̄stat/ mortē i se admittere non posse.
Quis eñ lumē q̄cūꝗ intrare potuerit fa-
ciat id lucere: tenebrasꝗ i se ꝓpꝛ memorabi
lē illā vim ꝯtrarioꝝ nō possit admittere/ tñ
extinguiꝛ: locusꝗ ille extincto lumie tenebra-
tur: Ita illud qđ tenebrꝫ resistebat/ neꝗ vl
lo mō i se tenebras admisit/ ⁊ sic eis īteredū-
do locū fecit/ vt poterat etiam discedendo.
Itaꝗ timeo ne mors ita ꝯtigat corpi/ vt te
nebrę loco: aliq̄n discedente aīo vt lumine:
aliq̄n aūt ibidē extincto: vt iā nō de oī mor
te corpis securitas sit/ ꝟ aliqđ gen⁹ mortꝫ sit
optandū/ ꝙ aīa ex corpe incolumis educaꝛ/
ꝑducaꝛꝗ ad locū/ si ē vll⁹ talꝫ loc⁹ vbi nō pos
sit extingui. Aut si nec hoc quidē pōt/ atꝗ i
ipso corpe aīa q̄si lumē accēditur/ nec alibi
pōt durare/ oīsꝗ mors ē extinctio q̄dā aīę i
corpe vel vitę/ aliqđ gen⁹ eligēdū ē q̄tū hō
finitur/ qđ ipsū ꝙ viuiꝛ cū securitate ac trā-
quillitate viuaꝛ: q̄ꝙ nescio quō istud pos-
sit si aīa moritur. O multū beatos/ quib⁹
siue ab ipsis/ siue abs q̄libet nō esse metuē-
dā mortē/ etiam si aīa intereat/ ꝑsuasū ē. At
mihi misero nullę adhuc ratiōes/ nulli libri
B ꝑsuadere potuerūt. Ra. Noli gemere: im-
mortalꝛ ē anim⁹ hūan⁹. Aug⁹. Vñ hꝫ ꝓbaꝛ?
Ra. Ex his ꝙ cū magna cautione vt arbi-
troꝛ supi⁹ ꝯcessisti. Aug⁹. Nihil quidē me
mīn⁹ vigilāter interrogāti tibi memini de-
disse: ꝟ collige iā ipsā sūmā/ oro te: videam⁹
ꝙ tātis ambagib⁹ ꝑuenerim⁹: nec me iā iter-
roges volo. Si eñ ea breuiꝛ enūcraturꝰ es
ꝙ concessi: q̄nā rursus r̄nsio mea desideraꝛ?
An vt moras gaudioꝝ mihi frustra inferā/
si q̄d boni forte ꝯfecim⁹? Ra. Faciā qđ te
velle video: ꝟ attēde diligētissime. Aug⁹.
Loq̄re: iā q̄d negas? Ra. Oīe qđ i sbie-
cto ē/ si semꝑ manet/ ipsū etiā subiectū ma-
neat semꝑ necesse ē: Et oīs i subiecto ē aīo
disciplina: Necesse est igiꝛ semꝑ anim⁹ ma-
neat/ si semꝑ maneat disciplina. Est aūt di-
sciplina ꝟitas: ⁊ semꝑ vt in initio libri hui⁹
ratio ꝑsuasit/ ꝟitas manet: Semꝑ igiꝛ ani-
m⁹ manet: nec anim⁹ mortu⁹ diciꝛ. Immor
talē igiꝛ aīm sol⁹ nō absurde negat/ ꝙ supi-
orū aliquid non recte ꝯcessū esse ꝯuincit.

Oppugnaꝛ dicta argumētatio duob⁹/ ⁊ sīl de ꝟitate q̄stionis dif ficultas ostēdiꝛ: Ca. xiiii.

Aug⁹.
i Am me volo in gaudia dimittere: A
sed duab⁹ aliquantū reuocoꝛ cau-
sis: Nā ꝑmū me mouet ꝙ circūitu
tāto vsi sum⁹/ nescio quā rōnū catenā seq̄n
tes: cū tā breuiter totū de ꝙ agebaꝛ/ demō-
strari potuit/ qđ nūc demōstratū ē: Quare
me sollicitū facit/ ꝙ tādiu q̄si ad insinuan-
dū obambulauit ratiocinatio. Deinde nō Al. ꝑ oratio
video quō i aīo semꝑ sit disciplina/ ꝑsertim
disputandi: cū ⁊ tā pauci eius gnari sint: ⁊
q̄sq̄s eā nouit/ tanto ab infantia tꝑe fuerit
indoctus: Nō eñ possum⁹ dicere/ aut impi
toꝝ aīos nō esse aīos: aut esse in animo eā
quā nesciāt disciplinam. Qđ si vehemēter
absurdū est: restat vt aut nō semꝑ sit veri-
tas/ aut disciplina illa nō sit veritas. Ra.
Vides ꝙ nō frustra tātos circūitus egerit
nostra ratiocinatio. Quęrebam⁹ eñ quid
sit veritas: qđ ne nūc quidē in hac silua re-
rū oīibus pene callibus oberratis video
nos iuestigare potuisse. Sꝫ q̄d facim⁹? An
incępta omittim⁹ ⁊ expectam⁹/ et q̄d nobis
libroꝝ alienoꝝ in manus incidat qđ huic
quęstioni satisfaciat? Nam ⁊ multos añ no
strā ętatē scꝑtos esse arbitroꝛ/ q̄s nō legim⁹
et nūc vt nihil quod nescimus opinemur:
manifestum habemus ⁊ carmine de hac re
scribi/ et soluta oratione: et ab his viris q̄-
rū nec scꝑta latere nos pñt: et eorū ingenia
talia nouim⁹/ vt nos i eoꝝ litteris qđ volu
m⁹/ inuēturos despare nō possim⁹: pręser-
tim cū hic añ oculos nr̄os sit ille i ꝙ ipsā elo
quētiā quā mortuā dolebam⁹/ ꝑfectā reui-
xisse cognouimus. Ille ne nos sinet cū scri-
ptis suis cū viuēdi modū docuerit/ viuēdi
ignorare naturā? Aug⁹. Nō arbitroꝛ eq̄- B
dē et multū inde spero: ꝟ vnū doleo ꝙ vel
erga se/ vel erga sapiaꝫ studiū nr̄m nō ei vt

volum⁹ valem⁹ apire: Nā pfecto ille mise/
rerẽ sitim nostrã/ et exundaret mito citi⁹ q̃
nũc: Secur⁹ em̃ ẽ q sibi iã totũ de aiẽ imor
talitate psuasit: nec scit aliq̃s eẽ fortasse/ q̃
hui⁹ ignorãtiõis miseriã sat cognouerũt: et
q̃bus p̃sertim rogãtib⁹ nõ subuenire crude/
le sit: Ille aũt ali⁹ nouit q̃dẽ p familiarita/
te ardorẽ nostr̃: sz ita lõge abest: et ita nũc
ↄstituti sum⁹/ vt vix ad eũ vel eplẽ mittẽdẽ
facultas sit: Quẽ credo iã ocio transalpino
pfecisse carmẽ q̃ mortis met⁹ excãtat⁹ effu/
giat: et antiq̃ glacie duratus aiẽ stupor fri/
gusq̃ pelliã. Sed interim dũ ista pueniũt
q̃ i nostra potestate nõ sunt: nõnne turpissi
mũ est perire ociũ nostr̃ et totum ipsũ aim
ex incerto arbitrio pẽdere deligatũ?

Quid verũ/ q̃d falsũ sit explicaꝰ: et ṽitatẽ iterire nullo mõ posse clare demõstraꝰ: Ca. XV.

A Ra. Vbi ẽ q deũ et rogauim⁹/ et rogam⁹
vt nob nõ diuitias/ nõ corporis vo/
luptates/ nõ ṗlares suggest⁹ atq̃ honores/
s aiaz nr̃az/ seq̃ ipsũ q̃rẽtib⁹ iter apiat? Ita
ne nos deseret/ aut a nobis deseritur. Ra.
Alienissimũ q̃dẽ ab ipso ẽ/ vt eos q̃ talia de
siderãt deserat: Vñ a nob q̃ alienũ eẽ de/
bet/ vt tãtũ ducẽ deseram⁹. Quare si placet
repetam⁹ breuiꝰ/ vñ illa duo ↄfecta sit/ aut
sp manere ṽitatẽ/ aut ṽitatẽ eẽ disputandi
rõnẽ. Hec em̃ vacillare dixisti/ q̃ min⁹ nos fa
ciat toti⁹ rei sũma securos: An poti⁹ illd̃ q̃/
rim⁹/ quõ eẽ possit i ipito aio disciplia/ quẽ
nõ possum⁹ non aim dicere? Hinc em̃ cõmo
tus videbare/ vt de ill' q̃ ↄcesseras dubitare
rursus necesse fuerit. Aug. Immo discu/
tiam⁹ pus illa: deinde h̃ q̃le sit videbimus:
Ita em̃ vt opior nl'a ↄtrouersia remãebit.
Ra. Ita fiet: s adesto tot⁹ atq̃ cautissim⁹:
Scio em̃ q̃d tibi eueniat attẽdẽti/ dũ nimis
pendes i ↄclusionẽ: q̃d iã etiã inferaꝰ expe/
ctas: ea q̃ interrogaꝰ nõ diligẽter exami/
nata ↄcedas. Aug. Verũ fortasse dicis: sed
enitar ↄ hoc gen⁹ morbi q̃ntũ possũ: mõ iã
B tu icipe q̃rere/ ne supfluis imoremur. Ra.
Ex eo q̃ntũ memini ṽitatẽ nõ posse iterire
ↄclusim⁹/ q nõ soiũ si tot⁹ mũd⁹ intereat/ sz
etiã si ipsa ṽitas/ verũ erit et mũdũ et ṽitatẽ
iterisse: Nihil aũt verũ sine ṽitate: nullo mõ
igitur interit ṽitas. Aug. Agnosco ista
et multũ miror si falsa sũt. Ra. Ergo illd̃ al
terũ videam⁹. Aug. Sine me paululũ ↄsi
derare oro te/ ne huc iterum turpiꝰ redeã.
Ra. Ergo ne iterisse ṽitatẽ verũ non erit/ si
nõ erit verũ: Nõ q̃ interit/ s verũ erit: Unde
post occasũ ṽitatis verũ erit/ cũ iã ṽitas nl'a
ẽ. Aug. Nihil habeo q̃d plus cogitẽ atq̃
ↄsiderẽ: Perge ad aliud. Ra. Certe facie/
m⁹ q̃ntũ possum⁹/ vt docti atq̃ prudẽtes vi
ri legãt hec: et nr̃am si q̃ ẽ corrigãt temerita
tẽ: nã me nec mõ nec aliqñ arbitror q̃d ↄ h
dicaꝰ posse inueniri. Ra. Nunq̃d nã q̃ di/
citur ṽitas nisi q̃ verũ ẽ q̃cq̃d verũ ẽ? Aug.
Nullo mõ. Ra. Nunq̃d nã recte dicitꝰ verũ
nisi qd̃ non ẽ falsũ? Aug. Hic ṽo dubita
re demẽtia ẽ. Ra. Nũ falsũ non ẽ qd̃ ad si/
militudinẽ alicui⁹ accõmodatũ est: neq̃ id
tñ ẽ cuiꝰ sile apparet? Aug. Nihil quidẽ
aliud video qd̃ libentius falsũ vocẽ. Ra.
Sed tñ solet falsũ dici etiã qd̃ a veri silitu/
dine lõge abest. Aug. Quis negat? Ra.
Sed tñ qd̃ habeat ad verũ nonnullã imita/
tionẽ. Aug. Quõ? Nõ em̃ cũ dicitꝰ iũctis
alitibus anguib⁹ medeã volasse/ vlla ex p/
te res ista verũ imitatur: quippe q̃ nulla sit/
nec imitari aliq̃d possit ea res q̃ omnino nõ
C sit? Ra. Recte dicis: sed non attẽdis eã rẽ
q̃ omnino nulla sit/ ne falsa quidẽ posse dici.
Si em̃ falsuz est/ non ẽ: si est/ non ẽ falsum.
Aug. Non q̃ dicem⁹ illud de medea ne/
scio qd̃ monstrũ falsũ esse. Ra. Nõ vtiq̃:
Nã si factũ ẽ/ quõ falsũ est: Si non ẽ factũ/
quõ monstrũ ẽ? Aug. Mirã rẽ video: Ita
ne tandẽ cũ audio angues ingentes alites
iũctos iugo/ nõ dico falsũ? Ra. Dicis pla
ne: Est em̃ qd̃ falsũ eẽ dicas. Aug. Quid
q̃so? Ra. Illã scz sententiã q̃ ipso ṽsu enũ
ciatur. Aug. Et quã tãdẽ habet ista imi/
tationẽ veri? Ra. Quia sitr enũciaꝰ etiã
si vere illud medea fecisset. Imitaꝰ q̃ ipsa
enũciatione veras sentẽtias falsa sentẽtia:
Que si non crediꝰ/ eo solo imitaꝰ veras q
ita diciꝰ: estq̃ tñ falsa/ nõ etiã fallẽs. Si au
tẽ fidẽ impetrat/ imitatur etiã creditas ve/
ras. Aug. Iã intelligo multũ iteresse in/
ter illa q̃ dicim⁹/ et illa de q̃bus dicimus ali
quid: q̃re iã assentior: Nã hoc solo reuoca/
bar: quicq̃d falsũ dicimus nõ recte dici nisi
habeat veri alicui⁹ similitudinẽ. Quis em̃
lapidẽ falsũ argentũ eẽ dicẽs nõ iure ride/
atur: tñ si q̃s lapidem argentũ esse dicat/
dicimus falsũ eũ dicere/ id est falsam pfer/
re sententiã? Stannũ autẽ vel plumbũ non
absurde vt opinor/ falsum argentuz voca/
mus: q id res ipsa velut imitaꝰ: neq̃ ex eo

falsa ē nra sententia/ꝫ illud ipsū de q̄ nūc agit.

An queadmodū deteriora falso meliorū nominibus appellari/ ita meliora deteriorū falso nominibꝰ vocari congrue possint. Et quō iure infames habeantur/ qui muliebri habitu se ostentant: et si patrie liberande causa/muliebri tunica liceat hostē decipere: insup si sapiēs malit emori frigore q̄ femineis vestibꝰ si aliud nō sit amiciri: Ca. xvi.

A b Bene intelligis. Sꝫ illud vide (Ra. vtrū et argentū falsū plūbi noīe ꝯgruēter appellare possimꝰ. Aug. Non mihi placet. Ra. Quid ita? Aug. Nescio/nisi illō videro vehemēter ꝯtra volūtatē meā dici. Ra. Nū forte ꝓpterea q̄ argētū meliꝰ ē/et q̄si in contumelia eius dicitur: plumbi autē quidā velut honor est/ si falsum argētū vocet? Aug. Prorsus explicasti quod volebā. Et ideo credo iure infames intestabilesq̄ haberi/ q̄ muliebri habitu se ostentant: quos nescio vtrū falsas mulieres/an falsos viros melius vocē: Veros tamen histriones/ verosq̄ infames sine dubitatiōe possumꝰ vocare: aut si latēt/ nec īfame quicq̄ nisi a turpi fama nominatur/ veros neq̄q̄ non sine ꝟitate dicimꝰ/vt

B opinor. Ra. Aliꝰ locus nobis erit de istis rebus differendi. Multa eñ fiūt q̄ quasi facie populari turpia vident: alio tñ fine laudabili honesta mōstrētur. Et magna questio est/vtrū patrie liberande causa muliebri tunica indutus/debeat hostē decipere: hoc ipso quo mulier falsa sit/ fortasse verior vir futurus. Et vtrum sapiens qui aliquo modo certū habeat/necessariā fore vitam suam rebus humanis/malit emori frigore/q̄ femineis vestibus/si aliud non sit/ amiciri: Sed de hoc vt dictū ē/alias videbimus. Profecto eñ cernis quante inquisitionis indigeat/quatenus ista ꝓgredi debeant: ne in quasdā inexcusabiles turpitudines decidatur. Nunc autē quod presenti questioni satis ē/iam puto apparere: neq̄ dubitari non esse falsum quicq̄ sine veri aliqua imitatione.

An inueniri possit aliquod verum quod non ex aliqua parte falsum sit/ vt ex alia verum esse possit: et inane siue vacuum nihil esse probatur: Ca. xvii. Aug.

A p Proficiscere ad reliq̄: Nā hoc mihi bn̄ persuasum ē: Ergo illud quero: vtrū preter disciplinas quibus erudimur/ꝛ quibꝰ etiā ipsum studiū sapientie annumerari decet/ possimꝰ quicq̄ ita verū inuenire/ qō non sicut theatricꝰ achilles ex aliqua parte falsū sit/vt ex alia verū eē possit? Ra. Mihi vident multa inueniri. Nō eñ discipline istū habent lapidē: nec tñ vt verus sit lapis/imitat aliquid fm q̄ falsus dicatur: Quo vno cōmemorato/vides iaꝫ innumerabilibꝰ supersedendū esse/ q̄ spōte occurrāt cogitātibꝰ. Aug. Video ꝓrsꝰ. Ra. Sed nōne tibi videt vno corpis noīe includi? Aug. Viderentur/ si aut inane nihil eē certū haberē: aut ipsū animū inter corpa numeranduꝫ arbitrarer: aut etiā deū corpus aliqō esse crederē: Que oīa si sūt: ꝛ nullius imitatione falsa ꝛ vera eē video. Ra. In longū nos mittis/ꝫ vtar q̄ntū possū cōpēdio. Certe eñ aliud ē qō inane appellas/aliud qō ꝟitatē. Aug. Lōge aliud. Quid eñ inanius/si veritatē inane aliquid putē: aut tātopere aliqd inane appeto? Quid eñ aliud q̄ ꝟitatē inuenire desidero? Ra. Ergo ꝛ illō fortasse ꝯcedis/nihil verū esse qō nō veritate fiat vt verū sit. Aug. Iā hoc olim manifestū ē. Ra. Nū

B dubitas nihil esse inane p̄ter ipsuꝫ inane/ aut certe corpꝰ? Aug. Prorsus nō dubito. Ra. Opinor q̄ ꝟitatē corpꝰ eē aliqō credis. Aug. Nullo mō. Ra. Quid in corpe? Aug. Nescio. Ra. Nihil ad rē: Arbitror eñ vel illud te scire: Si ē inane/magis illud esse vbi nullū sit corpus. Aug. Hoc sane planū ē. Ra. Quid igit imoramur? An tibi aut veritas videt fecisse inane: aut aliqd verū esse vbi veritas nō sit? Aug. Nō videt. Ra. Non est ꝫ inane verū: q: neq̄ ab eo qō inane nō ē inane fieri pōt: Et qō veritate caret/verū nō eē manifestū ē: Et omnino ipsū qō inane dicit/ ex eo q̄ nihil sit dr. Quō igit potest verum esse quod non est: aut quomodo potest esse quod penitus nihil est? Aug. Age nūc inane tanq̄ inane deseramus.

Si corpus sit vere verū/vel imitatiōe aliqua verū/queadmodū figure geometrice in corporibus reperte: Ca. xviii. Ra.

q A Quid de ceteris dicis? Aug. Quid nisi id qō vides mihi plurimū suffragari?

Restat enim animus/et deus: que duo si propterea vera sunt/ quia in his est veritas/ de immortalitate dei nemo dubitat: Animus autem immortalis creditur/ si veritas que interire non potest/etiã in illo esse pbabit. Quare iã illud vltimuȝ videam⁹/ vtrum corpus nõ sit vere verum: id est nõ i eo sit veritas/sed quasi quedã imago veritatis: Nam si t in corpore/quod satis certũ est recipere interitũ/tale verũ inuenerimus quale ẽ in disciplinis:nõ cõtinuo erit disputãdi disciplina veritas/qua oẽs vere sunt disciplinę. Verũ ẽ eñi/ t corpus qd nõ videt disputandi ratione esse formatũ. Si võ t corp⁹ imitatione aliqua verũ est: t ob hoc non ad liquidũ verũ: nihil erit fortasse qd impediat disputandi rationẽ/quo min⁹ ipsa veritas eẽ doceat. Aug⁹. Interim q̃ram⁹ de corpe: Nã ne hoc qdẽ cũ ɔstiterit/ video ista cõtrouersiã terminatum: Ra. Unde scis quid velit deus? Itaq̃ attẽde:

B Nam ego puto corp⁹ aliqua forma et specie ɔtineri: quã si nõ haberet/ corp⁹ nõ eẽt: si verã haberet/animus esset: An aliter putandũ est? Aug⁹: Assentior in partẽ: de cętero dubito: Nam nisi teneat aliqua figura/corpus nõ esse concedo: Quõ autẽ si eã verã haberet/ anim⁹ esset/nõ sat itelligo. Ra. Nihil ne tandẽ de pmi libri exordio t de illa tua geometrica recordari? Aug⁹. Bñ cõmemoras: Recordor: p̃sus/ac libentissime. Ra. Tales ne in corpib⁹ figurę inueniunt/quales illa disciplina demõstrat? Aug⁹. Immo incredibile ẽ q̃nto deteriores eẽ ɔuincunt. Ra. Quas g̃ istaȝ veras putas? Aug⁹. Ne queso etiã istuc me interrogandũ putes. Quis eñ mẽte tã cęc⁹ ẽ q̃ nõ videat istas q̃ i geometrica docẽt habitare in ipsa veritate/aut i his etiã veritatẽ:illas võ corpis siquidẽ/ quasi ad istas tẽdere/ videnṫ habere nescio quã imitationẽ ṽitatis: t ideo falsas esse? Jã eñ totũ illud qd ostendere moliebaris/intelligo.

Rursũ ex eternitate veritatis/ q̃ animo inseparabiliṫ inest/animi immortalitas pbaṫ: t quomõ in animo imperito disciplina et veritas esse intelligatur/in aliud volumẽ differtur: Ca.xix. Ra.

A Uid ergo iã opus ẽ/vt de disciplina disputationis reqramus? Siue eñ figurę geometricę i veritate/siue in eis veritas sit:aĩa nostra/ id ẽ intelligentia nostra contineri nemo ambigit: ac p hoc i nostro animo etiã veritas esse cogitur. Q̃ si quęlibet disciplina ita ẽ in animo vt in subiecto inseparabiliter/nec interire ṽitas põt: qd q̃so de animi ppetua vita/nescio qua mortis familiaritate dubitamus? An illa linea vel quadratura vel rotunditas habẽt alia quę imitentur vt vera sint? Aug⁹. Nullo mõ id possũ credere/ nisi forte aliud sit linea q̃ longitudo sine latitudine: t aliud circul⁹ q̃ linea circũducta vndiq̃ ad mediũ ęq̃liter vergẽs. Ra. Quid g̃ cũctamur? An vbi ista sũt/veritas nõ est? Aug⁹. Auertat de⁹ amẽtiã. Ra. An disciplina nõ ẽ i aĩo? Aug⁹. Quis hoc dixerit? Ra. Sed forte põt intereũte subiecto id qd in subiecto ẽ pmanere? Aug⁹. Qñ mihi hoc psuadeṫ? Ra. Restat vt occidat veritas. Aug⁹. Uñ fieri potest? Ra. Immortalis ẽ igiṫ aĩa: Jãiam crede rationib⁹ B tuis/crede veritati: Clamat/ t i te sese habitare/ t immortalẽ eẽ: nec sibi suã sedẽ q̃cũq̃ corporis morte posse subduci. Auertere ab vmbra tua: reuertere i te: nullus ẽ interitus tuus/nisi oblitũ te esse q̃ interire nõ possis. Aug⁹. Audio: resipisco: recolere me incipio. Sed queso illa quę restãt expedias/quomõ in animo imperito: nõ eñ eũ mortalẽ dicere possum⁹: disciplina et veritas esse intelligaṫ? Ra. Aliud ista q̃stio volumẽ desiderat/si eã vis tractari diligẽter: Simul t illa q̃ vt potuim⁹ inuestigata sũt/ recẽsenda tibi esse video: Quia si nihil eorum quę concessa sunt dubiũ ẽ: multũ nos ęgisse arbitror: nec cũ parua securitate cętera quęrere.

Ex diuersitate obliuionis et recordationis/exemplariter ostẽditur quid intersit inter verã figurã/ quę intelligentia contineṫ/ et eam quam sibi fingit cogitatio/ q̃ grece phantasia dicitur: Ca. xx. Aug⁹:

Ta plane ẽ vt dicis: et obtẽpero p̃ceptis tuis libẽs. Sȝ illud saltẽ impetrẽ/añq̃ terminũ isti⁹ voluminis statuas: vt qd intersit iter verã figurã q̃ itelligẽtia contineṫ/et eã quã sibi fingit cogitatio/ quę grece siue phãtasia siue phãtasma dicit/ breuit exponas. Ra. Hoc quęris quod videre nisi mũdissimus nõ põt: t ad cui⁹ rei visionẽ paȝ es exercitat⁹. Nec

nunc ꝑ istos circuitus aliud ꝙ exercitatio/
nē tuam/ vt illud videre sis idoneus ope/
ramur: Tamen interesse plurimū quomō
possit doceri/ fortasse breuiter planum fa/
cio. Fac eñ te aliquid esse oblitū: aliosq̄ te
velle quasi in memoriā reuocare. Dicūt er/
go illi: Nunquid nam hoc est/ aut illud: di/
uersa velut similia ꝓferētes? Tu vero nec
illud vides quod recordari cupis: ꝛ tamen
vides nō hoc esse quod dicit. Nunquid nā
tibi cū hoc euenit oīni modo videtur obli/
uio? Nam ipsa discretio qua nō admittit
ꝙ falso admoneris/ pars quędā recordati/
onis est. Aug⁹. Ita videt. Ra. Tales er
go nondū verum vident: falli tamē decipi
q̄ nō possunt: ꝛ quid quęrāt/ satis norunt.
At si tibi quispiā dicat te post paucos di/
es risisse ꝙ nat⁹ es/ nō audes dicere falsum
esse: et si auctor sit cui fides habēda ē: non
recordaturus sed crediturus es: Totū eñ
tēp⁹ illō validissima obliuiōe tibi sepultū
ē: An aliter putas? Aug⁹. Prorsus cōsen/
B tio. Ra. Hęc igitur ab illa obliuione plu/
rimū differt: sed illa media est: nam est alia
recordationi reuisendęq̄ veritati ꝓpior ac
vicinior: Cui simile est qñ videmus aliqd:
certoq̄ recognoscim⁹ id nos vidisse aliqñ/
atq̄ nosse affirmam⁹: sed vbi/ aut qñ/ aut
quomō/ aut apud quē nobis in noticiā ve/
nerit/ satagim⁹ repetere atq̄ recolere. Et
si de homine nobis contigerit/ etiā quęri/
m⁹ vbi eū nouerim⁹: Quod cū ꝛ ille cōme/
morauerit: repēte tota res memorię q̄si lu/
mē infundit: nihilq̄ ampli⁹ vt reminiscat/
laborat: An h̄ gen⁹ ignotū tibi est/ aut ob/
scurꝫ? Aug⁹. Quid hoc planius/ aut q̄d cre
1. Retract. ca. 4. b. Lib. 12. de trinitate ca. 15. bri⁹ mihi accidere solet? Ra. Tales sunt
q̄ bene disciplinis liberalib⁹ eruditi: siqui/
dem illas sine dubio in se obliuione obru/
tas eruunt discēdo/ et quodāmodo refodi/
unt: nec tamē contēti sunt: nec se tenēt do/
nec totā faciē veritatis/ cui⁹ quidā i illis ar
tibus splēdor iam subrutilat/ lętissime atq̄
plenissime intueant. Sed ex his quidā fal/
si colores atq̄ formę/ velut in speculū cogi
tationis se fundūt: falluntq̄ inquirētes sę/
pe ac decipiunt: putātes illud totū esse qō
norunt vel qō inquirūt. Ipsę sunt illę ima/
ginationes magna cautione vitādę/ q̄ dep
hendunt fallaces: cū cogitationes variato
quasi speculo variantur/ cū illa facies ve/
ritatis vna et immutabilis maneat: Cum
eñ alterius atq̄ alterius magnitudinis q̄/
dratū sibi cogitatio depingit/ ꝛ quasi ante
oculos pręfert: sed mens interior/ quę vult
verꝫ videre/ ad illud se potius conuertat si
potest: fm ꝙ iudicat illa oīa esse quadra/
ta. Aug⁹. Quid si nobis quispiā dicat fm C
id eā iudicare/ ꝙ videre oculus solet. Ra.
Quare ergo iurat si tamen bñ erudita est:
quantāvis pilam verā vera planicie pun/
cto tangit? Quid tale vnq̄ ocul⁹ vidit/ aut
videre potest: cū ipsa imaginatiōe cogita/
tionis fingi tale quicq̄ hmōi non pōt? An
nō hoc ꝓbam⁹/ cū etiā minimū circulū ima
ginādo animo describimus: ꝛ ab eo lineas
ad centrū ducimus? Nā cū duas duxerim⁹
inter quas quasi acu vix pungi possit: ali/
as iā in medio non possumus ipsa cogita/
tione imaginaria ducere/ vt ad centrū sine
vlla cōmixtione ꝑueniant: cū clamet ratio
innumerabiles posse duci: nec sese in illis
incredibilib⁹ angustijs nisi centro posse cō/
tingere: ita vt in oīni earꝫ interuallo scribi
etiā circulus possit. Hoc cū illa phantasia
implere nō possit: magisq̄ ꝙ ipsi oculi defi
ciat: siquidē ꝑ ipsos est animo inflicta: ma/
nifestū est ꝛ multū eam differre a veritate:
ꝛ illam dum hec videt nō videri. Hęc dicē/
tur operosius atq̄ subtilius/ cum de intel/
ligendo disserere cęperimus: quę nobis ps
ꝓposita est/ cū de animę vita quicquid sol
licitat/ fuerit/ quantū valemus enucleatū
atq̄ discussum. Non eñ credo te parū for/
midare: ne mors humana etiā si nō interfi/
ciat animā/ rerum tamen omniū/ et ipsius
si qua cōperta fuerit/ veritatis obliuionem
inferat. Aug⁹. Nō potest sat dici quātū
hoc malum metuendū sit. Qualis eñ erit
illa ęterna vita/ vel quę mors non ei ꝑpo/
nēda est/ si sic viuit anima/ vt videmus eā
viuere in puero mox nato: vt de illa vita
nihil dicā quę in vtero agitur: nō eñ puto
esse nullā? Ra. Bono animo esto: Deus
aderit vt iā sentimus quęrētibus nobis: q̄
beatissimū quiddā post hoc corpus/ ꝛ veri/
tatis plenissimū sine vllo mendacio polli/
cetur. Aug⁹ Fiat sicut speramus.

Diui aurelij augustini hipponēsis epī so
liloquiorum liber secundus explicit.

Diui aurelij augustini hippones
sis episcopi/in librū de immortali-
tate anime/ex libro retractationū/
Argumentum.

A (1. Retract. ca. 5.) Post libros soliloquiorū iā de agro
mediolanum reuersus/scripsi librū
de immortalitate anime: quem mi-
hi quasi cōmonitorium esse volueram pro-
pter soliloquia terminanda/ que imperfe-
cta remāserāt: sed nescio quomodo me inui-
to exijt i man⁹ hoim: et inter mea opuscula
nominat̄. Qui primo ratiocinationū cōtor-
sione atq₃ breuitate sic obscur⁹ est/ vt fati-
get cū legitur etiā intentionē meā/vixq₃ in-
B telligatur a me ipso. Deinde cogitans nihil
(De immortali/tate aie. ca. 1. a) aliud q̄₃ animos hoim/in quadā argumen-
(Al. tqui) tatione eiusdē libri dixi: Nec esse i eo quod
C nihil discit disciplina potest. Item qd̄ alio
(De immortali/tate aie. ca. 1. b) loco dixi: Nec vllam rem sciētia cōplectitur
nisi que ad aliā pertinet disciplinā: nec ve-
nit in mentem deū nō discere disciplinā/ ꝛ
habere omniū rex scientiā/in qua etiā pre-
D scientia est futurox. Tale ē et illd̄ qd̄ ibi di-
(De immortali/tate aie. ca. 4. a) ctum est: Nō esse vitā cū ratiōe vlli nisi ani-
me: Neq₃ eñ deo sine ratione vita est: cum
E apud eū/ ꝛ sūma vita/ ꝛ sūma sit rō. Et illud
(De immortali/tate aie. ca. 1. b) qd̄ aliquanto superius dixi: Id qd̄ itelligit̄
eiusmodi esse semꝑ cum intelligat̄ ꝛ anim⁹/
F qui vtiq₃ nō eiusmodi est semꝑ. Quod vero
(De immortali/tate aie. ca. 6. b) dixi: Animū ꝑpterea nō posse ab eterna ra-
tione separari/ q₂ nō ei localiter iungit̄: ꝑfe
cto nō dixissem si iam tūc essē litteris sacris
ita eruditus/ vt recolerē qd̄ scriptū ē: Pec-
(Esaie. 59.) cata vestra separāt inter vos ꝛ deū. Unde
intelligi dat̄ etiā carū rerū posse dici sepa-
tionem que nō locis/sed incorporaliter iun
G cta fuerant. Quid sit etiam quod dixi: Ani-
(De imortalita te aie. ca. 13. b.) ma si caret corpore/in hoc mundo non est:
Nō potui mortuos recordari: Nunqd eñ
anime mortuorū/aut nō carēt corpore/ aut
i hoc mūdo nō sūt? Quasi vero iferi nō sūt
in hoc mundo: Sed q₂ carere corpore in bo
no posui: fortasse noie corporis pestes cor-
poreas appellaui. Qd̄ si ita est/nimis inso-
H lenter ꝟbo vsus sū. Illud quoq₃ temere di-
(De imortalita te aie. ca. 15. a.) ctum est: A summa essētia speciē corpori ꝑ
animā tribui q̄ est i q̄₃tūcunq₃ est: Per ani-
mam ergo corpus subsistit: ꝛ eo ipo est quo
animat̄: siue vniuersaliter vt mundus: siue
ꝑticulariter/ vt vnūqdq₃ animal intra mun
dum: Hoc totum prorsus temere dictū est.

Caplorū libri de imortalitate aie
scti augustini recollecta anotatio.

1 Disciplina q₂ imutabil̄ est/ sꝑ sit neces-
se est: nec in alio esse potest q̄₃ in ani-
mo viuente: Nō enim animus corpo-
re auxiliante itelligit: semper igit̄ ani
mus human⁹ viuit.
2 Harmonia cū sit in corꝑe mutabili/mu
tabilis est: ratio autem immutabilis
aut animus est/ aut in animo: non est
igit̄ harmonia corporis animus/sed
semper viuit: cū mors immutabilib⁹
rebus accidere non possit.
3 Quod ita mouet vt nō mutet̄/non po-
test esse nisi viua substantia: animus
vl̄ virtus in animo ita mouet et ad ea
que nō sunt in agendo per memoriā
et expectationē se extendit/ que sine
vita eē nō possunt: igit̄ animus viua
et immutabilis substantia est.
4 Ars et ratio numerorū immutabilis/ q̄
sine vita esse nō potest/ in animo est:
igit̄ aio vita sempiterna maneat/ ne
cesse est: nec obliuio obstare poterit.
5 Anim⁹ mutat̄ aut scd̄m passiōes corpo
ris/aut scd̄m passiōes ꝑprios: ꝫ neu-
tra facit animū nō esse animū: igit̄ im-
mortalis ē aia ꝛ ratio existēs in ea.
6 Ex natura rationis/ que tribus modis
dicit̄/animus cōuincit̄ esse immorta-
lis: siue ratio sit in animo/ siue anim⁹
in ratione/siue cū ratiōe: quā nihil po
tentius nihilq₃ incōmutabili⁹: a qua
animus nec vi nec volūtate sepatur.
7 Animus ipse et si per stulticiā ad defe-
ctū nihilūq₃ tendat/cōsequens tamē
nō est interire ipsum vt ad nihilū per
ueniat: qd̄ per diuisionē continui in
semper diuisibilia patet.
8 Animus ipse q̄₃q₃ specie aliqua sua pri
uatur dum stultus est/ nō tamen au-
geri potest hec ꝑuatio vt omni modo
specie spoliet animū/et ea labe ad ni-
hil redigat cogatq₃ interire/ cū nec id q̄-
dē i corpore possit accidere: qlibet aūt
animus cuilibet corpori ꝑferend⁹ est.
9 Nec anim⁹ interire pōt ea morte q̄ di-
cunt̄ mortua q̄ vita carent: alias eñ
anim⁹ qui vita ē se ipso carere posset.
10 Anim⁹ nō ē tēperatio corporis/ ꝛ vita
est animus: ꝛ q₂ nulla res seipsam de-
serit/illud autē morit̄ qd̄ vita deserit:
nō igitur animus mori potest.
11 Non falsitas interimere animū potest:
non enim amplius potest animus q̄₃
fallere: at nisi qui viuit/fallit̄ nemo.
12 Animus si ex veritate q̄ summe maxi-
meq₃ ē habet idipsū qd̄ ē: ꝛ nulla res
est qua id amittat/ q₂ nulla res ei est
ꝯtraria qua id habet: nulla eñ essētia
inq̄₃tū essentia habet aliquid ꝯtrariū:

contrariū:non pōt anim⁹ interire.
15 Q͛ anim⁹ in corp⁹ ꝯuerti non poterit: cū eni corpore melior sit/ corpus esse non valet:nec cogi poterit ab aliquo nisi a deo solo/ qui qm̄ anime ꝯsulit/eā in corpus nō conuertit.
14 Q͛ tali cōmutatione corporis qualis somnus est /vsum eiusdē corporis anime/nō vitā ꝓpriā posse minui.
15 Animā in corpus cōmutari non posse alia ratione demonstratur.
16 Anima rōnalis in irrōnalem conuerti non potest. Et quō anima tota sit in toto corpore ꝛ qualibet ei⁹ parte.

Eiusdem diui aurelij augustini hipponēsis epi/de immortalitate anime liber incipit.

Disciplina qꝛ immutabilis est semp sit necesse est: nec in alio esse potest q̄ȝ in animo viuete:non em̄ animus corpore auxiliāte intelligit:semper igitur animus humanus viuit: Ca.i.

A Jalicubi ē disciplina: nec esse nisi in eo qō viuit pōt/ꝛ semp ē: necȝ quicȝ in q̄ q̄d semp est pōt esse nō sp:semp viuit in q̄ est disciplina. Si nos sum⁹ q̄ rōcinamur.i.anim⁹ noster: nec recte rōcinari sine disciplina pōt:nec sine disciplina esse anim⁹ nisi in q̄ disciplina nō est pōt:est in hoīs aīo disciplina. Est aūt alicubi disciplina:nam est:et qcq̄d est/nusq̄ esse non pōt. Itē disciplina nō pōt esse nisi i eo qō viuit:Nihil eni qō nō viuit/aliq̄d discit. Nec esse i eo qō nihil discit disciplina pōt. Itē semp est disciplina. Nā qō est/atcȝ immutabile est:semp sit necesse est. Esse autez disciplinā nemo negat. Et quisq̄s fatet fieri non posse:vt ducta p mediū circulū linea nō sit omniū q̄ non p mediū ducunt maxima: idcȝ esse alicui⁹ discipline: immutabilem disciplinā esse nō negat. Itē nihil in q̄ q̄d semp est/pōt esse nō semp. Nihil eni qō semp est patit sibi subtrahi aliq̄ñ id in quo semp est. Jam vo cū rōcinamur/ anim⁹ id agit. Nō eni id agit/nisi q̄ intelligit:nec corpus intelligit/ nec animus auxiliāte corpe intelligit:qꝛ cum itelligere vult/ a corpore auertit. Qō eni intelligit/eiusmodi est semper:nihilcȝ corpis eiusmodi est semp. Non igit pōt adiuuare animū ad intellectū nitente/cui non impedire satis est. Itē nemo sine disciplina recte rōcinat. Est enim recta rōcinatio a certis ad incertoꝝ indagationē nitens cogitatio: Nihilcȝ certū est i aīo qō ignorat. Omne aūt qō scit anim⁹ in sese habet: Nec vllā rem sciētia cōplectit nisi q̄ ad aliquā pertineat disciplinā. Est eni disciplina quarūcȝ rerū scientia. Semp igit anim⁹ humanus viuit.

Harmonia cū sit i corpore mutabili/mutabilis est:ratio aūt immutabilis/aut anim⁹ est/aut i animo: non est igit harmonia corpis animus/sed semp viuit:cū mors immutabilib⁹ rebus accidere nō possit: Ca.ii.

R Atio ꝑfecto/aut animus est aut in animo. Melior aūt ratio nr̄a q̄ȝ corpus nr̄m:Et corp⁹ nostrū nōnulla substantia est:et melius ē esse substantiā q̄ȝ nihil. Nō est igit ratio nihil. Rursum quecūcȝ harmonia corpis est/in subiecto corpe sit necesse ē insepabiliter: nec aliō quicȝ in illa harmonia esse credat/qō non eque necessario sit in subiecto illo corpe in q̄ ꝛ ip̄a harmonia nō min⁹ īsepabilit. Mutabile est aūt corp⁹ humanū: ꝛ immutabil ratio. Mutabile est eni oē qō semp codē mō nō est. Et semp codē mō est:duo ꝛ q̄ttuor ꝛ sex. Itē semp codē mō est qō est q̄ q̄ttuor habēt duo ꝛ duo:h aūt nō habent duo. Duo igit q̄ttuor nō sunt. Est aūt ista ratio: immutabil igit ratio est. Nullo mō autē pōt mutato subiecto id qō in eo est insepabilit nō mutari. Nō est igit harmonia corporis anim⁹:Nec mors pōt accidere imutabilib⁹ rebus. Semp ergo human⁹ anim⁹ viuit:siue ipse ratio sit/siue in eo ratio insepabiliter.

Quod ita mouet vt nō mutet/nō pōt esse nisi viua substātia:anim⁹ vel virt⁹ in animo ita mouet/et ad ea q̄ nō sunt in agedo p memoriā ꝛ expectationē se extēdit/q̄ sine vita ee nō possunt:igit anim⁹ viua ꝛ imutabilis substātia est: Ca.iii.

Q Vedam cōstātia v̄tus est: ꝛ oīs cōstātia imutabilis ē:et oīs virt⁹ pōt aliq̄d agere: nec cū agit aliq̄d v̄tus nō est. Oīs porro actio mouet/aut mouet. Aut igit nō omne qō mouet/ aut certe non omne qō mouet mutabile est: aut oē qō ab alio mouet nec mouet: ip̄m aliq̄d mortale ē. Necȝ mortale q̄cȝ imutabile. Quare de certo iā ꝛ sine vlla distiūctione ꝯcludit: nō oē qō mouet mutari. Nullus aūt motus sine substātia:ꝛ oīs substātia/aut viuit

Retra. rōcinatio quid sit.
1. Retract. ca.5.c.
1. Retract. ca.5.b.
1. Retract. ca.5.c.

aut nõ viuit:atq; oẽ qd non viuit exanime
ẽ:nec ẽ vlla exanimis actio. Illud igit qd ita
mouet vt nõ muteẽ/ nõ potest esse nisi vi/
ua substantia. Hec aũt ois p quoslibet gra/
Ar. b3† Non aũt oẽ qd cor/ p⁹ mouet mu/ tabile est.
dus corpus mouet†qd mutabile est. Corp⁹
aũt non nisi scdm tẽpus moueẽ:ad hoc eñ
ptinet tardius/ ⁊ celeri⁹ moueri: cõficiẽ esse
quiddã/ qd tpe moueat/nec tñ muteẽ. Oẽ
aũt qd tpe mouet corpus/ tametsi ad vnũ
finem tẽdat/ tñ nec simul potest oia facere:
nec potest non plura facere: neq; eñ valet
q̃uis ope agaẽ/aut pfecte vnũ esse quod in
partes secari põt/ aut vllũ esse sine partib⁹
corp⁹/aut sine morarũ iteruallo temp⁹/aut
vero vel breuissima syllaba denuncieẽ/cui⁹
nõ tũc finẽ audias cũ iam nõ audis initiũ.
Porro qd sic agiẽ/ ⁊ expectatiõe op⁹ est vt
peragi:⁊ memoria vt cõprehẽdi queat q̃tũ
potest. Et expectatio futurarũ rerũ est: pre/
teritarum vero memoria: At intẽtio ad agẽ
dum presentis est tẽporis:per qd futurũ in
preteritũ trãsit:nec cepti mot⁹ corporis ex/
pectari finis põt sine vlla memoria. Quõ
eñ expectaẽ vt desinat/qd aut cepisse exci/
B dit:aut omino motũ esse? Rursus intentio
peragẽdi que p̃sens est/sine expectatiõe fi/
nis qui futur⁹ est/nõ potest esse:nec est q̃cq̃
quod aut nõdũ est:aut iam nõ est. Põt igi/
tur in agendo quiddã esse/qd ad ea q̃ nõdũ
sunt pertineat. Possunt simul in agẽte plu/
ra esse/cũ ea plura que aguntẽ simul esse nõ
possunt. Possunt ergo etiã in mouẽte/ cum
Ar.† ea que mouentur cũ
†in eo qd moueẽ nõ possint. At quecũq; in
tẽpore simul esse nõ possunt/ ⁊ tñ a futuro i
preteritũ trãsmittuntẽ/ mutabilia sint neces/
se est. Hinc iam colligim⁹ posse esse quiddã
quod cũ mouet mutabilia/nõ mutaẽ. Cum
eñ non mutaẽ mouẽtis intẽtio pducẽdi ad
finẽ quem volet corp⁹ quod mouet/illudq;
corpus de quo aliquid fit eodẽ motu p mo
mẽta mutetur: atq; illa intẽtio pficiendi q̃
immutatã manere manifestũ est: ⁊ ipsa mẽ/
bra artificis/⁊ lignũ aut lapidẽ artifici sub/
iectũ moueat/ quis dubitet cõsequẽs esse
quod dictũ est? Nõ igiẽ si qua mutatio cor/
pore mouẽte animo fit/ q̃uis in eã sit intẽ/
tus/ hinc eũ necessario mutari/ ⁊ ob hoc etiã
mori arbitrandũ est. Potest eñ in hac intẽ/
tione simul ⁊ memoriã preteritorũ ⁊ expe/
ctationẽ futurorũ habere/ que oia sine vita
Q: nulla mu/ tatio sine mo/ tu:nõ ois mu/ tatio interitu3 operatur.
esse non possunt: Quãq; ⁊ si nullus interit⁹
sine mutatione sit: ⁊ nulla mutatio sine mo/
tu:nõ tñ ois mutatio iteritũ/oisq; mot⁹ mu
tationẽ operaẽ. Licet eñ ipsũ corp⁹ nostrũ/
⁊ motũ plerũq; q̃libet actiõe/ ⁊ mutatũ cer/
te/vel etate dicere:tamẽ nõdũ iterisse/id est
non esse sine vita. Liceat igiẽ ⁊ animũ non
continuo putare priuari vita:q̃q̃ ei fortas/
se per motũ mutatio nõnulla cõtingat.

Ars et ratio numerorũ imutabilis/que sine vita esse non potest/in animo est: igiẽ animo vita sempiterna maneat/ necesse est: nec obliuio obstare poterit: Ca. IIII.

A
Si eñ manet aliquid immutabile in
animo/quod sine vita esse nõ possit:
animo etiã vita sempiterna mane/
at necesse ẽ: Nam hoc prorsus ita se habet:
vt si primũ est/sit secundũ: Est autẽ primũ:
Quis eñ vt alia omittam/aut rationẽ nu/
merorũ mutabilẽ esse audeat dicere:aut ar/
tem quãlibet non ista ratione constare:aut
artem nõ esse in artifice/ etiã cum eam non
exercet: aut ei⁹ esse/nisi i animo:aut vbi vi/
ta non sit/esse posse:aut qd immutabile est
aliqñ esse nõ posse:aut aliud esse artẽ aliud
rationẽ? Q̃uis eñ ars vna multarũ quasi
quidã cetus rationũ esse dicatur: tñ ars eti/
am vna ratio dici verissime atq; itelligi po/
test. Sed siue hoc/siue illud sit/nõ min⁹ im/
mutabilẽ artem esse cõficiẽ. Artem aũt non
solam esse in aio artificis/sed etiã nusq̃ esse
nisi in aio artific manifestũ est:idq; insepa/
rabiliter: Nam si ars ab aio separabiẽ: aut
erit preterq̃ i animo:aut nusq̃ erit: aut de
animo in animũ cõtinuo trãsibit. At vt se/
des arti nulla sine vita est:ita nec vita cum 1. Retra. c. ca. 5. D.
ratiõe vlli nisi anime. Nusq̃ porro esse qd
est: vel quod immutabile ẽ nõ esse aliqñ nõ
potest. Si vero ars de animo in animũ trã/
sit in illo mãsura/ deserẽs istũ/ nemo artem
docet/nisi amittẽdo: aut etiã nõ nisi docẽt
obliuiõe fit aliquis perit⁹ sine morte. Que
si absurdissima ⁊ falsissima sunt/sicuti sunt:
immortalis est anim⁹ human⁹. Atẽ si ars B
aliqñ est/aliqñ non est in animo:quod per
obliuionẽ/ atq; imperitiã satis notum est:
nihil ad eius immortalitatẽ affert argumẽ/
ti huius cõnexio/ nisi negeẽ antecedẽs hoc
modo: Aut ẽ aliquid in aio quod in presen/
ti cogitatione nõ est:aut non est in erudito
animo ars musica/cũ de sola geometrica co
gitat. Hoc aũt falsum est:illud igiẽ verum.
Non aũt quicq; se habere anim⁹ sentit/nisi
quod in cogitationẽ venerit. Potest igitur
aliquid esse in animo/qd esse in se anim⁹ ip/
se non sentiat: Id aũt q̃diu sit nihil iterest.
Nãq; si diutius fuerit in alijs anim⁹ occu/
patus/q̃ vt intẽtionẽ suam in antecogita/
ta facile possit reflectere/ obliuio vel iperi/
tia nominaẽ. Sed cũ vel nosipsi nobiscum
ratiocinantes/vel ab alio bene interrogati

de quibusdã liberalib⁹ artibus/ea quę inue/
nimus/nõ alibi ꝙ in aĩo nostro iuenimus:
Neqꝫ em̃ idẽ iuenire qḋ facere aut gignere:
alioqn ęterna gigneret anim⁹ inuẽtione tẽ/
porali:nã ęterna sępe inuenit. Quid em̃ tã
ęternũ ꝙ circuli ratio/vel si quid aliud i hu/
iuscemodi artib⁹: Nec nõ fuisse aliqñ/nec nõ
fore cõprehendit. Manifestũ etiã est imor/
talẽ eẽ aim hũanũ:⁊ oẽs veras rõnes i secre
tis ei⁹ eẽ:ꝗuis eas/siue ignoratiõe/siue ob/
liuiõe/aut nõ habere/aut amisisse videat.

**Anim⁹ mutatur/aut scḋm passi-
ones corporis/aut scḋm passiões
proprias: sed neutra facit aim nõ
esse animũ: igitur immortalis est
aĩa et ratio existẽs in ea: Ca. V.**

A n Unc quaten⁹ accipienda sit animi
mutatio videam⁹. Si em̃ subiectũ ẽ
animus arte in subiecto existẽte:ne
qꝫ subiectũ immutari põt/quin id qḋ i sub/
iecto est imutetur:qui possum⁹ obtinere im
mutabilẽ eẽ artẽ atqꝫ rationẽ/ si mutabilis
anim⁹ in quo illa sunt esse conuincit: Quę
aũt maior ꝙ in cõtraria solet eẽ mutatio:et
quis negat animũ/vt omittã cętera/ stultũ
alias/alias vero esse sapientẽ: Prius ergo
quot modis accipiat/ quę dicit animę mu/
tatio/ videam⁹: q̃ vt opinor manifestiores
dũtaxat clarioresqꝫ nobis duo sũt genere:
specie vero plures inueniuntur: Naqꝫ aut
scḋm corporis passiones:aut scḋm suas aĩa
dicit immutari. Scḋm corporis: vt p ętates
per morbos/p dolores/labores/offensiões/
per voluptates. Scḋm suas aũt: vt cupiẽ/
do/lętãdo/metuẽdo/ęgrescendo/studendo/
discẽdo. Hę oẽs mutatiões/si nõ necessa/
rio argumẽto sunt mori animã:nihil quidẽ
metuẽdę sunt p se ipsę separatim:sed ne ra/
tioni nostrę aduersent:q2 dictuz est/ muta/
to subiecto oẽ qḋ in subiecto est necessa/
rio mutari/ vidẽdũ est. Sed nõ aduersant:
Nã illud scḋm hãc mutationẽ subiecti di/
cit per quã oĩno mutare cogit nomẽ. Nã si
ex albo cęra nigrũ colorẽ ducat aliũde/ nõ
min⁹ cera est:et si ex quadrata rotundã for/
mã sumat/⁊ ex molli durescat/ rigescatqꝫ ex
calida: at ista in subiecto sunt: ⁊ cęra subie/
ctũ: Manet aũt cęra nõ magis min⁹ve cę/
B ra cũ illa mutent. Potest igit aliqua muta/
tio fieri eorũ quę i subiecto sunt/ cũ ipsũ tñ
iuxta id qḋ hẽ ac dicit/ non mutet. At si eo/
rũ q̃ in subiecto sunt/tãta cõmutatio fieret/
vt illud qḋ subesse dicebat/ dici iã oĩno nõ
posset: veluti cũ calore ignis cęra in auras
discedit/eãqꝫ mutationẽ patit vt recte itel/
ligat mutatũ eẽ subiectũ/qḋ cęra erat: ⁊ cę/
ra iã nõ ẽ:nullo mõ aliq̃ rõne q̃cꝙ eorũ q̃ in
illo subiecto ideo erãt:quia hoc erat/manẽ/
re putaret. Quãobrẽ si aĩa subiectũ ẽ/vt su
pra dixim⁹/i quo ratio inseparabilit ea ne/
cessitate quoqꝫ qua in subiecto eẽ mõstrat:
nec nisi viua aĩa põt eẽ anima:nec in ea ra/
tio põt eẽ sine vita:⁊ imortalis rõ/immor/
talis est aĩa. Prorsus em̃ nullo pacto nõ ex/
istẽte subiecto suo immutabilis rõ pmane/
ret. Qḋ eueniret/ si tãta accideret aię muta
tio/vt eã nõ aiam faceret/ id est mori coge/
ret. Nulla autẽ illarũ mutationũ quę siue p
corp⁹ siue p ipsaz aiam fiũt: ꝗuis vtrũ ali/
quę p ipsã fiant/id est quarũ ipsa sit causa:
nõ parua sit q̃stio:id agit vt aiam nõ aiam
faciat. Jam igit nõ solum per se/verum nec
nostris rationibus formidandę sunt.

**Ex natura rationis/que tribus
modis dicit/animus cõuincit esse
immortalis: siue ratio sit i aĩo/siue
anim⁹ in ratione/ siue cũ ratione:
qua nihil potenti⁹ nihilqꝫ incõmu-
tabilius: a qua animus nec vi nec
voluntate separatur: Ca. VI.**

e Rgo incũbendũ oib⁹ rõcinãdi viri/ A
bus video: vt ratio quid sit:⁊ quoti
ens definiri possit sciat: vt scḋm oẽs
modos ⁊ de aię immortalitate cõstet. Ra/ Ratio q̃d sit.
tio est aspect⁹ animi/quo p se ipsũ/nõ p cor/
pus verũ intuet: aut ipsa veri cõtemplatio/
nõ per corpus/aut ipsũ verũ qḋ contẽplat.
Primũ illud in aĩo esse nemo ambigit. De
secũdo ⁊ tertio q̃ri põt:sꝫ ⁊ secũdũ sine aĩo
esse nõ potest. De tertio magna quęstio est:
vtrũ veruz illud qḋ sine instrumẽto corpo/
ris anim⁹ intuet sit per seipsũ/⁊ nõ sit i aĩo:
aut possit eẽ sine aĩo. Quo q̃libet mõ autẽ
se habeat: nõ id posset cõtẽplari anim⁹ per
seipsũ nisi aliqua ꝯiũctione cum eo: Nã oẽ
qḋ ꝯtẽplamur/ siue cogitatiõe capim⁹/aut
sensu/aut intellectu capim⁹. Sed ea quę sen
su capiunt:extra etiã nos esse sentiunt:⁊ lo
cis continent:vñ nec pcipi quidẽ posse af/
firmant: Ea vero quę intelligunt/nõ quasi
alibi posita intelligunt ꝙ ipse q̃ intelligit
anim⁹:simul em̃ etiã intelligunt nõ conti/
neri loco. Quare ista ꝯiũctio intuentis ani/
mi/⁊ eius veri qḋ intuet:aut ita est/vt sub/
iectũ sit anim⁹: verũ autẽ illud in subiecto:
aut cõtra subiectũ verũ/⁊ i subiecto anim⁹:
aut vtraqꝫ substãtia. Hoꝝ aũt triũ si primũ
est: tã est immortalis anim⁹/ ꝙ ratio scḋm
superiorem disputationeꝫ/ q̃ inesse illa nisi
viuo nõ põt. Eadẽ necessitas in secũdo est:
Nã si verũ illud qḋ ratio dicit/ nihil habet
cõmutabile sic apparet:nihil cõmutari põt
qḋ i eo tãꝙ i subiecto ẽ. Remanet igit oĩs
pugna de tertio. Nã si anim⁹ suba ẽ:⁊ suba

rōni cōiūgit: nō absurde ꝗs putauerit fieri posse/ vt manēte illa h̄ esse desinat. Sȝ manifestū ē: ꝙdiu anim⁹ a rōne nō separat̄ eiq; coheret/ necessario eū manere atq; viuere.

B Separi autē ꝗ tandē vi pōt? Nū corporea: cui⁹ z potētia infirmior z origo iferior z ordo sepatior? Nullo mō. Aiali ġ? Sȝ etiā id quō? An alter anim⁹ potētior ꝗsqs ē/ cōtēplari rōnē nō pōt nisi alterū ide sepauerit? At neq; rō cuiq; ꝯtēplāti defuerit/ si oēs cōtemplent̄/ z cū nihil sit ipsa rōne potēti⁹: ꝗ nihil est incōmutabili⁹: nullo pacto erit animus nōdū rōni ꝯiūct⁹ eo ꝗ ē cōiunct⁹ potētior. Restat vt aut ipa rō a seipa se separet: aut ipe anim⁹ ab ea volūtate separet̄. Sed nihil ē i illa natura inuidētie/ ꝗ min⁹ fruēdū se anim⁹ ꝑbeat. Deinde ꝗ magl' est eo ꝗcꝗd sibi ꝯiūgit̄ facit vt sit: cui rei ꝯtrari⁹ ē interi⁄tus. Volūtate aūt animū separi a rōne nō min⁹ absurde ꝗs diceret/ si vlla ab inuicem sepatio posset cē rer̄ ꝗs nō ꝯtinet loc⁹. Qð quidē dici aduersus oia superiora pōt ꝗb⁹ alias ꝯtradictiōes opposuim⁹. Quid ergo? Jam ne cōcludendū est animū esse imortalē? An etiā si separi nō pōt/ extigui pōt? At si illa rōnis vis ipsa sua ꝯiūctiōe afficit animū: neq; eī nō afficere pōt: ita ꝓfecto afficit vt ei esse tribuat. Est eī maxime ipa rō: vbi sūma etiā incōmutabilitas intelligit̄. Jtaq; ꝗcūq; ex se afficit/ cogit esse ꝗdā mō. Nō ġ extingui anim⁹ pōt/ nisi a rōne sepatus. Separi aūt nō pōt: vt sup̄ rōcinati sumus. Non potest igit̄ interire.

1. Retract. ca. 5.

Anim⁹ ipe z si p stulticiā ad defectū nihiluq; tēdat/ cōsequens tñ nō est interire ipm vt ad nihilū ꝑueniat: qð p diuisionē cōtinui in semp diuisibilia patet: Ca. VII.

Q ēim auersio ipa a rōne p quā stulticia ꝯtigit aio/ sine defectu ei⁹ fieri nō pōt: si eī magl' ē ad rōnē cōuersus eiq; inhereʒ iō ꝙ inheret incōmutabili rei qð est veritas/ ꝗ z maxime z ꝑmu⁹ est: cū ab ea est auersus idipm esse min⁹ habet/ qð ē deficere. Ois aūt defect⁹ tēdit ad nihilum: et interitū nullū magl' ꝓprie oportet accipi/ ꝗ cū id qð aliꝗd erat nihil fit. Quare tēdere ad nihilū/ est ad interitum tēdere. Qui cur nō cadat in animū/ vix ē dicere in quē defect⁹ cadit. Dant̄ h̄ cetera. Sȝ negat̄ cē ꝯñs interire id qð tēdit ad nihilū. i. ad nihilū puenire. Qð i corpe ꝗs aiaduerti pōt: Nā qm̄ qðlibet corp⁹ ps est mūdi sensibil': et ideo quāto maius ē locis plus occupat tāto magl' ꝓpinꝗt vniuerso: ꝙtoq; id magl' facit/ tāto maius est. Maius est eī totū ꝗ pars. Quare etiā min⁹ sit cū minuit̄ necesse

Q ois defectus tēdat ad nihilum.

est. Defectū ġ patit̄ cū minuit̄. Porro autē minuit̄/ cū ex eo aliꝗd ꝑcisione detrahit̄. Ex ꝗ ꝯficit̄ vt tali detractione tēdat ad nihilū. At nulla ꝑcisio pducit ad nihilū. Ois enim ps ꝗ remanet corp⁹ est: z ꝗcꝗd h̄ ē/ ꝙtolibet spacio loci occupat. Neq; id posset/ nisi haberet ptes i ꝗs identidē cederet̄. Pōt igit̄ infinite cedēdo infinite minui/ et iō defectū pati atq; ad nihilu ȝ tendere: ꝙuis puenire nunꝗ ꝗat. Qð itē de ipso spacio et ꝗlibet interuallo dici atq; intelligi pōt: Nam z de his etiā terminatis/ dimidiaȝ/ v.bi.gra ptē detrahēdo/ z ex eo qð restat sp̄ dimidia minuit̄ interuallū/ atq; ad finē ꝓgredit̄: ad quē tñ nullo puenit̄ mō: Quo min⁹ h̄ de aio formidādū ē. Est eī ꝓfecto corpore melior et viuacior/ a quo huic vita tribuitur.

Animus ipe ꝙq; specie aliꝗ sua ꝑuat̄ dū stultus ē/ nō tñ augeri potest hec ꝑuatio vt omni mō specie spoliet animuȝ/ z ea labe ad nihil redigat cogatq; interire/ cū nec id ꝗdē i corpe possit accidere: ꝗlibet autem anim⁹ cuilibet corpori preferendus est: Ca. VIII.

Q uod si nō id qð est in mole corporis/ A ꝗ id qð i specie facit corp⁹ eē: ꝗ inlatinuictiore rōne approbat̄: tanto eī magl' ē corp⁹/ ꝙto speciosi⁹ ē atq; pulchri⁹: tātoq; min⁹/ ꝙto fedius ac deformi⁹: Que defectio nō ꝑcisiōe molis/ de ꝗ iā satis actū ē/ sȝ speciei ꝑuatiōe ꝯtigit: ꝗrēdū de hac re diligent ac discutiēdū ē: ne ꝗs affirmet aim tali defectu interire: vt qm̄ specie aliqua sua ꝑuat̄ dū stult⁹ ē/ credat̄ itantū augeri posse hāc priuationē vt oimō specie spoliet aim/ z ea labe ad nihilū redigat cogatq; iterire. Quāobrē si potuerim⁹ ipetrare vt oñdat̄ ne corpi ꝗdē h̄ posse accidere vt etiā ea specie ꝑuet̄ ꝗ corp⁹ ē: iure fortasse obtinebim⁹ multo min⁹ auferri posse aio ꝗ anim⁹ ē. Siquidē nemo se bñ inspexit ꝗ nō oi corpi ꝗlēlibet animū ꝑponendū esse fateat̄. Sit igit̄ nr̄e rōcinationis exordiū: ꝙ nīla res se facit aut gignit: alioqn erat aliꝗ eēt. Qð si falsū ē: illō ē verū. Jtē qð factū ortū ve nō ē/ z tñ est/ sempiternū sit necesse ē. Quā naturā z excellētiā ꝗsqs vlli corpi tribuit/ vehemēter errat ꝗdē. Sȝ ꝗd pugnam⁹? multo eī magl' eā dare aio cogimur. Jta si corp⁹ vllū ē sempitnū: nllus anim⁹ nō sempitn⁹ ē. Qm̄ quibet animus cuilibet corpi ꝑferēdus ē: z oia sempitna nō sempitnis. At si qð vere dr̄ factū est corp⁹/ aliꝗ faciēte factū ē: nec eo inferiore: Neq; eī eēt potēs ad dādū ei qð faceret ꝗcꝗd illud ē qð est/ id qð faciebat. Sȝ ne pari ꝗdē: oportet eī faciētē meli⁹ aliꝗd

Ar. 1 ricinioꝛe

Q nlla res se ipsam gignat aut faciat.

habere ad faciēdū/ q̄ est id qd̄ facit. Nā de gignēte nō absurde dr̄ h̄ cū eē qd̄ ē illd̄ qd̄ ab eo gignit. Uniuersū igit corpꝰ ab aliq̄ vi: ⁊ natura potētiore atq̄ meliore factū ē: nō vtiq̄ corporea: Nā si corpꝰ a corpe factū ē/ nō potuit vniūsum fieri. Uerissimū est eñ qd̄ i exordio rōcinatiōis huiꝰ posuimꝰ/ nullā rem a se posse fieri. Hec aūt vis ⁊ natura icorporea effectrix corpis vniuersi p̄sente potētia tenet vniuersū. Nō eñ fecit atq̄ discessit/ effectūq̄ deseruit. Ea q̄ppe suba q̄ corpꝰ nō ē: neq̄ (vt ita dicā) localit mouet: vt ab ea suba q̄ locū obtinet separi q̄at: et illa effectoria vis vacare nō pōt q̄n id qd̄ ab ea factū ē tueat ⁊ specie carere nō sinat: q̄ ē i q̄tūcunq̄ ē. Qd̄ eñ p se nō ē/ si deserat ab eo p qd̄ est: pfecto nō erit: ⁊ nō possumꝰ dicere id accepisse corpus cū factū ē vt seipso iā cōtentū eē posset: etiā si a cōditore desereret. Quā q̄ si ita ē/ magꝰ id h̄z animꝰ quē corpi p̄stare manifestū ē: Atq̄ ita ō primo imortalis pbat/ si pōt eē p seipm̄. Quicq̄d eñ tale ē/ icorruptibile sit necesse est: ac p h̄ interire nō possit: q̄ nihil se deserit. Sz corporis mutabilitas i pmptu ē qd̄ ipsiꝰ vniuersi corpis vniuersus motus satꝰ indicat. Uñ diligēter inspiciētibꝰ q̄tū talis natura inspici potest/ ordinata mutabilitate id qd̄ mutabile ē mutari repit. Qd̄ aūt p se ē/ ne ī motū q̄dē h̄z vllū/ oī copia sibi seipo existēte: q̄ motus oīs ad aliud ē: cuiꝰ indiget qd̄ mouet: Adest igit spēs vniuerso corpi meliore natura sufficiēte atq̄ obtinēte q̄ fecit: Quare illa mutabilitas nō adimit corpori corpꝰ esse: sz de spē i speciē trāsire fac motu ordinatissimo. Nō eñ q̄piā eiꝰ ps ad nihilū redigi sinit: cū totū capescat vis illa effectoria nec laborāte nec deside potētia/ dās vt sit oē qd̄ p illā ē inquātū est. Q̄obrē nemo tā deuius a rōne debet eē: cui aut nō sit certū corpe aim esse meliorē: aut q̄ h̄ ꝯcesso arbitret corpi nō accidere vt corpꝰ nō sit: aīo accidere vt animꝰ nō sit. Qd̄ si non accidit neq̄ animꝰ esse nisi viuat potest: nunq̄ pfecto animus moritur.

Al. ī motu q̄dem opus habet vllo.

Mutabilitas nō adimit corpori corpꝰ esse.

Nec animus interire pōt ea morte qua dicunt mortua q̄ vita caret: alias enim animus qui vita est seipso carere posset: Ca. ix.

q Uod si q̄sq̄ nō eū interitū dicat formidādū aīo/ q̄ efficit vt nihil sit qd̄ aliq̄d fuit: s; eū q̄ dicimꝰ/ ea mortua q̄ vita carēt: attēdat q̄ nlla res seipā caret. Est aūt animꝰ vita q̄dā: vñ oē qd̄ aīatū ē/ viuit. Oē aūt iaīatū qd̄ aīari pōt/ mortuū .i. vita puatū itelligit. Nō g̃ pōt animꝰ mori. Nā si carere vita poterit vita/ nō animꝰ s; aīatū aliq̄d ē. Qd̄ si absurdū ē: mlto minꝰ h̄ genꝰ iteritꝰ timēdū ē aīo/ qd̄ vite certe nō ē timēdū. Nā prsus si tūc morit animꝰ cū eū deserit vita illa: ipā vita q̄ hūc deserit mlto meliꝰ itelligit animꝰ: vt iā h̄ sit animꝰ q̄cq̄d a vita deserit/ s; ea ipā vita q̄ deserit. Quicq̄d eñ vita desertū mortuū dr̄ id ab aīa desertū itelligit: hec aūt vita q̄ deserit ea que moriūtur/ q̄ ipsa est animꝰ/ et seipsam nō deserit/ non moritur animus.

Animꝰ nō ē tpatio corpis/ ⁊ vita est animꝰ: ⁊ q̄ nulla res seipāz deserit: illd̄ aūt morit qd̄ vita deserit: nō igit animꝰ mori pōt: Ca. x.

n Isi forte vitā tpationē aliquā corporꝰ/ vt nōnulli opīati sūt/ debemꝰ credere. Quibꝰ pfecto nūq̄ h̄ visū eēt: si ea q̄ vere sūt ⁊ icōmutabilia pmanēt/ eodē aīo a corpe ꝯsuetudine alienato atq̄ purgato videre valuissent. Quis eñ bñ se inspiciēs/ nō expꝰ ē tāto se aliq̄d itellexisse sinceriꝰ/ q̄to remouere atq̄ subducere intētionē mētꝰ a corpis sensibꝰ potuit: Qz si tēperatio corpis eēt animꝰ/ nō vtiq̄ id posset accidere. Nō eñ ea res q̄ naturā ppriā nō haberet neq̄ suba eēt/ s; i sbiecto corpe tāq̄ color ⁊ forma insepabilit inesset: vllo mō se ab eodē corpe ad intelligibilia pcipiēda conaret auertere: et inq̄tū id posset/ intm̄ illa posset intueri: eaq̄ visiōe melior ⁊ p̄stātior fieri. Nullo q̄ppe mō forma vel color/ vł ipā etiā corpis tpatio: q̄ certa cōmixtio ē eaꝝ q̄tuor naturarū q̄bꝰ idē corpꝰ subsistit: auertere se ab eo pōt i q̄ subiecto ē insepabilit. Ad h̄ ea q̄ itelligit animꝰ cū se auertit a corpe: nō sūt pfecto corporea: ⁊ th̄ sūt maxime q̄ sūt: nā eodē mō sp̄ sese habēt. Nā nihil absurdius dici pōt q̄ ea eē q̄ oculꝰ videmꝰ/ ea nō eē q̄ itelligētia cernimꝰ: cū dubitare demētis sit/ itelligētiā incōpabilit oculꝰ anferri. Hec aūt q̄ intelligūt eodē mō esse habētia cū ea ituet animꝰ/ satꝰ ondit se illꝰ eē ꝯiūctū/ miro q̄dā eodēq̄ icorpabili mō/ scz nō localiter: Nāq̄ aut i illo sūt/ aut ipe i illis. Et vtrūlibet hoꝝ sit aut i subiecto alterū i altero ē: aut vtrūq̄ suba ē. Sz si illd̄ pmū nō ē i subiecto corpe animꝰ vt color ⁊ forma: q̄ vł ipē suba ē: vł alteri sube q̄ corpꝰ nō ē i subiecto iest. Si aūt h̄ secūdū verū ē: nō ē i subiecto corpe tāq̄ color animꝰ: q̄ suba ē. Tēpatio aūt corpis i subiecto corpe ē tāq̄ color. Nō est g̃ tēperatio corpis animꝰ s; vita ē animꝰ. Et si nlla res se deserit: ⁊ id moritur qd̄ vita deserit: Non igit animꝰ mori potest.

Nō falsitas interimere animum pōt: nō eñ ap̄liꝰ pōt animꝰ q̄ fallere: at nisi q̄ viuit/ fallit nēo: Ca. xi.

Ursus igit si qd metuēdū ē/ id ē me/
r tuēdū ne deficiēdo anim⁹ itereat. i.
dū ipa existēdi specie puat. De q̄ re
q̄q̄ satis ee dictū arbitrer: ⁊ q̄ hoc fieri nō
possit certa ratione mostratū sit: tñ etiā hoc
attēdendū ē: nō esse aliā causā hui⁹ formi/
dinis/ nisi q: fatendū est in defectu quodā
esse aim stultū: ⁊ i essentia certiore atq̄ ple/
niore sapientē. Sz si qd nemini dubiū est:
tūc est anim⁹ sapientissim⁹/ cū veritatē q̄ sp
eodē mō ē ituet/ eiq̄ imobil īheret diuino
amore piūct⁹: ⁊ illa oim q̄ q̄quomō sūt sum/
me maximeq̄ ē: aut ab illa ē anim⁹ inquā/
tū ē/ aut p seipsū ē. Sz si p seipsū ē qm̄ ipse
sibi causa existēdi ē/ ⁊ nūq̄ se deserit/ nunq̄
interit: vt supra etiā disputauim⁹. Si vero
ex illa: diligēter op⁹ est querere q̄ res ei pos/
sit esse cōtraria/ q̄ aio auferat animū esse qd
illa pbet. Quid est igit? An forte falsitas:
q: illa veritas? Sz nō manifestū est atq̄ in
pmptu situ/ quātū nocere aio falsitas pos
sit. Nū enī ampli⁹ pōt q̄ fallere? At nisi qui
viuit/ fallit nemo. Nō igit falsitas iterimere
animū pōt. Qz si hec nō pōt q̄ cōtraria ve/
ritati est/ auferre aio animū esse qd ei veri/
tas dedit: ita enī ē iuictissima vitas/ qd ali/
ud inenit quod auferat aio id qd ē anim⁹?
Nihil pfecto. Nā nihil ē cōtrario valētius
ad id auferēdū qd fit ab ei⁹ cōtrario.

Anim⁹ si ex veritate que summe maximeq̄ est habet idipsū qd est: et nulla res est qua id amittat/ q: nulla res ei est cōtraria qua id habet: nulla em̄ essentia inq̄tū essentia habet aliquid cōtrariū: nō potest animus interire: Ca. XII.

T si veritati cōtrariū ita queram⁹:
a vt nō inquātū veritas ē/ sed inquā/
tū sūme maximeq̄ ē: q̄q̄ intātū est
idipsū inquātū est veritas: siquidē veritatē
eā dicim⁹ qua vera sūt oia/ inquātumcūq̄
sūt: intantū aūt sunt inquātū vera sunt: tñ
nullo mō id defugerim qd mihi euidēti⁹ suf
fragat. Nā si nulla essentia inquātū essētia
est/ aliqd habet cōtrariū: multo min⁹ habet
cōtrariū pma illa essētia q̄ dicit veritas i/
quātū essentia ē. Primū autē verū est: Ois
em̄ essentia nō ob aliud essētia est/ nisi q: ē.
Esse aūt nō habet cōtrariū/ nisi non esse: vñ
nihil ē essentie cōtrariū. Nullo mō igit res
vlla esse pōt cōtraria illi substātie q̄ maxi/
me ac pmit⁹ est. Ex q̄ si habet animus idip/
sum qd est: nō em̄ aliūde hoc habere pōt: q̄
ex se nō habet: nisi ab illa re q̄ illo ipso ē aio
pstātior: nulla res est q̄ id amittat: q: nulla
res ei rei ē cōtraria q̄ id habet: ⁊ ppterea eē
nō desinit. Sapientiā vero/ q: couersionē
habet ad id ex q̄ ē/ auersatiōe illā pōt amit/
tere. Cōuersiōi nāq̄ auersio ptraria est: Il/
lud vero qd ex eo habet cui nulla res est cō/
traria/ non est vñ possit amittere. Non igi/
tur potest interire.

Qz anim⁹ in corpus cōuerti non poterit: cū em̄ corpore melior sit/ corpus esse nō valet: nec cogi poterit ab aliquo nisi a deo solo/ q̄ qm̄ anime consulit/ eā in corpus nō cōuertit: Ca. XIII.

Ic forte oborit nōnulla q̄stio: vtrū A
b sic nō iterit anim⁹/ ita nec in deteri/
orē cōmutet essētiā. Uideri em̄ cui/
piā pōt/ neq̄ iiuria id effectū esse rōcinatiōe
hac/ vt anim⁹ ad nihilū nō possit puenire: cō
uerti aūt i corp⁹ forsitā possit. Si em̄ qd erat
añ anim⁹ corp⁹ fuerit effectū: nō vtiq̄ oino
nō erit. Sz h fieri nō pōt/ nisi aut ipse id ve
lit aut ab alio cogat. Nec ptinuo tñ anim⁹/
siue ipe id appetierit/ siue coact⁹ fuerit pote/
rit corp⁹ eē. Illd em̄ seqt: vt si sit/ velit/ aut
cogat. At illud nō sequit: vt si velit/ aut co/
gat/ sit. Nūq̄ aūt volet. Nā ois ei⁹ appetit⁹
ad corp⁹/ aut vt id possideat ē: aut vt viui/
ficet: aut vt quodāmō fabricet: aut q̄libet
pacto ei cōsulat. Nihil aūt horū fieri pōt/ si
non sit corpe melior. At si erit corp⁹/ melior
corpore pfecto nō erit: Nō igit corpus esse
volet. Neq̄ vllū rei hui⁹ certi⁹ argumētū ē/
q̄ cū seipsū hic iterrogat anim⁹. Ita em̄ fa/
cile cōperit appetitū se nō habere/ nisi agē/
di aliqd/ aut faciēdi/ aut sentiēdi/ aut vl tā/
tūmō viuēdi inquātū sua illi potestas ē. Si
aūt cogit corp⁹ esse/ a quo tādē cogit? A q̄li
bet certe/ a potentiore. Non q̄ ab ipo corpe
cogi pōt. Nullo em̄ mō/ vllo aio vllū corp⁹
potēti⁹. Potētior aūt animus nō cogit in
aliqd nisi qd sue potestati sbditū ē. Nec vl/
lo mō anim⁹ potestati alteri⁹ animi/ nisi su/
is cupiditatib⁹ subdit. Cogit q̄ ille animus
nō āpli⁹ q̄ q̄tū ei⁹ quē cogit cupiditates si/
nūt: Dictū ē aūt† cogi nō posse aim/ vt cor/ Al.† cupiditatem non posse aim cogere.
pus sit. Illud etiā manifestū ē ad nullā sue
cupiditatis expletionez puenire dū amittit
oēm cupiditatē: ⁊ admittit dū corp⁹ fit. Nō
igit pōt ab eo cogi vt fiat: q̄ cogēdi ius nisi
p sbditi cupiditates nō habet. Deide q̄sq̄s
anim⁹ alterū aim habet i ptāte/ magl cū ne/
cesse ē velit i ptāte habere/ q̄ corp⁹/ ⁊ ei vel
bonitate psulere/ vl malicia ipentare. Nō q̄ B
volet vt corp⁹ sit. Postremo iste anim⁹ co/
gēs: aut aial ē/ aut caret corpe. Sed si caret
corpe/ in h mūdo nō est. Et si ita est/ summe
bonus est: nec potest velle alteri tam turpē
cōmutationē. Si autez ainmal est/ aut aial
ē etiā ille quē cogit/ aut nō ē. Sz si nō ē/ ad

nihil cogi ab alio pōt. Nō eñ hz potētiorē q̄ i sūmo ē. Si aūt i corpe ē: ab eo rursus q̄ in corpe est p corp⁹ cogit/ad q̄dcūq̄ cogit. Quis aūt dubitet nullo mō p corp⁹ fieri tātā cōmutationē aīe? Fieret eñ si eēt illo corp⁹ potenti⁹: q̄uis q̄cq̄d illud ē ad q̄d p corpus cogit: p̄sus nō p corp⁹/s p cupiditates suas cogit: de quib⁹ satis dictū. Qd̄ aūt rōnali aīa meli⁹ ē/oīb⁹ ↄsentiētib⁹/de⁹ ē. Qui profecto ↄsulit aīe: ⁊ ideo nō ab eo cogi aīa pōt vt ↄuertaf in corpus.

De tali cōmutatione corporis q̄lis somn⁹ ē/vsu ʒ eiusdē corporis aīe/nō vitā ꝓpriā posse minui: Ca. XIIII.

f Igit nec ꝓpria voluntate/nec alio cogente id animus patif/vñ id pati pōt? An q: lutos nos plerūq̄ opprimit sōn⁹: metuēdū ē ne q̄ tali defectu anim⁹ ↄuertaf in corp⁹? Quasi v̄o qm̄ somno mēbra nr̄a marcescūt/ idcirco anim⁹ fit vlla ex pte debilior. Sensibilia tñ nō sentit: q: q̄cq̄d illud ē q̄d somnū facit/ e corpe est atq̄ i corpe opaf. Corporeos eñ sēsus sopit ⁊ claudit quodāmō/ita sane/vt tali cōmutationi corporis cedat aīa cū voluptate: Quia sm̄ naturā ē tal' cōmutatio q̄ reficit corp⁹ a laborib⁹: nō tñ hec adimit aīo vel sentiendi vim vl' intelligēdi. Nā ⁊ imagines sēsibiliū p̄sto habet/ tāta exp̄ssiōe similitudinis vt eo ipo tpe discerni nequeāt ab his reb⁹ q̄rū imagines sunt: et si q̄d itelligit ęque dormiēti ac vigilāti verꝝ ē. Nā v̄bi gr̄a si p somniū disputare sibi visus fuerit/ veras q̄ rōnes secut⁹ disputādo didicerit aliquid/ etiaʒ expgefacto eędē incōmutabiles manēt: q̄uis falsa repeiant cętera: veluti locus vbi disputatio: et psona cū q̄ disputatio fuisse visa erat: ⁊ v̄ba ipsa q̄d ad sonū attinet q̄b⁹ disputari videbaf: ⁊ alia huiuscemodi q̄ etiā cū ipis sēsib⁹ sētiunf agūtq̄ a vigilātib⁹/ p̄tereūt tñ/ nec vlla ex pte sempitnā p̄sentiā veraꝝ rōnū assequunf. Ex q̄ colligit tali cōmutatiōe corporis q̄lis somn⁹ est/ vsū eiusdē corporis aīę/ nō vitā ꝓpriā posse minui.

Aiam in corp⁹ cōmutari nō posse alia ratione demōstrat: Ca. XV.

p Postremo si quēuis locū occupanti corpi/ aīa tñ nō localit iūgit/ sūmis illis ęternisq̄ rōnib⁹ q̄ incōmutabilit manēt nec vtiq̄ loco ↄtinēt/ p̄or afficit aīa q̄ corp⁹: nec p̄or tm̄/s etiā magis: Tāto eñ p̄or quāto ꝓpinq̄or: ⁊ eadē cā tāto etiā magis/quāto etiā corpe melior. Nec ista ꝓpinquitas loco/sʒ nature ordine dicta sit. Hoc aūt ordie itelligit a sūma eēntia speciē corpori p aīam tribui: q̄ est inquātūcunq̄ est: Per aīaʒ q̄ corp⁹ subsistit: ⁊ eo ipso ē q̄ aiaf: siue vniuersalit/ vt mūdus: siue pticularit/ vt vnūquodq̄ aial intra mūdū. Quapropter ↄsequēs erat vt aīa p aīam corp⁹ fieret/ nec oīno alit posset. Qd̄ q: nō fit: manēte q̄ppe aīa i eo q̄ aīa ē/ corp⁹ p illā subsistit/ dātē speciē nō adimētē: cōmutari i corp⁹ aīa nō pōt. Si eñ nō tradit speciē quā sumit a summo bono: nō p illā fit corp⁹: ⁊ si nō p illā fit/ aut nō fit oīno/ aut tā ꝓpinque speciē sumit q̄ aīa/s etiā fit corp⁹: ⁊ si tā ꝓpinque sumeret speciē: id eēt q̄d aīa: nā h̄ interest. Eoq̄ aīa melior q̄ sumit ꝓpinquus. Tā ꝓpinq̄ etiā corp⁹ sumeret/ si nō p aīam sumeret: Etenī nullo interposito tā ꝓpinq̄ vtiq̄ sumeret. Nec inuenif aliq̄d q̄d int summā vitā/q̄ sapiā ⁊ veritas est incōmutabil/ ⁊ id q̄d vltimū viuificaf.i.corp⁹/nisi viuificās aīa. Qz si tradit spēm aīa corpi/ vt sit corp⁹ inq̄tū ē: nō vtiq̄ speciē tradēdo adimit. Adimit aūt in corp⁹ aīam trāsmutādo. Nō igit aīa siue p seipsā corp⁹ fit/ q: nō nisi aīa manēte corp⁹ p eā fit: siue p aliā/ q: nō nisi traditione speciei fit corp⁹ p aīam/ et adēptione speciei aīa in corp⁹ cōuerteref/ si conuerteretur. De aīa nō vertaᷓ in corpus.

Aia rōnalis i irrōnalē ↄuerti nō pōt: Et quō aīa tota sit in toto corpore ⁊ q̄libet eius parte: Ca. XVI.

b Hoc ⁊ de irrationali anima vel vita: B
q̄ nec in eā rōnalis aīa cōuertif dici pōt. Et ipsa eñ nisi inferiore ordine rōnali subiiceref/ eq̄ sumeret spēʒ/ ⁊ tal' eēt. Tradūt q̄ speciē a sūma pulchritudine accepta potētiora īfirmiorib⁹ naturali ordine: Et vtiq̄ cū tradūt/ nō adimūt. Eoq̄ sunt q̄ inferiora sūt inq̄tū sūt/ q̄ spēs q̄ sunt eis a potētiorib⁹ tradif. Quę q̄dē potētiora etiā meliora sunt. Qd̄ his natur' datū ē q̄ non mole maiore plus psit minorib⁹ molib⁹/ sʒ sine tumore vllo local' magnitudinis eadeʒ spē potentiora sūt q̄ meliora. In q̄ genere ē aīa corpe melior et potētior. Quaprop̄ cū p illā (vt dictū ē) corp⁹ subsistat: ipa i corp⁹ nullo mō v̄ti pōt. Corp⁹ eñ nullū fit nisi accipiēdo p aīaʒ spēm. At aīa vt corp⁹ fieret: nō accipiēdo spēm/s amittēdo fieri posset. Et ꝓpterea fieri nō pōt/ nisi forte loco aīa cōtinef: ⁊ localit corpi iūgif. Nam si ita est/ pōt eā fortasse maior moles q̄uis speciosiorē in suam deteriorē vertere speciem: vt aer maior ignem minorem. Sed nō est ita. Moles quippe oīs q̄ occupat locū nō est i singulis suis partibus tota/ sed in oīb⁹. Quare aliq̄ pars ei⁹ alibi ē/ et alibi alia. Aīa v̄o nō mō B
vniuersę moli corpis sui/s etiā vnicuiq̄ particulę illi⁹ tota simul adest. Partis eñ corporis passionē tota sentit/ nec i toto tñ corpe: Cū eñ q̄d dolet i pede aduertif oculus: loquif lingua: admoueft man⁹: Qd̄ nō fieret/ nisi id q̄d aīę i eis est ptib⁹ ⁊ i pede sentiret: nec

i. Retract. ca.5.b.

ſentire qđ tibi factũ ẽ abſenſ poſſet. Nõ eñ
nũcio aliq̃ credibile ẽ fieri nõ ſentiente qđ
nũciat: qꝛ paſſio q̃ fit nõ ꝑ ꝯtinuationẽ moꝛ
currit/ vt cęteraſ aię ptes q̃ alibi ſunt latere
nõ ſinat. Sꝫ illđ tota ſentit aïa qđ i pticula
fit pedis: ꝛ ibi tñ ſentit vbi fit. Tota igitur
ſingulis ptibꝰ ſimul adeſt/ q̃ tota ſimul ſen/
tit in ſingulis. Nec tñ hoc mõ adeſt tota/ vt
candoꝛ vel alia hmõi q̃litas in vnaq̃q; pte
coꝛpis ẽ: Nã qđ i alia pte coꝛpꝰ patiᷓ cũ do/
loꝛis imutatiõe/ põt ad cãdoꝛẽ q̃ eſt in alia
parte non ptinere. Quapꝛopꝰ ſcđm partes
molis a ſe diſtãtes/ ꝛ ipſe a ſe diſtare cõuin/
citur: Non aũt ita eſſe in aïa ꝑ ſenſum/ de q̃
dictum eſt/ pꝛobatur.

Sancti auguſtini hipponenſis epiſcopi
de immoꝛtalitate aię liber explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponẽ
libꝛos di/ ſis epĩ/ i libꝛ ꝺ gramatica/ ex pmo
ſciplinaꝝ libꝛo retractationũ/ Argumẽtum.

Er idem tꝑus q̃ mediolani fui bap/
1. Retract. ca. 6. P tiſmũ ꝑcepturus/ etiã diſciplinaꝝ li
bꝛos conatꝰ ſũ ſcribere: interrogãs
eos qui mecũ erãt/ atq; ab hmõi ſtudijs nõ
abhoꝛrebãt: ꝑ coꝛpalia cupiẽs ad incoꝛpa/
lia q̃buſdã q̃ſi paſſibꝰ certis vel ꝑuenire vel
duci. Sed caruꝫ ſolũ de grãmatica libꝛum
abſoluere potui/ quẽ poſtea de armario no
ſtro ꝑdidi: ꝛ de muſica ſex volumia/ quãtũ
1. Retract. ca. 11. a attinet ad eam ptẽ q̃ rhythmus vocaᷓ. Sꝫ
eoſdẽ ſex libꝛoſ iã baptiꝫatꝰ iãq; ex italia re
greſſus i aphꝛica ſcripſi. Jnchoauerã q̃ppe
tantũmõ iſtã apud mediolanũ diſciplinã.
De alijs ꝟo quinq; diſciplinis illic ſilr in/
choatis/ de dialectica/ de rhetoꝛica/ de geo/
metria/ de arithmetica/ de philoſophia/ ſo/
la pꝛincipia remãſerũt: q̃ tñ etiã ipſa perdi/
dimus/ ſed haberi ab aliquibus exiſtimo.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini
hipponenſis epĩ/ de grãmatica li/
ber incipit.

Q oĩa noĩa tredecim litteris ter/
minenᷓ: et de noĩbus terminatis
in quinq; vocales.

Omnia nomi
na tredeci lr̃is terminãᷓ:
o q̃nq; vocalibus. a/e/i/o/
u: ſex ſemiuocalibꝰ. l. m. n.
r. s. x. et duabꝰ mutis. c. t.
Jn a A maſculino: vt ſeneca/
catilina/ ſylla/ vua/ cinſa/ panſa/ creta/ ſo/
ſia/ pareta/ aphꝛa/ iugurtha/ micipſa. A fę/
minino: fęmina: muſa: regula: noꝛma: foꝛ/
ma: ꝛ talia. A neutro gręca ſunt tñ/ thema/
ſchema: ꝛ vnum nomen latinum fluminis:
turia: dicente saluſtio flumen turia. A com/
muni: aduena/ cõuena/ indigena/ troiuge/
na: et talia. Ab epicęno: vipera: aquila/ mu
ſca/ locuſta/ vlula: et talia. Diximus de a lit
tera nunc de e. Ab e littera vocali nullum Jn e
latinum niſi iuncta pꝛępoſitione maſculi/
nũ inueniᷓ: vt ꝓcõſule/ ꝓpꝛętoꝛe. Ergo iũ/
cta ꝑpoſitione fuit latina vt dixi: ꝓpꝛętoꝛe
ꝓquęſtoꝛe. Nã veteres noĩatiuo caſu ꝓcõ/
ſul dicebãt: attẽdẽtes nullũ nomẽ latinum
exire in e lr̃a in noĩatiuo caſu generꝭ maſcu/
lini. A fęminino nullũ latinũ/ ſꝫ gręca ſolũ:
vt andromache: niobe: libye: hecate: euter/
pe: quoꝝ gtĩs in es exit: vt andromaches:
niobes: libyes: hecates: euterpes. Sed hęc
cũ gręcis tractamus. A neutro e lr̃a in ntõ
monile/ ſedile/ cubile: ꝛ cętera q̃ paulopoſt
in regula generꝭ neutri ꝑ oĩa noĩa ponemꝰ.
A cõi nullũ nomẽ eſt: ſimiliᷓ nullũ ab epicę
no. Nũc de i lr̃a tractemꝰ in ntõ q̃ genera cõ Jn i
tineat. A maſculino nullũ nomen in i. A fę/
minino nullum. A neutro gumi ꝛ eſt απιο/
τωγ. A cõmuni nullũ. Ab omni genere/ vt
frugi/ nihili. Declinatur ſic: hic vir frugi:
fęmia frugi: mãcipiũ frugi. Gtõ ſilr frugi fa/
ciet: huiꝰ viri: frugi: huiꝰ fęminę frugi: huiꝰ
mancipij frugi: ſic ꝑ oẽs caſus frugi dicimꝰ.
Sic declinaᷓ nihili: hic nihili vir: hęc nihili
mulier: hoc nihili mãcipiũ. Hoc ſono noĩa/
tiui oẽs caſus declinãᷓ: ſic pluraliter: viri
nihili: fęminę nihili: mãcipia nihili. Ab epi/
cęno nullũ ſilr exit in i. Ab o lr̃a vocali no/ Jn o
minatiuꝰ terminatus maſculino appellati/
uo: vt ligõ ligonis. A pꝛopꝛio nomine: vt
cato/ cicero/ maro/ nero/ tubero/ ꝛ cętera ta/
lia. A fęminino appellatiuo: vt vertigo: in/
dago: farrago: ſiligo. Jn iuuenali legiᷓ ita:
Sed quę mutatis inducitᷓ/ atq; fouetᷓ Tot Satyra. 6.
medicaminibꝰ: cocteq; ſiliginis offas Acci/
pit ꝛ madidę: facies dicetᷓ an vlcus. Sarta/
go: virago: lanugo: erugo: arugo: crepi/
do. Jn iuuenali: Nlla crepido vacat: nuſq; Satyra. 5.
pons ꝛ tegetis pars: ꝛ talia. A fęminino ꝓ/
pꝛio: carthago: Peregrina ꝟo: vt dido: iu/
no: io: alecto: celeno: clio: mãto: quoꝝ geni/
tiuꝰ in us exit: didus/ iunus/ ius/ alectus/ ce
lenꝰ/ cliuꝰ/ mantꝰ/ ſꝫ hoc cũ gręcis tractemꝰ.
A neutro nllus ntũs i o exit. A cõmuni ful/
lo: latro: caupo: et cętera. Ab epicęno: ſtru/
tio/ hirũdo/ hirudo/ gurgulio/ buffo/ ꝛ talia.
Ab u vocali ſolũ neutrũ: qđ in ſingulari in Jn u
declinabile eſt/ i plurali declinaᷓ: vt coꝛnu/
veru/ genu/ tonitru. Hoc ſono enũcianᷓ om
nes caſus in ſingulari vt dixĩmꝰ. Jn plura/
li declinanᷓ: coꝛnua/ verua/ genua. Gtõ ho/
rũ coꝛnuũ/ veruũ/ genuũ: Et cętera declia

bis ad regulam versuū fluctuum.

De noib⁹ que terminant̄ in semivocales/ ⁊ eoꝝ generib⁹.

D Jtim⁹ de vocalib⁹ quinqꝫ q̄bus terminat̄ ntūs: nunc de semiuocalib⁹
In l dicamus. L littera nominatiu⁹ exiens in masculinis appellatiuis hic sal: in ꝓprijs sol. In femininis vnū nomē matronę tm̄: tanaquil. In neutris: vt mei fel. In comunibus vigil/pugil. Unde ⁊ terentius de virgine: Pugilem esse aiūt. In epicęnis
In m nullū nomē est. M. noīatiu⁹ exiēs/in masculinis nullū latinū est. In femininis: gliceriū/phaniū/ dorciū/ philocomasium. In neutris aūt: tēplū/telū/tectū: ⁊ alia quorū plurales faciles sunt. In cōibus nullū exit in m. Sic ⁊ i epicęnis. Nūc tractem⁹ de se
In n miuocali n. N. littera terminat⁹ noīatiuus a masculinis/flamē/pecten/lien: qđ ē splen. A femininis siren: pluralis sirenes. A neutris: carmē/germē/ gramē ⁊ cętera talia quę post regulas generis neutri tractabim⁹. A cōmunib⁹ noīatiu⁹ exiens in n: tubicen/ tibicen/fidicen/lyricen/cornicen/qui in lituis canit. Ab epicęnis oscen. i. ab his q̄ tradūt
In r auguriū: attagē. Nūc de semiuocali r. R. littera termiatus ntūs a masculinis: vt cęsar/ aratnar/ victor/tutor/ sopor/ meror/et alia q̄ facilia sunt tā in appellatiuis q̄ꝫ in ꝓprijs. A femininis: arbor/ soror. A neutris: marmor/ęquor ⁊ alia. A cōib⁹ paup/acer/ alacer/ memor/auctor. Ab epicęnis: passer
In s accipit/ anser. Nūc de s littera semiuocali tractem⁹. S littera terminat⁹ ntūs a masculinis: iustus/doct⁹/pius. A femininis: dos/ sors/ mors: ⁊ talia. A neutris: vuln⁹/ pect⁹/ pecus/ et cętera: q̄ mox regula retractabit̄. A cōib⁹: sacerdos/ipos/cōpos/silis/ nobilis/agilis. Ab omi genere: vt nugas ⁊ cęta. De his mox vberius tractabim⁹. Ab epicęnis: tigris/ mus/lep⁹/⁊ cętera: Nūc de se
In x miuocali littera x. Noīatiuus in x lr̄a a masculinis: vertex/cortex/pumex/a ꝓprijs/ pollux. A femininis: nex/ prex/ fęx/pax/ fax et alia. A neutris nullū nomē nisi omni generi iungat̄: vt fęlix. Remanēt duę mutę. c. t.
In c et t littere. Noīatiuus exiens in c littera tenet masculinū/vt allec: tenet neutrū/vt lac. T. littera exiens noīatiuus tenet genus neutrum: vt caput/sinciput/semicapur.

De terminatione et declinatiōe nominū neutri generis.

In um N Omina generis neutri in um syllabā exeūtia: vt templū/declināt̄: ntō singulari, hoc templū. Gtō hui⁹ templi. Dtō huic tēplo. Accusatiuo h̄ templū. Uocatiuo o templū. Ablatiuō ab hoc templo. Et pluraliter. Ntō hęc tēpla. Gtō hoꝝ tēploꝝ. Dtō his tēplis. Accusatiuo hęc tēpla. Utō o templa. Ablatiuo ab his templis. Simili declinatione hęc omnia pariunt: telū: tectum: scamnū: bellū: monstrū: portentū: opidū: carpentuꝫ: venenū: donū bonū: malum: magnū: pessimū: prauū: frumentum: medicamentū: membrū: forū: metrū: portū: tignū: plaustrum: claustrū: istrumentū: oliuetū: vinetū: palmetū: quercetū: esculetū: lauretū: argumentū: sacrum: testamentum: iugerū: vinū/ sed nunc tantū i singulari: vina enim poetę dixerunt: ⁊ᵗ cicera. Et. Uicera.
Sic oleū: hordeū: triticū: ferrū: viscū: auꝝ: argentū: plumbū: stagnū: vitruꝫ: electrū: ⁊ talia quę ad pondus veniūt vel mensurā/ ex ipsa sunt forma. Generis neutri q̄ in ium In ium
exeunt: sed hęc in genitiuo p duo ij scribuntur: vt hoc ingeniū/huius ingenij: sic imperiū iperij: scriniū scrinij: capitoliū capitolij: tentoriū tentorij: armariū armarij: solariuꝫ solarij: tectoriū tectorij: armētarium marmentarij: spacium spacij: sacrariū sacrarij. Sic orariū orarij: salariū salarij: viridariū viridarij: pomeriū pomerij: sacrificiū sacrificij: foliū folij: soliū solij: testimoniū testimonij. Sic rosariū rosarij: auiariū auiarij: auguriū augurij: auspiciū auspicij: exitium exitij: exiliū exilij: prodigiū ꝓdigij: auxiliū auxilij: pręsidiū pręsidij: atriū atrij: aucupium aucupij: adiutoriū adiutorij: mancipiū mancipij: doliū dolij. Est alia forma gene- In us
ris neutri q̄ p us exit: vt hoc pecus/numero singulari. Ntō hoc pecus. Gtō huius pecoris. Dtō huic pecori. Actō hoc pecus. Utō o pecus. Ablō ab hoc pecore. Et plr. Ntō hęc pecora. Gtō horū pecorū. Dtō his pecorib⁹. Actō hęc pecora. Utō o pecora. Ablatiuo ab his pecoribus. Ad hanc formulā declinabim⁹ vlcus vlcera: facin⁹ facinora: vellus vellera: viscus viscera: rus rura: ius iura: nem⁹ nemora: tergus tergora: pectus pectora: gen⁹ genera: pōdus pondera: corp⁹ corpa: decus decora: funus funera: fęn⁹ fęnora: olus olera: litt⁹ littora: op⁹ opera: rudus rudera: thus thura: tp̄s tpa: fędus fędera: stercus stercora: on⁹ onera: latus latera.
Est alia species generis neutri quę cōtinet In ur
nomina in ur exeuntia: vt hoc murmur in nominatiuo. Genitiuo huius murmuris. Dtō huic murmuri. Accusatiuo hoc murmur. Utō o murmur. Ablō ab h̄ murmure. Et plr. Ntō hęc murmura. Gtō horū murmurū. Dtō his murmurib⁹. Actō hęc murmura. Utō o murmura. Ablō ab his mur-

muribus. Ad hanc formulã similia declina/ bis: vt ebur ebora: femur femora: sulphur sulphura: fulgur fulgura. Sz ex hac formu/ la non multa inueniunt: qm pauca sunt ge

In or neris neutri q̃ in or exeũt: vt Marmor i no minatiuo. Gtõ huius marmoris. Dtõ huic marmori. Actõ hoc marmor. Utõ o mar/ mor. Abltõ ab h marmore. Et plr. Ntõ hec marmora. Gtõ horum marmorũ. Dtõ his marmorib⁹. Actõ h marmora. Utõ o mar/ mora. Abltõ ab his marmorib⁹. Sic equor equora: cor corda. Alia species generis neu/

In ar tri q̃ cõtinet noia in ar syllabã exeuntia: vt far ntõ. Gtõ huius farris. Dtõ huic farri. Actõ hoc far. Utõ o far. Abltõ ab h farre. In plurali tres casus habet solũ. Ntõ hec farra. Actõ hec farra. Utõ o farra. Non ha/ bet ergo genitiuũ/ datiuũ τ ablatiuũ: Ut si τ triptota dicunt in plurali: id ẽ triũ casuũ: vt sunt iura: non dicim⁹ horũ iuriũ: his iu/ ribus: nec eriũ cribus: nec mellor mellib⁹. τ alia pauca: nec eñ multa sũ t: Sic nec hoz farrũ in gtõ possum⁹ dicere: aut in dtõ his farrib⁹. Hanc q̃ formã numero tñ singulari declinabis: h nectar nectaris: laser laseris: et instar/ qd est similitudo: sed habet tres casus tñ: nominatiuum/ accusatiuum τ vo catiuum: et est numeri tñ singularis. Alia

In er species generis neutri que continent om/ nia in er exeuntia: sed numeri tñ singula/ ris. Nominatiuo h piper. Gtõ huius pipe/ ris. Dtõ huic piperi. Actõ hoc piper. Utõ o piper. Abltõ ab hoc pipere. Ad hanc for/ mam declinabis numero tñ singulari ver. Ntõ hoc ver. Gtõ hui⁹ veris. Dtõ huic ve/ ri. Actõ hoc ver. Utõ o ver. Abltõ ab hoc vere. Sic declinabis hoc siler: vt ait virgi/

Virgili⁹.2. Geo:gi. li⁹: Molle siler. Similit̃ declinabis τ iuger: sed habet pluralẽ: vt iuger iugera scdm an/ tiq̃s: q̃ dixerũt iugerũ. Uber vbera: tuber tubera. Et i hec vt dixi paucorũ noia sunt.

In os Alia species p os: vt ipm os ora: vñ osculũ: sed hoc pducim⁹/ aliud corripim⁹. Ab eo q̃ sunt ossa declinat singulariter. Ntõ hoc os. Gtõ huis ossis. Dtõ huic ossi. Actõ hoc os. Utõ o os. Abltõ ab hoc osse. Et plr. Nomi natiuo hec ossa. Gtõ horũ ossium. Dtõ his ossibus. Actõ hec ossa. Utõ o ossa. Ablati/

In e uo ab his ossibus. Alia species generis neu tri q̃ continet noia in e exeũtia: vt monile: Ntõ hoc monile. Gtõ huius monilis. Dtõ huic monili. Actõ hoc monile. Utõ o mo/ nile. Abltõ ab hoc monili. Et plr. Ntõ hec monilia. Gtõ hoz moniliũ. Dtõ his moni/ libus. Actõ hec monilia. Utõ o monilia. Abltõ ab his monilib⁹. Silr declinabis se/ dile sedilia: p̃sepe p̃sepia: collare collaria: ducale ducalia: molle mollia: graue grauia vile vilia: mite mitia: suaue suauia: vitale vitalia: morale moralia: lene lenia: leue le/ uia: ancyle ancylia: de q̃ virgilius: Leuaq̃ ancyle gerebat: facile facilia: nobile nobi/ lia: agile agilia: mare maria: sz pluralit̃ tres casus habet tñ: nominatiuũ/ accusatiuũ et vocatiuũ: genitiuũ datiuũ τ abltiũ nõ ha/ bet: nõ eñ dicim⁹ in gtõ hoz mariũ/ aut in dtõ his marib⁹/ aut i abltõ ab his marib⁹. Sic τ alia declinabis huic forme silia. Huic regule abltũs in i exit/ nõ in e: q2 gen⁹ neu/ trũ nunq̃ habet q̃tuor casus siles: vt faci/ at in ntõ/ hoc monile: τ actõ hoc monile: et vtõ o monile: et i abltõ ab hoc monile/ s; ab hoc monili. Inde virgil⁹: In strato saxa cubili: ab h cubili. Sic τ sacra mari colitur. Itẽ/ hortat pat̃ ire mari. Itẽ/ In tenui de vimine. Itẽ/ Crudeli vulnere. Itẽ/ Letali vulnere. Itẽ/ Dulci τ ore recuset: τ cũ dici/ m⁹ nobili genere nat⁹/ nõ nobile. Sic q̃ ob/ seruabis i noie neutro qd exit i ntõ singlari in e/ vt ablatiuũ in i mittat regula ppetua.

Alia species generis neutri q̃ ptinet noia in al exeũtia: vt aial. Ntõ hoc aial. Gtõ huius animalis. Dtõ huic aiali. Actõ h aial. Uo/ catiuo o animal. Abltõ ab hoc aiali. Et plr. Ntõ hec aialia. Gtõ hoz aialium. Dtõ his aialib⁹. Actõ hec aialia. Utõ o aialia. Ab/ latiuo ab his aialib⁹. Ad hanc formã decli/ nabis: tribunal tribunalia: lupercal luper/ calia: q̃ sunt sacra illius genij q̃ pan vocat. Ut̃ virgilius de ipso loco: Et gelida mõ/ strat sub rupe lupcal. Alia species neutri q̃ ptinet noia i el exeũtia/ vt mel. Ntõ h mel. Gtõ hui⁹ mellis. Dtõ huic melli. Actõ hoc mel. Utõ o mel. Abltõ ab h melle. Sic de/ clinab: Ntõ h fel. Gtõ hui⁹ fellis. Dtõ huic felli. Actõ h fel. Utõ o fel. Abltõ ab hoc fel/ le. Sz plurali numero non nisi p tres casus currit: nominatiuũ accusatiuũ τ vocatiuũ.

Alia species generis neutri q̃ ptinet noia in en syllabã exeũtia. Ntõ hoc crimẽ. Gtõ hu/ ius criminis. Dtõ huic crimini. Actõ h cri/ men. Utõ o crimen. Abltõ ab hoc crimine. Et plr. Ntõ hec crimina. Gtõ hoz criminũ. Dtõ his criminib⁹. Actõ hec crimina. Utõ o crimina. Abltõ ab his criminib⁹. Ad hanc regulã silia declinabis: carmẽ carminis: nu men numinis: flamẽ flaminis: agmẽ agmi/ nis: acumen acuminis: gramen graminis: flumẽ fluminis: stramen straminis: lumen luminis: semẽ seminis: liq̃mẽ liquaminis: fulmen fulminis: rumẽ ruminis: bitumẽ bi tuminis: glutẽ glutinis: legumẽ leguminis:

fundamen fundaminis: tegimē tegiminis:
munimē muniminis: leuamen leuaminis:
specimē speciminis: ſ; pluralē nō admittit.
Itē subtegimē subtegiminis. Alia species
generis neutri aptota .i. indeclinabilis: vt
genu. Ntō hoc genu. Gtō hui⁹ genu. Dtō
huic genu. Actō h̄ genu. Vtō o genu. Ab/
latiuo ab hoc genu. Et plr. Ntō hęc genua.
Gtō hoꝝ genuū. Dtō his genib⁹. Actō hęc
genua. Vtō o genua. Abltō ab his genib⁹.
Ad hanc formā declinabis ⁊ hoc cornu: vt
supra diximus: cornu cornua: veru verua:
q̄ sunt virgę ferreę lantorū: de q̄bus virgi/
Eneid.1. lius: Verubusq; tremētia figūt: tonitru to/
nitrua. Sed talium nominū declinatio per
In.c.et.t. rara inuenit. Alia species generis neutri de
qua supra tractauim⁹ quę exit in q̄ttuor no
mina duaꝝ mutaꝝ/c ⁊ t: vt caput/sinciput:
⁊ lac ⁊ allec: ſ; hęc duo pluralē numerū non
In a admittūt. Exit item gen⁹ neutrū in a/ ſ; in
gręcis noibus: vt thema/themata: toreu/
ma toreumata: schema schemata: emble/
ma emblemata: theorema theoremata: bo/
ethema boethemata: ⁊ alia. Itē memineri/
mus singulas lr̄as tā in gręcis q̄ꝫ i latinis
generis esse neutri. Dicim⁹ eñ: vnū alpha:
vnū beta: vnū grāma: sic ⁊ alię lr̄ę. Pluralit
duo alpha: duo beta: duo grāma: sic tria al
pha: tria beta: tria gāma. Inde est illud:
:id ē tria cappa pessima: de cor/
nelio sylla: de cornelio cinna: de cornelio lē/
tulo. Hi eñ p tres lr̄as designati sunt in li/
bris sibyllinis. Est ⁊ vnum nomen generis
neutri in a: vt flumē turia: vt supra dixim⁹.

De terminatione et declinatiōe noīm cōmunis generis:

In a G Enus cōmune exit p a: vt aduena.
Declinat: Ntō hic et h̄ aduena. Gtō
hui⁹ aduenę. Dtō huic aduenę. Ac/
cusatiuo hūc ⁊ hāc aduenā. Vtō o aduena.
Abltō ab hoc ⁊ ab hac aduena. Pluraliter
Ntō hi ⁊ hę aduenę. Gtō hoꝝ ⁊ harū adue
narū. Dtō his aduenis. Actō hos ⁊ has ad
uenas. Vtō o aduenę. Abltō ab his adue/
nis. Ad hāc formulā declinabit troiugena/
idigena/incola/agricola/ꝯuena/ cęlicola/sa
cricola/publicola/terricola/orbicola/plębi/
cola/numida/ dalmata/ruricola/ lucifuga/
persa/romulida: ⁊ cętera. In ntō e ⁊ i nō ha
In o bet genus commune/sed i o: vt latro. Ntō
hic ⁊ hęc latro. Gtō hui⁹ latronis. Dtō huic
latroni. Actō hunc ⁊ hāc latronē. Vtō o la/
tro. Abltō ab hoc et ab hac latrone. Et plu
raliter: Ntō hi ⁊ hę latrōes. Gtō hoꝝ ⁊ ha/
rū latronū. Dtō his latronibus. Actō hos
⁊ has latrones. Vtō o latrones. Abltō ab
his latronibus. Ad hanc formā declinabis
homo/ ganeo/ degulo/caupo/ fullo/nemo/
belluo/qui ⁊ gluto: ⁊ talia. Per u aūt nullū
habet. In ntō ergo exit cōmune per es syl/ In es
labā: vt comes. Ntō hic et hęc comes. Gtō
huius comitis. Dtō huic comiti. Actō hūc
⁊ hāc comitē. Vtō o comes. Abltō ab hoc ⁊
ab hac comite. Et plr: Ntō hi ⁊ hę comites.
Gtō hoꝝ ⁊ haꝝ comitū. Dtō his comitib⁹.
Actō hos et has comites. Vtō o comites.
Abltō ab his comitib⁹. Ad hanc formā de/
clinabis similia: vt sospes/locuples/hospes:
licet hospitā dixerit virgili⁹: hospita tell⁹:
miles/veles.i.leuis armaturę miles/inter/
pres/ales/prępes/pręs.i. fidei iussor: satel/
es/deses/ pręses/diues/ceres/celes: celites
q̄ iter sibi faciūt ad cęlū: idiges/idiget/ ⁊ cę
tera. Exit in is/ vt silis. Ntō hic ⁊ hęc simi/ In is
lis. Gtō huius similis. Dtō huic simili. Ac/
cusatiuo hunc et hāc similē. Vtō o similis.
Abltō ab h̄ et ab hac simili. Et plr Ntō hi
⁊ hę similes. Gtō horū et harū similiū. Dtō
his similib⁹. Actō hos et has similes. Vtō
o similes. Abltō ab his similib⁹. Ad hāc for
mā declinātur agilis/facilis/fragilis/ viri/
dis/nobilis/dulcis/mobilis/humilis/mitis/
lenis/leuis/mollis/ ciuis/testis/hostis/ tri/
stis/fortis/suauis/frugalis/crudelis/inanis/
gracilis/ immanis/et cętera. Exit p os: vt In os
sacerdos. Ntō hic ⁊ hęc sacerdos. Gtō hui⁹
sacerdotis. Dtō huic sacerdoti. Actō hūc et
hāc sacerdotē. Vtō o sacerdos. Abltō ab h̄
⁊ ab hac sacerdote. Et plr: Ntō hi ⁊ hę sacer
dotes. Gtō hoꝝ ⁊ harū sacerdotū. Dtō his
sacerdotibus. Actō hos et has sacerdotes.
Vtō o sacerdotes. Abltō ab his sacerdoti/
bus. Ad hāc formā declinant custos/spos/
compos/nepos. Exit ⁊ per us/ vt sus. Ntō In us
hic ⁊ hęc sus. Gtō huius suis. Dtō huic sui.
Actō hunc ⁊ hanc suem. Vtō o sus. Abltō
ab hoc ⁊ ab hac sue. Et plr: Ntō hi ⁊ hę sues
Gtō hoꝝ ⁊ harū suū. Dtō his suibus. Actō
hos et has sues. Vtō o sues. Abltō ab his
suibus. Exit ⁊ p er: vt paup. Ntō hic et hęc In er
paup. Gtō huius pauperis. Dtō huic pau/
peri. Actō hūc ⁊ hāc pauperē. Vtō o paup.
Abltō ab h̄ ⁊ ab hac paupere. Et plr: Ntō
hi ⁊ hę paupes. Gtō hoꝝ ⁊ harū pauperū.
Dtō his pauperib⁹. Actō hos ⁊ has paupe
res. Vtō o pauperes. Abltō ab his paupe/
ribus. Ad hāc formam declinant ⁊ alia: vt
acer/alacer: id est lętus. Exit cōmune in ex: In ex
vt opifex. Ntō hic ⁊ hęc opifex. Gtō huius
opificis. Dtō huic opifici. Actō hūc ⁊ hanc
opificem. Vtō o opifex. Abltō ab hoc ⁊ ab
hac opifice. Et plr Ntō hi et hę opifices.

Gtõ horũ et harũ opificũ. Dtõ his opifici/
bus. Actõ hos ⁊ has opifices. Vtõ o opifi/
ces. Ablõ ab his opificibus. Ad hanc for/
mã declinabis aurifex/artifex/iudex/carni/
fex/index/vidcx/auspex/haruspex/signifex:
In eps ⁊ alia. Exit gen° cõmune i eps: vt pnceps.
Declinaf sic: Ntõ hic ⁊ hec pnceps. Gtõ hu
ius principis. Dtõ huic principi. Actõ hũc
et hanc principem. Vtõ o princeps. Ablõ
ab hoc ⁊ ab hac pncipe. Et plr: Ntõ hi ⁊ he
principes. Gtõ horũ ⁊ harũ principũ. Dtõ
his pncipibus. Actõ hos ⁊ has principes.
Vtõ o principes. Ablõ ab his principib°.
Sic declinant manceps/ particeps/ muni/
ceps. Anceps aũt ⁊ biceps ⁊ triceps ⁊ qua/
driceps/ multiceps/ preceps: hec sex noia
genitiuũ singularẽ contra regulã superiorẽ
in tis syllabã mittũt/ nõ in pis: vt anceps/
ancipitis: biceps/ bicipitis: triceps/ tricipi
tis: quadriceps/ quadricipitis: multiceps/
multicipitis: preceps/ precipitis. Sed ideo
in tis syllabã exeunt/ nõ in pis: vt pncipis/
mancipis: q2 a capitis significatione veni/
unt: illa aũt supiora a capiendi significati/
one: Princeps eñ dictus est: q primus ca/
piat: et manceps: q manu capiat: Anceps
autem dictus est q dubij capitis sit: vel in/
clinati capitis. In vtraq partẽ exit geniti/
In iunx uus cõmunis. Exit in iunx syllabã: vt con/
In ux iunx. Ntõ hic ⁊ hec cõiunx. Exit i ux: vt hic
In ps ⁊ hec dux: redux. Exit in ps: qd quidẽ i omẽ
In ebs gen° redibit. Exit in ebs: vt celebs. Celebs
dicit q nõ habet vxorẽ: vel q nõ habet ma/
ritũ: qualia sunt numina in celo que absq
coniuge sunt/ si agapetas nõ attendamus.
Ntõ hic ⁊ hec celebs. Gtõ hui° celibis. Da/
tiuo huic celibi. Actõ hunc ⁊ hanc celibem.
Vtõ o celebs. Ablõ ab hoc et ab hac celi/
be. Et plr. Ntõ hi ⁊ he celibes. Gtõ horũ et
harũ celibũ. Dtõ his celibibus. Actõ hos
⁊ has celibes. Vtõ o celibes. Ablõ ab his
In ix celibib°. Exit ⁊ i ix: vt phrix. Ntõ hic ⁊ hec
phrix. Gtõ huius phrygis. Dtõ huic phry
gi. Actõ hunc ⁊ hãc phrygẽ. Vtõ o phrix.
Ablõ ab hoc ⁊ ab hac phryge. Et plr. Ntõ
hi ⁊ he phryges. Gtõ hoz ⁊ harũ phrygũ.
Dtõ his phrygibus. Actõ hos ⁊ has phry/
ges. Vtõ o phryges. Ablõ ab his phrygi/
In us bus. Et i us exit vt ligus: quod similiter vt
phrix locale nomẽ est. Ntõ hic ⁊ hec ligus.
Gtõ hui° liguris. Datiuo huic liguri. Actõ
hunc ⁊ hãc ligurem. Vtõ o ligus. Ablõ ab
hoc ⁊ ab hac ligure. Et plr. Ntõ hi ⁊ he ligu
res. Gtõ hoz ⁊ harum ligurum. Dtõ his li/
In il guribus. Actõ hos ⁊ has ligures. Vtõ o li/
gures. Ablõ ab his liguribus. Exit genus

cõmune in il: vt vigil. Ntõ hic et hec vigil.
Gtõ huius vigilis. Dtõ huic vigili. Actõ
hunc ⁊ hãc vigilẽ. Vtõ o vigil. Ablõ ab h
⁊ ab hac vigile. Et plr. Ntõ hi ⁊ he vigiles.
Gtõ horũ et harũ vigilum. Dtõ his vigili/
bus. Actõ hos et has vigiles. Vtõ o vigi/
les. Ablõ ab his vigilibus. Ad hãc regulã
declinabis hic ⁊ hec pugil. Exit in vl/ vt ex/ In ul
ul. Ntõ hic ⁊ hec exul. Gtõ hui° exulis. Da/
tiuo huic exuli. Actõ hunc ⁊ hãc exulẽ. Vo/
catiuo o exul. Ablõ ab hoc ⁊ ab hac exule.
Et plr. Ntõ hi ⁊ he exules. Gtõ hoz ⁊ harũ
exulum. Dtõ his exulibus. Actõ hos ⁊ has
exules. Vtõ o exules. Ablatiuo ab his ex/
ulib°. Ad hãc formã declinab psulẽ: h ⁊ hec
presul: qm masculinũ est vt consul. Exit in In ur
vr vt fur. Ntõ hic ⁊ hec fur. Gtõ hui° furis.
Dtõ huic furi. Actõ hunc ⁊ hãc furem. Vo/
catiuo o fur. Ablõ ab hoc ⁊ ab hac fure. Et
pluraliter. Ntõ hi ⁊ he fures. Gtõ horum ⁊
harũ furum. Dtõ his furibus. Actõ hos et
has fures. Vtõ o fures. Ablõ ab his furi/
bus. Ad hãc formã declinabis augur: hic
⁊ hec augur. Exit gen° cõmune in or: vt ma/ In or
ior/ memor. Sz memor si alia regula est nõ
admittit gen° neutrũ in us/ quõ maior ad/
mittit in neutro maius. Ntõ hic ⁊ hec me/
mor. Gtõ hui° memoris. Dtõ huic memo/
ri. Actõ hũc ⁊ hãc memorẽ. Vtõ o memor.
Ablõ ab h ⁊ hac memore. Et plr. Ntõ hi ⁊
he memores. Gtõ horũ ⁊ harũ memorum.
Datiuo his memorib°. Actõ hos ⁊ has me/
mores. Vtõ o memores. Ablõ ab his me/
moribus. Admittit ⁊ neutrũ/ sed non in re/
gula generis oĩs: vt hoc memor. Vnde ⁊
Virgilius: Tũ si qd nõ equo federe aman/ Eneid. 4.
tes Curẽ numẽ habet/ iustũq memorq p/
catur. Pluralẽ nõ admittit: inde nõ ẽ gene/
ris omnis: Neq eñ dicimus memora vel
memoria numina. Similiter declinabis au
ctorem in noĩatiuo singulari: hic et hec au/
ctor: vt: At iuno auctor ego audendi: hi et
he auctores.

De terminatione et declinatiõe noim omnis generis.

Exit gen° oĩe in ax/ in ex/ in ix/ in ox/
c in vx/ ans/ ens/ ars/ ers/ ors/ i us/ es.
In ax: vt h ⁊ hec ⁊ h ptinax. Gtõ hu In ax
ius pertinacis. Dtõ huic ptinaci. Actõ hũc
⁊ hãc pertinacem/ ⁊ hoc ptinax. Vtõ o per/
tinax. Ablõ ab hoc ⁊ ab hac ⁊ ab hoc per/
tinaci. Et plr. Ntõ hi ⁊ he pertinaces ⁊ hec
pertinacia. Gtõ hoz ⁊ harum ⁊ hoz perti/
nacium. Dtõ his pertinacibus. Actõ hos ⁊
has pertinaces ⁊ hec pertinacia. Vtõ o pti/
naces ⁊ o pertinacia. Ablõ ab his pertina/

cibus. Ad hāc formā declinabis efficax/ te/
nax/pertinax/dicax/sequax/rapax/mordax
capax/furax/emax/ fallax/mendax/ nugax/
viuax. Hec oīa ablatiuū singularem et alia
In ex in i mittunt. Exit itē genus oīe in ex scdm
ordinē regularū supra ordinatarū: vt sim/
plex. Ntō hic ꝛ hec ꝛ hoc simplex. Gtō huꝰ
simplicis. Datiuo huic simplici. Actō hunc
ꝛ hāc simplicem/ ꝛ hoc simplex. Utō o sim/
plex. Ablatiuo ab hoc ꝛ ab hac ꝛ ab ħ sim/
plici. Et pluraliter. Ntō hi ꝛ hę simplices ꝛ
hec simplicia. Gtō horū ꝛ harū ꝛ horū sim/
plicium. Dtō his simplicibus. Actō hos et
has simplices et hec simplicia. Utō o sim/
plices ꝛ o simplicia. Abltō ab his simplici/
bus. Ad hāc formam declinaꝶ duplex/ tri/
plex/ q̄druplex/ quintuplex: Sextuplex ex/
clusū est: ꝛ qꝛ septemplex latinū ē qd decli/
In ix naꝶ vt superꝰ. Ex regl'a i ix: vt/ fęlix: qd sic
declinaꝶ. Ntō hic ꝛ hec ꝛ hoc fęlix. Gtō hu/
ius fęlicis. Dtō huic fęlici. Actō hunc ꝛ hāc
fęlicē ꝛ hoc fęlix. Utō o fęlix. Abltō ab hoc
ꝛ ab hac ꝛ ab hoc fęlici: ex sono generꝭ neu/
tri. A ꝓpriis noībus in e exit/ ab hoc fęlice:
ꝛ est generis masculini. Et plr. Ntō hi et hę
fęlices ꝛ hec fęlicia. Gtō hoꝝ ꝛ harū ꝛ horū
fęliciū. Dtō his fęlicibus: Actō hos et has
fęlices et hec fęlicia. Utō o fęlices et o fęli/
cia. Abltō ab his fęlicibus. Ad hāc regulā
In ox declinaꝶ pernix/ qd significat velocē. Ex re/
gula in ox/ vt ferox declinaꝶ sic. Ntō ħ ꝛ hec
ꝛ hoc ferox. Gtō huius ferocis. Dtō huic fe/
roci. Actō hūc ꝛ hāc ferocē ꝛ ħ ferox. Utō o
ferox. Abltō ab hoc ꝛ ab hac et ab ħ feroci.
Et plr. Ntō hi ꝛ hę feroces et hec ferocia.
Gtō horum ꝛ haꝝ ꝛ hoꝝ ferocium. Dtō his
ferocibꝰ. Actō hos ꝛ has feroces ꝛ hec fero/
cia. Utō o feroces ꝛ o ferocia. Abltō ab his
ferocibꝰ. Ad hanc formā declinabiꝶ atrox/
In ux velox. Ex regula in ux vnū nomē ē vt trux.
Ntō hic ꝛ hec ꝛ hoc trux. Gtō huius trucis.
Dtō huic truci. Actō hūc ꝛ hāc trucē et hoc
trux. Utō o trux. Abltō ab hoc et ab hac et
ab hoc truci: a sono generis neutri. Et plr.
Ntō hi ꝛ hę truces ꝛ hec trucia. Gtō horū ꝛ
harū ꝛ hoꝝ truciū. Dtō his trucibus. Actō
hos ꝛ has truces et hec trucia. Utō o tru/
In ans ces ꝛ o trucia. Abltō ab his trucibus. Ex re
gula ans: vt pręstans. Ntō hic ꝛ hec et hoc
p̄stās. Gtō huius p̄stantis. Dtō huic p̄stā/
ti. Actō hunc ꝛ hāc p̄stantem ꝛ hoc p̄stans.
Uocatiuo o p̄stās. Abltō ab hoc et ab hac
ꝛ ab ħ p̄stāti: ex sono generis neutri. Et plr.
Ntō hi ꝛ hę p̄stātes ꝛ hec p̄stātia. Gtō hoꝝ
et harū ꝛ hoꝝ p̄stantiū. Dtō his p̄stantibꝰ
Actō hos ꝛ has p̄stātes ꝛ hec p̄stātia. Utō
o p̄stātes ꝛ o p̄stātia. Abltō ab his p̄stantiꝰ
bus. Ad hāc formam declinaꝶ amans/ cla/
mās/ cātās/ luctās/ cōstās/ ꝓstans/ regnās/
pugnās/ mirās/ minās/ miserans/ ęstuans/
versans: et alia. Ex regula ens: vt amens. In ens
Ntō hic ꝛ hec a hoc amens. Genitiuo huꝰ
amentis. Dtō huic amenti. Actō hūc ꝛ hāc
amentē et hoc amens. Utō o amēs. Abltō
ab hoc ꝛ ab hac et ab hoc amenti: sono ge/
neris neutri similiter. Et plr. Ntō hi et hę
amentes ꝛ hec amentia. Gtō horum et ha/
rum ꝛ hoꝝ amentiū. Dtō his amentibus.
Actō hos ꝛ has amentes et hec amentia.
Utō o amentes ꝛ o amentia. Abltō ab his
amentibus. Ad hanc formam declinaꝶ de/
mens/ potens/ impotēs/ prępotēs/ prudēs/
imprudēs/ pudēs/ impudēs/ frequēs/ infre/
quens/ sedens/ hęrens/ mordēs/ męrens/ te/
nens/ egens/ ferens/ cedens/ sequens/ serui/
ens/ sapiēs/ insipiēs/ decipiēs: ꝛ talia. Ex re In ons
gula ons: vt sons: qd significat nocēs. Ntō
hic ꝛ hec ꝛ hoc sons. Gtō huius sontis. Da/
tiuo huic sonti. Actō hūc ꝛ hāc sontē et hoc
sons. Utō o sons. Abltō ab hoc ꝛ ab hac et
ab hoc sonti: a sono generis neutri. Et plr.
Ntō hi ꝛ hę sontes ꝛ hec sontia. Gtō hoꝝ ꝛ
harū ꝛ horū sontiū. Dtō his sontibus. Ac/
cusatiuo hos ꝛ has sōtes ꝛ hec sontia. Uo/
catiuo o sōtes ꝛ o sontia. Abltō ab his son/
tibus. Ad hāc regulā declinaꝶ insons/ id ē
innocēs: Et hec duo sūt tm̄ generis oīs.
Ex regula ar/ vt par. Ntō hic ꝛ hec ꝛ ħ par. In ar
Gtō huius paris. Dtō huic pari. Actō hūc
ꝛ hanc parem ꝛ hoc par. Utō o par. Abltō
ab hoc ꝛ ab hac ꝛ ab hoc pari: sono generis
neutri. Et plr. Ntō hi ꝛ hę pares et hec pa/
ria. Gtō hoꝝ ꝛ harū ꝛ hoꝝ pariū. Dtō his
paribus. Actō hos ꝛ has pares ꝛ hec paria.
Utō o pares ꝛ o paria. Abltō ab his pari/
bus. Ad hāc formā declinanꝶ impar ꝛ sup/
par: quę sola tria sunt generis oīs. Ex regu/ In ers
la ers/ vt iners. Ntō hic et hec ꝛ hoc iners.
Gtō huꝰ inertis. Dtō huic inerti. Actō hūc
ꝛ hāc inertē ꝛ hoc iners. Utō o iners. Abla
tiuo ab hoc ꝛ ab hac ꝛ ab hoc inerti. Et plr.
Ntō hi ꝛ hę inertes ꝛ hec inertia. Gtō hoꝝ
ꝛ harū ꝛ hoꝝ inertium. Dtō his inertibus.
Actō hos et has inertes ꝛ hec inertia. Utō
o inertes ꝛ o inertia. Abltō ab his inertibꝰ.
Ex regula ors: vt vecors. Ntō hic ꝛ hec et In ors
hoc vecors. Gtō huius vecordis. Dtō huic
vecordi. Actō hūc ꝛ hāc vecordē et hoc ve/
cors. Utō o vecors. Abltō ab hoc ꝛ ab hac
et ab hoc vecordi: a genere neutro. Et plr.
Ntō hi ꝛ hę vecordes et hec vecordia. Gtō
hoꝝ ꝛ harū ꝛ hoꝝ vecordium. Dtō his ve/

cordibus: Acto hos et has vecordes et hec vecordia. Voco o vecordes et o vecordia. Ablto ab his vecordib⁹. Ad hanc regulam declinant: excors/concors/discors/dissors. Sed hec duo/id est cōsors et dissors in gtō singulari/tis habēt: vt consortis/dissortis.

In vs Dissors autē dicit dissimilis sortis. Ex regula: vs: vt vet⁹: Declinat aūt sic: Nto hic et hec et hoc vetus. Gtō hui⁹ veteris. Dtō huic veteri. Actō hūc et hanc veterem/et hoc vetus Vtō o vetus. Ablto ab hoc et ab hac et ab h veteri: a sono generis neutri. Et plr: Ntō hi et he veteres et hec vetera. Gtō horū et harū et horū veterum. Dtō his veterib⁹. Actō hos et has veteres/et hec vetera. Vtō o veteres et o vetera. Ablto ab his veteribus.

In es Hoc solū nomē i es est generis omis: Es/vt teres/qd est rotundum. Declinat hic et hec et hoc teres: teres aūt dictū est a terēdo.

In em Ex regula aūt aptota ē neqꝫ: vno enī sono declinant omes casus p oia genera. Declinatur autem sic in numero singulari. Ntō h et hec et h nequā. Gtō hui⁹ nequā. Dtō huic nequā. Actō hūc et hanc et hoc nequā. Vtō o nequā. Ablto ab hoc et ab hac et ab h nequā. Et plr. Ntō hi et he et hec nequam. Gtō horū et harū et horū nequā. Dtō his nequā. Actō hos et has et hec nequā. Vtō o nequā. Ablto ab his nequā.

De noibus generis epiceni: et differētia eiusdē generis cōmuni.

Est aūt gen⁹ epicenū qꝫ sub vno articulo intelligit vterqꝫ sexus: vt puta h passer: iam sub vno articulo qd sonat h/et illic ē et femina. Declinat: Ntō h passer. Gtō hui⁹ passeris. Dtō huic passeri. Actō hunc passerē. Vtō o passer. Ablto ab hoc passere. Et plr: Ntō hi passeres. Gtō horū passerū. Dtō his passeribus. Actō hos passeres. Vtō o passeres. Ablto ab his passeribus. Sed et hec aquila/sub vno articulo/quo sonat hec/ibi et masculinū intelligimus: sic et hec tygris/sub quo sono itelligitur et masculus. Sic et hec hirundo: ibi itelligis et masculū: sic et hic strutbio/ibi intelligis et feminaz: sic sorex/stellio/musca. Ergo hoc interest inter genus cōmune et epicenū: qꝛ in genere cōmuni et hoies sunt et pecora: i epiceno pecora tm̄. Qꝛ in genere cōmuni ambo articuli sūt/id ē hic et hec cū noie cōmunicat: vt hic et hec canis: epicenū aūt cū articulo vno masculino cōmunicat nomen femininū: vt cū dico/hic passer/sub ipso articulo qui sonat hic/itelligit et femina. Sic in articulo generis neutri/qd est hoc pecus sub articulo qui sonat hoc: intelligit et femi-na: vt virgilius ait. Lenta salix feto pecori. Et in pecore licet sit genus neutrū/audi- Buco.egle/ga.3. tur illic et gen⁹ femininū cū dixit: feto pecori: id est grauido.

De noib⁹ aut singularis aut pluralis numeri tm̄/simplicibus et cōpositis: et eorundē declinatiōe:

Nunc dicēdo de noib⁹ q aut sūt nūeri singularis tm̄/aut nūeri tm̄ plural: vt cancelli/manes/penates. In feminino tm̄ plurali: vt therme: exequie: insidie: diuitie: nūdine: calēde. In noib⁹ ciuitatū: amicle: thebe: athene: syracuse: thebe: tiburne: salde: abiture: macomades: calces: carreasi: relares: fumitū/q loca turnos dicuntur/et alia similia. In neutro tm̄ singulari: vt aurū/argentū/plumbū/stannum piper/triticū/oleū/hordeū/vinū. Quamqꝫ virgilius vina (at cicero rari⁹) poetica licētia dedit plurali: vt Serite hordea cāpis. Georgi.2. Georgi.1. Declinat autē noiatiuus solus. In neutro tm̄ plurali: castra: mēnia: arma: exta/id ē viscera: bactra q est ciuitas parthie. Ergo et h ciuitas generis neutri est numero tm̄ plurali. Sane sunt nomina sub duplici enūciatione: vt tribunusmilitū: pfectusurbis: pfectusfundis: pfectusannone: pfectusuigilibus: plebiscitū: senatuscōsultū: Quorū nominū vna pars declinat: altera nō declinatur: vtputa pfectusuigilib⁹: noiatiuus ipse flectit per casus: pfectus/pfecti/pfecto/pfectum/pfecte/a pfecto: vigilib⁹ sic manet nec flectit. Ut senatusconsultū/hoc ꝯsultū: huius cōsulti: huic cōsulto: hoc cōsultū: o consultum: ab hoc cōsulto. Senatus aūt genitiuus est: hic nō inflectitur. De noie quātū rudi cōueniebat/plenı⁹ exposuim⁹: nūc de pnomine est dicēdū: qd est secūda pars de octo partibus orationis.

De pronomine:

Pronomē dr/quia vice fungit nominis: vt ille/iste/ipe. Nā quō dicendo nomē explicamus psonā: vt virgilius: sic pnomina ppie eiusdē potestatis sunt/cū tacito noie dicimus: hic fecit iste fecit. Pronomina aut finita sunt: aut infinita: aut minus qꝫ finita. Finita sunt q notant certam psonam: vt ego. Infinita vt quis: quisqꝫ: quicūqꝫ: quecūqꝫ: qui: aliqui que: aliqua. Minus qꝫ finita sunt pnomina: q nō sic definiunt psonā/vt non egeant demōstratore: quō dicimus/ego: nā ipm tu non plene finitū est/nisi in personā duxeris digitum. Sic ergo hec mult⁹ qꝫ finita dicenda sunt. Habent enī quandā designationē non plene significationis/quomō ego. Finita Infinita Minusqꝫ finita

Utputa: pone esse turbā: tamē non sic/ tu/
significanter dicitur in turba/ quō de turba
cum vnus dixerit ego. Sed vt de multis
vnū significem⁹ quē querimus: aut nomen
addimus: aut digitū intendim⁹ vt appare
at certius quem vocam⁹. Ergo tu/ ille/ ⁊ iste
⁊ alia que quasi possunt ex parte aliqua dif
finire personā min⁹ ꝗ̄ finita vocanda sunt.

De declinatione pronoīm prime secūde et tertie ꝑsone.

Rima ꝑsona dr̄ ego tā i singlari nu/
p mero ꝗ̄ i plurali: Cū dicim⁹ nos/ nō
habet vocatiuū casū qꝛ nemo vocat
se: o ego/ o nos. Ergo sic declinat̃ singulari
nūero. Ntō ego: Gtō mei: Dtō mihi: Actō
me: Ablatiuo a me. Et plr̄. Ntō nos. Gtō
nr̄m. Dtō nob. Actō nos. Abltō a nob. Uo/
catiuū eñ vt dixi nō habet tā i singlari ꝗ̄ i
plurali. Ntō tu. Gtō tui. Dtō tibi. Actō te.
Utō o tu. Abltō a te. Et plr̄: Ntō vos. Gtō
vestrū. Datiuo vobis. Actō vos. Utō o
vos. Ablatiuo a vobis. Sane prima per/
sona ⁊ secunda: id est ego ⁊ tu/ generis om/
nis est: Nam ⁊ vir dicit ego: ⁊ femina ego:
⁊ mācipiū ego: Sic tu: ⁊ viro dicim⁹ tu/ ⁊ fe/
mine/ ⁊ mancipio: sic in plurali generis oīs
est: vt nos: vos. Ex tertia ꝑsona hec ē de/
clinatio masculino genere numero singula/
ri: Ntō ille. Gtō illius. Dtō illi. Actō illū.
Utō o ille. Ablatō ab illo. Et plr̄. Ntō illi.
Gtō illoꝝ. Dtō illis. Actō illos. Utō o illi.
Abltō ab ill̃. Genere feminino. Ntō illa.
Gtō illi⁹. Dtō illi. Actō illā. Utō o illa. Ab/
latiuo ab illa. Et plr̄. Ntō ille. Gtō illarum.
Dtō illis. Actō illas. Utō o ille. Abltō ab
illis. Genere neutro nūero singulari: No/
minatiuo illud. Gtō illius. Dtō illi. Actō il/
lud. Utō o illud. Abltō ab illo. Et plr̄. Ntō
illa. Gtō illoꝝ. Dtō illis. Actō illa. Utō o il
la. Abltō ab illis. Iste simili͛ ⁊ ipse ad for/
mā superiorē declinabis/ tam ad genera ꝗ̄
etiam ad nūeros. Sane questio est i hoc ꝓ/
noie ipse: q̄re cū istō ⁊ illud i genere neutro
dicimus/ dicam⁹ ipsum: vt ait Uirgilius:
Atq̄ ip̄m corp⁹ amici: nō dixit/ ipsud. Sed
h̄ q̄stio soluit̃ h̄ mō. Antiq̄ eñ magis ipsus
dicebant in nominatiuo singulari generis
masculini ꝗ̄ ipse. Hanc antiquitatis ratio/
nem attendētes artis scriptores/ pronomē
hoc ad formam nominis transtulerunt: vt
quomodo in nomine/ iustus iusta iustū di/
cimus/ et perfectus perfecta perfectum: sic
et hoc pnūciabit̃ pnomē ipsus ipsa ipsum/
nō ipsud/ quō istud ⁊ illud.

De declinatiōe infinitorū:

Ominatiuo q̄s. Gtō cui⁹. Dtō cui.
n Actō quē. Utō o qui. Abltō a q̄. Et
plr̄. Ntō q̄. Gtō q̄rū. Dtō q̄s vl̄ q̄b⁹.
vt virgili⁹: Quis añ ora patrum. Actō q̄s.
Utō o q̄. Abltō a q̄b⁹. Feminino genere:
Ntō q̄. Gtō cui⁹. Dtō cui. Actō quā. Utō o
q̄. Ablatiuo q̄. Et plr̄. Ntō q̄. Gtō q̄rū. Dtō
q̄s. Actō q̄s. Utō o q̄. Abltō a q̄b⁹. Genere
neutro. Ntō qō. Gtō cui⁹. Dtō cui. Actō qō
Utō o qō. Abltō a quo. Et plr̄. Ntō que.
Gtō quoꝝ. Dtō q̄s: s꞉ iā scōm vsū/ q̄b⁹ dici/
m⁹. Actō q̄. Utō o q̄. Abltō a quib⁹. Antiq̄
q̄s genere cōmuni dixerūt. Ntō h̄ ⁊ hec q̄s.
Gtō hui⁹ q̄s. Dtō huic qui. Actō hūc ⁊ hāc
quē. Utō o q̄s. Abltō ab hoc ⁊ ab hac qui:
Inde venit abltūs exiēs i bus. A quis aūt
ablatiuus pluralis ab ablatiuo venit qui
exit in o/ quomō in regula ablatiu⁹ cum ex/
ierit in e/ dtīm pluralē in is mittit: vt a iu/
sto iustis: a docto doctis: a ꝑfecto ꝑfectis: a
fortunato fortunatis. Ergo vt superi⁹ dixi
antiq̄ hic ⁊ hec q̄s dixerūt: ⁊ quō in noib⁹ h̄
⁊ hec similis/ hic ⁊ hec agilis/ hic ⁊ hec facil͛:
sic in ꝓnoib⁹: hic ⁊ hec q̄s/ ab h̄ et ab hac q̄.
Inde virgilius cū de socia camille diceret
ait: Qui cū partiri curas. i. cū q̄ partiri cu/ Eneid. xi.
ras. Item sunt alia infinita q̄ iterrogatiua Nota infinita iterrogatiua.
et declinat̃: Ntō vter. Gtō vtri⁹. Dtō vtri.
Actō vtrū. Utō o vter. Abltō ab vtro. Et
plr̄. Ntō vtri. Gtō vtroꝝ. Dtō vtris. Actō
vtros. Utō o vtri. Abltō ab vtris. Inde
addita i cōpositiōe/ q̄ syllaba fac̃ vterq̄: ⁊
significat ambos: et tñ singulari sono ē/ sed
significatione duali. Nam cū dixit virgili⁹:
Cōstitit in digitos extēplo arrect⁹ vterq̄:
duo significati sūt cū dixerit vterq̄: cū autē
arrect⁹ noluit expectari pluralitatē/ vt sit in
plurali vtriq̄. S꞉ h̄ interest: qꝛ vterq̄ licet
duo significet/ tñ solū duo: vtiq̄ aūt duo si/
gnificat/ ꝑ sic vt in singulis multi sint: si di/
cas vtriq̄ exercit⁹ duo significo/ ꝑ sic vt in
singulis turbā itelligi volo. Hec q̄dē distin
cta sūt: ꝑ itē auctē ꝯfusa sūt. Nā cū ait vir/
gili⁹: Sup vtraq̄ q̄ssa tpa: ꝯfudit: dicere eñ Corripitur virgilius.
debuit: sup vtrūq̄ tp̄s. Loq̄bat̃ eñ de duo/
bus tpibus tñ/ cui vtrūq̄ tp̄us sufficiebat
accusatiu⁹/ vt diceret/ vtrūq̄ q̄ssum tp̄s. Er
go vt declinauim⁹ masculinū ꝓnomē/ sic fe/
mininū declinabim⁹: vtra mulier: vtri⁹ mu
lieris: vtri mulieri: vtrā mulierē: o vtra mu
lier: ab hac vtra mlīere. Et plr̄. Ntō vtre mu
lieres. Gtō vtrarum mulierum. Dtō vtris
mulierib⁹. Actō vtras mlīeres. Utō o vtre
mulieres. Abltō ab his vtris mulieribus.
Sic neutro: vtrū mācipiū: vtrius mācipij:
vtri mācipio: vtrū mācipiū: o vtrum mā̄ci/

piū:ab hoc vtro mācipio. Et plr. Nō vtra mācipia: vtroꝝ mācipioꝝ: vtris mācipijs: o vtra mācipia: ab his vtris mācipijs. Sic declinabim⁹ ei⁹ cōtrariū/ qḋ ē neuter. Masculino neut̄: feminino neutra: neutro genere h̄ neutrū mancipiū. Vn̄ vsus iā arripuit vt dicam⁹ generis neutri/ cū dicere debeamus neutri⁹/ quō vtrius. Addita ꝯiūctione/ qꝫ syllaba/ declinat̄ ꝓnomē ipz ad regulā supradictā. In masculinis vterqꝫ: i femininis vtraqꝫ: i neutris vtrūqꝫ: Sic pluralit̄ in masculinis vtriqꝫ: in femininis vtręqꝫ: in neutri vtraqꝫ mācipia. Est ꝛ aliud ꝓnomē: vllus/ vlli⁹/ vlli/ vllū/ o vllus/ ab vllo. Pluralit̄: vlli/ vlloꝝ/ vllis/ vllos/ o vlli/ ab vllis. Femininū: vlla/ vllius/ vlli/ vllā/ o vlla/ ab vlla. Plr: vllę/ vllarū/ vllis/ vllas/ o vllę/ ab vllis. Neutrū: vllū/ vlli⁹/ vlli/ vllū/ o vllum ab vllo. Sic plr: vlla/ vllorum/ vllis/ vlla/ o vlla/ ab vllis. Ad hāc formaz declinabis ꝛ nullus/ nulla/ nullū. Sic ali⁹/ hui⁹ ali⁹/ huic alij: Sic alt̄/ hui⁹ alteri⁹/ huic alteri: Sic tot⁹ hui⁹ totius/ huic toti. Sic solus/ hui⁹ soli⁹ huic soli. Sic vn⁹/ hui⁹ vni⁹/ huic vni. Vn̄ virgili⁹: Forsitā huic vni potui succūbere culpę. Sunt ꝛ q̄litat̄ ꝓnoia: hic ꝛ hęc q̄lis: hui⁹ qualis/ genere cōmunia. A genere autē neutro/ h̄ q̄le/ hui⁹ q̄lis. Plr: hęc qualia/ hoꝝ qualiū. Sūt ꝛ quātitat̄: vt quātus tātus: quāti/ tanti: declinant̄: vt iustus iusti. A feminino/ vt quāta tāta declinant̄ vt iusta. A neutro/ quantū tantū. Declinant̄ vt iustū. Itē ꝓnomē a masculino quot⁹ tot⁹: a feminino: q̄ta/ tota: a neutro quotū totū. Pluralit̄ a masculino/ quoti/ toti: a feminino/ quotę totę: a neutro/ quota iugera: q̄torū iugerum. Sūt relatiua q̄ ad interrogatē referunt̄: vt q̄s est? respōdet̄ is est. Et declinant̄ a masculino: is: ei⁹: ei: eū: o is: ab eo. Pluraliter: ij: eoꝝ: eis: eos: o ei: ab eis. A feminino: ea: ei⁹: ei: eā: o ea: ab ea. A neutro id: ei⁹: ei: id: o id: ab eo. Ergo cū loq̄mur de itinere: p id iter dicēdū ē/ nō p eū iter: q꞉ eū in accusatiuo casu masculini generis est. Plurali: ea itinera/ ab his itinerib⁹. Item p id nostrū: per id tectū: p id caput: non p eū/ nisi in generę masculino tm̄.

De verbo.

Verba q̄ttuor modis accipim⁹. Primo mō cū v̄ba ꝓ fallacijs accipim⁹: cū dicim⁹: v̄ba illi dedit/ fefellit eū. Vn̄ terētius dixit: Cui v̄ba dare difficile ē. Terē. i andria

Scdo mō v̄ba ꝓ orōne dicim⁹/ v̄ba fecisse ciceronez in curia. Tertio mō verba dicim⁹ ꝓuulgare sententijs: q̄ ꝓuerba dicunt̄. Vt terētius dixit: Verū illud verbū vulgo est Ibidem.

qḋ dici solet. Quarto mō verba dicim⁹ hęc q̄ recurrim⁹ cū tēporib⁹ et ꝑsonis: vt clamo clamas clamat. Hic ꝛ ꝑsonę sūt tres: vt clamo ego: clamas tu: clamat ille: et tēpus est p̄sens. Deinde pluraliter clamam⁹ nos: clamatis vos: clamāt illi. Tēpore p̄terito imꝑfecto: clamabā ego: clamabas tu: clamabat ille. Et plr clamabam⁹ nos: clamabatis vos: clamabāt illi. Tempore p̄terito ꝑfecto numero singulari clamaui ego: clamauisti tu: clamauit ille. Tempore p̄terito perfecto plusq̄ꝑfecto: vbi significamus nō solū nos aliq̄d fecisse/ sz etiā dudū: ꝛ dicim⁹ numero singulari: clamauerā ego: clamaueras tu: clamauerat ille. Et plr. clamaueram⁹ nos: clamaueratis vos: clamauerāt illi. Tpe futuro nūero singulari: clamabo ego: clamab̄ tu: clamabit ille: clamabim⁹ nos: clamabit̄ vos: clamabūt illi. Hucusqꝫ mō indicatiuo totū hoc qḋ diximus indicantis est. Modus indicatiuus.

De modo imperatiuo.

Ideo dicit̄ impatiu⁹: q꞉ sonū habet imperandi. Sed iste modus nō habet ꝑmā ꝑsonā: q꞉ nemo sibi iperat: sed ad secūdā loquit̄ ꝑsonā ꝛ tertiā. Numero singl̄ari/ ad secūdā clama/ ꝛ ad tertiā clamet. Et plr ad secundā clamate: ad tertiam clamēt. Futuro tpe/ ad secūdā clamato: ad tertiā similiter clamato. Sz q̄re similit̄ facit in secūda ꝛ tertia/ est ratio: q̄ nūc p̄termittēda est. Et ne ad alia trāseam⁹/ redeamus ad rem pluralem: Ad secundā personā clamatote: ad tertiam clamāto.

De modo optatiuo.

Ic aūt optatiuū dicim⁹/ q꞉ optātis mō loq̄t̄: ꝑma ꝑsona tpe p̄sēti vtinā clamarem: ad secūdam vtinam clamares: ad terciam vtinaz clamaret. Et plr: ad primam ꝑsonam vtinam clamarem⁹: ad secundā vtinā clamaretis: ad tertiā vtinaz clamarēt. Preterito tpe ad primā ꝑsonam: vtinā clamassem ego: ad secundā vtinā clamasses tu: ad tertiā vtinā clamasset ille. Et plr vtinā clamassem⁹ nos: vtinā clamassetis vos: vtinam clamassent illi. Futuro tpe ꝑma ꝑsona: vtinā clamē ego: vtinā clames tu: vtinā clamet ille. Et plr vtinā clamem⁹/ clametis/ clament.

De modo subiunctiuo.

Ideo aūt subiūctiu⁹ d꞉: q꞉ eget aliq̄ re vt ipleat sententiā suā: vtputa cū clamē/ clames/ clamet: pēdet h̄ sensus/ indigetqꝫ aliq̄ re vt sentētia cōpleat̄: Ac si dicā: cū clamē/ q̄re me tacere dicis. Iō ergo coniunctiuus modus dictus est/ q꞉ ei cōiūgit̄ aliq̄d vt sentētia locutionis plena

sit. Ergo declinem⁹ hūc modū vt suꝑiores.
Declinat aūt ꝑ ꝑsonas tres/ꝑma ꝑsona p̄e-
sētis tp̄is/cū clamē:secūda ꝑsona/ cum cla/
mes:tertia/ cū clamet. Et plr:prima ꝑsona
cū clamemus: secūda cū clametis: tertia cū
clament. Preterito tp̄e īpfecto:ꝑma ꝑsona
cū clamarē:secūda cū clamares:tertia cū cla/
maret. Et plr:prima ꝑsona/ cū clamarem⁹:
secūda cū clamaretis: tertia cum clamarēt.
Tēpore p̄terito pfecto/prima ꝑsona cū cla/
mauerim:cū clamaueris:cū clamauerit. Et
pluraliter:ꝑma ꝑsona cū clamauerimus/cū
clamaueritis/cū clamauerint. Tēpore plus
q̄pfecto:prima ꝑsona/ cū clamauissē/cum
clamauisses/cum clamauisset. Et plr:prima
ꝑsona cū clamauissem⁹/cū clamauissetis/cū
clamauissent. Tēpore futuro:prima ꝑsona
cū clamauero/ cū clamaueris/ cū clamaue/
rit. Et plr:ꝑma ꝑsona/cū clamauerim⁹/cum
clamaueritis/ cū clamauerint.

De modo infinito.

l Nfinit⁹ dr̄ h̄ mod⁹:q2 suꝑiores defi/
niūt ꝑsonas/ primā secundā et ter/
tiā: hic aūt modus sine ꝑsonis ē: ꝛ
habet solū tēpus p̄finitū p̄sens/ p̄teritum/
ꝛ futurū. Utputa/clamare p̄sens ē/clamas/
se p̄teritū/clamatū ire futurū. Ecce vides
designare tm̄ tēpora/non ꝑsonas. Clamare
em̄/ ꝛ clamasse/ ꝛ clamatū ire nescit ꝑsona:
nisi vel iūgere ꝛ dicere/clamare debet ille/
tūc quasi fit finitū. Si aūt nō subiūgas ille/
vel ipse/vel iste/fit vt dr̄ infinitiu⁹ modus:
nā ꝛ numero singulari/vel plurali infinitus
ē. Cū em̄ dico/clamere/ clamasse/nec finitū
ē vtrū de vno/ an de duob⁹ dicā. Isti ergo
sunt modi ꝑ q̄s oīa v̄ba cursant.

De prima coniugatione.

l Am ad formā vni⁹ verbi quod cur/
rimus percurramus cetera verba:
similit̄ clamo clamas/clamat: amo
amas/amat:cāto/cātas/cantat:pulso/pul/
sas/pulsat : freno/frenas/frenat :armo/ ar/
mas/armat: impugno/īpugnas/ īpugnat:
capto/captas /captat : paro/paras/ parat/
separo/separas/separat:accuso/accusas/ac
cusat:mādo/mandas/mandat:grauo/gra/
uas/grauat:lauo/lauas/lauat: genero/ge/
neras/generat: creo/creas/creat:ligo/ligas
ligat:alligo/alligas/alligat:sanctifico/san/
ctificas/sanctificat:cito/citas/citat: vulne/
ro/vulneras/vulnerat : macero / maceras/
macerat : lacero/laceras/lacerat: aro/aras/
arat:calco/calcas/calcat:lanio/lanias/lani/
at:memoro/memoras/memorat:calceo/cal
ceas/calceat:inuestigo/inuestigas/inuesti/
gat : vallo/vallas/ vallat: domo/ domas/
domat:circūuallo/circūuallas/circūuallat:
curuo/curuas/curuat:medico/medicas/me
dicat:cōsulto/cōsultas/cōsultat:intimo/in/
timas/intimat:insinuo/insinuas/insinuat:
frequēto/frequētas/frequentat:celebro/ce/
lebras/celebrat : ministro/ministras/mini/
strat:palpo/palpas/palpat:sono/sonas/so
nat:socio/socias/sociat: muto/mutas/mu/
tat: postulo/postulas/postulat: quasso/q̄s/
sas/quassat : euiscero/euisceras/ euiscerat :
denso/dēsas/densat:eneruo/eneruas/ener/
uat:verbero/verberas/v̄berat:macto/ma/
ctas/mactat : fugo/ fugas/ fugat: elimino/
eliminas/eliminat:celo/ celas/celat: signo/
signas/signat: ventilo/ ventilas/ ventilat:
cōtristo/cōtristas/cōtristat:sereno/serenas/
serenat:et alia. Istis omibus adiicit̄ r lr̄a:ꝛ
sunt passiua: vt clamor/ clamaris/ clamat̄:
amor/amaris/ amat̄: pulsor/pulsaris/pul/
sat̄:secor/secaris/secat̄:curor/curaris/curat̄.
Sic oīa ꝑcurreris ꝑ illos modos q̄s supe/
ri⁹ dixim⁹/indicatiuū/imꝑatiuū/optatiuū/
ꝯiūctiuū/infinitiuū. Sane ex h̄ sono q̄ ver/
ba actiua ordinauim⁹.i. q̄ nos agere aliq̄d
significauim⁹:sunt similes soni/s3 ad verba
ꝑtinēt neutralia. S3 ne te cōmoueat q̄re di
cunt̄ neutralia/hec ratio est: q2 neq3 agunt
aliq̄d/neq3 patiunt̄/vt ē/sto iaceo/cubo/se/
deo. Hec ī nulla actione/ in nulla passione
sunt. Alia neutralia ab vsu dicta q̄ habent
actionē/s3 passionē nullā. Ut/ certo/ habet
actionē/sed nō dicim⁹/certor:vt curro. Ex q̄
sono multa sunt q̄ cū in o exeunt/or nō ad/
mittunt: vt hec verba:pugno/pugnas/pu
gnat: bello/bellas/bellat : ceno/cenas/ ce/
nat:nato/natas/natat: ambulo/ambulas/
ābulat:nauigo/nauigas/nauigat: cōmeo/
cōmeas/ cōmeat: estuo/ estuas/ estuat: re/
gno/regnas/regnat:gelo/gelas/gelat:dico/
dicas/dicat:exulo/exulas/exulat:sacrifico/
sacrificas /sacrificat :cachino /cachinas/ca/
chinat. Hec oīa ꝑme ꝯiugationis sunt que
secundā ꝑsonā hor omniū v̄bor in as syl/
labā mittūt:vt amo/amas:cāto/cātas:pul
so/pulsas:freno/ frenas:armo/armas:ipu/
gno/ipugnas: salto/saltas : curuo/curuas:
pugno/ pugnas. Ergo audisti primam cō/
iugationem:scire debes secundā verbi per/
sonā ꝑ as/ syllabā exire. Nā inde dr̄ coniu/
gatio q̄ sibi ad vnū sonum multa ꝯiungat:
Has coiugatiōes greci συζυγίατα dicunt.
Sic ꝛ similia oīa hac inuēta ꝑcurris.

Quare dicā/tur verba neu/tralia.

De secunda coniugatione.

s Ecunda aūt cōiugatio est q̄ in secū/
da similit̄ ꝑsona q̄rit̄: ꝛ exit ꝑ es/ vt
teneo/tenes:p̄beo p̄bes/moneo mo
nes:doleo/ doles: tergeo/terges: arceo/ar/
ces:egeo/eges:terreo/ terres: mulceo/mul/

ees:impleo/imples: compleo/comples:re/
pleo/reples:suppleo/supples:mordeo/mor/
des:spōdeo/spōdes:ꝛ alia. Et his adijcit/ r
lrā/ꝛ fiūt passiua:teneor/teneris: mordeor/
morderis:arceor/arceris:mulceor/mulcerꝫ:
impleor/impleris. Declinabis hęc passiua
ꝑ modos ꝛ tpa ꝛ ꝑsonas. Per modos vt di/
xi: indicatiuū/impatiuū/optatiuū/cōiūcti/
uum/infinitiuum:hoc est qđ dixi ꝑ modos.
Per tpa autē.i. ꝓterita/ꝑsentia/vel futura.
Personas aūt dixi:ꝑma/secūda ꝛ tertia:vt
teneor/tenerꝫ/tenet. Et plr.tenemur/ tene/
mini/tenent. Hęc sic dixi obseruab. Sꝫ quō
vt superi⁹ dixi/ꝑma cōiugatio/q̄ exit in as:
vt amo/amas:capit ꝛ ꝟba neutralia:vt cer
to certas:nato natas/in quib⁹ r lrā non ad/
mittit:nec eīn dicimus certor/nator:sic in
hac cōiugatiōe secūda q̄ exit i eo es/vt mo/
neo mones:doceo doces/sunt multa q̄ non
admittūt r litterā in ꝑma ꝑsona: vt algeo/
alges:scateo scates: algeor eīn nō ē latinū.
Sic ferueo ferues : torpeo torpes : pendeo
pendes: inuideo inuides: Quis horatius
poeta inuideor dixerit:sꝫ noua vsurpatiōe.
Sic emineo/emines:nec dicimus emineor.
Hę duę cōiugatiōes prima et secūda quas
diximus exire in as/ꝛ i es: vt amo amas:mo/
neo mones:futurū semꝑ tēpus in bo sylla/
bā mittūt:vt amabo/ monebo. Sic seruab
vbicūqꝫ futuꝝ tēpus in bo syllabā mittas:
qꝛ sunt alię duę cōiugationes q̄ futurū tp̄s
in am syllabā mittāt/nō in bo:ꝛ vocant ipę
cōiugatiōes tria correpta/ꝛ tertia ꝓducta.

De tertia et quarta cōiugatiōe.

t Ertia correpta ē/q̄ ipatiuū modū in
e correptā mittit:vt scribe/tolle/car/
pe/occide/fere/lege. Ergo vidisti ipa
tiuū sic exire. Tertia itaqꝫ cōiugatio est cor
repta q̄ sꝑ futuꝝ tp̄s i am mittit/nūq̄ i bo:
vt scribā/legā/tollā/carpā: qꝛ latinū nō est
si dixerit qs: scribebo/ legebo/tollebo/ car/
pebo. Tertia similit̄ coniugatio ꝓducta ex
eodē impatiuo mō colligit. Cū eīn impati/
uus modus exit in i lrā/tertia cōiugatio ꝓ/
ducta est:vt audi/nutri/senti/muni/sarci/le
ni/et alia. Similiter etiā hęc futurū tēpus
in am mittūt:vt muniā/leniā/nutriā/audi/
am. Sꝫ tria correpta ifinito mō e correptā
habet an̄ nouissimā syllabam/ vt scribere/
legere/tollere: ꝛ alia:tertia aūt ꝓducta ha/
bet in an̄nouissima syllaba in infinito i/ q̄
producit:vt munire/ lenire/audire/ sarcire/
sētire/venire. Vn̄ i oibus ꝟbis hę cōiuga/
tiones obseruāt/q̄ exeūt in as ꝛ i es/futurū
tp̄s in bo mittūt:vt sępi⁹ dixi: Quę aūt i is
exeūt/futurū tp̄s in am mittūt: nunq̄ i bo/
nisi auctē ꝯsumpta:nā ars h̄ ꝓhibet. Sed
aliq̄ ꝟba ponim⁹ tertię ꝯiugatiōis correp tę
ex qb⁹ ꝛ alia ꝯseq̄ris. Sūt aūt hęc:lego/tol/
lo/erigo/carpo/cognosco/capio/fugio/mer/
go/sero/arguo/accipio/pono/sumo/accēdo
expono/incipio. Hęc accipiūt r lrām et faci
unt passiua ꝟba:legor/carpor/capior:ꝛ cę/
tera. Sub hac forma sūt neutralia:q̄ nō ac/
cipiūt r lrāꝫ: vt cado:non eīn dicim⁹ cador.
Itē ruo:neqꝫ eīn dicim⁹ ruor:facio/neqꝫ eīn
dicim⁹ facior. Itē fulgesco/nitesco/fruesco/
algesco/torpesco/cōpesco/nigresco: Hęc oīa
r/lrām nō habēt:ꝛ dicūtur verba neutralia
q̄ exeunt in sco. Ergo neutralia memineris
semper nunq̄ admittere r lrām.

De verbo cōmuni / vn̄ dicat et cōiugatione eiusdē.

r Emanent duo alia ꝟba q̄ cōmunia
dicunt ꝛ deponētia. Sꝫ cōia iō dicū
tur/qꝛ cōiter simul tenēt sb vno sono
actiuū ꝛ passiuū: Quō in noibus gen⁹ cō/
mune dicit qđ et masculinū tenet ꝛ femini/
nū sub vno sono:vt sacerdos/ hō:hic ꝛ hęc
sacerdos facit: hic ꝛ hęc hō. Sic ꝛ ꝟba cōia
dicunt: ꝛ nunq̄ deponūt r lrām/ne nō sint
latina. Vt osculor:si tollas r litterā ꝛ dicas
osculo/ nō est latinū. Et dicim⁹ cū agimus:
osculor te:dum autē patimur ꝛ ab alio affi
cimur/ dicim⁹/osculor a te. Sic criminor te/
nō crimino/ cū actionē significam⁹.i.cū cri/
mē obijcim⁹:criminor te dicim⁹:cū aūt cri/
mē nobis obijcit/criminor a te dicim⁹.i.cri/
mē a te audio:ꝛ ē significatio passiua. De/
clināt aūt ꝟba hęc/vt supiora ꝑ modos/tē/
pora ꝛ ꝑsonas. Tēpore ꝑsenti singularit̄ cri
minor/criminarꝫ/ criminat. Et plr:crimina/
mur/criminamini/ criminānt. Pręterito im/
ꝑfecto singulariter criminabar/criminaba/
ris/criminabat. Et plr: criminabamur/cri/
minabamini criminabant. Pręterito ꝑfe/
cto singularit̄ criminatus suꝫ criminat⁹ es/
criminat⁹ ē. Et plr crimiati sum⁹/criminati
estꝫ criminati sūt. Pręterito plusq̄ꝑfctō sin
gularit̄ criminat⁹ erā/eras/erat. Et plr:crimi
nati eram⁹/eratꝫ/ erāt. Futuro singulariter
crimiabor/ criminaberꝫ/ criminabit. Et plr
criminabimur/ crimiabimini/ criminabūt.
Impatiu⁹ aūt modus sꝑ in ꝟbis in re exit:
vt dicas/criminare illū.i.crimen illi ingere.
Optatiuo mō sic:vtinā criminarer/ crimia/
rerꝫ/criminaret. Et plr/vtinā crimiaremur/
criminaremini criminarent. Pręterito ꝑfe/
cto singulariter/ vtinā criminat⁹ essem/ cri/
minat⁹ esses/ criminatus esset. Et pluralit̄:
criminati essem⁹/criminati essetꝫ/ criminati
essēt. Futuro singularit̄:vtinā criminer/cri/
minerꝫ/crimin̄et. Et plr:criminemur/crimi/
nemini/criminēt. Coniūctiuo mō singula/

riter:cū criminer/crimineris/criminet. Ptō īperfecto singularit:cū criminarer/criminareris/criminaret. Ptō pfecto singlarit:cū criminat⁹ sim/criminat⁹ sis/criminatus sit. Et plr: criminati sim⁹/criminati sitis/criminati sint. Ptō plusq̄pfecto singulariter: cum criminat⁹ essem/criminat⁹ esses/criminat⁹ esset. Et plr criminati essem⁹/criminati essetis/criminati essent. Tēpore futuro singulariter:cū criminat⁹ ero/eris/erit. Et plr: cū criminati erim⁹/eritis/erūt. Modo īfinito/ quē diximus nullas significare psonas/facit ī p̄senti criminari. In ptō:criminatū eē. In futuro:criminatū iri. Ad hāc formā cōmunia v̄ba declinant sic:hortor: osculor:nidificor:iaculor:tutor:consolor:scrutor:morior: fenero: amplector et furor: vñ ē: furor/furaris/furatur:comitor:recordor:reminiscor: pcunctor:minor:gestor:piscor:odoror:aucupor:venor: cōtemplor: speculor:sector: veneror:dignor:precor:miseror:vador/id ē fidedico:calūnior:⁊ alia q̄ nūq̄ deponūt r litterā: Nā si deponūt/latia nō sūt. Quis enī dicat reminisco/aut recordo/ vel digno/vel secto? Ergo memineris h sp cū r lr̄a nūciare.

De verbo deponenti:

r Estat verbū deponēs:qd ideo dicitur/q: deponit aliqd de quantitate cōmunis verbi. Nā cum participia quattuor habeat verbū cōmune: p̄sēs vt criminās:futurū/criminatur⁹: preteritū/criminat⁹:futurū/criminādus:a passiua significatiōe criminādus:hoc nō habet verbum deponēs: Et ideo dicit deponēs: q: deponit vnū participiū futuri tpis a verbo passiuo/qd exit in dus syllabā:vtputa:opinor vel minor verba sunt deponentia. Venit a participio p̄sentis tpis/⁊ facit minās:futuro tpe facit/minatur⁹:preterito facit minatus. Futuro a significatiōe passiui nō facit minādus. Sic opinans/ opinatur⁹/opinatus:opinādus nō facit. Vel si dicas moriens/moritur⁹/ mortu⁹: non facit moriendus/q: nō est latinū. Ergo et hoc deponēs verbū sic pcurrit p modos/ ⁊ tēpora/⁊ psonas. Quomodo supradictū ē cōmune v̄bū nō deposita r littera latinū ē: deposita aūt latinū nō est:sic etiā deponētia cū perdiderint r litteram/latina non sūt. Subijcio itaq̄ nūc pauca verba deponētia:cetera vsus latin⁹ docebit. Sūt aūt/ opinor:minor:grator: gratulor: arbitror: gratiscor: auspicor: misereor: lenocinor: meditor:luctor: conor: suffragor: vescor: letor: moror:stomachor: bariolor:lecor/id ē colore pingor: argutor: paciscor:cōplector: aduersor:angor: q̄ror/a significatiōe querele:macior:ratiocinor:argumentor:blandior:fabulor:nitor:labor/a significatiōe lapsus: vagor:rusticor:cōcionor/id est ad populū loquor:mecor:vociferor:nanciscor/qd ē inuenio:suspicor ⁊ alia. Memineris:vt iā dixi/cū r littera enūciare. Nā nemo dicit blādio/aut pacisco. Sic hec omnia declinant ad formā declinatiōis cōmunis verbi/quod dixi criminor.

De neutropassiuis ⁊ ipsonalib⁹.

t Ractauim⁹ ergo verba actiua/ que ideo dicūtur ab agēdo: tractauim⁹ neutralia/que ideo tale nomē accipiūt/q nec agunt aliqd/nec patiunt: vt diximus:sto/iaceo/sedeo/ cubo:⁊ alia. Tractauim⁹ etiā alia neutralia q̄ agūt aliqd/ s nō patiūt:⁊ q̄si semineutralia dicunt:vt nato/curro. Alia que patiant/⁊ non agāt:vt/vapulo /pēdeo/ sudo/algeo/estuo/febreo/febrio/somnio/meridio/rigeo/frigeo/timeo/langueo/oleo/rubeo/fulgeo/stupeo: ⁊ alia. Hec oia tā in his que nequaq̄ aliqd agūt: nec patiunt/ q̄ etiā in his que agūt/nec patiunt/q̄q̄ in his que patiunt aliqd/nec tn̄ agūt/nūq̄ adijcit in his lr̄a r:nā incipiunt nō eē latina. Tractauim⁹ itē cōmunia:exposuim⁹ vñ cōmunia dicunt:q: actionē in se tenēt ⁊ passionē. Tractauim⁹ deponētia: ⁊ exposuim⁹ quare dicant deponētia: q: deponūt futuri tpis pticipiū a significatione passiua/qd exit in dus: q: moriēdus/gloriandus blādiendus:⁊ alia q̄ veniūt a deponētib⁹ v̄bis/nō dicim⁹. Sane artiū scriptores adiecerūt aliā v̄bi speciē/ quā vocauert neutropassiuā: s hoc nouellū gen⁹ v̄bi euphonia īuenit:⁊ ī paucis ē v̄bis: vt gaudeo. Cū durū erat vt dicerem⁹ preterito tēpore gauisi:mutauert illi sonū de p̄terito tpe passiui verbi: gaudeo/ gauisus sum:sic audeo/ ausus sū: soleo/ solit⁹ sū: sic fido/fisus sū. Sz hui⁹ noui generis ppauca. Sūt ⁊ alia quedā pauca verba q̄ ipersonalia dicūtur: ⁊ exeūt p syllabas/t/⁊ tur: Pudet/tedet/decet/libet/penitet/patet/piget/miseret/ liqt: ⁊ ide dicunt ipsonalia q: carēt psonis duabus/prima/⁊ secūda/⁊ solā habēt tertiā psonā. Nā nec pudeo/pudes dicim⁹:nec/deceo/deces:nec libeo/libes: nec pigeo/piges:nec misero/miseres:nec peniteo/penites:nec pateo/pates:nec/ liqo/liques. Scias aūt patet ⁊ liquet h significare qd dicim⁹ manifestū ē. Vt si dicas:Et si patet te h dixisse/iniuriā fecisti:h significat/⁊ liquet:id est manifestū est. Tedet aūt/tediū eē significat: quō piget/q̄si pigriciā significat. Nā cū dicim⁹/ piget me fecisse:h est dicere:nō surgit meus

De verbis impersonalibus.

animus pbare qd feci. Hec autẽ oia verba sic declinãtur: Pudet me: piget me: miseret me: penitet me. Pręt h libet τ licet/ patet τ liquet: his eni datiuum iungimus casum: vt libet mihi: licet mihi: patet mihi: liquet mihi. Altera ho species q in tur exit/ τ ipsa impersonaliũ verbor est: vt itur/ curritur/ certatur/ pugnaf: primã τ secundã psonã non habẽt. Nã nec eor: nec er: nec curror/ curreris/ nec pugnor/ pugnaris: nec certor/ certaris di. Et declinaf h vba: itur a me/ a te/ ab illo: pugnaf a me/ a te/ ab illo. Sic in pterito ipfecto: ibaf me a te/ ab illo: pugnabaf a me/ a te/ ab illo: certabaf a me/ a te/ ab illo. Sic i pterito pfecto: itũ ẽ a me/ a te/ ab illo: cursũ a me/ a te/ ab illo: pugnatũ ẽ/ a me/ a te/ ab illo: certatum est/ a me a te/ ab illo. Sic in pterito plusqpfecto: itum erat a me/ a te/ ab illo: cursum erat a me/ a te/ ab illo: pugnatum erat a me/ a te/ ab illo: certatũ erat a me/ a te/ ab illo. Sic i futuro tpe ibif a me/ a te/ ab illo: curref a me/ a te/ ab illo: pugnabif a me/ a te/ ab illo: certabitur a me/ a te/ ab illo: Sic pl'aliter a nobis/ a vobis/ ab illis. Imperatiuo mõ: eaf a me/ a te/ ab illo: a nobis a vobis/ ab illis. Modo optatiuo/ vtinã iref a me/ a te/ ab illo: a nobis/ a vobis/ ab illis. Pterito pfecto τ plusqpfctõ vtinã itũ eẽt a me/ a te/ ab illo. Et plr: a nobis/ a vobis/ ab illis. Futuro tpe/ vtinã eaf a me/ a te/ ab illo. Et plr: a nobis/ a vobis/ ab illis. Modo piunctiuo tpe psenti: cum curratur a me/ a te/ ab illo. Et pluraliter: a nobis/ a vobis/ ab illis. Pterito imperfecto: cum curreretur a me/ a te/ ab illo. Pluraliter: a nobis/ a vobis/ ab illis. Pterito pfecto: cũ cursum sit a me/ a te/ ab illo. Pluraliter: a nobis a vobis/ ab illis. Pterito plusqperfecto cũ cursum eẽt a me/ a te/ ab illo. Plr a nobis/ a vobis/ ab ill. Futuro: cũ cursũ erit a me/ a te/ ab illo. Plr: a nob a vobis/ ab illis. Mõ infinito: curri debet a me/ a te/ ab illo. Et plr: a nobis/ a vobis/ ab illis. Ptõ tpe: cursũ eẽ debuit a me/ a te/ ab illo. Et plr: a nobis/ a vobis/ ab illis. Tpe futuro: cursũ iri debet a me/ a te/ ab illo. Et pluraliter: a nobis a vobis/ ab illis.

Verbũ impsonale in tur.

De inchoatiuis frequẽtatiuis et desideratiuis verbis:

Sunt alia verba quę inchoatiua dicũf: τ ex subita affectione nascunf: τ exeunt in sco syllabã: Ut ardeo ardesco/ caleo calesco/ candeo cãdesco/ labao labasco/ tepeo tepesco/ ferueo feruesco/ vireo viresco/ algeo algesco/ dormio dormisco: τ reliq. Hec oia pteritũ nõ habẽt. Nam põt calui et ferui facere/ τ nõ calesco vł feruesco calui fecit vel ferui fecit: sed a ferueo ferui/ a caleo calui: Nã calescui/ ferueſcui τ virescui latina nõ sunt. Et ideo dicunf scho atiua pteritũ tempus nõ habere: q: q inchoamus adhuc pfecta nõ sunt. Et omnia hęc quę dixi i sco exire/ semp neutralia sũt: nec accipiũt r litteram: τ ideo admonui esse neutralia. Nec te conturbent quędã verba in scor exeuntia/ τ tamẽ admittere pteritũ tempus: vt obliuiscor oblitus sũ: paciscor pactus sum: adipiscor/ adeptus sum/ etiam hęc dũ neutralia sunt in quib' diximº pterita tpa cessare. Preterea alia quę frequentatiua dicunf: quibus aliquid frequentius factũ significaf: vt a dicto dictito: a lego lectito: a scribo scriptito: a clamo clamito: a cio cito/ qd significat frequẽter vocito. Uñ nũc aliqs voce pconis citatos dicimº/ id est frequẽt vocatos: τ alia. Sũt τ alia ppauca q desideratiua dicũf: vt esurio. i. edere desidero: parturio parere desidero: et vt dictũ ẽ a cicerõe de pbis mortui sunt: mori desiderant. Sed hęc vt dixi pauca sunt quę in sonum latinitatis introducta sunt.

Frequẽtatiua

Desideratiua.

De aduerbio.

Aduerbiũ ideo dictũ est q: adhęret verbo: nec põt verbi vis significãtius sonare nisi iungaf aduerbium: vt puta hbũ est dico/ nauigo/ valeo/ curro: τ alia h nõ plenę significatiõis sũt nisi adijciãf aduerbia: vt bñ/ male/ docte/ feliciter: vt bñ dicit: imperite dicit: psperę nauigat: infeliciter nauigat: integre valeo: debiliter valet: agiliter currit: tardius currit. Uides q: plena hbor significatio esse nõ põt nisi fuerint aduerbia coniũcta. Sic alia aduerbia iũgunf ad explendã hbi significationẽ: vt sunt locor aduerbia/ tẽpor aduerbia: vt hic dico: hic habito: intro eo: intus sum foras eo: foris sũ: hinc nauigo. Sic de tpe: cras nauigo: hodie nauigo: τ alia q alijs artib' dicta sũt/ τ intellectu plana sunt: ideo hic ponere nolui: q: ad discẽdi fastidiũ breuitas opportuna est. Sane i aduerbijs hęc obseruare debemº qñ i o exeũt/ qñ inter syllabã: h ablatiuº casus docet. Nã qñ ablatiuº exit i o/ aduerbiũ in e mittit: vt a docto docte: a iusto iuste: a perfecto pfecte: a pio pie: a valido valide: a fortunato fortunate: a magno magne: ab amplo ample: a minimo minime/ et alia. Quando autem in ter syllabã exit aduerbiũ similit/ vt dixi ablatiuus docet: Ab agili agilit: ab hũili humilit ab acri acrit: a forti fortit: a leui leuit: a graui grauiter: a iugi iugiter. Sed sunt quędã

que cũ aspere sonarent dimissa sunt:nec ad
hanc regulã tractanda sunt: vt a miti miti/
ter nõ dicim⁹: a tristi tristiter nõ dicim⁹. Ta
lia ne aspere sonarẽt pdiderũt vltimã sylla/
bã: vt a sapiẽte sapiẽter/ nõ sapiẽtiter: a pru
dẽte/ prudẽter/ nõ prudẽtiter: a ꝯstãti ꝯstã/
ter/ nõ ꝯstãtiter. Sic ꝗ obseruem⁹/ vt nec eu/
phoniã applicem⁹ ad regulã: aut euphoniã
reijciam⁹. Nã euphonia.i. suauitas bñ so/
nãdi admissa ẽ ad latinũ sermonẽ/ vt aspera
tẽperet/ ꝛ ab arte ex rõne recessũ ẽ/ vbi aspi/
tas offẽdebat auditũ. Sic cicero ait: Impe/
tratũ ẽ a rõne vt peccare suauitatis causa
liceret. Sed tamẽ in paucis admissa eupho
nia est: Nam ratio locuplex est et viris lati/
nissimis. Sane circa has regulas auctori/
tas ausa est/ ꝛ in paucis pręsumpsit: vt dice
ret cicero. Humaniter/ cũ hũane dicere de/
Teren. in andria. buit. Et Terẽti⁹: Vitã parce/ ac duriter age
bat/ pro dure. Sed tñ ipsi auctores mode/
stius ꝛ cũ quodã pudore cõtra regulã pau/
ca ꝓsumpserunt. Nã ꝛ falso dixerũt pro fal
se: ꝛ necessario ꝓ necessarie: ꝛ sedulo pro se/
dule: ꝛ raro pro rare: ꝛ crebro ꝓ crebre: ꝛ tu/
to ꝓ tute: sic ꝛ alia tamẽ pauca: nõ licenter/
sed verecũde sunt vsurpata. Sane sunt ad/
uerbia ꝛ ꝑ alias syllabas exeuntia: vt a fun
do funditus: a cęlo cęlitus: a radice radici/
tus: a penetralibus locis penitus: a stirpe
In im stirpitus. Item in im: vt a vico vicatim: ab
ostio ostiatim: a virl viritim. Item a nimio
Teren. in andria nimis: vt/ Ne qd nimis. Exeũt i ens: vt re/
In ens cẽs: id ẽ recẽti tpe. Virgilius: Sole recens
orto: id est recenti tpe. Ergo hęc oĩa aduer/
bia sunt sine differẽtia. Item inter/ intro ꝛ
intus hoc interest: intro in motu est: intus
in situ: vt intro eo/ intus sum. Est enim mo
tus/ eo: sum/ situs ẽ. Est etiã quędã obscu/
ritas i aduerbijs/ de secũdo/ tertio/ quarto:
quinto/ sexto/ ꝛ scđm/ tertiũ/ quartũ/ quin/
tum/ sextũ: vtputa scđo factus est consul: et
scđm fuit cõsul. Secũdo aũt ad ordinẽ ꝑti/
net: secundũ ad numerũ: vtputa cũ dico se/
cũdo factus est consul/ ꝑtinet vt dixi ad or/
dinem qđ primo alter factus sit: et sic alter
secũdo. Cum aũt dicim⁹ secundũ cõsul vel
tertiũ/ vel quartũ/ vel quintũ/ vel sextũ ad
numerũ ꝑtinet ꝙ sextus fuerit cõsul. Inde
cicero de mario sic ait: Sextum cõsul: id est
qui sex consulatus meruit: et septimum cõ
sul: quod est septimum consulatum meru/
it. Hoc varro distinxit in libris nũeroꝝ: Et
cętera tam plana sunt in aduerbijs / et ex
quibusuis artibus intellectu facilia.

Item de aduerbio:

Aduerbiũ est pars orationis ꝗ adie/
a cta verbo significationẽ eius expla/
nat atqꝫ implet: vt scribo bene: lego
optime. Aduerbio accidũt significatio/ fi/
gura/ gradus. Aduerbia aut a se nascũtur:
vt heri/ nuper: aut ab alijs transeũt/ vt do/
cte/ sapiẽter: ab eo qđ est doctus ꝛ sapiens.
Aduerbiorum significationes sunt multę.
Sũt eñ aut tpis: vt heri/ nuper: aut ꝑsonę/
vt mecũ/ tecuꝫ: aut loci/ vt hic/ istic. Et ad/
uerbia localia interrogatiua: vt vnde/ vbi/
qua. Respõsiua: illinc/ hinc/ illo. Sũt dupli
cis formę: vt itus/ itro/ foris/ foras. Quorũ
obseruatio talis est: foris ꝛ intus i loco: vt
int⁹ est/ intus fuit/ futurus est: intus erat/
futur⁹ erat: foris erat/ fuerat/ futurus erat.
De loco: itus venio: forl venio. Foras aũt
ꝛ intro ad locũ significãt: vt foras eo: foras
venio: itro eo: intro venio: foras ierã: intro
ierẽ. Hęc ꝗttuor modis figurant: ꝑ locũ: ad
locũ: in loco: e loco. Per locuꝫ: vt/ Hac iter Eneiđ.6.
elysium nobis. Ad locum: vt: Huc ades o Buco.eglo/
galathea. In loco: vt/ Hic ꝛ naritij posue/ ga.9.
rũt męnia locri. E loco: vt: Hinc me digres/ Eneiđ.3.
sum vris de⁹ appulit oris. Sũt ꝗ parit i lo/ Ibidẽ.
co significãt ꝛ de loco/ vt intus sum: int⁹ ve
nio. Sũt ꝗ i loco/ ꝛ in locũ/ ꝛ e loco: vt peni
tus sũ/ eo venio. Sũt aduerbia significati/
onẽ nũeri habẽtia: vt semel/ bis/ ter. Demõ
stratiõis: vt en/ ecce. Affirmatiõis: vt qdeꝫ/
ꝗppe. Hortatiõis: vt eia. Interrogationis:
vt cur/ qre. Silitudinis: vt sic/ ꝗsi. Cõpatio
nis vel ꝯplatiõis: vt magl/ poti⁹. Dubitãdi:
vt fortasse. Annuẽdi: vt plane/ sane. Discre/
tiõis: vt seorsũ/ segregatim. Optãdi: vt/ vti/
nã. Vocãdi: vt heus. Rñdẽdi: vt heu. De/
rogãdi: vt nequaqꝫ/ frustra. Iurãdi: vt ede
pol/ ecastor. Prohibendi: vt ne. Negãdi: vt
nõ/ haud/ minime. Cõgregãdi: vt vna/ simul.
Ordinãdi: vt deide/ deniqꝫ. Mirãdi: vt pa
pe. Laudãdi: vt euge. Exclamãdi: vt proh.
Dolẽdi: vt hei. Eligẽdi: vt vah. Ingemiscẽ
di: vt hei. Sed hęc qr animi affectũ signifi/
cãt/ a multis interiectiões dicunt: ꝙ inter/
iectionẽ sepatã ab aduerbio ꝛ partẽ orõnis
aliquã idcirco volũt/ quia aduerbij ꝓpriũ
est ꝙ verbo adiungi potest. Gręci autẽ in/
teriectionem ab aduerbio nõ separãt/ pro/
pterea/ qr motus animi qualitati assignãt:
ꝛ hęc oĩa sub genere ꝗlitatis putant aduer/
bia. Sũt aduerbia quãtitatl: vt lõge/ alte.
Qualitatl/ vt bñ/ male. Aduerbia nõ solũ
ab appellationib⁹ trãseunt/ hoc est a nomi/
nib⁹ appellatiuis: vt a pulchro/ pulchre: sꝫ
a ꝓprijs: vt tullius tulliane. A ꝓnoĩbus
etiaꝫ: a meo/ tuo: meatim/ tuatim: a verbis

quocq;: vt curro/ cursim. Deprehendunt ex vtroq;: vt pedetentim a pede & a tento. i. a noie simul & verbo. Sunt etiā aduerbia q̄ vtrū a noie trāseant/an verbo/ incertū est: vt furtim: Incertū est eni an a fure/ qd nomen est transeat: an verbo furor furaris. A participijs quidā nolunt/ sed inueniunt: vt a decēte decenter. A noib⁹ tracta aduerbia sex modis terminant: aut in e: vt docte pulchre/ honeste: aut in r/ vt velociter: aut in im/ vt vbertim/ singillatim: aut in us/ vt radicit⁹ mordicus: aut in u: vt doctu/ diu: aut in i: vt domi/ humi/ vesperi. Aduerbia q̄litatis in e litterā excūtia pduci debent. Hec tamē dissentiunt q̄ aut in cōparatiuo/ aut i suplatiuo gradu vacillāt/ vt bene male: aut que ab appellatione non transeunt: vt impune/ sepe. Ceterū facile & difficile q̄ aduerbia ponunt/ noia sunt: ex quibus hec nascuntur aduerbia: faciliter/ difficiliter: ls vsus hec quasi aduerbia vēdicauit. Queq; noia qualitatis fuerint/ aut quātitatis/ casu datiuo singulari o littera terminātur/ aduerbia i e pducta mittunt: vt a iusto iuste: Sed hec veteres indifferēter posuerunt: vt humaniter/ duriter. Que autē in i littera terminant/ i ter syllabam mittūt: vt agili/ nobili/ audaci/ difficili: agiliter/ nobiliter audaciter difficiliter. Sed ex his quedam p syncopen euphonie causa dicim⁹: vt audacter/ difficulter/ sapienter et cōstanter. Sūt aduerbia cōmunia cū alijs partibus orationis. Nominib⁹ sunt cōmunia: vt ait salustius. Falso queritur de natura sua genus humanū: p false. Virgili⁹: Et pede terrā crebro ferit: Et/ Multa louē manib⁹ supplex orasse supinis. Coniunctioni: vt q̄si aduerbiū secum est/ plura significat. Similitudinem sic: Vt quondam creta fertur labyrinth⁹ i alta. Tēpus/ sic: Vt regē eque/ uū &c. Vt vidi vt perij/ vt me malus abstulit error. Qualitatē: vt: Troianas vt opes et lamētabile regnū. Quātitatē: vt/ Quib⁹ hector ab oris Expectate venis: vt te post multa tuor funera. Cōiūctionē aūt significat sic: Vt faciē mutat⁹ & ora: cupido p dulci ascanio. Prepositioni vt pro. Sed figura i aduerbijs aut simplex est: vt docte/ prudenter: aut cōposita/ vt indocte/ imprudēter. Gradus aduerbijs accidūt quotiēs appellatiōes vnde transeunt cōparant: vt docte doctius doctissime. Recipiūt & diminutionem vt meliuscule. Queq; cōparationem recipiunt & diminutionem et que a se nascuntur: vt nuper/ nuperrime. Aduerbijs omnibus p̄positio separatum adijci nō debet: quāq; lectū sit/ ab hinc/ apud Terētium: Interea mulier quedam ab hinc triēnium. Et apud Virgiliū. Exinde per altum Mittit elysiū. Et de hinc: vt/ De hinc talia fat: et/ Deide feraces Plātę imittit. Que omnia etsi qua alia sunt similia: vt pinde placuit contra regulā accentū pferri: ne seperatim addite p̄positiōes videant aduerbijs. Et/ modo p disiunctiua: vt/ Et quisq; numen iunonis adorat: Preterea: aut supplex aris imponet honore. Modo pro causali ponit: vt Quor iphitus euo/ Iam grauior/ pelias & vulnere tardus Vlixi/ pro etiam vulnere tardus. Modo p aduerbio accipitur ordinandi: vt/ Corpusq; lauāt frigētis & vngunt: pro deinde vngūt.

[Left margin notes: A participijs. / Aduerbia a noibus tracta sex habēt terminatiōes. / Regula cōmunis. / Aduerbia cōmunia sūt alijs partib⁹ orōnis. / Salustius in iugurth. / Eneid. 2. / Eneid. 5. / Eneid. 2. / Bucolico. eglo ga. 8. / Eneid. 2. / Ibidē. / Eneid. 1. / Figura / Gradus]

[Right margin notes: Terēt. in andria. / Eneid. 6. / Eneid. 1. / Georgico. 2. / Eneid. 1. / Eneid. 2. / Eneid. 6.]

De participijs.

Est pars orationis/ & a verbo accipit b partē/ & a noie: nāq; inde participiū dicit. Erit autē pars hui⁹ orationis in presenti tpe in ens & in ans syllabas: vt legēs & amās. Futuro tpe in rus: vt legēs/ lecturus: amās/ amatur⁹. In pterito: lect⁹: amatus. Futuro: legendus/ amandus. Vides hanc partē orationis esse p tēpora/ oia hec a verbo mutuat: Nā verbo conueniūt tempora. Et aūt declinatur per casus/ hoc a noie mutuat. Nā declinatio casualis ad nomē ptinet: vt hic legēs: hui⁹ legentis: huic legēti: hūc legētem: o legēs ab hoc legēte. Ergo q hec pars orationis vel p tpa vel p casus currit/ participiū vocat q partē capiat nois/ partēq; vbi. Nō laboriosa pars est orationis/ sed intellectu facilis. Nā psentis tpis exit in ans & i ens: vt amās/ legēs. Futuro agēdi significatiōe in rus: vt amaturus/ lecturus. A patiēdi significatione in tus & in dus: vt amat⁹/ legēdus. Sane ipsū preteritū tēpus tribus syllabis terminat: In tus: vt lect⁹/ script⁹. In sus: vt occisus/ visus. In xus: vt fixus: plus non inuenies. Ergo vt dixim⁹: presens in ens/ & in ans: futurū in rus: preteritū in tus: futurū sp in dus. Sūt sane noia q̄ sono participia putātur: sed noia sunt. Participia eni illa sunt/ q̄ a vbis veniunt: vt a lego legēs lectur⁹ lect⁹ legendus. Tunicat⁹ et galeat⁹ & clypeat⁹ & tropheat⁹: noia sunt/ nō participia: q: nō a vbo venitūt. Est vnū participiū preteriti tēporis in vus: qd exire debuit p vnū u/ non p duo. Nam vbi geminata u littera noia/ tiu⁹ est/ nomē est nō participiū: vt fatu⁹: ingenu⁹: arduus: carduus: exigu⁹ belluus: vt cicero dixit. In us: vt taliū contra regulam participiorū mortu⁹ putat esse participiū: q̄ in vim regulaq; nominis cōuersum est.

[Right margin notes: Participia p̄sentis tpis. / Futuri / Preteriti / Regula cōmunis.]

De coniunctione.

C Oniũctio est pars orationis nectẽs ordinansq; sententiam. Coniunctioni accidũt/ figura ordo/ potestas. Figura est quę apparet figura simplex. Sed equidem ordo q̃ apparet: quę pręponi tm̃ possit: vt/ nã: quę subiũgi: vt/ q;: q̃ ꝑponi et subiungi: vt/ igit̃. Potestas coniunctionũ in quinq; species diuidit̃. Sũt eñ copulatiuę: ⁊/ q;/ ast/ at/ atq;. Disiũctiuę: aut/ vl̃/ ve/ ne/ nec/ neq;/ neue/ an/ vtrũ. Expletiuę: q̃dẽ equidẽ/ autem/ tamẽ/ porro/ videlicet/ pro/ fide/ deniq;/ vtiq;. Causales: si/ etsi/ tametsi: etiã si/ siquidẽ/ quãdo/ equidẽ/ quin/ quin/ etiam/ sin/ sinetiã/ q̃q;/ q̃uis/ siautem/ seu/ siue/ nãq;/ nisi/ nisisi/ enim/ etenim / sed/ vt/ ꝑterea/ interea/ quãobrem/ quare/ ꝑsertim/ itẽ/ itemq;/ cęterũ/ alioquin. Rõnales: ita itaq;/ eñ/ enimuero/ quapropter/ q̃ppe/ qm̃/ quoniã quidẽ/ ergo/ igitur/ ideo idcirco/ scz/ pręterea. Ex his/ ⁊/ copulatiua multa significat: Sępe autẽ trãsit in alterius speciẽ po-
Buco.eglo/ga.1. testatis. Modo in expletiuã: vt: Et q̃ tanta fuit romã tibi causa videndi? Pro qua-
Eneid.2. litat̃ ⁊ quãtitatis: vt/ Timeo danaos ⁊ dona ferẽtes. Itẽ/ aut/ cõiunctio multa significat. Modo eñ pro aduerbio discretionis
Eneid.7. accipitur: vt/ Ast vrbem pueri et primęuo flore iuuentus Exercent̃ equis: domitãtq; in puluere currus Aut acres tendũt arcus: aut lenta lacertis Spicula cõtorquẽt. Mõ
Eneid.4. p tpe significat: vt/ Aut ante ora deũ pingues spaciatur ad aras: Instaurat donis epulas. i. nũc ante ora deũ spaciat̃ ad aras.
Eneid.12. Itẽ: aut agmia curru Proterit: aut raptas fugiẽtib⁹ ingerit hastas. Figurę cõiunctionum duę sũt: simplex: vt/ nam: cõposita/ vt nãq;. Ordo cõiũctionũ in hoc est: quia aut ꝑpositiuę coniunctiones sunt: vt at ast: aut subiunctiuę: vt/ q;: aut cões: vt/ ⁊ igitur. Sunt etiã dictiones quas incertũ est vtrũ ꝑpositiones an aduerbia nominem⁹: q̃ tñ oẽs facile dinoscuntur. Nam ⁊ coniunctiones pro alijs ꝯiũctionibus positę inueniũtur/ potestate mutata.

De prepositione.

O Mnes ꝑpositiões dicunt̃ generaliter: Species aũt hę alię accusatiuę: alię ablatiuę/ alię vtriusq;. Accusa-
Prepositiões accusatiue. tiuę p casuz accusatiuũ enũciant̃: vt/ apud ante/ aduersum/ cis/ citra/ circũ/ circa/ cõtra erga/ extra/ itra/ infra/ iuxta/ ob/ penes/ per/ ꝓpe/ ꝓpter/ ꝑter/ post/ pone/ scðm/ supra/ trans/ vltra. In his ꝑpositionib⁹ seruanda genera omniũ. i. masculinũ/ femininũ/ neutrum/ cõmune. Seruãdi etiã numeri: vt puta masculino singulari: ad agrũ/ plurali/ ad agros. Feminino singulari/ ad villã: vel ad possessionẽ: plurali/ ad villas: vel ad possessiões. Sic neutrũ singulare/ ad templũ/ ad capitolium: plurale/ ad tẽpla/ ad capitolia. Sic cõmuni genere singulari numero/ ad ciuem/ ad hostẽ/ ad sacerdotem: plurali/ ad ciues/ ad hostes/ ad sacerdotes. Sic ergo omnes ꝑpositiones obseruabis/ seruatis vt dixi generibus/ seruatis numeris singulari et plurali. Seruatis similiter p noibus scðm genera: masculino/ ad hũc/ plurali/ ad hos: feminino/ ad hãc/ plurali/ ad has. Neutro: ad hoc templũ vado: plurali/ ad hęc tẽpla: Sic cõmuni genere/ ad hũc ⁊ ad hãc sacerdotẽ: plurali/ ad hos et ad has sacerdotes: sic ad hos et ad has hostes. In his ablati- Prepositiões ablatiue
uum attẽdit tã in singulari q̃ in plurali/ seruat̃ generib⁹ numerisq;: vt puta/ a/ ab/ abs/ cũ/ corã/ clã/ de/ e/ ex/ ꝓ/ ꝑ/ palaz/ sine/ absq;/ ten⁹: Masculino singulari vt/ a fratre: plurali/ a fratribus. Feminino singulari/ a sorore vel a sororibus/ vel a ciuitate/ a ciuitatibus. Ab singulari masculino/ ab amico: plurali/ ab amicis: ab agro ab agris. Feminino singulari/ ab vrbe: plurali ab vrbibus. Neutro singulari/ ab tẽplo: plurali/ ab templis. A cõi singl̃ari/ a ciue: plurali/ a ciuib⁹: ab hoste/ ab hostibus. Hãc declinationem serua in oĩbus his ablatiuis ꝑpositionib⁹ scðm genera ⁊ numerum. Remanet tertia Prepositiões vtriusq;.
species ꝑpositionũ q̃ dicunt̃ vtriusq;/ quę ⁊ accusatiuũ tenent casum et ablatiuũ. Sed plerosq; ratio harũ ꝑpositionũ ꝑterit: ex q̃ distinctione intelligat vt non appareat expositũ eius: differentia hęc est in motu ⁊ in situ. Sed motũ putauerũt quidã accusatiuum tm̃ tenere: tenet autẽ vtrumq;/ sed certa rõne: Nã mot⁹ tũc tenet accusatiuũ casum cum a locis in alia loca nos moueri significamus: vt curro in forum/ vel in cãpũ: Et si ex alio loco dicim⁹ nos currere in forũ vel i cãpũ accusatiuũ casũ tenem⁹: Si autẽ in vno eodẽq; loco/ ablatiuo: vt curro in foro/ curro in campo: sic ambulo in foro ⁊ ambulo in campo: si de alio loco/ ambulamus in forum/ accusatiuũ tenemus: si in eodẽ loco ambulamus ablatiuũ tenemus: vt ambulo i foro: sic cadit in forũ/ ⁊ cadit in foro. Virgilius. Ingrediturq; solo et caput in- Eneid. 4.
ter nubila condit. Ut est: in aruis altius ingreditur. i. ambulat: vides motum esse/ ⁊ tñ ablatiuũ sibi vendicare: sed in loco vt dixi: nõ de loco in locum: Sic lapsum i piscinã/ ⁊ lapsum dicimus in piscina. Si de alio loco in piscinã labatur/ accusatiuus est: si vo.

in eadē labatur piscina/ ablatiuus est. Uenio autē semp accusatiuus est:quia de loco ad locū quis venit: In loco autē iam cū sit quisq̨/cessat motus. Itē motus de loco in locum/voluo vel euoluo. Reperire viam q̄ voluere possit In mare se xant⁹.i.ab alueo in mare. In ipso autē loco volui / ablatiuū

Sub tenet:vt fundo voluunt in imo. Sic sub/e loco in locū mot⁹ accusatiuū tenet. De hasta virgili⁹ sic ait:Sub pectus:sub illā rem. Item sub ablatiuo:Troię sub męnib⁹ altis contigit oppetere: id est cadere vel iacere: troię inquit sub menibus altis. Itē de loco in locū: Siue sub incertas ęephyris mutantibus vmbras. Et subiū;xit:succedim⁹: vbi

Super est mot⁹ de loco in locū. Sup motus:Sup garamantas et indos Proferet imperium: motus est. In loco aūt:gemina sup arbore

Subter sidunt. Itē subter/de loco i locū: vt angusti subter fastigia tecti Ingentē eneam duxit. Alto autē omnes Ferre libet subter densa testudine casus. Sic sub/si de loco ad locum fiat motus/accusatiuum tenet:vt/ sub speluncā curro. Si aūt positus sub ipsa spelunca curras/ablatiuū tenet: vt/ sub spelunca curro. Sic sup/si de loco ad locū fiat motus/accusatiuū tenet:super tectū curro: Si autē positus qs sup tectū currat/ ablatiuū tenet:super tecto curro. Sic/subter fluctus mergo:si ex littore motus fiat in dimersiōe accusatiuus ē: vt mergo subter fluctus. Si autē quis sit iam in fluctib⁹/subter fluctib⁹

Quo et vbi mergitur. Sed multū iuuant hanc locutionem et obseruationē duo aduerbia locorū/ quo/ꝛ vbi:quo/in locum motus est:vbi/ in loco situs est:vt/Quo venit telū? in hostē: vbi hęsit? in hoste. Quo voluit catilina telum dirigere? in cōsulis corpus : vbi voluit defigi? in cōsulis corpe. Sic enī ait de sica: vt eam putes in consulis corpore defigere. Sic cū dicim⁹/quo fugim⁹? scilicet in locū. Ubi latet? in loco. Ergo vt diximᵘ adiuuāt aduerbia hęc duo/ad cōfusionē distinguendi pręposītiōes vtriusq̨ casus. Sic nāq̨ de hac aduerbiorū ratione purgat et illud in verrinis. Quod ille in caput ab hostiū duce accęperat. Accęperat ergo vuln⁹ directus in capite/ accęptū in capite. Nūqd quo accipis vulnus/dicim⁹? minime: sed /vbi accipis. Et virgilius: Quo ire iubes? in locū significat. In loco autē: vbi ponere iubes? Situs xo ablatiuū tenet:q2 contrarius est motui. Nam ipsum nomē sessionē quandā significat:vtputa sum in foro: eraȝ in foro: fui in foro:futurus sum in foro. Sic simpliciter sedeo:iaceo:cubo: sto:consisto: hęreo.

Omnia hęc ad situm pertinent. Meditanda igitur sunt et in vsum ducenda:vt iā in hac pręposītionum forma/et recte/et nulla hęsitatione loquētes studuisse nos diligentius indicemus.

De interiectione.

A Interiectio non pars orationis est/ sed signuȝ affectionis erumpentis animi in vocem. Et significat aut lęticiam/vt euax:aut amaritudinem/vt heu: apud gręcos φευ. Ergo quot sunt perturbati animi motus/tot voces reddunt:ꝛ vocantur interiectiones:qđ interrumpāt orationē: vt est illud:Hic inter densas corylos modo nāq̨ gemellos Spem gregis: Mox interiectio p litterā a: ah silice in nuda conixa reliquit. In mediū orationis interiecta est a littera. Oēs partes orationis decursę a nobis sunt/quę ad compendiū sufficiant/ *Virgilius in buco. Eglo. I.*

B aut occupatis/aut negligentib⁹. Sane quę omisimus/in tractatu nois/reddim⁹. Scire enī debemus:noia numeroꝝ/a q̄ttuor vsq̨ ad cęntū aptota esse/et generis omnis: vt quattuor viri:quattuor fęminę: quattuor mancipia. Sic per omnes casus quattuor dicimus: vtputa/ virorū quattuor:mulierū quattuor:mācipioꝝ quattuor. Sic datiuo: viris quattuor/fęminis quattuor/ mancipijs q̄ttuor. Sic accusatiuo:viros q̄ttuor: fęminas q̄ttuor:mācipia q̄ttuor. Sic vocatiuo:o viri q̄ttuor/o fęminę q̄ttuor/o mācipia q̄ttuor. Sic ablatiuo :a viri q̄ttuor:a fęminis q̄ttuor:a mancipijs quattuor. Sed ideo dixi quattuor aptota esse vsq̨ ad centum:quia duo declinant:duorū/duobus/ duos vel duo/o duo/ablatiuo ab his duobus. Sic declinant et currunt per casus:hi et hę tres. Genitiuo hoꝝ et harū triū. Datiuo his tribus. Accusatiuo hos et has tres. Uocatiuo o tres. Ablatiuo ab his tribus. A genere neutro :hęc tria:hoꝝ triū:his tribus:hęc tria:o tria:ab his trib⁹. Ex hac ergo forma intelligim⁹ quomodo declinem⁹: hic duumuir:quasi duorum hominū vnus vir. Sic triūuir:triū hominū vn⁹ vir. Ergo hic admisit genitiuum. Iam quattuor vbi indeclinabile est:quattuor viri dicim⁹/vel q̄nq̨ viri. vel sex viri. Unde Lucan⁹. Septē viriq̨ epulis:p genitiuo posuit/septem. A ducentis autē vsq̨ ad nōgentos declinant nomina numeroꝝ: vt hi ducenti:hę ducentę:neutro ducenta. Mille declinabile est.

Sancti augustini hipponēsis epi/liber de grammatica explicit.

Capitulor͞ in Cathegorias aristotelis annotatio.

Continet iste decē naturę verba libellus:
Quę iam verba tenent rerū rōne stupenda
Omē qd in nostrū poterit decurrere sensū.
Qui legat/ ingeniū veter͞ mirabile laudet:
Atq; suū studeat tali exercere labore/
Exornās titulis vitę data tēpora honestis.
Hunc augustino placuit trāsferre magistro
De veterū gazis grecor͞ clauę latino:
Quē tibi rex magnꝰ sophię sectator/ amator
Munere q̄ tali gaudes/ mō mitto legendū.

Diui aurelij augustini hipponēsis epi/ Cathegoriaruz aristotelis e greco in latinū translatio.

De orōne logica ꝛ eiusdē p̄tibꝰ/ p̄cipue autē intra p̄dicamēti substātię coordinationē iclusis: Ca. 1.

A Vm ois scien-
C tia disciplinaq; artiū diuersarum non † nisi oratione tracte- Al. †line
tur: nullus tamen o fili adeo date in quouis genere pollens inuentus est/ q̄ de ipsius orationis vellet origine principiove detractare: Idcirco miranda est aristotelis philosophi diligentia: q̄ differendi de om̄ibus cupidus/ ab ipsius cępit examine/ quam saret et pręteremissam a cunctis/ ꝛ omnibus necessariā. Is igitur nos docuit: ex octo his/ quas grāmatici partes orationis vocant: eam solam recte appellari orationis partem/ quę indicaret aliquid vocabuloq; signaret. Itaq; solas orationis partes auctore aristotele/ nomē et verbū/ debemus accipere. Cęteras vero ex his fieri/ aut compagines orationis potius q̄ partes eiꝰ debere nominari. Nomen namq; personaz demonstrat: verbum quid quisq; faciat patiaturve. Dehinc hoc docēte debemus aduertere quo compendio paulatim oratio coartata per gradus/ cuncta quę vno vocabulo capta concluserit. Nam cum sit diuersa innumerabilisq; mortaliū nuncupatio/ nec comprehendi possit nominū tam lata diuersitas: vno tm̄ vocabulo cū hominē dixeris/ noscis om̄es. Similiter ꝛ cętera: vt equus ille vel ξανθικὸσ/ vel ξανθὸσ/ vel αἴθριοσ/ vel Δῖοσ: vel ille atq; ille. Et q̄uis sit horum nominū quoq; infinita comprehensio: equum tamē cū quis dixerit/ monstrabit om̄es: Et si q̄s leonibꝰ quod fieri solet/ vel bobus imponat nomina: in immensum tenditur vniuscuiusq; cognitio/ ꝛ acies mentis obtunditur. Sed cū leonem/ taurū dixeris: omnes qui vbiq; sunt sub vno nomine naturę succidunt. Uerum orationis vis/ quę infinita genera procreandi varietate singulis vocabulis colligauerat/ parū fecisse visa est: nisi eadem coartata in vnuz singulari nuncupatione ꝯcluderet: Ideoq; et hominē et feram et equum dixit animal: dans cunctis nomen qd omnia possident. Nec minus ea quę sine anima sunt/ breui ex immensa demonstratione signauit: Nā cum sit arbor et nucis ꝛ castaneę ꝛ glandis vl̄ mali/ cęteraq; inexplicabilia genera virgultorum/ surculum vocans/ singulari omnia et communi vocabulo astrinxit. Similiter ornamētor͞ diuersos lapides compendiose vocauit gēmas. Postremo licet abun- B
de prospexerit dispersa passim genera speciali nota † cōciliasse: tamen ingenti quodā Al. †cōcilians
et capaci ad infinitū nomen omne quicq̄d est comprehendēs dixit ουσίαν: extra quā nec ueniri aliquid/ nec cogitari potest. Hec est vna de cathegorijs decē. Appellatas v͞o cathegorias constat propterea/ q̄ non possint nisi a subiectis agnosci/ ωσ κατα Τιν͞ον

λεξίσαι. Quis em̄ q̄d sit hō possit agnosce/
re/nisi aliquē sibi holem ponat an̄ oculos r
q̄si subiectū homini? Ne autē progrediente
tractatu/in quo plurib⁹ exemplis opus est/
eadem ad docendū nomina repetantur: ac
sępe accidat: vt vel hortensij/vel alti⁹ homi
nis/vel superi⁹ animalis/ vel excelsius vsię
frequentata exempla in fastidiū reciderent:
alia his vocabula quibus ad disserendum
philosophi vterent̄ inflexit. Itaqꝫ horten/
sium/ ⁊ nucis arborem/et equum xanthum
et his similia. αἰσθητα/ ατομα/εναρίθμα/
καθεκαστα vocauit: αισθητα/ q̄ a tactu sen/
tiantur: ατομα/ q̄ diuidi ⁊ secari nequeāt.
Quis enim credat hortensium cedi posse
per partes? Quod si fiat/ hortensius iam
non erit: εναριθμα/ q̄ sint numeri vnius:
καθεκαστα/ q̄ singularia: Neqꝫ enim hęc in
vno quouis geminari possunt. Deinde al/
tiora: id est hominē/ equum/ leonem/arbo/
rem εἴδη vel ἰδεας ars dicit/ quasi partes
generis ⁊ rerum formas. Dehinc superiora:
id est animalia et virgulta/et gemmas et la
pides genera nūcupauit: ex quibus partes
vel formę nascuntur. Eadem tamen genera
species nominari possunt: q̄ habent excel/
sius aliquid: id est vsiam/ ex qua oriri vi/
deantur et nasci. Ipsam vero vsiam/supra
quā nihil est appellari voluerūt.

De rebus quas vnum nomen conplectitur vt equiuocū: ⁊ de earum speciebus: ⁊ quare de aliquibus nominum generibus aristoteles nihil tradiderit: Ca. ii.

His ita cōpositis/ea que mente con/
b cępta signari ⁊ demonstrari possunt
aggressurus aristoteles/ omisit illa
interim quę de v̄borū ratione tractant̄/ cū
in linguę vsu prouenerint: vt vno noīe res
multę et mult̄ nominib⁹ res vna nuncupe/
tur. His rebus quas vnū nomē complecti/
tur/duo vocabula ars dedit: vt ex his alia
homonyma/ alia synonyma vocaret. Ho/
monyma sunt/ cū res q̄dē plures cōmune
nomen accipiūt/interpretatione v̄o eiusdē
rei separātur: vt homo pictus et verus. In
hoc nāqꝫ vnū nomen est: verū si ad defini/
tionem vel ad interpretationē hominis re/
deas/ inueniunt̄ ista disparia. Cū em̄ dixe/
ris: verum hominē animal esse quod risum
capiat/et vim rationis admittat: cū de pi/
cto idem non possis dicere: necessario inue
niuntur esse disparia. Regulariter autem
accipere debemus: omne nomen licet pro/
prium/ quod possit esse cōmune cū cęteris/
homonymon vocari: vt cicero: nō vn⁹/ sed
plures. Sed si omisso nomine signis potius
demonstrare velis quis sit ille cicero/ quis
alius/ quis terti⁹: alia de alio signa narran/
da sunt: vt alium crassum dicas/aliū tenuē:
vel longus dicatur alius/ alter breuis/can/
dido colore quis/ alter nigro. Hęc igit̄ q̄m
inter se discrepant solo sociata noīe/homo/
nyma dicta sunt/vocabulo iuncta/rei inter/
pretatione discreta. Synonyma vero sunt
res quę et nomine et sui interptatione iun/
guntur: vt est animal: Id em̄ de homine et
equo/et de fera/ et de auibus dici potest.
Animal est quod cibum capiat/quod mor/
tale sit/quod sensu moueatur. Nunc ad eas
res quę singulę multis nominibus assigna/
ri solent veniam⁹: Qꝫ hanc partē aristo/
teles vt superi⁹ dictū est p̄termiserit: idcirco
q̄ de his quę significant̄/ nō de his q̄ signifi
cāt disserendū putauit. In his aūt nō rerū/
sed noīm vertitur quęstio. Hęc diuisa sunt B
siliter in partes duas: Et alia πολυόνυμα
alia ετερωνυμα sunt. Polyonyma sunt/
cum multa nomina vnam rem significant:
neqꝫ vlla differentię nominum redditur ra/
tio: vt ensis/mucro/gladius. Hęc enim cur
vnam rem tot significent/ nec discerni/ nec
definiri potest. Dehinc eteronyma a mul/
tis ęque noībus res singulas tenēt. Verū
in his habet rationem diuersitas noīm: ve/
lut est hō terrenus mortalis: hō ab huma/
nitate/terrenus a terra/in q̄ cuncta gignun
tur: mortalis a necessitate mort̄. Claret igi/
tur in his nominū originem queri/in supe/
rioribus rerū: Qobrem his omissis aristo/
teles superiorū maluit mouere tractatum.
Ergo ad homonyma redeam⁹: q̄ diuidun/ C
tur in duas partes. Aut em̄ fortuitu fiunt:
aut hominū voluntate nascunt̄. Fortuitu
fiunt em̄/ cū quodaꝫ casu simile quis alteri
nomen accipit. Voluntate/cuꝫ similitudo
nominis ex industria imponētis affigitur.
Horum autem quę industria/ vel volunta/
te nascuntur/ quattuor sunt genera εἰκὸν/
κατα αναλογίαν/ αφ ενος /προς εν vt ea/
dem latinus quoqꝫ sermo declaret. Simi/
litudo/proportio/ab vno/ad vnum. Simi/
litudo est: vt homo pictus et verus in sola
similitudine copulantur. Proportio est qd̄
κατα αναλογίαν greci vocant: vt quo pa/
cto principiū animalis cor dicim⁹: ita prin/
cipium aquę fontē dicam⁹: Proportio em̄
sui similitudo nominis videtur adiuncta.
Ab vno est cū dicimus a medicina medici/

nale ferramentũ/ medicinalis sciẽtia/ medi
cinalis vsus/ medicinale preceptũ/ab vno
in cuncta descendũt. Ad vnũ est: vt illa po/
tio salubris est: ille medicus salubris est: fer
Ar.† ꝯtinuata ramentum illud salubre. Hec enim † cuncta
vnum: id est salutem videtur attingere.

Cuiusdã questionis q̃ ab aliq̃b⁹ moueri posset/eliminatio: Ca. III.

Ed pleriq̃ mouere assolent questio/
s nem: de quibus magis aristoteles
voluit inchoare tractatum. Primo
de his que sunt: Secũdo de his que perci/
piunt: Tertio de his q̃ dicunt. Primo sunt
res omes q̃s natura peperit. Secũdo perci
piunt ea quorũ imagines in animo viden/
do formam⁹ et condim⁹. Tertio dicunt illa
quib⁹ ea q̃ sunt impssa animo efferunt. Id
nãq̃ qđ q̃s cõcipit animo/lingua psequen/
te declarat. Sed vt themistio nostre etatis
erudito philosopho placet: de his aristote/
les tractare incipit que percipiũtur / queq̃
ipse vocat greco nomine σημαίρομηρα si/
ue phantasias: id est imagines rerũ insiden
tes animo. Verũ cũ de percept⁹ pposuerit
disputare: et de his que sunt / et de his que
dicunt necessario locuturus est. Percepta
eñi ex his oriunt que sunt/q̃ videndo perci/
pim⁹: perceptorũ autẽ deerit demonstratio
nisi eorum que dicuntur auxilio fuerint de/
monstrata. Ergo q̃q̃ separatim postea ea
que sunt definiturus sit/mixtam tamen de
tribus disputationem debemus accipere.
Nam de perceptis qui loquitur/et originẽ
rerũ trahit/et presidia orationis implorat.
Superfluã igitur questionẽ mouet/qui di/
cit scrutari oportere/cur aristoteles in prin/
cipio sui homonyma lege vel dixerit vel de
texerit/si de his que pcipiunt fuerat tracta/
turus: cũ liqueat nõ posse dici aliq̃d/nisi qđ
pceptũ fuerit: nec pcipi aliq̃d posse/ nisi res
fuerit de qua imago intuendo capiat.

De paronymis siue denominatiuis: Ca. IIII.

Is igitur cognitis paronyma vi/
h deamus: que sunt in homonymorũ
et synonymoꝝ medio constituta: et
que nec paronyma dici possunt/nisi in se ha
buerint vtrorumq̃ contractum: id est nisi ⁊
nomen homonymoꝝ et negocium synony/
morum videantur habere cõmune: vt a sa/
pientia sapientez/vel medicum a medicina
dicamus: eadez in medico que in medicina
et actus similitudo videtur et nominis.
Paronymũ vnde dicat Propterea recte paronymũ dictum est/q̃
aliunde nomẽ acceperit. Verum ne eadem
videantur paronyma et homonyma / que Differũt paronyma ab homonymis
ab vno dicuntur: id est ab ομοσ hanc diffe
rentiam debemus agnoscere: q̃ ipsa paro/
nyma inter se quidem propter similitudi/
nem nominis homonyma sunt/illius tamẽ
nominis paronyma dicuntur vnde nomen
acceperint: Vtputa a sapiẽtia dicamus ho
minem sapientem: sapiens consiliuz: Inter
se hec homonyma sũt: ipsi⁹ ꝯo sapientie pa
ronyma. Obseruari tamen oportet/vt com
mutationem vltime syllabe habeant: neq̃
ita finiantur paronyma quemadmodũ de/
finiunt ea de quibus originẽ ducunt: vt me/
dicina ⁊ medic⁹: medicina alijs litteris clau
ditur / alys medicus. Hanc igitur differen/
tiã nisi paronyma habuerint: ⁊ nisi cum sy/
nonymis negocio/cum homonymis nomi/
ne fuerint copulata/homonyma potius q̃
paronyma nominantur: Vt si a malicia vi/
tiosum dicamus: negocio quidem cũ syno/
nymis conuenit/sed ab homonymis discre
pat nomine. Neq̃ enim vitiosus ⁊ malicia
similia sunt: q̃q̃ eodem intellectu senti/
antur. Q̃ si a malicia dicatur malus: recte
vtrumq̃ conuenit: in vltima vero syllaba
nõ mutantur hoc modo: Vt si dicam⁹ a sa/
pientia verba sapiẽtia. Hic cum nulla com/
mutata ẽ syllaba/paronymi exclusa ẽ nun/
cupatio. Vnde cõstat hec et his similia ho/
monymis potius debere coniungi. Scire Verba duplicia
etiam debem⁹: verba aut simplicia esse/aut
certe cõiuncta. Coniuncta sunt/equus cur/
rit: simplicia cũ hec separant et dicunt sin/
gula: vt equus/currit. Sz iam satis de his
que dicuntur dictum puto.

De diuisione eorum que sunt in substantiam ⁊ accidens: Ca. V.

Estat vt eorum que sũt/quo pacto A
r aristoteles tractauerit/enarremus.
Sunt igitur illa que aut percipim⁹
sensibus: aut mente et cogitatione colligi/
mus. Sensib⁹ tenemus que aut videndo/
aut cõtrectando/ aut audiendo/aut gustan
do/aut odorando cognoscimus. Mente/cũ
quis equum/aut hominem/aut quodlibet
animal viderit: q̃q̃ vnum corpus esse re/
spondeat /intelligit tamẽ multis partibus
esse concretum. Siquidem alia pars sit ca/
pitis/ alia pedum ceterorũq̃ membroꝝ: in
ipso capite ptes suas aures habeant: habe/
at pprĩã linguã: Ipse quoq̃ ptes singule/
multa in se habeant que diuidi et separa/
ri possint: vt caro sit aliud / aliud corium/
aliud vene/aliud nerui/aliud capilli. Ergo
hec mente vl intellectu colligimus/ ad que

B nostri sensus penetrare non possunt. Consideramus etiam illa et animi intentione cognoscimus: vel hominem/ vel aliud animal crescere/ senescere/ nunc stare/ nunc mouere gressus/ modo angi curis/ modo † securo corpe cōquiescere: sanitate alias frui/ alias dolorem perpeti: ex nigro album/ nigrum ex albo colore mutare: peritū ex imperito/ doctū ex indocto/ ex mansueto ferum/ ex feroci mansuetū. Cū igitur in his que sunt/ alia sensibus/ alia mentibus colligant: separare hec proprijs nominib⁹ homines eruditi maluerūt: et id qđ dignoscitur sensibus iam dici ουσιαν/ illud autem quod animi tractatu colligit/ ac sepe mutatur συμβαίβηκωσ/ id est accidens nominare voluerūt. Et quoniā in permanente vsia ea que accidunt inesse noscuntur: ipsā vsian υποκειμαιμον/ id est subiacēs et nō in subiecto appellari voluerunt: Illa vero que accidūt ευυποκείμαίμον/ id ē in sbiacenti dixerūt. Sine dubio tū illud oportet a nobis agnosci: vt sicut potiorem vsian accidentibus dicimus: sic potius ατομον vel καθερασΤον id est hunc hominem/ vel hunc leonem his que fuerint communia/ vel communi vocata animalium nomine/ iudicare.

Al. secura mente

De secundo antepredicamento: scilicet diuisione et modis essendi in: Ca. vi.

A Rursus ad ea que significant aristoteles regressus est/ quot modis ea q̄ sunt significari assolent monstraturus. Ex his igit que sunt: alia de subiecto significantur/ et in subiecto nō sunt: vt homo. De subiecto quidem significat/ aliquo homine: Neq; enim hō dici posset/ nisi eēt aliquis de quo diceretur. In subiecto aūt nullo est: cum ipse sit vsia/ quā superius diximus in nullo vnq̄ subiacenti esse: quippe cum sit ceteris ipsa subiecta. Alia vero nec in subiecto sūt/ nec de subiecto significantur: vt est cicero: Nec in subiecto ē/ qr vsia est: nec de subiecto aliquo significat: siquidem cum a se ortum vocabulū teneat/ neq; intelligi possit aliunde. Dicta sūt duo que ad vsian pertinent quo pacto significent: quorū superi⁹ κοινον/ id est cōmune: inferius καθεκαστον/ id est pro parte dicitur. Nūc ea que sunt ex accidentibus/ quo nā modo significent dicendū est. Sunt igitur ex his alia que et in subiecto sunt/ et significantur de subiecto: vt est scientia vel color: Sūt eīn in subiecto aliquo/ id est in animo vel corpore: neq; eīn sciētia potest esse nisi sit anima subiecta qua cōtineat: nec significari scientia posset nisi de subiecta grāmatica: vel nec color quisq; posset esse/ nisi in subiecto corpore: nec significari posset nisi de subiecto aliq̄ colore: Ita fit vt et in subiecto sint/ et de subiecto significentur. Alia vo sunt ex hisdē συμβαιβηκωτισ: id est accidentibus/ que in subiecto quidem sunt/ sed de subiecto minime significātur: vt est hec grammatica/ vel hic albus color. In subiecto quidem sunt/ animo vel corpore: de subiecto autē nō significātur: Neq; eīn his aliunde vocabulū pendet: s̃ suo et speciali noīe designant. In his quoq; accidēs superius/ cōmune noīamus: inferi⁹ vbi iā certa res est pro parte: hoc est καθεκαστον dicitur. Verū ne aliquid nō apertum preterire aristoteles existimaretur/ et oriundis questionibus occasionē daret: de eo qđ in subiecto est/ voluit tractare diligentius: ac definire quid esset accidens vt calumniantibus aditus clauderetur. B Definit ergo in subiecto esse quod in altero est aliquo: non vt pars sit quedam: neq; sine eo in quo est potest vnq̄ esse. Hec definitio addita propterea est: quia dici posset digitum vel pedem in subiecto esse/ id est in corpore: Hoc igitur exclusit cauta definitione: dicēdo id esse in subiecto quod eius pars non sit in quo est: Digitū aūt vel pedem partem esse corporis constat. Dehinc a calumniantibus dici posset: aquam vel vinū in quodā cado quasi in subiecto esse. Sed id oriri docta definitiōe nō sinit: addēs id esse in subiecto qđ sine subiecto esse nō possit: Vinū autem vel aquam sine cado in quo fuerint posse et alibi esse non potest dubitari. Interea hoc loco debemus aduertere q; arte definitio disponatur. Primū eīn hanc per immensum tendi oportet/ incipientē a genere: Dehinc paulatim per partes currendo peruenire debet ad id in quo solum est id quod definit. Ut hi qui signa formant: primū immensum subdeligunt lapidem: dehinc paulatim minuendo et abscindendo superflua ad formandos vultus et membra perueniunt. Sic definitio a genere incipiēs depulsa paulatim generalitate verborum/ ad proprium demōstrande rei cubile tendit accedere. C Sed ad propositum reuertamur: Tractatus eīn erat de his que sunt/ queadmodū significent: de quibus quoniā iā multa dicta sunt/ illud regulariter nobis tenendum est: omnia cathecasta/

In subiecto esse

vel enarithma vel atoma vel esthetą: id est hunc hominē/vel hunc equū/vel hanc arborem de subiecto significari non posse. Sin vero hęc eadē de accidentib⁹ fuerint: id est hic color/hęc disciplina: in subiecto esse posse. Quemadmodū em̄ superius demonstratū est: omne accidēs sine subiecto esse nō potest. Docti igitur sumus quo pacto/vel subiectū/vel in subiecto possumus agnoscere.

De tertio antepredicamēto/regula scilicet duplici: vbi incidētaliter quoqꝫ q̄d gen⁹/differentiaqꝫ et species sit declaratur: Ca. VII.

A Ehinc nos aristoteles docet et illa

D quę de subiecto significanꝶ/qua ratione cognoscam⁹. In his aūt speciale illud est: q̄ eadem in ipso subiecto inueniūtur/quę sunt in eo q̄d de subiecto significaꝶ: Ut em̄ animal de subiecto significatur: hoīe vel equo: sic et hō de subiecto aliq̄ homine significeꝶ necesse est: Cicero autē et homo est et animal. Quęcūqꝫ igiꝶ p̄dicari de animali possunt: eadē et de homine/et cicerone prędicanꝶ. Quapropter ea quę in eo q̄d de subiecto significatur inueniunꝶ: et in eo q̄d subiectū est necesse est inueniri. Ut si dicas: animal est q̄d cibum capiat/q̄d mortale sit/q̄d sensu moueatur: animal autem de subiecto significatur homine: eadē tamen ꝛ de homine dici necesse est quę de animali dicta sunt. Deinde quę de homine dicta fuerint: eadē et de socrate. Certū autē est socratē subiectū esse homini: hominē autē animali. Quicq̄d igiꝶ in his quę de subiecto significanꝶ dictum fuerit: idem ꝛ de his quę subiecta dicimus

Que de subiecto significāꝶ p̄dicabitur. Regulariter autē illa de subiecto significanꝶ/quę per seipsa cognosci nō possunt: vt animal intelligi nō potest nisi de subiecto homine: sic homo aduerti non potest nisi de subiecto aliquo homine di-

B noscatur. Nunc quoniam de cathegoriaꝝ omniū generibus et speciebus et differentia locuturus est: inspiciendum prius videtur/ quid sit genus / quid species/ quid

Genus q̄d sit differētia. Genus igitur est quod fm multa/et differentia quid sit specie ostenditur atqꝫ significatur: vt est vsia. Omne quidē vsian dicimus: sed hoc commune nomen specie separatur: cū dicim⁹ animal vel lapidem. Ita fit vt vno quasi cōiuncta voca-

Differentia quid sit bulo specie separenꝶ. Differentia vero est quę fm multa et differētia: nō quid sit/sed quale sit specie p̄dicaꝶ: vt est aīal gressutū volatile/aquatile/bipes/q̄drupes. Genuꝶ ergo ꝛ differētia specie significanꝶ: ꝭ gen⁹ q̄d sit/differētia autē qualis sit specie possunt agnosci. Species autē est quā quidā

et formam vocant: quę fm multa et differentia quid sit numero prędicaꝶ atqꝫ cognoscitur: vt est homo: Hoc nomē homines cunctos complectitur: ꝛ videtur id facere quod species dum de aliquo homine prędicatur qui numerum in seipso contineat: id est hic primus/ille secūdus/ ille tertius. Ut tamē hec tria vno exemplo monstremus. Gen⁹ est/animal: differentia / bipes/q̄drupes: species/homo/equus. Sed vt genus nullū est q̄d nō habeat differentiam: sic nec differentiā intelligere debem⁹ quę species nō habebit: vt nigrū ꝛ album non habent differentiam/ ꝓpterea q̄ ex se species nō emittunt. Quę em̄ alia species inueniri potest albi vel nigri? Quoniam igitur quid sit genus/quid differentia/q̄d species separatū est/ad aristotelis iā dicta

veniam⁹. Hoc em̄ docēte cognouim⁹: Eorum generū q̄ inter se diuisa sūt: nec differentias easdem posse esse /nec specieſ. Alia em̄ ꝛ species ꝛ differentia est dū querīꝶ q̄d sit/alia dū quale sit/alia dū quantū sit: vt si velis animalis dicere differentiā ꝛ dicas volatile/bipes/gressutū: si velis speciē/dicas hominē vel auē vel equū. Nunq̄d nā et de disciplina eadē differētia vel species dici potest: ꝓpterea q̄ genera diuersa sūt animal et disciplina? Animal em̄ cathegoria est vsię: disciplina cathegoria q̄litatis. Deniqꝫ illa genera q̄ alterna sibi societate επαλληλα/coniuncta sunt: easdē differentias et easdē species habēt: vt est vsia/huius species est animal. Sed idē animal genus est ceteris: ideoqꝫ et species et gen⁹ dicitur. Quoniā hęc igitur duo genera inuicem se tenēt / q̄ aristoteles quoqꝫ επαλληλα nominauit easdem differentias habent: vt si dicas vsian esse animal mortale

bipes / risus capax: eadem et de † animali potes dicere: homo ē animal mortale/bipes/risus capax. Certū est q̄ inuicē sibi cōiunctis generibus easdem et differentias et species inueniri: In diuersis autē generibus hoc ꝓuenire nō posse. Al. †homine

De predicamentis in generali: Ca. VIII.

Ursus aristoteles ad

r ea quę dicūtur reuertitur: q̄ꝙ superius diximus/alterum sine altero tractari nō posse. Nam et qui dicit aliquid/de eo dicit quod est: ꝛ id quod est nō B

potest ab altero intelligi / nisi dicat. Eorū ꝙ quę nulla sui copulatiōe dicunt/qđcūqꝫ singulare dictum fuerit: aut vsian significat/aut quantitatem/aut qualitatem/aut adaliquid/aut iacere/ aut facere/aut pati/ aut vbi/aut quando/aut habere. Hę sunt cathegorię decem: quarū prima vsia est: scilicet quę nouem ceteras sustinet. Reliquę vero nouē συμβαίβηκωτα/id est accidentia sunt. Ex qb⁹ nouē sunt alia in ipsa vsia:alia extra vsian:alia et intra et extra. Qualitas/quātitas/et iacere in ipsa vsia sunt: Mox enim vt vsian vel hominem/ vel equum dixerimus: aduertam⁹ necesse est bipedalē/quadrupedalem:aut album/ aut nigrum:aut stantem/aut iacentē. Hęc in ipsa vsia sunt: et sine hac ipsa esse non possunt. Alia sunt extra vsian: vbi/quando habere: et locus ad vsian non pertinet/et tempus/et vestiri et armari/sed ab vsia separata sunt. Alia sunt communia: id est/et intra et extra vsian: adaliquid/ et facere et pati. Ad aliquid/ vt magis et minus: Utraqꝫ enim dici non possunt nisi cōiuncto altero quo magis sit vel minus Propterea ergo vnum in se habet/ aliud extra se. Item facere extra est et intra: vt cędere quisqꝫ non potest dici/nisi alterum cędat: vel legere nisi ipse legens aliud sit aliud qđ legit: Ita ergo et in vsia hęc est ⁊ extra vsian. Pati similiter: cędi enim vel vri nullus potest/nisi ab altero patiatur. Propterea hęc quoqꝫ et in vsia est/⁊ extra

B vsian. Hęc igitur cum singularia sūt nihil affirmant: copulata vero faciunt ex se aliquem sermonem: vel προσΤακΤικον / vel ευκΤικον / vel ερώΤημαΤικον / vel κλητικον. Ut hęc quoqꝫ latino ore mōstremus: vel imperatiuū: vel optatiuū: vel interrogatiuum: vel vocatiuum. Hęc quoqꝫ sermonis quasi quattuor genera suspensa sunt atqꝫ simplicia interim: ideoqꝫ semiplena. Neqꝫ enim iam intelligit vel quid imperatiuum sit/vel quid optatiuum/vel quid interrogatiuum/vel quid vocatiuū/ nisi accesserit genus αποφαντικον: id est pronunciatiuum quod habeat in se quandam cōfirmandi sententiam: quę aliquid/ aut addat/ aut demat: quod aristoteles καταφασιν et αποφασιν dixit: vt est cęlum hoc volubile est: cęlum hoc non est volubile. Ipsum deniqꝫ pronunciatiuum quod diximus apophanticon: aut falsum est/aut verū. Quobrem omissis illis quattuor quę magis ad grammaticos vel oratores pertinent: huius apophantici/quod ad philosophos pertinet / aristoteles habuit mentionem.

De vsia siue substantia: Ca. IX.

A c Expositis igitur omnib⁹ quę disputaturis necessaria videbantur singulas cathegorias oportuit definiri. Sed vsia quoniam ſm artem definiri nō poterat: quę pręcipit /vt definitio quo possit tendi latius/ a genere sumat exordium: ipsa autem vsia genus non habet: cum omnia ipsa sustineat: per partes eam voluit definire: vt quid sit non solum eius definitione / verum partium quoqꝫ cognitione noscatur. Est igitur vsia proprie et principaliter dicta: quę neqꝫ in subiecto est: neqꝫ de subiecto significatur: vt est hic homo/vel hic equus. Secundę dicuntur vsię genus et species: id est animal et homo, Has ergo secundas substantias nominari dicit: propterea / ꝙ illa sit potior quę neqꝫ in subiecto est: neqꝫ de subiecto pręadicatur. Secundę autem substantię: idcirco dictę sunt genus et species / ꝙ solę indicent primam: Ut si quis nolit vel nesciat dicere socratem: dicat animal vel hominem: id est genus vel speciem: his vero dictis quid sit socrates agnoscitur. Aliud autē si dicat/ vel currit/ vel ambulat/nihil possit agnosci. Manifestum est autem ea quę de subiecto significātur/cum his quę subiectum sunt et nomen et rationem nominis habere communem: vt homo et de subiecto aliquo significatur homine: sed non solum nomen/verumetiam rationem eandem in subiecto inuenies/ quę in eo quod de subiecto significatur poteris inuenire. Ipsarum deinde secundarum vsiarum potior est species genere: Magis enī proxima est species primę vsię ꝙ̄ genus. Si enim quis velit ostendere quid si prima vsia/facilius monstrabit si dixerit speciem ꝙ̄ si dixerit genus. Ut si quis socratem volens dicere omisso eius nomine: magis eum significet si hominem dixerit/ ꝙ̄ si animal. Animal enī et equum ⁊ aquilam possumus agnoscere. Deinde vt primę substantię subiectę sunt omnib⁹ et his omnia sustinent: ita etiam species generi atqꝫ ideo magis vsia ista/ꝙ̄ cętera. Uidendum est etiam ne quam speciem solam putamus/eadem sit et gen⁹: vt si quis animal dixerit/dixit et genus. Deinde si dicat hominem/ equum/piscem/auem: pronunciemus omia solas species esse. Cum enī sunt

Usia quid sit

Secunde vsie que dicantur

Cathegorie Aristotelis

homo et equus/species manifestę sunt:pi/
scis autem et auis/genera et species: Non
enim vna forma est auium et pisciū: pro/
pterea ergo ⁊ species ⁊ genera nominantᷣ.
Illę autem quę solum species sunt: sicuti
est hō/equus/aquila/ taurus/ ęqua virtu/
te vsię sunt. Ut enim homo vsia est: sic et
Al.† vsia est equus/et aquila/et taurus †in suo genere.
B Decursis igitur partib⁹ per quas vsia de/
finita est:⁊ alio modo voluit eam definire
si ostenderet ea quę necesse est in ea natu/
raliter inueniri. Ea enim quę insunt cuiqꝫ/
aut in solo / et in omni: aut in solo/et non
in omni:aut in omni/et nō in solo: aut nec
in solo/nec in omī. Hęc gręci vocāt: εν μο/
νο καί εν παντί: εν μονο καί ουκ εν παν/
τί: εν παντί και οὐκ εν μονο: και ουκ εν μο
νο οὐκ εν παντί. Ut si hōiem definire vo/
lens/dicat risus capacē esse: hoc et in solo
est/et in omni. Solus nāqꝫ hō ridet: ⁊ cun
ctis ridere naturale est. Secundo: In solo
et non in omni: vt hominem definiens/ca
pacē disciplinę dicat esse: hoc in solo qui/
dem homine inueniri potest/nō tñ in omī:
neqꝫ eñ oēs disciplinas aliquas didice/
runt. Tertio: In omī/et nō in solo: vt si q̄s
hominē definiēs/dicat id hominē esse qđ
ambulat/⁊ qđ cibū capit: hoc in omni qui/
dem est hoīe/nō tamē in solo: Nā et pecu/
des cibū capiunt: ⁊ ferę currunt. Quarto:
Nec in solo/nec in omni: vt si quis in ho/
minis definitiōe id esse hominē dicat/ qđ
album est:nec in solo/nec in omī est: Neqꝫ
enim aut homo solus candidus inuenitᷣ/ ⁊
non bos /aut equus/ aut omnis hō albus
est. Duo ḡ sunt q̄ ad inuestigandū aliquā
viam mōstrant: ⁊ duo quę certum aliquid
significare nō possunt: Id quod est/nec in
solo/nec in omī nihil ex hoc possunt agno/
scere: siquidē cū generale ē. Alterū in omī/
nō in solo/ nō habet differētiā: ꝓptereaqꝫ
similiter respuendum est. Duo sunt reli/
qua quę certis signis id in q̄ fuerint/pote/
runt demōstrare: id est in solo/ et in omni.
Dubitari eñ nō potest: quin cū inueneris/
pronūcies q̄d sit id in quo inesse cognosci/
tur. Alterum est in solo/ non in omni: non
quidem virtutis eiusdem/verumtamē qđ
ad definiendam rem necessario quęrendū
C sit/si primum non potuerit inueniri. Nūc
igitur vt designet vsiam/ab omni/non so/
lo argumentari incipit: cum demonstrat
esse secundas vsias: q̄s idcirco secūdas di/
Quare dican cit esse: q: id in his inueniri poterit/ qđ in
tur vsię secūdę primis. Deniqꝫ dicit cōmune hoc esse cuiuſ

bet vsię/ vt in subiecto non sit. Cū igitᷣ nec
gen⁹ nec species in subiecto inueniuntᷣ: ma
nifestū est hec secūdas vsias debere nomi/
nari. Deinde hinc quoqꝫ ostendit genus
et speciē secūdas vsias esse: q̄ oīa quę sūt
in subiecto/ cū his q̄ sibi subiecta sunt in/
terdum solum nomen/nō tamen et ratio/
nem possunt habere cōmunē. Genus au/
tem et species cū subiectis/id est cum ali/
quo homine certā ⁊ rationis habent et no
minis societatem. Monstratis ergo secun
dis vsijs/id est genere et specie/differētia
sola restabat: quę consideranti diligētius
quasi accidens esse videtᷣ. Siquidē bipes
vel mortale/ vł rationale cū animal dicitᷣ:
non quid sit/sed quale sit potius demon/
stratur: ideoqꝫ videtur vim tenere qualita
tis. Uerum quādo a genere prima oritur
differentia/⁊ sic sequitᷣ species: in acciden/
tibus non debet numerari. Atqꝫ ideo ari/
stoteles eam significatiōe quidē mixtam
dixit: virtute autē inter vsias habendam
decreuit. Eadem eñ in hac inueniri pro/
nunciat quę et in cęteris substantijs repe/
riuntur: id est cū subiecto posse/et nomen/
et rationē habere consimilē. Cū eñ gressi/
tum hominē dicimus: in subiecto idem et
vocabulum et eius rationē eandem possu
mus inuenire. Socrates eñ et homo est ⁊
gressutus. Similiter sequitur cętera argu/
mentando † varie ita demonstrans: quę/ Al.† variata
dam inesse vsię quę sola ⁊ omnis habeat:
quędam quę sola et non omnis: quędam
quę omnis et nō sola: quędā nec sola nec
omnis. Quę quoniā in aristotele ipso ma
nifesta sunt: superfluum visum est aperire:
Maxime cū hic sermo non transferre om/
nia quę a philosopho sunt scripta decreue
rit/sed ea planius enarrare quę rudib⁹ vi/
debantur obscura.

De quantitate: Ca. x.

A
Escripta igitᷣ vsia/ quoniā definiri
D nō potuit ꝓpter eas causas quas
superius memoraui /accidentium
definitionem necessarius ordo poscebat.
Quorum primum est/quantum: nec sine
causa: Nam cum aliquid viderimus/id ne
cesse est quantū sit ęstimare. Quātum vo
sit inueniri non potest/nisi fuerit adhibita
mensura collectum. Si ergo omissa latitu/ Gramme
dine solam quis longitudinem voluerit quid sit
emetiri: longitudo sine latitudine mensu/
rę subiecta γραμμη dicitur. Nō q̄ sit lon
gitudo aliqua quę careat latitudine: s̄ q̄
solā quis metiēs longitudinē γραμμην

metiri dicitur. Emensa vero cum longitu-
dine latitudo / dicitur επιφανεία. Si autē
et altitudo fuerit mensurę sociata / corpus
cuncta perficiunt. Quod tamen nō ita acci
pimus quemadmodum solemus accipere
naturale: ne ad vsiam reuerti videamur.
Deinde metimur et locum in quo aliquid
constitutū est: tempus quoqꝫ mēsurę subij-
citur: Nam cum mouetur aliquid / ipso mo-
tu necesse est et temporis habere mensurā:
Cum dicimus primo vel secundo vel tertio
anno peruenit / vel mense vel die / vel hora
vel momento. Hoc modo igitur q̄ntum sit
B quidqꝫ colligitur. Ipsius autē quāti aliud
Coherentia que sint est coherens / aliud separatū. Coherens est
grāme / epiphania / corp⁹ / locus / ꝛ tempus.
In his enim singularū partium terminos
non potest habere mensura. Simul namqꝫ
vt grammen medio punctum figēs quasi
certum mensurę terminū dederis vtrarūqꝫ
partium / quę diuisa gramme factę sunt / fit
terminus ille cōmunis: vt incertum sit cui
parti affixus terminus videat̄: Adeo pars
vtraqꝫ sibi coheret atqꝫ coniuncta est. Epi-
phania quoqꝫ simili de causa connexa dici-
tur et coherens. Deniqꝫ si quis hāc diuide-
re voluerit in ei⁹ medio grammen imponat
necesse est: cū gramme hęc quę epiphaniaꝫ
diuidit ex hac duas partes fecerit ipsarum
duarum partium ipsa gramme termin⁹ in-
cipit esse communis: Sic enim sibi cōnexa
est vt non appareat cui terminus videatur.
infixus. Similiter corpus si quis secare vo
luerit / diuidendi corporis terminus gram-
me vel epiphania sit necesse est: Ipsa enim
pręcisio quā gramme facit cum epiphania /
necesse est in corpus descēdat: atqꝫ ideo in-
certum est siue gramme siue epiphania cui
parti terminū dederint: cum diuiso corpo-
re in vtraqꝫ parte epiphaniā necesse est in-
ueniri. Ideoqꝫ corpus coherens est: in quo
faciendaruꝫ duarum partium cōmunis est
terminus. Temporis quoqꝫ similis ratio ē:
cui diuidendo si velimus terminū dare / di-
camus / modo. Modo aūt inter pręteritū ꝛ
futurū tempus ita confusum est: vt incertū
sit quo debeat separari. Locus autem quo-
modo corpus quodcunqꝫ circumdat ꝛ cor-
poris partibus occupatur: ita cōmuni ter-
mino partitur / quemadmodū partitur cor-
pus: ac propterea cum necesse est coheren-
C tem vt cetera noiari. Separata ꝟo sunt nu-
Separata que sint merus et oratio. Quis enim non aduertat
propriis terminis vnū separatū esse a duo-
bus; duos a tribus? Et in oratione singulę

syllabę separatę sunt: Natura em̄ et nume-
ro segregantur: cum alteram breuē / alteraꝫ
longam / et vnā vel duas dicimus. Nimirū
apparet hęc quę diximus / et ad quantū per-
tinere / et separata oportere nominari. Hoꝝ
quantorū est et alia differētia: Nam ex his
alia sunt quoꝝ partes positionem habent
ex qua possit agnosci quę pars cuiqꝫ iunga
tur: Alia vero sunt quorū partes positionē
habere non possunt. Positionē autē dico:
cū videm⁹ cuiusqꝫ rei dexterā / leuā / superi- Differentie
ora / inferiora / ante / post / longe / iuxta. Sūt positionum
ergo quorū partes sibi manifesta positio-
ne iungūtur hęc: gramme / epiphania / cor- Partes posi-
pus / locus. Siue em̄ in gramme / siue in epi tionē habētes.
phania / siue in quolibet horum positis ter-
minis partes feceris: q̄q̄ sibi coherentes
videantur atqꝫ coniunctę / tamen aduerti
corporaliter licet / quę pars vbi sit / cui vici-
na sit / cuiqꝫ iungatur. Sunt vero quorum
partes positionē non habent hęc: tempus / Partes posi-
numerus / oratio. Vnū em̄ cū dicim⁹ / ipsuꝫ tionem nō ha-
numerū solum dicentes nō aliquid corpo- bentes
raliter numerātes / nō videm⁹ vel ei⁹ dextrā
vel sinistrā: Quippe cū in ꝟbo sit tm̄ in so-
no / ꝛ in nullo sit corpe: positionē suarū par-
tiū nō potest demonstrare: nisi forte ordinē
dixerimus / q̄ vnum sequuntur duo: Posi-
tio autem in his dumtaxat nō potest inue-
niri. Similiter et in tempore atqꝫ sermone:
maxime cū hęc mox videant̄ labi: cum dixe-
ris / et tempus currit: ꝛ sermo cū nondū di-
ctus fuerit nō est: et cum dictus fuerit non
apparet. Manifestū est igitur hęc tria posi
tionem diuersarū partium nō habere. Pro
prie igitur hęc sola quę dicta sunt quanta
nominantur: Si qua vero pręter hęc inue-
nire potuerint / debent ꝓ accidentibus po-
ni. Sunt aūt quędam quę accidentibus ip-
sis accidūt: vt si dicamus / multum album:
Propterea multum album dicitur: non q̄
ipsum albuꝫ sit immensum / sed q̄ epipha-
nia in quo album est / multa cernatur. Ma-
nifestum est igitur cum multū album dici-
mus / ex epiphanię quātitate album quod
illi accidit ęstimari. Similiter cum longos
actus dicimus: non q̄ actus immensi sint
longi dicunt̄ / sed ex temporis mensura quo
continent̄ actus / actuū quantitas ęstimat̄. D
Illud tamen speciale debemus agnoscere Quāto nihil
q̄nto cōtrariū nihil esse. Epiphanię em̄ / siue est contrariū
gramme: siue duobus cubitis / siue tribus
contrariū est nihil. Nisi forte errore quodā
multū et exiguum putemus esse contraria:
non aduertentes hęc in eorū numeruꝫ quę

adaliquid dicũtur debere transferri. Nihil
enim multum vel exiguũ dicitur/ nisi alteri
fuerit comparatũ. Cũ enim dicimus mon/
tem breuem/ grandiorẽ esse alterũ cui com/
paratus est/ indicamꝰ: Uel cũ dicimꝰ gran/
de mily granum/ comparatione sui generis
in quo breuius aliquid inuenitur/ illud esse
grandius monstramꝰ. Ac propterea mani/
festum est/ multũ et exiguum/ grande et bre
ue/ cum aliquo comparata sui vocabulũ re/
perire. Nec in hoc solo errat/ qui putat mul
tum et exiguum quanto debere coniungi:
verũetiã si existimet esse cõtraria: quod fie/
ri penitus nõ potest. Nam si hec quodã er/
rore decepti contraria dicimꝰ: fiet vt in vna
re/ vno atqꝫ eodem tempore cõtraria vide/
antur incidere. Una eñ res/ et maior a mi/
nore/ et breuis a maiore vno atqꝫ eodẽ tem
pore poterit nominari: Quod fieri nec reꝝ
natura patitur: nec ratio ipsa permittit. Ac
propterea eoꝝ repellenda sententia est/ qui
hec credũt esse cõtraria: Nõ magis in quan
E to cõtrarietas/ ꝙ in circulo videri põt. Ue/
teres eñ supra et infra ꝓpter celi terreqꝫ di
stantiã cõtraria sibi esse dixerũt/ vndiqꝫ ver
sum asserentes terrã subter esse/ celũ super.
Cõtemplantibus eñ nobis naturam rerũ:
terra que videt in medio vbiqꝫ subtus est:
Nam ⁊ antipodes nostri/ qui dicunt figere
aduersa vestigia/ celum sup se habent. Cla/
ret igitur semper terrã in inferioribus con/
stitutam. Deniqꝫ illa quoqꝫ a physicis iun/
gitur ratio: ꝙ propterea ex diuersitate loco/
rũ terra celo cõtraria est: id est illud super/
hec deorsum: ꝙ omnia que pondere grauia
sunt/ naturaliter feruntur ad terram: Ad ce/
lum ꝟo leuari necesse est/ que videntur esse
leuiora. Hinc igitur celum terrãqꝫ cõtraria
sibi esse dixerunt: ꝙ hanc deorsum illud ꝟo
superꝰ naturalis necessitas collocauit. Ex
hac igitur ratione videt contrarioꝝ omniũ
Cõtraria que dicantur definitio cõstituta. Dicunt eñ illa esse con/
traria/ que cũ sint ex vno eodemqꝫ genere:
multo tamẽ a se spacio separatur. Sed hec
Al. toicta qui asserũt/ habẽt aduertere adaliquid † di/
ctis potius debere cõiungi. Siquidẽ supra
dici non potest/ nisi et infra fuerit designa/
tum. Qꝫ si calumniari quibusdam libet/ su/
pra et infra cathegoria magis ꝙ/ vbi/ dicit
videri potest: Cũ eñ supra et infra dicimꝰ/
vbi aliquid geratur/ agnoscitur. Sꝫ hec vt
diximus garrientiũ sunt: Nos ꝟo in quan/
to admitti contrariuꝫ credere non debemꝰ.
Aduertere interea licet/ huius occasione
tractatus: aliud esse super et subter natura/
le: aliud ꝟo qꝺ circa nos. Naturale eñ non
potest immutari: nostrum aũt migratione
hominũ commutatur: Ut si qs cum in infe
rioribus fuerit/ ad superiora cõscendat: aut
e superioribꝰ velit ad inferiora descendere:
omnia illi que ante fuerãt/ commutantur:
cum descendenti inferiora que fuerant su/
periora cernantur. Illud quoqꝫ quanto in/
est in omi qdẽ/ nõ tamẽ in solo: non vt reci/
piat magis et minus/ quod grece dictuꝫ est
μαλλον και ηττον. Bipedale eñ cum dici/
mus/ non possumus aliud bipedale magis
vel minus dicere. Simili enim modo bipe/
dale secũdum est/ quẽadmodũ ⁊ primũ. Qꝫ
si aliud alio amplius fuerit: iam non bipe/
dalis/ sed alterius mensure suscipit nomẽ.
Nec numerus magis aut minus sustinet:
Siquidẽ tres magis aut minꝰ tribus nomi
nare/ dementia est. Et tempus nõ potest eẽ
in tempore magꝭ aut minus. Claret igitur
his expositis magis ⁊ minus in quanto in/
ueniri non posse. Propriuꝫ vero quanti/ et
quod in omni et in solo inuenit/ illud est: vt
omnia eius paria/ aut imparia dicãtur. Ut
numerus par ⁊ impar: non equalis nume/
rus/ si par est/ aut si impar inequalis dicat.
Similiterqꝫ eius omnia nõ equalia/ aut in
equalia/ sed paria aut imparia nuncupant.
Cetera vero que ad quantũ nõ ꝑtinent/ si/
milia sibi potius ꝙ equalia nominamus:
vt album albo simile aut non simile dica/
tur. Hoc enim verbum specialiter his que
in quanto sunt/ videtur infixum.

De cathegoria ad aliquid dicta:

Athegoriarum tertia est/ (Ca. XI. A
C que latine adaliquid/ grece προσ τι
censetur. Et quidem hanc tertiã nõ
ordo/ sed tractatus necessitas fecit: Nã post
quantũ quale sequebat: Uerum quoniam
in fine quanti quedam eiusdeꝫ generis ad
aliquid videbant posse transferri: hanc ca/
thegoriã que quarta fuerat necessario/ ter/
tiam voluit ordinare: vt discussis atqꝫ mon
stratis omnibus que cuiqꝫ cõuenirent/ fre/
quens orta confusio solueret. Incipit autẽ
nõ a definitionibus suis aristoteles/ sed ab
eorum terminis: qui ante se aliquid perpe/
ram definire voluerunt. Ita tamen hec de/
bemus audire quasi tractatui necessaria.
Astute eñ ⁊ dat illis auxiliũ philosophus/
et medelã male positis terminis querit: po
stea sue ꝑlatione sentẽtie oia ꝙ improprie
definita sunt repulsurus περι τοι προσ τι.
Adaliqd ergo cathegoriã vocamꝰ eam ꝙ id Adaliquid
qꝺ est dr ex altero: sine cuiꝰ societate esse nõ

poſſit : et cuiuſvis oīs ex alteriꝰ coniun/
ctione deſcēdit:vt duplū /ſimpli dr duplū:
maius/minoris dicit maiꝰ:ſimile/ſimili di/
citur ſimile . Claret igit adaliquid non ſua
vi/ſed alteriꝰ cōiunctione cōſiſtere. Eodem
modo accipienda ſunt cętera quę eiuſdē ca/
thegorię eſſe noſcunt: vt ē habitꝰ/ affectio/
diſciplina/ poſitio/ſenſus. Hęc ariſtoteles
εξιρ/Διαθεσίρ/επίσκημίρ/θεσίρ/αίσθησιρ
noiauit. Et hęc nāqꝫ pendent ex altero. Si/
qdē habitꝰ alicuiꝰ habitꝰ dr/ꝛ affectio alicuiꝰ
ad aliqd affectio:ꝛ ſciētia ꝛ poſitio ꝛ ſenſus
ſui ratiōe noſcunt. Nō nos autē pturbet/ꝙ
ꝗdā huiꝰ cathegorię eſſe nartant/ꝗ et q̄lita/
ti videnf eſſe cōiuncta. Habitus eīn et affe/
ctio /et ſcientia/ ꝛ cętera ꝗ cū his dicta ſunt/
q̄litati videnf maxime couenire. Sed diffe
rentiam debemꝰ aduertere/ꝗ hę duę cathe/
gorię:id eſt qualitas et adaliqd:ſiue προσ
Τι καί ποιοΤησ a ſe inuicē ſeparantur. Quo/
tiens eīn ſcientia cuiuſlibet rei/ꝗ ſit ſcibilis
ſcientia dr:ꝛ ſenſus rei eiꝰ quę ſit ſenſibilis/
ſenſus dr: tūc adaliqd debemꝰ accipere. At
cum ſciētia aut diſciplina/nō rei cuiuſlibet/
ſed hois dicit:qualitatē debemꝰ agnoſcere.
Hęc eſt interim differētia: licet ſi ꝓprie hāc
cathegoriā quę adaliqd dicit/ volumꝰ defi/
nire/vt a cęteris ſeparet:in oēs eīn videt
incurrere:alio modo eam definire debemꝰ:
ne ſemꝑ parū conſiderantibꝰ error oriatur.
B Tunc ergo ꝛ vere ꝛ ꝓprie adaliqd dicit/ cū
Ad aliquid quādo dicit ſub vno ortu atqꝫ occaſu et id quod iungi/
tur/et id cui iungitur/ inuenit. Utputa ſer/
uus et dñs/ vtrumqꝫ vel ſimul eſt/vel ſimul
nō eſt. Etenī cū dñm dixeris/neceſſario exi/
ſtet et ſeruus:cum vͦo dñm tuleris/ nec ſer/
uus apparet. Similiter duplū et ſimplum/
alterutrum ſe vel perimunt/vel oſtendunt:
Apparente eīn duplo/ naſcit ſimplū: duplo
pereūte/nec ſimplū poterit ꝑmanere. Simi
literqꝫ ſi ſimplū nō ſit / nec duplum eſt:at ſi
ſimplū fuerit/ꝛ duplū neceſſario apparebit.
Specialiter tñ ac regulariter/ vt hęc cathe/
goria manifeſtius dinoſcat/hęc via eſt qua
debemꝰ aduertere: nō recte dici adaliquid/
niſi cū καθεκασΤορ προσ καθεκασΤορ αρα/
φερεΤαι/ꝗ eſt ſingulare ad ſingulare refert.
Similiter cui dicimꝰ duplū : ſine dubio nō
generaliter/ſed ſpecialiter hoc dupluꝫ dici/
mus : et huiꝰ ſimpli duplū dicimꝰ. Ac pro/
pterea tunc vere adaliquid cathegoria eſt/
quotiens verbi gratia/ ſocratē chryſippo di
cimus eſſe vultu conſimilē. Cęterū ꝗ pacto
vel ꝗs vel cui ſit ſimilis / demōſtrabimus:
niſi et ꝗs ſimilis ſit/ et cui ſit ſimilis ꝑſona/
liter indicemꝰ: Sed ſunt ꝗdā ꝗ huic defini/
tioni velint mouere ſuperfluā queſtioneꝫ:
aſſerentes inueniri poſſe adaliqd dictū qͦd
ante ſit/et poſtea naſcat/qͦd de ipſo debeat
nuncupari: vt etiā videant hęc duo nec or/
tu/nec occaſu ſibi eſſe cōiuncta: Ac dant ex/
empla ſcibilis et ſciētię:aſſerentes añ ſcibi/
le fuiſſe/ꝛ poſt eiꝰ ſcientiā conſecutā. Uerbi
gratia:apud geometricos γραμμη/vel cir
culus fuit/ſed eorū ſcientia poſtea a ſapien
tibus cōprehenſa eſt: ꝓptereaqꝫ ante fuiſſe
ſcibile in quo poſſit ſcientia reperiri. Hoc ar
gumento igit mōſtrant multa eſſe huiꝰ ca/
thegorię/ꝗbꝰ non ꝛ ortus ꝛ occaſus videat
eſſe cōmunis. Et ſenſibilis eīn ſenſuſqꝫ exē/
plum ſimili ratione cōſtare cōtendunt : Si/
quidē ſenſibilia ante fuerint. Elementa eīn
quibꝰ omne corpus cōſtat/ ante fuerunt ꝗ̄
corpus ex his aliqͦd naſceret/in quo ſenſus
exiſteret. His igit argumentis oſtendūt de
finitionē cathegorię quę adaliqd dicit/ non
recte eſſe defixam. Hęc ſolent parū diligen/
ter naturā rerum intuentes aſtruere. Oīa C
eīn quę ſunt / aut naturali potentia dicunt
eſſe/aut opatiōe faciendi: † quę greci Διρα/ Al. ꝗues
μιρ καί ερεργειαρ vocāt. Quas ſi ꝗs ſepa/
rare voluerit / nec vlla ſocietate cōfundere/
intelliget adaliqd dictū non poſſe eſſe ſine
altero cuiꝰ eſſe dr. Scibili eīn γραμμη ſiue
circulo in ipſo ortu naturę ſcientia ſociata
eſt. Simul namqꝫ vt ſcibile eſſe cępit/habu
it ſcientiā ſui:ꝫ necdū ερεργεία: id eſt ope/
ratione monſtrata eſt. Non ergo tunc cępit
eſſe ſcientia eius/quando cępit operari: ſed
cū ipſo ſcibili orta eſt/ ꝛ operatio poſtea eſt
conſecuta . Diſcernere eīn nos oportet ope
rationis exordiū: Tūc eīn poſſumꝰ aduerte/
re ſcientiā cū ſcibili eſſe procreatā/operatio
nem vͦo eius apparuiſſe poſtea indagatiōe
prudentiū. Quibꝰ depulſis/optima defini
tio eſt adaliquid relatorū : ſemper ea ſimul
vel extingui/vel naſci. Illud ſane debemus
memoria continere/nō oīa adaliqd dicta
hiſdē caſibꝰ referri ad ea ꝗbꝰ iūgunt : ꝫ alia
genitiuo caſui/alia datiuo / pleraqꝫ ablati/
uo copulari. Et genitiuo quideꝫ: vt ſeruus
domini:duplū ſimpli. Datiuo:ſimile ſimi/
li:par pari. Ablatiuo vͦo:ſenſibile ſenſu ſen
ſibile: ſcibile ſcientia ſcibile:ꝛ cętera huiuſ/
modi/quę varijs caſibus alterius ſocietate
nectuntur. Ineſt autē huic cathegorię ꝛ ſo/
li et oīi: vt inter cōiuncta duo ꝗ ex ſe pen/
deant/ ſit alterna conuerſio/quę gręce dicit
αρΤισΤροφη. Ut dupluꝫ ſimpli dicit / ꝛ ſim
plum dupli: et ſeruus domini/et dominus
ſerui. Apparet ergo hęc copulata vicaria in
ſemet replicatione couerti: ſi tamē ſcienter

et prudenter ista fiat conuersio. Nam si imperite hec vocabula conuertantur/oritur magna cōfusio: Ut si qs imperite dixerit: auis pennaꝫ: stulta conuersio est: non enī penna omnis auis est. Si quidē sunt quedā pennę que nō sunt auiū: vt cicadarū/muscarū/ceterorūq₃ animaliuꝫ/que similiter natura
D formauit. Qz si quis: pennam pennati pennam dixerit/ quasi cōuersio recta est. Hoc loco libitum est/ q̄sdā tenebras q̄ emergere ex cathegoriarū similitudine assolēt aperire. Si quidē cū dicimus: pennā pennati: ꝛ caput capitati/videmur vsię partes in accidentib⁹ ponere: Penna enī sine dubio pars vsię est/vel caput/vel manus: quę si ad aliquid referantur/inter vsias/et adaliquid videbitur nulla esse discretio. Ut igitur amoueatur vniuersa confusio: aduertere nos oportet/quo pacto et vere et ꝓprie adaliquid definituꝫ sit. Ita enī eius definitio se habet vt dicatur adaliquid cuius id qđ est pendet ex altero: cuiq₃ necesse sit singulariter: id est καθεκαστον vicaria in semet mutatione conuerti. Hoc quis considerato reperiet/nec pennati pennā/nec capitati caput recte posse adaliquid nominari. Non enim vt pennati pennā dicimus: sic possumus dicere penne pennatū/vel capitis capitatum: Id namq₃ qui dixerit/irridebitur. Esse enī pēnato nō ex penna descēdit: neq₃ penna ex pennato constat. Similiterq₃ capitatum nō constat ex capite/neq₃ caput ex capitato videtur consistere. At qđ vere adaliquid dicitur/conuerti per vices potest: vt superius diximus: dn̄s serui dn̄s: ꝛ seruus dn̄i seruus: ꝛ rursus subtracto seruo/domin⁹ nō est: remoto dn̄o nec seruus apparet. Pennatū vero esse potest etiā pēna pereunte: ꝛ rursū pēna pereunte pennato pōt esse. Considerata ergo definitione hui⁹ cathegorię/poterit etiā ꝯfusiōis ex similitudine exorte discretio reperiri. Eodem pacto possum⁹ hāc cathegoriā ꝛ ab oppositorū similitudine separare. Nā et opposita q̄ αντικειμενα aristoteles vocat/q̄ndā hui⁹ cathegorię similitudinem reddūt. Si quidē calidum et frigidū videntur sibi oppositionis societate coniuncta: sed calidū non frigidi calidum/sed frigido oppositū dicim⁹: Et iustū nō iniusti iustū/sed iniusto contrarium no-
E minam⁹. Aristoteles quidē vt in principio hui⁹ cathegorię dixim⁹/multa exempla proponit/que ad hanc nō sub certa forma pertinere videantur: volens de cōsequentib⁹ reprehendere vitia ceterorū/q̄ hanc secus definire voluerūt. Deniq₃ et virtutē malicię ꝛ scientię ignorātiam quasi adaliqđ posuit: eaq₃ dixit posse recipere contrariū: Nō quo ita res postulet/sed vt indocte differentiuꝫ vitia posset ostendere. Hec nāq₃ vt superi⁹ explicauim⁹/ opposita poti⁹ q̄ adaliqđ dicta iudicāda sūt. Mihi xͦo/vt ꝛ ipsi aristoteli placet/mag⁹ et min⁹ hec cathegoria nō omnis q̄dē nec sola videtur posse suscipere. Simile enī cuilibet et magis simile/et min⁹ simile possum⁹ dicere. Sed hoc nō in omnibus vt dixi que sunt adaliqđ/poterit inueniri. Namq₃ nec magis pater/nec min⁹ pater potest dici: nec min⁹ filius/aut magis filius: nec minus duplū/aut magis duplum. Nō nos aūt fallat/vt putem⁹ adaliqđ esse quotiēs/xͦbi gratia/dicim⁹: cuius equus: vel cuius lignū: vel cuius fundus: Hec enī dn̄m/vel possidentis personā monstrantia nō adaliqđ dicta censenda sunt. De qua cathegoria quantū potuim⁹/explanauim⁹: licet tāta huic cū ceteris videatur esse pmixtio: vt ipse quoq₃ aristoteles huius discretionē haud facile reperierit: cuius etiā longa ac diuturna nō sit indecens retractatio.

De qualitate

Nunc de q̄litate tractemus: s̄m quā ea que sunt/qualia nuncupantur. **B**
Multi aūt querūt/ qđ sit qualitas: et quid quale: quoruꝫ facilis separatio est. Qualitatē namq₃ dicim⁹ dulcedinē/austeritatem/albedinem/nigredinē. Quale xͦo intelligitur/quotiens albū aliquid/vel dulce/vel austerū/ vel nigrū dicim⁹. Licet aristoteles indifferēter ꝓ qualitate/quale posuerit/et qualitateꝫ pro quali: propterea q₃ etiā nos eundem secuti similia senserimus. Hanc autē cathegoriā ꝓpterea ceteris difficiliorem volunt: q₂ facili⁹ q̄ cetere in omnes videtur incurrere. Utpura in vsia inuenitur/cū dicim⁹: hō grāmaticus. In quāto: alba vel nigra epiphania. In adaliqđ: prudens pater: optimus filius. In facere: dure saltat. In pati: fert fortiter vulnera. In loco: obscurus locus. In tēpore: calidus mensis/aut frigidus. In iacere: pronus aut supinus iacet. In habere: decenter armatus. Erit igitur non paruę prudentię/qualitatē cū ceteris pene cōfusam mentis viuacitate secernere. Hui⁹ sunt species numero quattuor: quas aristoteles ꝓ generib⁹ posuit. s. Species qualitatis
propterea q₂ et ipse singulę habent species suas. Id xͦo cū accidit/ subalterna nominantur/que greci υπαλληλα vocauerunt. Ergo primū gen⁹ est habitus et affectio: secundū/ potentia naturalis: tertiuꝫ/ passiuę qualitates siue passiones: quartum/ formę ac figurę. Hec aristoteles εξιν και διαθεσιν

dixit φυσίκην δυνάμιν παθητικάσ ποιότη
τασ καί πάθη/σχήματα καί μορφάσ. Ha
Habitus bitus affectio est animi lōgo tēpore perse
uerans: Ut est virtus et disciplina / quę
perseueratione sui et perpetuitate tempo
ris ęstimātur: nisi forte eas languor corpo
ris aliquis/et casu iniecta debilitas ampu
Affectio tauerit. Affectio vero est mutabilis men
tis impulsio: vel cupiditas leuis / quę bre
ui tempore deleatur. Habitus ergo et af
fectio videri potest: Ab hac nāq; incipit: et
si ipsa permanserit/habitus nascitur: Affe
ctio autē habitus videri non potest. Si eñ
ad habitū peruenerit: vocabulum propriū
non tenebit. Hoc loco non est incongruū /
quod sępe quęsitū est/breui tractatu dissol
uere ac docere/ quid virtutē disciplinamq;
Uirtus et di/sciplina diffe/runt discernat. Hoc profecto / q disciplina in ea
parte animę quę rationalis dicitur/tñmo
do versat: Uirtus vero omnes animę par
tes amplectitur: omnēq; animā suo impe
rio gubernat ac regit: vt et iracundiā do
met et cupiditates amoueat: quod discipli
B na facere haud q̄q; valet. Potentia natu
Potentia na/turalis ralis est/quotiens quis videt vel posse vel
non posse aliquid p naturā facere: vt ver
bi gratia: plerūq; visis corporibus puero
rū/et contēplatis artubus pnunciam⁹ ali
quid de futuro: eosq; dicimus vel pugilla
tores fore vel cursores: non q iam hac ar
te vel studio teneant/sed q videantur po
sitione corporis hęc facilius impleturi. Si
militer salubres vel imbecilles dicimus / q
aut facile aut nō facile recipiant ęgritudi
nem. Eodē modo nāq; et in his potētia na
turalis aduertitur / quę eos facit vel lāguo
ri crebrius subiacere/ vel retinere perennē
sospitatē. Durum quoq; et molle cū dici
tur/ostendit potentiā naturalē. Durum si
quidē est/qd firmitate naturę corruptionē
sui nō facile admittat. Molle vero/in quo
Al. t laxior est natura luxuriosior/nec ad contraria re
pellenda sufficiens. Tertiū genus qualita
tis siue species / passiuę qualitates et passi
Passiue qua/litates ones / quę sūt hmōi: austeritas/colorario/
Al. tcalli/dano et frigidatio: Sic eñ θερμότητα et ψυχρό
τητα placet dicere: et albedo et nigredo:
Quę nō idcirco passiuę qualitates dicun
tur/q patiant aliquid: sed q faciunt passi
onē. Mel nāq; vt dulce sit: non a dulcedi
ne aliquid passum est/ sed dulcē gustanti
bus efficit passionē. Passiuę autē qualita

tes rectius dicūtur/ albedo et nigredo/et ho
rum media: id est rubor et pallor: Hęc eñ
nō nisi animę vel corporis passione nascū
tur. Ut eñ nigrescat aliquis/ corporis pas
sio ē: vt pallescat vł rubescat/animę: Quę
cum turpitudinis verecundiā ferre nequi
uerit: quasi ad obtentū sui/sanguinis copi
am in exteriores corporis partes fundit:
eoq; fit vt pudore nimio rubescamus. Pal
lor quoq; simili alę passione consistit: cū p
culsa metu nimio ad cordis vlteriora con
fugit: eamq; sanguis insequit/adeo vt de
sertū sanguine quod est in conspectu / cor
pus albescat. Hęc animę passio ita a philo
sophis vera esse firmatur/vt etiā si pallor
vł rubor in corpore iugiter pseueret/ simili
passione asserant euenisse. Hę igitur qua
litates si in corpore pseuerēt/ quia sm eas
quales dicimur: ipsę q; qualitates passiuę
censentur. Sin vero ad breue tempus ex
titerint/ita vt cito discedāt: passiones eas
potius nominamus. Nō eñ quis si ad tē
pus iratus ē/aut erubuit/aut incaluit/aut
refriguit/ mox ad statum naturę iterū re
diturus: rubicundus / vel iracūdus/ vel ca
lidus vel frigidus appellari potest/si ad tē
pus aliquid passus est. Erit ergo inter pas
siuas qualitates et passiones ista discretio:
q passiones ad tempus exortę facile com
mutantur: passiuę vero q̄litates sm quas
quales dicimur/perpetuo pseuerāt. Quar/ C
tam nunc qualitatis speciē retractemus:
in qua sunt formę et figurę: Sed figurę in Differūt for/ma et figura
animalibus/formę animalib⁹ tribuuntur.
Figuras eñ tunc designamus / cū vel tri
gonum vel tetragonū/vel conū/ vel cylin
drum vel sphęram dicimus. Formas autē
cū formosos asserimus aliquos vel defor
mes. In eodē qualitatis genere sunt cur
uitas et rectitudo. Audemus eñ εὐθύτητα
καί καμπυλότητα hoc pacto conuertere.
Ab his namq; rectum vel curuū quippiā
dicitur: Lenitudo quoq; et asperitas / et ra
ritas ac densitas: e quibus rarū/densū/le
ne et asperū designamus/ qualitatū qui
dem numero sociantur/ sed habent alterā
interpretationē sui. Siquidē densum coar Densum
tationē nimiā coniunctarū partium vide
tur ostēdere: Rarū contra/in quo interual Rarum
lis frequentibus latior partiū videtur esse
coniunctio: Quin etiam lene illud proprie Lene
videtur ostendere: in qua positio partium

ita apte pariliterq͂ digesta ē/ vt nulla ea-
rū mensurę alterius emineret. Cōtra aspe- Asperum
rum discrepantia coniunctarū partiuꝫ fa-
cit: Asperitatem nāq͂ non gignit nisi inę-
qualitas partiū/ vt sit longior vna/ altera
inferior. Ac propterea hęc quidam volunt
cathegorię alteri sociare/ quę apud grecos
κεισθαι/ apud nos iacere: siue vt augurius/
quem ego inter doctissimos habeo/ volu-
tuslitus dicitur. Claret eñ vnūquodq͂ ea-
rum partium quę corpus efficiunt/ positi-
one constare: Uerūtamen cū lene vel aspe-
rum/ vel densum vel rarū dicimus/ qualia
demōstramus: eaq͂ oīa quę de his supius
explicata sunt/ ad interpretationē non vo-
cabuli/ sed naturę videtur potius pertine-
re: Qua de causa cogit ratio/ vt hęc quoq͂
inter qualia numeremus. Ab his igitur
quas enumerauimus qualitatibus παρο-
νυμῶσ/ qualia nominātur: vt lene a leni-
tate/ a dēsitate densū/ cęteraq͂ his similia.
Sꝫ plerūq͂ accidit/ licet raro: vt qualia nō
παρονυμῶσ a sua qualitate descendant:
vt a virtute nō potest dici ꝟtuosus/ sed mo-
derator et industrius: Nec in greco quidē
απο της αρετης/ αρετοσ dicitur: sed σπου-
δαιοσ. Unde apparet qualia etiā negle-
cta plerūq͂ paronymorū deriuatione con-
D stare. Hęc hactenꝰ: Nūc qualitatis huius
ꝓpter quam diuersas species explanaui-
mus/ consequētias/ et ꝓprium videamus.
Qualitates re- Et primū quidē cōtrarietatē recipere q̄lita-
cipiunt cōtra- tes/ nulla dubitatio est. Quis eñ dubitat
rietatem saluti contrariū esse languorem/ iusticię in-
iusticiam/ calorem frigori/ malo bonū/ non
erudito litteris eruditū? Sed hoc nō in om
ni qualitate reperies: Nam pallido vel fu-
sco/ vel quadrato vel trigono/ nihil potest
esse contrariū. Non ergo erit incommodū
regulam quandā dare/ qua quę qualitates
contrarietatē non recipiant/ possit aduer-
Qualitates q̄ ti. Erit igitur notū doctis/ eas qualitates
nō suscipiunt quę cōtrarijs medię sunt/ et eas quę ex for-
cōtrarietatem mis figurisq͂ nascuntur/ contrarietatē pe-
nitus excusare. Cōtrarijs autē medias di-
xi: vt est fuscum et pallidū: Hęc eñ duo de
albedine nigredineq͂ nascūtur: ac sunt his
media: ipsa ꝟo albedo et nigredo sibi sunt
contraria: fusco autē pallidoq͂ contrarium
nihil ē. Claret ergo contrariorū media cō-
traria nō habere: Quin etiā qualitas quę
ex forma vel figura cōsistit/ contrarietatis

ignara est. Quid eñ quadrato vł trigono/
quid circulo vel cono vel cylindro contra-
rium quis opponat? Regulariter ergo te-
neamus contrarietatis receptricē qualita-
tem/ nec omnē posse esse/ nec solam. Nec il-
lud est omittendū: vt sciamus i contrarijs
qualitatū sub eadem cathegoria esse alte-
rum sub qua aliud inuenitur: vt iusticię in-
iusticia contraria est qualitas: iusticia ⁊ in-
iusticia: igitur qualitas est albedo: nigre-
dinem quoq͂ esse qualitatē necesse ē. Quo
fit/ vt regulariter contrarię qualitates ca-
thegoria semꝑ eadē vinciantur. Quęren-
tes interea quid sit ꝓpriū qualitatis: quo-
niam contrarietatē suscipere nec solius est
nec totiꝰ: aliud ꝑscrutemur: Uideo eñ ma- E
gis et minus/ hoc est/ μαλλον καὶ ηττον in
se recipere qualitatē: Namq͂ magis albū
vel magis nigrū/ vel magis musicū/ vł mi-
nus musicū possumꝰ dicere: Uerū id quo-
q͂ nec in omni qualitate/ nec in sola pote-
rit inueniri. Quis eñ prudentiā prudenti-
orem poterit dicere: vel albedinē clariorē/
vel doctrinaꝫ doctiorē: vel trigono magis
trigonū/ vel quadrato magis quadratuꝫ?
Si eñ trigonū fuerit/ magis esse q̄ꝫ trigo-
num non pōt: Aut si magis aut minus fu-
erit/ iam trigonū non erit. Separare tamē
placet ac discernere eas qualitates q̄ ma-
gis et minus recipiunt/ ab his quę hūc gra-
dum cōparationis recusent. Sit ergo hęc Qualitates
regula: qualitates ipsas magis et minꝰ nō nō suscipiūt
posse suscipere: Ea vero quę ex his fiūt cō- magis ⁊ mi-
parata/ vel magis recipere posse vel minꝰ: nus
Ut eloquentiam magis eloquentiam seu
minus nullus dicere potest: Eum vero qui
eloquens dicitur/ magis vel minus cęteris
eloquentē possumꝰ dicere. Claret ergo ma-
gis et minus in qualibus inueniri posse ⁊
nunq͂ꝫ posse in qualitates incidere. Figurę
q̄q͂ vt superius explicatū est/ nō admittūt
magis et minus: Siquidem circulo si ali-
quid addas vel minuas/ circuli iā vocabu-
lum non tenebit: ⁊ in alterius figurę nomē
migrabit. Manifeste igił designatū ē/ quę
qualitates huiusmodi gradus cōparatio-
nis accipiunt: et quę ab his videntur esse
alienę. Reliquū est vt qualitatis propriū/ F
quod apud grecos ē ιδιον/ inuestigemus:
Nāq͂ vsia habet hoc propriū/ vt singularis
atq͂ vna numero contraria in se suscipiat:
Suscipiat autē dixi/ nō habeat contraria.

Meminisse aūt nos oportet / q̄ vsq̄ cū de ea tractarem⁹/nihil esse dixim⁹ ɔ̄riū. Ergo vt eius ē ꝓpriū suscipe ɔ̄traria. i. sanitatē mō/ mō egritudinē: quanti vero. i. του ποσου / vt par imparve dicatur. του δε προς τι ad aliquid: vt sint αντιστροφον: hoc est vt in se conuertantur: ac sint sibi natura cōiuncta: Ita ⁊ q̄litatis hoc ꝓpriū est/ vt cuncta q̄lia silia aut dissilia noient: Et dulce eñ dulci/ ⁊ albo albū/ ⁊ stulto stultū/ ⁊ leni lene/ ⁊ calido calidū similia vel dissimilia ꝓprie nuncupātur. Aliter eñ si dicta fuerint / nuncupationē ꝓpriam nō habebūt. Ne aūt nonnulli in legēdo turbent / qd̄ ⁊ affectio ⁊ habitus ⁊ disciplina/ que in adaliqd dictis. i. εν προς τι posuit/ eidē qualitati quoq̄ ɔ̄nexe sunt: hāc discretionē dam⁹: vt tūc cathegorie ad aliqd socientur q̄ñ sunt genera: cū vero species/qualitati: Utputa si disciplinā dixeri / q̄ ē gen⁹ ceterarū/ ad aliqd referēdaē: Disciplina eñ disciplinabil' vl' discibilis rei disciplina dicit: Q̄ si musicā dixeri: musica discipline species est/ nō gen⁹: q̄litati necte̅da est: Neq̄ eñ musici musicam possumus dicere/ sed musici disciplinā. Similiter ⁊ affectio ⁊ habit⁹ s̄m genera ⁊ species/ nūc ad aliqd/ nūc q̄litati nectūtur: Siquidē si affectum vel habitum/ hoc est / διαθεσιν ⁊ εξιν generis dixeri. i. discipline / ad aliqd referūtur: Sin aūt affectū siue habitū speciei esse dixeris. i. musice vel grāmatice / qualitates debem⁹ agscere: Quis ipse q̄ aristoteles magn⁹ ingenio huic pene ɔ̄mixtioni ɔ̄cesserit ac dixerit: posse ɔ̄tingere / vt qd̄ q̄litati fuerit / idē referat adaliqd: nec eē iportunū / si vna res duarū cathegoriarū vocabulo ɔ̄du(cat.

De facere ⁊ pati: Ca. XIII.

Ista sūt aūt oia q̄ ad q̄ttuor cathegorias maximas atq̄ difficiles ptinebāt: Nūc ordo cōmonet vt post q̄litatē d̄ facere ⁊ pati tractat⁹ habeat. Que duo videnl ex q̄litatis fonte descēdere: Id nāq̄ qd̄ calidū facit / calidū sit necesse ē: Calidū vero quale esse cognoscim⁹. Silr qd̄ calidū sit / passione sui accipit q̄litatē. Et q̄ docet / cum docet doctor est / ⁊ discipulū facit: vterq̄ aūt siue doctor siue discipulus q̄lis ē: ⁊ cetera his silia ɔ̄siderata demōstrāt / recte has duas cathegorias ꝓposita q̄litate tractari: Hec duo aūt facere ⁊ pati mlti dixerūt: nō posse nisi his q̄ fuerit ɔ̄traria puenire. Id eñ quod dulce est / dulce non facit nisi id qd̄ dulce nō fuerit: Nā si id qd̄ patit dulce fuerit / per naturam sui / alterius dulcedinem quo recipiat nō habebit: Necesse est ergo dulce non esse id quod patitur / vt dulcedinē recipiat alienā: Ac ꝓpterea cum quod facit dulce ē / ⁊ quod patit dulce nō ē: necessario dicūtur videri ɔ̄traria. Nōnulli diuersa senserūt: asserētes non posse nisi in silibus inueniri / ⁊ sub eodē genere ɔ̄stitui: Nec posse aliqd pati vel facere / nisi sile faciat / aut a sili patiat: Dulce eñ ⁊ amarū / calidū ⁊ frigidū licet ɔ̄traria videant / tñ cum sub eodē sensu fuerint / silia esse confirmāt. Deniq̄ ab alienis penitusq̄ discreti patiēdi faciēdive rationē dicūt non posse ɔ̄sistere: Ut vbi gr̄a: qd̄ eñ faciet numer⁹ i amaro / vel qd̄ albedo pati possit a numero. Sꝫ hec sit ɔ̄flictio ceterorū: Nobis aūt regula illa sufficiat: vt sciam⁹ facere et pati genere esse coniūcta / q̄litate discreta. Eteñ calidū qd̄ frigido ꝓstat calorē sui / sub eodē genere est q̄ ē frigidū: sꝫ discrepat q̄litate q̄ calet: Et doct⁹ cū docet indoctū / sub eodē genere ē / sed q̄litatē discernit. Claret q̄ facere ⁊ pati genere esse silia / ɔ̄traria q̄litate. Sed hec duo vt supi⁹ dixim⁹ / adeo videnl q̄litati nō mō ordine / sꝫ etiā ratione ɔ̄iūgi: vt eadē recipiāt q̄ recipe dixim⁹ q̄litatē: Nāq̄ ⁊ ɔ̄trarietatē nō respuūt / quā q̄litas recipit: ⁊ magi ⁊ min⁹ admittūt / q̄rū q̄litatū tñ dixim⁹ recepticē. Harū vero cathegoriarū ꝓpriū / qd̄ est grece ιδιον q̄ñ ipse quoq̄ aristoteles omi(sit) / nec a nobis lector inquirat.

De iacere siue situ: Ca. XIIII.

Equitur vt de iacere dicamus / siue de situ / vt qdā putāt: Que cathegoria i adaliqd relatis / iā videt esse tractata. Siquidē quod iacet / positū iacet: Positū vero positionis est / ⁊ positio positi. Qua d̄ causa / vt ipse quoq̄ aristoteles quē sequimur fecit / ad alia transeamus.

De vbi ⁊ quando: Ca. XV.

Ubi ⁊ q̄ñ videnl loc⁹ esse ⁊ tp̄s cū nō sint: sꝫ sūt in loco ⁊ tpe: Ut / rome i senatu añ horā tertiā post mensem martiū. Hec vt dixim⁹ i loco sūt et i tpe: nō loc⁹ ⁊ tp̄s. Deniq̄ vt claras et nulli⁹ tractatus indigas has cathegorias aristoteles q̄ trāsgressus ē: qd̄ nos etiā faciem⁹. De tpe eñ ⁊ loco inter sūmos ph̄os vetus et magna questio ē / quibusdā volentib⁹ hec corpora esse: alijs vero sine corpibus estimari.

De habere: Ca.xvi.

On vno modo habere aliqd dici/
n mur. Quantū eīm tractando colli/
gim⁹/ sub hoc v̄bo octo sunt quasi
quedā species. Prima ē/quotiēs aīo habe/
mus aliqd: vt iusticiā/ castitatē/iniusticiā/
vel libidinē. Secūda/quotiēs i corpe habe/
re aliqd dicimur: vt albedinē vl̄ nigredinē/
varietatē/vl̄ cetera q̄ p qualitatē corpi insi
dunt. Tertia de quātitate descēdit/q̄tiens
quattuor vl̄ q̄nq3 pedū habere dicimur lō/
gitudinē. Quarta/cū nō i toto corpe/sed in
pte corpis aliqd habere firmamur: vt i digi
to annulū/ in pede calceos/ vl̄ cothurnos.
Quinta spēs est/cū nō i corpe/s̄ circa corp⁹
Al. tvestis habere aliqd dicimur: vt ē tvestimētū atq3
indumēta oīa. Sexta/quotiens ipsas ptes
corpis habere narramur: vt man⁹/ pedes/
caput/aut reliq̄ q̄ sūt in cōpagine mēbroꝝ.
Septim⁹ v̄o loc⁹ ē/quotiēs far vl̄ vinū vāl
aliqd habere dicit. Octau⁹ habēdi grad⁹ ē/
q̄ possessionē nostrā vl̄ dominiū videt ostē
dere: cū edes vel rus qs habere dicit/ vl̄ se/
pulchra maioꝝ. Hi sūt habēdi modi/ quos
designato numero comphēdim⁹: extra quē
si quis potuerit inuenire/desidie nře culpa
nō erit: cū pbs ipse liberū dimiserit arbitri/
um inq̄rentib⁹. Sane illud v̄bū multi do/
ctoꝝ respuūt/atq3 improprie pferri ꝯfirmāt:
cū mulier habere maritū dicit/vel vir vxo/
rē/vl̄ pater filiū/ vel fili⁹ genitorē: ppterea
q̄ asserūt nihil habere posse qd̄ habentē ha
beat: Sed rectius dici autumāt esse mulie/
ri virū/vl̄ vxorē viro esse: patrē filio esse/fa
mulis dn̄m. Siquidē hui⁹ verbi vim in hoc
Al. † confir/ mant esse †cōtendūt/ vt significare nō possit τ ha
bere aliquem τ haberi.

De postp̄dicamētis: Ca.xvii.

Andez quasi magni equoris freta
t transgressi/ cathegoriarū numerū
terminauim⁹/vt arbitror: nō insua/
sibiliter vl̄ insuauit doct/: satis v̄o clare no
lentib⁹ discere: Sed q̄dā restāt q̄ calcē libri
hui⁹ nos tāgere ꝯtradicūt: Nāq3 τ in cathe
gorijs singulis d̄ contrarietate tractatū ē:
cū que reciperet ꝯtrariū/ τ que respueret di
cerem⁹: Tamē quid sit ipsū ꝯtrariū/ nullus
adhuc tractatus ostendit: Et adhuc q̄dā v̄/
ba remanēt/quoꝝ vis ac pprietas debeat
explicari: Qua de causa ad oppositoꝝ tra
ctatum necessario transeamus.

De oppositis: Ca.xviii.

Oppositoꝝ spēs q̄ttuor sūt. Oppo/ A
o nit nāq3 aliud alteri: Primo/aut fi/
gura eius cathegorie q̄ ad aliqd di/
cit: Scd̄o/aut ꝯtrarioꝝ mō: Tertio/aut eorū
q̄ꝝ circa nos eē dicit vel habit⁹ vl̄ ꝑuatio:
habitū sane h̄ loco ex habēdo debem⁹ ac/
cipe: nō vt i supiorib⁹ definiuim⁹ eē habitū
affectionē animi q̄ndā sēpiternā. Quarto
mō/cū aut ꝯfirmam⁹ aliqd/aut negam⁹: vt
v̄bi cā/ ab his q̄ ad aliqd dicūt ponam⁹ ex/
emplū. Primū oppositū videt duplū sim/
plo/vel pater filio. Secundū v̄o ꝯtrarioꝝ
exemplū sit/malū bono. Tertiū eoꝝ q̄ q̄ p
habitū τ ꝑuationē dicunt: sic cecitas et vi/
sio. Quarto illoꝝ etiā in quibus est nega/
tio τ affirmatio: sic/currit/nō currit. Discre
tio v̄o contrarioꝝ/ et eoꝝ que ad aliquid
dicūtur/contemplātibus manifesta est: ad
aliquid eīm dicta de sibi oppositis nominā
tur: Simplū nāq3 oppositū dupli est: τ du/
plum oppositū simpli. Contraria v̄o id qd̄
dicūtur ex se habēt: neq3 alterius indigēt.
Quis eīm malū boni dixerit/ aut quis bo/
nū mali: Hec ē ergo harū duarū specierum
q̄ ex oppositis veniūt/dilucida et clara dis/
cretio. Ipsa v̄o contraria i tres species di/ Tres species contrarioꝝ
uidunt: Aut eīm mediata sunt: id ē habent
aliquid inter se medium: Aut sine medio:
Aut vt i q̄busdā reperit ratio: habent q̄dē
mediū/sed eius vocabulū non apparet/nisi
vtriusq3 oppositi negatione consistat. Me/
diata q̄ sunt hec/albū τ nigrū: inter que q̄si
nasci pōt pallidū vel fuscū/mediata hec op
posita dicta sunt. Que v̄o mediata sūt/nō
necesse est vnū de duob⁹ oppositis in corpe
repiri: Si eīm nigrū nō fuerit/pōt esse fuscū:
Aut si albū defuerit/pallidū poterit inue/
niri. At v̄o ex his oppositis q̄ mediata non
sunt/ vnū necesse ē accidere de duob⁹: vt ē
salus τ egritudo. Hoꝝ mediū nihil ē: ppter
ea/q̄ aut salutē necesse est/aut egritudinē
hūana corpa retinere. At illa quib⁹ ē quidē
medium/sed caret noīe: nisi huic oppositoꝝ
negatione formet: sunt hec/iustus et iniu/
stus: est aliquid in medio/sed nō habet no/
men: atq3 ideo vtriusq3 oppositi negatio eī
vocabulū creat/ vt nec iustū nec iniustū di/
camus id qd̄ ē mediū. Nūc ea opposita q̄ p B
habitū ꝑuationēq3 siūt/diligenti⁹ retracte/
mus: In his nāq3 obsuari oportet/vt sint
vtraq3 in eodē negocio: i eodē loco: i oppor
tuno tpe. In eodē negocio sunt/cecitas et

visio: in vidēdo em et in nō vidēdo ꝯsistūt. Hec ꝛ in eodē loco sūt: vtriq; nāq; ꝛ cecitati et visioni in ocul' locus ē. Maxime em in his opportunitas tpis querit: Nemo em recte calu' dicit nisi eo tpe q̄ capillos habere debuerit nō habebit. Nec sine dentib' quē νωδον greci vocant infantē quisq; poterit dicere eū cui dentes adhuc etas pua denegauit. Siqdē puatio / q̄ grece στέρησις dicit / hāc vim tenet / vt ostendat quēlibet habuisse aliquid p naturā / ꝛ nō habere. Inter hec meminisse nos ꝯuenit: aliud esse visionem et cecitatē: aliud habere visionē / et ea esse priuatū: ne si hec eadē esse iudicemus / ꝯfūdi ratio videat. Et si qs hoc dubiū putat aut parū certū: qd quāq; rē seqt aduertat. Etem si esset idē cecus ꝛ cecitas / ꝺ vno vtraq; dicerent. Dicimus aūt hoiem cecū: sed hō dici cecitas nō potest. Claret igitur aliud cecū esse / aliud cecitatē. Nec affirmatio ꝛ negatio idē est / q; sunt sub affirmatione negationeq; cadentia. Affirmatio em siue negatio est verbū ꝯfirmans aliqd / aut negans: Alia vero sunt que sub his inueniuntur / vt ē: socrates differit / socrates nō differit: Silr tamē oia sibi habent opposita. Aliquotiens autē mala malis opponuntur / q̄tiens cōtrario; media bona sunt: vt est indigentia ꝛ redundantia: que greci ἔνδειαν καὶ ὑπερβολὴν vocāt. His em duobus malis sibi oppositis / mediocritas media repitur. Hanc rationē peripatetici secuti / virtutes medias esse dixerūt: vt plus iusto πλεονεξίαν / minus iusto μειονεξίαν dicerent: Inter que mala / mediā iusticiā locauerūt. Similiter inter versutiā ꝛ hebetudinē / prudētiā posuerūt. Inter libidinē insensibilitatemq; / quam greci ἀναισθησίαν vocāt / tēperātia ꝯstituta ē. Inter timiditatem ꝛ audaciā fortitudo. Ita occultū q̄ddā gen' oppositorū reperit pscrutata ratio / vt iterdū mala mal' inueniant eē ꝯtraria. Sed aristoteles hau; q̄ttuor specie; q̄ ex opposit' veniūt / ppzietates ꝛ differētias lati' ꝛ multis modis explicauit: Nos aūt ꝛ gen' ꝛ species posuisse sufficiat / ne minutiorib' occupati / fastidiū necessarijs afferamus.

De priori: Ca. XIX.

Modi prioris

Quinq; modis aliud altero pus dicit: Quo; pmus est / cū dicim' aliquē tpe seniorē. Secūd' mod' est / i quo aliqd nascit ex pore / sed pore pereūte secūdum perit: secūdo pereūte pus incolume pseuerat: vt est vnū naturaliter pri' duobus: Ex eo em nascunt duo: sed sine vno duo esse nō possunt: sine duob' stat' vnius manet: Et duob' extātibus esse vnū necesse est: vno ꝺo' apparēte duos esse nulla necessitas cogit. Tertio mō ordo quidā prius alterū alteri facit: vt in disciplinis et artib' liberalibus inuenim': Nāq; i grāmatica pus ē singula; discere formas / et noia litterarū: dehinc syllabarū cōiūctiones cognoscere: tum ꝺbo; sumere notionē: Postremus nobis ē orationis vsus assumēd': ppt quē cūcta ei' q̄si ꝯcurrētia mēbra cognoscimus. Et i rhetorica poris loc' sibi collocat: Nā pus pemiū dicit / dehinc narratio / post depulsio: tūc ꝯfirmatio: postrem' epilogus ponit. His igit exēplis tertiū poris modū sufficiat demōstrasse. Quart' ꝺo modus ē nō mirū pbabil: ꝛ ab ipso aristotele improbat' exponit: vt cū fortuna meliores vt icla riores pores vulg' assolet dicere. Sed mea sētētia vis hui' poris explosa ē. Hi sūt q̄ttuor ei' qd pus dicit modi: Sz occultior q̄dā q̄nt' adiūgit: q̄tiens ex duob' q̄ in se inuicē ꝯuertunt / illō est pori' qd eē alterū facit: vt exēpli gfa: Si est hō / recte dicim' eū aial rationale / mortale / risus capax. Et si ꝺa ē hois ista definitio / eē hoiem verū ē. Ita vtrūq; i se ꝯuertit: Ꝺ est et hois verā eē definitionē / ꝛ definitiōis hoiem verū. Sz q̄m definitio vera esse nō poterat / nisi pri' natura hois appareret: idcirco ex his duob' q̄ i semet cōuerti dixim' / hō poris locū tenet: cui' extātia definitionis sue exprimit veritatē.

Al. tpereunte

Al. tecurtiores

De simul: Ca. XX.

Sequit vt ppzietatē ꝺbi quod simul eē quedā dicim' / exprimam'. Ratio em videt exigere / vt post poris tractatū de his disputetur / q̄ simul esse firmātur. Simul q̄ dicuntur tribus modis / cū q̄li bet simul existūt vno tpe vel apparēt: ita vt neutrū de duobus vel prius sit / vel alterū cōsequat / sed vtriusq; ort' videatur esse cōmunis: sicut calor ꝛ splēdor in sole. Secūd' locus ē eo; / q̄ naturalit sil sūt: nullū tn̄ eo; ꝯstat alteri: Ut ꝺbi gratia: si simplū ꝛ duplū ponamus / necesse ē simul esse naturaliter: sed neq; duplū facit vt simplū sit: neq; simplū efficit duplū. Hoc loco nos ꝯfundere nō oportet: ne q̄m cū de adaliqd dicit tractarem' / id esse adaliqd dixim' qd pen-

Modi simul

deret ex altero/videamur nūc ꝯ superi⁹ defi
nita tractare: Oīa nāq ad aliqd dicta/dici
ex altero/nō esse ex altero disputauim⁹:nec
vllus error ē/si quis ꝟboꝝ nostroꝝ pōdera
diligētius ꝑscrutet. Terti⁹ loc⁹ ē/quotiens
ex eodē genere manātia simul vidētur esse
natura/ ꝫ specie discernūtur: Neqꝫ ꝟo i eo
ꝙ dicunt ad aliqd/sibi ꝓstāt aliqd: vt ē aial:
idē gen⁹ ē/ꝫ species longe discreta. Nec ꝟo
aut aqtile quicꝫ pedestri tribuit vt sit/aut
volatile pedestri/aut oīno aliud alteri/ i eo
ꝙ ē/vllā substātiā subministrat:nullūqꝫ al/
teri aliud ꝓus ē/ sed simul oīa ab aīali.i.ab
vno genere orta nascuntur.

De motu: Ca.XXI.

A Omnis imutatio q̄ μεταβολη gre/
o ce est/fit tribus modis: Aut nō ex
subiecto in subiectū:vt ē ort⁹ vl̄ na
tiuitas:quam greci γενεσιν vocāt: Aut ex
subiecto in nō subiectū:vt ē interit⁹ vel cor/
ruptio:quā φθοραν greci dixerūt: Aut ex
subiecto in subiectū: vt ē mot⁹/q̄ grece κινη
Species motus σισ dr̄. Sꝫ ꝛ ipse mot⁹ tres spēs habet.i. in/
cremētū/ iminutionē/ cōmutationē q̄litatꝭ
siue loci. Hęc a grecꝭ αυξησισ/μειωσισ/ἀλ
λοίωσισ siue φθορα dicta sūt. Nāqꝫ cōmu/
tationē circa locū φθοραν dici voluert:quā
nos q̄ꝫ trāsgressionē maluim⁹ dicere/secuti
doctores. Uerū hūc ordinē quē nos i ꝓsenti
q̄si discrepātes ab eo libro q̄ cathegoriarū
dicit/diligēti examinatiōe digessim⁹. Ipse
qꝫ aristoteles i naturaliū librꝭ exposuit: In
cathegorijs aūt secut⁹ docēdi cōpēdiū/ spe/
ciē ꝓ genere.i.motū ꝓ imutatione nō dubi
tauit assumere:vt motui diceret q̄si generi
sex spēs eē sbiectas: γενεσιν/φθοραν/αὔξη
σιν μείωσιν/αλλοίωσιν ποιοτητασ/ κατα
τον τόπον μεταβολην. Hęc nos latino ser/
mone/ ortū diximꝰ/interitū/augmētū/im/
minutionē/cōmutationē q̄litatꝭ/trāsgressi/
onē loci. Hę sex spēs oīa se rōne discretę sūt:
Nisi forte cuiqꝫ parū docte itelligēti/q̄litatꝭ
cōmutatio.i.αλλοιωσισ etiā ceterꝭ existē/
tib⁹ fieri videat: vt cū nascit aliqd/aut inte
rit/aut crescit/aut minuit:tūc facta dicatur
etiā cōmutatio. Sꝫ id falsū rō docet: Nāqꝫ
crescūt aut minuūt: q̄ntitate imutāt/nō cō
mutāt q̄litate: Cōmutatio eñ ꝓprie ē q̄li/
tatꝭ. Meminisse aūt nos optet aliō eē imu/
Differunt imutatio et cōmutatio tationē/aliud cōmutationē: Nāqꝫ imuta/
tio gen⁹ ē/cōmutatio species subiecta mo/
tui:quā imutationis speciē dixim⁹. Deniqꝫ
vt hoꝝ sit manifesta discretio/ geometricū B
ponam⁹ exēplū. Si tetragonū mai⁹ qō in/
tra depictū ē currētib⁹ ꝑ mediū lineis i bre
uia tetragona partiaris:eiqꝫ post vnū bre/
ue tetragonū detrahas: minuisti tetrago/
nū mai⁹: At si detracti loco addas gnomo
nē q̄ hemicycli specie ponit: pl⁹ tetragono
maiori qꝫ detraxeras reddidisti: idqꝫ quan
titatis est nō q̄litatꝭ/et imutationi poti⁹ qꝫ
cōmutatiōi tribuit:eoqꝫ a se plurimū diffe/
rūt. Fit aūt differētia rerū oim trib⁹ modis: Differentia rerum fit tribus modis
Aut materia/aut ope/aut vtroqꝫ. Materia
si sint annuli siīes duo: vnusqꝫ sit aure⁹/alt
argēteus. Ope/si ex auro dissiīes annuli fa
bricētur. Utroqꝫ/si annul⁹ sit aure⁹ ꝛ stilus
argēte⁹. Claret igit has imutatiōis spēs nec
materia sibi/nec ope/nec vtroqꝫ coniungi.
Adeo aūt seiūctę sunt/ vt eaꝝ nōnullę etiā
sibi ꝯtrarie videātur. Quis eñ dubitet γε
νεσιν φθοραν id ē ortui interitū esse ꝯriū/
augmēto imutationē? Ipsa q̄ꝫ cōmutatio
siue q̄litatꝭ siue loci/ licet nō ex eodē spērū
numero/ tñ habēt qō sibi ꝯriū videat: Nā
cōmutatio q̄litatis ē/cū ex albo fit aliquid
nigrū/vl̄ albū de nigro/ q̄ sibi manifeste ꝯ/
ria sūt. Loci qꝫ cōmutatio quā trāsgressio/
nē dixim⁹/supioꝝ ꝛ iferioꝝ ꝯrietatē patit ꝛ
ꝓpterea eā quoqꝫ habere ꝯtraria apparet.

Cōclusio operis: Ca.XXII.

Ec sunt fili charissime/q̄ iugi labore
b assecuti/cū nob themistij nr̄a memo
ria egregij p̄bi magisteriū non dees/
set: ꝛ ad vtilitatē tuā de greco i latinū ꝯuer
timus.s.vt ex his quoqꝫ bonā frugē studij a
nobis ꝓfecti suscipias/ si te nō dissiīem nr̄i
aliaꝝ rerū q̄ lubricę atqꝫ inanes sunt/ cupi/
ditas retētauerit. Nihil nāqꝫ omisimus in
hoc libro quod posset aut delectare iā do/
ctos/aut indoctos manifestius erudire.

Scti augꝭ hipponēsis epi/cathegoriaꝝ ari
stotelis e greco i latinū trāslatio/ explicit.

Capl'oꝝ i ꝓncipia dialectice/ scti augustini recollecta annotatio.

Diui aurelij augustini hipponẽsis epi. pncipia dialectice incipiũt.

De simplicibus verbis: Ca.i.

Jalectica ẽ

d bñ disputãdi scientia. Disputamus aũt ꝟbis. Uerba igiť/ aut sunt simplicia/ aut ꝯiũcta. Simplicia sunt quę vnũ quiddã significãt: vt cũ dicimus/ homo/ equus: disputat/ currit. Nec mireris quid disputat: Quis ex duob⁹ compositum sit/ tamen inter simplicia numeratũ ẽ: Nam res definitione illustratur. Dictũ est autẽ id esse simplex/ quod vnuz quiddã significat. Itaqꝫ hoc includimus hac definitione/ quod nõ includimus cũ dicimus/ loquor: Quis eñ vnũ verbum sit/ non habet tamen simplicem significationẽ: siquidem significat etiã personã quę loquitur: Ideo iã obnoxiũ veritati aut falsitati: nã et negari ꝛ affirmari potest. Oñis itaqꝫ p̓ma ꝛ secũda ꝑsona verbi: quis singillatim continetur/ tamẽ inter coniũcta verba numerabiť/ q̃ simplicẽ nõ habẽt significationẽ. Siquidẽ quisqs dicat/ ambulo: ꝛ ambulationẽ facit intelligi/ et seipsũ q̇ ambulat: Et q̇squis dicit/ ambulas: siľr et rẽ quę fit/ ꝛ eum qui facit significat. At ꝟo qui dicit/ ambulat: nihil aliud q̃ ipsaz significat ambulationẽ: Quobrẽ tertia ꝑsona ꝟbi semꝑ inter simplicia numerabiť: ꝛ nondũ aut affirmari aut negari põt/ nisi talia verba sint quib⁹ necessario cohęret ꝑsonę significatio consuetudine loquẽdi: vt cũ diciť/ pluit aut ningit: etiã si nõ addatur qs pluat/ aut ningat: tamen q꞉ intelligitur/ non potest inter simplicia numerari.

Verba simplicia

De verbis coniunctis et eorum differentijs: Ca.ii.

Verba coniuncta

c Onjuncta verba sunt q̃ sibi ꝯnexa res plures significãt: vt cũ dicim⁹ hõ ambulat/ aut hõ festinãs in montẽ ambulat/ ꝛ si quid tale. Sed ꝯiũctoꝝ ꝟboꝝ alia sunt q̃ sentẽtiã comp̄hẽdũt: vt ea q̃ dicta sunt. Alia quę nõ comp̄hendũt/ sed expectãt aliquid: Ut eadẽ ipsa q̃ diximus: si subtrahas verbũ quod positũ ẽ/ ambulat: quis verba ꝯiuncta sunt/ hõ festinãs i mõtẽ: tamẽ adhuc pẽdet oratio. Seꝑatis igiť his ꝟbis quę nõ impletã sententiã comp̄hendũt/ hoꝝũ itẽ duę species sunt: Aut eñ sic sentẽtia comp̄hendiť/ vt vero/ aut falso teneatur obnoxia: vt ẽ/ ols hõ ãbulat: aut/ oñis hõ non ambulat/ ꝛ si quid hmõi. Aut sic impletur sentẽtia: vt licet ꝑficiat ꝓpositum animi/ affirmari negarive non possit: vt cũ imꝑamus/ cum optamus/ cũ execramur/ et h̓ ꝯsimilia. Naz si qs dicat/ ꝑge ad villã/ aut dij illũ perdãt: nõ põt argui mentiať/ aut credi ꝙ verũ dicat: Nihil eñ affirmauit vľ negauit: Ergo nec tales sẽtẽtię i q̃stionẽ veniũt/ aut disputatorẽ reqrunt.

De differentia inter enuciationẽ ꝛ ꝓpositionem: Ca.iii.

f Ed illę q̃ requirũtur/ aut simplices sũt/ aut ꝯiũctę. Simplices sũt q̃ sine vlla copulatione sentẽtię alteri⁹ enũciant: vt ẽ illud qḋ dicim⁹: Ois hõ ambulat. Cõiunctę sũt de quaꝝ copulatiõe iudicať/ vt ẽ: si ambulat/ moueť. Sz cũ de cõiũctiõe sentẽtiaꝝ iudiciũ fit: tãdiu ẽ donec ꝑueniatur ad sũmã. Sũma ẽ aũt q̃ ꝯficitur ex concessis. Quod dico talis ẽ: Qui dicit: Si ambulat/ moueť: ꝓbare vult aliquid: vt hoc cõcesso/ verũ esse restet illi dicere/ ꝙ ambulet: Et sũma cõsequitur quę iã negari nõ potest: id ẽ/ ꝙ mouetur: quę itẽ nõ potest concedi/ id est ꝙ nõ ambulet. Rursus si hoc modo velit dicere: hõ iste ãbulat/ simplex sententia ẽ: Quã si ꝯcessero/ aliã ꝛ aliã quę aliquid expectat ad cõpletionẽ sententię sententiã comp̄hẽdit/ adiũxerit aliã: q̇squis aũt ambulat/ mouetur. Et hãc etiã si ꝯcessero: ex hac iunctione sententiaꝝ/ quis singillatim enunciatarũ ꝛ concessarum/ illa summa sequitur quę iã necessario concedatur: id est igitur homo iste mouetur.

De partibus integralibus syllogismi: Ca.iiii.

b Is igitur breuiter ꝯstitutis singulas ꝑtes ꝯsiderem⁹: Nã sicut primę duę: vna de his q̃ simpliciter/ vbi iam quasi opus apparet/ quę de simplicibus ẽ/ vocatur de loquẽdo: aliter vna de his quę simpliciter dicũtur/ vbi ẽ quasi materia dialecticę: altera de his q̃ ꝯiuncta

dicunt/ vbi iā quasi opus apparet/ q̄ de simplicibus/ vocatur de loquēdo. Illa ꝟo que de ꝯiunctis est/ in tres ptes diuidit. Separata em̄ ꝯiūctione ꝟboꝝ q̄ nō implet sententiā: illa q̄ sic implet sententiā/ vt nondū facit questionez vel disputatorem requirat/ vocatur de eloquendo. Illa vero que sic implet sensum/ vt de sententijs simplicib⁹ radicetur/ vocatur de proloquendo. Illa q̄ sic cōp̄hendit sententiā/ vt de ipsa etiam copulatiōe iudicetur donec ꝑueniat ad sūmā/ vocatur de ꝓloquioꝝ sūma. Has q̄ singulas partes diligentius explicemus.

Quō de reb⁹ ꝟbis dicibilib⁹ dictionib⁹ tractet in logica: Ca. v.

A V Erbū est vniuscuiusq̧ rei signū qd̄ ab audiēte possit intelligi/ a loquēte ꝓlatū. Res ē quicq̄d intelligitur vel sentit vel latet. Sciunt em̄ corꝑalia/ intelligūtur spiritalia: latet ꝟo ip̄e de⁹/ ꝛ īformis materia. De⁹ est qd̄ neq̧ corp⁹ est/ neq̧ aial est/ neq̧ sensus ē/ neq̧ intellect⁹ ē/ neq̧ aliq̄d qd̄ excogitari pōt. Informis materia est mutabilitas mutabiliū rerū capax oīm formarū. Signū est ꝛ qd̄ seipsū sensui/ ꝛ p̄ter se aliq̄d aīo ostendit. Loqui ē articulata voce signū dare. Articulata aūt dico/ quod comprehendi litteris potest. Hec autē omnia que definita sunt/ vtrum recte definita sint/ et vtruz hactenus verba definitionis alijs definitionib⁹ ꝓsequēda fuerint: ille iudicabit locus i quo definiēdi disciplina tractatur. Nunc quod instat accipe intentus. Omne ꝟbū sonat: Cū em̄ est in scriptio: nō ꝟbū/ sed ꝟbi signū est. Quippe inspectis a legēte litteris/ occurrit aīo qd̄ voce ꝓrumpat. Quid aliud littere scrip̄te q̄ seipsas oculis/ ꝛ p̄ter se aīo voces ostendunt? Quia et paulo añ dixim⁹/ signū esse qd̄ seipsum sensui/ et p̄ter se aīo aliq̄d ostēdit: que legimus non ꝟba sunt/ sed signa ꝟboꝝ. Sed vt ipsa littera/ cū sit pars minima vocis articulate/ abutimur: tamē hoc vocabulo vt appellemus litterā/ etiā cū scriptā videmus: q̄uis omino tacita sit: neq̧ illi ps vocis/ sed signū partis vocis appareat: Ita etiā ꝟbū appellatur cū scriptū est: q̄uis ꝟbi signū significantis vocis non eluceat. Ergo vt ceperā dicere: omne ꝟbū sonat. Sed qd̄ sonat/ nihil ad dialecticā: De sono em̄ ꝟbi agitur cū queritur vel animaduertit/ quanta vocaliū vel dispositione leuiatur/ vel concursione dehiscat: Itē consonantiū vel interpositione nō det/ vel cōgestione asperet: et quot vel qualibus syllabis constet: vt poeticus rhythmus accētusq̧ a grāmaticis/ solarū aurū tractus negocio: Et t̄n cū de his disputet/ p̄ter dialecticā non est. Hec em̄ scientia disputādi. Sed tunc ꝟba sunt signa rerū/ quādo de seipsis obtinēt vim: ꝟborū autē illa de quibus hic disputatur: Nā cum de ꝟbis loqui nisi ꝟbis nequeamus: et cū loquimur/ nō nisi de aliquibus rebus loquimur: occurrit animo ita esse ꝟba signa rerum/ vt res esse non desināt. Cū ergo ꝟbū ore ꝓcedit/ vt de ip̄o ꝟbo aliq̄d querat aut disputetur: res est vtiq̧ disputationi questioniq̧ subiecta: Sed ipsa res ꝟbū vocatur. Quicquid aūt ex ꝟbo nō auris/ s̄ animus sentit/ et ipso animo tenetur inclusū: dicibile vocatur. Cū ꝟo ꝟbuz ꝓcedit: non ꝓpter se/ sed ꝓpter aliud aliq̄d significādū: dictio vocatur. Res autē ipsa/ que iā ꝟbū nō est/ neq̧ ꝟbi in mēte ꝯceptio: siue habeat ꝟbū quo iā significari possit/ siue nō habeat: nihil aliud q̄ res vocat ꝓprio iā nomine. Hec q̄ quattuor distincte teneant/ ꝟbū/ dicibile/ dictio/ res. Qd̄ dixi: ꝟbū/ ꝛ ꝟbū est/ ꝛ ꝟbū significat: Qd̄ dixi dicibile/ verbū est: nec tamē verbū/ sed quod i ꝟbo intelligit ꝛ in aīo ꝯtinetur significat. Qd̄ dixi dictionē/ verbū est/ sed tale quo iā illa duo simul .i. ipsum verbū/ et quod fit i animo ꝑ ꝟbū significant. Qd̄ dixi/ rē/ ē qd̄ p̄ter illa tria que dicta sunt quicq̄d restat significat. Sed exemplis hec illustranda esse ꝑspicio. Fac igitur a quoq̧ grāmatico pueꝝ interrogantē hoc mō. Arma/ que ꝑs orationis ē? Qd̄ dictū est arma/ ꝓpter se dictū est: id ē verbū ꝓpter ipsuz ꝟbū. Cetera ꝟo qd̄ ait: que ꝑs orationis est: nō ꝓpter se/ sed ꝓpter ꝟbū qd̄/ arma/ dictū ē: vel aīo sensa/ vel voce ꝓlata sunt: Sed cū aīo sensa sunt/ añ vocem dicibilia sunt. Cū autē ꝓpter quod id dixi/ proruperunt in vocē: dictiones facte sunt: Ipsum ꝟo arma/ quod hic verbū est/ cū a virgilio ꝓnunciatū est/ dictio fuit: Nō em̄ ꝓpter se ꝓlatū est/ sed vt eo significarētur/ vel bella q̄ gessit eneas/ vel scutū/ vel cetera arma/ que vulcanus enee fabricatus est. Ipsa ꝟo bella vel arma que gesta sunt aut ingesta ab enea/ ipsa inq̄ que cum gererentur atq̧ esse videbantur: queq̧ si nunc adessent/ vel digito monstrare possemus/

B

Differūt dicibile et dictio

Eneidos. i.

aut tãgere: q̃ etiã si nõ cogitarentur/nõ co
tñ fit vt nõ fuerint. Ipsa ergo p se nec v̾ba
sunt/nec dicibilia/nec dictiones:sed sũt res
quę iã ꝓprio noĩe vocant. Tractandũ ẽ igi
tur nobis ĩ hac parte dialecticę de verbis/
de dictionibus/de dicibilib⁹/de reb⁹: in q̃
bus oĩbus cũ partim v̾ba significent/par
tim non v̾ba: Nihil est eñ de quo nõ v̾bis
disputare necesse sit. Itaqꝫ de his p̃mo dis
putet/ p quę de cęteris disputare ꝓceditur.
Igitur v̾bũ qõlibet/excępto sono: de q̃ hĩ
disputet/ad facultatẽ dialecticę ptinet/ nõ
ad dialecticã disciplinã: Ut defẽsiones cice
ronis sunt quidem rhetoricę facultatis/sed
non his docetur ipsa rhetorica.

De origine verbi: Ca. VI.

A Rgo omne v̾bũ ꝓpter id qõ sonat
c q̃ttuor q̃dã necessaria vocat ĩ q̃sti
one: Originẽ suã/vim/declinatio
nẽ/ ordinationẽ. De origine verbi quęrit/
cũ quęrit vñ ita dicat: Res mea sentẽtia ni
mis curiosa/ ꝛ nõ nimis necessaria: Neqꝫ h̾
mihi placuit dicere quod sic ciceroni q̃ꝫ idẽ
videt: Quis quis egeat auctoritate in re tã
pspicua. Qõ si oĩno multũ iuuaret expli
care originẽ v̾bi: ineptũ eẽt aggredi/ quod
psequi pfecto infinitũ est. Quis eñ reperi
re possit qõ q̃d dictũ fuerit/ vnde ita dictũ
sit? Huc accedit: q̧ vt sõniorꝫ interp̃tatio/
ita v̾borũ origo ꝓ cuiusqꝫ ingenio p̃dicat.
Ecce eñ verba ipsa quispiã ex eo putat di
cta/ q̧ aurem quasi verberent: Inquit ali
us/ q̧ ad aerem: Sed nostra nõ magna lis
est: Nam vterqꝫ a verberãdo huius voca
buli originẽ trahit. Sꝫ ꝛ transuerso tertius
vide quã rixam inferat. Quod eñ verũ ait
nos loqui oporteat: odiosumqꝫ sit natura
ipsa iudicante mendaciũ: verbum a nullo
cognominatũ ẽ. Nec ingeniũ quartũ desu
it: Nã sunt qui v̾bũ a vero qõ est dictũ pu
tant: Sed p̃ma syllaba satis animaduersa/
secũdã negligi nõ optere. Uerbũ eñ cũ di
cim⁹ inquiũt/p̃ma eius syllaba verũ signifi
cat: secunda sonũ. Hoc aũt volunt eẽ bom
bũ. Uñ ennius sonum pedum bombũ pe
dũ dixit. Et βοαααι gręci clamare. Et virgi
Uirgilius ge/orgi.om.3. li⁹: Reboant siluę. Ergo v̾bũ/dictũ ẽ q̃si a
vero boando/hoc est verũ sonãdo. Quod
si ita est/pręscribit quidẽ hoc nomen: ne cũ
verbũ faciamus/ mentiamur. Sed vereor
C ne ipsi qui dicunt ista/mentiãtur. Ergo ad
te iam ptinet iudicare/ vtrũ verbũ a verbe
rando/an a vero solo/ an a vero boãdo di
ctum putemus: an potius vñ sit dictũ non
curemus/cũ quod significet intelligamus.
Breuiter tamen hunc locuꝫ notatũ esse de B
origine verborũ/ volo paulisper accipias:
ne vllam partẽ suscępti operis pręteri misis
se videamur. Stoici autumãt: quod cicero
in hac re irridet: nullum esse verbum/cuius
non certa ratio explicari possit. Et quia
hoc modo suggerere facile fuit: Si diceres
hoc infinitum esse: quibus verbis alterius
verbi originẽ interpretareris: eorũ rursus
a te originẽ quęrendã esse: donec perueni
atur eo/ vt res cum sono verbi aliqua simi
litudine concinat: vt cuꝫ dicimus: ęris tin
nitum/equorum hinnitũ/ouium balatum/
tubarum clangorẽ/ stridorem catenarum.
Perspicis eñ hęc verba ita sonare/ vt res
quę his verbis significant. Sed quia sunt
res quę non sonant: in his similitudinẽ ta
ctus valere: vt si leniter vel aspere sensum
tangunt/lenitas vel asperitas litterarũ vt
tangit auditũ/ sic eis nomina peperit. Et
ipsum lene cũ dicimus/leniter sonat. Quis
item asperitatẽ non et ipso nomine aspe
ram iudicet? Lene est auribus/ cũ dicimus
voluptas: Asperũ est cum dicimus/ crux.
Ita res ipsę efficiunt/sicut verba sentiun
tur. Mel q̃ꝫ suauit̾ gustũ nõne tangit acre?
In vtroqꝫ asperũ est lana et vepres: vt au
diuntur v̾ba/sic illa tangunt. Hęc quasi cu
nabula v̾borꝫ esse crediderũt: vt sensus re
rũ consonaꝫ sensu concordarent. Hinc ad
ipsaꝫ inter se rerũ similitudinẽ/ necesse ẽ li
centia nominãdi: Ut cum verbi causa crux
ꝓpterea dicta sit/ q̧ ipsius verbi asperitas
cũ doloris quẽ crux efficit asperitate cõcor
dat: Crura tamẽ nõ ꝓpter asperitatẽ dolo
ris/sed q̧ longitudine atqꝫ duricia/ et inter
mẽbra cętera sint ligno similiora/ sic appel
lata sunt. Inde ad abusionẽ ventũ est: vt
vsurpetur non tam rei similis/sed quasi vi
cinę. Quid eñ sit̾ inter significationẽ par
ui et minuti: cũ possit paruũ esse quod non
mõ nihil minutũ sit/sed etiã aliq̃d creuerit?
Dicimus tñ ꝓpter quãdã vicinitatẽ/minu
tũ ꝓ paruo. Sed eñ abusio vocabuli ĩ prã
te loquẽtis est: Habet eñ paruũ/ vt minu
tũ non dicat. Illud magis ptinet ad id qõ
volumus ostẽdere. Qꝫ cũ piscina dicitur in
balneis in qua piscium nihil sit: quia nihil
piscibus simile habeat: videt tñ a piscibus

dicta ꝓpter aquā/vbi piscibus vita ē: Ita
vocabulū non translatuȝ similitudine/sed
quadā vicinitate vsurpatuȝ est. Q; si quis
dicat homines piscib⁹ similes natando fie
ri/et inde piscinę nomen esse natū: stultum
est hoc refutare: cum ab re neutrū abhor-
reat/ et vtrūq; lateat. Illud eñ bene acci-
dit/quod vno exemplo dilucidare nō pos-
sum⁹: quid distet origo verbi quę de vici-
nitate arripitur/ab ea quę de similitudine
C ducitur. Hinc facta progressio vsq; ad con-
trarium: Nā lucus dictus putatur/q; mini-
me luceat: et bellū/q; res bella nō sit: et fę-
deris nomē/ q; res fęda non sit. Qđ si a fę-
ditate porci dictū est/ vt nonnulli volunt:
redit ergo ad vicinitatē/ cū id qđ fit nomi-
natur: Nam et ista omnino vicinitas late
patet/et per multas partes secatur: Aut ꝑ
efficientiā: vt hoc ipsum a fęditate porci/ꝑ
quem fędus efficitur: Aut per effectum: vt
puteus/q; eius effectus potio est/ creditur
dictus: Aut ꝑ id quod continet: vt vrbem
ab orbe appellatā volunt/ q; auspicato lo-
co circumduci aratro solet. Cuius rei ⁊ vir-
gilius meminit/ vbi ęneas vrbē designat
aratro. Aut ꝑ id quod cōtinetur: vt si quis
horreum mutata d littera affirmat ab hor-
deo nominatū. Aut per abusionē: vt cum
hordeum dicimus/ et ibi triticū conditur.
Vel a parte totum: vt mucronis nomine
quę summa pars est gladij/totum gladiuȝ
vocant: Vel a toto pars: vt capillus qua-
si capitis pilus. Quid vltra ꝓcedatur/qc-
quid aliud annumerari potest: aut sīlitudi
ne reꝝ ipsaꝝ/aut vicinitate/aut ꝯtrario ꝯti
neri: videbis originē verbi: quā ꝓseq̄ non
quidē vltra similitudinē possumus. Sȝ hoc
nō semꝑ vtiq; possum⁹: Innumerabilia eñ
sūt verba quoꝝ ratio nō reddi possit: Aut
non est/vt ego arbitror: Aut latet/vt stoici
contendūt. Vide tamen paululū/quō ꝑue
nire putant ad illa verborū cunabula/ vel
ad stirpē poti⁹ atq; adeo sementū: vltra qđ
quęri originē vetāt: ne si quis qui velit po
test quicq̄ inuenire. Nemo ambigit sylla-
bas in quibus v littera locū obtinet conso
nantis/vt sunt in his verbis/venter/vafer/
velum/vinum/nouus/ vulnus/ grossum et
q̄si sonū edere. Quod approbat etiā loquē-
di ꝯsuetudo/ cū quibusdā verbis eas sub-
trahimus ne onerent aurē: Nam inde ē q;
amasti/ libenti⁹ dicim⁹ q̄ȝ amauisti: ⁊ abijt/
non abiuit: et in hunc modū innumerabi-
lia. Ergo cū dicimus/vim: sonus verbi vt
dictū est/quasi validus congruit rei quę si-
gnificatur: Iā ex illa vicinitate ꝑ id quod
efficiunt/hoc est/ quę violenta sunt dicta/
vincula possunt videri: ⁊ vimen quo aliq̄d
vinciat̄. Inde vites/q; adminiculis quibus
vinciātur nexibus pendēt. Hinc etiā ꝓpter
similitudinē/incuruū senē vietū terenti⁹ ap Terentius in eunucho.
pellauit: Hinc terra q̄ pedib⁹ iterātiū flexu
osa ⁊ trita ē/via dicit̄. Si aūt via quę vi pe
dū trita est creditur dicta/redit origo ad il-
lā vicinitatē. Sed faciamus a similitudine
vitis vel viminis/hoc est a flexu esse dictā:
quęrit ne quispiam/ quare via dicta est?
Respondeo/ a flexu: quia flexū velut incur
uum vietum veteres dixerunt: Unde vie-
tos q; cantu ambiātur rotarū ligna vocāt.
Persequit̄ quęrere/ vnde vietū flexū dica-
tur? Et hinc respōdeo/a similitudine vitis.
Instat atq; exigit vnde istud sit vitis no-
men? Dico q; vincit ea quę comp̄henderit.
Scrutat̄ ipsum vincire/vnde dictū sit? Di-
cemus/a vi vis. Quare sic appellat̄ requi-
ret. Redditur ratio: quia robusto et vali-
do sono v̄bū rei quę significat/ꝯgruit: Vl-
tra q̄ requirat non habet. Quot modis autē
origo verboꝝ corruptione vocū variet̄/in-
eptū est ꝓsequi: Nā ⁊ lōgū ⁊ minus/ad illa
quę dicta sunt/necessariū est.

De vi verbi: Ca. VII.

Nunc vim verboꝝ quantū res pa- A
tit̄/breuiter cōsideremus. Vis v̄bi
est q̄ cognoscit̄ quantū valeat: Va
let autē tantum quantū audientē mouere
pōt. Porro mouet audientē/aut ſm se/aut
ſm id quod significat/aut ex vtroq; cōmu-
niter. Sed si ſm se mouet/aut ad solū sensū
ꝑtinet/aut ad artē/ aut ad vtrūq;. Sensus
aut natura mouetur/aut ꝯsuetudine. Na-
tura mouetur in eo q; offēditur/si quis no-
minet artaxerxem regē/ vel mulcet̄ cum au
dit corilaū. Quis eñ etiā si nihil vtiq; de
his hominibus audierit/quorū ista sūt no-
mina: vtrū in illo asperitatē maximā/ et in
hoc iudicet esse lenitatem? Consuetudine
mouetur sensus cū offendit̄/cū audit quid-
dā: Nā hic ad suauitatē soni vel insuauita
tē nihil interest: Sed tñ valent aurium pe-
netralia/vtrū ꝑ se transeuntes sonos qua-
si hospites notos an ignotos recipiāt. Ar- B
te autem mouetur auditor/cum enunciato

sibi verbo/ attēdit ꝙ sit pars orationis vel
si quid aliud i his disciplinis ꝙ de v̄bis tra
dunt/accepit. At vero ex vtroq; idē/ ꝛ sen/
su et arte de verbo iudicatur: cū id qui me/
tiuntur ratio notat: et nomen ita deponi/
tur vt dicitur/optimus: Mox vt aurē lon/
ga vna syllaba et due breues huius nomi/
nis pcusserunt: animus ex arte statim pedē
C dactylū agnoscit. Sensum v̄o nō sm se/sed
sm id qđ significat verbū mouet/qñ p ver/
bū accepto signo anim⁹ nihil aliud ꝙ̄ ipsā
rē intuetur: cuius illud signū ē qđ accepit:
Ut cū augustino nolato/ nihil aliđ ꝙ̄ ego
ipse cogitat ab ipso cui notus sū/ aut cuili/
bet hominū mente occurrit: si forte hoc no
men/vel q̄ me ignorat audierit/ vel qui ali/
um nouit qui augustinus vocet. Cuȝ autē
simul ꝛ sm se verbū mouet audientē/et sm
id quod significat: tūc ꝛ ipsa enūciatio/ ꝛ id
qđ ab eo enunciat/simul aduertit. Unde eni
fit ꝙ non offenditur auriū castitas/cuȝ au/
dit: Mānētrem pene bona patria lacera/
uerat? Offenderetur autē/ si obscena pars
corporis sordido ac vulgari nomine appel/
laretur: In hoc autē sensum animūq; vtri/
usq; deformitas offenderet: nisi illa turpi/
tudo rei que significata est/ decore verbi si/
gnificantis operiret: cū res eadē sit cuius
vtrūq; vocabulū est/veluti non alia mere/
trix: Sed aliter tamē videtur eo cultu quo
ante iudicē stare assolet: aliter eo q̄ in luxu
rioso cubiculo iaceret. Cū igitur tantā vim
tamq; multiplicē appareat esse verborum
quā breuiter iam presummatimq; attigi/
mus: duplex hic ex consideratione nascit:
Partim ppter explicādā veritatē: ptim p/
pter seruandū decorē: quoꝝ pmū ad diale/
cticā: secūdū ad oratorē maxie ptinet. Qu/
uis eni nec disputationē deceat ineptā/nec
eloquentiā oporteat esse mendacē: tñ et in
illa spe atq; adeo pene semp audiēdi deliti
as discēdi cupido ꝯtēnat: ꝛ in hac imperiti/
or multitudo quod ornate dicit/ etiā vere
dici arbitratur. Ergo cū appareat quid sit
vniuscuiusq; pprium: manifestū est et dispu/
tatorē/si qua ei delectandi cura est/rhetori/
co colore aspgendū: ꝛ oratorē/si veritatē p/
suadere vult/dialecticis q̄si neruis atq; os/
sibus esse roborandū: ꝙ ipsa natura corpi/
bus nris/nec firmitatē viriū subtrahere po
tuit: nec oculoꝝ offensioni patere permisit.
Itaq; nūc ppter v̄itatē dijudicandā/qđ di/
alectica pfitetur/ et hac verborū vi quedā
semina sparsim⁹: que impedimēta nascan/
tur videamus.

De auditorū impedimētis quo minus videant veritatē: Ca. VIII

Impeditur auditor ad veritatē vi A
dendā. Impedimēta eni nascūtur
ex difficultate intelligētie/ꝙ multa
intelligunt: qr in vno eodē verbo p se pla/
to/magna est aut obscuritas aut ambigui/
tas. Inter obscurū ꝛ ambiguum hoc inter/ Differunt obscurū ꝛ ambiguum
est: ꝙ in ambiguo plura se ostendunt: quo/
rū quid potius accipiendū sit ignorat: In
obscuro aūt nihil aut parū qđ attendit ap
paret. Sed vbi parū est qđ apparet/obscuꝝ
est ambiguo simile: Ueluti si q̄s ingrediēs
iter excipiat aliquo biuio vel triuio/vl etiā
vt ita dicā/multiuio loco: sed densitate ne/
bule nihil viarū que ē eluceat: Ergo a per/
gendo prius obscuritate tenet. At vbi ali/
quādo rarescere nebule ceperint/vt videat
aliqđ/qđ vtrū via sit/an terre pprius ꝛ niti/
dior color/incertū est/obscurū ambiguo si/
mile. Delucescente celo quantū oculis sa/
tis sit: iā omniū viaruȝ deductio clara est:
sed qua sit pergendū/ non obscuritate/ sed
ambiguitate dubitat. Itē sunt obscuriora B
genera tria. Unū ē/qđ sensui patet/animo Tria genera obscurorum
clausum est: tanꝙ̄ si quis malūpunicū pi/
ctum videat/qui neq; viderit aliquādo/nec
oino quale esset audierit: non oculoꝝ est
sed animi: qui cuiusq; rei pictura sit/nescit.
Alterū genus est/ vbi res animo pateret/
nisi sensui clauderet: sicut est homo pict⁹ in
tenebris: Nā vbi ocul apparuerit/ nihil ani
mus hoc esse pictū dubitauit. Tertiū gen⁹
est/in quo etiā sensui abscondit: q̄ tñ si nu/
daret nebula/magis animo emineret: Qđ
genus est omniū plus obscurissimū: Ut si
imperitus malū illud punicū pictū/ etiā in
tenebris cogeret agnoscere. Refer nūc ani
mū ad v̄ba/quoꝝ iste sunt similitudines con/
stitute: Pone quempiā grammaticū con/
uocatis discipulis: factoq; silentio suppres/
sa voce dixisse/temetū: qui ab eo dictū qui
ppe assidebant/satis audierunt: qui remo
tius parū: qui aūt remotissime/ nulla oi/
no voce pstricti sunt. Horum autē illi qui
remotiores erant/ nescio quo casu partim
sciebant/quid esset temetum prorsus late/
bat: oēs obscuritate impediebant: Et hic
q̄ pspiciens oia illa genera obscuritatū

Nam qui auditu nihil dubitabant/ primū illud genus patiebantur: cui simile est/ malum punicum ignorantibus/ sed in luce pictum: Qui noverant verbum/ sed auribus aut parum aut omnino non acceperant vocem/ secundo illo genere laborabant: cui similis est hominis imago/ sed non in spicuo/ sed omnino tenebroso loco. Qui autem non solum vocis/ sed et significationis vbi expertes erant/ tertij generis qd omnino deterrimuz est/ cecitate involuebantur. Qz autem dictum est: obscurum ambiguo simile/ in his prospici potest: quibus verbū erat quidē notum/ sm vocē penitus nullam/ nec omnino certam perceperant. Omnia igitur obscura loquendi genera vitabit: qui et voce quantuz satis est clara/ nec ore impedita τ verbis notissimis

L

vtetur. Vide nunc in eodē grammatici exemplo/ q̄z longe alias †impediat ambiguitas q̄ obscuritas vbi. Fac enī eos qui aderant et satis sensu accepisse vocem magistri/ et illud verbum enunciasse/ quod esset omnibus notum: vtputa/ fac eum dixisse: magnus/ et deinde siluisse: attende quid incerti hoc audito noīe patiat. Quid si dicturus ē: q̄ pars orationis est? Quid si de metris queritur/ qs sit pes? Quid si historiam interrogaturus: vtputa/ magnus pompeius quot bella gesserit? Quid si cōmendaturus carmina grāmaticus dicturus est magn⁹/ et pene solus poeta virgili⁹? Quid si obiurgaturus est negligentiam discipulorum/ in hec deinde verba prorumpat: Magnus nos ob studium discipline torpor invasit? Vides ne remota nebula obscuritatis/ illud quod supra dictuz est quasi eminuisse multiviū? Nam hoc vnū quod dictum est/ magnus: et nomen est/ et pes chorius est/ et pompeius est/ et virgilius ē/ et negligentie torpor: Et si qua alia vel innumerabilia non cōmemorata sunt: que tamen per hanc enunciationē verbi possunt intelligi.

Al. †impedicat

De generibus ambiguitatū in verbis cōmunit̄ occurrētiū: Ca. IX

A

Ita q̄z rectissime a dialecticis dictum est: ambiguū esse omne verbū. Nec moveat q̄ apud ciceronē calumniator hortensius huiusmodi ambigua se audere explicare/ dilucide oīe verbum ambiguuz esse dixit. Quomodo igitur ambigua ambiguis explicabunt? Hic huius est in tenebris extinctum lumen inferre/ facile quidem atq̄z callidum dictum. Sed hoc est quod apud eundem ciceronem sceuola dicit antonius. Deniq̄z vt sapientibus diserte/ stultis etiam vere videaris dicere. Quid enim aliud loco illo facit hortēsius/ nisi acumine ingenij et labore sermonis/ quasi merato et suavi poculo imperitis caliginem offudit? Quid enī dictum est: omne verbum ambiguuz esse? De singulis verbis dictum est: Explicant ambigua disputando: et nemo vtiq̄z verbis singulis disputat. Nemo igitur ambigua verba vbis ambiguis explicabit: Et tamen cum omne verbū ambiguū sit: nemo verbum ambiguū nisi verbis/ sed etiam coniuncta/ que iam ambigua non explicabit: Vt enī si diceretur: Omnis miles bipes est: non ex eo sequeretur/ vt cohors ex militibus pedibus ita constaret. Et cum dico: ambiguum omne verbum: non dico sententiam/ non disputationem/ que verbis ita texantur: Omne igitur ambiguum verbum non ambigua disputatione explicabitur. Nunc ambiguitatū genera videamus. Que prima duo sūt: Vnū in his etiam que dicuntur: alterū q̄ in his solis que scribuntur/ dubitationem facit: Nam si quis audierit acies/ et si quis legerit/ poterit incertū habere/ nisi per sententiam clarescat: vtrum acies militū/ an ferri/ an oculorū dicta vel scripta sit. At vo si quis inveniat scriptū/ verbi causa/ leporē: nec appareat qua sententia positū sit: profecto dubitavit/ vtrū penultima huius verbi syllaba ꝓducēda sit/ ab eo quod ē lepos/ an ab eo quod est lepus. Quam scilicet nō pateretur ambagē/ si accusativū huius nominis casum voce loquentis acciperet. Qz si quis dicat loquentē male ꝓnunciare potuisse: iā non ambiguitate/ sed obscuritate impediretur auditor. Ex illo tamē genere quod ambiguo simile est: quia male latine ꝓnunciatū verbū/ nō in diversas rationes trahit cogitātē/ sed ad id quod apparet impellit. Cū igit̄ ista duo genera inter se plurimū distent: primū genus rursus i duo dividitur: Nam quicquid dicit̄/ τ p plura intelligi potest: eadem scilicet plura: aut vno vocabulo τ vna interp̄tatione/ aut tn̄ vno tenent̄ vocabulo/ s̄ diversis expeditionib⁹.

B

Genera ambiguitatū duo

Principia Dialectice

explicātur. Ea q̄ vna definitio pōt includere / vniuoca noīantur: Illis aūt q̄ sub vno noīe necesse est definire diuerse / equoci nomen est. **C** Prius eñ ꝯsideremus vniuoca / vt quō genus hoc iā patefactū est / illustretur exemplis. Hominē cū dicimus / tā puerum dicimus q̄ senē: tam stultū q̄ sapientē: tā magnū q̄ paruū: tam ciuem q̄ peregrinū: tam vrbanum q̄ agrestē: tam qui iam fuit q̄ qui nunc est: tam sedentē q̄ stantē: tam diuitem q̄ pauperē: tam agentē aliquid q̄ cessantē: tam gaudentē q̄ merentē / vel neutrum: Sed in his omnibus dictionib⁹ nihil est qd̄ non vt hoīs nomen accepit: ita etiā hominis definitione claudatur: Nā definitio hoīs est / aīal rationale / mortale: viuentem tñ / non etiam senem et puerū ⁊c. aut sapientem esse tñ / non etiam stultum: immo ⁊ ista ⁊ cetera que numerata sunt / sicut hominis nomine / ita etiā definitiōe continētur: Nam siue puer / stultus / siue paup / siue etiā dormiens: si animal rationale mortale non est / nec homo est. Est aūt homo: illa ita definitione contineatur necesse est: ⁊ de ceteris quidē nihil ambigitur: De puero autem paruo aut stulto aut prorsus fatuo: aut de dormiente vel ebrio vel furenti dubitari potest / quomō possunt esse animalia rationalia: etiā omnino defendi / sed ad alia ꝑperātibus longū est ad id qd̄ agitur: Illud satis: nō esse istā definitionē hominis rectā / ratā / nisi et omnis homo eadē contineat / et ꝑpter hominē nihil. Hec sunt igitur vniuoca: que non solū nomine vno / sed vna etiam eiusdē nominis definitione claudūtur: q̄uis et inter se ꝓpriis nominibus ⁊ definitionibus distingui psīt. Diuersa eñ nomina puer / adolescēs / diues ⁊ pauper / liber ⁊ seruus / ⁊ si quod aliud differentiarū ē / et inter se ideo ꝓprias definitiones habebit: Sed vt illis vnū cōmune nomen est homo: sic animal rationale mortale definitio vna cōmunis est.

De ambiguitatibus equiuocorum diuersorū generum: Ca. x.

A Nunc equiuoca videamus / in quibus ambiguitatū perplexio ꝓpe siluescit: Conabor tamē eas in genera certa distinguere. Utrū autē conatuz meū hec facultas sequit / tu iudicabis. Ambiguitatū igitur que ab equiuocis veniūt primo genere tria sunt. Unū ab arte / alterū ab vsu / tertium ab vtroq̄. Arte nunc dico / ꝑpter nomina que in verborū disciplinis verbis imponūtur. Aliter eñ definit apud grāmaticos quid sit equocū: et tamen hoc vnū qd̄ dico / tullius: ⁊ nomen est / ⁊ pes dactylus / ⁊ equiuocū. Itaq̄ si qs ex me efflagitet vt definiā quid sit tullius: cuiuslibet notionis explicatione respondeo. Possum eñ recte dicere: Tullius nomen est quo significatur hō: summ⁹ quidē orator: q̄ catelinę coniurationē consul oppssit. Subtilit attende me nomen ipsum definisse: Nam si mihi tulli⁹ ipse / qui si viueret / digito mōstrari potuisset / definiendū foret: Nō dicerem: tullius est nomen quo significatur homo / sed dicerē: tullius est homo: et ita cetera adiungerē. Itē respondere possum: hoc nomē tullius est dactylus / his litteris constans: quod eñ eas litteras opus est innuere: Licet eñ illō dicere: Tullius est ṽbū: ꝑ qd̄ equiuocātur inter se oīa cū hoc ipso que supra dicta sūt: ⁊ si quid aliud inueniri potest: Sed dico: Cum q̄ hoc vnū quod dixi: tulli⁹ / s̄m artiū vocabula tā varie mihi licuit definire: qd dubitam⁹ esse ambiguorū genus ex equocis veniētiū / qd̄ dici possit ex arte ꝯtingere? **B** Diximus eñ equoca esse / que nō vt vno nomine / ita etiā vna definitione psīt teneri. Uñ nūc alterū genus est / quod ex loquēdi vsu venire memorauim⁹. Usum nunc appello illud verbū / ꝑpter qd̄ ṽba cognoscimus. Quis eñ ṽba ꝑpter ṽba conquirat ⁊ colligat? Itaq̄ iam constitue aliquē sic audire / vt notū ei sit nihil de partibus orationis / aut de metris queri: aut de ṽboꝝ aliqua disciplina: tamē adhuc potest cū dicit / tulli⁹ / equiuocoꝝ ambiguitate impediri. Hoc eñ nomine ⁊ ipse qui fuit sūmus orator / ⁊ eius picta imago / vel statua / et codex quo eius littere ꝯtinētur: et siquidem in sepulchro eius cadauer significari potest. Diuersis eñ ratiōib⁹ dicimus: Tullius ab interitu patriā liberauit: Et / tulli⁹ inauratus in capitolio stat: Et / tullius tibi totus legēdus ē: Et / tullius hoc loco sepultus est: Unum eñ nomen / sed diuersis hec oīa definitionib⁹ explicāda sunt. Hoc igitur genus equocoꝝ ē: i quo iā nulla de disciplina orit ambiguitas ṽboꝝ / sz de ipsis rebus q̄ significātur. **C** Aut si vtrūq̄ ꝯfundat audientē vel legentē / siue que ex arte / siue ex loquendi vsu dicūtur: nonne tertiū gen⁹

recte annumerabit? Cui⁹ exemplū quidē in
sententia apte apparet: vt si quis dicat: Mul
ti dactylico metro scripserūt/ vt est tullius:
Nā hic incertū/ vtrum tullius ꝓ exemplo
dactylici pedis/an dactylici poetę positus
sit: Quorū illud ex arte/ huius vsu loquen
di accipitur. Sed in simplicibus etiā v̾bis
contingit: licet tanꝙ hui⁹ v̾bi grāmaticus
audiētib⁹ discipulis enūciet: vt supra ostē
D dim⁹. Cū igitur hęc tria genera manifestis
rationib⁹ inter se differāt: rursum ꝑmū ge
nus i duo diuiditur: Quicquid enī ex arte
verboꝝ facit ambiguitatē: partim sub exē
plo esse potest: partim nō potest. Cum enī
definio quid significat nomē: possum hoc
ipsū exempli gratia supponere: qđ dico no
men vtiq̃ nomen est: Hac enī lege ꝑ casus
flectitur/dicendo: nomen/nominis/nomi
ni ⁊c. Itē cū definio quid significat dacty
lus: hocipsū potest ꝓ exemplo eē. Etenī cū
dicimus: dactylus/ vnā syllabā longā ⁊ du
as deinde breues enūciam⁹. At v̾o cū de
finitur aduerbiū quid significet/ nō potest
huius ipsum exemplo dicere: Etenī cū ad
uerbiū dicimus/hęc ipsa enūciatio nomen
est. Item fm aliā notionē/ aduerbium vti
q̃ aduerbiū est/et nomen nomen est: scđm
aliam v̾o aduerbiū non est aduerbiū/quia
nomen est. Itē pes creticus qñ quid signi
ficet definitur/ nō potest hoc exemplo esse:
Hęc enī ipsa enunciatio qñ dicimus: creti
cus/ꝑma longa syllaba/deinde duab⁹ bre
uibus constat. Quod aūt significat: longa
syllaba et breuis ⁊ lōga: Ita et hic fm aliā
notionē/cretic⁹ nihil est aliđ ꝙ cretic⁹/⁊ da
ctylus nō est: scđm aliā v̾o creticus non est
E creticus/quia dactylus ē. Secundū igitur
genus/quod iā disciplinis v̾boꝝ ad loquē
di vsum dictū est ꝑtinere/ duas habet for
mas: Nā ęquoca dicta sūt/aut ex eadē ori
gine veniētia/aut ex diuersa. Ex eadē origi
ne appello: qñ vno nōie ac nō sub vna defi
nitione teneantur/ vno tamen quasi fonte
demanant: vt est illud: quia tullius/et ho
mo/⁊ statua/⁊ codex/⁊ cadauer intelligi po
test: Nō possunt quidē ista vna definitione
concludi/sed tamē vnū habēt fontē: ipsum
scʒ verū hominē/cuius et illa statua/ et ille
liber/⁊ illud cadauer ē. Ex diuersa origine:
vt cum dicimus/nepos/lōge ex diuersa ori
gine filium filij ⁊ luxuriosuʒ significet. Hęc
ergo distincta: et inde illud genus quod ex
eadem origine appello/in quattuor itē diui
datur: Nam diuiditur in duo/quoꝝ vnum
translatione/ alterū declinatione cōtingit.
Translationē voco: cum vel similitudine
vnum nomen sit multis rebus: vt tullius/
et ille in quo magna eloquentia fuit/ ⁊ sta
tua eius dicit̃. Vel ex toto/cū pars cogno
minatur: vt cum cadauer illius tullius di
ci potest. Vel ex parte totū: vt cū tecta di
cimus totas domus. Aut a genere species:
Verba enī ꝑncipaliter dicunt romani qui
bus loquimur: Sed tamē verba ꝓprie no
minata sunt quę per modos ⁊ tp̄a declina
mus. Aut ab specie genus: Nā cū scholasti
ci non solū ꝓprie et primitus dicunt̃ hi qui
adhuc in schola sunt: omnes tamen qui in
litteris viuunt nomen hoc vsurpant. Aut
ab efficiente effectus: vt cicero/est liber ci
ceronis. Aut ab effectu efficiens/vt terror:
quia terrorē fecit. Aut a continēte/q̄ conti
nentur: vt domus etiā qui in domo sūt di
cunt̃. Aut a cōuersa vice: vt castanea arbor
dicit̃ ꝙ et fruct⁹: Vel si quod aliud inueniri
potest/quod ex eadē origine quasi transfe
rendo cognominet̃. Vides vt arbitror qđ F
faciat in verbis ambiguitatē. Quę aūt ad
eandem originē pertinētia conditione de
clinationis ambigua esse dicim⁹/ talia sūt:
Fac verbi causa quęq̃ dixisse/pluit. Et hęc
diuerse vtiq̃ definienda sunt. Item scribe
re/cum dicimus: incertum est vtrum infini
tiuo actiui/ an impatiuo passiui ꝓnuncia
tū sit. Homo cum vnum nomen sit/ et vna
enunciatio: tamē fit aliud ex nominatiuo/
aliđ ex vocatiuo. Quin docti⁹ ⁊ docte ver
bi enunciatio quoq̃ diuersa est. Doctius
aliud est cum dicimus/ doctius mancipiū:
aliud dicimus/doctius illo disputauit. De
clinatione igitur ambiguitas orta est: Nā
declinationem nunc appello: vel quicquid
siue ꝑ voces siue per significationes flectē
do verba contingit. Hic doctus et docte
tm̄ ꝑ voces flexum est: Hic homo et homo
fm solas significationes. Sed hm̄ōi genus
ambiguitatū minutatim concidere ac ꝓse
qui pene infinituʒ est. Itaq̃ locum ipsum
hactenus notasse suffecerit/ingenio pręser
tim tuo. Vide nūc ea quę ex diuersa origi G
ne veniunt: Nam ipsa diuidūtur adhuc in
duas primas formas: quarū vna est quę
contingit diuersitate linguarū: vt cum di
cimus/istuc: hęc vna vox aliud apud grę

cos/aliud apud nos significat. Quod genus non tñ omnino fuit: Non enĩ vnicuiq3 pręscriptũ ẽ qui linguas nosset/ aut qui linguas disputaret. Altera forma ẽ:q̃ vna quidẽ lingua facit ambiguitatem/ diuersa tamen eorum origine/ qua vno vocabulo significanť: Quale ẽ illud quod de nepote supra posuimus. Quod rursus in duo scinditur: Aut sub eodem genere partis orationis fuit: nomẽ ẽst nepos/ cũ filiũ filij/ et cũ luxuriosum significat: Aut sub diuersis: vt dictũ est a terentio: Qui scis ergo istuc/ nisi periculũ feceris? Sed etiã istud pnomẽ/ istuc aduerbiũ. Iã ex vtraq3/ id ẽ arte ꝛ vsu vboꝝ: qđ in ęquiuocis tertiũ gen⁹ posueramus: tot ambiguitatũ formę pñt existere/ quot in duobus superius posueram⁹. Restat ergo illud genus ambiguũ quod ĩ scriptis solis reperiť. Cuius quattuor sũt species: Aut enĩ spacio syllabarũ fit tale ambiguũ: aut acumine: aut in vtroq3. Spacio autẽ/ vt cũ scribiť: venit/ de tẽpore incertũ est/ ppter occultuz primę syllabę spacium. Acumine autem/ vt cũ scribitur: pone/ vtrũ ab eo qđ ẽ/ pono: an vt dictũ/ pone sequiť: Namq3 hãc dederat proserpina legem: incertũ est p placentẽ acuminis locũ. At vero ex vtroq3 fit/ vt in superioribus de lepore diximus: non solum producẽda/ sed acuenda est etiam penultima syllaba hui⁹ verbi/ ab eo quod est lepos/ nõ ab eo qui est lepus deflexum est.

Sancti augustini hipponensis epĩ/ principia dialecticę expliciunt.

Capitulorum in principia rhetorice / sancti augustini/ recollecta annotatio.

Diui aurelij augustini hipponẽsis episcopi/ principia rhetorice incipiunt.

Oratoris officium: Ca. I.

o Ratoris officiũ ẽ: pposita quęstione ciuili dũtaxat/ primũ ipsã itelligere/ generalis sit/ an specialis: simplex/ an ɔiuncta ex pluribus: absoluta/ an cõparatiua: Deinde cũ intellexerit/ inuenire in ea congruentes partitioni locos: et his morales seu naturales accõmodare sententias. Exinde iudicare de inuẽtis: repudiare quę parum cõmode occurrerint: Tum his quę iudicio examinarit/ dare ordinem certũ. Et enĩ q̃uis multa pertinentia inuenta sint: tamen nisi p qualitate ꝛ magnitudine sua certis ꝛ quasi legitimis sedibus collocenť: aut oberunt/ aut nõ magnopere perficiẽt: Subinde/ ordinationi rhetor explicationem rerum cõmodare debebit. Quę duabus partibus constat: structurę qualitate: ꝛ quãtitate verborum. Hęc omnia memoria suscipi: quem ꝛ pleriq3 gręcorũ/ et. M. tullius in primis oratori affirmant necessariam. Hoc vt opinor modo/ venio nunc ad thesaurũ reꝝ omniũ memoriã: quę nisi custos inuentis ordinatisq3 rebus adhibeatur: intelligimus omnia etiam si pręclarissima sint/ in oratore peritura. Memoriam pnunciatio sequetur: res vt demosthenis videtur/ inter oratoria officia vel prima vel sola. Quę consistit duobus/ motu corporis/ ꝛ sono vocis. Hęc tñ summatim tetigisse satis est: quę sunt oratoris officia.

Quis sit finis oratoris: Ca. II.

r Eliquum est videre quid sit finis. A
Finis est/ vt opinor in omnibus rebus/ ad quem cuncta referuntur: cuius causa fiunt reliqua omnia: a gręcis dicitur. Q3 etiam in philosophorum pene omnibus disputationibus quęritur/ quis sit finis bene viuẽdi: virtus/ an voluptas. Finem igitur proprium oratoris officij alius alium probauerunt. Quibusdam enim visum est/ summã oratoris officij in bene dicendo esse/ quibusdam in recte dicendo/ quibusdam in persuadendo consistere. Quinetiam illi qui bene aut vere dicere finem oratoris officij putauerũt:

non abnuunt tamen horum ipsorum finē
esse persuadere: vt sit finis bene dicēdi/ ꝑ
suadere. Ergo quasi consensu omnium fi
nis ē oratoris officij/persuadere. Hoc quia
in calumniā videbatur posse recedere: nō
enim semper persuadet orator: nec si ali
quando persuadere non possit/facultatem
et nomen oratoris amittit: Addidit her
magoras/ quo calumniam effugeret/finē
esse oratoris officij/ persuadere: quatenus
B conditio rerum personarumq́ patiꝰ. Alia
subinde ex eodem verbo persuadendi ca
lumnia nascitur: Inuenta sane a platone
tractata multum i gorgia/sed post ac mul
to impudentius a quibusdā technicis ob
trectantibus hermagorę frequētata. Ne
gant quippe proprium esse finem oratoris
officij persuadere: sed communē pene cum
vniuersis: Nam et mathematicos de his
quę in noticiam ipsorum ceciderunt/ per
suadere: et medicos de his quę i arte ipso
rum continēātur/ persuadere: opifices eti
am et tabernarios/ fabros: et si qui huius
modi sunt/posse de eo quod agant/ ciuius
probabiliter persuadere/ quasi rationē fa
ciant: ergo nō esse integrum finem/ qui so
lam communitatem habeat/careat propri
etate: esse actum persuadendi communem
cum multis: et idcirco non esse persuade
re proprium finem oratoris officij. Huic
quoq́ calumnię hermagoras percommo
de obsistit. Dicit enim esse oratoris offici
um/persuadere: quatenus rerum et perso
narum conditio patitur/dumtaxat in ciui
libus questionibus: Nam medicorū et phi
losophorū et cęterę huiusmodi quęstiones
extra regulam ciuilem quam
gręci vocant/collocantur.

De ciuilibus questionibꝰ: et dif
ferentia generalium et specialium:

A Unt autem ciuiles quę (Ca. III
S stiones/quarum perspectio in cō
munem animi conceptionem po
test cadere: quam gręci vocāt. Ue
rum vt facilius intelligas/ quę sit hęc ipsa
conditio quā demonstratā esse volumus:
omnia quęcunq́ huiusmodi sunt/vt ea ne
scire pudoris sit: et quę vel ignorātes qua
si sciamus/tamen cum simulatione pręno
bis ferimus: quotienscunq́ in dubitatio
nem vocantur/ efficiunt ciuilem quęstio
nem. Quod dico huiusmodi est. Si de pō
dere alicuius rei quęratur: si non videatis
scire quot librarum sit/nō est erubescendū:
si de longitudine/nō videris scire quot pe
dū sit/non est erubescendū: si de cęteris hu
iusmodi rebus quas persequi longū est: et
ideo quotiēscūq́ in dubitationē venerint:
licet faciant quęstionē/ tamen ciuilē facere
nō possunt. At vbi quęritur: sit ne aliquid
iustū an iniustū/honestum an inhonestū/
laudandū an reprehendendū/ pręmio affi
ciendū an supplicio/ vtile an inutile? Et si q̄
huiusmodi sunt: nemo nō etiam extra om
nē artem et scientiā collocatus erubescat/ si
hęc nescire videatur. Inde est q̄ omnes ꝑ
suasū habeant/ aut certe alijs ꝑsuadere nō
dubitant: posse se cōcipere animo discrimē
iusti et iniusti/honesti et inhonesti/ cęterorū
q̄ quę supra diximꝰ: Et idcirco q̄ dubitati
ones i huiusmodi rebus oriunꝰ/ciuiles vo
canꝰ quęstiones: quasi nō ꝓprię paucorū/
sed cōmunes vniuersorū. Quę cū ita sint/
meritoq́ cōmuni conceptione animi per
spici possint quęstiones/quę
deprehendi possunt/ciuiles vocantur:
et sunt in quibus versari et ꝑstare debebit
orator. Duo sūt primi et quasi generales ci
uiliū modi quęstionū: quorū alter thesis/al
ter hypothesis vocaꝰ a gręcis. Nos priori
nomē nisi gręcū dare nō possumus: nec po
steriori quidē q̄ qd videamur dedisse: de
dimus quippe: cōtrouersiā dicimus/ qd no
mē tam in την θεσιν q̄ in την υποθεσιν po
test cadere: in vtroq́ enī quęstio/ hoc ē cō
trouersia est. Porro της θεσις significa
tio: et declaraꝰ ex ipso cōposito nomine: et
est aliquid quod est υπο την θεσιν/ id est
sub illo genere quasi species. Thesis ē res
q̄ admittit rōnalē ꝯsiderationē sine defini
tiōe ꝑsonę. Hypothesis ē/ seu cōtrouersia:
vt improprio noīe vtamur: res quę admit
tat rationalē contētionē cū definitione ꝑ
sonę: Melius autē declarabunꝰ sub exem
plo. Thesis est quęstio huiusmodi/an naui
gandū/ an philosophādū: Hypothesis est
quęstio hmōi/ an decernendū duellū ꝯlio.
Nec desunt qui hinc etiam hermagorā cri
minentur: et apollodorus in primis/ qui ne
gat quicq̄ aliud esse hypothesin q̄ thesin:
et nullius momenti esse discrimen perso
narum: q̄q̄ vtrūq́ hoc genus quęstionis
hermagoras distinxisse videaꝰ: nō minus
enī infinitā et interminatā eē hypotheseos

Principia Rhetorice

q̃ theseos questionẽ: Nam cum queratur:
sit/nec ne animaduertendum in horestem:
nõ personã esse quę faciat questionem/ sed
factũ: et nihil interesse an ita queratur: sit/
nec ne animaduertendum in matricidam:
Quod si ita est/nihil inter hypothesin the/
B sinq̃ distaret. Ad hęc nostri pmo olim qua/
litatẽ personarũ questionibus differentiã
affirmare: ipsisq̃ etiã hypothesibus .i. ɔtro
uersijs sępe euenire: vt punita ⁊ impunita/
honorata ⁊ inhonorata/quędã relinquẽda
videantur: non tam ex rerum qualitate/q̃
qualitate personę. Deinde etiã illo distare
hęc duo genera questionum: q in thesi per/
spectio sit alicuius rei/ qualis sit i hypothe
si contẽtio: et quantũ interest inter perspe/
ctionẽ ⁊ contentionẽ/tantũ inter thesin et
hypothesin esse discriminis. Deinde in the
si queri/quid omnes oporteat facere: in hy
pothesi quid vnum aut alterũ aut paulo/
plures: certe definitũ hominum modum:
Et etiam illã differentia accidit: q in thesi
quasi ignorantes querimus/quid sit opti/
mũ factu: in hypothesi quasi sciẽtes defen/
dimus. Cum q omnis thesis de futuro ẽ/hy
pothesis raro: qñimmo nunq̃ nisi de pte/
rito/aut eo quod iam agatur facit questio/
nem: Nemo enĩ neq̃ reus fieri potest/ nisi
fecerit aut fecisse dicatur: neq̃ pręmiũ aut
aliquid huiusmodi petere/nisi iaʒ meritus
sit: aut meritũ esse cõtendat. Huic loco op/
ponunt tyrannidis ⁊ pditionis reos/⁊ ve/
neficij impetrati: ⁊ si qua in eundẽ modum
excogitari possũt. In quo studio criminan
di falluntur: Nam et in eo q proditionis
reus est: non de futura re queritur/id est de
ipsa pditione/sed de eo an susceperit consi
liũ proditionis/quod vtiq̃ p̃cessit: ⁊ de ty/
rannide ęque/an cogitarit tyrannidẽ: ⁊ de
parricidiorũ ppetrato ⁊ ð veneficio: Ergo
semp aut de pręterito aut de p̃senti in hy/
pothesi nascitur questio: in thesi contra nun
q̃ nisi de futuro: Quę si ita sunt/satis vtri/
usq̃ declarata est diuersitas.

Que sint circumstantie contro/uersiam facientes: Ca. IIII

A Nunc quoniãquidem de differen/
tia generaliũ ⁊ specialium questio/
num satis dictũ est: separataq̃ the
si ab hypothesi/ vt pinde distaret re ac no/
mine: consequẽs esse videtur dicere/ q̃d sit
quod hypothesin/id est ɔtrouersiã efficiat.

Est igitur circũstãtia rerũ quã περίστασιν
hermagoras vocat: sine qua vlla omnino
controuersia nõ potest esse. Quid sit autẽ
περίστασις facili° partitione q̃ definitiõe
eius dep̃hendi potest. Sunt igitur partes
circumstantię/ id est περίστασεως septem:
q̃s hermagoras μόρια περιστάσεως vo/
cat: theodorus στοιχεῖα πράγματα/ id est
elementa: q ex eoruʒ coniunctione questi/
ones fiant: perinde atq̃ ex coniunctione
litterarũ nomina et verba fieri videmus:
Sʒ siue στοιχεῖα siue μόρια recti° dicant :
nos omissa controuersia nominis/quę sint
ipsa dicamus. Sunt igitur hęc: quis/quid/
quando/vbi/cur/quẽadmodũ/quib° admi/
niculis: quas gręci vocant. Hoꝝ au/
tem omniũ aut rationalis plurimoꝝ con/
gregatio constat questionem/ aut legalis.
Sed nimirũ singulorum proprietas expri/
menda est. Quis significantiã habet per/
sonę: quę spectatur duobus modis/ ex no/
mine et qualitate. Ex nomine hoc modo:
Quis? Camillus. C. marius. L. Sylla. Ex
qualitate: quis? Diues/pauper/imperator.
Est autẽ definita in nominibus/ infinita i
qualitatibus personarũ perspectio: quan/
do in appellationẽ nihil pręter nomen ca/
dit: in qualitatẽ et fortuna ⁊ ętas et condi/
tio ⁊ disciplina/⁊ cętera quę sũt infinita nu
mero. Quid/significantiã habet rei quę fa/ B
cta ab aliq̃ vel dicta vł cogitata/fieri/ dici/
cogitari futurũ esse dictum/cogitatũ iri vi/
deatur/bona vel mala/honesta vel inhone
sta/ iusta vel iniusta/ vtilis vel contra/ ne/
cessaria vel parua/magna vel parũ vsitata
vel noua. Quando/tẽporis significationẽ
habet: velut/interdiu an noctu/sacro an ir/
religioso die: etiã ex accidentib° quę inter/
dũ dant tẽpori suã qualitatẽ: velut/in belli
an pacis tẽpore/ in seditione an in concor/
dia/in libertate an i dominatione: et si qua
in eundẽ modũ cadere possunt. Vbi/loci si/
gnificationem habet: veluti in ciuitate an
extra/in sacro loco an in pphano/ in mari
an in terra. Cur/significat causã faciẽdi vel
dicendi vel cogitãdi rẽ/vt mea fert opinio/
ad cõstituẽdã q̃stionẽ in primis necessariã.
Quemadmodũ/ significationẽ habet ex fa
cti/vel quod fiat/ futurũ vt sit demõstrati/
one: veluti clam/palam/per vim/per dolũ:
et si qua sunt similia in eundẽ modum ca/
dunt. ἀφορμή quas nos adminicula dici/

mus/demonstrationē habent earum rerũ/ per quas factum esse aliquid dicatur: vt ē laqueus/gladius/venenũ/litterę/internuncius/mādata/seruus/conscius/ alias vicarius. Horum articulorũ/vt supra dixi/aut omniũ/aut plurimorũ rationalis incursus faciēt ciuilē quęstionē.

Questiones rationales fiũt qttuor modis: Ca.V.

r Ationales quęstiones quas hermagoras λογίκασ vocat. Melius enim putat sic eas cognominari φ̃ verbales: Quia λογίκαι non ex verbi/ sed ex rationis significatione appellatę sunt a technicis: cum alioquin λογοσ/ interdum verbum significet/ interdum ratio legitur. Rationales siue λογίκαι quęstiones fiunt modis quattuor: Hoc enim i illis quęritur: an sit/quid sit/quale sit/ an induci in iudicium debeat. Ubi quęritur an sit/ genus id quęstionis hermagoras σΓαχασμον vocat: nos cōiecturam possumus dicere. Item theodorus id est de substantia. Nihil enim factum videri potest/quod nō habuerit substantiā: neq̧ futurum/quod nō habiturum sit substantiā. Quidā hoc genus quęstionis ex eo quod per id quęrit/ an sit vocauerunt. Altera rationalis est quęstio/ quam hermagoras finem vocat: theodorus περι Γο ἰΔἰοΓηΓοσ/id ē de proprietate. Quidam quid sit/ nonnulli de eodem et altero περι Γο αυΓο και εΓερο. Tertiā rationalē quęstionē vno noīe oēs qualitatē vocāt. De quarta magna cōtentio est: quā supra de inducēdo iudicio diximꝰ. Plęriq̧ eñ negant esse eam/quando id agant ne res possit venire in quęstionibus. Sed inter omnes hermagorę pręcellit auctoritas: qui et quęstionem putat/et in primis necessariā: et agitari in foro multum: et adhibendam etiam in cęteris statutis primo statim congressu/si causę conditio patiatur. Nihil eñ statuto tam interesse eorum quibus iudicium intenditur/φ̃ declinare iudiciũ. Porro ipsam declinationē iudicij habere nonnullam iudicij speciem: Nam si ita res ageretur/ vt quotiens nollet aliquis causam induci/ esset hoc in ipsius potestate: nulla erat quęstio: Nunc aũt cũ semp existant q̄ impediant: ipsa illa contentio/qua alter in iudicium vocat/ alter recusat iudiciũ/ facit quęstionem: quod controuersię genus hermagoras ασυσΓαΓοσ appellat: nostrorum pauci/reprehensionem: plęriq̧ transactionem vocauerunt/ vtriq̧ sane rationem secuti. Qui reprehensionem dixerunt/eo scilicet φ cum maxime inducatur in iudiciũ/ causa reprehenditur ꝛ quasi retrahit: Qui translationē/ φ reus non oīno excludat actionem/sed vt in pręsentē ꝯditionē actio excuset: in aliud genus iudicij trāsferat vel habitum/iam futuram.

De quattuor questionibus legalibus: Capi.VI.

f Unt itē alię quęstiones quattuor quas inuentores γομικασ/ nos legales appellamus. γομίκα sũt scriptum et voluntas: quod illi ρiΓογ καί Διάγοίαγ appellāt: ἀγΓίγομα/quā nos cōtentionē legũ cōtrariarũ vocamus: ambiguitas/quā illi αμφίβολἴαγ: collectio/quā illi συλλογηγ vocāt. Uerũ hęc paulopost diligētiꝰ tractabimꝰ: ita vt significātia cuiusq̧ euidentiꝰ exꝓmat/ ꝛ species generibꝰ addat. Interim mihi videt ē dicendũ/quibꝰ ois quęstio articulis/ ꝛ qualibꝰ nodis subinde astricta/ad perfectā speciem sui veniat.

Quibus questio articulis nascatur: Capi.VII.

e St aliquod dictum quod gręci nominant: id scinditur in duas partes: Et est eius alterũ et alterum intentionē verbo factam possumus dicere: id est verbũ quo crimine intenditur: veluti/pulsasti/ ꝓdidisti/occidisti. Qđ autem illi nos abnuentiā criminis eius: quod verbum accusator intenderit: veluti/non pulsaui/non prodidi/nō occidi. Et his duobus dicto et responso/ vel intento ꝛ negato/ media nascitur quęstio/ hoc modo: Intētio est/ occidisti: negatio/ non occidi: quęstio/an occiderit. Sed vt iā a coniecturali mō recedamus: Intentio ē iniuria occidisti: negatio/non iniuria occidi: quęstio/an iniuria occiderit/ vel in aliquo legali statu. Intentio est/ non licebat tibi hoc facere per legem. Negatio est/ licebat mihi facere per legem. Quęstio est/ licuerit ne hoc facere per legem: Hanc quidam vt nos vsq̧ adhuc diximus/ quęstio-

Principia Rhetorice

nem vocauerunt: quidam ſtatum nominauerunt: ab eo videlicet ꝙ in ea et exordium queſtionis et ſumma conſiſteret. Primo enim quaſi eminus/ cum hinc dicatur factum eſſe/ inde non eſſe factum: nulla pugna eſt/ ſed quaſi future pugne meditatio. Deinde cum propius acceſſum eſt/ et quaſi ad manus ventum: altercationi et contentioni mutue media queſtio interuenit: ſit nec ne factū/ in ea vtero conſiſtit/ omiſſo quod ante dicebat. Unde et queſtioni ſtatus nomen impoſitum eſt. Hoc idē theodorus κεφάλαιον appellat tranſlatione vſus/ videlicet a principali parte corporis/ quod in hoc etiam complexu duorum/ que vtrim dicta ſunt/ quaſi caput quodB dam totius controuerſie efficitur. Conſequens huic locus eſt/ aut perinde/ aut magis etiam neceſſarius/ quo demonſtratur quid cauſa/ quid continens/ quid de quo contenditur. Cauſam hermagoras αἴτιον: συνέχων cōtinens. De q̄ cōtendit αἴτιον: Eſt ꝫ cauſa q̄ niſi p̄ceſſerit/ controuerſia fieri non poteſt. Quod dico tale eſt: Abdicatur a patre filius: controuerſia idcirco non eſt: quia nulla cur abdicaretur a patre cauſa preceſſit. Denique addamus cauſam: et ſtatim controuerſia effecta eſt. Jurauit ſe non ducturum vxorem: et abdicatur. Q̄ꝛ iurauit/ αἴτιον factū eſt: id eſt cauſa cur abdicationē mereretur. συνέχων vel cōtinēs eſt: quod ad refutandū αἴτιον/ id eſt ad refellendam cauſam videtur afferri: vt eſt in hac materia: Militem qui iurauerat ſe deſerturum/ imperator occidit/ et reus fit cedis: Hic enim αἴτιον/ id eſt cauſa iudicij eſt/ ꝙ occidit: Neque enim fieret reus niſi occidiſſet. συνέχων id eſt continens eſt id propter quod occidiſſe dixit: iuſiurandum ſcilicet militis/ ꝙ ſe deſerturū iurauerat. Hoc interdū συνέχων hermagoras/ id eſt continens appellat: ab eo ꝙ omnis rei defenſio ab eo contineatur: interdū αἴτιον αἰτίυ vocat/ quaſi cauſam cauſe: Nam quemadmodū reatus cauſa eſt/ ꝙ militē occidit: ita occidendi cauſa/ ꝙ miles deſerturū ſe eſſe iuC rauit. Nunc quoniam ſcimus quid ſit cauſa/ quid continens: videamus etiā quid ſit de quo contenditur: id eſt quid ſit τὸ κρινόμενον: Eſt autem nihil aliud q̄ exploratio cōtinentis τοῦ συνέχοντος. Quod dico tale eſt: Etenī in eadem controuerſia perſeuerandū puto/ quo ſint lucidiora que tradimus. αἴτιον eſt/ ꝙ occidit militem imperator: συνέχων eſt quo reus nitit: id eſt ratio ꝑpter quam ſe occidiſſe dicit: eſt autem ꝙ miles iurauit ſe deſerturū. κρινόμενον eſt examinatio huius ipſius quod ad defenſionē reus attollit. In quo ita queritur: num alia cauſa imperatori fuerit/ cur occiderit militem? Et hoc preteritur: vt videatur non quia iurauerit occiſus/ ſed quaſi vel ſimultati/ vel inuidie cauſa. Poterit etiam hoc mō articulus iſte tractari: An etiam ſi iurauerit/ parum tamē hec iuſta cauſa fuerit cur debuerit occidi: et tota perfectio totius συνέχοντος quod ad αἴτιον affertur κρινόμενον vocatur. Euenit tamen nonnunquam/ vt in vna controuerſia non ſimul αἴτιον et συνέχων et κρινόμενον/ ſed ſepius ipſa omnia per vices reuoluta tractentur. Ut in hac controuerſia: Reus eſt vlyxes lege reipublice/ ꝙ procos occiderit: Hic enī αἴτιον eſt ꝙ occiderit: συνέχων/ ꝙ eos qui bona ſua depopulabantur/ et pudicitie vxoris inſidiabantur occidit/ κρινόμενον eſt: Nunquid tamen et ſi hec res preceſſerit: alia tamen cauſa quam pretexit/ occiderit? Uel nunquid ne peſſime quidem de ſe meritos indemnatos debuerit occidere? Deinde ad hoc κρινόμενον aliud συνέχων affert vlyxes/ quo dicat ſe iuſſu minerue interemiſſe. Deinde hoc ipſū συνέχων fit κρινόμενον q̄ querit/ vtrū nā ꝑpter iuſſum minerue occiderit: et in tali minerue quidem obtemperare debuerit/ ē αἴτιον ꝑprius accuſatoris loc⁹: συνέχων defenſoris: κρινόμενον vtriuſque cōmune.

Quot modis fiant controuerſie: Capi. VIII.

A ſ Ubinde dicendum puto/ quemadmodū/ et quot modis controuerſia ἀσύστατος fiat: Tametſi ne dici quidem controuerſias oportet que ſtatum non habēt/ ſed πλέγματα irrationabilia/ id eſt ἄλογος. Fiūt autem ἀσύστατα modis quattuor. Unum cum aliquid deeſt ex circumſtantia: Que autem vis ſit circumſtantie/ et ſupra diximus: id ē cum queſtionibus/ aut cauſa/ aut perſona/ aut locus/ aut aliquid eorū deeſt quibus effici circumſtantiā diximus. Hoc autē genus aſyſtati in ſcholaſticā materiā

nō potest cadere: iddrco/quia esse non po-
terit vllū thema deficiente circumstantia:
In veritate tamen nōnunq̄ euenit/ vt ali-
quid horū desit: et per imprudentiā acto-
ris profligata causa veniatur ad iudicē. Al
ter est modus asystati/ quem κατα ισοτητα
appellant. Nos tamen si nomen latinum
dare non possumus/ tamen vim intellige-
re debemus: Nā cū eadem vtrimq̄ dicun-
tur: et nulla re/ne parua quidē discernun-
tur: tū huiusmodi πλεγμα propter equa-
litatē vtriusq̄ partis statū implicat: Ut vi
cini adolescentuli qui speciosas vxores ha
bebant/noctu alter alterū obuium habue-
runt: accusant inuicē adulterij: Nam quic-
quid altera ps dixerit/ hoc altera dicat ne-
cesse est: Uerisimile est te adulteriū voluis-
se cōmittere/quia adolescens es. Te quo-
q̄ verisimile est voluisse/ quia adolescens
es. Uerisimile est/quia speciosaꝫ vxorē ha-
beo: Te quoq̄ verisimile ē: quia ꝛ ego spe-
ciosam vxorē habeo. Facultatē tibi vicini-
tas prębuit: et tibi eadē vicinitas prębuit
facultatē. Cur nocte in me: cur tu auteꝫ in
me incidisti? Nihil ē quod distinguat: ꝛ id-
circo vter eorum siue accusat alterū/se cri-
minatur: siue se purgat/defendit eū quem
B criminari videtur. Tertium est asystati ge-
nus: quod gręci κατα ετερο μερίαν appel-
lant: id est scdm alteram partem: cum reo
nulla defensio est: et aut color in facto non
inuenitur: aut parū ꝓbabilis color inueni-
tur. Uñ etiā democrates pręceptor meus so
litus erat dicere: Eas etiā controuersias i
quibus color diu quęritur/statutū non ha
bere verū ille constātius: Nos si afferatur
aliquid ad defensionē vel mediocriter pro-
babile admittimus: Sed si euidenter con-
fessa causa ē/ vt oportet ꝭm heteromerian
explodemus. Nonnunq̄ incidunt quęsti-
ones maximę in veritate/ quę summā accu
satori/nullā reo largiuntur facultatē: Ue-
rū eas non controuersias/sed cōmunes lo-
cos dici dicimus. Quippe est i his nō ꝓba-
tio criminis/ sed vt in expressū atq̄ euidēs
facinus expressio. Quart⁹ autē modus asy
stati vel caliginosissimus adeo vt nōnun-
q̄ doctis etiā hominibus soleat obrepere.
Habet enī nonnullam speciem probabilis
consistentisq̄ materię: Ea est huiusmodi i
qua iudex ferendę sententię rationē explo-
rare nō potest. Hoc gręci απορον vocant.

Sed subijciam⁹ exemplū. Petebat ab alio
vsuram quasi pecunię creditę: Ille accepis-
se se pecuniā confitebatur/ sed depositam:
ꝛ idcirco velle se restituere sortē sine vsura.
Petente interea iudicio/lex de nouis tabu
lis lata est. Repetit ille quasi depositā: ille
retinet quasi creditā: Non enī video quid
sit hic/qđ in sentētia ferenda iudex sibi pos
sit: cū petitor idē interdū credidisse/ inter-
dū deposuisse se dicat: et ille alter interdū
depositā accępisse/interdū creditam: ꝛ neu
ter sua priore/sed vterq̄ alter alterius ꝯte-
ria sententia vtatur.

De figuris cōtrouersiaꝝ: Ca. ix.

Pertinere etiam non nihil ad rē vi- A
detur/scire figuras controuersiaꝝ/
quibus inuicem differant: quo ma
gis in euidēti sit quemadmodū quāq̄ tra-
ctemus. Sunt igitur themata/ id est figu-
rę controuersiarū quattuor: ευδοξοσ/ qđ
nos opinionis bonę ex vtroq̄ bono pos-
sumus dicere. αμφιδοξοσ/ opinionis ex
vtroq̄ bono ac malo confuse possumus di
cere. παραδοξοσ/quod nos opinionis ma
lę possum⁹ dicere: Tametsi quidā parū di-
ligenter gręce loquētes/ paradoxon ꝓ his
quę sunt bonę opinionis accipiūt: Unde
vulgo etiā olympionicas/ ꝛ cęteros victo-
res sacrorū certaminū paradoxos vocant/
magis consuetudine q̄ ratione ducti: Nā
vt opinor παραδοξοσ est/ qđ est παρα την
δοξαν αδοξοσ: id ē cōtra opinionē bonā.
Deniq̄ licet alias vulgares significatiōes
probare malimus huius nominis/ tamen
hoc loco vt multa noua tam a rhetoricis et
mathematicis/ q̄ a philosophis cognomi-
nātur: accipere debemus non pro tam so-
lito vsu consuetudinis/ q̄ ꝓ conditione ꝓ-
cepti. Quarta est facies controuersię/ quę
gręce αδοξοσ dicitur: quaꝫ nos nō vt vul
go malę opinionis/ sed nullius opinionis
euidenter ꝓpositis: id est humilem ꝛ sordi-
dam. Sed hęc exemplis liquebunt. ευδο- B
ξοσ controuersia huiusmodi est/ in qua tā
persona q̄ res ē honesta: velut/ Scipio vi-
ctis penis petit in pręmium vt spectet lu-
dos laurea coronatus: Et persona hone-
sta est scipionis: et quod petitur non im-
probum. αμφιδοξοσ est/ in qua vel hone-
statem personę turpitudo rei maculat: ve-
lut si idē scipio petat pręmij nomine mor-
tem tyberij aselli: Nam petitoris persona

Principia Rhetorice

honesta est: quod autem petitur inbonestum. Vel contra: si abdicatus fortiter fecerit/ et petat pręmij nomine reditum in domum patris: persona quę petit inbonesta abdicati: res quam petit honesta/ vt in domum patris redeat. παραδοξον/ est controuersię genus/ vt supra definiebam: in quo vtraq; sunt inhonesta/ tam res q̃ persona: Velut/ impudicitię reus fortiter fecit: petit pręmij nomine accusatoris sui mortem: Nam et persona petentis inhonesta est: siquidem fuit reus impudicitię: tametsi aliquid turpitudini derogauerit/ qd̄ fortiter fecit: et res quam petit/ improba. αδοξον est controuersię genus sine opinione/ vtraq; humile et sordidum. Pauper vestimenta vēdebat: extitit alius pauper qui vendicaret ea/ et furto ablata sibi esse diceret. Ille vēditor ait se ab adultero deprehenso illa vestimenta detraxisse: inuicē accusant: ille adulterij/ hic furti. Hic enim et personę humiles pauperum/ et res quę videntur fecisse quęstionem abiectę/ vestimentorum vendicatio et agnitio: et q̃q̃ interuenerit crimen adulterij nō abiectū: tamē quia plura sunt ante περίστασιν humilia et sordida: totius controuersię speciem sibi vendicant.

Quid vtilitatis prę se ferat figurarum eiusmodi agnitio: Ca.x.

A Inoscere autem has controuersiarum figuras/ cum ad multa alia conuenit: tum vel in primis ad id vt modum pręfandi/ id est principia edendi congruentem qualitati materiam inuenire possimus: non enim eadem species debet esse principij in themate ευδοξω et αμφίδοξω et παραδοξω/ sed sua cuiq; forma tribuēda. Iam primū in αδοξω genere materię hermagoras negat esse pręfandum: Nam si beniuolentię inquit conciliādę gratia pręfari solemus in bonę opinionis themate: quale illud est scipionis: Benigni sunt hi/ apud quos locuturi sumus: nihil autem attinet parare quod paratum est. Sed mihi longe aliter videtur: et pace tanti viri dixerim: Neq; enim est semper spectanda auctoritas/ vtiq; cum ratione vincatur. Cēseo igitur nihil prohibere in αδοξω genere materię quo minus pręfemur. Nihil enim opinor mali est/ benignos iudices benigniores reddere pręfando: et cū ostensos aduersarijs videmus: offensionē illam dicendo augere conamur. Deniq; auledos et citharędos/ et cęteros huiusmodi artifices: q̃q̃ non polliceantur orationem/ videmus tamen pręloqui ante actionem. Et omnino curta et sine capite oratio est/ quę sine principio ab ipsis rebus orditur. Vtemur etiā principijs in bonę opinionis cōtrouersijs/ sed breuioribus et erectioribus paulo/ et confidentibus et plenis dignitatibus: sine iactantia dumtaxat/ ne res pariat inuidiā: Vt est illud apud. M. tullium contra contionem metelli/ in qua exultare videt: Sic enim vt opinor insequar fugientem: quoniam congredi non licet cū resistente. Quod nunq̃ profecto tam magnifice dicere in exordio statim orsus fuisset: nisi et ipsius actoris esset honesta persona/ et res de qua locuturus erat nō improba. Itemq; alio loco/ cum de coniuratorū animaduersione loqueret. Video. P. C. in me omniū vestrū ora atq; oculos esse conuersos: Et deinceps: Quę oīa huiusmodi sunt/ vt actor ex splendore suo et rebus his de quibus locuturus ē/ quasi honestissimis videtur merito cōfidere. Pleraq; huiusmodi exordia apud Q. gracchū/ quanto nobilioris fuit spiritus: quę dicentē profecto merucium/ aut aliquem ex canensi caterua nemo ferret. In αμφιδοξω genere B materię/ moderatione quadā vtendū erit cum principiamus: vt et turpitudinē quę subest/ et dignitatem quę est in re aut persona/ vel illustrando augeamus: vel ita varie vtrūq; misceamus/ vt alterius partis turpitudinem alterius honestas tegat. Neq; tamen cum tanta iactatione/ quanta in illo superiori genere materię: sed quasi cum quadam confidenti verecūdia. Si in re turpitudo erit: quantū fieri poterit/ auocabimus iudicem ad personę dignitatem. Si in persona/ ad rei dignitatem quasi de periculoso in tutiorē locum refugiemus. Sed summatim leuiterq; cedentes/ vt despicere potius suspitionem metus q̃ timere videamur. Laborabimus autem in eo/ vt confusa vtraq; dignitatem rei et personę/ plus fiducię in honestate q̃ metus in turpitudine habere videamur. Sed vt limpidius hoc genus principiandi deprehendatur: dabo exemplū quod habuit. M. tullius/ cū pro. M. scauro loqueretur. Erat enim C

controuersia ἀμφίδοξον: quippe qui niteretur dignitate persone. M. scauri/ premeretur turpitudine criminis de pecunijs repetūdis. Utrūqꝫ in principio statim ita confudit orator: vt et turpitudinem criminis dignitate persone contegeret: neqꝫ tamen largiter nimiū/ neqꝫ exultāter: sed ita vt exprōmat nonnullam etiā metus suspicationem. Maxime fuit optandum. M. scauro iudices/ vt nullo suspecto cuiusqꝫ
D odio/sine offensione ac molestia zč. In παράδοξον id est in male opinionis themate/ vbi et persona et dignitas pariter laborabit/longioribus principijs vtendū erit: et purgandis suspitionibus opera tribuēda/ z demisse loquendum: sequendū cū sententijs/tum verbis/ etiam ꝓpius blāditia insitis: z querimonia quasi falsi illati criminis/z false infamie imposite aduersuꝫ nos per inuidiam/etiam submissiore toto tēpore conformato ad verecundiam/ submisso vultu/oculis terram intuentibus: neqꝫ illā acriter/ sed si possumus etiā rumore simulato. In ἀδόξῳ id est in humili genere materie/ proxima sermoni debent esse principia. Neqꝫ sententijs alte petitis/neqꝫ verbis vltra modū ornatis: neqꝫ structura grauiore/sed quasi resoluta z simplici. His autem omniū sententiarū quā his principijs adhibemus/ea esse debebit: vt rem a priuatate reuocet ad cōmunitatem: z dicat omniū interesse illam rem vindicari. Propter eaqꝫ quanto queqꝫ minora sunt/ tanto crebrius z magis inter multos cadere possint: Nec taꝫ oportere spectari magnitudinem rerū z personarum: qꝫ rationem equi z iniqui/veri z falsi: Eandem eni esse boꝝ i minimis vim/quam in maximis. Talia principia sunt pleraqꝫ apud demosthenē in his libris qui inscribunt idiotici: z magis apud lysiam/et apud quosdam ex nostris veteribus. Certe. M. tullius/cum ꝓ archia diceret/ non aliter exorsus est.

Sancti augustini hipponensis episcopi principia rhetorice expliciunt.

Turres sic quadris transcendunt nubila pactis:
Vt capitum chartæ grande uolumen agunt.

a
Prima vacat
Contra duas
victor donatus
Epistola sancti
nō immerito

b
Capituloꝝ libri
ta nitidaqꝫ
rentia noue
sis tamen lumi.

c
infestum est
stilum causa
dilatius
rationes nullo
cogitarem/risum

d
Secunde diei
decet: ne si
aliena est: a
Eiusdem diui

e
plinarum liberaliū
tose fame repcussi
non parue rei/
minusqꝫ ineptus
quia necessaria

f
deteriorem inuenit
coit? Unde
ignorat: Si autem
aliena putamus

g
illa que cupio
qn placet sese
Eiusdem diui
corporeū videri
fatendum est?

h
Diui aureliū
aut non viuit
rationi coniungit
Rursus igitur

i
Stō horum et
cordibus. Actō
pisi: ab hoc
ces: impleo/

k
in eadem labatur
λεξίσαι. Quis
nostri sensus
potest ab altero

l
dixit φυσικην
Meminisse autem
visio: in videndo
.7. De vi verbi

m
replicantur.
cogaliud apud
qꝫ theseos
nem vocauerunt:
Finis